

Louise Courvillier

Christien Klein 1651

I D E A

Principis Christiano-Politici

101 Sijmbolis expresa

A. DIDACO SAAVEDRA Faxardo

Equite &c.

AMSTELODAMI,

Apud Iacobum van Meurs. Anno 1651.

AD SERENISSIMUM

HISPANIARUM

PRINCIPEM,

Clementissimum Dominum Nostrum,

SERENISSIME PRINCEPS.

S Offero Serenitati Vestrae Ideam Principis Politico-Christiani calo elaboratam & calamo, eò fine, ut visu pariter & auditu (quos duos sensus sciendi instrumenta appellat Philosophus) Serenitatis Vestrae animus gubernandi peritiam hauriat, & figurae istae pro artificiali memoria eidem deserviant. Quia verò in rebus ejusmodi politicis facile fallitur humana mens, nisi ab experientia robur illi accedat; nec quicquam aliud reperiri potest efficacius ad rectè formandum Successorem, quàm Majorum exempla, his ipsis in praesenti quoque hoc opere mihi potissimum utendum duxi. Quà proinde in re blandiri nemini cupio, dissimulando defectus, si qui fortè à nonnullis commissi sunt: nam si id facere esset animus, haud assequerer finem mihi propositum, quem alium non esse profiteor liberè, quam ut ab iis, quos

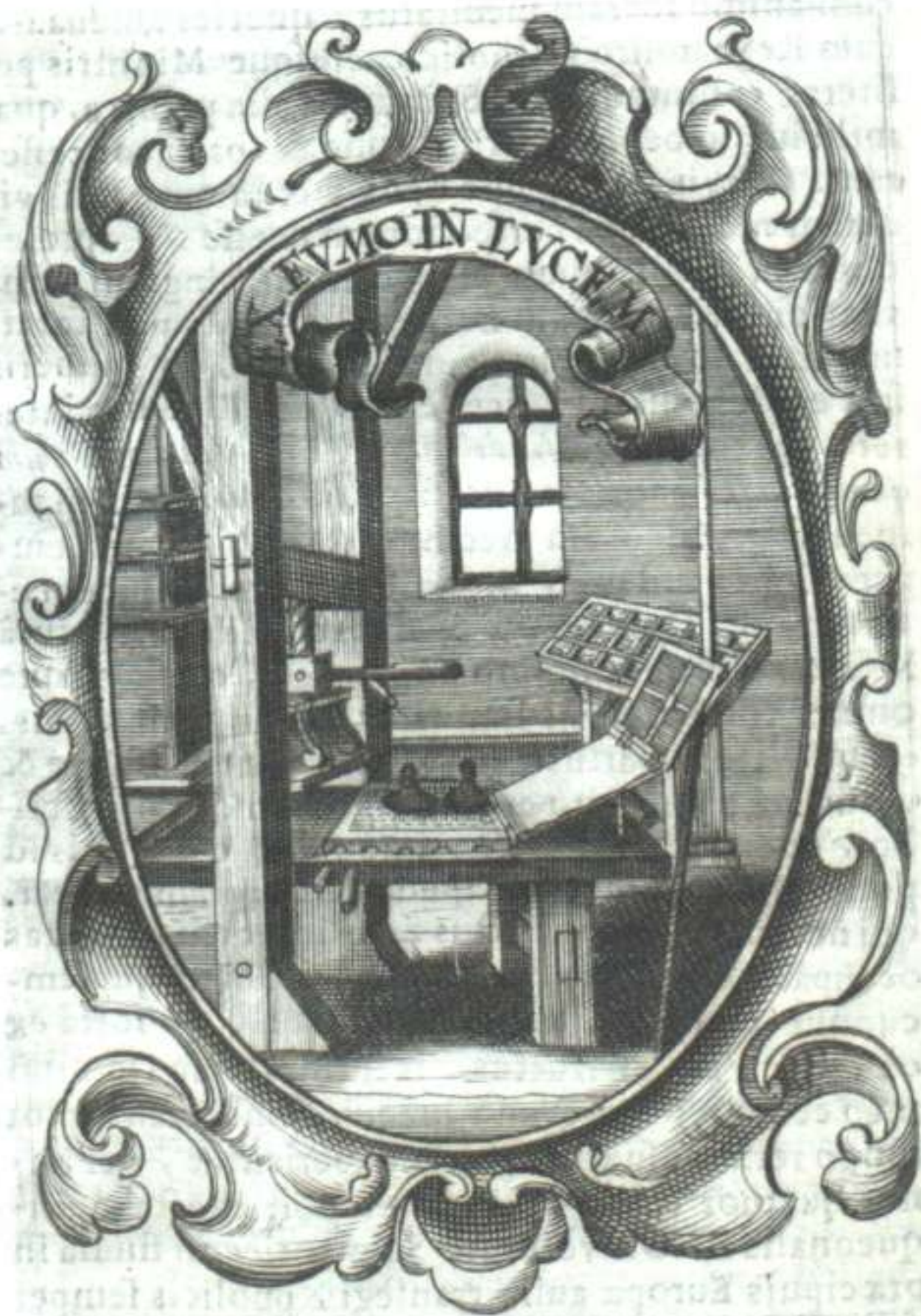
in regimine & imperio Serenitas Vestra
Antecessores habuit, bene laudabiliterque
gubernandi scientiam perdiscat. Quare
nemo me accuset, quasi in eorundem hono-
rem injurius sim: nulla enim libertas aut
Regibus, aut regnis utilior est, quam quæ
sincerè absque malitiâ & omni pravo af-
fectu eventus observat præteritos, ut cor-
rigat deinde & moderetur presentes jux-
tà ac futuros. Habet unum hoc commo-
dum Princeps malus, quòd ejus postea ca-
daver per anatomiam quasi introspicere
prudentiæ liceat, & Reipublica male ad-
ministrata rimari morbos & causas, atque
eis parare remedia. Ita pictores sculpto-
resque in suis ipsi officinis picturas varias,
& statuarum fragmenta sibi proponunt
ante oculos, ut quid scitè elaboratum, quid
secus, curiosè observent. Atque ex hoc
eodem fonte illa Historia in scribendo li-
bertas nascitur; ne a scilicet virtutes si-
leantur, utque pravis dictis, factisque
ex posteritate & infamia metus sit. I-
dem ego nunc specto, adeoque actiones Pro-
genitorum Serenitatis Vestræ quasi ite-
rum

rum produco in scenam, ut quæ cum laude gesta sunt ab iis, ad emulationem gloriosam Serenitatis Vestræ inflamment animum; quæ contra minus rectè, inhonestum ruborem dent: illa, ut amplectatur & imitetur; hæc, ut detestetur & fugiat. Singularem sanè postulat industriam illa bene prudenterque gubernandi ars, quam ego maximè periculosam reor atque difficilem, ex hoc præcipuè capite, quod ex unius solius regimine & omnium salute dependeat. Eum in finem multa præstantissima ingenia elaborârunt, ut certa quædam staterent imperandi præcepta, in quibus Princeps velut in chartis hydrographicis scopulos omnes ac salebras prospiceret, iisque devitatis navem Reipublicæ salvam in portu collocare posset. Sed quia non æquè omnes Cynosuram illam cælestem ac divinam, æternam atque immotam habuerunt ante oculos, accidit nonnunquam, ut in vias deducerent periculi plenas, quæ Principes bene multos in syrtes deinde & exitium traxêre. Acus nauticæ si impietate, si fraudibus, si malitiâ fuerint illitæ, viam absque errore designare non

possunt. Pietate itaque, ratione, & justitia eos tingat Serenitas Vestra, uti à gloriosissimis ejusdem Majoribus factum est, & constantia quadam ac fortitudine regia firmet animum adversus grandiores regiminis futuri tempestates, quando post multos, eosque felicissimos annos hujus presentis Deo Opt. Max. Serenitatem Vestram in emolumentum totius Reipublice Catholicae ad illud evehere placuerit. Datum Vienna 10. Julii, Anno partæ salutis 1640.

**DIDACVS SAAVEDRA
FAXARDO.**

AD BENEVOLUM
LECTOREM.

IN difficili & laborioso otio tot susceptarum à me
per Germaniam, aliasque complures Provincias
peregrinationum, nec non & Regiæ legationis per

AD BENEVOLUM LECTOREM

triennium in Germaniâ , centum isthæc concinnavi Symbola , quibus IDEAM PRINCIPIS POLITICO-CHRISTIANI exhibeo, scribendo per intervalla quietis tempore ; quæ per viam in itineribus cum animo fueram meditatus , quoties assidua illa cum Rege nostro Catholico , ejusque Ministris per literas communicatio & negotia alia publica, quæ mihi incumbebant , otii aliquid & spatii concesserant. Crevit sensim hoc opus ; & tamen si satis viderem multa ei ad perfectionem deesse , propterea quòd eâ animi quiete & continuatâ ingenii contentione elaboratum non sit , quantâ opus foret, ut partes illius omnes aptæ inter se , & numeris suis expletæ essent ; licet etiam nec illud me late-
ret , a præcipere , *qualis debeat esse Princeps , pulchrum quidem , sed onerosum , ac propè superbum* : debui tamen hoc Amicorum precibus (quæ plurimum semper valent apud me) ut illud tandem in lucem emitterem. Quanquam & amorem illum à naturâ insitum diffiteri omnino non debeo , quo plerique omnes comparati sic sumus, ut non ingenii minùs, quàm Naturæ partus , quoad fieri potest, fovere & vindicare ab interitu cupiamus. Non ego hæc scribo , ut errores excusem : quomodo enim satis id potero ? sed ut faciliùs apud alios veniam merear, qui non nisi bono inductus zelo inter tot ac tantas occupationes, labores & pericula hanc qualemcunque percolui scriptionem , ut si quis fortè ex eâ enasci posset fructus , is Principi ac Domino meo cederet ; & ne unâ mecum emorerentur tot longo rerum usu à me partæ experientiæ , per annos quatuor & triginta, quos post exacta quinquennalia in Universitate Salmanticensi studia in præcipuis Europæ aulis transegi , publicis semper negotiis occupatus : nam binæ Pontificum electioni Romæ affiti ; interfui Ratisbonæ Electorali conventui , quando Ferdinandus III. Augustissimus nunc Imperator, Rex Romanorum creatus est ; octo

AD BENEVOLOM LECTOREM.

deinde Conventibus in Helvetiâ ; rursus Ratisbo-
næ Comitibus Imperialibus Serenissimæ Domus &
Circuli Burgundici cum plena potestate Legatus.
Quam ob rem si vel unum ex libri hujus monitis &
documentis politicis ei quoquo modo profuerit,
quem regendo utrique orbi natum gaudeo, facile
credo, huic meæ libertati dabitur venia.

Nec cuiquam peregrinum videri debet, quod si-
guris & Symbolis usus sim ; nam hæc Deum ipsum
auctorem habent. Serpens æneus *a*, Rubus ardens
b, Vellus Gedeonis *c*, Leo Samsonis *d*, Vestimenta
Sacerdotis *e*, Sponsi blandi Amores *f*, ecquid aliud,
quàm Symbola sunt ?

Illud imprimis conatus sum, ut nova esset in-
ventio, num affectus omnino fuerim, nescio :
multa enim sunt ingenia, quæ elaborârunt ea in re,
& facile est, ut in cogitationes easdem etiam inscii
conspirent plures, quod mihi in hoc ipso opere
non rarò accidit, dum ea Symbola quæ à me pri-
mùm inventa existimabam, apud alios postea repe-
ri, adeoque prorsus omittenda duxi, licet non abs-
que aliquo finis mihi propositi dispendio ; nam qui
scripserunt ante nos, optimis quibusque figuris &
sententiis usi sunt, quas dum cavere nunc volu-
mus, in alias fortè minùs commodas necesse est
nos incidere.

Idem quoque observatum à me circa monita
quædam, & præcepta politica, quæ licet proprii
mei ingenii, quoad inventionem saltè, essent par-
tus, alios tamen postea eorundem longè antiquio-
res deprehendi Auctores, quorum nomina idcirco
adscripsi in margine, ut suus etiam antiquitati ho-
nos haberetur Fuit hæc ingeniorum, quæ prioribus
sæculis floruerunt, felicitas, ut præripere possent
Successoribus earum rerum gloriam, quas ipsi
suo opte Marte & industria erant aliquando inventu-
ri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, si telæ

A 5

hiuc

a Num. 21. *b* Exod. 3. *c* Jud. 6. *d* Jud. 14. *e* Exod.
28. *f* Cant. Cant.

AD BENEVOLUM LECTOREM

huic fila quædam è Cornelio Tacito intertixerem, optimo sanè Principum Magistro, quo accuratiùs de eorundem Naturis, de aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo differit. Hujus tanti viri documentis atque sententiis quasi manu duco Principem, quem hisce Symbolis formare est animus, ut pede inoffenso legere ei liceat flores ex alieno huc transplantatos viridario, & expurgatos à veneno & spinis, quæ aut nativum solum iis confert interdum, aut horum temporum admiscet malitia. Porro præcipuas Statûs regulas in hac secunda editione Scripturæ sacræ etiam illustro testimoniis: quæ enim Politica in illius fornace excoquitur, ea demùm verè dici potest, Davide teste: *a Argentum examinatum, probatum terra, purgatum septuplum.* Cui enim bono Magister aut profanus aut impius, ubi Spiritus sanctus Doctoris officio fungitur?

In explicandis ipsis Emblematum figuris longus non sum, ut jucundiùs Lectori accidat, si eas per se ipse intelligat. Et si quid fortè in discursu inspergam eruditionis, id non est ad ostentandam doctrinam, sed ad illustrandum Principis animum, atque ut institutio aliquantò suavior sit.

Opus totum non nisi sententiis constat, & Regulis Statûs: eæ ipsæ enim lapides sunt, è quibus politica construi oportet ædificia. Non eas tamen sic nudè & sparsim propono, sed discursui infero, & certis applico casibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis generalioribus creari solent.

Dedi præterea operam, ut stylus esset cultior, absque tamen affectatione, brevis item & concisus, sed sine obscuritate; id quod perdifficile olim judicabat *b* Horatius, & cujus ego exemplum hætenus non vidi in idiomate nostro Castellano. Feci tamen ejus rei periculum, quia quod Principibus scribitur, in eo nec clausulis otiosis, nec verbis superfluis

est

a Psal. 11. 7. *b* Dum brevis esse laboro, obscurus fio. Horat. Art. Poët.

est locus. In pretio illis tempus est, ut proinde haud paullum in bonum peccet publicum, qui inani & futili discursu eos à curis gravioribus avocat.

In institutione & regimine Principum non ita me occupo, quin etiam ad Respublicas descendam, ad earundem incrementa, conservationem & ruinas, ad formandum Ministrum Statûs, & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interdum me effundo laudes, id æmulationis accendendæ fit gratia non adulandi; à quo longissimè abesse me fateor: grande enim piaculum foret, adulationes in æs etiam incisas toti orbi proponere, aut illius ipsius me facere reum, quod tantoperè reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberius proloquar, dominationi id tribuendum, cujus ambitio ita penitus insedit in hominum animis, ut aliter, quàm ferro & igne, curari haud possit. Doctrina generalis est, si qui tamen reperientur, a qui ob similitudinem morum aliena malefacta sibi objectari putent, quive existiment, culpari in se, quod in aliis commendatur, non mea culpa id accidet.

Si quando Principum actiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut solùm de ipsa Principatus Natura: nihil enim novum aut insolens, Principem minimè malum non optimè agere, quia aut celatur de veritate, aut à malis Consiliariis regitur.

Atque illud ipsum de Rebuspub. velim intelligi, si qua in re reprehendi à me videantur: nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri assolet, aut certe non loquor de Rebuspublicis illis coronatis, aut bene constitutis, quæ bonorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur.

Exemplis usus sum tam antiquioribus, quàm recentibus: illis quidem propter auctoritatem; his verò, partim quia ad persuadendum efficaciora sunt;

AD BENEVOLUM LECTOREM.

partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minus est immutatus rerum status, & minori cum periculo imitari ea possumus, aut majori cum securitate iudicium de iis formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua fere est Historiæ utilitas. Accedit illud etiam, a non adeo virtutum, rerumque præclare gestarum sterile esse hoc sæculum, ut non & bona nobis & posteris exempla prodiderit. Et profectu *b* invidiæ labes esset, *c* si vetera extolleremus, recentium incuriosi.

Sat scio, Lector benevole, libros ejusmodi, qui de ratione Status tractant, truncis aut statuis (Hispanis *Estafemos*) esse similes, quas in hastiludiis omnes lanceis impetunt, omnes feriunt. Sat scio, ei qui in lucem meditatur aliquid, atram fuliginem & prælum obtrectationis esse subeunda (id quod præfenti symbolo declarare volui;) sed & illud non ignoro, quòd quantò fuligo illa, qua typi imbuuntur, obsurior est, & prælum, quo premuntur arctius, tantò clariores deinde splendidioresque in lucem prodeunt.

a Tacit. lib. 4. Hist. *b* Idem. ibid.

ERY.

HERYCI PUTEANI,

CONSILIARII AC

HISTORIOGRAPHI

REGII

AD

GVIL. DE BLITTERSWYCK,

Excabinum Bruxellensem, Regi de-
inceps à supremis Geldriæ & Zut-
phanæ Consiliis,

De Ideâ Principis Politici-Christiani

EPISTOLA.

IDEAM Principis Politici-Christiani, amœ-
nissimis Symbolis, doctissimisque Dissertationibus ornatam accepi; dubius, postquam inspicere cœpi, ab Opere Auctorem, an magis ab Auctore Opus admirarer. Hoc singulare & eximium planè est, omnisque prudentiæ, ac doctrinæ facundissimum simulacrum. Ille omni laude major, humani modum ingenii excedit. Minus est; quod vel Nobilitas, vel Dignitas, vel Fortuna dedit. His tamen singulis summum SAAVEDRAM esse, mille & mille jam linguis fama loquitur. Et quis aptior Paci tractandæ erat? Rex noster tali Viro potens est; quia tota, ut sic dicam, Pallade armatus. Etiam in verbis arma esse, hæc SYM-
BOLA

BOLA prorsus divina ostendunt. Eæ igitur deli-
ciæ meæ erunt; & vel ipsas curas mitigabunt.
Sic etiam tantum Virum compellare meis
audebo Litteris, ac cæleste ingenium ejus fa-
miliarius incipiam venerari. Aliudne jam scri-
bam? Satis ista, ut epistolam faciant. Vale, &
me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non.
Octobris, ∞. 100. XLIII.

E J V S D E M

AD AUCTOREM

IDEÆ PRINCIPIS POLITICI-
CHRISTIANI. ILLUSTRIS SI-
ME AC Excellentissime Domine,

Palladis Decus, Spes, & Fiducia Pacis,

Scribendi libertatem ab ingenio tuo planè di-
vino, & ab humanitate, blandissimo virtutum
omnium ornamento sumo. Ingenium quidem cælesti
quodam lumine in SYMBOLO POLITI-
CIS resplendens, ita pectus penetravit meum, ut
inflammatum sim, Amorisque delicias ab hoc igni
derivem. Humanitas accedit, illa Sapientiæ aura,
Eruditionis anima, & Amorem ad familiarita-
tem impellit. Video, video, quicquid Sapientiæ
est, quicquid Eruditionis, in his Imaginibus, in
his Dissertationibus; nec minùs doceor, quàm oble-
tor. Cedant picturæ aliæ: hic nobis Apelles est,
qui ingenio & lineas, & colores omnes vincit. Ce-
dant libri: hic nobis Scriptor est, qui eloquio totam
complexus Sophiam unius perfectam PRINCI-
PIS POLITICI-CHRISTIANI IDE-
AM efformat. Nihil amœnius, nihil utilius: ubi
flores, simul fructus sunt: in horto horreum, in hor-
reo hortus. Inveniunt oculi delicias suas, divitias
animus, & expleri potest. Quàm nihil igitur
PARADIVS, qui Symbola scripsit Heroïca,
passimque æstimatur, in medium protulit: quàm
multa etiam malè. Reliqui, constituere hanc amœ-
nitatem conati sunt, vix ausi usurpare. Nimirum
sum-

summo hic ingenio opus, quod Natura TIBI de-
dit; summâ eruditione, quam industria, rerum,
& studiorum usus. Tua hæc gloria est, ô Virorum
Phœnix, qui uno Volumine, centumque Symbolis
comprehendere potuisti, quod aliorum mille libri
non exhibeant. Hic est, quicquid ubique est, quic-
quid vetusta & nostra tempora habent, sacra &
profana. Exempla velut lumina sunt, sententiæ ve-
lut gemmæ, Opus totum non nisi aurum, in omni
doctrinæ censu & ab omnibus, etiam posteris, æ-
stimandum. Prodeat igitur, ut publicum sit; ut
Principes omnes doceat, quomodo verè Principes
sint: se, aliosque regant; felices sint, felices verò
alios suo non minùs Exemplo, quàm Imperio fa-
ciant. Hoc meum nunc votum est; sed tuum bene-
ficium, quod tuo ingenio, tuæque Eruditioni &
Principes, & Populi acceptum ferent. Ita vale,
EXCELLENTISSIME DOMINE, &
ut Amorem Cultumque Æternitati tuæ dedicem,
hoc ingenii mei munusculum, velut pignus, admit-
te. Lovanii, in Arce Regiâ, Prid. Nonas Octob.
- 00. MDC. XLIII.

AUCTORIS RESPONSVM.

A M P L I S S I M E

& Clarissime vir,

Musarum unica Gemma,

HÆc perlustrantis Orbem pulcherrima
merces, ut quemadmodum in nova ful-
gentia sydera, ita in celebres, & illustres
viros incidat, prout mihi jam contigit. Etsi e-
nim divinum tui animi vultum doctissima o-
pera depinxerant (calamus enim genii & in-
genii penicillus est) cultum tamen & familia-
ritatem invida longinquitas averterat; sed
cùm in has Provincias perveni, propiusque ad
te accessi, hæc à benigna humanitate tuâ me-
rui, & jam Amicum experior, tuâque doctis-
simâ & amabili epistolâ decoratus sum, eâ e-
legantia, ac venusto styli cultu exarata, ut si
ab eâ laudes in Symbola mea Politica collatas
amovere liceret, millies legerem: sed prohi-
bet pudor. Laudari à laudato, magnæ existi-
mationis est; sed à te laudato & Eruditissimo
Viro maximæ quidem, velut gloriosum &
ære perennius monumentum: quidquid enim
profers, avidè *Typi Plantiniani* excipiunt, &
æternitati vovent, & consecrant. Sed licèt im-
pares laudes potiùs oneri quàm honori sint,
has tamen velut tuæ ardentis benevolentia
& amicitia indices veneror. Abundas laudi-
bus, & tibi & aliis, & non absque fœnore & u-
surâ famæ eas impertiri potes; quia cùm reli-
quos

quos laudas, ipsomet singulari laudandi stylo
& facundiâ te omnibus laudandum præbes.

Vnâ cum epistolâ tuâ accepi Libellum DE
BISSEXTO, munus quidem cæleste, mihi gra-
tissimum. In eo Arbiter cælorum & tempo-
rum vias Solis metiris, annumque componis,
& licet superni illius Orbis fabrica magis opi-
nioni quàm scientiæ subjaceat, ita compo-
sitam crediderim: sin minùs, divinæ sapientiæ
æmulus, quomodo posset aliter construi, o-
stendis edocesque. Nec minùs mihi gratus al-
ter libellus simul compactus, cujus titulus V-
NUS ET OMNIS. Symbolum enim est tui divi-
ni ingenii, in quo uno omnia sunt: scilicet
quidquid doctrinæ & scientiarum singuli do-
cti Viri hucusque labore, studio, & ingenio
imbiberunt, in te collectum suspicimus & mi-
ramur. Vive igitur feliciter, diuque, ô hujus
ævi, & futurorum gloria, & Patriæ decus, ut
à te uno omnes doceamur, & me ama. Bru-
xellæ XIII. Octob. M. DC. XLIII.

L E C

LECTORI

Liberali sed temporis Avaro.

Didacus, ut populi Regumque Monarchida; cœtu

Effugium humano jam properare videt:

Quo te diva refers? quorsum deduceri? inquit

Hospitii hoc nostri te remoretur, Ave.

Dixerat illa subit tectum revocata, Savedræ

Hospitis & cari traditur obsequio;

Ille DEAM reverenter habet, cœtuque redonat

Pristino; & has Orbi spargit amicus, opes:

Has lege, quisquis aves: grati neque Munera sperne

Hospitis, à tantâ munera tanta DEAM.

Anno Christi nati 1649. sextili exeunte
Christ. Adauctus Thuldenus Po-
pulo-Martius. Canonicus Diaco-
nus ad Gradus B. Mariæ Virg. Co-
loniæ, professor Laurentianus.

ALIUD.

Symbola, quæ rarâ arte Politica doctè polisti:

DAS VERA, & libri fronte SAVEDRA probas,

Mundus ut exeret, Liber ac Impressio signant:

Quando tuum hæc typico crimine scædat opus.

Ergo typum excusa, Lector, fors labe notatum:

Si non errasset, fecerat ille minùs.

Typographiæ Woringeno-Hildenianæ
à Correctura

PETRUS HILDEN J. S.

ORDO

ORDO
TOTIUS OPERIS,

SIVE
SYMBOLORUM IN EO CON-
tentorum

ELENCHUS.

Principis Educatio.

SYMBOL.

- I. **M**Ox ab ipsis incunabulis animi virtus sese
prodit. pag. 1
- II. In eodem tanquam in rasâ tabulâ Ars suas de-
lineat imagines. 9
- III. Honestis exercitationibus firmatur corpus, &
decoratur. 19
- IV. Ornatur animus liberalibus disciplinis, 27
- V. Quæ instillandæ suavi cum industriâ, 35
- VI. Et variis eruditionis floribus coronandæ. 40
- Quomodo in actionibus suis Princeps
se se gerere debeat.
- VII. Res singulæ è vero dijudicandæ uti in se sunt; ne
eas vel augeat affectus, vel minuat. 46
- VIII. Ira ne rationem præoccupet, aut eidem domine-
tur. 56
- IX. Ne fleat invidia, quæ suimet est carnifex, 65
- X. Et gloriam comitatur ac famam. 75
- XI. Princeps in sermone sit cautus: is enim animi in-
dex est. 83
- XII. Mendacia veritate evertendâ. 90
- XIII. Pro comperto habeat suos animi lapsus obrecta-
tioni futuros obnoxios. 98
- XIV. Quæ monet, & perficit. 107
- XV. Plu-

SYMBOLORVM ELENCHVS.

XV.	<i>Pluris fama illi sit, quàm vita.</i>	115
XVI.	<i>Actiones suas cum gestis Majorum saepe conferat.</i>	120
XVII.	<i>In solis Avorum suorum trophæis, & gloriis hereditate partis ne unice conquiescat.</i>	125
XVIII.	<i>A Deo Opt. Max. Regnum se habere meminere;</i>	131
XIX.	<i>Idque Successori tradendum.</i>	144
XX.	<i>Noverit sceptrum Bonum esse fallax.</i>	149
XXI.	<i>Legibus sanctissimis contemperandum.</i>	157
XXII.	<i>Iustitiâ scilicet & Clementia firmenda Majestas.</i>	171
XXIII.	<i>Pretium virtutis, ejusdem sit præmium.</i>	180
XXIV.	<i>In omnibus verò spectanda Religio.</i>	190
XXV.	<i>In qua omnis Imperii sita est firmitas,</i>	297
XXVI.	<i>Et spes victoriarum omnium.</i>	202
XXVII.	<i>Caveat maximè à Religione fucata & ludicra.</i>	208
XXVIII.	<i>Prudentiæ partes saepe consulat.</i>	215
XXIX.	<i>Casus enim singulares interdum, non ut plurimum accidunt, nec facile eveniunt iterum.</i>	222
XXX.	<i>Perpendat verò multorum experientiam, à qua omnis petenda sapientiæ regula.</i>	227
XXXI.	<i>Ab iisdem discet sustinere coronam cum honore, & nominis sui existimatione;</i>	239
XXXII.	<i>Non pendere à vulgi opinione;</i>	248
XXXIII.	<i>In utraque fortuna eundem tenere vultum;</i>	254
XXXIV.	<i>Ferre & sperare;</i>	265
XXXV.	<i>Ex adversis elicere prospera;</i>	270
XXXVI.	<i>Omni vento navigare;</i>	274
XXXVII.	<i>E duobus malis minus semper eligere.</i>	281

Qualem deceat esse Principem in Subditos & Exteros.

XXXVIII. *Studeat amari imprimis, & timeri ab omnibus.*

288

XXXIX.

SYMBOLORUM ELENCHUS.

XXXIX.	<i>Velut Ara sit omnibus posita,</i>	296
XL.	<i>Liberalitatem facultatibus suis metiatur.</i>	304
XLI.	<i>Extrema devitet.</i>	311
XLII.	<i>Vtile dulci misceat.</i>	320
XLIII.	<i>Vt regnare nōrit, discat dissimulare.</i>	324
XLIV.	<i>Animi sui arcana pandat nemini.</i>	333
XLV.	<i>Majestati suae ne nimium confidat.</i>	340
XLVI.	<i>Semper decipi se posse existimet.</i>	344
XLVII.	<i>Multa virtutis specie introducuntur,</i>	355
XLVIII.	<i>Multa adulationis.</i>	365

Quo pacto Princeps erga Ministros se gerere debeat.

XLIX.	<i>Authoritatem Ministris veluti mutuò datam sic largiatur,</i>	380
L.	<i>Vt eosdem & indignationi & favori suo semper obnoxios habeat.</i>	388
LI.	<i>Oculata sit semper & insomnis Fiducia.</i>	414
LII.	<i>Ministri improbi, vel minus idonei, tanto plus nocent, quanto in sublimiori constituti sunt potestate.</i>	424
LIII.	<i>In qua suam vel libidinem explere possunt, vel avaritiam.</i>	434
LIV.	<i>Magisque à semetipsis dependere satagunt, quàm à Principe.</i>	440
LV.	<i>Consilarii gubernationis sunt oculi.</i>	447
LVI.	<i>Qui verò à secretis sunt, Principis circinus sunt.</i>	462
LVII.	<i>Tam hi, quàm illi in gubernationis horologio rotulae sint, non manus.</i>	467
LVIII.	<i>Quando honorandi sunt, id ita faciat Princeps, ut ne suae luci officiat.</i>	480

Qualem se Princeps in regimine Regnorum & Statuum suorum exhibere debeat.

LIX.	<i>Ad acquirendum & conseruandum consilio opus est.</i>
------	---

SYMBOLORUM ELENCHUS.

- 489
- est, & armis.*
- LX. *Illud semper præ oculis habendum, quòd nisi
crescant Regna, minuantur.* 509
- LXI. *Chordas idcirco suas frequens pertentet, curet-
que ut majores minoribus consonent.* 521
- LXII. *Cavendo interim, ne harmoniæ suæ artificium
quispiam penetret.* 528
- LXIII. *In decernendo principia singulorum, & fines ex-
pendat.* 537
- LXIV. *Quæ verò lentè consultat, festinè exequatur.* 543
- LXV. *Errores antè corrigat, quàm aut in majores ado-
lescant, aut alios plures pariant.* 548
- LXVI. *Curet, ut Regnum suum refertum sit incolis, &
ut formentur paullatim è juventute, qui ad
Magistratum suo tempore gerendum sint ido-
nei.* 553
- LXVII. *Tributis nimis ne oneret subditos.* 567
- LXVIII. *Commercia & negotiationes foveat: ista quippe
poli sunt Reip.* 576
- LXIX. *Belli Pacisque sit arbiter, seu ferro seu auro.* 584
- LXX. *Cavenda statûs inter filios partitio, seu divisio.*
600
- LXXI. *Omnia labor vincit improbus.* 605
- LXXII. *Quæ interjecta vires instaurat.* 612
- Quomodo in malis tum internis, tum ex-
ternis Princeps se gerere debeat.**
- LXXIII. *Seditiones aut celeritate sopiuntur, aut separa-
tione.* 619
- LXXIV. *Bellum non nisi pacis firmanda causa suscipi-
endum.* 630
- LXXV. *Qui discordias seminat, bella metet.* 637
- LXXVI. *Horum causa sæpe est sinistra Ministrorum in-
tentio,* 642
- LXXVII. *Et Principum inter se congressus ac conspectus
mutuus.* 647
- LXXVIII. *Ne falsis pretextibus illudi sibi Princeps patia-
tur.* 650
- LXXIX.

SYMBOLORVM ELENCHVS.

- LXXIX. *Consilia plerumque aliis consiliis elidenda.* 658
 LXXX. *Ante arma paranda, quàm belli sese offerat occasio.* 663
 LXXXI. *Terpendendum virium robur.* 670
 LXXXII. *Honestas & decus in armis sit:* 684
 LXXXIII. *Ex his enim omnis Reip. status dependet.* 693
 LXXXIV. *Consilio magis res gerenda, quàm vi.* 698
 LXXXV. *Caveat Princeps a consiliis mediis.* 703
 LXXXVI. *Regni sui bellis præsens adsit.* 709
 LXXXVII. *Sciat arma non nisi Deo Duce florere.* 717
 LXXXVIII. *Decreto divino suam attemperet voluntatem.* 723
 LXXXIX. *Concordia vincuntur omnia.* 729
 XC. *Armorum divisio, optimum est stratagema.* 735
 XCI. *Amicis reconciliatis nequaquam fidendum.* 740
 XCII. *Nocet subinde Protectio.* 747
 XCIII. *Fœdera cum Hæreticis non carent periculis.* 752
 XCIV. *Pontificis insula pro omnibus aequè fulgeat.* 759
 XCV. *Neutralitas nec amicos parit, nec placat hostes.* 767

Quid agendum Principi in Victoriis
 & Conventibus Pacis.

- XCVI. *Victori nunquam è memoria excidat Fortuna ludus.* 778
 XCVII. *Fiat hostium spoliis fortior.* 787
 XCVIII. *Non nisi paratis armis pax ineunda.* 793
 XCIX. *(n)us dulcedo fructus est belli.* 798

Quid agendum Principi in Senectute.

- C. *Intelligat postrema vita sua facinora coronam gubernationi impositura.* 804
 CI. *Et documenta Successori futura.* 819
 CII. *Neminem denique à moriendi necessitate immunem esse.* 831

DIDAGI SAAVEDRÆ
SYMBOLA POLITICA.

SYMBOLUM I.

Nascitur animus fortis, non arte paratur
aut industriâ. Interior animæ dos est ro-
bur illud, atque adeò cum ipsâ anima
pectori inditum, mox sese exferit. Am-
B bobus

bobus fratribus Jacobo & Esau uterus ipse maternus arena fuit. *a* Inter gemellos Thamaris filios alter naturâ animosior, cum fratrem prævertere nascendo non posset, ruptis tamen secundis, brachium prior in lucem extulit, tanquam qui fratri primogenituram vellet præripere. *b* Nec in cunis præstanti animo deesse potest gloriæ & laudis seges. Quid? suas nonne Hercules elisis anguibus illustres reddidit? Ex eò sanè die invidiæ telis sese objicere, & Fortunam virtuti suæ faventem experiri visus est. Generosi pectoris indoles, vel in ipso naturæ & actionum suarum primordio, siquid occurrerit arduum, emicat. Confiectum ad Nordlingam priùs fermè, quàm ipsa vidit castra Sereniss. Hispaniarum Infans Serenitatis Vestræ Patruus, gloriosissimæ memoriæ, & jam tum nôrat prudenter mandata dare, & agere fortiter.

c *L'età precorse, e la speranza, e presti*

Tareano i fior, quando n'uscivo, i frutti.

Cyrus admodum puer, & à coætaneis electus in Regem, in eâ ætatulâ & imperio puerili tam præclara edidit facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam satis ostenderet. Egregii scilicet nature partus, ipsi sese suoapte nutuprodunt. E rudietiam & nondum expurgatâ metallorum massâ scintillat adamas, & resplendet aurum. Leunculus simul ac lucem aspicit, suos explorat ungues, & regium velut ostentans animum adhucdum humentes colli jubar concutit, & præludit pugnæ. Lusus Principum pueriles, ad quos naturæ feruntur impetu, actionum maturiorum signa sunt, & prognostica. Natura nunquam absque omni negotio est, ne ad momentum quidem, quin ab ipso prolis exortu solertem adhibet operam, ut corpus unâ atque animus formentur probè. Eâ re amorem illum tam vehementem parentibus indidit, qui curam acuat liberos

rectè
a *Sed collidebantur in utero parvuli.* Gen. c. 25. 22. *b* *Instante autem partu apparuerunt gemini in utero: atque in ipsâ effusione infantium unus protulit manum.* Gen. c. 38. 27. *c* Torquat. Tass. Gofr.

rectè honestèque educandi; ne verò ipsi, quod fieri nonnunquam solet, simul cum nutricis alienæ lacte vitia etiam & mores improbos imbiberent, matres ipsas eadem provida dispensatrix natura duplici quasi instruxit fonte candidioris sanguinis, unde alimenta suppeterent foetui. At inertia, aut formæ amittendæ metus non rarò in causâ est, cur matres non absque insigni Reipublicæ detrimento suo fungi nolint officio, & prolis lactationem committant aliis. Qui abusus cum ita facilè corrigi nequeat, danda minimùm est opera, ut magnus eâ in re habeatur delectus. *Esto es* (verba sunt sapientissimi Regis Alphonsi, qui terræ cæloque præscripsit leges) *en darles Amas sanas y bien acostumbradas, e de buen linaje, ca bien asi como el ninno se gobierna, e se cria en el cuerpo de la madre, fasta que nace, otro si se gobierna, e se cria del Ama, desde que le dà la teta, fasta que gela tuelle, e porque el tiempo de la crianza, es mas luengo, que el de la Madre, por ende non puede ser, que non reciba mucho de l contenente, e de las costumbres del Ama.*

§. Altera parentum obligatio est institutio liberorum, & disciplina. *a* Vix ullum est reperire animal quod foetum suum antè destituat, quàm satis instructus ille sit. Nec minoris momenti est, quod ab educatione proficiscitur, quàm quod natura ab initio contulit; præterquàm quòd documenta & correptiones parentum faciliùs, quàm aliorum admittant filii. *b* Ii cum primis, qui illustribus orti natalibus ab inferioribus dirigi plerumque renuunt. In primâ sui procreatione nil quidem præter corpus à patre accepit filius; anima namque solum Deum authorem habet, quam nisi deinde magis magisque excolat erudiendo pater, *c* veri absolutique patris nomen vix merebitur. Nec in Scriptura novum, magistrum appellari patrem. Iubal exemplo sit, qui primus

B 2

mus

a Filii tibi sunt? erudi illos. Eccl. 7. 25. b Educati siquidem rectè à parentibus, per sanctos & justos mores merito boni evadent. Aristot. Oecon. l. 2. c Sapientia filiis suis vitam inspirat. Eccl. 4, 12.

mus Musicam edocuit. *a* Et quis, obsecro, melius ipso Principe erudierit filium, quomodo conciliare oporteat majestatem, quomodo decorum servare in omnibus, tueri auctoritatem, & regere subditos? *b* Qui ipsemet sedit ad Reipublicæ gubernacula, usu atque experientiâ isthæc omnia condidit, quæ alii ex parte solum, & speculando assequi potuerunt. Nec immeritò Salomon Rex multa sese esse disciplinâ patris hausisse gloriabatur. *c* Attamen quia parentes ipsi nonnunquam ab iis instructi satis non sunt, quæ ad honestam liberorum educationem requiruntur, aut certè curæ isti vacare non possunt. *d* *Quærendi sunt liberis magistri, quorum inculpata sit vita & mores: eruditionis item, & experientiæ laude insignes, quales in suis legibus describit Alphonsus Rex, dum ait. e* *Onde por todas estas razones deben los Reyes querer bien guardar sus Fijos, e escoger tales Ayos, que sean de buen linaje, e bien acostumbrados, e sin mala sanua, e sanos, e de buen seso, e sobre todo que sean leales, derechamente amando el pro del Rey, e del Reyno.* Addo fortes eos etiam & magnanimos esse oportere, domi militiæque in rebus tam belli quàm pacis optimè versatos, qui Principem Reipub. præesse rectè docere noverint. Seneca talis fuit, quem ideò Agrippina Neroni instructorem dedit. *f* *Vt Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uteretur.* Non potest, mihi crede, qui abjecto & humili est animo, cogitationes sublimiores imprimere Principi. Si aquilam instrueret noctua non oculos doceret in solē intendere, non altas cedros volatu transcendere; in tenebris, intra depressiores arborum ramos disciplina tota cōsisteret. Imago magistri discipulus est, & in hoc aliquam sui effigiem ille exhibet. Nec aliâ de causâ

Iose-

a *Pater canentium cithara & organo. Gen. 4. 2.* *b* *Prebe fili cor tuum nashi, & oculi tui via; meas custodiant. Prov. 23. 26.* *c* *Naxos & ego filius sui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre meâ, & docebat me. Prov. 4. 3.* *d* *Plutarch. de educ. e* *Lib. 4. tit. 7. part. 2. f* *Tacit. lib. 12. Anna!*

Iosephum. *a* constituit Pharao Dominum & Principem omnis possessionis suae, quàm ut erudiret Principes ejus sicut semetipsum.

s. Qui filiis Principum magistri & rectores praesunt, à tenerà ætate curare illos sic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas antè etiam, quàm è terrà protuberent, muniunt sepimentis, ne pede cujusquam aut manu offendi possint. E delineatione primà ultima picturæ pendet perfectio; haud secus bona educatio ab iis, quæ tenerior hauserit ætas, prius quàm affectus vires sumant, & rationis detrectent imperium. *b* E minutissimo semine ingens arbor enascitur, sed sub initium non nisi tenella virgula est, quæ in omnem se flecti partem facile patitur; post ubi induerit corticem, & in ramos sese effuderit, nulli robori cedit. Affectus in pueritiâ veneno haud multo sunt ab similes, quod ubi semel ad cordis interiora pervaserit, nullum postea pallori relicto superest remedium. Virtutes quæ cum ipsâ ætate incrementa capiunt, non aliis præstant solùm, sed quod mireris, etiam seipsis. *c* E quatuor animantibus alatis, quas vidit Ezechiël, aquila ex hoc ipso numero una, omnibus iis quatuor ferebatur sublimior; *d* nam quia ipsa ex primo suo statim ortu alas habere occæperat: aliæ verò non nisi longè post; non supra has solùm, sed se ipsam etiam eminebat. Id quia non æquè omnes, ac par est, expendunt; hinc fieri reor, quòd filios suos bene multi mox ab incunabulis muliercularum curæ committere soleant, quæ inani umbrarum metu pro genio sui sexûs parvulorum deinde effæminant animos, aliàsque muliebres iis imprimunt affectiones, quæ

B 3

altas

a Psal. 104. 21. & 22. *b* Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, cum infans est, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor anime. Eccl. 30. 12. *c* Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia suâ; sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit super se. Thren. 3. 27. & 28. *d* Et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. Ezech. 1. 10.

altas cum tempore radices agunt. *a.* Optimus olim Regum Persarum mos, ut *b* *nutriretur puer non à nutrice muliere parum honorifica; verum ab Eunuchis, qui reliquorum circa Regem optimi viderentur.*

Potissimum verò jam inde à primula ætate ad parvulorum naturam animum oportet advertere, absque cujus notitia educatio rectè institui non potest; sed nulla ad eam rem aptior infantia, quando natura omnis adhuc doli aut simulationis experta sincerè se ipsam detegit, atque in fronte, in oculis, in risu, in manibus, aliisque corporis motibus suos sine fuce prodit affectus & inclinationes. *d* Bernæ Legati facultate sibi facta ab Illustriss. Domino Guilielmo de Moncada, ut alterutrum è duobus ipsius filiis legerent Principem, cum unius manus in pugnum clausas, alterius contra explicatas in palmam observassent, hunc præ illo elegerunt, quòd liberalitatis & munificentia signum id interpretarentur, nec vano omine, ut eventus docuit. Si infans generoso & excelsiori sit animo, ad suas laudes frontem exporrigit, serenat oculos, subridet ore; contra si qua in re vituperetur, tristitiam præ se fert, suffunditur rubore, & oculos demittit. Si animo infra facto, obfirmat vultum, non umbris terretur, aut minis. Si liberalis, munuscula respuit, aut promptè largitur iterum aliis. Si appetens vindictæ, fovet iras, nec lacrymis facilè ponit modum, donec sibi satisfiat. Si biliosus, exardescit levi de causa, deprimat supercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si benignus, suaviter arridendo, & blandientibus ocellulis sibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit consortia, amat loca sola, multus est in ejulatu & lacrymis, in risu parcus, fronte ut plurimum tristiore. Si hilaris, nunc frontem explicat, & grato o-

cu-
a Et facies aquila desuper ipsorum quatuor, Ezech. i. 10.

b Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab eâ. Prov. 22. 6. *c* Plut. Primo Alcib. *d* Invenies non sunt maligni moris, propterea quod nondum videntur nequitias. Arist. *e* Pont. Heut. in Gen. Com. Bear.

eulorum obtutu lucem amœnam spargit, nunc eosdem blandè inflectendo, & palpebris suaviter coniectantibus animi serenitatem prodit. Pari modo cæteras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu & vultu cor exhibet, donec cautior ætas ea contegere noverit. In ipsis cunis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Vestra cum aulæ totius admiratione innata quædam amœnitas simul & decora majestas, qua manus oscula admittebat; & verò supra ætatem erat illa morum gravitas & præsentia animi, quam eadem Vestra Serenitas id temporis præ se ferebat, cum duo regna Castellæ & Legionis obedientiæ juramento sese illi adstringerent.

§. Hæc tamen ego dici sic velim, ut ista de ætate infantili judicia non rata semper habeantur & certa; etenim recedit quandoque à communi lege natura, & fallit animum curiosius ista perquirentem. Sunt, qui à prima statim infantia ab honesto deflectant; ast ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem à vitiis sevocant; quod ideò fortassis accidit, quia generosus & excelsior animus, dum debiliior est ad resistendum recta ratio, educationem defugit, adeoque naturæ succumbit affectibus, quoad ipsa ratio facta robustior suos deprehendat errores, & efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui post alterum à partu mensem proles suas, si quæ deterioris naturæ in iis sese proderent indicia, aut necabant, aut exponebant in sylvis. Nec ferendi Lacedæmonii, qui easdem in profluentem Taygetem abiciebant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & liberæ voluntati, quæ naturæ affectus corrigere solet, tribuere visi sunt. Illud etiam monstro simile censeri potest, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde sic sociat, ac ramis duobus inseri solent duo diversi surculi, qui de eadem viventes stirpe diversos planè, imò contrarios, amaros nimirum

& dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licuit, de quo meritò dubitaveris, magisne vitiis, an virtutibus fuerit insignis. Et hæc quidem naturæ sunt opera, priusquam sese ipsa nosse cœperit; sed ratio postea & industria ea emendant, expoliant, perficiunt.

§. Denique cum propositum mihi sit, per isthæc Symbola à cunabulis ad tumulum usque rectè formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & stylum ad singulas ipsius ætates accommodare, quemadmodum etiam Plato & Aristoteles fecêre. Nunc illa summam moneo, curetur imprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatem aliquam brachiorum & tiliarum sibi comparet. Quòd si fortè membra ob teneritudinem intorqueantur, artificiosis quibusdam instrumentis in rectum poterunt porrigi. Res aspectu horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; néve sinatur obliquis oculis transversum aliquid cõtueri. Ad inclementiam aëris pedetentim assuefiat. Nec desint moduli Symphoniaci, ad excitandum subinde spiritum. Lusitatiunculæ ipsius sint libri & arma, ut iis sensim capiatur animus; quicquid enim novum occurrit pueris, hoc admirantur, & firmiùs phantasiæ imprimunt.

Ceterum ne propter teneritatem membrorum torqueantur.

Nationes nonnullæ artificiosis instrumentis utebantur.

Aristot. 7. Polit. c. 17.

S Y M-

Coloribus & penicillo ars feite omnia exprimit. Ea de causa si ars pictoria Natura non est ad eam certe tam propè accedit, ut in suis sapè operibus fallat oculos, atque adeò manus ipsæ in iudicium adhibendæ sint. Animam corporibus im-

pertiri non potest; at venustatem, motus atque affectus ipsius animæ non rarò iisdem tribuit. Tametsi verò corpora ipsa materiæ defectu plenè effingere nequeat, artifice tamen penicillo ita venustè ea delineat in tabulâ, ut præter ipsam vitam non sit, quod porrò desideres. Æmularetur, credo, arti Natura, si quo modo id posset. Nunc verò adeo benigna ea est, ut artis etiam operâ in multis uti consueverit: quæcunque enim hujus beneficio & industria possunt perfici, iis supremam manum Natura ipsa non imponit. Sic hominem nasci videmus omnis omnino idiomaticis & cognitionis expertem, ut in ejusdem animo deinde, velut in rasâ quâdam tabulâ, institutio ac doctrina optimarum artium & scientiarum depingat imagines, & morum documenta inscribat educatio; non absque insigni humanæ societatis emolumento: ita enim fit, ut dum alter alterius eget opera, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur. *a Omnis Natura fundamenta dedit semenque virtutum; omnes ad ista omnia nati sumus, cum irritator accessit, tunc illa animi bona velut sopita excitantur.* Sed statim à teneris id fiat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus est, atque ad disciplinas capiendas ita facilis, ut magis reminiscendo eas recolere videatur, quàm primùm addiscere; quo argumento animæ immortalitatem divinus Plato astruebat. *b* Quod si ea cura in ætate prima negligatur, affectus sensim vires sumunt, & inclinationes suas pravas adeo firmiter imprimunt voluntati, ut nulla post educatione valeant corrigi. Versa mox ab ipso partu informem fœtum, dum mollis adhuc est, circumlambendo perficit, & effingit membra, omnem aliàs perditura operam si indurescere sineret. Sapientissimè meo quidem judicio Persarum Reges iis præceptoribus & magistris filios suos ab incunabulis committebant, quibus primo ætatis septennio efformandi corporis, altero dein ejusdem porrò corroborandi armorum.

a Seneca Epist. 10. b Plato de An.

rum & pugillationis exercitio cura incumberet: tum demum quatuor alios viros selectiores iis adjungebant, qui eos effecturi quàm optimos crederentur. Et primus quidem, eruditionis laude insignis literas tradebat. Secundus, vir moderatus ac prudens regere docebat, & frænare appetitus. Tertius, æqui rectique amans justitiæ administrandæ normam inculcabat. Quartus denique, egregiè fortis, & rerum bellicarum apprimè peritus in disciplinis militari- bus instruebat, maximè verò imbellem metum & formidinem, additis etiam ad gloriam stimulis, eorundem animis studebat adimere.

¶ Est verò hæc bona educatio in Principibus cum- primis necessaria, quippe qui instrumenta sunt felicitatis politicæ, & publicæ salutis. In aliis neglectæ bonæ educationis dispendium officit singulis, aut certè non nisi ad oppidò paucos pertinet; in Princi- pe verò non solius ipsius tantum, sed commune om- nium malum est, dum is aliis factò nocet, exemplo aliis. *a Homo rectam nactus institutionem, divinisimum, mansuetissimumque animal effici solet, si verò, vel non suf- ficienter, vel non benè educetur, eorum quæ terra progenit ferocissimum.* Quid, obsecro, de Principe à teneris malè educato, & suprema jam potestate armato ti- bi polliceri ausis? Alia Reip. damna longum durare haud solent, hoc non nisi cum ipsa Principis vita terminatur. Quanti ad virtutem interfit, benè ho- nesteque educari, probè perspectum habuit *b Philip- pus Macedonum Rex, hinc cùm Alexandrum filium suscepisset, datis ad Aristotelem literis, multum Diis se debere testabatur; non tam quòd natus sibi is esset, quàm quòd eò potissimum tempore, quo tali uti magistro liceret. Et sanè nunquam expedit naturam aliàs bonam sibi relinquere, & finire, ut per se ipsa operetur, quando ea etiam, quæ melior haberi solet, imperfecta est, & industria aliena opus habet excoli, uti pleraque omnia homini ad benè vivendum necessaria. Ita absque labore & sudore ni-*

hil ferè ei obvenit, quæ pœna est ex prima protoparentum noxa etiamnum debita. Ab arbore fructus dulciores qui speres, nisi aut eam transplantes, aut insitionibus in stirpes magis cultas, & generosiores sylvestrem naturam corrigas? a *Educatio & institutio commoda bonas naturas inducit, & rursum bonas naturas, si talem institutionem consequantur, meliores adhuc & præstantiores evadere scimus.* Hæc causa fuit, cur Trajanus Imperator tam in gubernando evaserit insignis, quia scilicet ad indolem non malam industria accesserat, & bona directio Plutarchi præceptoris. Nec unquam immanitatem illam induisset Petrus Rex cognomento Crudelis, si Ioannes Alphonsus Albuquerque, quem moderatorem habuit, ferocem ejus animû dextrè mitigare scivisset, & frangere. Eadem scilicet ingeniorum differentia est, quæ metallorum, quorum alia igni resistunt, alia cedunt, & in eò colliquefcunt; scalpro tamen & malleo omnia domari possunt, & in tenuissimas duci laminas. Ita nullum prorsus ingenium est adeò durum, in quo cura & correctio non promoveant aliquid. Tamen si fateor, solam institutionem ad inserendas virtutes nō semper sufficere, eò quòd sub purpurâ tanquam inter vepres & sylvas nonnunquam pullalent in excelsioribus animis quædam vitiorum monstra, quæ corrigi se deinde non sinunt. Et quæso te, quid proclive magis, quàm corrumpi juventutem deliciis, libertate & adulationibus in Principum aulis in quibus plerunq; subnasci solent multi affectus prævi & vitiosi; haud secus atq; in agris malè cultis succrescunt spinæ, & herbæ noxiæ atq; inutiles. Quæ proinde aula, si benè formata & instituta non sint, cura bonæ educationis perparùm proficiet: ipsæ namq; formis fusoriis videntur similes, adeoq; sic formant Principem, prout benè vel malè affectæ ipsæ fuerint, & virtutes ac vitia, quæ semel in ipsis cœperunt invalescere, per ministros ad successores transmittunt. Vix rationi vel discursui locus est in Principe, quando aut adulando nimiam parentum & majorum in a-

gendo libertatē deprædicant aulici, aut res ab iisdē præclare & cum laude gestas, ac familiæ quasi proprias illi proponunt ante oculos. Quinimmò ex hoc fieri amat, ut in familiis nonnullis certi quidam mores & affectus è parentibus in filios successione continuâ propagentur, non tam innati sanguinis vi, cum nec diuturnitas temporis, nec matrimoniorum commixtio immutare eos soleat, quàm quia in ipsis aulis vigent, ubi infantia eos imbibit, & quasi convertit in Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii habebantur superbi, bellicosi Scipiones, ambitiosi Appii; uti nunc in Hispaniâ Gusmani putantur boni, Mendozæ humani, Manriquezi formidabiles, Toletani severi & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui in familiâ semel excellere cœperint, facilè id postea transfundunt in posteros, quos artis suæ habent spectatores, quibûsque opera sua & laborum monumenta post se derelinquunt. Accedit ad hæc, quòd adulatio errori mixta sub specie virtutis quandoq; commendet in puero, quæ virtutis nomen haudquaquam merentur, uti sunt nequitia, ostentatio, insolentia, ira, vindicta, & alia istiusmodi generis vitia; dū falsò sibi nonnulli persuadent, magni Principis ea esse indices; quo etiam fit, ut porro iis insistant ardentius, & veras virtutes negligat, perinde ac puella interdum, si ab animositate laudetur, aut agendi libertate, magis sese ad ista dat, quàm ad modestiâ & honestatem præcipuas sexûs istius dotes. Et si verò ab omni omnino vitio juventutē arceri deceat, ab iis tamen vel maxime, a quibus vel turpitudinem habent, vel odium pariunt, eò quòd ista facilius sese in animos penetrent. Cavendum itaq; ne turpe quid, aut lascivum Princeps inaudiat, multò minus permittendum, ut loquatur ipse: nam *b* facile turpia loquendo efficitur, ut homines his proxima faciant.

Quare huic malo vitando solebant Romani matronam aliquam è suâ familiâ annis & moribus gravē deligere, quæ filiis præffet moderatrix, & bonæ eorum

rum educationi omni curâ intenderet, a coram quâ neque dicere fas erat, quod turpe dictu; neque facere, quod inhonestum factu videretur. Quæ disciplina ac severitas eò pertinebat, ut sincera & integra, & nullis pravitatibus detorta uniuscujusque natura toto statim pectore arriperet artes honestas. Atque hanc educandi curam suo jam tempore negligi cœpisse; liberos verò inter servos educari solitos, quorum vitia discerent imitari graviter idem ille auctor conqueritur. *b* Nec quisquam, inquit, in tota domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes, nec probitati, neque modestiæ parvulos assuefaciunt, sed lasciviæ & libertati. Id quod hodie dum in plerisque Principum aulis usu venit. Nec aliud isti malo remedium est, quàm ut submoveantur aulici tales vitiis dediti, & in eorum locum surrogentur alii probatæ virtutis, qui Principis animum ad honestiora, & ea, quæ verâ pariunt gloriam, inflammare possint. *c* Neque enim auribus jucunda convenit dicere, sed ex quo aliquis gloriosus fiat. Vbi aula à virtute semel defecerit, mutari ipsa solet, non corrigi, nec Principem meliorem desiderat. *d* Ita Neronis aula ut Taciti verbis utar, in Othonem prona erat, ut similem. Quòd si tamen illud Principi facere non licuerit, fugiendum potiùs ab istâ aulâ censeo, uti fecisse meminimus Jacobum e Primum Aragonum Regem: cum iniquè se opprimi cerneret ab iis, qui ipsum educabant, & constrictum quasi tenebant in carcere. Neq; aliter aulas istas appellaverim, ubi in eo potissimùm elaboratur, ut voluntas & arbitrium Principis in turpem redigatur servitutem, neque in ullam sese ultrò partem, & pro libitu is flectere sinitur; sed vel invitus trahitur, quò volunt aulici: ad eum fermè modum, quo aqua per occultos canales solo utu & agri beneficio ducitur. Quid proderit, amabo, bona indoles & educatio, si Principi videre, audire, scire, alia nō licet: quàm quæ cupiunt iis, qui

a Quintil. dial. de Orat. *b* Quint. ibid. *c* Eurip. in Hippol. *d* Tacit. lib. 1. hist. *e* Mar. hist. Hisp. lib. 12. cap. 5.

qui latera ipsius stipant? Quid miri a Regem Henricum, ejus nominis Quartum, Castellæ Regem tam evasisse socordem, tam in aliis omnibus Joanni Secundo Patri suo Regi similem, posteaquam inter eosdem adultores enutritus fuit, qui eidem ipsius Patri regni malè administrati causâ extiteret? mihi hoc crede, tam ἀδύνατος est, in aulâ malè institutâ Principem formari bonum, quam rectam duci lineam ad distortam regulam. Nullus ibi est paries, quem manus lasciva obscœnitatibus suis non denigret. Nullus angulus, qui perditam vivendi licentiam per modum echûs non resonet. Quotquot aulam frequentant, totidem magistri, & velut idææ sunt Principis: longo enim usu & conversatione singuli in eo imprimunt aliquid, quod aut prodesse possit, aut nocere; & quanto natura in ipso magis est docilis, tantò facilius citiusque mores domesticos imbibit. Aufim pæne dicere, tum Principem fore bonum, cum bonos habuerit ministros; malum, cum malos. Galba Imperator testis est: *b Amicorum, libertorumque, ubi in bonos incidisset sine reprehensione patiens; si mali forent, usque ad culpam ignarus.*

¶ Nec satis erit sic in aulâ reformasæ figuras vivas atq; animatas, ad inanimas quoque veniendum, hoc est, ad statuas & picturas: quamvis enim cælum aut penicillus non nisi mutæ sint linguæ, experientia tamen docuit ad persuadendum multo esse facundissimas. Quàm ad gloriæ cupiditatem extimulat Alexandri Magni statua! Quàm inflammant ad libidinem impuri Jovis amores depicti in tabulâ! Quin immò in ejusmodi plerisq; rebus magis, quàm in honestis naturæ nostræ corruptæ vitio triumphat ars, & primum quidem excellentia artificii opera ista estimari facit, post vero lascivia ad oculos etiam oblectandos iisdem parietes vestire gestit. *c Cum autem, ne quis talia loquatur, prohibetur; satis intelligitur vetari, ne turpes vel picturas, vel fabulas spectet.* Heroica majorum facinora

a Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 15. *b* Tacit. lib. 1. hist. *c* Arist. 7. polit. c. 17.

nora referant tabulæ, æra, marmora; illa inspiciat horis omnibus Princeps, illa legat: ejusmodi enim statuæ & picturæ sunt fragmenta quasi historiarum semper ante oculos observantia.

§. Postquam igitur aulæ vitia (quantum fieri potuit) correctæ sic fuerint, & indoles atq; inclinationes Principis probè cognitæ, enitantur magistri & præceptores eas sic moderari, ut ad ea, quæ magis heroica & generosiora sunt, ferri incipiant, spargendo in ejus animo tam occulta virtutis & gloriæ femina, ut cum excreverint, dijudicari satis non possit, à naturâne, an ab arte profecta fuerint. Virtutem honoribus acuunt, vitia infamiâ notent & ignominiâ, emulationem exemplo accendant. Multa ista possint in omni indole, etsi plus in unâ, quàm in alia. In iis, qui generosioris sunt animi, potentior gloria est; in melancholicis, ignominia; in biliosis, æmulatio; in inconstantibus, metus; in prudentibus, exemplum, quod apud omnes semper efficacissimum est, præsertim si à majoribus sit: nam sæpè quod sanguis non potuit, æmulatio obtinet. Nempe liberis accidit, quod novellis arbusculis recens natis, quibus rammum ab ipso patre recisum oportet inserere, ut ad perfectionem perveniant. Surculi hi infititii exempla sunt insigniora, quæ majorum virtutes transfundunt in posteros, & admirandos edunt fructus. In hoc ergo instructorum desudet industria, ut illa per omnes quasi sensus immissa in animum, altas ibi agant radices; adeoq; non in cohortationibus solum & reprehensionibus ordinariis, sed in omnibus etiam, quæ incurrunt in sensus, Principi proponenda sunt. Nunc historia in memoriam illi revocet res à progenitoribus laudabiliter gestas, & ad imitationem calcar addat tanta gloria à Scriptoribus æternitati consecrata. Nunc harmonia musica (suavis & mira affectuum moderatrix) trophæa & triumphos eorundem concinendo spiritum excitet. Nunc de majorum vita & moribus panegyros audiat, quæ ipsum ad virtutum æmulationem cohortentur & in-

citent, quin easdem subinde etiam ipse recitet, aut cum Ephebis suis eximia eorum facinora quasi in scena exhibeat, ad inflammandum animum: vis enim actionis istius atque efficacia sensim sic illi imprimitur, ut ipsissimus esse videatur, cujus personam repræsentat. Præ se ferat denique cum iisdem Regem se agere, petentibus aures concedere, mandata dare, punire, præmiari, imperare exercitui, oppugnare urbes, struere aciem, signa cum hoste conferre. In ejusmodi experimentis Cyrus à pauxillo puero educatus, insignis postea belli imperator extitit.

§. Quòd si in ætate primâ aliqua emicuerint inclinationes, quæ Principem minus decent, iis associandus erit, qui virtutibus pollent oppositis, ut istos naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo obliquitatem tenerioris arbusculæ oblongâ perticâ, cui ea alligatur, emendari cernimus. Quare si Princeps avarus sit, aliquis naturâ liberalior comes lateri hæreat; meticuloso jungatur animosior; imbelli audentior; socordi & ignavo, gnavus ac diligens: habet enim hoc ætas illa, ut non ea solùm, quæ videt & audit, sed & sociorum mores faciliè imitetur.

§. Abstinentum denique in Principum educatione à monitionibus & correptionibus nimis asperis, quia contemptus genus quoddam istud est. Rigor nimius dejicit animos, nec decet, ut serviliter sese subjiciat alteri, qui præesse aliis debet. Rectè Alphonsus Rex: *a Los que de buen lugar vien en, mejor se castigan por palabras, que por feridas: e mas aman por ende a aquellos, que asi lo fazen, e mas gelo agradessen, quando an entendimiento.* Juventus pullo equino similis est, qui pastomide duriori læditur, molliori fræno facile regitur. Accedit, quòd animos generosiores plerumque comitetur tacitus quidam horror eorum, quæ per metum addidicerunt; contrà verò desiderium quoddam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in pueritiâ illis fuere prohibita. Affectus nimis compressi violenti.

lenter (præsertim quos Natura principi indidit) in desperationes tandem abeunt, uti exhalationes intra nubes constrictæ in fulgura. Qui sine prudenti moderatione propensionibus naturalibus portas omnes obstruit, in causâ est, cur per fenestras tentent aditum. Aliquid dandum humanæ imbecillitati, honestis quibusdam oblectamentis eam ad virtutem suaviter erigendo, quâ potissimum arte usi sunt ii, quibus Neronis educandi cura commissa fuerat; eò scilicet fine, a *Quò facilius lubricam Principis astatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent.* Principem moderator privatim, non in publico corripiat; aliàs enim magis obstinabit animum, ubi vitia sua innotuisse animadvertit. Aptissime versibus duobus comprehendit Homerus, quâ ratione Princeps & instrui & parère debeat:

b *At tu recta ei dato consilia; & admone,*

Et ei impera: ille autem parebit, saltem in bonum.

• Tacit. lib. 13. hist. b Hom. Iliad. 11.

SYMBOLVM III

Industria solertis & impigræ manus, nunc irrigan-
tis, nunc cali ventorúmque arcentis injurias, suc-
crescit rosa, & gemmâ hiante folicula sua in orbem
explicat : flos in ré elegans, sed quæ solis blanditur
oculis, totque est obnoxia casibus, ut in hâc tantâ
suâ

suâ teneritudine maximo in periculo sit. Idem ipse Sol, qui nascentem eam vidit, videt & morientem, nec alio quidem fructu, quàm quòd suam orbi venustatem ostenderit; cæterum tot mensium ludit operam, quin ipsam persæpè cruentat manum, à quâ est confita, nec fieri potuit aliter, quàm ut cultura tam lasciva acutas unâ spinas produceret. Corallii (marini fruticis) dispar est ratio: illud enim natum sub aquis, & continuâ fluctuû, tempestatum, ventorum vi agitatum, magis magisque indurescit, & pulchrius enitet, immò tum primum post rot elementorum expertas vires ad illustriores hominum usus aptius deseruit. Tam oppositi inter se oriuntur effectus è diverso nascendi & crescendi genere fruticis hujus, & illius floris, quod ad teneritudinem & duritiem attinet: id quod in educatione Principum pariter accidit: nam qui sic molliter, & velut in capsulâ, quod ajunt, educantur, ut nec sol, nec ventulus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum possit pertingere, delicatuli fiunt, & ad gubernandum minus idonei, contra qui laboribus solidis exercent corpus, robusti & habiles. *a Est etiam utile, statim ab ineunte ætate frigidibus assuescere: hoc enim tum ad valetudinem, tum ad munera militaria commodissimum est.* Iis exercitationibus prorogatur vita; voluptatibus & deliciis imminuitur. Vas vitreum oris flatu formatum, flatu frangitur; aureum contra malleo fabrè factum, malleo resistit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum interest, si delicatus sit; at qui regnum humeris, ut Atlas cælum, iustinere debet, fortis ac robustus sit oportet. Ad solum spectaculum non opus habet Respublica Principe, sed in pulvere etiam, & inter arma. *b Et sanè Rex effœminatus, Scripturâ teste, pœnæ divinæ genus quoddam est.*

Disparis hujus educationis emolumentum aut incommodum in regibus *c* Ioanne Secundo, & Ferdinando Catholico videre fuit. Quorum ille in aulâ,

hic

a Arist. polit. l. 7. c. 17. *b* Et effœminati dominabantur eis. Isai. cap. 3. 4. *c* Mar. hist. Hisp. lib. 20. cap. 11.

hic in castris; ille in gynæcéo, hic inter milites enutritus fuit. Ille ad Reipub. clavum admotus, mare sibi incognitum ingressus videbatur, & gubernaculum deferens ministris suis id committebat; hic gubernandi non ignarus erat aut insolens, sed in alieno etiam dominari regno, & subditos ad officium cogere optimè noverat. Ille despectui omnibus; hic in pretio & honore fuit. Ille regnum pessundedit; hic evexit in Monarchiã. Quæ perpendens cum animo suo *a* Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Alphonsum & Ferdinandum filios inter arma educari voluit. Et quænam alia res Carolum Imperatorem re pariter ac nomine verè Magnum reddidit? an non peregrinationes continuæ, & indefessi labores? Nec alia *b* Tiberio mens, qui quatuor potissimum de causis, ambos filios suos Germanicum & Drusum in castris inter arma adolescere, consultum putabat: ut nimirum militiæ assueſcerent; ut exercitiis studia pararent; ut procul aulæ deliciis educarentur; & denique ut filio utroque legiones obtinente tutior ipse, & securior viveret.

Qui in castris ætatem traducit, multa experiundo, temporis lucrum facit; qui in aulâ, luxu, caremoniis & inanibus oblectamentis illud malè perdit. In palatio magis comendo corpori, quàm animo excolendo Princeps invigilat. Et tamen si hoc postremum curandū potius sit, corporis tamen cultus & oris decor omnino negligi non debet: nam cultus ille oculos; hic oris decor, & oculos rapit & animum. Spiritus sancti de Saule Rege oraculum est: *c* *Stetitque in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum. Et ait Samuel ad populum: Certè videtis, quæ elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo Æthiopes, & nonnulli Indiæ populi eos in Regē eligunt, quos formæ dignitas potissimum commendat; uti & apiculæ eã, quæ ex omni numero grandior est, & coloris splendore præcellit aliis.* *d* *Ipsa ætas Galbæ, & irrisus*

a Mar. hist. Hisp. lib. 13. c. 1. *b* Tacit. l. 2. Annal. c. 1. Reg. 10. 23. & 24. *d* Tacit. l. 1. hist.

& fastidio erat assuetis juventa Neronis, & Imperatores forma ac decore corporis (ut est mos vulgi) comparantibus. a Titi Vespasiani augebat famam ipsius decor oris cum quadam majestate. Enim verò pulchritudo aptâ membrorum compositione, & coloris suavitate velût blandis quibusdâ jaculis ferit oculos, quæ in animû demissa profundius, studia hominis & voluntates occupant. Eximium naturæ privilegium, ea est, suavis affectuum domina, atque animi optimè dispositi indicium. Et quamvis sacrarum literarum monitum sit: b *Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo: brevis in volatilibus est apis, & initium dulcoris fructus illius;* illud tamen diffiteri non possumus, quòd augustiorem animum semper ferè augusta quoque corporis species comitetur. Plato dicebat, sicut circulus absque centro esse non potest, ita neque exteriorum corporis pulchritudinem absque interiori virtute facile posse consistere. Rectè idcirco Alphonsus Rex Principi uxorem formosam dari voluit: c *Porque los hijos, que della uviere, seran mas fermosos, e mas apuestos; lo que conviene mucho a los hijos de los Reyes, que sean tales, que parezcan bien entre los otros omes.* Multârunt Lacedæmonii Regem suum Archiadinum, quòd uxorem duxisset parvulam, quantumvis non illepidè excusaret, è malis duobus minus se elegisse. d *Species corporis simulacrum est mentis, figuraque probitatis.* Accidit tamen nonnunquam, ut natura exterioribus intenta perfectionibus, interiorum, quæ potiores sunt, obliviscatur. Petro Crudeli sic usu venit, cujus ingenium ferox & asperû sub grata oris & corporis conformatione eadem Natura abdiderat. Superbia & formæ jactantia facile virtutum nervos elidunt, adeoque cavendum Principi sedulò, ne venustatem muliebrem & affectatam, alienæ lasciviæ incitamentum, consecetur; sed eam, quæ veras animi virtutes comitari solet; neq; enim ornatus animæ à corporis pulchritudine; sed contrà hujus decor ab

il-
 a Idem. l. 2. hist. b Eccl. 11. 2. c Lib. 1, ti. 6. p. 2.

d D. Amb. 2: de vir,

illius ornamentis proficisci debet, a *Omni gloria ejus ab intus in simbriis aureis*. Interior animæ perfectio, non exterior spectanda in Principe, ut bene Reipub. præfit; licet magno ornamento futurum sit, si illâ utrâq; polleat: Sic Palmæ singularis laus est, tum stirpis & frondium elegantia; tum suavitas fructuum, & aliæ ejus qualitates eximiæ: tantas enim arbor illa ad communes hominum usus affert utilitates, ut Plutarcho teste, Babylonii trecentas & sexaginta ejusdem virtutes enumerent. Eas, credo, innuit blandum cælestis Sponsi alloquium: *b Statura tua assimilata est palmæ*. Iis enim verbis non solam corporis formam in sponsâ collaudare voluit, sed & animæ dotes per palmam significatas, quippe quæ justitiæ & fortitudinis est Symbolum; justitiæ quidem propter frondium æquilibrium; fortitudinis verò propter admirabile ramorum robur, qui quò magis gravantur ponderibus, eò validiùs in sublime nituntur; addo & victoriæ esse hieroglyphicum, quòd ex eâ arbore solerent coronari, qui in antiquorum ludis & certaminibus victores essent. Similis honor cypressò nunquam habitus fuit, quantumvis amœnùm semper vireat, & obelisci instar procera in cælum assurgat; inanis enim illa species est absque singulari virtute, quæ in ea insit, quin immò admodum lentè succrescit, fructus habet inutiles, folia amara, odorem gravem, umbram noxiam. Quid, rogo, proderit Principem forma & corpore esse elegantem, si oculis solùm faciat satis, non muneri, quod gerit? Sufficit apta membrorum & lineamentorum conformatio, quæ animi generosi & bene dispositi sit indicium, & cui ars deinde atque industria motum vigoremque tribuant, sine quibus languet omnis actio Principis, & risum potius ac contemptum, quàm auctoritatem apud subditos conciliat. Sed interdum ne hæc quidem eximiæ animi dotes amari facient Principem, ut si fortè Reipublicæ status perturbatus sit, & in mutationem dominatus inclinet, quem-

* Ps. 44. 14. b Cant. cap. 7. 7.

quem admodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quondam expertus fuit. Quandoq; etiam virtus ipsa infelix, & Princeps minimè malus odio esse solet. Quid? quod & vitia in illo nonnunquam placeant: certè a *studies exercitus rarò cuiquam bonis artibus quæsita perinde adfuere, quàm Vitellio per ignaviam.* Cæterùm voluntas humana plerunq; amplectitur id, quod perfectius est, adeoq; Princeps tam in exercitiis privatis, quàm publicis multum ponere debet operæ, ut iis naturæ dona aut suppleat, aut magis perficiat, vires ab ineunte ætate corroboret, spiritus generosiores in animo suo suscitet, & in omnibus populo fiat gratior: nam *b persona Principis non solum animis, sed etiam oculis servire debet civium,* qui ei plerunque parere malunt ut Domino, in quo majora naturæ & virtutum ornamenta conspiciunt. Quantam Catholicissimo nostro Regi Serenitatis Vestræ Parenti apud omnes gratiam peperit fortis ille in venatu labor, & solutus à curis animus: illa in exercitiis militaribus fortitudo & dexteritas: illa in actionibus publicis gratia singularis & vivacitas! Quàm amati fuere à subditis, æstimati ab exteris *c Ferdinandus Sanctus, Henricus Secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V. Imperator;* in quibus formæ decor & bona corporis dispositio cum industriâ, cum virtute, cum excelso & forti animo conjuncta erant!

§. Verum exercitia ista meliùs in societate & contubernio addiscuntur, ubi æmulatio incendit animû, & industriam excitat. Quamobrem Reges Gothi Nobiliorum Hispaniæ filios in suis educabant aulis; non eò solum, ut familias ipsas arctiùs sibi obstringerent sed etiam ut unà cum iisdem proprii ipsorum filii formarentur, & honestiores artes addiscerent. Idem Macedonum Reges factitare consueverant, apud quos *d hac cohors velut seminarium Ducum, Praefectorumque fuit.* Qui laudabilis mos aut in oblivionē abiit, aut certè in pretio hætenus non fuit in aulâ Hispanicâ,

cum

a Tacit. lib. 3. hist. b Cic. Phil. 8. c Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 8. d Curtius.

Sum aptissimum aliàs sit medium devinciendi sibi exterorum Principum animos, istiusmodi instituire seminaria, ad quæ evocati exterorum Principum filii, in artibus & exercitiis viro principe dignis instruantur. Ex quo illud eiam oriretur commodi, quod Regum filii sensim sine sensu moribus & genio nationum assuescerent, haberentque ex iis non paucos, qui singulari cum affectu, & in gratiam tam bonæ institutionis vicissim præstarent obsequium.

¶ Ad eum finem Rex Alphonsus dictus sapiens in optimis suis legibus longam prætexit seriem earum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maxime convenit. Verba ipsa subijcio: *Aprender debe el Rey otras maneras, sin las que diximos en las leyes desta, que conviene mucho. Estas son en dos maneras las unas: que tannen en fecho de armas para ayudarse dellas quando menester fuere: e las otras para aver sabor, e placer, con que pueda mejor sofrir los trabajos, e los pesares, quando los oviere. La en fecho de cavallerias conviene, que sea sabidor, para poder mejor amparar lo suyo, e conquistar lo de los enemigos. E por ende debe saber cavalcar bien, e apuestamente, e usar toda manera de armas, tambien de aquellas, que ade vestir para guardar su cuerpo, como de las otras, con que se a de ayudar. E aquellas que son para guarda, alas detraer, e usar, para poderlas mejor sofrir, quando fuere menester, de manera, que por agravamiento dellas no caya en peligro, ni en verguenza, e de las que son para lidiar, asi como la lanza, e espada, e porra, e las otras, con que los Omnes lidian amanteniente, a de ser muy manoso, para ferir con ellas. E todas estas armas, que dicho avemos, tambien de las que ade vestir, como de las otras, amenster, que las tenga tales, que el se apodere dellas, e no ellas del. E aun antiguamente mostravan a los Reyes a tirar de arco, e de ballesta, e de subir ayna en cavallo, e saber nadar, e de todas las otras cosas, que tocasen a ligerèza, e valentia. E esto fazian por dos razones. La una, porque ellos se sopiesen bien ayudar dellas, quando les fuese menester. La otra, porque les Omnes tomasen ende buen exemplo, para quererlo fazer, e usar: onde si el Rey, asi como dicho avemos, no usa-*

C

se de las armas, sin el danno, que ende le vernia, porque sus-
gentes desuarian dellas por razon del, podria el mismo ve-
nir à tal peligro, porque perderia el cuerpo, e caeria en gran
vergüenza.

Ad omnia ista exercitia nihil æquè habilem reddit
Principem, atque venationis studium. In illa siqui-
dem juvenus sese exerit, vires & agilitatem com-
parat; illa occasionem dat exercendi artes militares,
despiciendi terrena, discernendi tempus, quando
sperare, aggredi, ferire oporteat; illa variorum ca-
sum docet eventum, & usum commonstrat strata-
gematum. Ibi profusus sanguis, & trementes fera-
rum morientium artus oculis usurpata expurgant
affectus, firmant animum, generosiores sufficiunt
spiritus, qui metum contemnant & pericula. a Nam
& sylva solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi
datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Y ayuda mucho
la caza (ut dixit Alphonfus Rex) à menguar los pensa-
mientos, e la sanna, que es mas menester al Rey, que à otro
Home. E sin todo aquesto da salud, ca el trabajo, que se toma,
se es con mesura, faze comer, e dormir bien, que es la mayor
cosa de la vida del home. Duo solum adverte: Que no de-
ve meter tanta costa, que mengue en lo que ha de complir, nin
use tanto della, que le embargue los otros fechos.

s. Denique omnia ista exercitia cum eo modera-
mine usurpanda sunt, ne omnino efferatum aut tor-
pentem reddant animum, neque enim minùs labo-
re nimio is indurescit, & quasi obducto collo stu-
pefit, quam ipsum corpus. Nam simul mentem & cor-
pus laboribus fatigare non convenit, quoniam hi labores con-
trariarum rerum efficientes sunt. Labor enim corporis menti
est impedimento, mentis autem corpori.

a Plin. lib. I. Ep. ad Cornel. Tac. 22. Lib. tit.

s. p. 2.

SYMBOLUM IV.

AD imperandum scientia opus est, ad parendum prudentia sufficit naturalis, immo sola interdum ignorantia. In ædificii idea ingenium occupatur, in ipsa fabrica laborat manus. Imperium à cognitione manat, & perspicax est, obedientia rudis ut pluri-

plurimum, & cœca. Hinc ex Philosophi mente, a *Dominus natura est, qui valet intelligentia prævidere.* Alii aut successione, aut electione, aut vi, in quibus casui locus est potius, quàm rationi. Quare inter politica regnandi instrumenta, scientiæ quoque recensendæ. Justiniano sic visum: *b Imperatoriam Majestatem, inquit, non solum, armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis rectè possit gubernari.*

Hoc nimirum præsens Emblemata exhibet sub figurâ tormenti aenead quadrantem directâ ut collineet certius, qui quadrans legum & justitiæ Symbolum est; hæc enim tam pacem, quàm bellum moderari sic debet, ut justum semper ante oculos sit, atque ad rationis scopum per sapientiæ & prudentiæ medium omnia colliment Rogatus idcirco Alphonfus Neapolis & Arragoniæ rex, utri plus deberet, armis, an literis, respondisse fertur: *c Ex libris se arma, & armorum jura didicisse.*

Sed fortè existimet aliquis, hæc literarum ornamenta ipsi Reip. corpori, quod Majestatis nomine videtur intelligi, convenire magis, quàm Principi, qui publicis distentis curis literis operam navare non potest; & satis fore ad hoc, ut scientiæ efflorescant, si ingenia magna ipse foveat & afficiat premiis: quod eundem Justinianum Imperatorem fecisse meminimus, qui omni destitutus eruditione insignem imperii gloriam consecutus est, doctissimorum virorum operâ, quorum familiaritate est usus. Ego verò tametsi facile concesserim eos etiam, qui literis exculti non sunt, bene quandoque administrare Rempublicâ; uti experientia magistra in Rege Ferdinando Catholico, & aliis compluribus didicimus: hoc tamen in iis solùm ingeniis locum habet, quæ longus rerum usus erudiit, aut certè à natura ipsa tanto pollent judicii acumine, ut de unaquâque re facile ipsa possint absque erroris periculo discernere. *d Ceterum,*

a Arist. l. 1. pol. c. 1. b In proh. Instit. c Panorm. l.

4. d. Quintil. l. 12. c. 12.

terùm, etsi prudentia quosdam impetus à naturâ sumat, tamen perficienda doctrinâ est; ut enim bona deligere, & rejicere contraria rectè quis noverit, plurimarum rerum requiritur cognitio, & diuturna exemplorum tam præteritorum, quàm præsentium observatio, quæ absque labore & studio perfectè obtineri haud possunt. Nihil itaque tam necessarium Principi, quàm lux & ornamentum bonarum artium. a *Capor la mengua de non saber estas cosas* (inquit Alphonsus Rex) *avria por fuerza à meter otro consigo, que lo sopiese. E poderle ya avenir, lo que dixo el Rey Salomon, que el que mete su poridad en poder de otro, fazese su siervo, e quien la sabe guardar, es senyor de su corazon, lo que conviene mucho al Rey.* Regis scilicet officium ingenium perspicax, & literis egregiè perpolitū postulat. *Ca sin duda* (addit porro in eadem lege idem Alphonsus Rex) *b tan gran fecho, como este, non lo podria ningon ome cumplir à menos de buen entendimiento, e de gran sabiduria: onde el Rey, qua despreciase de aprender los saberes, despreciaria à Dios, de quien vienen todos.* Scientias alias in multis infusas divinitùs vidimus, politicam in solo Salomone.

Pro colendis agris regulas certas præscribit agricultura; suas item habet leges ars domandi feras: c *Omni tamen animali facilius imperabis, quam homini, idèd sapientissimum esse oportet, qui homines regere velit.* Morum atque ingeniorum in subditis diversitas absque grandi solertia, studio, & experientia discerni non potest; adeoque d *nullus est, cui sapientia magis conveniat, quàm principi, cujus doctrina omnibus debet prodesse subditis.* Illa est, quæ Regem fortunatum reddit, quæ Principem coli facit ab omnibus, & metui. Id quod Salomon tunc potissimùm consecutus est, cum admiranda ipsius sapientia orbi innotuit. Nec errem, si dixerò, scientiam in Principibus magis quàm potentiam formidari. e *Rex sapiens, Spiritu sancto teste, stabilimentum populi est.* f *Rex verò insipiens perdet populum suum.* E quibus rectè conficitur,

C 3 har-
a Li. 16. tt. 5. p. 2. b Ibid. c Xenoph. d Veget. e Sap. 6. 26. f Eccl. 10.

barbaram omnino fuisse Licinii Imperatoris sententiam, qui scientias pestem publicam, Philosophos verò & Oratores Reip. venenum vocitabat. Nec absurdi minùs Gothi, qui Regis Athalarici Matri dabant vitio, quod filium literis faceret imbui, perinde quasi ea ratione ad negotia publica minus redderetur idoneus. Longè de sapientiæ disciplinis censuit aliter Æneas Sylvius, cùm dixit, *eas in hominibus plebejis argentum esse, in viris nobiles aurum, in Principibus verò gemmas pretiosas.* Audiens aliquando Alphonsus Neapolitanus Regem nescio quem dixisse, literas haudquaquam decere Principem, illicò subjecit: *a Ista vox bovis fuit, non hominis.* Rectè idcirco Alphonsus Rex: *b Acucioso debe el Rey ser en aprender los saberes: ea por ellos entender à las cosas de Reyes, y sabr à mejor obrar en ellas.* De Iulio Cæsare memoriæ proditum est, sic eum formari & fingi voluisse à statuariis: globo insistebat terrestri, atque unâ manu gladium, alterâ librum tenebat, hoc insuper adjecto lemmate: *Ex utroque Cæsar;* ut significaret nimirum, tam eruditionem, quàm arma ad acquirendum & conservandum imperium, magno sibi fuisse adjumento. Tantùm literarum studia non fecit Ludovicus XI. Galliarum Rex: hic enim permittere noluit, ut filius Carolus VIII. ad ea se daret, proptereà quòd in semetipso comperisset, animum per ista sic obstinatum fieri & pertinacem, ut aliorum deinde consilia penitùs respuat. Quæ causa fuit, cur Carolus Rex ad gubernandum postea minùs esset idoneus, atque ab omnibus regi se pateretur, non absque insigni honoris sui iacturâ, & regni totius detrimento. Extrema itaque eâ in re, uti in omni aliâ cavenda censeo. Supina ignorantia contemptum parit & risum, multis item erroribus est exposita; contrâ, nimia ad studia applicatio abripit animum, & à gubernandi curâ sevocat. Jucunda est admodum & amica illa cum Musis conversatio, quâ agrè quis commutet cum molestiis iis & laboribus, qui in dandâ audientiâ, in consultationibus in-

stituen-

stituendis suscipiendi sunt *a*. Correxerit Alphonfus sapiens motum trepidationis in celo, at regnum suum emendare non potuit. Orbes cælestes ingenio suo penetravit, at oblatum sibi imperium & coronam hæreditate partam tueri non noverat. Sultanus Ægyptius famâ illius permotus, legatos ad ipsum misit cum amplissimis muneribus; interim in proprio ipsius regno omnes propè Castellæ civitates ab obedientiæ officio descivère. Nempe sic fieri assolet, ut Principes sapientiæ studiis plus æquo dediti, existimationem apud exteros sibi concilient, perdant apud subditos. Illis admirationi est Principum eruditio; his subinde etiam damno, quippe. *b* *Hebetiores quam acutiores, ut plurimum melius Rempublicam administrant.* Animus contemplationi scientiarum nimirò intentus, in rebus agendis tardior esse solet, atq; in decernendo timidior: necesse enim est huic tali multæ occurrant rationes, pugnantes inter se & differentes, quæ judicandi libertatem aut adimunt penitus, aut impediunt. Si quæ objecta intueatur oculus ad lucis solaris reflexionem, jam probè & distinctè videt, qualia ea sint; at si in radios ipsos solares directè velit intendere, nimiâ luce sic perstringitur, ut colores rerum & figuras haud quaquam possit discernere. Ita prorsus ingeniis accidit, quæ sapientiæ & doctrinæ studiis impensius etiam, quàm par est, sese dedunt, ad negotia publica pertractanda minùs fiunt idonea. Melius tum judicat recta ratio, cum à disputationibus & subtilitatibus scholasticis libera est, & expedita. *c* Nec immeritò sapientissimus Salomon occupationem illam vocat pessimam, quam expertus ipsemet fuerat. *d* *Sunt enim quedam ex liberalibus scientiis, quas usque ad aliquid discere honestius sit, penitus verò sese illis tradere, atque usque ad extremum*

B 4

perse-

a Mar. hist. Hisp. lib. 14. c. 5. *b* Thucyd. l. 13. *c* *Et proposui in animo meo querere, & investigare sapienter de omnibus quæ sunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in eâ.* Eccl. 1. 13. *d* Arist. lib. 8. Polit.

persequi ve'le, valde noxium. Quare omnino convenit, ut prudentia illum sciendi appetitum, qui in præstantioribus ingeniis esse consuevit vehementior, aliquantum moderetur, quomodo *a* Agricolæ matrem fecisse legimus, *b* quæ incensum & flagrantem filii animum coërcuit; quando in primâ juventâ Philosophiæ studium acrius, ultrâ quàm concessum Romano ac Senatori, haurire videbatur. *c* *Quemadmodum omnium rerum, sic literarum quoque intemperantia laboramus.* Tam hæc animo officit, quam nimia omnia aliis in rebus nimium corpori exhibent negotium. Sufficiet itaque Principi artes & scientias degustasse obiter, plus verò eidem proderit cognitio aliqua rerû practica, earum cum primis, quæ faciunt ad curanda tum pacis, tum belli negotia, adeoque ex scientiis seligat, quantum satis est ad collustrandum animum, & iudicium formandum, relicta aliis se inferioribus in iis excellendi gloria. *d* Otium duntaxat fallat isthoc tam laudabili exercitio, uti Helvidium Priscum olim factitasse memorat Tacitus.

§ His ita positis, non semper optimi Principum Magistri censendi sunt ii, qui scientiæ & eruditionis laude magis florent; hi namque ut plurimum successus, atque otii literarii amantiore sunt, ab hominum conversatione alieni, cunctantes, & ad negotia graviora minùs apti; sed ii potiùs, qui rerum politicarum cognitione atque experienciâ præstent cæteris, quique unâ cum scientiis artem etiam benè gubernandi Principem edocere valeant.

§ Primus omnium verò instillandus à teneris Principi *Timor Domini, initium sapientiæ.* Qui adhæret Deo, omnium scientiarum fonti proximus est. Scire humanum ignorantia est potiùs, malitiæ filia, quâ Principes & Respublicæ pessum eunt. §. Se-

a Tac. in vitâ Agric. *b* *Retinuitque (quod est difficillimum) ex sapientia modum.* Ibid. *c* Sen. Ep. 107.

d *Ingenium illustre altioribus studiis juvenis admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico otium velaret, sed quò firmior adversis fortuita Rempublicam capesseret.* Tac. l. 4. Hist.

§. Secundo loco necessaria est Principi eloquentia, illa blanda affectuum domina, quæ voluntates hominum suaviter attrahit, ut imperio sese lubentes & sponte subjiciant. *a* Sciebat magnus ille Propheta Moyses, quanti id referret, ideoque cum in Ægyptum mitteretur, ut populo Israëlítico Dux præesset, impeditiorem & tardiorem suam linguam Deo excusavit. Et verò accepit hanc causam Deus, atque ut animum adderet, adpromisit, quòd assistere vellet labiis ejus, & in ore ejus poneret, quæ effari apud Regem Pharaonem ipse deberet. Quid de sua eloquentia sibi non pollicebatur sapientissimus Salomon? *b* *In conspectu potentium admirabilis ero, & facies Principum mirabuntur me; tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent.* Et sanè, si eloquentiæ solius tanta vis est, ut per se ipsa audientium animos mirè capiat, quid fiet demum, si armetur potentia regia, aut purpura vestiatur? Princeps, qui alterius eget opera, ut quæ secum ipse reputat, eloquatur, statua elinguis est potius, quam Principis dignus nomine; & quod vitium in Nerone primò omnium animadvertit.

§. Historia d magistra est veritatis politicæ, & qua melius nemo quisquam Principem instruere poterit, quomodo oporteat regere subditos. In illa siquidem tanquam in lucidissimo speculo elucet experientia gubernationis retrò præteritæ, prudentia antecessorum, & hominumque multorum mens in unum collecta. Historia fidissimi Consiliarii est instar, qui nunquam non præstò, & ad manum est.

E Jurisprudencia eam solùm partem attingat Princeps, quæ ad gubernandum pertinet, evolvendo scilicet

C 5

cet

a *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudius tertius, & ex quo locutus es ad servum tuum, impeditiore & tardioris lingua sum.* Ex. 4. 10. *b* Sap. 8. 12. *c* *Primum ex iis, qui rerum potiti essent, Neronem aliena faevundia eguisse.* Tac. l. 13. *An. d* *Verissimam disciplinam, exercitationemque ad politicas actiones, historiam esse,* Polyb. l. 1. *e* *S. Gregor. Naz. ad Nic.*

cet leges ac constitutiones sui regni, quas & prudens dictavit ratio, & longus usus approbavit.

In Theologico studio ne multum ponat operæ; quàm enim periculi plenum sit multa scire, atque unà potentem esse, in Jacobo Rege, magno suo malo experta est Anglia. Satis erit Principi, si in fide constans ipse sit, & aliàs viros sanctos juxtà ac eruditos penes se habeat, qui illam tueri noverint.

§. Astrologiâ denique judiciariâ multi Principes pereunt; est enim cupiditas illa noscendi futura in omnibus vehemens, & multò maximè in viris Principibus; quia namque magnam sibi ex eo pollicentur auctoritatem, si Diis pares habeantur, & quædam supra communem hominum sortem possint efficere, consecrantur artes superstitiosas, & populo invisas; quin immò eò nonnunquam dementiæ procedunt, ut solis causis secundis ascribant omnia, & providentiam divinam prorsus tollant è medio, in auspicia & sortilegia cuncta referentes. Quod demum fit, ut plus casui & fortunæ, quàm prudentiæ & industriæ humanæ tribuentes, in decernendo & agendo remissiores sint; atque Astrologos sapius, quàm Consiliarios in deliberationem adhibeant.

SYMBOLUM V.

R Adices *artium amara*, *fructus vero dulces*: eapropter defugit eas initio Natura nostra, nec ullus ei labor accidit gravior, quam quem in prima elementa impendi necesse est: magnis enim molestiis, & multo sudore ea res juventuti constat. Isthac igitur

tur de caussa, & quia studia assiduam deposcunt operam, quod valetudo, & aulae negotia, atque oblectamenta non sinunt, oportet ut Magistri compendat industria, varia excogitando media, quibus molestias institutionis lusuum puerilium suavitate sic condiat, ut sensim sine sensu, quæ addiscenda sunt, Principis animus imbibat. Exempli caussa; ut legere is discat, hoc artificio utatur licet. Fiant taxilli omnino quator & viginti, quibus insculpantur totidem alphabeti literæ, tum colludant aliqui inter se, & qui jactu uno plures expresserit syllabas, aut verbum formaverit integrum, victor præmium auferat; quo victoriolæ & oblectationis genere ille discendi labor longè fiet facilior: plus enim difficultatis habet chartarum lusus, quem tamen mox capiunt pueri. Nunc ut scribere etiam eodem compendio condiscat Princeps, suaferim literas in tenui incidi laminâ quâ deinde chartæ superimpositâ ductus illos characterum, quasi sulcos quosdam, manu sequatur & calamo; præcipuè verò in iis literis pingendis sese exerceat, è quibus formantur reliquæ; ita fiet, ut dum laminæ artificium suo tribuit ingenio, ac industriæ, paulatim laboribus istis magis incipiat affici.

§. Nec minùs necessaria Principi linguarum peritia: nam interprete semper uti velle, aut nò nisi in aliam linguam translata legere, res est deceptioni obnoxia, aut certè in caussa, quòd de vi suâ & energiâ multum deperdat veritas; ut fileam non posse non esse peracribum subdito, si ab eo intelligi nequeat, à quo rebus suis afflictis solatiùm, levamen miseris, obsequiis remunerationem sperare debet. Movet ea res Iosephum a Patriarchan, ut cum Ægypto præficeretur, ante omnia iis linguis addiscendis, quarum isthic loci vigebat usus, & quas ipse ignorabat, operam impenderet. Quàm hoc nomine Augustissimum Imperatorem Romanum Ferdinandum III. amant omnes & suspiciunt, quòd linguarum tam gnarus sit, ut cuiq; proprio, & nativo suo idiomate responsa dare noverit.

Verum

a Linguam quam non noverat, audivit. Psal. 30. 6.

Verùm notitia illa non viâ præceptorum comparanda est Principi, nam illa memoriam confundunt; sed asciscendi in ejus familiam illustriura virorum filii ab exteris excitati nationibus, quibuscum familiariter conversando, absque magno labore, & quasi aliud agens, paucorum mensium spatio tantum proficiet, ut linguis singulorum loqui assuescat.

Porro ut Geographiæ & Cosmographiæ (sine quibus cæca est quodammodo scientia politica) usum quoque aliquem acquirat, operæ pretium erit, vestiri palatii conclavia ejusmodi aulais & peristromatis, quæ tectorio opere variè elaborata generalem quandam orbis delineationem, hoc est, quatuor mundi partes, & potiores provincias, unà cū celebrioribus fluviis, montibus, urbibus aliisque insignioribus locis spectanda exhibeant. Pari artificio lacus etiã disponi poterunt; ut si fortè navicula oberrare placuerit, in iis velut in chartis quibusdam nauticis, maris totius sitū, portus, insulas videre se existimet. In globis & sphaeris mathematicis contempletur ambitum utriusque hemisphaerii, motus cæli, accessum discessumque solis, vicissitudines dierum ac noctium; suaviter tamen, & ad motum narratiunculæ duntaxat, aut recreationis, subtili ratiocinandi genere Mathematicorum scholis relicto. E geometricis satis fuerit affecutus, si locorum intervalla, altitudines, & profunditates instrumentis metiri noverit. Discat item, quomodo loca munire oporteat, adeoque animi causa ex argilla, aliave simili materia construat propugnacula, cum suis fossis tam interioribus, quàm exterioribus, cum aggeribus, vallis, semilunis, aliisque ad ea tuenda necessariis; sic constructa deinde machinulis bellicis oppugnet rursus & impetat; ut verò istæ munimentorum figuræ & dispositiones firmitus in memoria infigantur, similes aliquas in hortis & myrto aliisque herbis artificiosè dispositis efformari juverit, prout in Emblemate præsentis licet cernere.

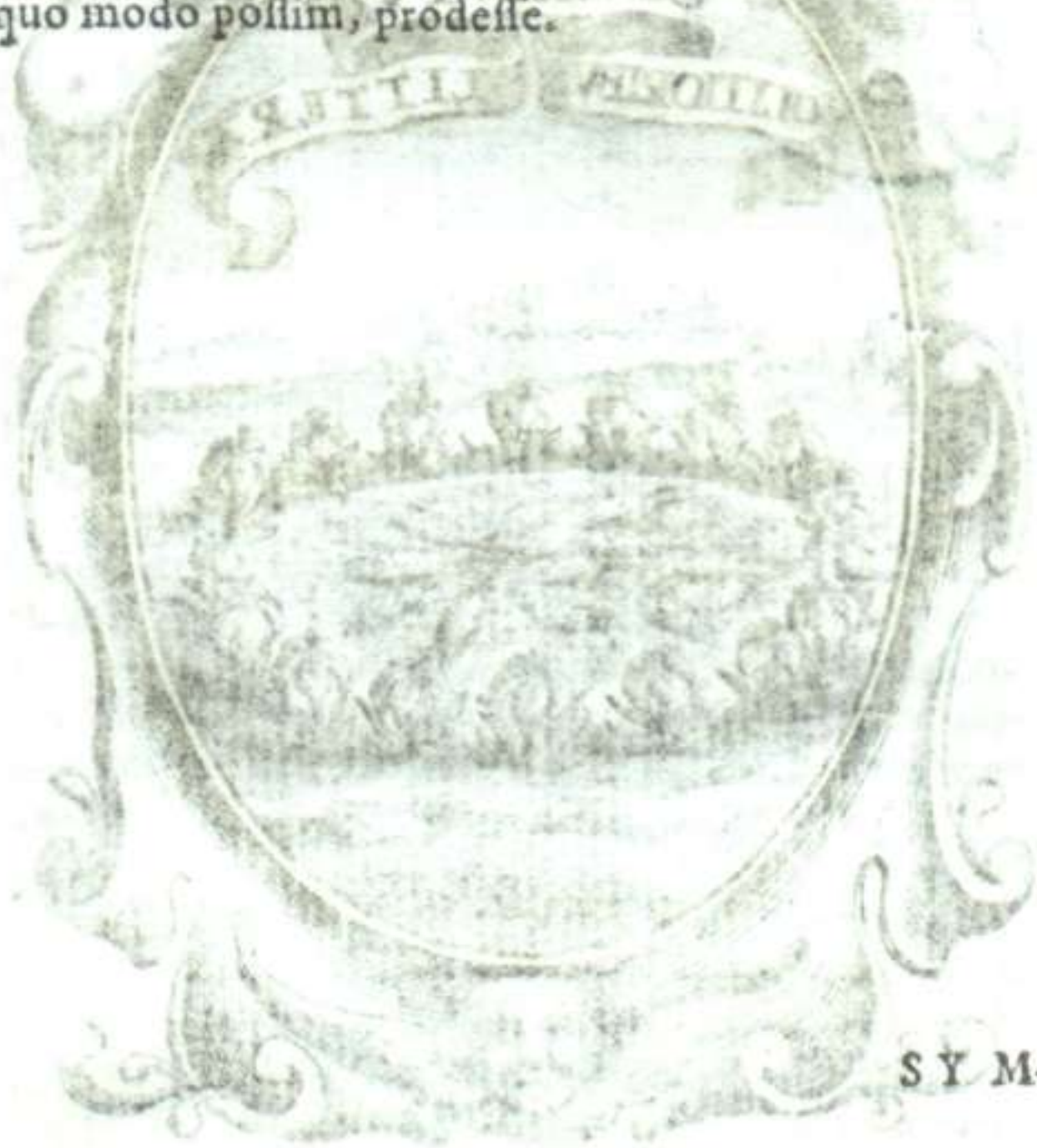
Sed nec illud ignorare decet Principem, quomodo acies instruenda sit; in eum finem milites habeat

omnis generis, tam equites, quàm pedites è metallo fusos, è quibus exercitum per legiones, cohortes, centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabula aliqua vel libro polemico descriptæ. *a* Itaque ludi magna ex parte imitationes esse debent earum rerum, quæ serio postea sunt obeunda. Atque ea ratione sensim, & absque molestia, artibus iis affici incipiet, & posteaquam aliqua menti lux oborta fuerit, citius deinde easdem capiet consuetudine cum viris eruditis, qui causas singularum & effectus exponent, *b* atque iis præsertim, qui in rebus tam pacis, quàm belli haud mediocriter versati sunt & exercitati: istarum *c* enim rerum notitia hoc præfenti tempore magis utilis est, addiscitur facilius, & minùs animum fatigat.

§. Nec inutiles cuiquam videri debent istiusmodi exercitationes ad rectè educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magistra satis docet, multa suapte sponte condiscere pueros, quæ magistri institutione non nisi difficulter fuissent assecuti. Multò verò minùs existimet aliquis media isthæc tam varia educationi officere potiùs, quam prodesse. Si ad domandum & corrigendum equum, nunc fræno, nunc habena, nunc pastomide, iisque variis, multis item ad eam rem præceptis est opus, quantam putabimus requiri curam & solertiam ad rectè formandum Principem, qui non imperitæ solùm plebeculæ, sed ipsis etiam scientiarum Magistris imperare debet? Non naturæ donum est: *d* Videtur ars artium, & scientia scientiarum hominem regere, animal tam varium & multiplex. Nec ullus unquam supremum artis illius fastigium attingere poterit.

§. Sat
a Arist. Pol. 7. c 17. *b* Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit. Prov. 1. 5. *c* Sapientiam omnium antiquorum exquireret sapiens, & narrationem virorum nominatorum conservabit. Eccles. 39. 1. & 2. *d* S. Gregor. Nazianz. in Apol.

§. Sat scio, Princeps Serenissime, virum illum, quo Serenitas Vestra Magistro nunc utitur, ab omnibus iis artibus & scientiis (quæ Monarchiæ hujus nostræ est felicitas) tam probè instructum esse, ut Serenitatem Vestram ad magnam in iisdem perfectionem facili compendio perducturus sit; ista tamen documenta omnino præterire non potui, eò quòd propositum mihi sit, non Vestræ solum Serenitati, sed aliis etiam Principibus, qui sunt, aut erunt deinceps, hâc meâ qualicumque scriptione, si quo modo possim, prodesse.

SYM-

Faint, illegible text at the bottom of the page, likely bleed-through from the reverse side.

SYMBOLVM VI.

Emblomatis hujus artificio caelestis Sponsus usus
 Est in sacro epithalamio, ut ornamenta virtutum
 sponsæ suæ exprimeret. a *Venter tuis*, inquit *sicut acer-*
vus tritici, vallatus liliis. Et videntur eodem alludere
 lilia,

a Cant, 7. 2.

lilia, quæ coronabant columnas *a* templi Salomonici; ne qua iis deesset perfectio, illa item, quæ septiramum *b* Tabernaculi candelabrum exornabant. Eadem mihi quoque nunc fuit occasio, ut in præsentis Symbolo sub tritici specie scientias, liliorum verò artes atque literas humaniores, quibus illæ condecorandæ sunt, adumbratas vellem. Nec absq; auctore & fundamento: nam per *c* spicas jam pridem discipulos intellexit Procopius, per *d* lilia verò eloquentiam ipse Sponsus. Et quæso, quid politiores literæ aliud sunt, quàm quædam scientiarum corona? Diadema *e* Principum eas Cassiodorus appellat. Et quædam etiam Hebræi sertis floreis solebant reddimere. Illud, credo, significant Poëtarum lauri, spiræ & cingula (*f* Hispani *Roscas de las vecas* vocant) flores item serici diversicolores, laureæ Doctoralis apud eosdem insignia. Animi centrum & medullium scientiæ occupent, circumferentiæ tamen loco mansuetiores literæ sint. Vnius notitia absque ornamento aliarum, ignorantia quædam species est: scientiæ enim nexis velut invicem manibus, haud aliter conficiunt circulum, *g* ac novem Musæ solent, cùm choros ducunt. Quantum creat fastidium sapientia, si morosa nimium sit, & humaniorum literarum atque artium suavitate non aliquantum condiatur? Necessariæ ergo istæ sunt Principi, ut imperandi severitatem temperent.

- a* Et super capita columnarum opus in modum lilii posuit, perfectumque est opus columnarum. 3. Reg. 7. 22. *b* Aclilia ex ipso procedentia, Ex. 25. 31. *c* Spicæ nomine, ut ego quidem sentio, discipulorum cœtum intellexit. Procop. in c. 17. Isa. *d* Labia ejus lilia distillantia myrrham primam. Cant. 5. 13. *e* Diadema eximium impreiabilis notitia literarum, per quam dum veterum providentia discitur, regalis dignitas augetur. Cass. 12. var. 1. *f* Aloys. Nov. Sch. proph. c. 5. *g* Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur. Cicer. pro Arch.

perent, utpote quæ à suâ, quâ pollent, amœnitate humaniores dici consueverunt. Commune aliquid cum cæteris Princeps præ se ferre debet, & discurrendo de studiis variis comem se præbere & effabilem; neque enim regia dignitas est, quæ præcellit animos, sed gravitas nimia & imprudens, quemadmodum oculos non lux solis offendit, sed nimia ejusdem ficcitas. Oportet itaque ut liberalioribus artibus scientia politica temperata atque ornata sit. Neque enim illæ resplendent minùs, quàm rubini in coronâ aliquâ, aut adamantes in annulo; atque adeò haud dedecent Majestatem regiam artes istæ, quæ ingenium pariter & manum desiderant: neque quicquam à auctoritati derogare poterit, aut curis obesse publicis, si temporis aliquid pervices, & animi causâ iisdem Princeps impertiat. Sic Marcus Antonius Imperator pingendi artem; Maximilianus Secundus sculptoriam; Theobaldus Navarrae Rex Poësin & Musicam adamabant, quâ postremâ etiam Philippus Quartus modernus Hispaniarum Rex, Serenitatis Vestrae Parens, oblectare animum solet, quoties à curis gravioribus utriusque orbis quies conceditur. In eâdem & Spartani juventutem suam exercebant. Quin Plato etiam & Aristoteles exercitia ista collaudant, ut Reip. perquam utilia. Et licet non semper in iisdem conquiescat animus, assumere tamen illa aliquando etiam ratio statûs suadebit; eò quòd populo mirè placeat, si videat Principem interdum à curis gravioribus sevocare animum, & non semper in subditorum servitio cogitatione defixum esse. Quo nomine *b* Drusi deliciae populo Romano quondam acceptæ fuerunt.

§. Duo solùm in ejusmodi artium exercitio & usu

a Nec cuiquam judici grave, aures studiis honestis & voluptatibus concessis impertire. Tac. l. 14. Annal.

b Nec luxus in juvene adeò displicebat: hoc potius intenderet, diem adificationibus, noctem conviviis traheret; quàm solus, & nullis voluptatibus avocatus, mœstas violentias & malas curas exerceret. Tac. l. 3. Annal.

advertenda sunt. Vnum est, ut ne palàm id fiat, sed intra privatos parietes, ut facere solebat Alexander Severus Imperator, tametsi de canendi peritiâ, seu voce id fieret, seu instrumentis musicis, nemini quicquam concederet. Facile plerique contemnimus, si cui sceptrum & imperium in manus tradita fuere, eum plectro aut penicillo occupatum videamus. Quod majori etiam dignum notâ censemus, si ætate provectiore jam sit, in quâ negotia illi publica magis curæ esse debent, quàm privata istiusmodi oblectationes; præsertim cum ita naturâ comparati simus, ut minimè incusemus Principem temporis malè perditum, si nihil omnino agat, aut otiosus sit; demus tamen civitio, si istiusmodi artibus sese dedat. Alterum est, ut ne multum temporis aut operæ in iis ponat Princeps, aut præstare aliis cupiat, aliàs in vana illa excellentia magis, quàm in Republica benè administrata aucupabitur gloriam. Quod Neronem aliquando fecisse meminimus, qui dimissis imperii habenis currum auriga malebat regere, aut mimus in theatro personam agere, quàm in orbe Imperatorem. Prudenter sanè malo isti ivit obviàm Alphonsus Rex in præclaris legum suarum institutis, quando de eiusmodi Principum delectamentis discurrens, sic loquitur: *a E porende el Rey, que no su piese de estas cosas bien usar, segun de suso diximos, sin el pecado, e la mal estanza, que le ende verria, seguirle ya, aun de ello gran danno, que envilesceria su fecho, dexando las cosas mayores, y buenas, por las viles.* Eundē abusum, quo fit interdum, quòd Principes majori in pretio artes habeant, quàm scientiam benè laudabiliterque gubernandi. Mantuanus etiam Poëta eleganter his carpit versibus: *b Excudent alii spirantia mollius ara, Credo equidem vivos discent de marmore vultus, Orabunt causas melius: Cælique meatus Describent radio, & surgentia sidera dicent. Tu regere imperio populos Romane memento, Ha tibi crunt artes, paci que imponere morem, Parcere subjectis; & debellare superbos.*

a Lib. 21, tt. 5. p. 2. *b* Virg. 6. Æneid.

§. Et tametsi Poësis pars sit Musica: quod enim in hac præstat tonus gravis & acutus, hoc in illâ efficiunt accentus syllabarum, & consonantes: estque exercitium hoc præ illo longè nobilius, illud quippe manuum est; hoc solius ingenii, illud ad delectandum; hoc delectando ad instruendum. Vt tamen ita fit, non videtur omnino convenire Principi, propterea quòd mira ejus dulcedo nobiliores animi actiones valde impediatur: nam ubi semel conceptum ejusmodi humana mens, velut philomela cantûs sui suavitate, capta fuerit, ab iis deinde avelli sese non finit, atq; ita acuit se subtilitatibus Poëticis, ut postea hebescat penitus, & obcecetur molestiarum duritie & asperitate, quas in regimine subire, necesse est. *Vile autem exercitium putandum est, & ars, & disciplina, quaecunque corpus, aut animam, aut mentem liberi hominis ad usum, & opera virtutis inutilem reddant.* Unde porro fit, ut si in gubernando non eam animi voluptatem, quàm in pangendis versibus Princeps reperiat, curam istam præcipuam in postremis habeat, & fugiat omnino, aut committat aliis: quomodo fecit Ioannes Secundus Arragoniæ Rex, qui tempus Poëtices studio inutiliter tradebat, evocando ad se è remotissimis provinciis, qui in eo excellere usque dum subditi muneri neglecti impatientes, concitato contra eum tumultu, otioso ipsi ipsius oblectamento modum ponerent. Nihilominus cum Poësis hoc tempore in aulis & palatiis frequens admodum sit, & valde mansuefaciat atq; excolat animos, videtur ignorantia alicujus notam Princeps omnino effugere non posse, nisi leviter tinctus eâ sit, aut aliquam ejus notitiam usumve habeat. Quare aliquid studii eâ in re concedi illi poterit; quantum videlicet ad excitandum animum & ingenium acuendum satis fore putabitur. Quo in genere multa etiam præclara poëmata videmus profecta ab iis, qui aut orbis, aut Ecclesiæ gubernacula tenuerunt, idque non sine universali nationum omnium applausu & approbatione. §. Sunt Arist. lib. 8. Pol. cap. 2.

§. Sunt prætereà inter Principes non pauci, qui artem distillatoriam factitent; quod exercitium etsi perhonestum sit, utpote in quo multi admirandi naturæ effectus, & secreta sese prodant; præstat tamen ab eà abstinere prorsus Principes, eò quod a curiositas facili negotio inde ad Alchimiam adjiciat animum, aut saltem sub illius colore cupiditas deinde periculum faciat consolidandi argenti vivi, & auri atq; argenti conficiendi. Quà in re tempus omnium pretiosissimum malè & inutiliter perditur, & consumuntur thesauri præsentis pro incertis & indubiis. Mera dementia est, & quæ non nisi morte curari potest, unum ex alio experimentum sumere, nec advertere, tamen, meliorem lapidem Philosophicum inveniri non posse, quàm bonam & prudentem & conomiam. De hac nimirum & utili negotiatione, non de scientiâ chemicâ intelligi debet illud Salomonicum; *b* *Quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quam illa est artifex?* Hujusmodi commerciis cum incolis regionû Tharsis & Ophir Rex ipse Salomon ingentes congescit thesauros, ad quos advehendos nunquam sanè instruxisset tot & tantas classes, tot ac tantis expositas in mari periculis, si in catinis easdem parare potuisset. Cùm verò de rebus omnibus copiosè ipse disputaverit, habueritq; scientiam à Deo infusam & inditam, absque dubio illud etiam secretum si quo modo potuisset fieri, fuisset affectus, & reipsâ usurpasset. Nec verò credibile est Deum id unquam permissurum: desinerent enim omnia gentium commercia ad quæ conservanda nihil æquè conducit, ac moneta aliqua communis omnibus, è pretioso & raro metallo conflata.

a *In supravacaneis rebus noli scrutari multipliciter, Eccl. 3. 24.* *b* *Sap. c. 8. 5. & 6.* *c* *Er disputavit super lignis à cedro quæ est in Libano, usque ad byssopum, quæ egreditur de pariete. 3. Reg. 4. 33.*

SYMBOLVM VII.

NAscuntur unà nobiscum affectus ; ratio verò non nisi multis pòst annis subsequitur, quando illi jam imperium habent in voluntatem & hæc iis paret ut dominis, specie boni inaniter delusâ, donec ratio, instauratis temporis successu & experientiâ viri-

viribus, suum agnoscat dominandi jus, quod illi à naturâ concessum, & affectuum tyrannidi obistere incipiat. Et solet hoc lumen in Principibus ferè exoriri tardiùs, eò quod affectus in iis ob consuetas aulae delicias potentiores sint: cumque ii, qui Principū adhærent lateribus, gratiam quoque eorundem plerumque aucupentur, eâque voluntatis beneficio potiùs, quàm rationis potiri se posse sciant. Hinc omnes adulandi utuntur artificio, atque illam quidem sibi reddere benevolam, huic vero caliginem offundere satagunt. Habeat igitur Princeps perspectas artes istas, atque armet se in affectus suos proprios non solùm, sed & in eos omnes, qui iisdem ad occupandum ipsius animum abuti voluerint.

§. Magna hîc passim incuria in componendis Principum animis. Herbas inutiles & infrugiferas, quæ frugibus immiscentur, radicibus cum tempore evellimus; & succrescere sinimus affectus pravos ac passiones, quæ rationi bella movent. Curando Principum corpori Galeni complures præstò sunt, animo sæpè vix unus Epictetus; neq; tamen minores pati infirmitates is solet, quàm corpus, quin tantò graviores, quantò hoc ille præstantior. Si vultus illi esset aspectabilis oculis, in quo malarum affectionum intemperies sese posset prodere, multorum sanè doleremus vices, quos febrilis ille appetituum æstus sic miserè depascitur; interim quia aspectum fugiunt, felices eos arbitramur. a *Neque frustra præstantissimus sapientiæ firmare solitus est; si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando, ut corpora verberibus, ita se vitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Pro! quantis non ejusmodi animus jactatur perturbationum tempestatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longè aliter, ac reverà sunt in se, appareant omnia. Hinc tanta judiciorum & opinionum varietas; hinc oppidò pauci suis rectè momentis ponderant singula, sed pro luminis accessu vel recessu diversimodè estimant. Nempe cum affectibus perinde

inde se res habet, ac cum tubis opticis, qui una ex parte objectorum augent magnitudinem, ex alterâ minuunt. Eædem planè cryſtalli ſunt, res viſæ omninè eædem: hoc tamen diſcrimen eſt, quòd incidentes in unam partem ſpecies, & radii viſuales à centro ad circumferentiam deriventur, unde magis ſefe diffundunt & multiplicant; ex alterâ contra è circumferentiâ colliguntur ad centrum, ac proinde res viſas haud paullo minores offerunt. Tantum inter utrumque videndi modum intereſt. ¶ Eodem proſus tempore (tametiſi in regnis diverſis) in coronam regiam, & ſucceſſionem paternam convertebant oculos, infans Jacobus Jacobi Secundi Arragoniæ Regis filius, & Infans Alphonſus filius Dionyſii Regis Luſitaniæ. Sed ecce quàm diſpari ratione ac modo: prior ille, invito etiam Patre, ultrò oblatam reſpuit; alter contra pietatis jura, vi & armis eam Patri de capite detrahere aggreſſus eſt. Unus curas ingentes, & regnandi pericula ſecum expendens, mundo valere juſſo, vitam monaſticam, tranquillam magis & feliciorẽ, præ aulicâ elegit; alter vitam abſq; imperio acerbam duxit atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ juri ante tulit. Unus in coronæ circumferentiam, quæ aſpectu jucunda in flores deſinit, intendebat oculos; alter punctum potiùs conſiderabat, & centrum, è quo laborum & curarum ducuntur lineæ.

b §. *Omnia quidem ejus, quod ſpeciem boni præfert: gratia omnes agunt; at quia in ejus agnitione fallimur, hinc error. Omnis noſtra potentia, quantumvis magna, nobis videtur exigua; aliena contra, grandis admodum & ampla. Noſtra non agnoſcimus vitia; aliorum facile cernimus. Defectus alieni gigantû videntur ſimiles; noſtri vix pumilionû inſtar nobis apparent. Quin vitia ipſa virtutum colore dextrè tegimus: ambitio eſt, & animi excelsitatem interpreta- mur; crudelitatem, juſtitiam; profuſionem, liberalitatem; temeritatem, fortitudinem eſſe volumus.*

c *Tauci*

¶ Mar. hiſt. Hiſp. l. 15. cap. 16. b Arist. lib. 1. Polit.

a Pauci scilicet prudentia honesta à deterioribus, utilia ab noxiis discernunt. Ita fallimur, si per illam tubi partem, ubi affectus & passiones obstant, res contueamur. Sola beneficia duplici illo modo, qui auget pariter & minuit, consideranda sunt. Ea quæ accipimus, grandia nobis semper videri debent; quæ in alios conferimus, exigua. b Ita Rex Henricus Quartus consueverat; immo beneficiorum collatorum in alios ne meminisse quidem solebat; contra, quæ ipse accepisset, è memoriâ effluere nunquam sinebat, id id unicè intentus, ut gratiam, quasi debitum esset, quam primùm exsolueret. Ne sibi imaginetur Princeps, beneficium, quod largitur, mancipii velut notam esse in eo, qui illud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, sed tyrannidem potius, & quendam quasi mercatum, quo voluntates, haud secus ac mancipia servilia in Guineæ littoribus, gratiarum pretio Princeps mercaretur. Qui dat beneficium, existimare non debet, obligationem se imponere. Is qui accipit, obstrictum se credat. Princeps Deum potius imitetur, *c qui dat omnibus affluenter, & non improperat.*

§. In suscipiendis, gerendisque bellis; in pace conciliandâ & conservandâ; in injuriis tam illatis, quàm acceptis; iisdem semper rectæ rationis utatur perspiciliis, per quæ æqualiter, sine furo & fallaciis singula videat. Neminem illa in rerum æstimatione indifferentia & justitia magis decet ac Principem, qui in regno suo præstare id debet, quod examen in trutinâ, proindèque de rebus omnibus rectè sincerèque judicet, oportet; ut sua regno constet æquitas, cujus balances nunquam in æquilibrio consistent, si affectui aut passionibus locus sit, aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponderentur. Eam ob rem singularis Magistrorum cura requiritur atque industria, qui Principis mentem probè instruant, istos voluntatum errores, & persuasionum vanitatem detegendo, ut à passionibus liber & expeditus sine

D

ce-

a Tacit. lib. 4. Annal. b Mar. hist. Hisp. l. 22. cap. 15.

c Jac. 1. 5.

cerum de quâque re iudicium ferre valeat. Etenim si cum animis nostris consideraverimus tot imperia collapsa, tot status immutatos, tot Reges ac Principes de vitâ pariter ac regno exturbatos, primam ferè originem fuisse deprehendemus, quòd affectus obedientiam abjecerint, & rationi, cui lege naturæ subjecti sunt, parère noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior pestis est, quàm appetitus indomiti, aut fines isti particulares, quos sibi quisque pro libitu statuit.

¶ Non illud ego nunc contendo, ut affectus illi tollantur penitus aut excindantur in Principe: absque illis enim ad omnes actiones generosiores prorsus esset inidoneus, cum natura non frustra amorem, iram, spem, metum, aliasq; passiones similes nobis indiderit, quæ etsi virtutes non sint, sunt tamen illarum comites & media, sine quibus illæ nec acquiri rectè, nec exerceri possunt. Abusum solùm earundem & inordinationem improbo; isthæc corrigenda sunt, ut Princeps in actionibus suis non affectibus ducatur, sed è prudenti politica omnia moderetur. a *Regum est ita vivere, ut non modo hominè, sed ne cupiditati quidem servias.* Carolus V. si quando iræ & indignationi indulgere aliquid vellet, privatim, & ab hominum remotus arbitrio id faciebat, non in publico, quando personam & majestatem Imperatoris sustinebat. Nempe tunc Princeps ideam Gubernatoris agit potius, quàm hominem; Gubernatoris, inquam, aliorum magis quam sui ipsius. Nihil tunc ex affectu statuendum; sed ad rationis regulam & normam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, sed arte. Mores Principis politici magis sunt oportet, quam naturales. Ejus consilio è corde Reipublicæ potius proficisci debent, quam suo ipsius proprio. Homines privati commodis & utilitatibus suis omnia metiri solent; Principes bonum publicum præ oculis habere necesse est. In privato si passiones dissimulet, minus candidi & aperti pectoris putatur indicium; in

Principibus etiam ratio statûs id quandoque exigit. Nullius affectûs signa tum dedit Tiberius, cum Piso post sublatum è vivis ejus jussu Germanicum, sese illi prætulit. Id quod deinde Pisonem sollicitum habuit: a Nullo enim *magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine miseratione, sine irâ obstinatum, clausumq; vidit, ne quo affectu perumperetur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare affectus debet; aut quantum fieri potest, immunem sese ab iis ostendere. *b* Illud deniq; conetur Princeps, ut una eademq; hora, pro occasionum varietate, severum & benignum; justum & clementem; liberalem & parcum se exhibeat: *c* *Nam tempori aptari decet.* Quâ in re Tiberius excellens fuit, cujus mentem haud facile quisquam dispicere potuit, *d* *adeò vertit & miscuit iræ & clementiæ signa.* Bonus Princeps sibi dominatur, & servit populo. Quòd si naturales animi impetus aut frangere, aut dissimulare neglexerit, eundè semper tenebit in agendo modum; quo fiet, ut facile quivis visurus sit, quò consiliis suis collimet, contra præcipuam Politicæ regulam, quæ vel ideò suadet variare agendi rationem, ut ne mens Principis omnibus innotescat. Nec sanè periculo vacat, si naturam & affectus Principis alii penetrarent: nulla enim via facilior ad occupandum ipsius animum, quem expedit liberum servare semper & clausum aliis, si quidem rectè imperio præse desideret. Vbi Ministri Principis inclinationem semel perspexerint, mox eidem adulari, & eosdem præ se ferre affectus incipiunt. Si qua in re Princeps obstinet animum, idem etiam ipsi faciunt, ut jam non nisi penes obstinatos imperium sit. Quòd si aliquando è re fore videbitur, ut Princeps populi affectum plausumve captet, ita se potius gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali instinctu ipse fugere & amplecti videatur.

§. Porro inter affectus & passiones Aristoteles

D 2

a Tacit. l. 3. Annal. *b* *Istuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum possit flectere.* Terent. *c* Sen. in Med. *d* Tacit. l. 3. Annal.

etiam Verecundiam numerat, quam negat virtutibus moralibus accensendam, eò quòd sit infamiae metus, adeoque videatur cadere non posse in virum bonum & constantem, qui cum ex præscripto rectæ rationis agere omnia soleat, non est quod de ulla re verecundetur. S. Ambrosio tamen a virtus est quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puto de Verecundia illa ingenua & liberali, quæ animo honestiori fræni instar est, ne quid turpe aut indecorum admittat, estque optimæ indolis indicium, & argumentum haud leve, superesse adhuc in ejusmodi animo quædam virtutum semina, etsi nondum satis altè radicata. Aristotelem vero loqui crediderim de Erubescencia aliâ vitiosâ, & immoderata, quæ virtutibus noxia est: haud secus ac ros lenior segetes fovet ac recreat; ast ubi pruina in modum cadit, adurit easdem ac destruit. Nulla virtus exerceri liberè potest, ubi hæc passio invaluerit, neq; ulla res Principibus magis perniciosa est, eò vel maxime, quod virtutis gerat speciem, perinde quasi candidioris sit animi (cum fracti & abjecti potius esse videatur) si negare, contradicere, reprehendere, castigare Princeps erubescat. Nimiùm in sua amplitudine hi tales se constringunt, umbras quodammodo metuunt, & quod caput est, aliorum sese reddunt mancipia, qui dominari debuerant. Illud verò quàm indecorum, quòd frontem ipsorum verecundiæ color occupet, quo adulescentes, mendaces, facinorosos suffundi oporteret, quodq; sui ipsorum obliti ab aliis regi se sinant ac decipi! Quicquid alii petunt, offerunt ultrò & largiuntur, nihil pensi habentes, quid exigant merita, solis victi precibus. In sententias aliorum & consilia, etsi minimè probata, lubentes abeunt, hoc solo nomine, quòd contradicere ipsi non audeant, malintq; victi videri, quàm vicisse alios. Id quod

gra-

a Pulchra virtus est verecundia, & suavis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ne modum prætergrediaris loquendi, ne quid indecorum sermo resonet tuus. S. Ambr.

gravissimorum malorum in Rep. seminarium est. *a* Nam quorundam parum idonea est verecundia rebus civilibus, qua firmam frontem desiderant. Principibus itaque omni ope enitendum, ut hanc verecundiæ passionem, & pudorem naturalem moderentur fortitudine & constantiâ, firmando non animum solum, sed ipsum etiam exteriorem vultum contra adulationes, mendacia, fraudes & malitiâ; ut ea corrigere & emendare, integritatem verò regiam in dictis & factis sanctam testam tueri valeant. Quod quia Ioannes Secundus, & Henricus Quartus, ambo Reges, facere prætermiserunt; quid mirum, tam authoritatem, quàm coronam ipsorum in tantum adducta fuisse discrimen? Verùm in passione hac curanda, singulari cautione opus est: etsi enim alia vitia veluti spinæ radicibus extirpanda sint, hoc tamen amputandum est potius, ut id resecetur solum, quod superfluum est; relinquatur verò illa Verecundiæ pars, quæ virtutum est custos, moresque & actiones hominum componit: nam absque hoc freno indomitus plane erit Principis animus, & nisi ad indecentiam atque infamiam subinde advertat oculos, passionum suarum sequetur impetum, accedente præsertim potentia, & præceps ruet. *b* Si vix artibus honestis retinetur pudor, quid fiet, si illum omnino exuerimus? Tiberius certè *c* postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantum ingenio utebatur. Hac de causa Plato dixit, Jovem aliquando, cum generis humani ruinam metueret, Mercurium ablegasse in terras, ut Iustitiam & Verecundiam inter homines partiretur, quibus sese ab interitu vindicarent.

§. Atque huic passioni, quâ de nunc agimus, haud multum ab similis est, nec minus exitiosus Principibus affectus ille, quem commiserationis vulgo solemus dicere: Exitiosus inquam, quia ubi in animo prævaluerit, nec ratio, nec iustitia rectè suum faciunt officium; dum enim plus æquo verentur, ne cui aut

D 3

repre-

a Seneca. *b* Tacit. lib. 14. Annal. *c* Tacit. l. 6. Annal.

reprehendo, aut castigando ægrè faciant, subditorum delictis medicinam adhibere negligunt, & multa impunè abire sinunt. Obsurdescunt ad populi clamores, nec eos movent damna publica, interim tanguntur misericordiâ trium aut quatuor hominum, à quibus ista proficiscuntur. In delictis alienis confusos se sentiunt, atque adeò, ut ne sibi aliorum causa sit malè; connivere malunt potius, aut impunitatem concedere, quàm in illa animadvertere. Iudicii imbecillitas hæc est, & prudentiæ defectus cum tempore corrigendus; eadem tamen moderatione adhibita, qua de Verecundia ante dictum est: ut scilicet ea solùm commiserationis pars resecetur, quæ sic languere facit animum, & ita effœminat, ut fortiter & constanter agere nequeat; retento tamen misericordiæ affectu Principum proprio, & ubi recta ratio absque jactura tranquillitatis publicæ ita suaserit. Uterque iste tam Verecundiæ, quàm Commiserationis affectus domari possunt ac corrigi actibus quibusdam contrariis, qui nimiam illam cordis teneritudinem, mentisque imbecillitatem paulatim tollant, atque ad fortiora corroborent animum, serviles istiusmodi metus ei eximendo. Quòd si subinde Princeps conabitur (etsi in rebus minimis) animum firmum & constantem retinere, suæ item dignitatis & officii habere rationē, facile idem postea in rebus majoribus præstare poterit. Plurimum sanè refert, si vel semel generosè ea in re vincat sese ipse, & timeri se atque suspici ab aliis faciat.

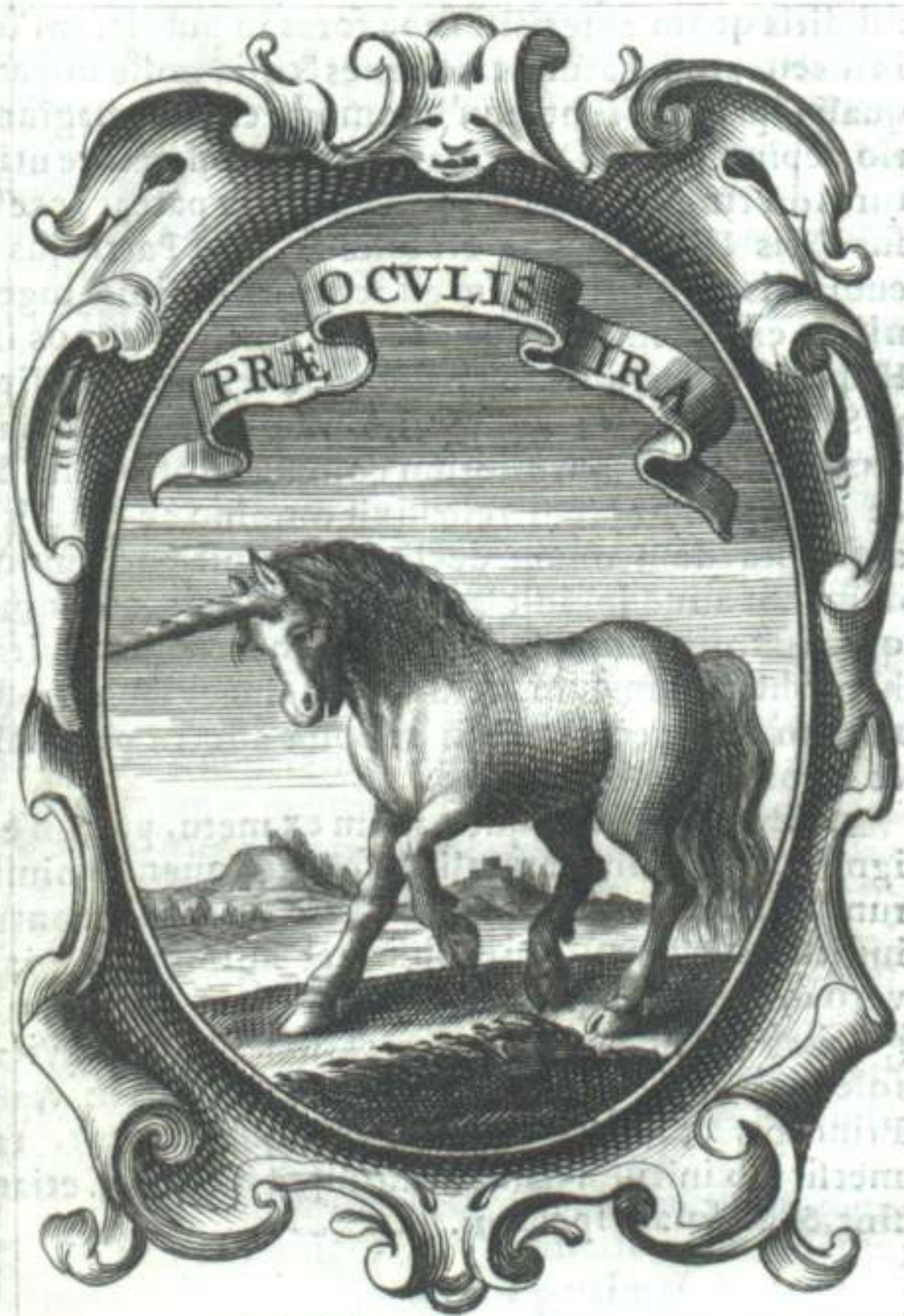
§. Restant duæ aliæ passionēs, juventuti nimium quantum noxiæ; Metus & Obstinatio animi. Metum dico, quando Princeps omnia pertimescit, & sibi ipse in omnibus diffidens, nec loqui audent quicquā, nec agere. Nihil unquam rectè à se agi putat, veretur prodire in publicum, & secessum magis amat ac solitudinem. Isti huc plerumque ex educatione muliebri quæ à consortio hominum solet esse alienior, uti & ex defectu experientiæ nascitur, cujus etiam fo-

lius

a Principatus enim est proprium misereri. S. Chryf.

lius beneficio malam illud curari potest, si assuefiat nimirum Princeps ad audientiam præstandam tam subditis quàm exteris, si sæpè foras in publicum, & in lucem producat, ut homines & alia nosse discat, qualia ipsa in se sunt, non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo magistro & moderatore utitur. Ad Principis conclave liber semper pateat accessus Viris Illustribus ac Nobilibus, qui Patri ejus à cubiculis sunt; aliis item aulicis fortitudinis, ingenii & experientiæ laude præstantibus. Qui mos in Hispaniâ observatus fuit, usque ad tempora Philippi Secundi Regis; qui molitionibus Caroli filii factus cautior, illam aliorum communicationem & accessum liberum restrinxit omnino ac sustulit; atque ita dum unum declinare voluit incommodum, in aliud incidit æquè Principibus noxium, quale est, nimiam sese ab hominum alloquio abstrahere: hoc enim dum faciunt Principes, facile postmodum fit, ut certæ alicui personæ affectu peculiari & favore ipsi adhærescant.

5. Obstinatio denique partim ex metu, partim ex ignaviâ quâdam naturali nascitur; quando nimirum Princeps nihil omnino agere vult, sed contra institutionem præfractè obfirmat animum. Curari verò debet illa mentis segnities flammis & stimulis gloriæ; quemadmodum calcaribus equorum vitia solent corrigi; paulatim itaque ducendus in viam Princeps, & laudandi progressus, quos fecerit, tamen sub initium laudes istæ supra meritum etiam sint, & ad solam speciem.

IN Monocerote mirè solers fuit natura ac providat. Inter ipsos oculos Iræ arma defixit. Prorsus necessum est, ut oculum utrumque intentum habeas in eam passionē, quæ tam imperiosè actionibus & motibus animi dominatur. Eadē flāma, quâ succēditur,

tur, lumen illi eripit. Ab insaniâ & furore non nisi temporis brevitate differt. Nec homo iratus idem est qui antea; per iram enim quasi extra se ponitur. *a Non desiderat fortitudo advocatam iram. b Quid enim stultius est, quam hanc ab iracundiâ petere præsidium, rem stabilem ab incertâ, fidellem ab infida, sanam ab ægra? Ad triumphandos hostes nihil opus levitate iracundiæ. Nec fortitudo est, quæ absque ratione commoveri se sinit. Verbo, nullum vitium magis Principem deceat, quàm istud: irasci enim contemptum supponit, aut acceptam injuriam. Nullum item muneri & officio ejus sic adversatur: nihil enim æquè tenebras offundit judicio, quod clarissimum semper esse debet in eo, qui aliis imperat. Princeps qui irâ & stomacho leviter exardescit, cordis sui potestatem tradit irritanti, & arbitrio illius se subjicit. Si absque offensione ne plica quidem in pallio regio disturbari posset à quopiam, quid erit denique, si animum illius quis conturbet?*

§ Enimverò ira tineam quædam est, quam parit, & nutrit ipsa purpura. Pompa superbiam gignit, superbia iram. Et potentix quasi proprium est, nolle pati. Nimis quam delicatus est Principum sensus. Speculum, quod facillimè maculam contrahit. Cælum, quod vapore tenui citò obnubilatur, & jacit fulmina. Vitium quod animos magnos plerumque generosos & impatientes occupat; perinde ac mare, quantumvis vastum sit & potens, levissimo tamen ventorum flatu gravissimos patitur motus ac tempestates. Illud solùm interest, quòd hæc in animis Principum longè diuturniores sint, quàm in ipso mari; præsertim ubi honor læsus fuerit, quem existimant absque vindictâ recuperari non posse. Deus bone! quantillum erat; *c Sanctium Navarra Regem, pugnâ ad Alarcum habitâ, non salutato prius Rege Alphonso hujus nominis Tertio, domum repetere? hic tamen eâ re offensus sic fuit, irurbanitatis istius oblivisci nunquâ potuerit, nec con-*

D 5

qui-

• Cicero. • Seneca. • Mar. hist. Hisp. lib. ix. cap. 17.

quiescere, donec regno illum exuisset. Principum ira pulveri tormentario similis est, qui simul atque ignem concipit, mox vires suas exserit. Nuntiam mortis ^a eam appellat Spiritus sanctus, ut vel hoc nomine eam frænare & cohibere par sit. Turpe est eum, qui aliis mandata dat, huic passioni succumbere. Meminerint Principes, ideò sceptri loco nihil sibi in manus tradi, quo lædere quenquam possint: quòd si aliquando gladius strictus Regibus præferri solet, id justitiæ, non vindictæ insigne est, & alienâ tunc quidem portatur manu, ut noverint iram inter & executionem mandatum debere intercedere. E Principibus pendet salus publica, quæ facile in discrimen veniet, si Consiliario tam præcipiti, qualis est ira usi fuerint. Ecquis manus ejus effugiet? nam fulminis instar est, quando suprema potestas eam impellit. *b* *Eporque la ira del Rey* (ut ait in suis legibus Alphonsus Rex) *es mas fuerte, è mas dañosa, que la de los otros Omes, porque la puede mas ayna complir, porende debe ser mas apercebido, quando la oviere en saberla sofrir.* Si Principes irâ nonnunquam inflammati sese ipsi contuerentur oculis, speciem utique cernerent indignam tantâ Majestâte; cujus tranquillitas, & suavis tam verborum, quàm actionum concentus, allicere magis debet, quàm terrere; amorem conciliare potius, quàm formidinem.

§. Cohibeat itaque Princeps iræ impetum; quòd si id non possit, sustineat saltem furorem, & executionem ad tempus differat: nam uti dixit *c* idem Alphonsus Rex, *Debe el Rey sofrirse en la saña, fasta que sca pasada, è quando lo fiziere seguirsele à gran pro, ca podra escoger la verdad, e fazer con derecho, lo que fiziere.* Theodosius Imperator in semetipso expertus id fuit; quare lege etiam cavit, ut sententiæ capitales antè, quàm triginta dies abiissent, executioni ne mandarentur. Quod decretum priùs

^a Tibe-

^a *Indignatio Regis, nuntii mortis.* Prov. 16. 14. ^b Lib. 10. tit. 5. p. 2. ^c *Idem ibid.*

a Tiberius fecerat, sed ad solos decem dies, etsi Senatus nollet facere potestatem, sententiam semel latam revocandi. Rectè illud quidem, si ideò factum fuisset, ut gratiæ locus esset, aut de causa cognosci denuò possit; verùm *b* Tiberius homo crudelis & ferox, tantum indulgere non voluit. Augusto item Cæsari suavit Athenodorus, ne quid iratus decerneret prius, quàm viginti quatuor Alphabeti Græci literas ex ordine recensuisset.

c Cum itaque ira furor brevis sit, maturitati deliberationis directè oppositus, nullum illi aptius remedium est, quàm prudens consultatio animi; ne scilicet cum executione præcipitet Princeps, donec consilio rem omnem expendit. Non immerito contemptum se putabat *c* Assuerus Rex, quando Regina Vasthi ab ipso vocata venire renuit; & tametsi id graviter acceperit, ulcisci tamen noluit, antequam regni sui proceres in consilium adhibuisset.

d De accepta injuria multùm cum aliis colloqui, iram magis succendit; unde & Pythagoræ fuit monitum: *Ignem gladio ne fodito*; agitatio enim flammam magis suscitatur: neque efficacius pro ira remedium est, quàm silentium & solitudo; seipsa sensim consumitur & interit. Quin immò blandissima sæpè verba frigida instar sunt, quam fabri ferrarii fornacibus affundunt; ita magis magisque inflammant.

e Hæc porro in auribus sedem habet, aut certè per eas quasi foras advigilat; *d* has ergo munit Princeps, ne finistros rumores facile hauriant, qui animū irritare possint. Hinc factum reor, quòd statua Iovis

D 6.

Cre-

a Idque vite spatium damnatis prorogaretur, sed non Senatus libertas ad pœnitendum erat. Tac. l. 3. Annal.

b Neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur. Tac.

l. 3. Ann. *c* Quæ renuit, & ad Regis imperium, quod

per Eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus

Rex, ex nimio furore succensus, interrogavit sapientes

qui ex more regio semper ei aderant. Esth. c. 1. 12. *d* Sit

omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad lo-

quendum, & tardus ad iram. Iac. 1. 19.

Cretensis auribus careret ; nam iis, qui cum imperio sunt, damni plus adferunt sæpè, quàm emolumenti. Ego necessarias eas judico Principibus, si circumspectæ sint, & cum prudentia consilium capiant, neque ad primos quosque rumusculos commoveri se sinant. Tunc ira laudabilis est, quando eam ratio suscitât, & lenit prudentia. Vbi hæc ira non est, justitia esse non potest. Tolerantia nimia peccandi licentiam dat, & obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo animo & pati, aut ignorantia est, aut servitus, hominis de se parum sentientis. Iram fovere, ut offensionis fiat satis, aut exemplum statuatur de injuria in auctoritatem regiam admissa, non vitii, sed virtutis est, idque lenitatis, & mansuetudini nil quicquam derogat. Ecquis magis mitis & mansuetus, quàm *b* David, vir secundum *c* cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in ira moderatus; ut cum Saulem infensissimum sibi hostem in sua teneret potestate, satis habuerit oram *d* chlamydis illi præcidere; cujus facti adhuc illum pœnituit postea. Et tamen quanta severitate injuriam ultus est, qua Rex Hanon legatos ejus affecerat? Miserat eos David ad consolandum Regem de obitu Patris sui, ille verò sinistrè suspicatus, ad explorandum regni statum potius venisse, barbis ferratis, & vestibibus indecore decurtatis eos abs se dimisit. Non tulit hanc injuriam David, homo cætera mitissimus: sed bello illum adorsus, omnes regni civitates, quas occupavit, funditus evertit; incolas verò earundem (ut cum Scripturâ hoc dicam) *e* adducens ferravit, & circumegit super eos ferrata carpentia: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum. Immanitas

a Nunc irasci convenit justitiæ causâ. Stob. ser. 20. *b* Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus. Psal. 131. 1. *c* Inveni David filium Jesse, virum secundum cor meum. Act. 13. 22. *d* Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul silenter. Post hæc percussit cor suum David, eò quòd abscidisset oram chlamydis Saul. 1. Reg. 24. 5. & 6. 1. Paral. 19. *e* 2. Reg. 12. 31.

manitas quædam, atque iræ immoderatio cuiuspiam ista videri possent, qui fortè nesciret, injuriarum vulnera interdum curanda sic esse, ut ne cicatrices quidem maneat reliquæ. Ferro & igni interminatus est civitatibus & provinciis quibusdam a Artaxerxes, ni cuidam suo decreto essent obsequentes, daturus aliàs tam hominibus, quàm animantibus brutis puniti contemptus & inobedientiæ severissimum exemplum. Iustissimus Deus isthanc politicam nos docuit, quando extremo cum rigore, salva tamen misericordiâ; à Syriorum b exercitu pœnas sumpsit, eo quòd se Deum montium blasphemè vocitassent. Suprema Principum authoritas & potestas pars est Reipublicæ, adeoque offensas & injurias acceptas dissimulare semper non possunt.

8. Illa porro ira in Principibus laudabilis est, & Reipubl. pernilis, quam suadet ratio, quæque gloriæ stimulis incitata, ad ardua & sublimiora impellit animum; etenim sine illa nihil egregium, nihil magnum moliri quis potest, nedum ad exitum perducere. Illa; illa est, quæ generosioribus spiritibus cor pascit, & supra se erigit ad contēnendas & spernendas difficultates. Cotem virtutis eam appellavere Academicæ, & virtutum comitem Plutarchus vocat.

9. Maximè verò sub Principatus initium itā deponere debet Princeps, & oblivisci injuriarū antea illatarum; cūti fecit Rex Sanctius, cognomento Fortis, cūm per successionem Castellæ regnū indeptus esset. Cū imperio Naturam velut immutat Princeps; quidni ergo immutet affectus etiam & passiones? Abuteretur sanè dominatu, qui vindictam de eò sumeret, qui jam subditum se agnoscit. Illud offenso sit satis,

D 7.

quod

a *Vt non solum hominibus, sed etiam bestiis in via sit ira sempiterna, pro exemplo contemptus & inobedientiæ.*

Esth. 16. 24. b *Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium; dabo omnem hanc multitudinem grandem in manu tua, & scietis, quia ego sum Dominus.* 3. Reg. 20. 28. c *Mat. hist. Hisp. lib. 14. cap. 10.*

quod in eum nactus sit imperium, qui prius læserat. Nobiliore vindicandi rationem Fortuna largiri non potest. Ita secum reputabat Ludovicus XII. Galliarum Rex, quare suadentibus nonnullis, ut ultum iret injurias, quas id temporis accepisset, cum Ducis Aurelianensis solum titulo gauderet, respondisse fertur: *Regem Franciæ non decet ulcisci injurias Aurelianensis Ducis.*

§. Offensas privatas in personam, non dignitatem admissas extremam suam potentiam ne vindicet Princeps; etsi enim una ab alia videatur secerni non posse, expedit tamen non raro illas distinguere, ne Majestas exosa fiat, aut nimium formidabilis. Eo tenet a Tiberii responsum, cum diceret: Si Piso nihil peccasset aliud quam quod de morte Germanici, & suo luctu lætatus esset, privatas inimicitias ulcisci se velle, non Principis. E contrario vindicare non debet, ut privatus, injurias, quæ aut muneri ejus, aut statui publico irrogantur: ita ut passione abreptus, de sua existimatione aut honore actum putet, nisi confestim ultionem parat, præsertim quando in aliud differre tempus magis expedit; etenim ira Principum non motus animi esse debet, sed utilitatis publicæ. Hanc præ oculis habuit b Rex Ferdinandus Catholicus, cum Rex Granatæ tributum nollet pendere, contra ac ejus majores fuerant soliti; atque una insolentius renuntiaret, jam pridem eos decessisse, in suis autem officinis monetariis non aurum aut argentum elaborari, sed enses fabricari & lanceas. Dissimulavit tamen ad tempus libertatem istam & arrogantiam Ferdinandus Rex, & inducias cum illo pactus est, differendo vindictam, usque dum in statu quietiori res essent; qua in re bono publico c magis quam affectui suo consuluit.

§. Nec
 a Nam si legatus officii terminos, obsequium erga Imperatorem exiit, ejusdemque morte, & luctu meo lætatus est, odero; seponamque a domo mea, & privatas inimicitias, non Principis, ulciscar. Tac. lib. 3. Annal. b Mar. hist. Hisp. l. 24. cap. 16. Anton. Nibrisl. Dec. lib. 7. cap. 9. c Fatuus statim indicat iram suam; qui autem dissimulat injuriam, callidus est. Proverb. 12. 16.

§. Nec minoris prudentiæ est iram tunc dissimulare, cum præsumi meritò potest, fore aliquando tempus, quando nocebit eã ostendisse. Ea de causa Rex Catholicus Ferdinandus, tametsi Primoribus regni graviter offensus esset, quando tamen abdicato Castellæ regno, se recepit in Aragoniam, prudenter admodum istam animi indignationem, & acceptas injurias taciturnitate celavit, atq; adeò amicum & benevolum omnibus sese in suo discessu exhibuit, tanquam jam tunc præsentiret, denuò se regno isti aliquando præficiendum, uti reverà postea accidit.

§. Generosa mens injurias vultu tegit, neque iracundiæ impetu abolere eas satagit, sed egregiis facinoribus potiùs, optimo sanè, & verè heroico vindicandi genere. *a* Cùm Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Hispalim obsideret, Vir quidam nobili loco natus exprobrabat Garciæ Peresio de Vargas, quod scuto undulato, contra ac familiæ isti liceret, uteretur. Dissimulavit ille tum quidem hoc dictum, donec Triana vi tentanda esset. Ibi inter primos adeò strenuè dimicavit, ut scutum infixis missilibus telis undique coopertum è pugna referret. Quare ad suum reversus æmulum, qui loco tum sibi caverat, & scutum ostentans sic eum allocutus est: *Non absque causa tu quidem hoc scutum nostræ abjudicasti familiæ, qui illud tantis objicimus periculis; tibi verò præ aliis deberi, quis neget, qui tanto studio illud servas?* Solent plerumque calumniarum magis esse patientes ii, qui ab isto maledicendi genere alieniores sunt; neque minor virtus est, istam triumphare passionem, quàm hostem.

§. Iram Principis accendere, haud minus periculosa plenum opus est alex, quàm ignem cuniculis, aut tormento portis insititio (petardam vulgò dicunt) subjicere; & licèt in favorem proprium id fiat, prudentiæ tamè est illam moderari, præsertim si contra potentiores ea sit: ejusmodi enim iræ redundant plerumque in caput illius, qui primus autor & incentor extitit.

extitit. *a* Hæc causa fuit, cur Mauri Toletani tantoperè laborarint, ut placarent iratum Regis Alphonsi Sexti animum, contra Archiepiscopum Toletanum & Reginam; propterea quod hi absque illius mandato Mosqueam iis eripuissent. Ex quo duo eruo documenta: Vnum est, debere Ministros, quando officii ratio sic postulat, quàm blandissimè fieri potest, ea proponere Principi, quæ ei aut fastidium creare possunt, aut bilem commovere: *b* facile enim accidit, ut animus furore correptus in eum deinde desæviat, qui rem enarrando exposuit, quantumvis omni culpa is vacet, aut optimo zelo id fecerit. Alterum est, ut dextrè contentur non moderari solum Principum iram, sed tegere etiam & occultare. Seraphini isti (amoris Ministri) quos coram Deo assistere viderat Isaias, *c* duabus alis velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus; ne videlicet noxæ alicujus rei ira ex oculis emicante, sic perterrefierent, ut montibus mallent opprimi, quàm iratum Dei vindicis *d* vultum intueri.

Ubi verò iracundiæ calor deferbuit, jam dolent etiam Principes, & indignantur, si quos aut iræ suæ testes, aut executionis habuere spectatores: utrumque enim istud à regia dignitate alienum est. Et propter hoc Deus ipse uxorem Lothi *e* in statuam salis convertit.

a Mar. hist. Hisp. lib. 9. cap. 17. *b* *Cuncta tamen ad Imperatorem in melius relata.* Corn. Tacit. lib. 4. Annal.

c Isa. cap. 6. 2. *d* *Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni.* Apoc. 6. 16. *e* *Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuam salis.* Gen. 19. 26.

SYMBOLUM IX.

CUM proprio suo damno trophæis & gloriæ Her-
 culis sese opponit invidia. Si præcutam ejus
 clavam morsibus impetat, quid efficit aliud, quam
 ut proprias cruentet fauces? Nimirum suiipfius vin-
 dex est. Ferro nihil videtur similis, quod à sanguine,
 quem

quem fundit, rubiginem trahit, & ab eâdem potest exeditur. Alia omnia vitia, ab aliquâ boni specie, aut delectatione ortum habent; hoc contra ex dolore interiori, & boni alieni odio nascitur. Vitia alia poena ultrix à tergo sequitur; huic etiam præire ea solet. Invidia prius in propria sævit a viscera, quàm in honorem proximi. Umbra virtutis est: hujus lucem fugiat necesse est, quisquis illam evitare voluerit. Quod noctua Solis radios suis capret oculis, illud est, quod aliarum avium odium susciat & invidiam: si intra noctis tenebras, & sua se abderet latibula, nullum illi à reliquis esset periculum. Inter equales emulationi haud facile locus: fortunâ unius affurgente, alterius crescit invidia. *b* *Instita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem agris oculis intraspicere, modumq; fortune à nullis magis exigere, quàm quos in aquo videre.* Infelici *c* lolio invidia similis est, quod tunc primum prehendit segetem, quando ea altior est, & in fructus maturuit. Famam itaq; dignitates, & officia honoratiora defugiat quisquis invidiæ tela experiri non vult. *d* *Ex mediocritate fortune pauciora pericula sunt.* Regulus in tantâ Neronis sævitiâ agebat securus, *e* *quia nova generis claritudine, neque invidiosis opibus erat:* Attamen indignus esset hic metus generoso pectore. Quod alii nobis invideant, excellentiæ nostræ præiis signum. At nullos sentire æmulos, non optima nota. Melius sanè est invidiam pati, quàm equis animis tolerari ab omnibus. Invidia virtutis stimulus est, perinde enim ut rosa spinam conservat, sic virtutem invidia. Facile illa negligeretur, si obrectatores deessent & lividi. Multos æmulatio exexit supra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Æmulatio Carthaginis Romanam auxit gloriam, uti & famam Caroli V. Imperatoris, illa Francisci Galliarum Regis. Ecclesiæ Romanæ, immo & universi

a *Putredo ossium, invidia.* Prov. 14. 30. *b* *Tacit. lib. 2. hist.* *c* *Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.* Matt. c. 13. 26. *d* *Tacit. lib. 14. Annal.* *e* *Idem ibid.*

ſæ Sixtum Quintum invidia peperit, prima fortunæ ejusdem origo. Nihil hic melius, quam iſta flocci pendere, & conniti ſemper altiùs; donec invidum oculi deficiant, ut aſpectu ultrà ſequi non poſſit. Terræ umbra ad imum uſque è cæleſtibus orbem, elementis citimum pertinet, & lunæ ſplendorem inſicit; altioribus Planetis nihil officit. Vis ſolis, ſi vehementior ſit, nebulas diſpellit & diſſipat. Æmulationis locum non habet, ubi magna eſt inæqualitas; atque adeò hoc unicum illi remedium eſt. Quò citiùs quis conſcenderit altiùs, eò minus invidiæ erit expoſitus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur ſubitò. Intereà, dum colluctantur quaſi inter ſe merita, naſcitur invidia, & contra eum arma ſumit, qui ſupra cæteros extollitur. Superbia & aliorum præ ſe contemptus, illa ſunt, quæ in ſucceſſu proſpero invidiam conciliant, & miſcent odia. Modestia contra illam reprimit: Nemo enim ei invidet ut felici, qui ſeipſum pro tali non æſtimat. *a* Hac de cauſſa Saul, poſtquam in regem unctus fuit, mox in domum ſuam ſe recepit; atque ut palàm faceret, non efferri ſe dignitate regia, ſceptro tantisper ſepoſito, aratro admovit manum.

§. Aliud item remedium eſt, non domi Fortunam ſuam ampliorem facere, ſed foris apud exteros: nam qui alium humili loco natū antè novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facile hanc illi felicitatem invidet. Per oculos *b* magis, quam per aures malum iſtud ſeſe in animum inſinuat. Multi clariffimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, ſublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinus Conſul, ut invidiæ ſeſe ſubduceret oculis, ultrò voluntarium elegit exilium. Valerius Publius tectis propriis flammam injecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius *c* Conſulatu ſe

a I. Reg. 10. & II. *b* Vt effugiamus nomen invidiæ, quod verbum ductum eſt, à nimis intuenſo fortunam alterius. Cic. in Tuſc. *c* Non enim poterimus ulla eſſe in invidiæ ſpoliati opibus, & illa Senatoria poteſtate. Cic. ad Att.

abdicavit, sic inquit: *Iam spero, Fabioꝝ gentem invidia infestare desinet.* Hos tamen ego deceptos existimo, propterea quòd illud ipsum sit vindictam concedere potiùs, aut ulteriorem ansam præbere invidiæ; quæ ubi semel persequi aliquem institerit, antè non desinit, quàm eum ad extremam detruferit miseriam. Sol umbras non jactat, quàm diu in supremo cæli consistit vertice; at quando declinat, & nobis propior fit, tum crescunt illæ, & porriguntur longius. Sic prorsus invidia eum majori impellit impetu, qui in ruinam pronus jam est, aut labi incipit: & quoniam illa plerumq; non nisi pusillanimes occupat, semper in metu est, ne rursus in pedes sese erigat. Etiam postquam leonibus objectus fuisset Daniel, nondum tamen satis tutus videbatur Dario Regi ab iis, qui favorem ei regium invidebant; adeoque hominum invidiam metuens magis, quàm belluarum immanitatem, lapidem, quo lacum leonum obstruxerat, a *obsignavit annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielelem.*

Interdum ad declinandam invidiam, ejusque incommoda, consultum erit in eandem Fortunæ navim eos admittere, quorum timeri poterat æmulationis. Ita *b* remora, quæ deforis navi adhærescens, cursum ejus sistit; recepta intrò, vires perdit.

§. Invidia non semper præceras arrodit cedros: nonnunquam in humilibus spinis, quas natura ipsa odisse quodammodo videtur, suos fatigat dentes, & cruentat labra; usq; adeò ut miserias etiam aliorum & calamitates absq; livore & indignatione intueri nequeat: sive hoc eò accidat, quòd ejus malitia amens prorsus sit; sive quia ferre non sustinet animi robur & constantiam illius, qui ista patitur, aut illustrem famam, quæ ex fortunæ injuriis nasci solet. Habet præsentis libri Autor quamplurima, ob quæ vicem ejus merito aliquis doleat; nihil verò, aut

a Dan. 6. 17. *b* Peculiariter miratum, quomodo adherens tenuisset, nec idem polleret in navigium receptus. Plin. l. 32. c. 1.

pauca certe, cur in invidia esse possit apud alios: est tamen, qui has illi curas, labores & fatigationes assiduas, non aestimatas satis, aut remuneratas invideat. Et sanè videtur fatalis hæc adversus eum amulatio. A se ipsa oritur absq; culpa & sæpè ea etiam illi affingit, quæ auditione prius ipse ab aliis accipit, quàm vel imaginari sibi potuisset. Sed tamen tantum abest, ut animus ejus tam candidus suæque obligationis memor turbari istis se sinat, ut invidiam illam & indignationem amet potius; quippe quibus se veluti stimulis quibusdam incitari, & ad ulteriora impelli quotidie sentiat.

§. Principes itaque, qui gradu & dignitate tanto sublimiores sunt aliis, hoc agant potissimum, ut superant invidiam. Cui tantum non fuerit animi, quomodo animi habebit satis, ut Princeps sit? Velle autem aut beneficiis, aut rigore illam vincere, hominis esset planè imprudentis. Monstra omnia domuit Hercules, contra hoc nec robur profuit, nec beneficium. Nullius certè gratiâ plebs obtrectare desinit: quicquid enim præstiteris, debitum credit; quin majora semper sibi pollicetur, quam accipiat. Obtrectationes extinguere non debent in Principe gloriæ studium; nec ulla res in susceptis negotiis ejus terrere animum. Canes lunam allatrant; sed hæc latratus illos facile despicit, & institutum iter insistit. a *Ars prima regni est, posse invidiam pati.*

§. Nec valde nociva est Monarchiis invidia: enimverò virtutem plerumq; magis accendit, & illustriorem reddit; præsertim si Princeps justus sit & constans, nec facilè calumniis fidem adhibeat. In Rebus publicis tamen, ubi singuli partis rationem obtinent, & passionum suarum desideria opitulanti-
bus consanguineis & amicis possunt exequi, perquam periculosa est: concitat enim discordias, & clandestinas conspirationes; unde postcà bella nascuntur civilia, ex his verò dominiorum immutationes. Illa est, quæ superioribus sæculis Hanniba-
lema

lém aliosque illustres heroës profligavit; hoc nostrò verò in dubium etiam vocare potuit insignem fidelitatem Angeli Baduerii Clarissimi Veneti, quem merito gloriam & ornamentum Reipublicæ istius dixeris. Vir fuit profectò boni publici tam amans & studiosus, ut ejectus etiam in exilium, & injustâ æmulorum persecutione oppressus, in omnibus tamen conservationi & saluti patriæ mirè studuerit.

§. Optimum invidiæ remedium in Rebus publicis est communis omnium æqualitas, ut scilicet omnis pompa & ostentatio prohibeatur: nihil enim sic æmulationem excitat ac divitiarum splendor & & amplitudo. Eâ de causâ tantam abhibuit operam Respublica Romana, ut superfluis conviviorum sumptibus modum poneret; agros item, aliasque possessiones sic divideret, ut vires & facultates civium æquales essent.

§. Invidia haudquaquam decet principes, tantò cæteris sublimiores, tum quia inferioris vitium est adversus majores; tum etiam, quia exigua gloria sit oportet, qua inclarescere aliter non potest, nisi obscuret alias. Pyramides in Ægypto inter septem orbis miracula censebantur, eo quòd incidentem lucem ab omni latere sic exciperent, ut nullam in corpora vicina umbram jacerent. Imbecillitatis signum est illius laborare penuriâ, quod aliis invidemus. Sed nihil magis indignum principe, quàm si ipse præstantiæ & prudentiæ suorum Ministrorum invideat: hi enim ejus quodammodo partes sunt ac membra; neque verò caput pedibus invidet quòd robore polleant ad sustentandum corpus; aut brachiis, quòd laborent; in eò gloriatur potiùs, quòd ab instrumentis talibus instructum sit. Amor tamen proprius interdum in causa est, ut sicut Principes potestate præstant aliis, ita etiam donis tam animi, quàm a Pyramides in Ægypto, quarum in suo statu se umbram consumens, ultra constructionis spatia nulla parte respicitur. Cassiodor. l. 6. var. epist. 16.

quàm corporis iisdem cupiant excellere. Etiam fama carminum *a* Lucani Neronem affligebat inter tot ac tantos honores, quibus fruebatur. Quare caveant sedulo, qui cum principibus agunt, ne cum iisdem de scientiæ aut ingenii laude videantur velle contendere, quòd si casus aliquando ita tulerit, cedant potius, & palmam iisdem ultrò deferant. Vtrumque non prudentia solùm est, sed reverentia etiam Principibus debita. In illo Dei palatio, quod vidit Ezechiel, coram astantibus *b* Cherubini, (scientiæ & sapientiæ spiritus) insigni cum modestiâ manus alis suis cooperientes. Illud ego optarem, ut Princeps invideret cultui & venerationi, quam quidam nimis etiam ambitiosè deposcunt, hoc nomine, quòd apud eum gratiâ plus valeant, & illi chariores sint, atque adeò ut hos suos favores nimios aliquantum moderetur. Verùm nescio quo pacto gratia illa & favor fascinent animum Principis, & invidiam exoculent. Saül *c* non rectis oculis aspiciebat Davidem, cum præclara ipsius facinora etiam in obsequium suum gesta, præ suis tamen celebrari conspiceret. Contra Assuerus *d* Rex facile ferre poterat Amanum, quem singulari affectu prosequebatur, ut Regem coli ab omnibus & suspici.

§. Nulla invidia plus habet periculi, quàm quæ est inter viros Nobiles; curandum itaque, ut honores & munera non videantur familiis certis esse hæreditaria, sed ab una transferantur ad alias, ita quidem, ut locupletiores occupentur in officis, quæ pompam aliquam & sumptus postulant; pauperiores verò in iis, per quæ ad lautiorum redire fortunam, & nobilitatis suæ splendorem tueri valeant.

a Escanum proprie caussa accendebant, quòd famam carminum ejus premebat Nero. Tac. l. 15. Annal. *b* Apparuit in Cherubin similitudo manus hominis subtus pennas eorum. Ezech. 10. 8. *c* Non rectis ergo oculis Saül aspiciebat David à die illa. 1. Reg. c. 18. 9. *d* Cunctique servi Regis, qui in foribus palatii versabantur flectebant genua, & adorabant Aman. Esth. c. 3. 2.

§. Æmulatio aliqua gloriosa, illa nimirum, quæ non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ, sed ea destitui se dolet, & egregiis experimentis qua fortitudinis, qua ingenii ad eam aspirare contendit, illa, inquam, meretur laudem: neque enim vitium censi debet, sed scintilla quædam virtutis, quæ ex animo nobili & generoso eminet. Gloria, quam Miltiadi victoria contra Persas peperit, ita accendit Themistoclis animum, ut quicquid in eo esset vitii, flammæ illæ illicò absumerent; ipse verò in alium mutatus hominem, & quasi extra se positus, Athenas perambulare, ac diceret: *a* Nec Miltiadis *proph. eis se è somno excitari*. Quamdiu Vitellius habuit æmulos, à vitiis sese abstinuit; at simul ac illi defuere, tum ipse exercitusque *saevitia, libidine, raptu in extremos mores proruperunt*. Talis est æmulatio, quam Respublicæ fovere debent propositis præmiis, erectis trophæis ac statuis: anima enim est & spiritus, quibus illæ conservantur, & magis indies efflorescunt. Atque hanc causam esse puto, cur Respublica Helveta tam parum labore suos fines ulteriùs extendere, & cur ex eadem tam rari viri illustriores prodeant, tametsi aliàs Natura virtutem & animi robur iis minimè denegarit: nam præcipuum eorum institutum est, servare inter omnes & in omnibus æqualitatem; quo casu cessat omnis æmulatio, atque adeò virtutes egregiæ & militares veluti ardentes prunæ sub cineribus sopiuntur.

§. Verùm quamvis illa inter Ministros æmulatio utilis videatur, non omni tamen vacat periculo: *Populus enim, b qui neminem sine æmulo sinit*, variè affectus est; unde dum isti uni, illi alteri plausum dant, contentio inter utrosque oritur, & partium studio concitantur tumultus ac seditiones. Accedit, quòd ambitionis ardor, & cupiditas efferendi se supra alios ad fraudes, artesque illicitas impellere soleat, & quæ honesta primùm erat æmulatio, in odium tandem atque invidiam degeneret. Offensus olim Metellus, quò d

a Tac. lib. 2. Histor. *b* Tac. lib. 14. Annal.

quòd in Hispania Citeriore Pompejo successor nominaretur, & gloria Pompejana invidia stimulatus, milites exautoravit, robur exercitus imminuit, & provisionem omnem incuriosus neglexit. Quod & Pompejus postea fecit, cum rescisceret Marcum Popilium Consulem sibi succenturiandum; & ne fortè triumphatis Numantinis gloriam is adipisceretur, antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nomini admodum probrosam. Hoc nostro tempore Grolla in hostis potestatem concessit, non alià de causâ, quàm quòd inter Tribunos militares, qui subsidio mittebantur, de prærogativâ esset contentio. Nihil æquè perniciosum Principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hic ullo modo dissimulandum, sed puniendus non is solùm, qui culpæ plus habet, sed & qui innocentior videri potest. Ille, quia causam dedit; hic verò, quia non cessit juri suo, & occasionem rei bene gerendæ elabi passus est. Qui rigor, si cui videatur nimius, utilitate boni publici, & exempli facilè excusari poterit. Nulla magna resolutio absque aliquâ permixtione injuriæ. Prius ad obsequium Principis oculos reflectere debet subditus, quàm ad existimationem propriam; postea satisfactionem postulet pro accepta injuria, & obsequium putet Principi præstitum, quòd illam tantisper tolerarit. Insignis animi fortitudo est in tali casu patientem esse: debet enim generosus animus Regis obsequium suis anteferre passionibus, & a *privata odia publicis utilitatibus remittere*. Aristides & Themistocles capitali dissidebant odio, cum tamen ambo mitterentur unà legati, & urbis portam attigissent, dixisse fertur Aristides: *Vis Themistocles, tantisper hic seponamus privatas nostras similtates, repetituri eas postea, ubi egressi iterum fuerimus* ? *b* Idem fecit Henricus Gusmanus Dux Assidonie, qui etsi aliàs Roderico Pontio Marchioni Gaditano ex privatis contentionibus infensus esset, boni

E

ta.

a Tacit. lib. 1. Annal. *b* Mar. hist. Hisp. lib. 25. cap. 1.

tamen publici amore eidem opitulatum ivit, cum Alhamæ à Mauris obsidione premeretur. Sed quia haud paullo facilius est, ea prævertere incommoda, quàm corrigere postea, cavendum erit Principi, ne duos pari autoritate eidem muneri Ministros præficiat, nam a *arduum eodem loci potentiam & concordiam esse.* Tiberius sanè, cum alium destinare deberet in Asiam æqualis cum illo dignitatis, qui tum provinciam illam administrabat, periculosum id fore ratus, M. Alerum *delegit è prætoris, ne Consulari obtinente Asiam, æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.*

a Tacit. lib. 4. Annal.

S Y M B O L U M X.

Falco è vinculis emissus, nolas è pedibus appen-
 fas rostro dissolvere conatur, quippe libertati
 suæ noxias ; siquidem tinnitus ille & clangor vocis
 instar est, quæ vel levissimo excitata motu Venato-
 rem protinus advocat, atque adeò in causa est, ut
 miser

miser retrahatur in vincula, tametsi in penitissimas sese sylvas abdiderit. Heu! quàm multis malo fuit, virtutum & rerum cum laude gestarum rumor! quàm multos fama in invidiam adduxit, & durissimam iterum servire fecit servitatem! a *Nec minus periculum ex magna seu bona fama, quam ex mala.* Nunquam Miltiades vitam infelix amisisset in carcere. si fortis illius animus in tenebris diluisset incognitus, aut si spiritus suos altiores moderatus sufficere sibi putasset aliorum Atheniensium civium æquare fortunam. Crevit victoriarum plausus, cumque invidia oculi tam splendentes famæ radios ferre haud possent, à Republicâ illâ in suspicionem vocari cœpit, quod æstimationem & gratiam mereri debuerat. Veriti nimirum sunt, ne suis tandem cervicibus jugum cogerentur admittere, quod ille hostibus imponebat; plusq; futurum & incertum infidelitatis periculum formidarunt à Miltiade, quàm præsens illud & longè gravius, quod imminebat ab iis, qui apertè & palam civitatis ruinam ac perniciem moliebantur. Suspicio rationem in consilium non adhibet, nec finit istiusmodi metus res suis ponderare momentis, aut se à gratitudine debitâ corrigi. Maluit Respublica illa unius civis, licet de se optimè meriti, carceres & infamiam, quàm alios omnes in continuis suspicionibus vivere. b Carthaginenses Sapphoni Hispaniæ administrationem abrogarunt, specie quidem Reipublicæ in patria procurandæ; re tamen vera, quia potentiam ejus, auctoritatemq; amplius ferre non sustinebant. Pari modo & Hanonem, ejus in Provinciâ successorem, tot tantisque navigationibus celebrem multarunt exilio; nulla justiore de causa, quàm quòd ingenio & industria plus valeret, ac liberæ civitati tutum putarent. Videtur cum inter homines primum manu leonē tractare, & cicurare, & metuere cœperunt, ne & ipsos tandem subjugaret, qui ferarum immanitatem domuisset. Ita videlicet obsequia & egregia facinora

remu-

a Tacit. in vita Agric. b Mar. hist. Hisp. l. 2. c. 1.

remunerari solent Respublicæ. Nemo civitum suam reputat honorem aut beneficium, quod in universam confertur communitatem, offensam tamen ejusdem & suspicionem omnes ad se arbitrantur pertinere. Si præmio afficiendus aliquis, vix pauculi suffragantur; contra ut reum faciant, nemo non satagit. Qui inter alios eminent, is jam in periculo est: nam zelus, quem habet, boni publici, aliorum accusat inertiam; prudentia aliorum inscitiam detegit. Hinc ista in obsequio Principum à parendi studio pericula; hinc virtus & industria, perinde ac vitia, odio sunt. Salustius Crispus a cui vigor animi ingentibus negotiis par fuberat, eò magis ut invidiam amoliretur, somnium & inertiam ostentabat. Sed illud pessimum, offendi quandoque Principem, si à vigilante Ministro excitetur, quem somno secum indulgere ipse potiùs cuperet. Eapropter uti hypocrisis quædam est, quæ virtutes fingit, & dissimulat vitia: ita alia nunc opus, quæ robur ac celsitudinem animi dissimulet, & famam compescat. Agricola certè invidiæ metu suam tantopere occultare studuit, ut quæ tantam in illo animi demissionem & modestiam cernerent, nisi aliunde de famâ ejus inaudiissent, eam ex primo viri aspectu nequaquam potuissent augurari. Sensit cum tempore incommodum hoc Germanicus; sed ferre maluit, quàm corrigere, quando, nationibus multis debellatis, trophæum erexit quidem, nomen tamen suum ob famæ periculum eidem c inscribere noluit. Sanctus item Ioannes tacito suo nomine refert insignem illum favorem sibi à Christo Servatore in supremâ cœnâ exhibitum, quæ si humana politica non fuit, prudentem tamen fuisse

E a *mon-*
 a Tacit. lib. 5. Annal. b Viso, aspectoque Agricola
 quæ reverent famam, pauci interpretarentur. Tacit. in
 vita Agric. c Debellatis inter Rhenum, Albimque
 nationibus exercitum Tiberii Cesaris ea monumenta
 Marti, & Iovi, & Augusto, sacravisse, de se nihil
 addidit metu invidiæ, an ratus conscientiam facti satis
 esse. Tacit. lib. 2. Annal.

a modestiam non negarim. Sola etiam somnia de eminentia propria invidiam inter fratres suscitant. Capitis discrimen propè Iosephus adiit, dum ingenuè magis, quàm prudenter percensuit somnium de spicarum manipulis, qui suo inter alios erecto se inclinaverant; nam vel excellentiæ umbra, immò solum posse excellere, invidiam habet sollicitam. Gloria tam ob virtutes proprias, quàm aliorum b vitia, in periculo est. Vitium non æquè in hominibus timetur, quia servos eos reddit; ac virtus, quia dominos efficit; Dominium quippe habet ab ipsa Natura sibi concessum in alios; quod tamen nolunt Respublicæ penes unum solum esse, sed æqualiter inter omnes dispersum malunt.

Enimverò virtus, velut voluntaria quædam animorum tyrannis, non minus in eos habet virium; quàm vis ipsa & coactio: & quidem ad accendendam Reipublicæ æmulationem, perinde omnino est, sive ad obediendum uni alicui impellat ratio, sive vis adigat; quin prior illa tyrannis quò iustior, eò periculosior est, & minus illi resistitur. Atque hæc ipsa res Ostracismo, seu exilio tessulato, ut Latini vocant, causam dedit, quo Aristides inter alios mulctatus fuit; cui vitio datum, quòd vir bonus & iustus communi omnium suffragio haberetur. Amicus virtuti maximè periculosus est populi favor: illius quippe plausus atque admiratio haud secus, ac delictum castigari solet, uti in c Galeriano videre licuit. d Breves itaque & infastas semper fuisse populi Romani amores, etiam Germanicus experimento didicit. Nec Principes, nec Respublicæ valde cupiunt, ut Ministros habeant admodum excellentes, sed ut tractandis negotiis si pares sint. Et hanc

fuisse
 a Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Io. 13. 23. b Agricola simul suis virtutibus, simul vitiis aliorum in ipsam gloriam præceps agebatur. Tacit. in vita Agric. c Nihil ausus, sed nomen insigne & decora ipsi juventa, rumore vulgi celebrabantur. Tac. lib. 4. hist. d Tacit. lib. 2. Annal.

fuisse causam ait Tacitus, cur Poppæus Sabinus annos quatuor & viginti provinciarum præcipuarum procurationem obtinuerit, *a nullam scilicet ob eximiam artem sed quod par negotiis, neque supra erat.* Magna ergo prudentia est, nôsse suam occultare famam, atque adeò omnem ingenii, fortitudinis aut excellentiæ cavere ostentationem, & altiores cogitationes quasi sub cineribus abdere; tametsi fateor animo generoso difficile sit, intra pectoris angustias flammam cohibere, quæ undique emicat, & novam indies appetit materiam, quò magis accendatur, & luceat. Sed persuadere id nobis possunt Illustrium Heroum exempla, qui à Dictaturâ ad Stivam aliquando reversi sunt, uti & eorum, quos portæ Romanæ capere haud potuêre; sed ingressi sunt triumphantes per dejecta urbis mœnia, trophæis inclyti, quique post devictas nationes receperunt sese in viles & humiles casas, ubi subinde revisit ad eos Respublica.

Nec fanè tam citò eos in lucem denuò produxisset, nisi eos vidisset tam gloriæ esse fugitantes: umbra enim illa similis est, quæ insequentem fugit, sequitur fugientem. Major illius fama est & opinio, qui plùs eam celare contendit. Rubellius Plautus mereri imperium eo nomine videbatur, quia vivebat *b occultior.* At non ita in Monarchiis, ubi ascenditur altiùs, quia semel ascendi cœptum est. Viros fortes & animosos Princeps in pretio habet; Respublicæ timent potiùs. Ille præmiis & muneribus eos ad majora incitat; hæ suâ ingratitudine eosdem deprimunt. Nec timor solùm est, quo suæ metuunt libertati; sed titulus etiam, quem invidia prætexunt & æmulat onì. Favor omnium & applausus, si uni soli civi fiant, suspecta haberi solent & invidiam

E 4

con-

a Tacit. lib. 6. Annal. b Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ, ipse pacis majorum colebat habitu severo, castâ & secretâ domo, quantoque metu occultior, tanto plus famæ adeptus.
Tac. lib. 14. Annal.

concordant. Quod rarò in Principibus evenit, apud quos subditi gloria non facilè in invidiam adducitur: quin si quid laude dignum ab eò gestum fuerit, illud sibi vendicant, tanquam à suo profectum imperio. Animadversum hoc in Othone Imperatore a gloriam in se trahente, tanquam & ipse felix bello, & suis ducibus, & suis exercitiis Republicam auxisset. Debent itaque Ministri prudentiores felices rerum successus tribuere Principi; facti cautiores exemplo Sili; qui malam propterea à Tiberio iniit gratiam, quòd gloriaretur, se legiones continuisse in officio; adeoque dictitare soleret, Tiberium nemini alteri, quàm sibi debere imperium: *b* Destruì nimirum per hæc fortunam suam Caesar, imparemque tanto merito rebatur. Nec alia de causa Vespasiano Antonius Primus displicuit, quàm quod esset *c* nimis commemorandis, quæ ipse meruisset. Prudentior longè Agricola, qui *d* nunquam in suam famam gestis exultavit, ad auctorem & ducem, ut Minister fortunam referebat. Ita virtute in obsequendo, reverentia in prædicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat. Illustre eà in re exemplum dedit omnibus belli ducibus Ioabus; qui quoties urbem aliquam ad deditionem compulisset, Davidem Regem admonerat antè, ut novas adduceret copias, adeoque ipsius auspiciis tribueretur e deditio. Habuerunt hanc præ aliis laudem Germani veteres, apud quos *e* Principem suum defendere, tueri, sua quoque sortia facta gloria ejus assignare, præcipuum sacramentum erat.

§. Istis de causis securior erit de præmio, qui Principi, quàm qui Reipublicæ aliqua præstitit obsequia, & facilius illius, quàm hujus demerebitur *a* gratiam.

a Tacit. l. I. hist. *b* Tacit. l. I. Annal. *c* Tacit. ibid. *d* Tacit. in vita Agric. *e* Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam; ne cum vastata à me fuerit urbs, nomini meo ascribatur victoria 2. Reg. 12. 28. *f* Tacit lib. de Germ.

gratiam. Minus quoque periculi est, si in illum delinquat aliquis, quàm in istam: multitudo enim nec dissimulat, nec veniam largitur, nec misericordiâ commovetur. Æque ad audendum prompta, si-
ve cum periculo tentandum aliquid sit, si-
ve cum injuste: quia enim seu metus, seu culpa ad multos per-
tinet, facile sibi persuadent singuli periculum illud
non suo imminere capiti, nec sibi istam inurendam
b infamiam. Communitas frontem non habet, quæ
possit erubescere; quemadmodum Princeps, qui si-
bi cum primis, tum deinde suæ ac posterorum famæ
non immerito metuit. Principi omnes ferè adula-
ri solent, ea illi proponendo ante oculos, quæ ad
gloriam faciunt: in Rebus publicis c paucis decus pu-
blicum cura, plures tuta differunt. Princeps curare hoc
debet, ut subditis suis faciat satis; in communitate
cessat cura ista & sollicitudo: quicquid enim illa
molitur aut agit, communi omnium consilio fit,
adeoque ad omnes pertinere creditur. Atque hinc
fieri arbitror, quod Respublicæ (non de iis nunc
loquor, quæ Regibus pares sunt) in fide pacto-
rum tuenda plerumque haud satis constantes sint &
fidæ: nam illud solum pro justo habent, quod ad
earundem conservationem, amplitudinem, & li-
bertatem, quam profitentur, videtur conducere;
qua in re admodum illæ superstitiosæ sunt. Ve-
ram se colere libertatem autumant, & plurima
tyrannorum idola servili submissione veneran-
tur. Nemo non impetare se credit, & omnes obe-
diunt. Contra dominatum unius, tanquam vene-
num aliquod, omnes theriaca sese muniunt, &
multorum imperium avidè ac securi hauriunt. Ty-
rannidem exterorum reformidant; illam domi suæ
natam non agnoscunt. Multus ubique de libertate

E 5

te

a *Tarda sunt, quæ in commune expostulantur, privatam gratiam statim mereare, statim recipias.* Tac. lib. 1. Annal. b *Ita trepidi, & utrinque anxii cœsunt; nemo privatim, expedito consilio, inter multos, societate culpa turior.* Tacit. lib. 2. Hist. c *Tacit. lib. 12. Annal.*

te sermo, & nusquam ea reperitur. Imaginatione omnes, reapse nemo eam possidet. Instituant nunc comparationem confœderatæ Belgarum Provinciæ; inter libertatem, quâ fructi sunt quondam, & istam præsentem, & expendant diligenter, utra ex his major sit; num item eam olim experti sint servitutem, ea perpessi damna, & tributorum exactiones, quas nunc experiuntur & sentiunt. Cogitent quarundam Rerumpublicarum Subditi, vel ipsi etiam Magistratus; qui in alios habent imperium, ullusne Tyrannus esse potuerit, qui duriori eos servitute opprimeret, quàm iidem illi, quos sibi ipsi tuendæ libertatis constituerunt Patronos, cum nullus omnino sit, qui eâ sincerè fruatur, aut cui in actionibus suis libero esse liceat. Omnes suspitionum suarum miserrima mancipia sunt. Sui ipsius Tyrannus est ejusmodi Magistratus, & verè de iis dici potest, quòd *a magis sine Domino vivant, quàm in libertate*, quantò enim magis è servitutis vinculis sese conantur eximere, tantò magis iisdem sese *b illaqueant.*

4 Tac. lib. 2. Annal. *b Sed dum veritati consulitur, libertas corrumpitur.* Tacit. lib. 1. Annal.

SYMBOLVM XI.

Lingua instrumentum est, quo sensa sua mens
 exprimit. Nam aut illius beneficio sese explicat,
 aut calami, qui velut lingua quædam muta alterius
 vicem subit, interdum, & verba efformat in chartâ,
 quæ voce oporteret eloqui. Ex utrâque porro animi
 E 6 cujus-

cujusque dotes & magnitudinem licebit conijcere :
a In lingua enim sapientia dignoscitur, & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati. Quamobrem Alphonsus Rex dictus Sapiens, dum suis persequitur legibus, qualem in sermone se gerere, quave moderatione in loquendo Princeps uti debeat; sic ait inter cætera: b Ca el mucho hablar faze envilecer las palabras, fazele descubrir las poridades, e si el no fuere ome de gran seso, por las sus palabras entenderán los omes la mengua, que à del. Ca bien así como el cantaro quebrado se conoze por sis sueno, otro si el seso del omne es conozido por la palabra. Et sanè videtur Alphonsus Rex comparationem istam ex his Persii carminibus mutuatus:

— Sonat vitium percussa ma'ignè

Respondet viridi non cocta fidelia limo.

d Oratio vultus animi est, si circumtonsa est, si fucata & manufacta, ostendit illum non esse sincerum, & habere aliquid fracti. Ad quod declarandum alio nobiliori, magisque accommodato Emblemate uti placuit: Campanâ scilicet, quæ Principis Symbolum est; illa siquidem suspensa ex editiori urbis loco, omnes civium actiones gubernat ac dirigit; & si vel metallum probatum non sit, vel aliud lateat vitium, è sono illicò dignosci potest. Ad eundem ferè modum Princeps universale quoddam suorum subditorum horologium est, tanquam qui è motu verborum ipsius magnam partem dependeant; per ista aut estimationem sibi apud illos conciliat, aut deperdit: nemo enim quisquam est, quin è Principis sermone de ejusdem naturâ, ingenio, & affectibus augurari velit: Nullum est verbum, quod non studiosissimè captent audientes. Manent altâ mente reposita singula, quæ narrata dein aliis multorum subjacent examini, & à variis variè explicari solent. Addo illa etiam, quæ in secessu & non cogitanti forsan excidunt, profunda censerî, & mysteriorum plena, nec

casu

a Eccl. 4. 29. b Lib. 5. tt. 2. p. 2. c Pers. d Seneca Epistol. 115. e Vas fictile ictu & sono, homo sermone probatur. Meliss. serm. 48. tom. 5. bibl.

casu solum dicta, aut fortuito. Eapropter decet omnino, ne mentem illa præveniant, sed a ut præmeditata sint, & non nisi præviâ temporis, loci, personarum consideratione proferantur, Nam

——— *Nescit vox missa reverti,*

b Ut ait Horatius; cui suffragatur Alphonsus Rex. c *Eporen le todo Ome, e mayormente el Rey. se debe mucho guardar en su palabra, de manera, que sea acatada, e pensada, ante que la diga: ca despues, que sale de la boca, no puede Ome fazer, que no sea dicha.* Unde gravissima oriri possunt incommoda: Regum enim d verba præcipua sunt gubernandi instrumenta. *Mors & vita in manu linguis: honor & ignorantia: prosperitas & ruina subditorum.* Ideo Callistinem monebat Aristoteles, cum eum ad Alexandrum Magnum mitteret, ut pauca cum eo colloqueretur, & non nisi de iis, quæ placere eidem possent; eò quòd res plena esset periculi, cum eò agere, qui in linguâ suâ vitæ necisque circumferret potestatem. Nullum ex ore Principis exit verbum, quod non singularē habeat emphasin. Si de negotiis loquatur, mandata sunt: si de delictis, sententiæ decretoriæ: si de promissis, obligationes. Per istiusmodi verba aut rectâ incedit viâ, aut ab eadem deflectit obedientia. Videant itaque Principes, quomodo utantur hoc linguæ instrumento, quàm Natura non mero utique casu dentibus ceu firmo quodam muro seclusit & circumsepit. Neque minùs ad domandam linguam, quàm ad equum coërcendum freno e opus est. Modicum quidem corporis membrum est; sed gubernaculo simile, in cuius motu totius navigii salus aut interitus vertitur. Lingua in lubrico sita est, facillimè labitur, nisi firmet prudentia. Hinc illa Davidis Prophetiæ petito: f *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis.*

E 7

§. Quòd

a *A facie verbi, parturit fatuus, tanquam geminus partus infantis.* Eccl. 19. 11. b Horat. c Lib. 1. tt. 4. p 2. d *Et sermo illius potestate plenus est.* Eccl. 8. 4. e *Aurum tuum & argentum conflat, & verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos.* Eccl. 18. 29. f Psal. 140. 3.

4. Quòd si eò etiam sese demittat Princeps, ut cum quovis familiaritùs colloquatur, id existimationem ejus, atque autoritatem prorsus prostruit, aliaque accersit incommoda; nisi tamen fortè notitiæ alicujus capiendæ causâ id fieret. Quisquis enim negotia pertractanda habet, Principem aliquem cuperet apprimè prudentem, & de rebus suis instructum quàm optimè: quod ferè est impossibile, eò quòd *a* Princeps suâ scientia cuncta complecti nequeat, & si forsân minùs aptè ad propositum responderit, negotiorum minùs capax judicabitur, aut incuriosus. Præterquam quòd nunquam ferè dotes ac talenta Principis tanta esse deprehendantur, quanta est existimatio, quæ de iis à plerisque solet concipi. Et propter ejusmodi pericula malebant olim Romani Imperatores per codicillos secum agi, atque ipsi postea in scripto responsa dabant; tum ut tempus maturè deliberandi suppeteret, tum etiam, quia calamus minus periculi conjunctum habet, quàm lingua. Hæc siquidem responsum diu differre commodè non potest, potest autem calamus. Sejanus, quantumvis *b* Tiberio graciosus, scripto tamen eum adibat. Quædam nihilominus sunt negotia, quæ ore tenus tractare præstat, quàm scriptione, tunc præsertim, quando haud satis videtur tutum in aliorum relinquere manibus scripturam, quæ perpetuum quoddam est testimonium, & pluribus obnoxium explanationibus, quàm verba ore prolata; quæ sicuti celerimè transeunt, nec tenaciter hærent in memoriâ, ita ad dandam actionem certam minùs idonea sunt. Cæterùm sive hoc, sive isto modo respondeat Princeps, illud semper tenendum, *c* multum brevi sermoni inesse prudentiæ, & vel hoc nomine eum Principis decere majestatem; unde & *d* Imperatoriam brevitatē vocat Tacitus. Enimverò linguâ utendum, ut gladio, hoc est, ita ut ne apertum pectus ferienti exponas; qui

a Tac. l. 3. Annal. *b* Componit ad Casarem codicillos: moris quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire. Tacit. lib. 4. Annal. *c* Sophocl. *d* Tac. l. 1. hist.

qui totum aperit animum, periculo sese objicit. Discursus breviores efficaciores sunt, & multa in recessu habent animo ponderanda. Nihil aequè regii muneris est, ac pauca loqui, & multa audire. Nec minùs convenit nòsse tacere, quàm nòsse loqui. In hoc homines habemus Magistros; in illo ipsum Deum, qui semper silentium nos docet in suis mysteriis. Ad divinitatem accedit propiùs, qui tacere didicit. a *Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur, & si compresserit labia sua, intelligens.* b *In ore sanctorum cor illorum: & in corde sapientium os illorum.* Illud prudentiæ est, neutrà ex parte transgredi limites, utrumque enim periculosum.

— *Ut diversa sibi, vicinaque culpa est,*

c *Multa loquens, & cuncta silens.*

Tunc loqui convenit, cum silentium aut Principi aut veritati præjudicat. Majestas solò etiam nutu sese abundè explicat. Silentium mutum opportunò tempore magna in Principibus facundia est; & significantiùs animi sensa solet exprimere sola morum gravitas & modestia, quàm ipsa verba: quòd si his aliquando utendum, sincera sint oportet, cum regià quâdam in sentiendo libertate.

d *Liberi sensu in simplici parole.*

Etenim cū exaggerationibus nimis, cum juramentis & testimoniis non necessariis fidè aut amittunt omnino, aut certè suspectã faciunt. Gravia ergo sint absque fastidio, gratiosa absque sollicitudine, constantia sine asperitate, communia denique absque vulgaritate. Quin & apud Deum plus ponderis ac momenti habere videntur e verba aptè composita.

§. Verùm tamen nulla alia in re prudentiori linguæ & calami moderatione opus est, atq; in promissis, in quibus Principes aut ex innata quadam animi generositate, aut ad intentos fines facilius assequendos, aut ad evitanda pericula, consueverunt esse libera-

a Prov. c. 17. b Eccl. 21. 29. c Auson. d Tasso. e Non parcam ei, & verbis potentibus & ad deprecandum compositis. Iob. 41. 3.

liberaliores ; sed dum fidem liberare postea nequeunt, perit autoritas, & aliorum sibi accersunt inimicitias, adeo ut satius *a* fuisset nunquam ita largiter polliceri. E promissis non fideliter exsolutis plura exorta sunt bella quam ex illatis injuriis : in his siquidem non aequè semper locum habet utilitas, atque in illis, & Principes plerumque magis proprio moventur commodo, quam acceptis injuriis. Polliceri prolixè, & promissa non solvere, superior contumeliam interpretatur ; inter aequales injustitia ; apud inferiorem tyrannis censetur. Ne ergo præceps sit lingua ad pollicendum, antequam certò constet *b* præstari posse quod promittitur.

§. Sed & in-comminationibus lingua limites facile transilit ; nam iracundiae calor celerrimè illam commovet ; cum verò vindicta deinde passioni animi par esse non possit, necesse est prudentiae, immò & potestatis supremæ auctoritatem haud parum imminui. Consultius ergo fuerit, dissimulare tantisper offensas ut satisfactionis effectus antè expendi queant, quam illam Princeps comminetur. Qui minis utitur prius, quam manibus, iis solis ulcisci se cogitat, aut hostem commonefacere. Nulla comminatio gravior, quam mutum silentium. Ignes cuniculis subjectos, sed jam displosos, nemo amplius metuit, qui autem sub aggeribus adhuc abditi delitescunt, semper magis formidabiles sunt : nam effectus imaginationis longè solent esse majores, quam sensuum.

§. Obmurmuratio plurimum invidia & jaçantiae propriae admixtum habet, & folius fermè Inferioris est adversus Superiorem, atque adeo indigna omnino Principe, à cujus labiis nullius cujuscumque honori periculum creari debet. Si vitia grassari videat, ea puniat oportet ; si defectus alios leviores, aut corripiat, aut dissimulet.

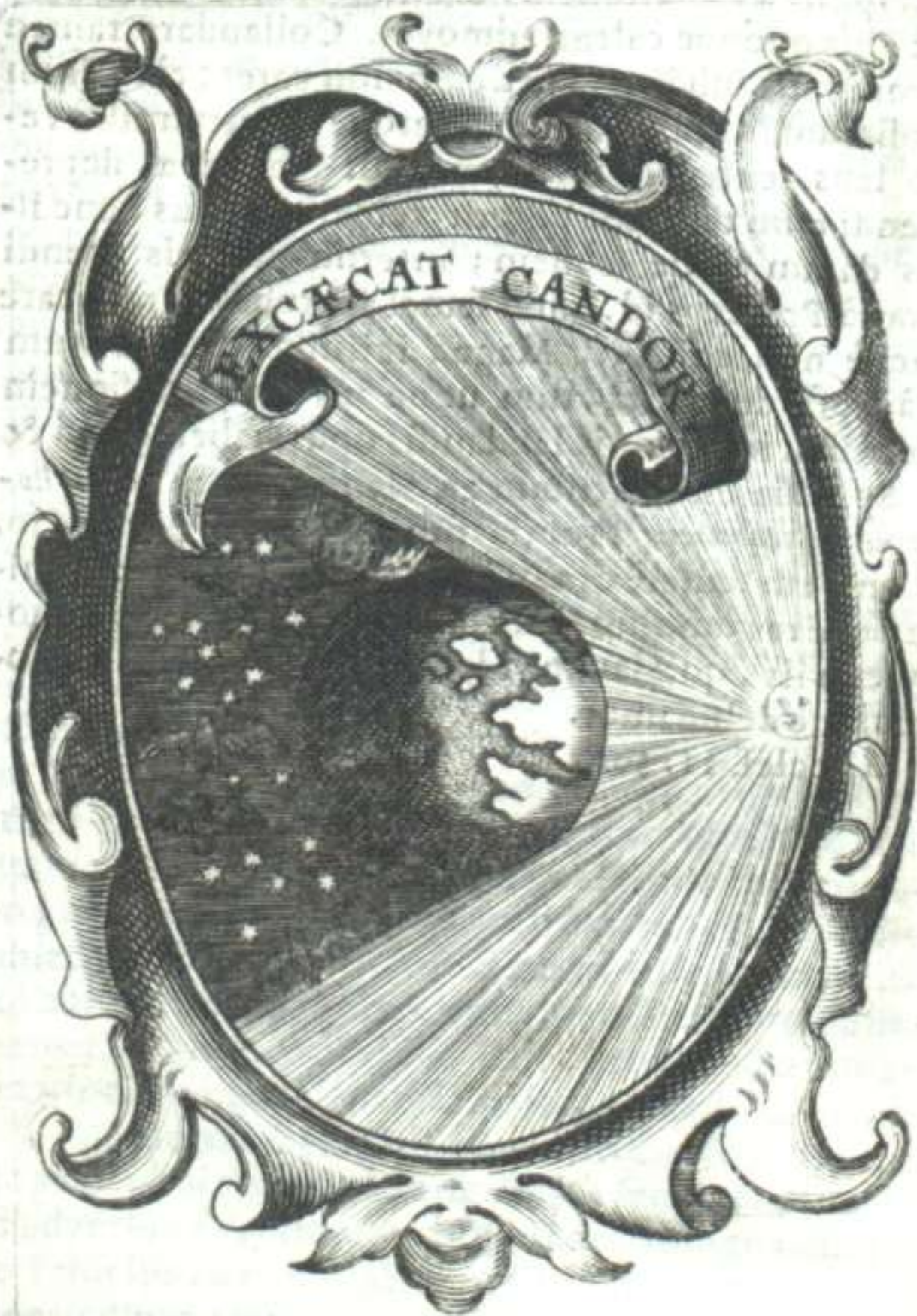
§. Laus *a* Multa melius est, non votere, quam post votum promissa non reddere. Eccles. c. 5. 4. *b* Noli citatus esse in lingua tua ; & inutilis, & remissus in operibus tuis. Eccles. 4. 34.

¶ Laus virtutis, rerum benè gestarum & obsequiorum, pars quædam est præmii, & ad ulteriorem sui ipsius æmulationem laudatum extimulat; quin & aliis quoque calcar admovet. Collaudare tamen promiscuè subditos, periculo non caret: cùm enim judicium illorum varium sit atque incertum, illa verò laus sententia quædam quasi definitiva, apprehendi cum tempore poterit, temerè prorsus hanc illis datam fuisse laudem; interim honoris tuendi gratiâ Princeps id, quod semel approbavit, revocare facile non audebit. Magnâ igitur prudentiâ, tum hâc ipsâ de causâ, tum ut ne invidiæ occasionem det aliis, in personis laudandis opus habet; quod & S. Spiritûs est oraculum: a *Ante mortem ne laudes hominem quemquam.* Propria fuit Stoicorum præceptio, neminem temerè ornandum laudibus, eò quod nulla penè res omnino certò affirmari possit, & nos quoque in iis, quæ laude videntur digna, falsâ sæpè opinione deludamur.

¶ Eccles. 11. 30.

S Y M.

SYMBOLVM XII.

COr humanum sapiens architectrix natura in intimum pectus abdedit; ne tamen propterea forte, quòd occultum & sine testibus sit, contra rationis præscriptum quippiam ageret, unà homini indidit nativum illum colorem, aut flammam sanguineam, quâ

quâ Verecundia frontem succenderet, & reum cor faceret, si quâ in re abiret ab honesto, sentiretur aliter, ac lingua loqueretur, cujus utriusque idem semper deberet esse motus, & mutua in omnibus consensus. At signum illud, quod à prima statim pueritia sese prodit, sensim obducit malitia. Quam obrem, cum minimè ignorarent Romani, quanti momenti esset veritas, ad stabiliendas in Republica hominum societates & commercia mutua, adeoq; nihil magis cuperent, quàm ut Verecundia ab eâ desciscendi inter mortales facta tecta servaretur; suspendebant è parvulorum collo cor aureum (quod Bullam dicebant) hieroglyphicum, Aufonio teste, à Pythagorâ inventum, ad significandam ingenuitatem, quam in sermone profiteri debent homines, & sinceritatem veritatis, gestando in pectore detectum quasi & apertum cor, genuinum veritatis illius Symbolum. Atque hoc ipsum est, quod communiter indicare volumus, cum de homine verace dicimus, eum cor suum in manibus gerere. Idem & sacerdotes Ægyptii per Sapphirum innuebant, quem locabant in pectore Principum ad eandem veritatem symbolicè repræsentandam: quemadmodum & Ministri justitiæ aliquam ejusdem effigiem gestare consueverant. Neque tamen ideò cupiam videri debet, si Princeps tam simplex & apertus fuerit veritatis cultor, deceptionibus fortè & fraudibus per hoc ansam dari: nam contrà potius nihil illa efficacius ad dolos istos cavendos, & procul arcendum mendacium, quod in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquam audet. Eodem, opinor, & Pythagoræ pertinebat monitum, ut ne aversus à sole quis loqueretur; quo quidem significare voluit, nihil dicendum unquam, quod à verò alienum sit: nam qui sibi non temperat à mendacio, ferre non sustinet lucidissimos veritatis radios, duplici nomine per Solem adumbratæ; tum quòd solus & unicus ille sit, tum quòd tenebras, dissipet, & fuget umbras, restituendo rebus omnibus veram lucem,

cem, & nativos suos colores, uti Emblemata præfens exhibet; in quo simul ac supra Horizontem fax ista ascendit, mox noctis diffugiunt tenebræ, & obscura sylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ aliàs eâ absente, & noctis — *per amica silentia* suas tantisper captabant prædas, dum volucres aliæ quieti indulgerent, & somno. Quàm confunditur noctua: si casu aliquo in solis conspectum veniat! In clarissimâ ejus luce hic illic offendit, & sese implicat: excoecat eam omnino splendor iste, omnesque illius eludit artes. Vllusne esse potest ingenio tam versuto aut vafro, quem in præfentiâ ingenui Principis, & cui sincera veritas maximè cordi est, non illicò fraus omnis atque astutia destituat?

————— a *Magni præfentia veri,*

ait ille. Nulla tam potens vis est, quæ candidioris animi consilia penetret, si candori isti prudentiæ quidam quasi recessus non defuerint. Quicquamne mundi hujus oculis magis patens atque apertum, quicquamne lucidius, magisve umbris ac tenebris oppositum, quàm Sol? Et tamen, si quis in ejusdem radios aciem velit intendere, abyssos quasi deprehendet, nescio quas & lucis obscuritates, quæ sic obfuscant, & hebetant oculos, ut quid viderint, edicere ipsi nequeant. Haud aliter ad candorem veritatis occæcatur malitia, & suis evertitur fundamentis, nec jam viam aut modum reperit, quo artibus suis porrò fallat. Dignissima Principe victoria, fraudes & technas ingenuitate, veritate mendacium triumphare. Mentiri fervorem est; atque adeo generosum Principis animum *b* haudquaquam decet; cui vel maximè danda opera, ut Deo, qui ipsa est Veritas, quàm simillimus sit, *c* *Onde los Reyes* (ait de illâ Alphonsus Rex sæpè laudatus) *que tienen su lugar en la tierra, à quien pertenez e de la guardar mucho, deben pagar mientes, que no sean contra ella diciendo palabras mentirosas.* Et paullo infra in eâdem lege aliam ejus rei ad-

fert a Virgilius. *b* *Non decent stultum verba composita, nec Principem labium mendax.* PROV. I.

fert rationem; a *E de mas, quando el mintiese en sus palabras, no le creerian los Omes, que le oyesen, maguer dixesse verdad, e tomarian ende carrera para mentir.* Expertus hoc fuit *b* Tiberius, qui ad vana, & toties irrisa revolutus, de reddendâ Republicâ, utque consules, seu quis aliis regimen susciperet, vero quoque & honesto fidem demisit.

§. Quantò Monarchiæ sunt grandiores, tantò vanitati & mendaciis c magis expositæ sunt. Fortunę benignioris radii obtreccionum contra se nebulas facile attrahunt. In magnis imperiis omnia in sinistram trahuntur partem, & calumniis sunt obnoxia. Quod vis aperta nequit efficere, sæpè calumnia molitur, aut cuniculis occultis, aut insertis etiam cuneis, quâ in re forti animo opus habet, qui aliis imperat; ut ne cursum suum immutet, aut importunis calumniantium vocibus ab eodem retardari se sinat. Nunquam non emineat constantia ista, & firmitas animi in Hispaniæ Regibus, quibus quasi proprium semper fuit, invidiam & æmulatorum obtreccionem despiciere; quo uno propè artificio plurimæ istiusmodi dispulsæ sunt nebulæ, quas sicut imperii majestas excitat, ita easdem vi veritatis vicissim discutit, haud secus ac vapores Solis calor attenuat. Quàm infames libellos, quàm manifesta mendacia, quæ figmenta, quas calumnias contra Hispaniæ Monarchiam sparserunt sæpè malevoli! Neque tamen æmulatio ista ullam aspergere potuit maculam administrationi tam justæ regnorum, quæ in Europâ possidet, quòd palàm illa sit, & in oculis omnium. Inter alia, ut novis artibus, & confictis mendaciis dominatio ejus magis invisâ redderetur, adeoque provinciæ rebelles ad reconciliationem minùs adjicerent animos, autor nescio quis, nomine Chapensis cujusdâ Episcopi librum divulgavit, in quo multis persequitur, quàm inhumaniter & malè ab Hispanâ gente tractati fuerint Indiarum populi. At-

que
 a Lib. 3. tt. 4. p. 2. b Idem Ibid. c Tacit. lib. 4. Annal.

d *Cuncta magnis imperiis objectari solita.* Tac. l. 4. Annal.

que ut ea mendacia facilius fidem invenirent, primum in ipsa Hispania sparsus fuit liber iste, tanquam Hispali typis editus, & in alias deinde linguas translatus est. Ingeniosa sanè inventio, & acuta malitia, magisque noxia, quàm fortè credi possit: quippe quæ in sinceris quibusdam animis plurimum operata est mali; etsi prudentiores plerique mox fraudem agnoverint, siquidem ista omnia satis confutat insignis Religionis zelus & justitia; quam Hispana Natio ubivis terrarum constantissimè semper exercet ac tuetur, nec sibi ipsa in solis Indiis dissimilis est. Illud tamen non diffiteor, sub primam Americæ invasionem quædam non omnino probanda accidisse; sed eorum duntaxat vitio, qui cum orbem hunc cognitum animi sui amplitudini nimis etiam angustum crederent, ausi fuere permissu magis sui Regis, quàm jussu, aut electione, suam alibi experiri Fortunam, & novas hactenus incognitas inquirere regiones, ubi populos offendere barbaros, idolorum cultui superstitosè deditos, ipsis etiam feris immaniores, qui ferino more humanâ carne vitam propagabant, quorum inhumanitas, præterquam vi & extremo rigore, domari non potuit. Attamen mox incommodis istis provisum de remedio à Regibus Catholicis; hi namq; eas in oras certos cum potestate ablegârunt commissarios, qui in eos, quos deliquisse deprehenderent, severè animadverterent, & justitiæ apud Indos integritatem tuerentur; multa deinde paternè ordinârunt, quæ pro eorundem facerent conservatione: inter quæ illud non in postremis numerandum, quòd eos à gravissimis eximi voluerint laboribus, quibus tum in metalli-fodinis, tum aliis in rebus exercebantur quotidie, antequam regiones istæ detegerentur. Miserunt præterè viros Apostolicos, qui fidei Christianæ mysteria eos studio maximo edocerent; quin & propriis suis ac Regiis sumptibus fundârunt Episcopatus, erexerunt templa, & sustentârunt religiosas familias, in Ecclesiæ istius recens plantatæ utilitatem & gratiâ: ita

ita quidem , ut ab eò tempore , quo provinciæ tam vastæ in Hispanorum concessere potestatem , etiam in novorum Dominorum absentia, nihil tamen eorum , quæ regii sunt muneris , desiderari ipsi passi sint. Quo in genere imperii hujus procuratio , & Ministrorum vigilantia , ipsius etiam Solis, Lunæ, stellarumque in hæc inferiora dominium & operationes superare quodam modo videri possunt ; quoties enim vel per solas pauculas horas , ut quotidie accidit , Solis hujus præsentia uni subtrahitur Hemisphærio , perturbatur & confunditur alterum, dum Malitia nocturnis sese vestit & contegit tenebris, ac sub caliginis istius, velut larvâ, homicidia, furta , adulteria , aliaque nefaria admittit flagitia; quibus omnibus incommodis providentia Solis cavere satis non potest; esto, supra mundi horizontem nocturno etiam tempore crepusculi spargat aliquid, aut muneris sui partes Lunæ tanquam Vice-Reginæ , ac Stellis veluti Ministris suis interim deferat, iisque radiorum suorum auctoritatem communicet. Ex hoc itaq; nostro orbe moderantur pariter alterum Hispaniæ Reges in Iustitiâ, in Pace, in Religione, cum eadem omnino felicitate politicâ, quâ Castellæ regna fruuntur & gaudent. Ne tamen his suis artibus triumphent æmuli , & hostes Monarchiæ Hispanicæ; atq; ut omnes istius libri calumniæ penitus elidantur , faciamus omnia ista mala , quæ confinxit malitia, Indos perpeffos esse, & componamus cum iis , quæ hac nostra memoria in bellis variis tam contra Genuam, quàm in Germania, Burgundia, & Lotharingia re ipsa experti sumus, & luce clariùs apparebit, mendacium illud ad horum veritatem ne-
tiquam accedere. Quæ unquam crudelia tormenta contra Innocentiam à Tyrannis fuere excogitata, quæ his nostris temporibus usurpari non vidimus, non jam adversus gentes inhumanas ac barbaras, sed Nationes cultas, civiles ac fideles; nec hostiles eas semper , sed contra seipsas etiam; nulla habita ratione aut propinqui sanguinis, aut pietatis in

patriam. Quoties vidimus ipsas auxiliares copias in eum, à quo submissæ fuerant, arma sua convertere? Magis cruenta defensio fuit, quàm aperta læsio. Nihil inter protectionem interat, & spoliationem; nihil inter amicitiam, & hostilitatem. Non illustribus ædificiis, non locis sacris à ferro & flammis parcitum. Intra breve tempus pagos innumeros, castella, urbes suis vidimus sepiliri cineribus, & provincias undique refertas incolis in desertissimas verti solitudines. Nec tamen illa humani sanguinis fitis expleri aut satiari potuit. Nihil tunc novum, in hominum pectoribus, perinde ac arborum truncis, sclopetorum atque ensium vim experiri, non in ipso pugnx ardore solùm, sed postea etiam, quàm primus Martis furor desævisset. Iucundissimum oculis erat spectaculum, deformes morientium vultus, & trementes artus contueri. Quoties dissecti hominum ventres præsepiorum fuere loco? Nonnunquam (horrendum dictu!) intra ipsa Matrum viscera latentes adhuc, & permisti cum avenâ & paleis tenelli fœtus equis cesserunt in pabulum. Cum vitæ ipsius jacturâ experimentum sumebatur, quantum aquæ humanum caperet corpus, aut quamdiu absque alimento vitam producere quis possit. Virgines Deo dicatæ fuerunt violatæ; constupratæ honestiores filia; Matronarum pudicitie illata vis, in ipso parentum & maritorum conspectu. Mulieres, æquè ac aliæ prædæ & spolia, aut pretio venibant, aut vaccis commutabantur & equis, ad usus minùs honestos atque illicitos. Agricole juncti curribus, equorum instar vehere cogebantur onera, atque ut reconditas opes proderent, è pedibus, imò & verendis (sine pudore loqui) pendulos in arduentes fornaces sic demittebant. Ante parentum oculos miserè trucidabant liberos, ut paternus amor in alieno charissimorum pignorum operaretur dolore, quod non poterat proprius. In nemoribus & sylvis, quæ latibula feris præbent, hominibus locus non dabatur, quo sese tutò abstruderent; nam canibus

bus venaticis eos peruestigabant, & vestigiorum indicio producebant in lucem. Non profundi lacus à tam ingeniosâ cupiditate & rapinâ securi erant; un-
cis & retibus inde extracta sæpè sunt utensilia. Nec demortuorum ossibus quietis manere licuit. tumuli ever-
si, & marmora, ut scrutarentur, quid sub iis la-
teret abditum. Nulla ars magica est aut diabolica, quâ usi non fuerint, ut aurum atque argentum è la-
tebris eruerent. Sævitiâ & cupiditate multæ homi-
num myriades periêre, non animi vilitate; que-
madmodum Indi, quorum extirpationem divina permittit justitia, eò quod tot sæculis contra con-
ditorem suum rebelles extitissent. Non ego isthac recenseo, ut ullam incusem Nationem, scio enim plerasque ferè omnes in barbarâ isthac atque inhu-
mana tragœdia suas egissè partes: sed solum, ut à calumnia gentem Hispanam vindicem. Mitissimus etiam animus, & formatus optimè, aliquando in periculo est, ne extra limites abeat. Imbecillæ naturæ nostræ vitium est, quod nulla actio tam bruta sit, qua se contaminare non possit, si Religionis aut Iustitiæ fræno careat.

SYMBOLUM XIII.

Absentiam Solis supplet Luna, dum nocti præsi-
det. E variis illius motibus, augmento & decre-
mento rerum harumce inferiorum vigor & conser-
vatio dependet, & tametsi tantò pulchrior illa sit,
quantò hæ obscuræ magis, & de se imbecilliores, ut-
pote

pote quæ esse suum ab illius luce hauriant; nemo tamen est, qui vel ea de causa, vel propter alia innumera ejus beneficia magnoperè ad eam advertat, ne tuin quidem, cum lumine plenam sese exhibet. Quòd si verò interdum terræ interjectu Eclipsin patiatur, & corporis sui non jam illustrati à Sole, ut paullo antè spectantibus sese offerebat, sed opaci & obscuri, pandat defectus, omnium illicò notatur & observatur oculis; quin longè etiam ante, quàm eveniat, prævertit curiositas, & omnes illius passus gradatim & minutatim in numerato habet. Quid Principes aliud sunt, quàm Planetæ quidam terrestres & Lunæ, in quas divinus ille justitiæ sol suos diffundit radios pro terreno regimine? nam si astra illa rebus dominantur; hi animis imperant. Hanc causam fuisse reor, cur Persarum Reges ementitis quibusdam radiis Solis & Lunæ formam imitarentur, ut nimirum astris haberentur suppare. Inter eosdem Rex Sapor *b* ad Constantium Imperatorem scribens, Solis & Lunæ Fratrem sese nuncupabat. Splendescit inter reliquos homines Principum dignitas, tanquam qui in sublimioribus potentia & imperii orbibus constituti, adeoque omnium censuris sunt expositi. Colossi sunt, qui à decoro deflectere nequeunt, quin mox in aliorum id incurrat oculos. Videant itaque diligenter, quid agant: eos enim universus hic mundus attentus observat; & licet, quæ facta ab iis bene, non notet interdum, ad errores tamen advertere animum nullo unquam tempore desinet.

Centum oculis, & auribus longè pluribus advigilat curiositas, ut in secretissima Principum cogitata penetret. Lapidis illius apud Zachariam *c* videntur similes, supra quem septem erant oculi. Nempe qui magno imperio præditi, in excelsa ætate agunt, eorumque facta cuncti mortales novère: ita maximè fortuna, minima

F 2

a Chryf. serm. 120. *b* Rex Regum Sapor, particeps sedentium & frater Solis & Lunæ, Constantio fratri meo salutem. Amm. Marcell. l. 7. *c* Super lapidem unum septem oculi sunt. Zach. 3. 9.

licentia est. Manus Principis mensura est concentus illius musici, quem bona & prudens gubernatio efficit; quâ in mensurâ si casu aliquo æquabilitatem non servet, vocum oritur confusio, & turbatur harmonia in aliis: omnes enim illius sequuntur motum. Unde porrò fit, quòd status plerumque Principibus suis cupiant esse consimiles, flagitiosis tamen citius, quàm probis: cùm enim vitia illorum perquàm sollicitè attendere soleant subditi, infixâ hærent animis, & faciliè ea postea amulatur adulatio. *a Vitiosi quippe Principes non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem, plusque exemplo, quàm peccato nocent.* Et experientia ipsa docet, malos mores plus communiter adferre nocenti, quàm profint etiam optimi: nam ea est naturæ nostræ perversa inclinatio, ut vitia potius, quàm virtutes imitari studeat. Quantæ, & quàm eximie erant illæ, quæ in Alexandro Magno eminebant! Imperator tamen Caracalla nihil ad se, suosque mores transferre conatus est, præter hoc unicum, quod caput in latus sinistrum inflecteret. Tametsi verò quædam Principis vitia soli ipsi, alia etiam Reipublicæ mala sint, quemadmodum in Vitellio & Othone observatum à Tacito; quorum *b prior ventre & gula sibi ipsi hostis; Otho luxu, sævitia, audaciâ Reipublica exitiosior ducebatur:* nullum tamen est, quod propter exemplum non gravissimè noceat subditis. *c Flexibiles quæcumque in partem ducimur à Principibus, atque ut ita dicam, sequaces sumus.* Haud multùm absimiles rotis illis in visione d'Ezechielis Prophetica, quæ Cherubinorum motum examussum, & in omnibus sequebantur. *Ea conditio Principum, ut quicquid faciant, præcipere videantur.* *e Existimant ferè subditi, gratum se obsequium præ-*
a Cic. de Leg. b Tacit. lib. 2. Histor. c Plin. in Paneg. d Cùm ambularent Cherubim, ibant pariter & rota juxta ea, & cum elevarent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed & ipsæ juxta erant. Eze. 10. 16. e Quintil.

præstare Principi, si flagitia illius imitentur, cumque ea voluntati dominantur, facile sibi persuadet adulatio, hac demum viâ sese illâ potituram. Ita validior in dies Tigellinus, & malas artes, quibus pollebat, gratiores ratus si Principem (Neronem) a societate scelerum obstringeret. Quâ ratione ordo perturbatur Reipublicæ, & virtus confunditur.

Talem igitur Princeps ducat vitam; tales sint ipsius mores, ut ad virtutem, ad honestatem exemplo omnes provocent; quod documentum Rex Alphonsus, cognomento Sapiens, Principibus dedit: *b* *E otro si para mantener bien su pueblo, dandole buenos exemplos de si mismos, mostrandoles los errores, para que fagan bien: ca no podria el conofcer à Dios, nin lo sabria tomer, nin amar, nin otro, si bien guardar su corazon, nin sus palabras, nin sus obras (segun diximos de suso en las otras leyes,) nia bien mantener su pueblo, si el costumbres, e maneras buenas non oviesse.* Nam si vitia virtutis lucernam extinguant in Principe, qui facem præluere omnibus debet, & securiores commonstrare navigationis vias, in saxa & scopulos Reipublicæ navim impellet; neque enim fieri potest, ut gubernatio succedat rectè, ubi Princeps in flagitia sese pronum effuderit. *Ca el vicio (verba sunt ejusdem Alphonsi Regis) c ha en si tal natura, que quanto el Ome mas lo usa, tanto mas lo ama, e desto le vienien grandes males, e mengua el seso, e la fortaleza del corazon, e por fuerza a de dexar los fechos, quel convienen de fazer por sabor de los otros, en que halla el vicio.* Facile leges contemnit ac despicit populus, si videat non observari ab eo, qui earundem est anima. Quare sicut eclipses Lunæ terræ obsunt, ita peccata Principis pessundant regnum: illorum enim pœnas à Deo immissas plerumque luere debent etiam subditi, quia exemplum secuti eorundem sese scelerum faciunt quoque participes; uti sub Jeroboamo

F 3

a Rege

a Tacit. lib. 14. Annal. b Lib. 6. tit. 5. p. 2. c Lib. 5. tit. 3. p. 2.

a Rege à populo Israëlitico factum Scriptura memorat.

Vna sola umbra impurioris delicti, quæ Regis Roderici famam obscuravit, multis sæculis Hispaniæ libertatem tenebris oppressam tenuit. Quamobrem excusari aliquo modo poterit barbarus ille b Mexicanorum mos, qui quoties Regem aliquem novum inaugurarent, jusjurandum ab illo postulabant, quòd justitiam esset administraturus; non oppressurus subditos; futurus in bello fortis ac strenuus; curaturus deniq; , ut Sol cursum suum ac splendorem retineret, nubes largirentur pluvias, fluvii manarent aquis, & terra ubertim suos proferret fructus. Etenim Regi sancto Sol ipse obedientiam præstat; ut Iosue quondam expertus est. in præmium virtutis, & tellus fecundiores edit partus, ut grata quodammodo sit pro administratâ in populum justitia. Illud ipsum est, quod Homerus his versibus indicat:

*c Sicut percelebris Regis, qui numina curat,
In multisque probisque viris jura equa ministrat,
Ipsa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
Fert fruges, segetesque, & pomis arbor onusta est,
Proveniunt pecudes, & suppeditat mare pisces;
Ob rectum imperium populi fors tota beata est.*

d. d Annus bonus, non tam de bonis fructibus, quam de justè regnantibus existimandus. Estque ea ut plurimum vulgi opinio, malorum suorum & prosperitatum causam esse eos, qui cum imperio sunt; quin fortuita ipsa sæpè ad culpam trahit Principis, uti populus Romanus ea Tiberio tribuebat.

e. Ne in animum suum inducat Princeps, tum demum vitia sua minùs notatum iri, si ea impunè permittat aliis, aut cum populo communia faciat; id quod de Witizâ memoriæ proditum est; et si enim
vitæ

a Propter peccata Ieroboam, qui peccavit, & peccare fecit Israel, 3. Reg. 14. 16. b Pop. Gamar. c Hom. Ulys. d Boëtius. e Tacit. lib. 4. Annal.

vita licentiam ament subditi, at non autorem; quæ causa fuit, cur factum morte lucreti postea, homo ob deterrimos suos mores omnibus invisus. Quod in aliis vix turpe ac vitiosum notare plerumque solemus, hoc in nobis ferè commune ac proprium ipsi non agnoscimus. In nobis ipsis facile quemcunque dissimulamus defectum, in speculo tamen, in quo vultum nostrum contuemur, ne atomum quidem ferre possumus. Ejusmodi speculum Princeps est, in quo sese contemplantur subditi, nec quicquam iis molestius, quam si vitii deturpatum videant. Nihil propterea minùs infamis erat Nero, quòd a *ratus dedecus amoliri, si plures sceddasset.* Non securos se arbitrentur Principes, si in secreto rei bene prudenterque gestæ conscii sibi sint: quoties enim plebs ipsa actiones eorundem non omnino assequitur, discutere eas curiosè incipit, & in deteriore semper partem interpretatur: quare non sufficit, quòd ipsi perperam non agant, sed opus est etiam, ut ne media, quibus utuntur, speciem mali habeant. Et quomodo rem ullam secretam habebit is, qui suam ipsius Majestatem, & comitatum aulicum à se abdicare non potest, nec solus quicquam agere; cujus libertas tot compedes secum trahit, & catenas aureas, quarum strepitum nemo non percipit? Hoc Summo Sacerdoti significabant tintinnabula illa aurea, quæ ex imâ ejus veste circum dependebant, ut nimirum fieret memor, omnes suos gressus auribus *b* omnium esse expositos. Quotquot custodes sunt sive domi, sive foris extra palatium, quotquot Principi intra secretiora assistunt conclavia, totidem exploratores sunt eorum, quæ facit, aut dicit; immò & quæ animo cogitat, attentè ad omnes illius gestus, ad oris vultusque conformationem & motum, quibus cor sese prodit:

F 4 ita
 Tacit. lib. 14. Annal. *b* Et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare sonitum in incessu suo.
 Eccl. 45. 10.

ita semper oculos suos in ejus manibus defixos habent. Quod si vitium aliquod notent in Principe, tamen si dissimulare illud se fingant, proderet tamen gestiunt, ut aut prudentiores & intimi, aut zelosi etiam habeantur. Hic unus alium intuetur, & palam eloqui non ausi, nihil loquendo, loquuntur maxime. Ebullit atque aestuat secretum intra prae cordia prae ferventi manifestandi desiderio, donec tandem supereffluat. Linguas ipsas per aures volitare diceres. Hic accepto silentii sacramento revelat illi, iste vicissim alicui alteri; quo fit, ut dum nemo illud ignorat, sciant omnes: adeo quasi in momento obrectatio è cubiculis secretioribus migrat in culinas, inde in plateas, & compita publica. Quid porro mirum, si hoc inter domesticos accidat, cum à seipsis etiam satis securi Principes non sint, quantumvis vitia sua & tyrannides secreta habere cupiant: nam vel conscientia propria reos eos agit, uti Tiberio contigit, quem non fortuna, non solitudines protegabant, quin tormenta pectoris, suasque ipse poenas fateretur.

5. Veruntamen ne animo cadant Principes, si forte industriam suam ac diligentiam non videantur satisfacere omnibus; pares enim omnibus esse non possunt, neque unquam continget, ut passio, invidia, & multiplex populi judicium in ejus laudibus rite consentiant, multò minus, ut Natura hæc nostram imbecilla absque defectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magis solers ac sollicitus in Mundo hoc illustrando, quis perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lucis, Sol inquam, qui ipsum esse, colorem & pulchritudinem rebus universis tribuit? Et tamen nescio quas in eò maculas & obscuritates deprehendit curiositas, nil obstantibus lucidissimis ejus radiis.

6. Atque ista Principis sollicitudo, ut vitæ suæ rationes justè laudabiliterque instituat, ad vitam etiam actionesque Ministrorum, qui personam ejus

Oculi servorum in manibus dominorum suorum. Psal.

sustinent, extendi debet; siquidem ad has non minus, quàm ad illas ritè moderandas Deus hominesque eum obligatum censent. Non lunæ defectus est is, quem in Eclipsi illa patitur, sed terra, quæ illam inter & Solem umbram suam interjicit; nihilo tamen minus, nemo quisquam est, qui defectionem illam Lunæ non tribuat; eaque unica sufficit ad offuscandos ejus radios, & creanda rebus hisce inferioribus damna tot, atque incommoda. Principis vitia in pravam ejus voluntatem referimus; at Ministris scelerum impunitatem concedere, animi quædam censetur vilitas. Peccata propria aliquam merentur excusationem, ob affectuum & passionum vehementiam: sed si per indulgentiam permittantur in aliis, nullus excusationi est locus. Nil prohibet Principi vitioso bonos esse Ministros: si tamen connivere cum iis incipiat, & hi, & ille flagitiosi erunt. Hinc nunnunquam accidit, quòd Principis minimè boni bona tamen sit gubernatio, dummodo ipse caveat, ne alii suum sequantur exemplum: rigor enim ille non sinit, ut adulatio factum imitari audeat, neque locum dat naturali illi voluntatis inclinationi, quâ quisque Principibus similium actionum studio se conformare desiderat. Esto pro se ipse sit malus, pro Republicâ tamen bonus erit. Omnem Ministris indulgere libertatem, est imperii abjicere habenas, sine quibus nullus etiam equus rectè securèque incedit.

9. Mali Principes æquè sunt curatu difficiles, ac pulmones affecti malè; ex eo capite, quòd remedia iis applicari nequeant: hæc namque in audiendo consistunt, at ipsi audire renuunt; consistunt in videndo, at ipsi videre non sustinent, neque ut audiant, vel videant alii, aut certè illud ipsum non sinunt domestici proprii ac Ministri, qui Principum vitiis applaudunt potius: & quemadmodum antiqui

F 5

olim

a Qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aspicientibus, Nolite aspicere nobis ea qua recta sunt; loquimini nobis placentia. Isai. 30. 10.

olim ære & cymbalis omnia personabant, dum luna laboraret; ita isti animum Principis modulis musicis, aliisque oblectamentis demulcere satagunt, in eo præcipuè elaborantes, ut aures semper habeat occupatas, ne aut murmur obtreccionis, aut veritatis voces, quæ dolos detegunt, ad eas penetrare possint; & demum, ut eâ ratione, dum Princeps juxtâ ac illi iisdem se immergunt vitiis, nemo reperiat, qui eos reprehendat & corrigat.

a Igitur æris sono, tubarum, cornuumque concentu strepere prout splendidior, obscuriorve, latari aut mœorere. Tac. lib. 6. Annal.

S Y M

SYMBOLUM XIV.

NUllum propè instrumentum est, quod artis o-
 pera se solo cum omni perfectione elaboret.
 Quod præstare non potuit malleus, lima perficit.
 Textrinæ defectus tonsoriæ corrigunt, forfices (icon
 præsentis Emblematis) & panno nitorem addunt

ac elegantiam. Aliena censura proprios componit mores. Maculis pleni essent, nisi eas detonderet lingua. Quos lex ipsa in officio continere aut emendare nequit, solus sæpe coërcet obtrectationis metus, quæ stimulus quidam est virtutis, & frænum, ne à recto tramite ea deviet. Obtrectationes in auribus obsequentibus prudentis Principis in aures a sunt aureæ, & fulgentissimi quidam uniones (ut dixit Salomon) qui mirè exornant illū & perficiunt. Nullus capitalior vitii hostis est, quàm censura. Longè hæc efficacior, quàm cohortatio & doctrina: cohortatio enim famam & gloriam in futurum proponit; censura, quod turpe est & indecorum, mox accusat, & castigat illico infamiae divulgatione. Illa incitat, ut agamus rectè; hæc, ut ne operemur malè, & facilius sese abstinere animus ab eo, quod ignominiam adjunctam habet, quàm suscipiat id, quod arduum est & honestum. Merito itaque constitutus est honor in opinione alienâ, ut scilicet in metu simus, cumque actiones nostræ ab aliorum dependeant iudicio, omnibus satisfacere studeamus. Tametsi vero obtrectatio in se mala sit, bona tamen est pro Republicâ, quia nulla alia supra Magistratum aut Principem major potestas & vis est. Quid potentia non auderet, si obtrectatio non obstitet? in quos illa non laberetur errores, si hæc non esset? Consiliarii optimi sunt obtrectationes, siquidem è damnorum experienciâ nasci solent. Eas si audirent Principes, multa dubio procul succederent rectius. Satyras, & libellos probare omnino non ausim: nam plerumque aut veritatis excedunt limites, aut scandala, tumultus ac seditiones concitant; aliquid tamè indulgeri eâ in re ob effectus tam bonos forte expedit. Libertatis in Republicâ signum est obtrectatio; in eâ enim, quam tyrannia oppressam jam tenet, neutiquam permittitur.

a Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem. Proverb. 25. 12. & Tacit. lib. 1 Histor.

temporum felicitas, ubi sentire, qua velis, & qua sentias, dicere licet. Iniquum prorsus esset, si qui imperat, subditorum labiis claustra vellet injicere & prohibere, ne querantur unquam, aut murmurent, sub duro servitutis jugo. Sine eos murmurare, sine obloqui, dum præcipere nos sinunt a)ebat Sixtus V. Pontifex, cum non nemo ad ipsum referret, quòd malè de eò nonnulli per urbem loquerentur. Obtrectationibus omnino non tangi, non moveri; hoc demum esset omnem honoris existimationem abjecisse, quo nihil pejus in Principe, si quidem eò venerit, ut jam infamia voluptati illi sit: veruntamen sic iis afficiatur, ut discat inde aliquid, non ut eas ulciscatur. Qui isthæc leviora dissimulare a nescierit, quomodo majora poterit? Non minoris virtutis fuit in forti illo Heroë Consalvo de Corduba queremonias tolerare exercitûs, & oblocutiones ad Lirim fluvium, quàm in periculo tam evidenti intrepidum consistere. Quis licentiam populi, libertatemque reprimat? Frustra sunt Principes b qui presenti potentia credunt extingui posse etiã sequentis aui memoriam, qui existimant tantam esse suam majestatem, ut actiones etiam malas ea honestare queat. c Non ope humana, non largitionibus, aut Deum placamentis, Neronis decedebat infamia, quin jussum incendium crederetur. Illud adulatio cavere potest, ne ad Principis aures penetret obtrectatio; ut verò nemo omnino sit, qui obtrectet, nunquam efficiet. Princeps, qui omnem de actionibus suis sermonẽ prohibet, suspectas eas facit; cumq; prona semper sit in deterioris vulgi persuasio, palã pro malis haberi solent. Minùs exaggerantur ea, quæ non curantur magnoperè. Prohibuerat Vitellius, ne quis de rebus male à se gestis per urbẽ loqueretur, hinc d plures, si liceret, aliàs narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgabant. Per laudes atque obtrectationes ita transcundũ Principi, ut illis non titilletur,

F 7

tilletur,

a Magnarum rerum curas non dissimulatos, qui animus etiam levissimis adverterent. Tac. l. 13. Annal. b Idem lib. 4. Annal. c Idem l. 13. Annal. d Tac. l. 3. Histor.

tilletur, non succumbat istis. Si laudibus capiatur, iisque aures det, omnes eidem adulando animi occupandi periculum facient. Quod si obtreccionibus conturbetur, absistet à rebus arduis & gloriosis, & in gubernando focors fiet. Suis inaniter extolli laudibus, iudicii levitas est: quâcunque etiam re offendi hominum est privatorum; multa dissimulare, Principum; nihil ignoscere, tyrannorum. Notant hoc optimè magni illi Imperatores Theodosius, Arcadius & Honorius, quando Ruffino Praefecto Prætorio dabant in mandatis, ne populi contra se obtreccionibus illico pœnis castigarent; *quoniam*, aiebant, *si id ex levitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si ab injuria, remittendum.* Cum Carolo V. Imperatori aliquando Barcinone versanti accusatio adversus nonnullos, qui sinistrè de ejus actionibus locuti fuerant, offerretur in scripto, ut de sententiâ ferendâ cum illo deliberaretur, porrigenti indignatus, mox chartam in vicinum focum, cui tum fortè astabat, injecit, & flammis tradidit. Ad officium Principis pertinet, intelligere omnia; velle tamen verba *b* singula vocare ad examen, indignum est magnanimo pectore. In Republicâ Romanâ sola *c* facta arguebantur, dicta impunè erant. *d* Vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt. Spinosa nimis corona esset, si re quâcunque lædi se crederet. Aut omnino non offendit, aut leviter certè ea injuria, quàm is, contra quem fieri putatur, pro injuriâ non agnoscit. Nimia est in Principe facilitas, & exigua sui æstimatio, ad quosvis commoveri rumores. Conscientia mala stimulare solet animum ad sumendas de eo pœnas, qui obtreccat; pura atque integra mens, contemnit ista. Si verum est, quod in Principe carpitur, emendatione eluat; si falsum, seipso evanescet. *e* Namque *Spreta exolescunt; si irascere, agnita videntur.* Exuri jusserrat

Senatus

- * L. unica. C. si quis imperat, maledix. *b* Omnia scire, non omnia exequi. Tacit. in vitâ Agr. *c* idem l. 1. Annal. *d* idem l. 3. Annal. *e* Tacit lib. 4. Annal.

Senatus Romanus Cremucii annales ; sed quia eos ipse occulerat, accensa magis est, & vulgata legendi cupiditas: quomodo & libellis infamatoriis Veienti accidit ; a *conquisitis, lectitatisque, donec cum periculo parabantur, mox licentia habendi, oblivionem attulit.* Curiositas iudicibus non paret, nec poenas metuit. Quod vetatur maximè, in id maximè connititur. Prohibitione augetur Satyricorum æstimatio operum, & *b punitis iudiciis gliscit auctoritas. c Neque aliud externi Reges, aut qui eadem se vitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.* Nunc sicut perutile est Principi, scire quid alii loquantur malè ; ita haud parum nocet, faciles obtrectatoribus præbere aures : quia namque lubentes credimus, quod accusatur in aliis ; proclive est fieri, ut Princeps aut decipiatur, aut iniquè aliquid statuatur, aut erret in ferendo iudicio. Est ea res periculi plenissima, in aulis præsertim, ubi invidia, & præmiorum, favoris ac gratiæ Principum prensatio calumniam acuunt, & solent aulici locustis illis in Apocalypsi esse similes, habentes facies hominis, dentes autem leonis, quibus honoris spicas & corroduunt & depascunt. Gladio e acuto linguas eorum Spiritus sanctus comparat, uti & *f sagittis, quæ in occulto feriunt innocentes. David g eos ut hostes persequebatur.* Nulla aula quieta esse potest, ubi isti tolerantur. Nec minùs occupabunt Principem eorum susurrationses, quàm negotia publica. Remedium est, nolle eos audire, duos ponendo aurium janitores, rationem scilicet & iudicium, ut absque gravi causâ eas non pandant. Sanè pro auribus non minùs custodiâ opus est, quàm pro aulæ & palatii foribus ; & de his tamen admodum solliciti sunt Principes, pro illis parum aut nihil curant.

a Idem lib. 14. Annal. b Idem l. 4. Annal. c Tacit. 16.

d Dentes earum, sicut dentes leonum erant. Apoc. 9. 8.

e Et lingua eorum, gladius acutus. Psal. 56. 5. f Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro re. His corde. Psal. 10. 2. g Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar. Psal. 100. 5.

curant. Qui obtrectantibus facile aures præbet, in causâ est, cur obtrectare ii audeant. Nemo de aliis loquitur malè, nisi apud eum, qui lubens id audit. Expediet etiam ejusmodi blaterones cum eò, quem accusant, coràm committere, publicando id, quod ipsi referunt, ut dissidiorum esse autores eos postea pudeat. Hoc, nî fallor, Spiritus sanctus intendebat, cùm diceret: *a Sepi aures tuas spinis*: ut nimirum sese ipse læderet, atq; adeò pœnas daret, qui cum malevolis obtrectationibus os suum aliorum auribus admove-
 re tentaverit. Suspectus debet esse Principi, qui palàm veretur dicere, quod in aurem *b* loquitur. Et tamen ista quoque diligentia cavere poterit, ut veritates tam variæ ad Principem non deferantur: multa quippe sunt domestica, quæ ignorare satius est sæpè, quàm scire; & verò longè præstat, calumnias ex aulis universim proscribere. Quando tamen accusationes non ex malitiâ fiunt, sed ex zelo quodam erga obsequium Principis, omnino audire eas decet, & examinare sedulò, nec putare aliter, quàm eas ipsas admonitionem quandam esse planè necessariam, ad benè gubernandum non solum, sed & ad securitatem propriam. Hinc Constantinus Imperator lege peculiari etiam præmium iis statuit, qui Ministros ipsius & domesticos criminis alicujus veraciter accusare possent. *c Si quis*, inquit, *est cujus-
 cunque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcunque Iudicium, Comitum, Amicorum, & Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifestè probare posse confidit, quòd non integrè atque justè gessisse videatur, intrepidus atque securus audeat, interpellet me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo.* Prorsus hoc necessarium est, ut Principem nihil lateat eorum, quæ geruntur in ejus aulâ, in consiliis, in tribunalibus, ubi timor ora obstruit, &

a Eccl. 28. 28. *b* Et hanc velim generalem tibi constituas regulam, ut omnem, qui palàm veretur dicere, suspectum habeas. S. Bern. lib. 4. de cons. ad Eug. c. 6. *c* Lib. 4. C. de accus.

gratiæ ac beneficia Principis per Ministros collata in alios interdum elingues eos reddunt, ut Ministrorum defectus & errores non audeant prodere: perinde quasi hoc demum sit beneficii esse memorem, & gratum se exhibere, quæ infidelitas potius, & proditio censeretur: ea enim obligatio, quâ obstructi illi sunt ad commonendum Principem, quem decipi à suis, aut cui non rectè ministrari animadverterint, fidelitatis est obligatio naturalis, multoque arctior quàm ulla alia. Gravissimum hoc damnum est, si Princeps gratias suas & favores per eorum dispertiat manus, quos eximie & singulariter habet caros; sic enim isti gratiarum beneficio quasi pretio quodam mercantur alios, qui neglecti ab iis officii sese participes faciunt, aut certe approbant illud, ac defendunt; atque ita, Principe miserè decepto, in causâ sunt, cur iis affectu amorèque singulari porro adhareat.

Antiquiores Respublicæ non nesciæ omnino, quantum conducerent Satyræ ad arcenda infamiæ metu vitia: in theatris publicis illas permiserunt, sed paulatim à communi morum reprehensione ad obrectationes particulares ventum est, non sine gravi honoris quorundam læsione; unde exorte factiones, & ex iis seditiones populares: quia a Spiritu S. teste, lingua maledica turbat pacem, & familias integras, ac civitates evertit. Eâ de causâ, ne morum correctio ex malitiâ linguæ penderet, aut calami, Censorum munus institutum fuit, qui auctoritate publicâ singulorum notarent mores, atque corrigerent. Perquàm utile tunc fuit istud officium, & diu multumque viguit; quia verecundia & animorum modestia ejus tuebantur jurisdictionem; hoc nostro tamen tempore effectui dari non posset: superbia enim & morū licentia mox sese modis omnibus illi

oppo-

a *Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes Lingua tertia multos, commovit & disperdit illos de gente in gentem. Civitates muratas divitum destruxit, & domos Magnatorum effodit. Eccl. 28. 15.*

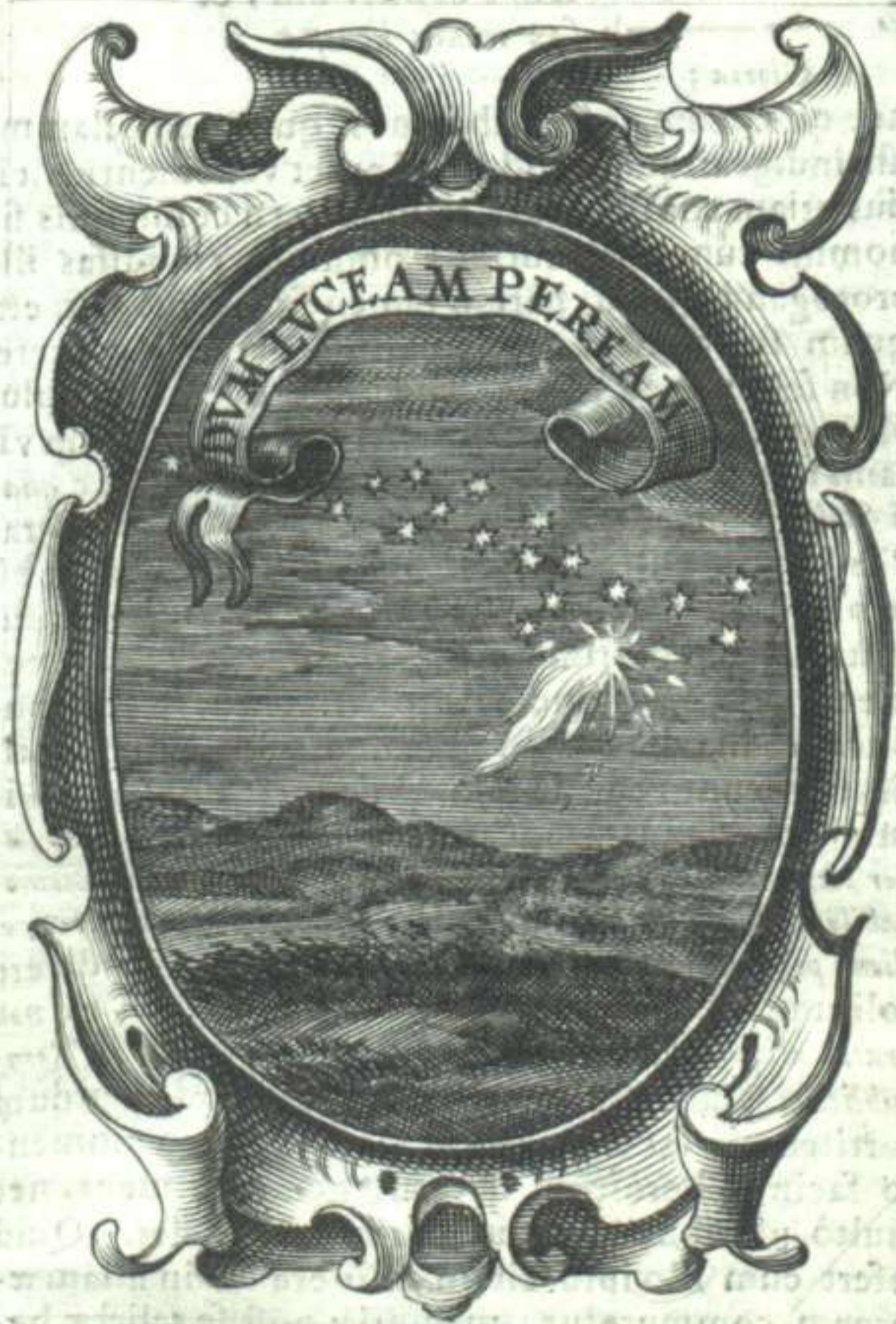
opponerent, sicut nunc ipsi resistunt Magistratui, quantumvis optimis legibus & autoritate publicâ armato, adeoque risui & ludibrio forent Censores, non absque insigni regiminis periculo: nihil enim nocentius, nihil quod vitia magis inolescere faciat, quàm si talia adhibeantur remedia, quæ delinquentes despiciunt ac rident.

§. Sicut autem censura morum corrigendorum causâ introducta fuit, ita & propter civium facultates, ut scilicet opes ac fortunas singulorum referret in tabulas, & personarum certum iniret numerum; & quamvis magno Reipublicæ bono, cum apud Græcos, tum apud Latinos diu ista consuetudo floruerit, hodie tamen id valde esset odiosum, & grandia pareret incommoda; quia scire tam accuratè subditorum numerum, & facultatum conditionem, ad nihil deservit aliud, quàm ut tributis & exactionibus ii magis onerentur. Tanquam peccatum gravissimum vindicavit Deus illam populi Israëlitiçi per capitâ recensionem, quam a David instituerat;

b Quid enim tam durum, tamque inhumanum est, quàm publicatione, pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi utilitatem, & invidia exponere divitias, cupiditati & rapinæ eas objiciendo. Quod si in illis Rebus publicis Censura sine his incommodis exerceri olim potuit, ideò factum est, quia in primæva sua institutione recepta fuit ab omnibus, aut quia animi minus elati tunc erant, minusque contra rationem rebelles, quàm his nostris temporibus.

a Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus, & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto. 2. Reg. 24 10. *b* l. 2. C. quand. & quib. quart. pars.

SYMBOLUM XV.

Quam vellem presentis Emblematis symbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium Principum, atque ut quemadmodum ignes missiles per aërem volitantes astrorum imitantur splendorem, lucētque mox atque emittuntur è manu, donec

nec in cineres abeant: ita in illis quoque (nam Spiritus sanctus igni effulgenti a eos comparat) nunquam non arderet famæ desiderium, &

— — — b *sax mentis honestæ*

Gloria;

nec quicquam pensi haberent, quòd pastu flamma ista indigeat, quòdve id, quod ardet vehementius, citius etiam consumatur. Nam tametsi communis sit homini cum animantibus omnibus cupiditas illa prorogandi vitam; harum tamen finis alius non est, quàm sui conservatio, hominis vero rectè agere. Non felicitas est vivere, sed nôsse vivere. Nec plùs vivit, qui vivit diu, sed qui melius vivit. Etenim vitam, non tempus metitur, sed usus. Illa quæ c *quasi Stella matutina in medio nebula, & quasi Luna plena radiis beneficentiæ lucet aliis in diebus suis*, longa est semper; uti contrà brevis ea, quæ in seipsâ consumitur, licèt diutissimè duret. Beneficia & incrementa, quæ à Principe proficiscuntur in Rempublicam, illa dies d *vix ejus numerant*. Qui sine illis transeunt, eos de summâ deducit e oblivio. Titus Vespasianus Imperator *f recordatus aliquando super cœnam, quòd nihil cuiquam illo die præstitisset, memorabilem illam, & meritò laudatam vocem edidit: Amice, diem perdidisti*. Et Petrum Lusitanum Regem dicere solitum accepimus: g *Non meretur esse Rex, qui non gratiæ aliquid, aut beneficii in dies singulos confert in Rempublicam*. Nulla tam brevis vita est, cui ad agendum fortiter non sat temporis suppetat. Vnico momento facinus heroïcum decernit generosa mens, nec multò pluribus opus, ut effectum illud det. Quid refert cum illo ipso vitam desinere, si in aliam æternam commutetur, memoriæ post se relictæ beneficio? Quæ intra famæ continetur limites, sola vita nominari potest; non ea, quæ in corpore consistit,

a *Quasi ignis effulgens*. Eccl. 50. 9. b *Sil.* c *Eccles. 50. 6.*

d *Bonæ vitæ numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in ævum*. Eccl. 41. 16. e *Et numerus annorum in certis est tyrannidis ejus*. Job 15. 20. f *Sue.* g *Mar. hist. Hisp.*

sistit, & vitali calore, quæ simul ac oritur, mori incipit. *a Mors omnibus ex naturâ equalis, oblivione apud posteros, vel gloria distinguitur.* Qui moriendo famam pro vitâ substituit, esse definit; vivit tamen. Mira virtutis vis, quæ vel repugnante naturâ, quod caducum est, reddit immortaliter gloriosum. Non videbatur Tacito parum vixisse Agricola, *b quanquam medio in spatio integra ætatis ereptus: nam quantum ad gloriam, longissimum ævum peregerat.*

§. Nemo famam posthumam, ut vanam, spernat aut negligat: eo ipso enim, quod eam appetat animus, agnoscit, posse se aliquando ista frui. Falluntur verò, qui satis esse putant, si in statuis, aut posteris eam post se derelinquant: nam in illis caduca ea est, in his etiam aliena; illa sola est propria, quæ ex factis oritur. Hæc si mediocria solùm sint, laudem non habebunt: famam enim admiratio parit. Nasci aliquem, ut numerus sit, vulgaris plebeculæ est; ut inter alios singulariter emineat, Principum. Illud ergo tenendum, *c cæteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. d Argentum quidem, & pecunia est communis omnium possessio; at honestum, & ex eo laus & gloria, Deorum est, aut eorum, qui à Diis proximi censentur.*

e Igneus est nostris vigor, & celestis origo Principibus.

Generosa indoles ad extrema semper contendit, aut Caesar esse vult, aut nihil; aut stella, aut favilla. Non minùs hæc lucebit obeliscis imposita, si gloriose consumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus est spiritus qui salis nitri instar optimè præparati, & incensi non illicò disrumpit corpus, cui includitur. Flagranti animo angustus nimis campus pectus est. *Garthas Sanctius Navarrae Rex prælium initurus,*

omni-

a Tacit. lib. I. Histor. b Tacit. in vita Agric. c Idem lib. 4. Annal. d Polyb. e Virgil. f Sic luceat lux vestra coram hominibus; ut videant opera vestra bona. Matt. 5. 16.

omnibus artibus tremebat ; in ipsa tamen pugna fortem se gerebat ac strenuum. Horrebat nimirum corpus confertam hostium turbam, in quam animus parabat irruere. Vitam itaque gloriosam consecetur Princeps, ut Lux *a* sit in hoc Mundo. *b* *Cetera Principi statim adsunt: unum insatiabiliter parandum, prospera sui memoria, & fama.* Quod si sub regiminis initium bonam existimationem perdiderit, ægrè eam postea recuperabit : quod enim semel de eo conceperit populus, semper deinde hærebit animo : in hanc curam incumbat unice, ut gloriam sibi pariat, etiam si capitis discrimen adeundum sit. Qui cupidè nimis amat vitam, labores fugit ac pericula, sine quibus duobus Fama obtineri non potest. Observavit hoc Tacitus in Rege Marabodo, qui regno exutus, segnis & turpiter otiosus in Italiâ *c* *consensit, multum immutata claritate, ob nimiam vivendi cupidinem.* Ita Principi navigandum, seu mare tranquillum habeat, seu tempestatibus inquietum, ut lucidissimam gloriæ pharum nunquam dimittat ex oculis ; illud identidem animo volvens (ut ne quid persona sua indignum admittat aut cogitet) de illa, deque ejus actionibus & operibus, sæculis omnibus, & omnibus Nationibus locuturam Historiam. Principes alios superiores non habent, nisi Deum & Famam : ii soli, pœnæ & infamiæ metu ad honestè operandum eos obligant ; quo fit, ut ab Historicis sæpe magis, quàm à suis sibi metuant hostibus, magisque calamum formident, quàm gladium. Solos digitos calamo armatos Rex Balthasar *d* viderat, & licèt nondum sciret, quid scripturi essent, ita tamen conturbatus fuit, ut toto corpore contremisceret, & compages renum ejus solverentur. Verùm, si & Deum & Famam fusque deque habeant, nihil ab iis rectè geri poterit ; nam absque Deo

a Tacit. lib. 4. Annal. *b* Tacit. lib. 2. Annal. *c* *Facies Regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur.* Dan. 5. 6.

quicquid est, ignorantia est; & qui famam negligit, virtutes negligit. Honestâ gloriæ cupiditas omnem à vitio aut injustitiâ cavet maculam. Nec ulla immanior bellua illo Principe, quem nec conscientia stimulat, nec incitat gloria.

§. Attamen etiam existimationi & statui à gloria periculum est: hujus enim splendor excœcare solet Principes, & in temeritatem dare præcipites. Quod honestum iis videtur & gloriosum, vanitas est, aut stultitia, interdum superbia, aut invidia, ambitio sæpe, & mera tyrannis. Grandia agitant animo, Ministrorum persuasi adulationibus, qui multa sæpe sub specie gloriæ iis præponunt ante oculos; quàm injusta vero, & quàm incommoda sint media, dissimulant interim: unde abrepti longiùs Principes illusos se postea & perditos sentiunt. Rectè idcirco monuit Alphonfus Rex, quòd a *Sobejanas honras, e sin pro, non debe el Rey cobdiciar en su corazon; ante se debe mucho guardar dellas, porque lo que es ademas, non puede durar, e perdiendose, e menguando, torna en deshonna. E la honra, que es desta guisa, siempre proviene daño della al que la sigue, nasciendole ende trabajos, e costas grandes, e sin razon, menos cabando lo que tiene por lo, al que cobdicia aver.* Illa gloria secura est, quæ à generosâ nascitur indole, atque intra rationis & potentix limites sese continet.

Quare cum Fama honesta pariter atque infamia fortissimi sint ad bene agendum stimuli, utraque autem historia beneficio æterna sit, utile foret, Historicis propositis etiam præmiis ad scribendum alligere; & favoribus prosequi Typographiam, vera gloriæ æraria, ubi rectè factorum præmia in futura etiam sæcula quasi manent deposita.

* Lib. 3. tit. 3. p. 2.

SYMBOLUM XVI.

Vetus verbum est : *Purpura juxta purpuram dijudicanda.* Isthoc significabant antiqui , tunc melius cognosci res posse , quando una confertur cum alia ; praesertim si ejusmodi ex sint , quae seipsis ita facile discerni nequeunt. Mercatorum hic mos est , qui pur-

purpuram componunt cum purpurâ, ut hujus præ illâ excellentia magis emineat, & certior de utrâque fiat æstimatio. Erat in templo Iovis Capitolini pallium (Regis alicujus è Persiâ munus) è lanâ cocci-
neâ tam præstanti, ut collatæ cum illâ Matronarum Romanarum, immò & ipsius Imperatoris Aureliani purpuræ, cinereum vix colorem viderentur attingere. Si explorare & nôsse voluerit Serenitas Vestra, ad regnum aliquando evecta, valorem virtutemque regis suæ purpuræ, ne eam exponat ad lucem adulantium, & assentatorum; hæc enim luminibus officiet potius, ne verum in ea colorem cernere liceat. Ne item amor credat proprio Serenitas Vestra: is enim oculis similis est, qui cum alia videant omnia, seipsum tamen videre non possunt. Necessum igitur foret, ut quemadmodum ii per species suas, & quasi imagines in speculo crystallino repræsentatas cognoscuntur; ita Serenitas Vestra gloriosissimorum Parentum & Avorum suorum purpuris opponat suam, attendatq; deinde sedulo, num qua in re à purpura virtutum, quæ in majoribus extitère, ea deficiat, contemplando se in illis, tanquam in a speculo. Comparet, inquam, Serenitas Vestra actiones suas cum Progenitorum suorum gestis & factis, & videbit facilè, quantum inter hæc & illas intersit, ut aut suarum quoque actionum colorem magis perficiat, aut certè virtute sua propria tanquam præmio gaudeat, si qua in re Majoribus suis præstare contigerit. Illud itaque perpendat Serenitas Vestra, num generoso suo Patri par sit animi fortitudine; num pietate adæquet Avum; prudentiâ Philippum Secundum; magnanimitate Carolum Quintum, comitate Philippum Primum; scientia politica Ferdinandum Catholicum; liberalitate Alphonsum illum, qui ideò à manibus pertusis nomen invenit; justitia Regem Alphonsum Undecimum; religione deniq; Regem Ferdinandum Sanctum, & generosa

G

qua-

a Tanquam in speculo ornare, & componere vitam tuam ad alienas virtutes. Pluth. Thim.

quadam æmulatione ad honestam imitandi cupidinem sese porro Serenitas Vestra exstimulet. Quintus Maximus, & Publius Scipio, si quando Majorum suorum imagines intuerentur, inflammari animos suos aiebant, & ad virtutem incitari; non quòd cera illa aut effigie moverentur, sed quia facta propria ad aliorum comparantes, antè conquiescere non poterant, donec rerum à se gestarum fama & gloria eos omnino exæquarent. Elogia, quæ tumulis inscribuntur, non illi loquuntur, qui vivere desit; sed iis potiùs, qui etiamnum supersunt inter vivos. Summaria quædam sunt, quæ memoriæ juvanda causa Antecessoris virtus derelinquit Successori. Illorum recordatione futurum aiebat Malachias, ut filii sui gloriam in hoc mundo, & famam immortalem colligerent. Ea quoque de causa Summi Sacerdotes (qui Principes erant populi) duodecim Patriarcharum Antecessorum suorum virtutes, totidem insculptas lapidibus, gestabant in pectore. Cum Majoribus suis nimirum æmulatione gloriosa concertare decet Principem, non cum aliis se inferioribus; hos enim si superet, redditur odiosus; si contrà ab iisdem superetur, ipse injuriam accipit. Tiberius certè Imperator omnia *c facta dictaque* Augusti Cæsaris *vice legis observabat.*

§. Instituat prætereà Serenitas Vestra interdum comparationem purpuræ suæ præsentis cum præterita; nam cupimus ferè oblivisci, quales antè fuerimus, ne incusemus nosmetipsos de eò, quod nunc sumus. Expendat secum Serenitas Vestra, defeceritne, an profecerit potiùs; plerumque enim fieri videmus, ut Principes sub regiminis initium animum egregiè attentum ad munus suum adferant, postea verò negligentiores sint. Plerique omnes magnis

ex-
a Mementote operum Patrum, quæ fecerunt in generationibus suis; & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Mach. lib. c. 2. 51. b Et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, Sap. 18. 24. c Tacit. lib. 4. Annal.

excelsisque animis gubernationem ordiri solent; sensim tamen & cum tempore, aut nimia negotiorum moles eos deprimit, aut perturbant deliciae, quibus leviter capi se sinunt, immemores obligationis, qua partam semel gloriam tueri ac conservare tenebantur. Animadvertit hoc ipsum in Tiberio Imperatore Tacitus, quod tandem *post longam rerum experientiam vi dominationis convulsus & mutatus fuerit.* a Imperium diuturnum superbiam gignit, superbia verò odium parit apud subditos, quemadmodum idem autor observavit in Rege Vannio, qui *b prima Imperii aetate clarus, acceptusque popularibus: mox diuturnitatem in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus fuit.* Multi cum insigni modestiae & justitiae laude regimen auspiciantur, sed perseverant pauci, quia Ministros circa se habent adulatores, à quibus docentur audacius quaedam & injustè agere; uti Vespasiano accidit, *c inter initia Imperii ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinato: donec indulgentia fortuna, & pravis magistris didicit, ausiusque est.*

§. Atque hanc collationem non de suis tantùm virtutibus & actionibus faciat Serenitas Vestra, sed actiones etiam suorum Antecessorum conferat inter se, opponendo invicem quorundam purpuras vitiiis defœdatis, alias item aliorum egregiis facinoribus resplendentes: nunquam enim magis exempla movent, quàm si contraria juxtà ponantur à latere. Comparet Serenitas Vestra Regis Hermenegildi paludamentum regium, cum paludamento Petri Secundi Regis Aragoniae: illud stellis coruscum, & purpuratum sanguine, quem in bello adversus Regem Leuvigildum Patrem suum, Arrianam infectum hæresi, gloriosè profuderat: hoc verò equorum protritum calcibus in pugnam ad Garumnam, cum is Albigenibus sectariis in Galliâ tulisset suppetias. Convertat, obsecro, Serenitas Vestra, oculos ad sæcula

G 2

re-

a Tacit. lib. 6. Annal. b Idem lib. 12. Annal. c Idem lib. 2. Histor. Mar. hist. Hisp. lib. 5. c. 12.

retro præterita, & videbit Hispaniam afflictam & perditam, ob vitam licentiùs actam à Regibus a Witzâ & Roderico: erectam verò rursus, & restitutam pietate & fortitudine Pelagii. Videbit vitâ pariter exutum ac regno Regem Petrum ob nimiam animi feritatem; contrâ ad gubernacula evectum Hermanum ejus fratrem, ob singularem, quæ in eo inerat, mansuetudinem. Videbit gloriosum Infantem Ferdinandum, & multis de cælo auctum coronis, quòd suam Regi Ioanni II. Nepoti suo salvam esse servare & voluerit, tametsi essent, qui hanc illi ultrò offerrent; contra Infantem Sanctium à suomet Parente de inobedientiâ & ingratitude postulatum coram Martino Quarto Pontifice, quòd ipso vivente regnum appetiisset. Isthæc collatio magistri erit instar, quem Serenitas Vestra, ut fidum ducem, in gubernando sequi tutò poterit: licèt enim Serenitas Vestra etiam discurrendo facinorum heroicorum splendorem ac lucem, uti & actionum malarum turpitudinem agnoscere satis valeat; ea tamen omnia in se considerata non ita movent, atque in iis, quos aut gloriosos in hoc mundo, aut inglorios effecere.

• Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 19. & 21.

S Y M

SYMBOLUM XVII.

A Arbor trophæis onusta non ideò truncus esse
 desinit, qui fuit. Quæ honori fuerunt aliis, i-
 pfi non nisi oneri sunt. Ita prorsus egregia Anteces-
 sorû facinora ignominie & dedecori sunt Successo-
 ri, nisi eadē imitetur. Nec in illis hæres sit gloriæ, sed

actionis solùm, quâ eandem obtineat æmulandi studio. Perinde ac lux in adamantem incidens reflectitur, quia fundum reperit; vitrum verò, quod pellucidum est, celerrimè pertransit: ita si Successor vir fortis sit ac strenuus, lucem illi adferet, ac splendorem Antecessorum gloria; si contrà vile ac tenue sit vitrum, fulgorem istum sustinere non poterit; quin hic ipse vilem abjectumque ejus animum prodet magis ac deteget. Quæ aliis exemplo sunt, hunc etiam legis instar videntur obstringere. His porrò fundamentis tota Nobilitatis æstimatio nititur ac privilegium: omnes quippe existimamus, Nepotes Avorum suorum actiones æmulaturos. Qui has superbè jactat, nec imitatur tamen, satis ostendit, quantum inter ipsum & illos discriminis sit. Nemo vitio vertit alteri, quòd virtutem illius, cui sanguine junctus non est, adæquare non studeat. Idcirco apud Nobiles Romanos olim fumosæ illustrium virorum imagines & statuæ antiquæ locabantur in vestibulis ædium, ut suas Successoribus obligationes continuo in memoriam reducerent. Boleslaus Quartus Poloniae Rex, Patris sui effigiem, in numismate aureo, è collo suspensam circumferebat; & quoties majoris momenti negotium aliquod decernendum occurreret, ori illam admovebat, & venerabundè deosculans solebat dicere: *Avertat benignissimus Deus ne quid ego indignum regio tuo nomine statuam.* O quot ejusmodi numismata heroïcorum Patrum & Avorum suppetunt Serenitati Vestræ, quæ nunquam sinent, ut indignum regio eorum sanguine committat aliquid; quin immò animos ei addent potiùs, & stimulos, ut ad ea, quæ magis gloriosa sunt, omni contentione enitatur.

§. Quòd si in omnibus Nobilioribus Viris incensa flagraret illa Majorum æmulatio, primas sanè in Republicâ seu domi seu militiæ mererentur partes: utique enim *a par est meliores esse eos, qui ex melioribus,* in quorum etiam favore præsumptio est atque experientia: nam

*a Fortes creantur fortibus, & bonis.
Est in juvenis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Trogenerant aquila columbam.*

Et plerumque magnos in animo suscitatur spiritus æstimatio propria, & infamiae metus. Fateor tamen, fallere nonnunquam hanc regulam, aut quia *b* Natura, quod voluit efficere non potuit; aut propter malam educationem & deliciarum mollitiem; aut quia ipsæ etiam hominum animæ non æquè nobiles omnes sunt ac generosæ, sed pro affectione corporis, in quod quasi demerguntur, aliter atque aliter operari solent; & sunt nonnulli, ad quos sola trophæorum, non unà virtutis Majorum transisse videtur hæreditas, ita cælo toto ab iis differunt. Exemplum in iisdem aquilis est, quæ licet communiter non nisi aquilas procreent; sunt tamen, qui putent, Struthiones quandam esse earundem speciem, sed plane degenerem, in quâ proinde non amplius inest illa cordis generositas, robur illud unguium, & alarum levitas, quæ in aquilis cernitur, cum volucris tam pernix, tamque elegans in animal fœdum ac turpe jam transmutata sit. Credi vix potest, quantum bono publico noceat electio ad Reipublicæ munera, si absque discrimine, & meritorum examine Nobilitas sola præ oculis sit, perinde quasi unà cum sanguine Avorum quoque experientia & virtus ad omnes semper posteros descenderet. Languescet industria, otiosa erit virtus, si solâ nixa Nobilitate debita sibi, & quasi certa reputaverit præmia, neque illam ad recte agendum acuant, aut isthæc amittendi metus, aut spes obtinendi; quibus ipsis argumentis Senatui persuasit Tiberius, ut ne sublevarent inopiam familiæ M. Hortali, quæ cum

G 4

esset

a Horat. *b* Nam ut ex homine hominem, ex belluis belluam, sic ex bonis bonum generari putant. At hoc quidem Natura sæpe efficere vult, non tamen potest. Arist. l. i. Pol. c. 4.

esset *a* nobilissima, paupertate pessumibat. Anteferi rectè poterunt aliis Viri sanguine illustriores quod ad suprema pacis officia attinet, in quibus plurimum momenti habet familiarum splendor atque auctoritas: aliud est in officiis militaribus, quæ exercitium aliquod, & robur tum corporis tum animi postulant. Quod si hæc in illis etiam reperirentur, etsi non eâ fortè cum perfectione, atque in aliis, facilè reliquum compensabit Nobilitas, aut Antecessorum meritis, aut communi hominum æstimatione; omnem tamen defectum supplere illa nequam poterit. Atque eam ob rem merito risit Tacitus electionem Vitellii, cum ad gubernandas Germaniæ inferioris legiones mitteretur, nullâ habitâ ratione, quod ad id muneris minùs esset idoneus: *b* quod Censoris Vitellii ac ter Consulis filius, id satis videbatur. Non ita Tiberius sub prima imperii sui initia, sed *c* mandabat honores, nobilitatem Majorum, claritudinem militia, illustres domi artes spectando, ut satis constaret, non alios potiores fuisse.

6. Multum fateor, in bello potest auctoritas sanguinis; non illa tamen hostem fundit; sed fortitudo atque industria. Germani olim *d* Reges ex Nobilitate, Duces ex virtute sumebant. Tunc arma efflorescunt, cum virtus & animi robur præ aliis omnibus in pretio sunt & honoratiora in bello occupant munera, quibus Nobilitatem aut adipisci primùm, aut jam adeptam augere porro, magisque illustrare valeant. Spes illa magnos orbi heroes dedit, & insignes duces præteritis sæculis; ubi verò ea defuerit, contemnitur militia: sola enim munerum militarium gloria belli incommoda & pericula solari potest. Nec illud certum omnino, quod quidam autumant, illustriorem scilicet sanguinem majori in veneratione esse, aut eidem obediri promptius: nisi enim virtutu-

a Languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves. Tac. l. 2. Annal.
b Tac. l. 1. Hist. *c* Idem l. 4. Ann. *d* Idem de mor. Ger.

ututis accedant ornamenta, prudentiæ præsertim & fortitudinis, omnis submissio exhibita sanguini, exterior solum cultus erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem & excelsum mentis, quæ sibi ipsæ fortunam fabricantur, illas suspicit animus, & admiratur. Oceano Magno Columbus leges posuit, & Orbi novo Hermannus Cortesius, qui licet illustribus natalibus orti non fuerint, suis tamen successoribus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris pares esse possent. Celebriores fluvii à tenuioribus ferè rivulis originem ducunt atque initium, haud longo tamen post intervallo à suomet alveo nomen sortiuntur & gloriam.

§. Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magis æstimantur, expediet ad altiores honorum gradus evehere eos, qui rebus præclare gestis, id fuerint promeriti, etsi forte splendor Nobilitatis defuerit; pacis tamen tempore, a se Republicam gnaris, & non magni pretii hominibus committat Princeps, statim & Nobilitum, ac strenuorum iram in se provocabit, ob contemptam eorum fidem, & maximè in rebus damna patietur. Quod tum potissimum accidit, cum Subditus rarioribus à natura donis instructus est, non verò cum inclaruit jam apud populum, & ore omnium celebratur, adeoque ipsa Natalium obscuritas à præstantia & dotibus animi satis illustrata est. Multos videmus, qui b ex se videntur nati; uti de Curtio Ruffo dicere solebat Tiberius. In hos tales optimè convenit illa laus bonæ electionis Ministrorum apud Claudianum:

— Lectos ex omnibus oris

Evehit, & meritum nunquam cunabula querit,
Et qualis, non unde satus.

§. Quod si Nobilitas aut otio aut deliciis corrupta fuerit, suadendū potius, ut exercitio & præmiis illa instauretur, quàm alia condatur planè nova. Argentum & aurum facillimè expurgantur; ex argento tamen aurum conficere, immensi laboris est, & in

G 5

à Dion. Cass. & Tacit. lib. 11. Annal.

que

quo frustra desudet Alchimistarum ars atque industria. Quare pessimum fuit consilium, quod Regi Henrico Quarto aliquando à nonnullis datum fuit, ut opprimeret scilicet potentiores regni sui proceres, aliosque è mediocri fortuna ad altiore[m] eveheret. Etsi libertas & inobedientia Nobiliorum exigere interdum videntur, ut aliquantum deprimantur; magna enim præ aliis eminentia superbiam gignit, neque Superiorem ferre sustinet. *a Nobilitas, cui in pace durius servitium est. b Imbecilliores semper æquum & iustum quarunt potentioribus autem id nihil est cura; & tunc quietiores ferè sunt subditi, cum deest potentia, quæ eos tueatur & novitates c eorum foveat.* Ea de causa non permittunt Castellæ leges, ut duæ amplæ & potentes *d* familiæ coalescant in unam; tum ideo etiam, ut bona magis divisa maneant, nec apud alios zelum & invidiam excitent. Artes certè non deessent, quæ sub specie honoris aut gratiæ singularis moderari possent divitiarum copiam, quærendo opportunitatem eas in obsequium Principis & boni publici impendendi. Attamen sumptuum vanitas eò progressa jam est, ut iis artificiiis opus non sit: potentissimi enim quique maximis onerantur debitis, & necessitatibus premuntur, ut media amplius non suppetant, quibus tam sublimia cogitata exequi possint, aut molitiones novas machinari. Dum quidem plus esse cupiunt, quàm possunt, minùs etiam, quàm sunt, fieri incipiunt. *e Certè dites familiæ Nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentia prolabi solent.* Cæterùm etsi divitiæ nimix periculosæ sint, idem tamen in extrema etiam inopia locum habet: nam *f cum ex primariis aliqui bona desiparunt, hi res novas moluntur.*

S Y M-

- a Tacit. lib. 11. Annal. b Arist. lib. 6. Polit. c. 2. c Nihil ausuram plebem Principibus amotis. Tacit. lib. 1. Annal. d Commodum est etiam, ut hæreditates non donatione, sed jure agnationis tradantur, utque ad eundem unam, non plures hæreditates proveniant. Arist. lib. 5. Polit. c. 8. e Tac. l. 3. Annal. f Arist. l. 6. Polit. c. 12.*

SYMBOLVM VXIII.

MUltis Imperium virtus contulit, paucis mali-
 tia in his sceptrum usurpatio fuit violenta, &
 plena periculi, in illis titulus justus, & constans pos-
 sessio. Occultâ quâdam pulchritudinis suæ vi ad sui
 amorem & cultum virtus allicit. Elementa celo-
 rum

rum parent imperio, ob perfectionem eorundem & præstantiam; homines quoque non nisi eum qui iustitiâ, cæterisque virtutibus præstat aliis, supremâ potestate & dominatu dignum reputant. Eâ de causâ Cyrus a non censebat convenire cuiquam Imperium, qui non melior esset iis, quibus imperaret. Subditi magis observant, & reverentur Principem, in quo insigniores animi dotes inesse conspiciunt. Quanto hæ fuerint majores, tantò major auctoritas erit atque æstimatio; omnes enim existimant, Deum Principi tali magis esse propitium, & curâ peculiari adesse in omnibus, ejusque gubernationem dirigere. Hoc ipsum est, quod toto orbe Josue nomen *b* fecit inclarescere. Boni Principis actiones omnes & consilia cum plausu accipit populus, & piâ quâdam cum fiducia prosperos eorum successus sibi pollicetur; quòd si evenerit aliter, planè sibi persuadet, ob fines quosdam altiores & incognitos ita magis conducere. Eandem ob causam apud Nationes quasdam Reges *c* summi Sacerdotes erant, ut dum populus cæremonias sacras, & cultum divinum ab iis acciperet, agnosceret in iisdem naturam quandam sublimiorem, magisque propinquam ac familiarem ipsi Deo, qua tanquam mediatrice in precibus suis uti posset, & contra quam nihil temerè attentare *d* præsumeret. Corona Aaronis super mitram *e* atrollebat oculos, & desideria omnium. Jacob venerabatur Josephi *f* sceptrum, cujus apicem Ciconia

a Xenoph. l. 8. Pædag. *b* Fuit ergo Dominus cum Josue, & nomen ejus divulgatum est in omni terra. Jos. c. 6. 21. *c* Rex enim Dux erat in bello, & judex, & in iis quæ ad cultum Deorum pertinerent, summam potestatem habebat, Arist. l. 3. Pol. c. 11. *d* Minusque insidiantur eis, qui Deos auxiliares habent. Arist. Polit. *e* Corona aurea super mitram ejus, expressa signo sanctitatis, & gloria honoris, & opus virtutis, & desideria oculorum ornata. Eccl. 45. 14. *f* Et adoravit fastigium virgæ ejus. Paul. Ep. ad Heb. c. 11. 21.

conia infidebat, pietatis & religionis Symbolum.

§. Nemo existimet, malè perdi tempus illud, quod Princeps in virtutum ponit exercitio, immò Deus interim vel maximè rerum eventus moderatur ac dirigit. Sanctissimo Sacrificio piè intererat Ferdinandus Antolineſius, dum ad Durium amnem Comes Garſias Fernandefius cum Mauris decerneret prælio, & ecce Angelus aliquis os habituq; illi ſimilis, vicem ejus tantisper in pugna obiit, quo factum, ut infamiam ipſe non effugeret ſolùm, ſed & potiſſimam victoriæ laudem & gloriam indipiſceretur. Simile quippiam refertur de glorioſiſſimo Archiſtratego Comite Tillio, Joſue verè Chriſtiano, non minùs ſancto, quàm forti ac bellicoſo, ab alio aliquo perſonam ejus referente, inſtructam fuiſſe aciem, dum ipſe Sacerdoti ad aram facienti promote dabat operam. Ferdinando Secundo Imperatori ſub ipſis officiis divinis plura oblata fuère vexilla, victoriæ inſignia & monimenta, quàm multi ex Antecelſoribus hoſti eripuerint. Otioſus ſtabat Iſraëliticus a populus, & mira Deus in favorem illius factitabat. Æternùm lucebit Corona, quæ ſicut illa b Ariadnæ fulgentiſſimis virtutum ſtellis radiaverit. Septimius Imperator filiis ſuis dixit moriens: *firmum ſeſe iis derelinquere Imperium, ſi boni eſſent; lapſurum brevi, ſi mali.* Ferdinandus Rex, qui à virtutibus ſuis magnis Magni cognomentum invenit, mirè iſdem regni ſui gloriam auxit, & Succelſoribus ſtabilivit. Tantà is erat pietate, ut cùm corpus S. Iſidori Hiſpali legionem transferretur, ipſe & filii ejus ſuos oneri ſubjicerent humeros, & ſacras reliquias à fluvio Durio uſque ad ipſum urbis templum c D. Joanni ſacrum nudis pedibus proſequerentur. Etenim cùm Deus ſit, d *per quem*

Reges

a *Nolite timere: ſtate, & videte magnalia Domini, quæ facturus eſt hodie.* Exod. 14. 13. *Dominus enim Deus Iſrael pugnavit pro eo.* Joſ. 10. 42. b *Neque declinet in partem dexteram, vel ſiniſtram, ut longo tempore regnet ipſe, & filii ejus.* Deut. 17. 20. c *Mar. hiſt. Hiſp.* d *Prov. 8. 15.*

Reges regnant, & à quo omnis eorum potestas & felicitas dependet, falli nunquam poterunt, si ad ipsam suos identidem reflectant oculos. Lunam Solis radii non destituunt; ea siquidem minimè ignara omnem sese à Sole lucem accipere, continuo eum respicit, ut ab eodem illuminetur: quod Principibus sic imitandum ut oculos semper fixos habeant in æterno illo Luminari, quod lucem & motum impertit orbibus, & à quo augmenta sua & decrementa sumunt Imperia, prout in Emblemate præsentis per sceptrum innuitur, in cuius vertice Luna visitur respectans Solem, proprium Dei Symbolum; tum quia nulla alia res ad ejusdem omnipotentiam accedit propius, tum etiam quia solus ille lucem & vigorem rebus omnibus tribuit:

a Quem, quia respicit omnia solus,

Verum possis dicere Solem.

Non est enim potestas, nisi à Deo. b Priùs in æternâ ejus mente, quàm hic in terris, Reges coronis redimiri solent. Qui caelestes orbis primo mobili circumdedit, idem illud regnis etiam & Rebus publicis impertit. Qui Regem constituit apibus, non solius fortunæ reliquit arbitrio, aut electioni humanæ has causas inferiores Principum, qui in regimine hoc terrestri vicem ejus sustinent, aut illi quàm similis sunt, adumbrati in Apocalypsi per septem illos Planetas, quos Deus d in manu suâ habebat. In illos vibrat divinos suos radios, qui reflexi deinde supremum jus atque auctoritatem in subditos iis tribuunt. Sine splendore illo ac luce cæca quodammodo est potestas omnis, quantumvis ampla. Si Princeps, spretâ illâ luce, in aliam apparentem boni fortè alicujus, quod commoditas illi propria, non recta ratio offert. intenderit oculos, mox potentia suæ orbem deficere videbit, & obscurari. Quicquid Solem præsentem fugit, tenebris involvatur

a Boëtius. b Rom. 13. 1. c Principes quidem instar Deorum esse. Tacit. lib. 3. Annal. d Et habebat in dextera sua stellas septem. Apoc. 1. 16.

tur necesse est. Luna etsi subinde luce se videat destitui, non tamen ideo sese à Sole avertit, quin potius longè jam alacrior, graciliórque continuò eundem respicit, donec luce illius denuo compleatur. Fixum ergo firmumque sceptrum suum Princeps teneat, oculos semper conjiciendo in virtutem, in omni fortuna, seu prospera, seu adversa: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad castigandum, aut ad cumulanda merita, aliquod ejus decrementum permisit, in constantiæ præmium non omnem suam lucem subtrahet, sed amplitudinem ejus augebit iterum, & crescere faciet. Ita Ferdinando II. Imperatori usus venit: quippe qui non rarò Fortunam tam adversam habuit, ut de imperio pariter & vitâ desperare posse videretur. Verùm, qua erat animi constantia, numquam spem omnem abs se abjecit, neque avertit oculos suos à Sole illo increato, rerum omnium effectore ac moderatore, cujus providentia divina periculis eum eripuit, & longè etiam altius supra omnes suos hostes extulit. Virga Moysis, quæ sceptri erat Symbolum, miros edebat effectus, quoad illam cælum versùs erectam manu sua tenebat; at simul ac illam abjiciebat in terram, in venenosos serpentes, ipsimet a Moyse formidandos conversa fuit. Dum sceptrum instar scalæ Jacobæ summitate cælum tangit, sustentat illud Deus, & Angeli descendunt b subsidio. Nec Ægyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo in supremo sceptrorum apice caput ciconiæ, avis religiosæ, ac piæ in parentes, solebant effingere; in inferiori verò parte pedem Hippopotami, animalis impii & ingrati erga suum patrem, cujus vitæ struit insidias, ut tantò liberius propriæ suæ matris frui possit amoribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere volebant aliud, quam

a *Projecit, & versa est in colubrum ita ut fugeret Moyses.*

Exo. 4. 3. b *Vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam: & Dominum innixum scala. Gen. 28. 12.*

quod Principes pietatem semper impietati anteferre debeant. Atque hoc eodem Symbolo Machiavel-
 lus suum quoque Principem instructum vellet, sed
 alio planè fine: in uno enim sceptri extremo pieta-
 tatem, in altero impietatem collocatam cuperet, ut
 pro libitu illud vertere posset, eamque partem sur-
 sum erigere, quæ ad conservationem & incremen-
 tum Statuum magis conducere. In quem finem
 putat ille, virtutes Principi necessarias non esse,
 sed sufficere, si eas habere se simulet: etenim si
 veræ illæ essent ac solidæ, & si ex præscripto earun-
 dem agere is semper vellet, ait perniciosas illi fore;
 contrà verò profuturas quàm plurimum, si putetur
 saltem, quòd iis præditus sit: hæc enim ratione ita
 eum fore dispositum, ut pro re natâ immutare eas
 sciat & possit, adeoque sic in rebus omnibus agere,
 prout expedire judicaverit, & tulerit occasio. At-
 que hoc ipsum cum primis necessarium esse ait in
 iis Principibus qui noviter ad Reipublicæ guberna-
 cula accesserunt, quos paratos semper & expeditos
 esse oportet ad utendum velis, prout Fortunæ ven-
 ti spiraverint, & postulârit necessitas. Impium
 prorsus, & imprudens consilium quod virtutes
 suadet non genuinas, sed confictas solum & puta-
 titias. Quomodo enim fieri poterit, ut idem umbra
 præstet, quod veritas? quænam ars, quæve indu-
 stria crysalli naturam sic perficiet, ut claritate suâ
 ac luce adamantem exæquet? ecquis non illicò, ad
 primum aspectum & explorationem, rei agnoscat
 vanitatem, & ridere incipiet? a *Vera gloria radices*
agit, atque etiam propagatur: ficta omnia celeriter tan-
quam flosculi decidunt, neque simulatura quicquam potest
esse diuturnum. Nulla tanta est astutia, quæ natu-
 ram aliquam malam vestire sic possit, ut usque
 quaque bona appareat. Nam si in ipsis veris vir-
 tutibus, tam naturæ nostræ & inclinationi, ac-
 cedente præsertim habitu, & conformibus tam faci-
 le deficimus, quid in fictis & putatitiis fiet? quomo-
 do

do Subditi, si artes & fraudes istas perspexerint, ferre poterunt fœtorem illum, è discooperto jam vitiorum se pulchro, tam detestabili, absque omni virtutum ornamento? quomodo ab interno illo vulnere avertere poterunt oculos, si detracto jam a velo, sub quo dilitescebat, palàm sese illud conspectui offerat? unde porrò fiet, ut Princeps suis domi contemptui futurus sit, & ludibrio; extraneis verò suspectus in omnibus. Utrisque certè odio erit, nemini enim ab illo licebit securo vivere. Nulla alia res magis formidandam reddit principis tyrannidem, quàm si virtutes ipse fingat: ex eo enim deinde majora plerumque pullulant vitia; quomodo multi *b* Othonem metuebant, cùm ambiret Imperium. Malam Principis naturam, si cognita sit, declinare facilè quis potest; virtutes falsas & simulatas non item. In apertis vitiis fragilitati locus est; fictis virtutibus dolus & fraus commisceri solent; neque hoc fortuitò solùm & casu; sed ad malos plerumque fines, atque adeò magis noxiæ illæ sunt, quàm ipsa vitia, quemadmodum in *c* Sejano notavit Tacitus. *d* *Extrema est perversitas, cùm prorsus justitiæ vaces, ad id niti, ut vir bonus esse videaris.* Labi in apertum scelus, imbecillitas quædam est; virtutes simulare, mera malitia. Vitia alia facilius ferunt homines; at hypocrisis abominantur omnes: nam illis nosmetipsos solùm decipimus, hac verò etiam alios. Quid? quòd actiones etiam bonæ contemni solent, si ab arte, non à virtute ortum ducant. Multa faciebat Vitellius, ut gratiam favoremque populi aucuparetur, sed *e* *quæ grata sanè fuissent & popularia, si à virtutibus proficiscerentur, memoriâ vitæ prioris, &*

a *Quasi pannus menstruata universa Iustitiæ nostræ.* Il. 64. 6. *b* *Otho interim, contra spem omnium, non deliciis, neque desideria torpescere, dilata voluptate, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperii composita. Eoq; plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura.* Tacit l. I. Histor. *c* *Hand minus noxiæ, quoties parando regno finguntur, idem lib. 4. Annal. d* *Plat. e* *Tac. lib. 2. Histor.*

ris, & quia nemo non videbat, ficta ea esse, *indecora & vilia accipiebantur*. Et quæso, cui bono virtutem fingere, si eadem solertia atque industria ad eam rem opus est, atque ad virtutes veras & solidas? si hæ ipsæ ob morum pravitatem vix roboris habent satis ac virium, qui fictæ subsistent & umbratiles? Non Deo coronam, ejusque conservationem acceptam refert, nec præmia eum, aut supplicia credit decernere, quisquis his artibus potius, quàm divinæ confidit providentiæ. Si vitia Principis ab imbecillitate, non ab affectatione essent, facilius secreta ea haberi paterer, ne malo exemplo sint; nam ideo ea occultare, hypocrisis censeretur non debet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; sed prudentia potius naturalis & honor virtuti debitus. Nullum frænum illi restat potentiæ, quæ tyrannides suas non velo aliquo obtegit. Nunquam Senatores a Tiberium timuerunt magis quàm cùm absque dissimulatione eum conspicerent. Et tamen si de Pisone scribat Tacitus, quòd *b* *claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes*: hoc tamen non sic intelligendum, quasi perinde sit in Principe, seu veris virtutibus polleat, seu eas simulet; sed quia populus nonnunquam iudicio fallitur, & hypocrisin pro virtute habet. Quantò igitur firmior constantiorque Pisonis fama, si virtuti sinceræ & solidæ ea fuisset innixa.

§. Eadem nascentur incommoda, si Princeps veras virtutes habeat quidem; sed quas ipse pro temporis & occasionum varietate facile mutet: virtus enim esse nequit, quæ non est habitus firmus & constans, aut in eo inest animo, cui religio non est, in vitium illam convertere, aut ad improborum sese

partes

a Penetrabat pavor & admiratio, callidum olim, & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentia venisse, ut tanquam dimotis parietibus ostenderet Nepotem sub verberis Centurionis, inter servorum ictus, extrema vitalimenta frustra orantem. Tacit. lib. 6. Annal.
b idem lib. 15. Annal.

partes adungere, modò aliqua utilitatis spes inde affulserit. Et amabo te, quomodo istud unquam Principi exrediet? a *Ca el Rey contra los malo*, quanto en su maldad esto vieren (verba sunt Alphonfi Regis, in ejusdem legibus) *siempre les debe haver mala voluntad*, porque si de esta guisa non lo fiziesse, non podria fazer cumplidamente justicia, nin tener su tierra en paz, nin mostrarse por bueno. Et quis casus exigere illud poterit his nostris præsertim sæculis, cum dominatus & imperia certis constituta sunt iegibus, neque jam amplius dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & insolentiâ militari? Nullum unquam tantùm potest esse periculum, quod virtus prudens cavere non queat, absque eò quòd Princeps à sceleribus sibi parat subsidium. Si quando Princeps aliquis virtutibus illustris pessum iit, non eò accidit, quòd bonus esset, sed quòd bonus esse haud satis didicerit. Non tenetur Princeps justitiæ amans confestim & imprudenter sese sceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certe evidenter periculosa videtur isthæc diligentia: quin immò magnæ prudentiæ est *b* permittere, quod contra nitendo impedire non potes. Dissimulet vitiorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari possit; bonos interim præmiis erigat, coërceat pœnis malos: aliisque utatur mediis quæ prudentia suggerit. Quòd si ea non sufficiant, Successori illud relinquat; uti fecit Tiberius, cum persiceret *c* temporis sui mores corrigi à se, & emendari non posse. Etenim si Princeps metu aliquo ad improborum mores & vitam male agendo sese vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque unà bonos perderet, adeoque in utriusque malitiæ fieret accessio. Virtus in Principe nihil
create

a Lib. 5. tit. 5. p. 2. *b* *Permittimus, quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenam cohibere non possumus.* S. Chryf. *c* *Non id tempus censura, nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.* Tacit. lib. 2. Annal.

creare solet periculi; creat tamen zelus & rigor, si absque prudentiâ sint. Non abominantur Principē scelerati, quòd probus & frugi sit, sed quia per nimiam ejus severitatem improbis iis esse non licet. Nemo non Principem justum desiderat. Quin mali etiam hoc tali opus habent, ut justitiæ locus sit, quâ non ab aliis solum, sed & à se invicem securi degant. Seneca eò intendebat, cum ut Neronem ab incestuosâ cum Matre consuetudine abduceret, eisdem comminaretur, a *pervulgatum esse incestum gloriante matre, nec toleraturos milites profani Principis Imperium*. Adeò necessaria Principi virtutes sunt, ut sine quibusdam ne vitia quidem possint subsistere. *b Nec aliis artibus Sejanus Tiberium devinxit, quàm quòd virtutes insigniores improbis facinoribus conjungeret. c Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminator, juxta adulatio, & superbia, palam compositus pudor, intus summa adipiscendi libido, ejusque caussa, modo largitio, & luxus, sapius industria, ac vigilantia*. Similem virtutum & vitiorum commixtionem in Lucinio Muciano videre licuit. Eadem quoque de caussa *ambigua de Vespasiano fama erat*: nam & vitia notari in eo, & collaudari virtutes poterant. Illud certum, multo securiorem futuram fuisse Sejanum apud Tiberium gratiam; Vespasianum item & Mucianum in longè perfectiores evasuros fuisse Principes, si *d demptis eorum vitiis, solæ virtutes remansissent*. Si vitia profunt Principi ad dignoscendos à bonis improbos, satis erit, quod notitiam eorum aliquam, non verò uñum aut consuetudinem habeat. Polleat itaque virtutibus, sed juxtà circumspèctus sit, ac prudens, ut nulla fraus esse possit aut dolus, qui eum fugiat, nulla malitia, quam ipse non penitus perspiciat, singulorum hominum mores, agendique modum ita penetrando,

ut

a Tacit. lib. 14. Annal. b Idem lib. 4. Annal. c Idem lib. 1. Histor. d Egregium Principatus temperamentum, si demptis utriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur. Idem lib. 2. Hist.

ut absque deceptionis periculo iis imperet. Atque in hoc sensu admitti posset eorum sententia, *a* qui *eo munitiones Reges consent, quo illis, quibus imperitant, nequiores suere.* Ista enim nequitia quod ad cognitionem malitiæ attinet, valde expedit, ut castigare scelera, & simul etiam humanæ fragilitatis aliquã habere rationem rectè quis noverit. Dura nimium est, & periculosa pro regimine severa virtus absque ista notitia. Ex quo porro fit, ut magis convenient Principi virtutes heroicæ imperii propriæ, non illæ monasticæ, & solitariæ, quæ meticulosum illū reddunt, tardum ac difficilem in statuendo, ab humana conversatione alienum, magisque attentum ad perfectionem suam privatam & propriam quàm ad gubernationem communem & publicam. Maxima virtutis perfectio in eo posita est, ut satisfaciat obligationibus principis, quibus à Deo obstrictus fuit.

§. Nec voluit solum Machiavellus, ut Princeps temporibus certis virtutes fingeret; sed Politicam etiam ipsi malitiæ superstruere conatus est, com-
monstrando quomodo hujus beneficio ad supremum gradum illa posset evehi, & disertè asserendo. ideo pessum ire homines, quod mali esse nescirent, perinde quasi certa ea de re haberi posset scientia. Doctrina hæc non paucos Principes Tyrannos effecit, & egit præcipites. Non ita est, non ideo pereunt homines, quòd mali esse ignorent; sed quia flagitia ipsa tueri sese in longum nequeunt: nulla enim tam astuta, & prudens est malitia, quæ satis cavere sibi possit, quin suismet artibus tandem irretiatur. Quæ scientia erudire satis poterit, ut iudicium in delictis servet integrum & incorruptum, quem suorummet maleficiorum conscientia stimulat, quæ etsi in nobis sit, sine nobis tamen operatur, impulsæ vi quadã interiore divina; cùm arbitra sit, & carnifex actionum nostrarum, cujus tyrannidem Nero quondam expertus fuit, postquam Matrem tolli jussisset è medio: nam *b sceleris demum intellect à magnitudine*

reliquo noctis, modo per silentium defixus, sapius pavore exurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tanquam exitium allaturam. Hæret nonnunquam animus maximè generosus, & consilio destituitur ad scelerum conspectum. Ita Sejano evenit, cùm Tiberii familiam cogitaret extinguere: nam a magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia adferebat. *b* Apprehendit nimirum Deus sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum dissipat. Vitium ignorantia est, prudentiæ opposita; violentia est, quæ suam ipsius ruinam molitur assidue. Periculosa fabrica est, quæ mox in illius cervicem corruit, à quo constructa fuit. Nullum tantum est iudicium, quod sufficiat ad tyrannides minores aliis majoribus corrigendas: & quousque moles ista assurgit, ut homines ferendo sint? Illud ipsum exemplum Ioannis Pagoli Tyranii Perusiæ, quo Machiaveilus utitur ad stabiliendam suam doctrinam, abundè satis edocere potuisset, quàm periculi plenum sit, per istiusmodi incedere præcipitia, cùm elusa tandem ejus malitia, procurata etiam morte Iulii Secundi Pontificis, ad exitum perducì nequaquam potuerit. Idem quoque Duci Valentino accidit, quem velut Ideam aliis proponit Principibus: is enim, ut ab obitu Papæ Alexandri Sexti rebus suis securiùs prospiceret, Cardinalibus factionis contrariæ venenum propinavit; sed permutatis per errorem lagenis, ipse & Alexander venenum hausserunt, quo Pontifex extinctus est subito; Valentinus vero ita correptus, ut ob corporis imbecillitatem electioni interesse non potuerit (quem casum tanta illius astutia non præverterat: quo porro factum, ut quem ipse vellet, Pontifex minimè fereat, atque una perderet ferè omnia, quæ in Romania violenter occuparat. Non finit utique providentia divina, ut Tyrannorum artes suis multum profint *c* auctoribus

a Idem l. 4. Annal. *b* Iob. 5. 13. *c* Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod capiant. Iob. 5. 12.

ribus. Habet hoc sola virtus, ut Deum cœptis nostris propitium reddat, non malitia. Si quando Tyrannus aliquis in usurpatione violenta diutiùs perstitit, id à magna aliqua profectum fuit virtute, aut excellentia naturali, quæ vitia occuluit, & voluntatum studia ei paravit apud subditos; malitia tamen istud tyrannicis ascribit artificiis, & ex istiusmodi exemplis impias quasdam & erroneas maximas Statûs eruit, quibus præcipitant Principes, & ruunt imperia. Præterquam, quod non omnes imperent, qui sceptrum in manu gestant, aut coronam in capite, eò quod justitia divina, relicto iis regno, imperium tamen iisdem eripiat, permittendo, ut è Dominis mancipia fiant passionum suarum ac Ministrorum, atque ab eventibus minùs prosperis, & seditionibus opprimantur. Quomodo in Saùle completum fuit, quod Samuel illi dixerat; non mansurum scilicet eum Regem, in pœnam, quod Deo fuisset inobediens: tametsi enim Rex viveret, & moreretur, ex eò tamen tempore regnum ipsius mera fuit servitus.

a Pro eo, quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne scis Rex. 1. Reg. 15. 23.

SYMBOLUM XIX.

IN ludis Vulcani & Promethei diversi certis con-
stituti locis in hunc sese modum exercebant:
prodibat primus accensam facem manu præferens,
quam deinde porrigebat secundo, tum iste tertio, &
sic deinceps de manu in manum. Unde natum pro-

verbiū: *Cursu lampada trado*; de iis dici solitum, quæ tanquam per successionem ab uno ad alios transeunt, quo sensu Lucretius cecinit.

Et quasi cursores vitæ lampada trado.

Quod à Platone mutuatus cum suadendo hominibus naturæ propagationem: eam necessariam esse ait, a ut vitam, quam ipsi à majoribus accepissent, vicissim quasi tædam ardentem, posteris tradant. Ecquid aliud est sceptrum regium, quàm ejusmodi facula; quæ ab uno Successore transit ad alium? Quid ergo majestas sibi sumit in hæc sua eminentiâ tam brevi, & ad solum usum concessâ? Multa Principi cum hominibus aliis communia sunt, una sola res eaque accidentalis eundem differre facit. Et propter illa quidem animum non demittit; ob hoc tamen solum & unicum superbè sese effert supra alios. Meminerit, hominem esse se, & hominibus imperare. Perpendat diligenter, se amplissimum hoc Mundi theatrum subire, ut Principis personam sustineat decedenti verò de vita alium deinde cum eadem successurum purpura, quam ipse deposuerit; de utroque demum solam hanc superfuturam memoriam, quod fuerint. Illud denique sciat, ne hanc quidem purpuram, qua amicitur, suam esse, sed Reipublicæ, quæ non nisi usum ei indulget, ut capitis tantisper fungatur officio, & boni publici conservationi, incremento & prosperitati consulat, ut alibi expendimus.

§. Vbi igitur in vitæ hujus stadio decurrere semel Princeps cœperit, tæda ardente sui Status instructus, non id solum agat, ut cursum istum producat longiùs: jam enim terminum præfinitum habet, quem transgredi non licebit; & quis novit, num fortè ab eò jam absit proximè, cum illa cuiq; etiam levissimo vento sit exposita. *b* Tegula una eam Régi Henrico I. extorsit è manibus, nondum nato annos quatuordecim; unus item ex equo lapsus, inter ipsa nuptiarum tripudia, Principem Joannē Regum

a Plato. *b* Mar. hist. Hisp. lib. 12. cap. 6.

gum Catholicorum filium prohibuit, quò minùs eamprehendere potuerit.

§. Ponderet præterea Princeps habilitatem suæ manus: occasionem & jus, ne plures temere faces suscipere audeat, quàm aut successio, aut electio legitima illi concesserint. Si considerasset istud cum animo suo Fridericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis suis ac honoribus tam infeliciter excidisset, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et sanè longè meliùs suum confecisset curriculum Rex Carolus Neapolitanus si regni sui contentus face, non in Hungariam etiam manum adjicere attentasset, ubi idcirco veneno interiit.

§. Nemini alteri eam facile committat Princeps, neque sinat, ut quis alius manum ei admoveat, cum auctoritate nimia. Imperium enim societatem non patitur; a suo etiam patri Regi Alphonso Sapientissimi hanc e manibus eripere conatus est Infans Sanctius, eâ potestate & dominatione, quam ab ipso acceperat. Nec infanti Lusitano defuere rationes apparentes, cur idem contra Parentem, Regem Dionysium moliretur.

§. Istæ regnorum faces malis artibus accensæ citò plerumque extinguuntur: *b nam nulla quasita scelere potentia est diuturna.* c Garcias Rex Patrem suum Alphonsum Magnum coëgit, ut regno se abdicaret, sed ultra triennium Coronâ sic partâ ei frui non licuit. Froila Secundus non nisi menses quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quàm electione fuerat adeptus. Consilia violenta non semper optatum sortiuntur exitum. *d* Navarra coronam certò jam ad se perventuram hæreditate sperabat Ramon, si fratrem suum Sanctium tolleret de medio; at Respublica sceptrum ei committere noluit, qui facinus tam atrox animo concepisset, adeoque Sanctio Regi Aragoniæ ejus patrueli illud obtulit.

§. Ne

a Idem Hist. Hisp. lib. 14 cap. 5. *b* Curtius *c* Mar. Hist. Hisp. lib. 7. c. 20. *d* idem hist. Hisp. lib. 7. c. 2.

§. Ne temerè facem isthanc è manibus dimittat Princeps, quo ad vivit, ne si facti illum poenituerit postea, ei fort: accidat, & quod Regi Alphonso hujus nominis Quarto; qui posteaquam Regnum in fratrem suum Ramirum semel resignasset, recuperare deinde nunquam potuit, quantumvis vellet. Ambitio, dum in possessione est, justitiæ non paret: semper enim rationes in promptu habet, & causas, quibus se tueatur. Et quem non moveat discrimen, quod inter imperandum, & obediendum interest?

§. Tametsi verò istæ regnorum faces communiter à parentibus ad liberos traseant, illud tamen Reges semper meminerint, à Deo se accepisse, eidemque suo tempore restituere debere, ut nòrint, cui acceptas eas referre debeant, & quàm stricta de iis reddenda sit ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus, cognomento Magnus, qui sub extremum vitæ spiritum, sic Deum fertur allocutus: *b* *Tua, Domine, est potestas, tuum est imperium. Tu supremus es Dominus super omnes Reges, & omnia tua subsunt providentia. Regnum, quod de manu tua accepi, tibi restituo.* Totidem penè verbis, in eodem mortis articulo, usus est alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum cognominamus.

§. Illustre sanè, sed laboris plenum vitæ curriculum cælum ipsum descripsit Serenitati Vestræ, conficiendum non cum unâ solùm, sed pluribus variorum regnorum facibus, quæ Soli per omnia similes (hoc uno excepto, quòd hic sese per intervalla subducat oculis) ab oriente usque in occidentem suam longè lateque diffundunt lucem. Sævissimi turbine erumpentes undique eas moliuntur extinguere: verùm cum Deus (sic Isaias *c* videtur vaticinatus) easdem eò fine incenderit, ut anteeant vexillum crucis, & gentilitatem illuminent in sacris

H 2

Ecclesiæ

a Mar. hist. Hisp. lib. 8. c. 5. *b* idem hist. Hisp. l. 9. c. 6. *c* *Ecce, dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terra.* Is. 49. 6.

Ecclesiae altaribus, sperari merito poterit, quod hujus ad instar etiam illae lucebunt; praesertim, si magis magisque eas inflammavit Serenitatis Vestrae religiosa fides, & pius zelus, recta sursum erectas semper tenendo, ut flamma tanto clarior puriorque ad caelum, quo natura sua nititur, possit contendere: Nam qui oblique eas inflexerit, in causa erit, cur illae ipsae flammae eas sensim depascent; quod si caelo ita obverterit, ut terram solum spectent, mox extinguentur penitus: eadem enim materia, quae passum alias datura erat, interitum iis adferet. Enitatur itaque sedulo Serenitas Vestra, ut cum his facibus vitae suae curriculum gloriose decurrat, easque adhuc dum lucentes suo aliquando Successori porrigat, nec solum quales eas accepit primum, sed potius novis auctas & collustratas radiis: solet enim Deus regna Regemque, cum primum Reipublicae suscipiunt gubernacula, velut ad trutinam expendere, ut tanto accuratorem ab iis rationem postea repetat, quomodo a Regi Balthasari factum. Et si Orho *b* obstrictum se credidit, ut Imperium, sicut a Majoribus acceperat, sic posteris traderet, profecto non minorem etiam obligationem a gloriosis suis Antecessoribus ad se derivatam Serenitas Vestra agnoscat necesse est. Ita illas tradidit Carolus V. Imperator, dum eas adhuc superstes Philippo I I. Filio suo detulit. Et tamen nonnullorum acciderit malitia, quod finem curriculi sui expectare noluerit, ne forte venti contrarii quos jam tum adversa Fortuna concitaret, eas aut omnino extinguerent, aut saltem obscurarent; uti fecisse memorant Alphonsum II Regem Neapolitanum qui cum Regi Franciae Carolo VIII, resistendo non esset, *c* Coronam in Filium suum Ferdinandum Calabriae Ducem

a Appensus es in statera, & inventus es minus habens. Dan. 5. 27. *b* Urbis nostrae institutum, & a Regibus usque ad Principes continuum, & immortale sicut a Majoribus accepimus sic posteris tradamus. Tac. l. 1. Histor. *c* Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 8.

cem transtulit: illud tamen certum, voluisse ipsam
tempori eam Deo restituere, seseque ad aliam dispo-
nere coronam, non temporariam, sed æternam, quâ
semel obtentâ frui licet securo ab omni metu, ne
ad alia capita transeat.

S Y M B O L V M X X.

INter solennes nuptiarum ritus apud Athenienses puerulus aliquis Sponsum anteibat, spinosis redimitus foliis, & panem in canistro manu præferens: Symbolum, quo innuebant, opinor, matrimonium non solius voluptatis gratia, sed ad curas etiam & ad labores à naturâ institutum esse. Eodem (si in Emblematicis figuris humanis esse locus) eum quoque possemus adumbrare, qui nascitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum spinis non circumdatur, qui status suos in justitiâ, in pace, in rerum ubertate tueri fatagit? quas non experitur a difficultates, quibus non sese periculis objicit, qui imperium tenet in alios? Illius labores, populi quies sint oportet; pericula illius, hujus securitas; illius vigiliæ, hujus somnus. Veruntamen idem illud oculis hic subjicere placuit sub specie elegantis coronæ quidem & aspectu jucundæ, sed spinis refertæ, cum adjecto lemmate e versibus Senecæ Poëtæ Tragicæ:

— *b Ofallax bonum!*

Quantum malum fronte, quam blandâ regis!

Ecquis intendens oculos in uniones illos, & coronæ adamantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illicò sibi persuaserit, pulchrius longè & amœnius fore, quod intus latet abditum; & tamen merissimæ spinæ sunt, quæ assiduè tempora, pectusque lancinant. Nullus est in coronâ unio, qui sudor non sit. Rubinus nullus, qui non sit sanguis. Nullus Adamas, qui non sit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud est, quàm circumferentia absque quietis centro, Symbolum perpetui curarum motus. *c* Atque hæc causa fuit, cur antiquiores quidam Reges coronâ navis speciem referente, uti fuerint soliti, ad representandam scilicet illius inconstantiam, inquietudines & pericula. Probè hoc ille perspectum habuit, qui ultrò sibi à nescio quo, oblatam coronam humi deposuit,

a *Quam arduum, quam subjectum fortuna regendi onus!*
Tac. i. *Annual.* *b* Seneca. *c* Strab.

deposuit, his usus verbis: a *Tollat, qui te non noverit.* Coronarum loco primum fasciis b utebantur, non in signum Majestatis, sed ut caput firmarent. Usque adeo graves sunt capitis coronati curæ, ut anticipato etiam munimine opus habeat: nec enim regnare aliud esse dixero, quam tria perpetua suspiria, conservandi nimirum, acquirendi, & amitendi. Idcirco & Marcus Antonius Imperator agebat. *Regnum grandissimam esse molestiam.* Ad labores nati sunt Principes, æquum igitur, ut ad istos se parent. Apud Persiæ Reges in more erat positum, ut cubicularius, qui eos manè excitaret è somno, altum eis sic inclamaret: c *Rex surge, ad tractanda Regni negotia.* Non ferrent hoc nostro tempore quidam Principes excitatorem tam molestum. multi enim hac principatus præmia putant, quorum libido ac voluptas penes ipsos sit; ruor ac dedecus penes alios. Quod Principes nonnulli à suo turpiter desciscant officio, ideo ferè accidit, quod (ut alibi dicemus) regnum pro hæreditate & possessione habeant proprietariâ, qua pro libitu iis uti liceat, existimentque suam præ aliis excellentiam & supremam potestatem nullis subiectam esse legibus, sed liberam omnino, quantum ad voluntatis appetitiones attinet, cumque adulatio optime norit, quo illa inclinatione propendeat, facile eis deinde persuadet, absque libertate ista & vivendi licentia Principatum non nisi durissimam fore servitutem, magisque infelicem, quam infimam etiam subditorum conditionem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus sese totos dedunt, flaccescant vires & ingenium, ipsique ad gubernationem profus fiant inidonei.

§. Hinc esse reor, quod ex tanto Principum numero oppidò pauci boni evadant Rei ub. moderatores. Non quod à naturæ donis instructi non sint: nam in his excellere solent potius præ aliis, utpote qui è sanguine melius enutrito descendunt; sed quia

a Valer. Max. b Ponite cidarim mundam super caput eius. Zach. 3. 5. c Tacit. lib. 1. Histor.

in otio & delitiis, quibus circumfluunt, illa neque excent, neque id permittunt aulici, qui facilius suam fabricantur fortunam apud Principem rerum suarum negligentem, quam attentum ad omnia. Remedium adversus isthæc incommoda in duobus potissimum consistit. Primum est, ut Princeps à primis pueritiæ annis, simul ac rationis usus aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis sensim assueſcat, etiam ante prædecessoris obitum, uti Deus fecit cum Josue; & si forte in iis, quæ gratiæ sunt, istud fieri minus expediat, ob rationes infra in Emblemate penultimo a me commemorandas, in aliis tamen sit, ut oculos prius ad gubernationem, quam ad vitia aperiat; quæ causa quondam fuit Senatui Romano, cur & juventutem consultationibus suis interesse vellent. Hujus exercitii beneficio, tametsi multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem Pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum usu proficiunt. Alterum est, ut qui circa Principem sunt inanes quasdam persuasiones ei ex animo eximant, eumque sic instruant, ut sciat, communem omnium consensionem esse, quæ coronæ auctoritatem, & potestatem scepro tribuat; Natura enim Reges non fecit. Norit item, purpuram regiam sanguinis esse Symbolum, quem pro populi salute, si opus foret fundere oporteret; non ideo concessam, ut ea scelerum tinea nutrimentum præbeat. Doceant, inquam, Principem, generari & nasci à Principibus, fortuitum esse: solam *b* virtutem propriam hominis bonum Rectorem eum esse, non dominatorem, subditos cives, non mancipia. Quod documentum Claudius *c* Imperator Persarum Regi Meherdati dedit. *d* Persua-

a Consularis fasces, prætextam, curulemque sellam nihil aliud, quam pompam funeris putent: claris insignibus velut infulsis velatos ad mortem destinari. Liv. lib. 29 Hist. *b* Tac. lib. 13 hist. idem lib. 1. 4. hist. *c* Ut non dominatorem, & servos, sed rectorem & cives cogitaret. idem lib. 12. Annal.

Peruadeant Principi, sic illi agendum cum iis, quibus imperat, ac ipse secum agi cuperet, si subditus foret; quomodo Galba a Pisonem instruxit, cum ipsum adoptaret in filium Nemo in Principem electus fuit, ut caput aliorum esset duntaxat, sed ut pro tali agnitus omnium commodis interserviret. Perpendens illud cum animo suo Rex Antigonus filium suum monuit, ne abuteretur potestate, ne se sese nimium efferret, aut subditos tractaret malè, sic eum affatus: *An ignoras, fili mi, nostrum Regnum nobilem esse servitutem?* Eodem pertinet, quod mulier illa Rudolpho Imperatori excusanti sese aliquando, quòd nunc aures ei vacuas dare non posset, respondit. *Quin ergo, inquit, imperare desinis?* Subditi non propter Regem nati sunt, sed Rex subditorum gratiā. Nimis etiam iis acerbum foret, omnem suam Regi libertatem vendidisse, nisi vicissim de eodem iustitiam & tutelam sibi polliceri possent, quæ causa iis fuit, cur imperio ejus sese ultro subicerent. Propriis suis coronati clypeis in circuli formam elaboratis Romani triumphabant, unde introducta diademata Sanctorum, qui contra communem humani generis hostem insigni victoriā b positi essent. Non meretur coronam Princeps, nisi pariter subditorum illa clypeus sit, qui Fortunæ faventis impetus excipiat. Regnare officium est potius, quàm dignitas. Imperium quoddam paternum in filios; quòd si subditi affectum illum paternum & sollicitudinem non experiantur in Principe, nec amorem, nec obedientiam filialem ei deferent. Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, imperium non aliter atque officium habuit, quòd positum esset in subditis tuendis, in administrandā iustitiā, in

H 5

vitiis

a Cogitare, quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris. idem lib. 1. Hist. b Domine, ut scuto bona voluntatis tuæ coronasti nos. Psal. 5. 13. c *Vt enim gubernatio patrisfamilias est regia quadam potestas domi: ita regi a potestas est civitatis & gentis unius, aut plurium quasi domestica quadam gubernatio.* Arist. lib. 3. Pol. c. 11.

vitiis castigandis, & remunerandis virtutibus, in
 procurando deniq; regni sui incremento; ita ut pro
 majori ejus bono nulli parcendum labori existima-
 ret; nec aliter reipsâ fecit. Principes montium con-
 similes sunt (ut alibi dicimus) non tam, quod cæli
 favoribus propiores sint, quàm quod omnes tempo-
 rum injurias ipsi excipiant: veluti depositarii qui-
 dam pruina & nivium, quæ colliquefactæ deinde
 defluant ab iisdem ad moderandam æstivo tempore
 agrorum sitim, & valles irrigandas, atque ut everti
 altiùs corporibus suis umbram faciant aliis, & à so-
 lis ardoribus eos tueantur. Ideo sacræ paginæ Prin-
 cipes Gigantes *b* vocant: grandiori enim staturâ o-
 pus habent, quos natura in lucem edidit, ut guber-
 nandi onus humeris suis sustineant. Gigantes sunt,
 ut labores ferant, & gemant (quemadmodum Io-
 bus *c* loquitur) sub aquis, quibus *d* populi & gentes
 significari solent; anguli denique *e* sunt, quibus Rei-
 pub. edificium innititur. Princeps, qui natum se non
 credit, ut idem præstet subditis, neq; se parat ad to-
 lerandas pro eorum commodo temporum injurias,
 montis dignitatem exuat, & vallem potius præoptet
 agere; si tamen ad otium privatam aspirare ei li-
 ceat, quem cælum ipsum ad aliorum gubernatio-
 nem jam semel destinavit. Wambæ electo in Re-
 gem, & coronam recusanti è Gothis Proceribus
 Dux quidam gladio districto, ni morem gereret,
 minitari cœpit: *f* *An unus inquires, totius gentis
 voluntati repugnes, tuæque tranquillitati communem omnium
 salutem posthabeas?* Eâdem de causâ nec Regi Jo-
 anni Secundo in Parlamento Caracensî permis-
 sio invidiosè dicitur: *Quia factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribu-
 latione sua, spes à turbine, umbraculum ab aestu. Is. 25. 4.*
*b Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Isti
 sunt potentes à sæculo, viri famosi. Gen. 6. 4. c Ecce gi-
 gantes gemunt sub aquis. Job. 26. 5. d Aqua, quas vidi-
 sti, ubi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & lingua.
 Apoc. 17. 15. e Applimate huc universos angulos populi.
 1. Reg. 14. 38. f Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 12.*

sum fuit, ut regnum Filio Henrico transcriberet: quia nimirum hic admodum erat juvenis; ille vero eâ adhuc corporis constitutione, ut præesse porro eum laude posset. E quibus liquido apparet, Principes esse partem Reipublicæ, & cerro quodam modo ei subordinari, tanquam instrumenta ad ejus conservationem necessaria, ita ut bona malaque eorundem ad Rempublicam pertineant; quemadmodum Tiberius a ad filios suos agebat, Qui Davidem poscebant Regem, sic illi acclamabant: b *Ecce nos os tuum, & caro tua sumus*; ut significarent ipsum esse, qui viribus suis sustentare eos debeat, omnesque eorum dolores ac labores in semetipso quodammodo experiri.

§. Porro Principem à puero sic informare oportet, ut dominationis equum, dum tener est, domare discat ac regere: nam si ad solius arbitrii libitum enutrire eum voluerit, unâ cum ipso præceps ruet. Rationis freno hic opus est, habenis scientiæ politicæ, virgâ justitiæ, & calcaribus fortis generosique animi; opus, inquam, ut Princeps prudentiæ stapedibus firmus semper insistat. Non quicquid ei in mentem venerit, faciendum est illicò, sed quod honestum est solum, ne forte pietatem lædat, aut existimationem, aut verecundiam, aut contra bonos mores c committat aliquid. Ne existiment Principes, potestatem suam omnino absolutam esse, sed obstrictam bono publico, & communi Statûs utilitati: non immensam, sed certis arctatam finibus, & multis casibus expositam. Insignem apparatus navalem Regis Philippi Secundi adversus Angliam unicus ventus dissipavit.

§. Nôrit præterea Princeps autoritatem suam ita

H 6

su-

a *Ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempublicam pertineant.* Tacit. lib. 4. Annal. b 2. Reg. 5. 1, c *Facta, quæ lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos credendum est.* lib. 15. ff. de condit. inst.

supremam non esse, quin aliquid illius in ipsis remanserit subditis, quod aut ab initio ii sibi reservarunt, aut iisdem concessit postea ratio ipsa naturalis, ad defensionem & conservationem propriam contra Principem palam injustum, aut tyrannum. Principibus bonis non omnino duplicet libertas aliqua in subditis. Tyrannorum *a* est absolute dominari velle. A moderata subditorum libertate salus imperii & conservatio dependet. Non magis securus est Princeps ille, qui potentior, sed qui majori cum ratione potentior est. Nec minus supremam obtinet potestatem, qui subditorum juratae turae privilegia, quae justo titulo possident. Prudentis potius est sinere, ut iis frui & gaudere possint liberè: nunquam enim ea Principis auctoritati derogant, nisi aut honorem suum iis laedi putet, aut ea omnino tollere cogitet. Satis illi sit Coronam suam eadem tueri potestate, quae Majores ipsius fecerant. Hoc ipsum fortè Deus per Ezechielem Principes monere voluit (tamen si in alio sensu) cum ei dixit: *b* Corona tua circumligata sit tibi; si quis eam laxet nimium, ei de capite facile decidet.

a Quomodo pessimis Imperatoribus sine sine dominatione, ita quamvis egregiis modum libertatis placere. Tac. lib. 1.

b Annal. 6 Ezech. 24. 17.

S Y M-

SYMBOLVM XXI.

E iustitiæ centro Coronæ circumferentiâ ducitur. Neutiquam hæc opus foret, si absque illa vivere liceret.

Hac una Reges olim sunt sine creati,

Dicere jus populis, injustaque tollere sæta.

a *Vetustissimi mortalium*, nullâ adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine pœna & coercitionibus agebant; neque premiis opus erat, cum honesta suo pte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. Attamen crevit paulatim cum mundi ætate Malitia, & cautio rem virtutem reddidit, quæ sincera aliàs, & ab omni sollicitudine libera in terris morabatur, Postquam nimirum exui equalitas, & pro modestia ac pudore, ambitio & vis incedebat, provenire dominationes. Nam prudentia urgente necessitate, & naturali suadente lumine homines in civilem coëgit societatem, ubi & virtutes exercerent, ad quas ipsa impellit ratio, & uterentur voce articulata, quam Natura iis largita fuerat, ut sensa mentis & consilia invicem verbis explicando, alter alterum b instrueret, juvaret, defenderet.

Constitutâ itaque civili istâ Societate, simul communi & tacita omnium consensione, in tota illa Naturæ lumine illustrata, exorta est Potestas quædam altior ad partium conservationem necessaria, quæ nimirum sua sceleribus supplicia, & virtutibus præmia decernendo in justitiâ, & pace omnes tueretur; quia tamen Potestas ista per universum corpus diffusa esse non potuit, ne aliàs summa in statuendo & exequendo nasceretur confusio; quia item necesse erat, ut alius imperaret, obediret alius, ultrò sese ipsi ea abdicârunt, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plures eam transferentes, quæ sunt tria illa Reipublicæ genera, Monarchia, Aristocratia, & Democratia. Et prima omnium quidem fuit Monarchia: nam initio in suis quique familiis; deinde apud universum aliquem populum eum sibi homines præficiabant, qui aliis in virtute & probitate excelleret, cujus dextram (crescente paulatim auctoritate) sceptro honorarunt, & frontem diademate, in signum eminentiæ, & supremæ in alios

potestatis

a Tacit. l. 3. Ann. b Sermo verò datus est homini ad utile, & inutile, ac proinde justum & injustum declarandum. Arist. l. 1. Pol. c. 2.

potestatis quam in ipsum contulerant, quæque in
justitia potissimum consisteret, qua mediante popu-
lum sibi subjectum in pace tueretur ac conservaret.
a *Vbi enim leges non tenent imperium, nulla est Respublica,*
& cessat omne Regis officium, quemadmodum in
b Castellana Provincia accidit, quæ propter injusti-
tias Ordonii & Froilæ exactis Regibus, per Iudices
deinde gubernata fuit.

9. Justitia isthæc sola lege Naturali, absque insigni
Reipublicæ periculo, rectè administrari non posset:
cum enim illa sit *constans & perpetua voluntas suum cui-
que e jus tribuendi*, multis exposita foret periculis, si
ab opinione & judicio Principis dependeret, & scri-
pta non esset. Neque sola ratio naturalis (quantum-
vis ab affectibus & passionibus libera) sufficeret ad
rectè semper judicandum in tantâ casuum varietate,
qui passim incidunt; atque adeò necessum fuit,
ut longo rerum usu atque experientiâ certis quibus-
dam legibus tam pœnalibus, quàm distributivis sese
armarent Respublicæ. Illis quidem ad castiganda
delicta; his verò ad suum cuique tribuendum. Pœ-
nales leges adumbrantur per gladium, justitiæ Sym-
bolum, id quod Trajanus significare voluit, cum
strictum aliquando ensem Præfecto Prætorio in
conspectu omnium porrigeret, diceretque d *Accipe
ferrum hoc, & si quidem rectè imperium gesseris, pro me; sin-
aliter, contra me hoc utere.* Æqualis illi utrinque acies
est tam pro divite, quàm egeno. Non ex unâ parte
obtusus, acutus ex alterâ, ut uni parcat, & lædat
alterum. Leges verò distributivæ denotantur per
regulam seu amussim, quæ promiseuè actiones om-
nium & jura e dimetitur. Ad hanc justitiæ regulam
res omnes dirigere oportet, non contra Regulam
rebus accommodare, quemadmodum regula Les-
bia, quòd è plumbo esset, inflexa facilè omnibus
lapidum figuris sese aptabat. Utrisque legibus spi-
ritum

a idem Polit. l. 4. c. 4. b Mar. hist. Hisp. l. 8. c. 3. c *Iustitia
enim perpetua est, & immortalis.* Sap. 1. 15 d Nic. Call. l. 3.
Ec. hist. c. 23. e *Legē scimus justis, injustisq; regulā esse.* Sen.

ritum atque vigorem Princeps tribuere debet. Rex Alphonfus Sapiens dicere solebat, Regem cor & animam esse Reipublicæ: *a Ca asi como yaze el alma en el coraxon del Ome, e por ella bive el cuerpo, e se mantiene; asi en el Rey yaze la justicia, que es vida, e mantenimiento del pueblo, i de su Señorio.* *b* Et alibi ait, Regem idem esse ac Regulam, cujus hanc adfert rationem: *Ca asi como por ella se conozen todas las torturas, e se enderezan, asi por el Rey son conocidos los yerros, e emendados.* Rex & Lex non nisi unicâ discrepant litera. Et quid aliud Rex, quàm Lex e loquens? quid Lex aliud, quàm mutus Rex? Et ita quidem Rex, ut sola esset dominatura, si ipsa sese explicare posset. Prudentia politica divisit quodammodo Principum potestatem, & tametsi in personis ipsis maneat integra, ex parte tamen eam subtiliter in chartam transtulit, & scriptam reliquit, atque oculis omnium expositam Majestatem, pro justitiæ exercitio, ut anticipatis hæc ratione per leges, ante ipsos etiam casus, æquitate & castigatione, sententiæ non ascriberentur arbitrio, aut passioni & commodo Principis, neve in odium offensionemque subditorum incurreret. Lex rigoris excusatio est, elevatio gratiæ, invisibile Principis brachium, quo Reipublicæ habenas moderatur. Nec alia via melior ad conciliandam auctoritatem, & subditos ad officium cogendos. Quare à legum præscripto non recedendum, *d neque utendum imperio, ubi legibus agi possit.* Quòd si via e facti procedat Princeps, vim suam ac robur perdunt leges. Culpa *f* pro innocentia habetur, & justitia *g* pro tyrannide; immò Principis potestas haud parum imminuitur: plus enim semper cum lege, quàm absque illa efficiere

a Lib. 5. tt. 1. p. 2. *b* Lib. 6. tit. 1. p. 2. *c* Verè dici potest Magistratum esse legem loquentem, legem autem mutum Magistratum. Cic. de leg. *d* Tac. l. 3. Annal. *e* Minui jura, quoties gliscat potestas. Ibid. *f* Inauditi, atque indefensi tanquam innocentes perierant. Ibid. lib. 1. Hist. *g* Opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium & securitas usque in sempiternum. Is. 32. 17.

cere poterit; Lex Principem constituit, tuetur, armat ac roborat. Nisi lex esset, nihil inter dominationem & subjectionem discriminis intercederet. Legibus, tanquam fundamentali petrae, non soli arbitrio vera innititur Politica. Regulae sunt bonae gubernationis, & viae regiae rationis Status, per eas, tanquam per certas quasdam lineas. Reip. navis securam navigat. Muri sunt Magistratus: oculi & anima civitatis, vinculum populi, ac frænum (figura praesentis Emblematis) quod eum rigit & ac corrigit. Quin ipsa etiam tyrannis absque iis subsistere non potest.

Instabilitati voluntatis, quae tot affectibus & passionibus est obnoxia, immo per se caeca, recte committi haud potuit justitiae iudicium; sed necessum fuit, ut certis quibusdam decretis & fixis statutis à ratione & prudentiâ profectis, quae perinde omnes, & absq; discrimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales sunt leges, quas pro casibus futuris praeteritorum dictavit experientia; cumq; ipsae semet explicare nequeant, sed nuda corpora sint duntaxat, quae vitam & intelligentiam mutuari debent à iudicibus, quorum linguis loquuntur, aut calamis declarantur, & certis applicantur casibus (nam omnes universim comprehendere possibile non fuit) advertant sedulo Principes: quibusnam hominibus eas exponendas committant: neq; enim hoc aliud est, quam vitam suam, & praecipua gubernandi instrumenta iis concedere; facta autem semel electione, prout oportet, exercitium & cursum justitiae ordinarium ne impediant, sed Magistratui totum permittant. Etenim si Principes interpretari leges voluerint ultra id, quod aut Clementia finit, aut Epiikia, totum aedificium politicum corruet, & quae firmare illud & sustentare debuerant, riu-
nam
a *Facte sunt autem leges, ut earum metu humana coërceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia; & in ipsis improbis reformidato supplicio, refranetur audacia, & nocendi facultas.* *Isid. l. 2. etymol. L. legibus C. de leg*

nam accersent potius. Neque enim tyrannis aliud est, quàm quaedam legum oblivio & despicientia, dum Principes auctoritatem illarum sibi temerè arrogant. Hoc Roma olim deplorabat, tanquam potissimam servitutis suæ causam, quòd nimirum a Augusto legum munia ad se traxisset, ut Imperium tyrannide premeret;

b Postquam jura ferre in se commissa Caesar Transtulit, elapsi mores, desuetaque priscis Actibus, in gremium pacis servile recessi.

Dum legibus Princeps os obstruit, malitiæ & vitiis illud laxat, ut Claudii c Imperatoris temporibus accidit.

§. Tametsi verò leges salutis sint Rerumpublicarum, utpote quibus hæ fundari solent & conservari; grande tamen nonnunquam iis creant periculum, quando illæ aut à pietate & ratione deflectunt, aut justum excedunt numerum: nam dum nimium multiplicantur, pariunt confusionem, & oblivioni traduntur, aut certè si servari omnes nequeunt, abeunt in contemptum. *d Corruptissima Respublica, plurimæ leges.* Aliæ aliis adversantur, atque ansam præbent interpretationibus malitiosis, & opinionibus variis, unde lites oriuntur & dissensiones. Major populi pars in tribunalibus distinctur. Desunt homines pro colendis agris, pro officiis, pro militia. Pauculi probi multos improbos suis sustentant sumptibus, & mali quàm plurimi bonis dominantur. Fora sinus sunt piratarum, & tribunalia latronum nemoralii ipsi, qui custodes juris esse debuerant, durissima catena e servitutis sunt populo. Neque minùs gravantur Respublicæ nimia legum f copia, quàm

a Insurgere paulatim, munia Senatus; Magistratum, legum in se trahere. Tac. l. i. Annal. b Claud. c Nam cuncta legum & Magistratum munia in se trahens, materiam prædandi patefecerat. d Tac. l. ii. Annal. e Deditque jura, quæ pace & Principe uteremur: ac rora ex eo vincula, inditi custodes, id. l. 3. Ann. f Vique antehac flagitiis, ita nunc legibus laborabatur. ibidem.

quàm ipsis vitiis. Qui multas condit leges, multos spargit murices, in quos omnes offendant. Ita Caligula, qui innocentiae struebat insidias, varia sanciebat edicta, minuto scripta charactere, ut difficulter legi possent: & a Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum sic obruebat, ut plus laboris esset ea memoriâ comprehendere, quam reipsâ dare effectui. Idcirco Aristoteles dicebat paucas leges sufficere, pro gravioribus casibus, reliquos iudicio naturali relinquendos. Nullum damnum intestinum Reip. gravius, quàm nimia Legum multitudo. Hinc in gravissimorum delictorum poenam Deus olim minitabatur b Israëli, quòd multiplices iis leges daturus esset. Cui bono ita facilè novas antiquis adjicere, si nullus sit casus, qui non evenerit aliàs, nec ullum incommodum, quod antè non expenderit, aut cui non paraverit remedium observatio diuturna, atque experientia? c *Super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum.* Quæcunque nunc remedia in Hispanâ arbitrium pro recens inventis habet, omnia in antiquis regni Legibus reperientur. Harum custodia gratior erit populo, & minus odii conciliabit Principi, quàm aliarum novarum promulgatio. In illis conquiescit iudicium; in his vacillat & fluctuat. In illis elucet cura; per has in discrimen venit existimatio. Illæ cum securitate innovantur; hæ sine periculo induci non possunt. Nova experiri remedia, est salutem, & vitam in discrimen abducere. Multæ herbæ antequam sciretur, quomodo præparandæ essent ad usum, venenum fuere. Melius gubernatur respublica, quæ statas habet leges, etsi imperfectas, quàm illa, quæ frequenter easdem immutat. Ut significarent antiqui d *Leges esse monimento insculptas, sicut obnoxiis civibus dicitur*

a Tranch. in Claud. b *Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum: factæ sunt ei aræ in delictum; scribam ei multiplices leges meas.* Os. 8. 11. c Tacit. lib. 14. Annal. d *Vsus æris ad perpetuitatem monumentorum jam pridem translatus est tabulis æreis, in quibus constitutiones publicæ inciduntur.* Plin. lib. 34. cap. 1.

debere esse perpetuas, tabulis æreis eas consignabant, & Deus insculpsit in a lapide æterno digito suo exaratas. Has ob causas etiam Augustus sic Senatui hortatus est: *b Positas semel leges constanter servate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in suo statu, eademque manent, etsi deterioræ sint, tamen utiliora sunt Republicæ his, quæ per innovationem, vel meliora inducuntur.* Nullum est regnum, quod Legibus sufficientibus instructum non sit: illud solum cavendum, ne interpretationum varietas eas magis dubias reddat & obscuras, ac lites suscitet; cui rei ante omnia parandum remedium: id quod facillè fieret in Hispaniâ, si Rex aliquis, non minùs hoc nomine illius reparator, quàm Pelagius controversias omnes ad breves contraheret terminos, & relicto jure civili Legibus patriis uteretur non minùs prudentibus & doctis, quàm justis. Illud est, quod Rex Recesvinthus intendebat, cum diceret in quâdam lege sui libri, quem *Fuero juzgo* inscribit: *c E nin queremos, que de aqui adelante sean usadas las leyes Romanas, nin las estrañas.* Rex quoque Alphonsus Sapiens Judicibus seriò præcepit: *d que los pleitos ante ellos los libren bien, e lealmente lo mas aina, e mejor que supieren, e por las leyes deste libro, e non por otras.* Idem postea confirmârunt Rex Ferdinandus & Joanna, e uti & Rex Alaficus, qui graves intentavit pœnas judicibus, si allegationes Legum Romanarum admitterent. Neque supremæ jurisdictioni parum derogat, alienis gubernari Legibus. Video duo contrà dici posse: unum est, cum Leges istæ linguâ Castellaniâ conscriptæ sint, fore ut Latina pessum iret, si Jurisprudentiæ professores in illis solis perdiscendis & explicandis omne ponerent studium. Præterquam quod absque notitiâ juris civilis, unde istæ trahunt originem, rectè intelligi

a Deditque Dominus Moysi, completis hujuscemodo sermonibus, in monte Sinai, duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei. Exod. 31. 13. b Dion. A. 52. c l. 8. & 9. tt. 1. 1. 2. For. d Lib. 6. tit. 4. p. 3. e l. 3. tt. 1. lib. 2. Recop.

intelligi nequeant. Alterum est, cum in omnibus pene Europæ Nationibus commune sit jus civile, secundum quod causæ decidi solent, & dijudicari in Parliamentis & Curiis exteris jura & controversiæ Principum, plurimum proinde referre, si Viros habeant in dicto jure probè multumque exercitatos. Verùm istis incommodis facilè occurri poterit aliter, si nimirum aliquas juris civilis cathedras in universitatibus dotent & erigant, quemadmodum in hoc ipso genere fecit (tametsi aliis de causis) Rex Ferdinandus Catholicus, sic inquit: *Empero bien queremos, i suffrimos, que los libros de los derechos, que los sabios antiguos hizieron, que se lean en los estudios generales de nuestro Señorío, porque así en ellos mucha sabiduria; i queremos dar lugar, que los nuestros Naturales sean sabidores, e sean por ende mas honrados.* Quòd si tamen illud omnino fieri nequeat, duo memorati abusus corrigi sic poterunt: Primus quidem, hoc est, nimia illa librorum multitudo, qui in Hispaniam asportantur, simpliciter illud vetando; magis quippe est ad loculos emungendos, quàm ad doctrinam comparandam, neque Typographia aliud hodie sunt, ac nundinationes & mercaturæ. Varietate illâ confunduntur ingenia, intricatur judicium, & hæret dubium. Minus damni metuendum foret, si deficientibus Legibus scriptis pro controversiâ aliquâ decidendâ, Ratio ipsa naturalis tanquam lex viva præ oculis esset, quàm rimari justitiam in tam obscurâ nocte tot opinionum diversa sententium, pro utraque parte; unde fit, ut res plane arbitraria fiat; & corruptelis ac passioni locus sit. Alter abusus est litium prolatio, quas contrahere oportet; quomodo Mediolani eri cupiebat Rex Philippus II. quando ea superre cum Senatu deliberationem instituit. Quo in negotio non communi solum subditorum utilitati consulere voluit, sed etiam, ut in statu illo, qui quasi propugnaculum est Monarchiæ totius, & theatrum Martis, pauciores rogati essent, quàm qui saga fumerent. Idem

conati

conati sunt Imperatores, Titus, & Vespasianus, Carolus V. Reges Catholici, Rex Petrus Lusitanus, & Rex Aragoniæ Jacobus Primus, & Rex Franciæ Ludovicus XI. Nullus tamen hoc institutū ad effectum omnino perducere potuit, nec sperare licet, ut fiat ab aliquo alio, eò quòd ad corrigenda tribunalia opus sit in consilium vocare ipsos iudices, quorum interest semper, lites proferri longius, non secus ac militum, ut bella diutissimè durent. Sola necessitas Serenissimam Reginam Isabellam, a dum Hispali moraretur, impulit, ut ex arbitrio proprio isto remedio uteretur: longas enim moras pertæsa, lites omnes coram opitulantibus doctissimis & expertis Viris, componebat, absque forensi strepitu, absque processuum & informationum accumulatione; feliciter sanè, ut experientia docuit. Magna cum prudentia Cantones Helveti Remp. suam moderantur, quia nulli inter eos Jureconsulti. Oretenus in consilio causæ proponuntur: audiuntur testes, & absque ullius rei descriptione, præterquam sententiæ, mox deciduntur. Magis litiganti expedit cita condemnatio, quàm sententia etiam propitia, post longam multorum annorum contentionem. Qui hodie ferit litem, palmam ferit; quæ cum fert fructum, pro alio fert. *b Non fuerint concordēs unquam, aut inter amantes cives, ubi mutua multa lites judiciales sunt, sed ubi ea brevissima & paucissima.* Minimum ergo pauci sint Jureconsulti, Procuratores, & Notarii. Quomodo quiescere poterit Respublica, in qua multi, ut vitam sustentent, lites excitant? Quam restitutionem sperare spoliatus poterit, si tam multi eum antè expoñent? Et licet omnes viri probi essent, non tamen ideo inter multos sincerior erit justitia, sicut nec semper unam infirmitatem feliciter curant plures Medici. Nec è re boni publici est, ut cum jactura tranquillitatis communis, & Fortunarum civium, nimia cum diligentia jura cujusque vocentur in examen, mediocris sufficit & moralis.

a Anton. Nebriss. dec. 1. lib. 7. c. 6. b Plato.

§. Nec minus detrimenti adfert multitudo sanctionum pragmaticarum, ad moderandum luxum vestium, & sumptus superfluos: nam plerumque ejusmodi edicta cum contemptu excipiuntur, & vix unquam executioni mandari possunt. Luna eadem, quæ ea sancit, vicissim abolet. Sibillarum responsa sunt in foliis arborum, ventis tradita. Inobedientia, si semel obtinuerit, magis *a* insolentem & securiorem luxum faciet. De Principis existimatione agitur, quando remedia, quæ ipse præscripsit, aut effectum non habent, aut non adhibentur. Edicta Margaritæ Austriacæ Ducis Parmensis, quia executio defuit, plurimum de auctoritate ejus detraxere in Provinciis Belgicis. Quare dubitari merito posset, num tolerabilius malum sit luxus *b* moderatus, quàm prohibitio, cui nemo paret; aut num satius sit dissimulare *c* potius *præ* valida & antiqua, quàm hoc assequi, ut palam fiat, quibus flagitiis imparcs sint Principes. Si prohibita impunè transcenderis, neque metus ultra, neque pudor est. Si leges hæc & pragmaticas circa mores corrigendos in semetipso exprimeret Princeps, fieri fortasse posset, ut adulatio, aut inclinatio naturalis, qua minor majorem, subditus Principem facile æmulatur, plus efficeret, quàm ipse legum rigor, sine auctoritatis periculo Parsimoniam, quam introducere non potuerunt leges Sumptuariæ, solo suo exemplo introduxit Vespasianus *d* Imperator. Principem imitari servitus est, quam suaviorem reddit adulatio. Facilius Naturam

in

a Tot à Majoribus reperta, tot quas Divus Augustus tulit, illa oblivione, hæc (quod flagitiosius est) contemptu abolita securiorem luxum fecere. Tacit. lib. 3. Annal. *b* Num coercitio plus damni in Remp. ferret: quam indecorum atrectare, quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum illustrium posceret. ibid. lib. 3. Annal. *c* ibid. *d* Sed præcipuus adstricti moris autor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu, victuque obsequium inde in Principem, & æmulandi amor validior, quàm pœna ex legibus, & metus. ibidem. *d* Claud.

in suis errare operibus, aiebat Theodoricus Gothorum Rex, quàm Rempublicam à moribus sui Principis desciscere. In hoc tanquam in speculo actiones suas componit populus :

————— *Componitur orbis*

Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus a Humanos edicta valent, quàm vita Regentum.

§. Consuetudines Leges sunt, *b* non in chartâ scriptæ, sed in animo, & memoriâ omnium, & tanto gratiores, quanto minùs mandata sunt aliorum, sed arbitrium potiùs spontaneum, & certa quædam libertatis species : atque adeo eadem communis consensio, quæ eas in Rempublicam introduxit primùm, & quasi usu ipso præscripsit, ut loquuntur, earundem est tenacissima ; neque ullo modo cedit hic populus, quantumvis malæ sint, & ideo immutari eas deceat ; eò quòd plùs eâ in re communis valeat opinio, quâ, postquam ab Antecessoribus approbatæ semel fuerint, certò sibi persuadet, justas eas esse, & rationi consentaneas ; quàm alia quæcunque argumenta, immò quàm illa ipsa incommoda, quæ in illis deprehendit. Quamobrem majoris prudentiæ est tolerare eas, quàm penitus tollere. *II* Principum *c* *tutissime* agunt, qui *presentibus moribus, legibusque, etiam si deteriores sint, minimum variantes Rempublicam administrant.* Si tamen aut Virtuti, aut Religioni adversantur, magna cum dexteritate corrigere eas oportet, & sensim disponere populum, ut rationis capax evadat. Rex Froila in grave multorum incurrit odium, quòd consuetudinem, qua Clericis matrimonia permittebantur, abrogasset jam antè introductam à Witiza & Græcorum exemplo roboratam.

§. Si Respublica bene constituta non sit, neque dociles aut disciplinæ capaces animi, parum leges *d* proficient. Quo, credo, innuit Solon, quando rogatus, ecquænam Leges essent meliores, respondit,

Illæ a Claud. *b* Claud. *c* Thucyd. *d* *Quid leges sine moribus vane proficient?* S. Aug.

Illæ, quibus utitur populus. Medicinæ morbis incurabilibus adhibitæ, nihil quicquam profunt.

5. *Vanæ denique erunt leges, quas Princeps, qui promulgat, non etiam exemplo suo & vita firmet ac roboret. a Digna vox est Majestate Regnantis, legibus alligatum se profiteri. Suavis populo videtur lex illa, cui Legislatoꝝ ipse obedit.*

In commune jubes si quid, censeſve tenendum.

Primus jussa ſubi, tunc obſervantior æqui

Fit populus, nec ferre vetat, cum videris ipſum

Autorem parere ſibi. b

Leges, quas tulit Servius Tullius, non pro populo erant ſolum, c ſed quæ etiam Reges obtemperarent: per illas controverſiæ Principem inter & Subditos dijudicari debent, uti de Tiberio d refert Tacitus. e *Tamen ſi legibus ſoluti ſumus, tamen (dicebant Severus & Antonius Imperatores) ſecundum illas vivimus.* Non obligat Principem vis legis præciſe, ſed ratio, cui innititur, quando iſta naturalis eſt, & communis omnibus, non peculiaris ſubditis, ad bonam earundem gubernationem: quia in tali caſu legum custodia ad hos ſolos pertinet; quanquã, ſi res permiferit, valde conveniat etiam Principem iis ſe conformem gerere, ut aliis tantò ſuaviores ſint. In iſto poſitum videtur myſteriũ mandati illius, quo Deus quondã præcepit Ezechieli, ut volumen f comederet, ut nimirum videntibus aliis, quòd ipſe primus leges deguſtaſſet, & inſtar mellis dulces expertus eſſet, omnes tantò faciliùs iſtud imitarentur. Adcò ſubjecti ſunt Legibus Reges Hispaniæ, ut Fiscus in cauſſis patrimonii regii eandem aleam ſubire debeat, quàm quivis alius ſubditus, & in caſu dubio pro condemnato habeatur. Ita ſtatuit Philippus II. & cùm aliquando ejuſdem Nepos Philippus IV. Seren. Veſtræ

I

Pater

a l. 4. C. de Leg b Claud. c Tac. l. 3 Ann. d *Si quando cum privatis diſceptaret forum & juſ.* idem l 1.

Ann. e l. 3. C. de teſt. f *Fili hominis comede volumen iſtud. Et comedi illud; & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce.* Ez. 3. 1. & 3.

SYMBOLUM XXII.

T Ametsi populi consensus justitiæ potestatem contulerit in Principes ; immediatius tamen illam à Deo recipiunt , tanquam ejus in temporalibus Vicarii. Aquilæ regis sunt , Jovis Ministri, qui fulmina ejus administrant , & vicem sustinent , ad

decernenda vitiis a supplicia, & justitiam exercendam: qua in re tribus præcipuis Aquilæ dotibus opus habent: Acie oculorum ad delicta cognoscenda: alarum levitate, pro executione: robore unguium, ne in illa deficient. *b* In recessu Galæciæ penitus abstruso & abdito effugere non potuit acutissimos oculos Regis Alphonsi Septimi, cognomento Imperatoris, injuria illa quam agricola cuidam intulerat non nemo ex Hispaniæ Nobilibus; quin incognitus abiit è velligō sumpturus ab illo pœnas, celeritate tantâ, ut prius homini manus injiceret, quam ille de adventu ejus quicquam resciscere potuerit. O vivam & ardentem legis animam! seipsum judicem & executorem constituere, ut vindicetur injuria homini pauperculo illata, & in potentis tyrannidem tam acerbè animadvertere. *c* Idem fecit Rex Ferdinandus Catholicus, qui cum aliquando Medinæ campi degeret, clam Salmanticam profectus comprehendit Rodericum Maldonatum, qui in castro Monleon immanes tyrannides exercebat. Quis leges transgredi auderet, si semper in metu esset, ne simile quid sibi accideret? Vnus istiusmodi casus regnum integrum erudire potest, & ritè componere. Attamen non semper expedit Majestatem regiam ejusmodi imitari exempla. Quando status Regni bene dispositus est; quando sedent pro tribunalibus causarum cognitores; quando viget adhuc legum metus, in eo casu sufficit, Principem elaborare in eo, ut ministrorum adminiculo justitiæ ratio habeatur. At verò, ubi turbata sunt omnia, quando jacet & spernitur Regis auctoritas, quando vacillat obedientia, uti illis fiebat temporibus; non obesset similis aliqua subita & gravis animadversio, ut subditi potentem Regis manum formidate incipiant, intelligantque, perinde atque in corpore humano, ita in Regno animam Majestatis esse

a Dei enim Minister est: vindex in iram, ei qui malum agit. Rom. ii. 4. *b* Mar. hist. Hisp. lib. 10. c. 2. *c* Mar. hist. Hisp.

esse totam in toto, & totam in qualibet parte. Admodum tamen expediet moderari rigorem, quando Respublica male affecta est; & vitia consuetudine roborata: nam si virtus nimis etiam acerbè errata ferat, & uno quasi impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potius, quàm justitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debilitari cœpit. Præcipitare cum medicina, periculosa res est, & quæ facit interdum, ut furorem concitatae multitudinis Princeps experiri cogatur. Plus dissimulatione & dexteritate efficitur, quàm in re mite excelluit Rex Ferdinandus Catholicus; & in eo deceptus fortè fuit Rex Petrus, quòd viam severitatis solùm insisteret, unde Crudelis nomen adeptus est. Tametsi verò una simplex virtus sit justitia, pro temporum tamen varietate, varios operatur effectus. Nonnunquam populus illam omnino respuit, immò per illam magis magisque insolescit: alias idem agnoscit nimiam suæ licentiæ damna, & quoad potest, collaborat cum Principe, ut in edelam adferat, quin ipsemet asperissima quandoque suggerit media contra suam libertatem, quo modo absque ullo periculo Princeps Severi nomen adipiscitur.

§. Nunquam impunita dimittat Princeps paucorum scelera in Rempublicam commissa; si multorum sint, condonet facilius. Agrippa Tiberii jussu è vivis sublato in Insula Planasia (in quam fuerat relegatus) servus quidam cineres ejus clandestinè sustulit, & Agrippam se finxit, cui forma erat similis. Fidem habuit Romanus populus, & fama per Imperium vulgata, tumultus exortus est cum præsentissimo mortuum civilium periculo. Sed Tiberius mox servum comprehendi jussit, & clam omnibus extremo supplicio affici. *a* *Et quanquam multi ex ejus domo equites ac Senatores sustentasse opibus, in velle consiliis dicerentur, noluit tamen, ut eâ de re quisquam loqueretur* Triumphavit crudelitatem Prudentia; & silentio ac dissimulatione tumultum omnem sedavit.

9. Minoribus delictis Princeps veniam det ; grandiora poenis coërceat. Poenitudine interdum contentus sit, id quod Tacitus *a* in Agricola collaudavit Non imperat melius, qui acrius castigat sed qui excusat cum prudentia, eaque moderatione ut ne plectendi ansam porro præbeat ; prorsus sicut chirurgus nemo honori tribuit, si multa brachia & tibias resecet. Nemini odio est Princeps, qui castigat, si cum animi dolore, & invitus id faciat; sed quem puniendi delectat occasio, qui vé illam studiose caprat, & prensat. Castigare ad exemplum & correctionem, est misericordiae ; culpam vero inquirere ex passione, & ad Fiscum ditandum, tyrannis est.

9. Non permittat Princeps, ut ullus tam potentem ac legibus solutum se existimet, ut opponere sese audeat iis, qui Ministri sunt justitiæ, & potestatem ejus ac munus representant; aliàs diu firma non consistet columna *b* Reipublicæ Vbi semel audacia illa invaluerit paulatim corrodet eam contemptus, & diruet. Præcipuum Monarchiæ Hispanicæ fundamentum, & quod eam tantopere evexit, ac etiamnum tuetur, est inviolata illa Justitiæ custodia, & rigor, quo Reges sanctissimè semper curarunt, ut in honore & pretio ab omnibus haberetur. Nulla illius violatio toleratur impunè, quantumvis magna sit delinquentis dignitas vel auctoritas. Cordubæ Judex quidam aulicus ex mandato Regis Ferdinandi Catholici in delictum aliquod inquirebat, quem cum deinde Marchio de Puego conjecisset in vincula, *c* tantopere offensus fuit Rex, ut tot insignia obsequia totius familiæ istius de Corduba, impedire non potuerint, quin acriter & severè in eum animadverteret, postquam se totum manibus ejus regiis permisisset, hortatu Magni Ducis, qui pro-

a Parvis peccatis veniam, magnis severitatem commendare ; nec pœna semper, sed sapius poenitentia contentus esse. Ibidem in vita Agric. *b* Hanc P. C. curam sustinet Princeps, hac ommissa funditus Remp. trahet. Tac. l. 3. Ann. *c* Mar. hist. Hisp. l. 29. c. 13.

probè perspectam habens delicti gravitatem, quæ veniam non mereretur, & Regis constantiam intuenda auctoritate & existimatione justitiæ, & Ministrorum illius, eidem auctor fuerat, ut ad Regis pedes se supplex advolveret: quod si faceret, promittebat fore, ut delictum eâ ratione expiaret; sin minus, sciret certò, sibi pereundum.

§. Nec solum punire debet Princeps offensas contra personam suam propriam, aut supremam Majestatem ipso gubernante, factas; sed eas etiam, quæ sub regimine præterito commissæ fuere, tametsi id sub hostium potestate tum fuerit: exempla enim inobedientiæ aut contemptûs dissimulata, aut etiam coronata præmiis, periculosa sunt etiam Successoribus. Dignitas semper eadem est, sponsa semper illius, à quo possidetur; quare causam suam facit, quisquis pro honore ejus sollicitus est, tametsi is antè læsus fuerit. Nullam Princeps post se derelinquere debet memoriam ullius, qui audaciam istam sese opponendi Magistratui impunè tulerit. Nam si semel sibi persuaserint subditi, posse sese suam stabilire Fortunam, aut passioni suæ facere satis morte aut offensa Principis, nemini securo vivere licebit. Punitio audaciæ adversus Antecessorem commissæ, Successoris est securitas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellius interfici jussit, quotquot libellos supplices illi obtulerant, quibus mercedem flagitabant præstitæ operæ in occisione Galbæ. Ut quisquis alios habet, sic vicissim haberi solet. Dum Julius Cæsar præciperet, ut Pompei statuæ erigerentur, firmavit suas. Nisi conspicerent Principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabitur, & fidelitas.

§. Quando in casibus delicti par est omnium conditio, conniveant Reges cum aliis, alios

I 4

a puniant:

a Non honore Galbæ, sed tradito Principibus more, munimentum ad præsens, in posterum ultionem. Tac. lib. 1. Hist.

puniant: nihil enim eos magis reddet invisos, quam ista æqualitas. Unde Ægyptii paritatem, quæ servanda est in justitia, per pennas Struthionis significabant ex utraque parte æquales.

5. Magna Principis prudentia est, eò uti castigationis genere, ut cum minori delinquentis damno expiatur culpa, & offensa facta Reipublicæ. Turbabant Galæciam Viri quidam Nobiles, & tametsi capitis rei essent, accersivit eos ad se Rex Ferdinandus IV. *b* & in muneribus militaribus occupavit; quo factum, ut nonnullos castigaret hostis, alios belli asperitas, & labores, atque ita provincia illa quieti pristina restitueretur.

6. Quæmadmodum Pacis tempore profunt quàm plurimum Justitia & Clementia, ita in bello præmium & pœna: quia grandia ibi pericula, quæ sine spe magna superari non solent, nec solo metu licentia morum & dissolutio coërceri possunt. *c* *E sinto esto* (ajebat Rex Alphonsus Sapiens) *son mas dañosos los yerro, que los Omnes fazen en la guerra, ca assaz abunda à los, que en ella andan de averse de guardar del daño de los enemigos, quanto mas del, que les viene por culpa de los suyos mesmos.* Ea propter Romani diversis pœnarum & infamiæ generibus afficiebant milites, qui officio suo deessent, aut in periculis, aut in disciplina militari; quo fiebat, ut punitionem magis, quàm hostem metuerent, mallentque in prælio gloriosam mortem oppetere, quàm honoris postea aut vitæ facere jacturam cum ignominia perpetua. Nemo istis temporibus signa sua turpi fuga audebat deserere, quia nusquam in Imperio securus degere poterat. Hoc nostro tempore milites fugitivi non solum non puniuntur ad patrios reversi Lares; sed pugnae etiam se subducentes, Milano Neapolim abeunt, & tanquam sub alio Principe hætenus meruissent stipendia, cū insigni damno tam obsequio-

a Cavendum est, ne iisdem de causis alii plestantur, alii ne appellentur quidem. Cic. de offic. b Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 9. c In Proh. tt. 28. p. 2.

rum suæ Majestatis , quàm factorum sumptuum, in Regis militiam denuo adscribuntur. Quæ in re Vice-Regibus , vellem, ante oculos propositum esset exemplum Romani Senatûs, qui tametsi post prælium Cannense vel maximè egeret copiis , induci tamen nunquam potuit, ut sex illa Romanorum millia, quæ Hannibal offerebat, redimeret, parum iis tribuendum ratus, qui si gloriosam mortem voluissent occumbere, non cum infamia capi se permisissent.

§. Errata Ducum per ignorantiam commissa dissimulanda sunt potius, quàm punienda, ne pœnæ aut reprehensionis metus eos reddat timidiores. Accedit, quòd insignis etiam prudentia in casibus bellicis falli quandoque solet; unde misericordiâ digni sunt magis, quàm castigatione. Varro ad Cannas victus fuerat prælio, & Romam redeunti Senatus obviam processit, gratias acturus, quod in tantâ clade non penitus rem omnem desperasset.

§. Si quando dissimulare non licet, sed omnino exercenda justitia, animo prompto id fiat & forti. Qui in occulto eam exequitur, Sicario similior est, quàm Principi. Qui suam ipse auctoritatem, quam habet à Corona, arctat & constringit, aut de potestate sua, aut suis meritis dubitat. E diffidentia, qua Princeps sibi ipse in agendo diffidit, contemptio nascitur apud populum, cujus talis ferè est opinio (ut alibi diximus) qualem Princeps de se ipse concipit. Perdidi existimationem suam apud subditos Rex Alphonfus Sapiens, a quando justitiam secretò exercere vilus est. Tunc expediret fortasse, cum ea est perturbatio temporum, ut majora timeantur pericula, nisi punitos ante videat populus, quàm comprehensos seditionis auctores. *b* Ita Tiberius pœnam servi illius, qui Agrippam se fixerat, palam non ausus, in secretâ palatii parte interfici jussit, corpusq; clam auferri. In aliis casibus fortiter Princeps suo fungatur officio, quod Dei & populi nomine sustinet.

I 5

a Mar. hist. Hisp. lib. 22. cap. 6.

b Tacit. lib. 2. Annal.

stinet. Justitia namque fuit, quæ sceptrum illi in manus dedit, & porro conservatura est. Illa mens est Dei: harmonia Reipub. & Majestatis præsidium. Meminerint tamen Principes in locum Patrumfamilias se successisse, immo reverà tales esse adhuc ratione subditorum, proindeque Justitiam Clementia temperent. Oportet, ut bibant peccata populi, quod Deus S. Petro significavit per vas animalium immundorum cælitus demissum, è quo comedere a illum jussit. Struthionis stomachum Princeps habeat oportet, tam misericordiâ calidum, ut ferrû digerat; & simul Aquila sit cum Justitiæ fulmine, quæ feriendo unum, multis minitetur. Si omnes, qui delinquent, puniendi forent, nemo superesset, cui Princeps imperaret: *b vix enim quisquam adeò mali expers, ut non aliquam mortem mereatur.* *c Ca como quier* (verba sunt Alphonfi Regis) *que la Justitia es muy buena cosa en sí, e de que debe el Rei siempre usar; con todo es e fazese muy cruel, quando a las vegadas no es templada con Misericordia.* Non minus periculi est Coronæ, vitæ & Statibus à justitiâ, si extrema illa sit, quàm ab injustitiâ, Rex Joannes II. exemplo sit, qui quòd plus æquo severus esset, valde se populo invisum reddidit: & Rex Petrus Crudelis regno pariter, & vitâ propterea exutus fuit. Nexis semper manibus ince-
dant Justitia & Clementia, copulatæ inter se quasi partes sint unius ejusdemque corporis, nec unquam unâ istarum aliter uti liceat, quàm ut ne offendatur altera. Hâc reor de causâ non dedit Deus gladium igneum, (quo paradus custoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus amor est & misericordia; sed Cherubino, spiritui scientiæ, qui melius nosset Justitiam cum Clementiâ d temperare. Nihil perniciosius Principe, ultrâ quam quam par est, clemente.

*Ner-
a In quo erant omnia quadrupedia, & serpentina terra, & volatilia celi: & facta est vox ad eum: Surge Petre, occide & manduca. Act. 10. 12. b Tacit. lib. 2. Annal. e Lib. 2. tt. 10. p. 2. d Collocavit ante Paradisum voluptatis Cherubin, & flammæum gladium. Gen 3. 24.*

Nervæ temporibus dici solebat, pejus esse Principi subjici, quàm qui nihil permetteret. Quare haud minus crudelis est, qui omnibus veniam dat, quàm qui nemini. Nec minùs noxi est Populo clementia nimia quàm a crudelitas, & graviùs interdum impunitate & indulgentia peccatur, quàm ipsò delictò. Nimiam etiam audaciam sumit Malitia, cùm veniam sibi pollicetur. Æquè cruentum fuit Regis Henrici Quarti imperium ob nimiam ejus Clementiam (nisi tamen omissio dicenda sit potiùs) quàm illud Regis Petri, cognomento Crudelis, ob ejusdem immanitatem. Clementia, & Severitas, illa effusa; hæc moderata, amari b faciunt Principem. Qui ita dextrè & prudenter virtutes istas miscere noverit, in gubernatione errare non poterit, immò tota illa suavis quidam concentus erit, & harmonia, sicut quæ ex sonis acuto & gravi inter se contemperatis c conficitur. Cælum fruges procreat roris sui benignitate, & rigore pruinae ac nivium tutatur eas, & altioribus defigit radicibus. Si Deus clemens non esset, vereretur illum quidem timor, at non observaret cultus. Vtraque virtus & timeri eum facit, & amari. Ideo Rex Alphonfus Aragonius dicere solebat: *Iustitia beneficio probos mihi devincio; Clementia improbos.* Una ad timorem impellit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptum, gignit irreverentiam, & pessundat Respublicas.

a *Feliciores enim sunt improbi, supplicia luentes, quàm si eos nulla justitia pœna coërseat.* Boët l. 4. Phil.

b *Mirumque amorem affectus erat effusa clementia, modicus severitate.* Tacit. lib. 6. Annal. c *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Ps. 100. 1.

Nulli Alchimistæ majores, quam Principes, qui
 rebus pretium ponunt, quod de se non ha-
 bent, hoc ipso, quòd eas in virtutis a præmium pro-
 a Imperator aliquando torquibus, mi-
 rali, & civicâ donat: quid habet per se corona pretiosum,
 quid pratexta, quid fasces, quid tribunal, quid currus? ni-
 hil horum honor est, sed honoris insigne. Sen. l. 1. de ben.

ponant aliis. Invenerunt Romani Coronas varias, Murales, Civiles & Navales, ut rerum fortiter & cum laude gestarum gloriosa essent insignia: & licuit hæc ex ipsius nature sinu & thesauro depromere, quæ gramen, palmas & lauros affatim suppeditabat, unde sine sumptu coronas illas contexerent. Non suffecissent æraria ad remuneranda obsequia, nisi excogitatum fuisset politicum illud coronarum inventum, quæ præmii loco donatæ in publicum fortitudinis testimonium, pluris etiam, quàm ipsum aurum argentumque æstimabantur: nam ultrò sese milites ad labores & pericula offerebant, ut iis potiundi daretur occasio. Eodem planè consilio Hispaniæ Reges fundârunt Religiones militares, quarum insignia non solius Nobilitatis, sed virtutis etiam essent indicium. Atque adeò ante omnia danda est opera, ut ejusmodi præmia porro habeantur in pretio; quod fiet, si magna habita ratione meritorum conferantur. Enimverò in tantum æstimari solent, in quantum notæ sunt Nobilitatis & fortitudinis. Quòd si absque delectu & discrimine ea instituetur distributio, vilescunt paulatim & contemnentur, & poterit Arminius jure merito ridere fratrem suum Flavium (qui Romanam sequebatur factionem,) quòd cum oculus perdidisset in prælio, a *torquem, coronam, aliisque militaria dona memoraret, vilia servitii præmia.* Probè intelligebant Romani; quanti ad commune bonum interesset, æstimationem præmiorum istorum in hominum animis conservari; ideo de dotibus, quibus instructum esse oporteret militem, ut coronam è quercu commereri posset, cum Tiberio Imperatore consultatum fuit. In insignibus S. Jacobi (præsentis Emblematis icone) multæ exprimuntur dotes, quas autè considerare oportet, quàm præmii loco tribuantur. Nam imprimis supra concham efformantur, quæ à mari procreatur, nata inter fluctus, & ad labores facta, in cujus candido sinu resplendet unio, ob puritatē suā, & quia de rore cali concipitur, Vir-
tu-

tutis ac Nobilitatis Symbolum. Si insignia ista infantibus in cunis conferentur, aut iis, qui nondum praestiterunt obsequia, gratia erunt, non praemium. Quis obsequiis ea promereri conabitur, si diligentia obtinere possit? Pro militia instituta fuere, non pro pace; adeoque inter solos eos distribui oporteret, qui in armis suam probassent industriam, aut quatuor minimùm annis sic meruissent stipendia, ut digni essent centuriis *a* praefici: quod si fieret, plures dubio procul è Nobilitate ad militiam appellerent animum, magisque artes militares efflorescerent. *E porende* (dixit Alphonfus Rex) *antiguamente los Nobles de España, que supieron mucho de guerra, como bivieron siempre en ella, pusieron señalados gualardones à los, que bien fiziesen.* Hoc quia facere neglexerunt Athenienses, omnibus fortunis & dignitate expoliati fuere à *b* Macedonibus. Alexander Severus Imperator, cum probè nôset referre quàm plurimùm, ut remunerentur milites, immò fundamentum & securitatem imperii in eo penè consistere, *c aurum & argentum rarò cuiquam nisi militi divisit, nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes suas & suorum converteret, id quod provinciales dedissent.*

Reliqua praemia communia sint omnibus, qui seu domi seu militiae florent. In hunc finem opibus, honoribus & muneribus sceptrum dotatum fuit; nec negata tamen etiam Justitiae auctoritas, ut hâc nimirum Princeps delicta puniat, illis verò Virtutem & animi excelsitatem remuneret. Etenim (uti dixit *d* Alphonfus Rex) *Bien por bien, e mal por mal recibiendo los Omes segun su merecimiento, es Justicia, que faxe man-*

tener

a Honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit pervenire. l. contra publicam C. re milit. *b* Lib. 2. tt. 27. p. 2. *c* Tunc vectigal publicum, quo antea milites, & remiges alebantur, cum urbano populo dividi ceptum, quibus rebus effectum est, ut inter otia Gracorum, sordidum & obscurum antea Macedonum nomen emergeret. Trog. lib. 6. *d* Lamp. in vitâ Alex. *e* Lib. 2. tt. 27. p. 2.

tener las cosas en buen estado. Rationem infra dat: *Ca dar gualardon à los que bien fazen, es cosa, que conviene mucho à todos los Omes, en que ha bondad, e mayormente à los grandes Señores, que han poder de lo fazer. Torque en gualardonar los buenos fechos muestra se por conosciado el que lo faze, e otro si por justiciero. Ca la Iusticia no es tan solamente en escarmentar los males, mas aun en dar gualardon por los bienes. E demas desto nasce ende otra pro, ca dà voluntad à los buenos, para ser toda via mejores, e à los malos para emendarse. Vbi pœna & præmium deficient, ordo Reip. deficit, quia spiritus sunt, qui eam conservat, alit ac fovet. Sine neutro illorum diu salva non posset consistere: nam spes præmii ad cultum obligat; metus autem pœnæ ad obedientiam, vel invitâ etiam naturali libertate servituti oppositâ. Hinc antiqui Imperium Symbolicos per flagellum significabant, ut in Monetis quibusdam Consularibus videre est; & dominationis Augusti prognosticon fuit, cum Cicero per quietem vidisset flagellum ei à Jove porrigi, interpretatus hoc omine Romanum ei portendi Imperium, quod pœnæ & præmii beneficio crevisset hætenus, & stetit. Quis à vitiis se abstineret, si pœna non esset? Quis caput suum periculis objiceret, si præmium sperare non liceret? Solon Rempublicam duabus rebus contineri dixit, Præmio & Pœnâ. Binos in mundo Deos esse, dicebat Democritus, Pœnam & Beneficium, persuasus nempe, absque his eum gubernari non posse. Hi duo poli sunt orbium Magistratûs: duo Reip. luminaria, quæ si deficerent, obscuris illa immergeretur tenebris. Duo ista folium a Principum sustentant. Ideo mandabat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliaque insignia Regia deponeret, quòd iis indignus videretur, qui præmia cum b justitiâ non distribueret. Dum Princeps agnoscit merita, præmium agnoscit: referuntur enim ad se invicem, & nisi illud a Iustitiâ firmatur folium. PROV. 16. 12. b *Anser cidarim, tolle coronam: Nonne hæc est, quæ humiliem sublevavit? Ezech. 21. 26.**

lud largiatur, injustus est. Hanc Præmii Pœneq; utilitatem non bene expenderunt Legum latores & Jurisconsulti, qui toti fuere in solis pœnis & suppliciis statuendis, Præmiorum verò vix uspiam meminerunt. Majorem ejus rei rationem habuit Sapientissimus Legislator in libro suarum legum, quem Hispano idiomate *Partidas* inscribit; ut enim utrumque conjungeret, peculiarem posuit titulum de Præmiis.

¶ Cum ergo tam necessaria sint Principi Pœna & Præmium, ut sine hoc æquilibrio per gubernationis funem securè incedere nequeat, magnâ utiq; consideratione est opus, ut iis rectè utatur. Eâ de causâ colligati erant Licetorum fasces; coronæ verò, cum è viridibus foliis fierent, quæ citò marcescunt, post obtentam victoriam primùm texebantur; ut interim, dum dissolverentur illi, & hæ necerentur, inter delinquendum & puniendum, merendū & præmiandum temporis aliquid intercederet, & merita atq; delicta ritè expendi possent. Præmia inconsideratè collata gratiarum actionem vix merentur. Citò facti eum pœnitet, qui temerè largitur aliis, nec virtus secura est ab eo, qui tam in pœnis est præceps. Si in his procedatur ultra limites, excusat Populus delictum in Severitatis odium. Si idem præmium Virtuti tribuatur & Vitio, illa injuriam, hoc verò robur accipit. Si uni (ubi paria sunt merita) majus Præmium detur, quàm alteri, invidiâ hic stimulabitur, & ingratum se præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandemque rem in unâ simul sede morari non possunt. Attamen illud etiam considerandum, quomodo Præmium, & Pœnam dispensare oporteat: differri tam diu non debent, ut Præmia tanquam desperata vilescant, aut pœnæ deberi desinant, temporis diuturnitate jam compensatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non sunt; eo quòd nulla amplius delicti supersit memoria. Rex Alphonsus Sapiens è Seren. Vestræ Progenitoribus magno cum judicio Posteror

suos

suos admonuit, quomodo in Præmiis & Pœnis gerere se deberent, cum dixit: *Que era menester temperamiento, asi como fazer bien do conviene, e como, e quando, e vtro si en saber refrenar el mal, e tollerlo, e escarmentarlo en los tiempos, e en las sazones, que es menester, catando los fechos, quales son, e quien los faz e, e de que manera, e en quales lugares. E con estas dos cosas se endereza el mundo, saziendo bien à los, que bien fazen, è dando pena, e escarmentamiento à los, que merecen.*

§. Expediet nonnunquam differre præmiorum distributionem, ne ex justitia deberi videantur, & ut interim, qui ea expectant, spe ista erecti majori cum studio præstent obsequia; nec ullam mercem pretio meliori emi crediderim, quàm quæ Præmiorum expectatione emitur. Et certè magis ad serviendum allicit spes futuri, quàm præmii accepti memoria. Atque hinc facilè apparet, quàm noxiæ sint successiones futuræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expendebat Tiberius, cum sese Gallo opponeret contendenti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati, qui successuri essent in legationibus legionum, & Præturis: ita enim fore dicebat, ut obsequia & industria aliorum planè a desinerent. Quâ in re non istud solum damnum ponderavit Tiberius, sed etiam quòd occasionem perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatûs sui vires consistere autumabat. *Atque ita favorabilis in speciem oratione, vim imperii retinuit.* Qui gratiâ in aulis valent, incerti quàm potentia eorum futura sit diuturna, animum advertere haud solent ad incommodum istud successio-
 rum futurarum, ut ex iis actiones suas moderentur: hoc enim spectant solum, ut Principis potestatem imminuant, & à Candidatorum importunitate sese liberent.

Cum

a *Subverti leges, quæ sua spatia, exercendæ Candidatorum industria, quærendisque aut potiundis honoribus statuerint. Tacit. l. 2. Annal.* b *Haud dubium erat, eam sententiam altius penetrare, & arcana imperii tentari. idem. l. 2. Annal.*

Cùm Princeps veluti cor sit sui statûs (quemadmodum a Rex Alphonsus dicere solebat) per illum utiq; vitales spiritus opum & præmiorum in membra alia dispertiri oportet. Etiam quod longissimè abest, tametsi Principis præsentia destitutum sit, ejus tamen favoribus fruitur. Isthec consideratio per rarò apud Principes locum invenit. Pleriq; omnes solos eos afficiunt præmiis, quos præsentem vident, victi importunitate petentium, aut domesticorum adulatione, aut quia ad negandum deficit animus. Et sicut fluvii non nisi solum, quod alluunt, madefaciunt; ita illi solos præsentem, quos ante oculos habent, gratiis & beneficiis cumulant, nec cogitant, quòd Ministri absentes innumeris cum laboribus & periculis dignitatem eorum tueantur, & faciant, quod per se ipsi non possunt. Gratia omnes in eos conferuntur, qui in Palatio & aula versantur. Illa obsequia æstimantur solùm, quæ moschum redolent, non ea, quæ pulvere respersa sunt & sanguine; ea, quæ oculis usurpantur, non quæ hauriuntur auribus; tum quia assentatio faciliùs oculos capit, quàm aures; tum etiam, quia mox animum titillat inanis gloria ex submissione præsentem, & gratitudinis indicis. Eam ob rem in aulis servire, lucrum est potius, quàm meritum; ambitio potius, quàm zelus; magis commoditas, quàm molestia aut labor. Splendor, qui sibi ipsi satisfacit. Qui absens obsequia præstat, approbationes & plausus promereri poterit, non gratias & beneficia. Vivet spe & inanibus promissis lactatus, morietur verò cum desperatione inglorius. Illud remedium est, ut hi tales per intervalla ad aulam revisant: nullæ enim literæ aut libelli supplices, tam ad persuadendum efficaces sunt, quàm præsentem Spe. Sola & expectatione haustra & canales non implentur, nisi in ipsas etiam aulæ aquas demergantur. Præsentem Principum fœcunda est, sicut & Solis. Præsentem hoc florent, absente marcescunt & exarescunt omnia. Ei, qui sub arbore consistit,

fructus

fructus in manus decidunt. Hoc est, quod bene multi ad aulas aspirent, & absentia detrectent munera, ubi tamen vel maxime Princeps Ministris suis indiget. Occurri huic malo poterit, si illicium præmiorum projiciatur longius, ut nimirum ibi dispensentur, ubi præcessere merita, non ubi petuntur præmia, absque eo, quod aut libellis supplicibus, aut importunitate præsentia opus sit. Theodoricus a Italiæ Rex absentes solabatur, dicendo se ex aulâ suâ eorum intueri obsequia, & discernere merita; & Plinius de Trajano testabatur: *b facilius esse, ut oculis ejus vultus absentis, quam animo charitas, quâ in illum ferretur, excideret.*

§. Isthoc tamen consilium, ut scilicet Ministri absentes interdû ad aulas accedant, in effectum deduci sic poterit, non missionem ab officiis flagitando, sed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facultatem impetrent ad tempus aliquod Principi suo coram se sistendi. Ibi enim curare poterunt melius, quod sperant, retinendo tantisper, quod Princeps in alium conferre possit. Multi aut suo malè contenti officio, aut majoris alicujus ambitiosè cupidi, illo se abdicarunt, quos facti pœnituit postea, cum spes suas & cogitationes viderent cadere irritas: Principes enim illud pro contemptu habent, & quasi violentiam interpretantur. Nemo quisquam sibi aut ingenii sui viribus tantum tribuat, ut existimet, Principem sine ipso vivere non posse: nunquam enim instrumenta desunt pro obsequiis Principum, & sprete semel sæpè etiam Ministrorum præcipuorum oblivisci solent. Atq; hæc omnia iis solum dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognitâ vanitate, ad vitam solitariam & privatam aspirant. Hoc tamen iis considerandum relinquo, magnos animos à Naturâ ad imperandum factos, non

a *Abunde cognoscetur, quisquis famâ teste laudatur: quapropter longissimè constitutum mentis nostra oculus serenus inspexit, & vidit meritum. Cassid. l. 9. c. 22.*
 b Plin. in Pan.

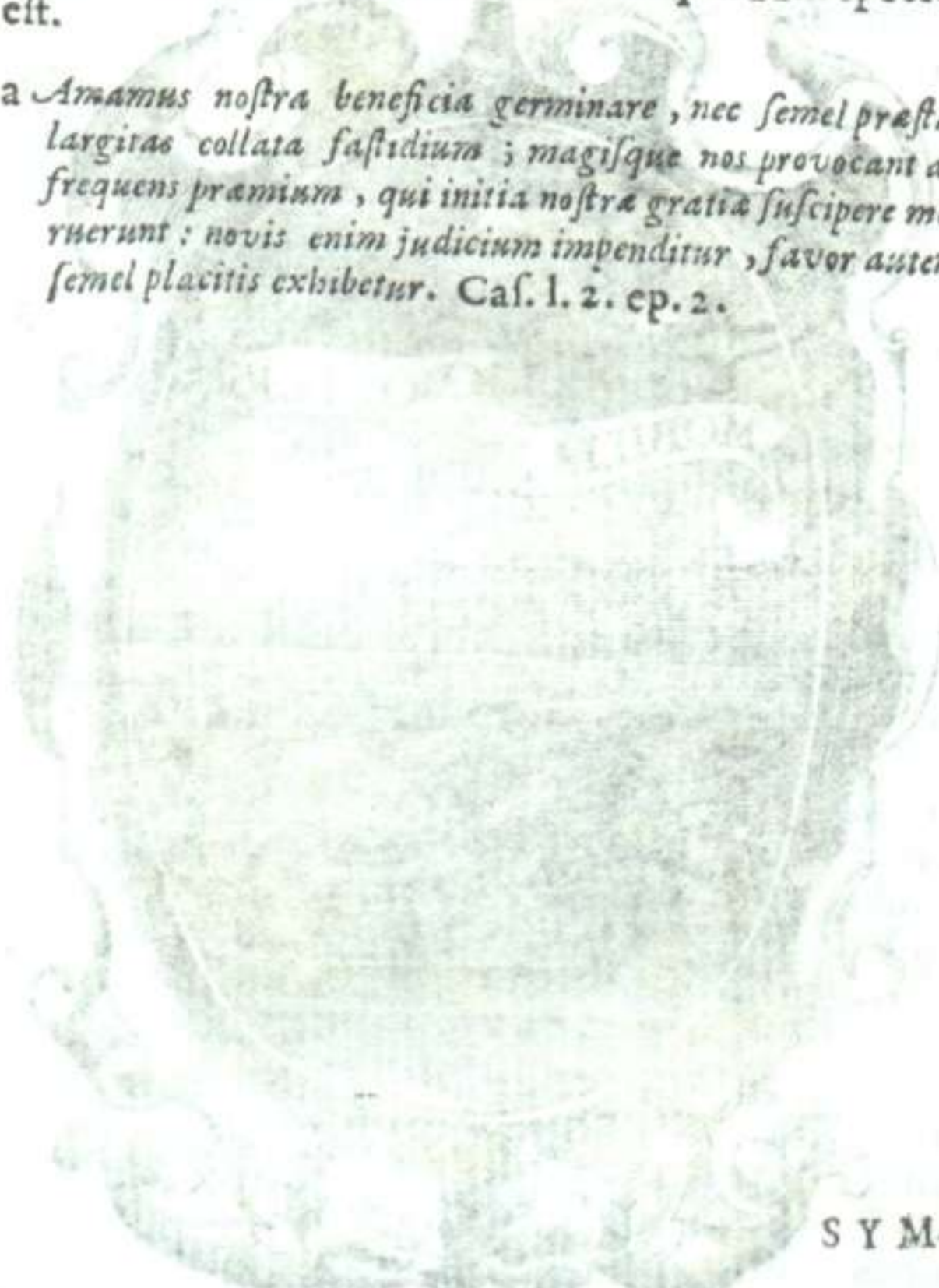
non semper in solitudine & secessu eam reperire quietem, quam sibi pollicebantur, & postquam eò usque processisse se vident, ut mutare amplius non liceat, vivunt, moriunturque infelices.

9. In Gratiis & Præmiis captandis plurimum Modestia potest, & Prudentia cum quadam dextertate, ut id fieri potius videatur ad præstanda meliora obsequia, quàm ad exhauriendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat, ut in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quàm cor docile; neque enim hoc solùm largitus est, sed divitias & etiam & gloriam. Ad hæc peti non debent, quasi ex Justitia: nam Virtus sibi ipsa pulcherrimum & amplissimum præmium est; & quamvis meritò illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, maluntque omnes, sibi acceptum referri potius, quàm quasi ex merito esset. Vnde porro fit, ut Principes præromptiores ferè sint, ad largè & liberaliter remuneranda obsequia exigua; majora verò parcius, quia plus gratitudinis ab illis sibi pollicentur, quàm istis. Quare qui multas gratias à Principe abstulit, majores indies sperare poterit: nam largitas semel exhibita ad ulteriora provocat beneficia, præterquam quòd mavelit Princeps alium agnoscere debitorem, quàm sese talem fateri: hoc enim ipsi minus honorificum est. Ludovicus XI. Galliarum Rex dixisse fertur, magis se erga eum affici, qui pro obsequiis exiguis magna accepisset beneficia, quàm erga aliquos alios, qui cum longè majora præstissent, perparum tamen remunerationis fuissent consecuti. Theodoricus Imperator, ex ambitione oriri ajebat, quòd gratiæ alicui exhibitæ mox germinarent, absque eò, quòd conferenti crearent fastidium; immò eum provocarent ad majora ei largien-

a Sed & hæc, quæ non postulasti dedi tibi, divitias scilicet, & gloriam, ut nemo fuerit similis tui in Regibus cunctis retrò diebus. 3. Reg. 3. 13.

gienda, cui jam semel favorem suum cœpisset a im-
pendere. Exemplum est in iis, qui Principi præ-
cæteris chari sunt: erga hos enim gratia & libera-
litas Principis penè obstinationis quædam species
est.

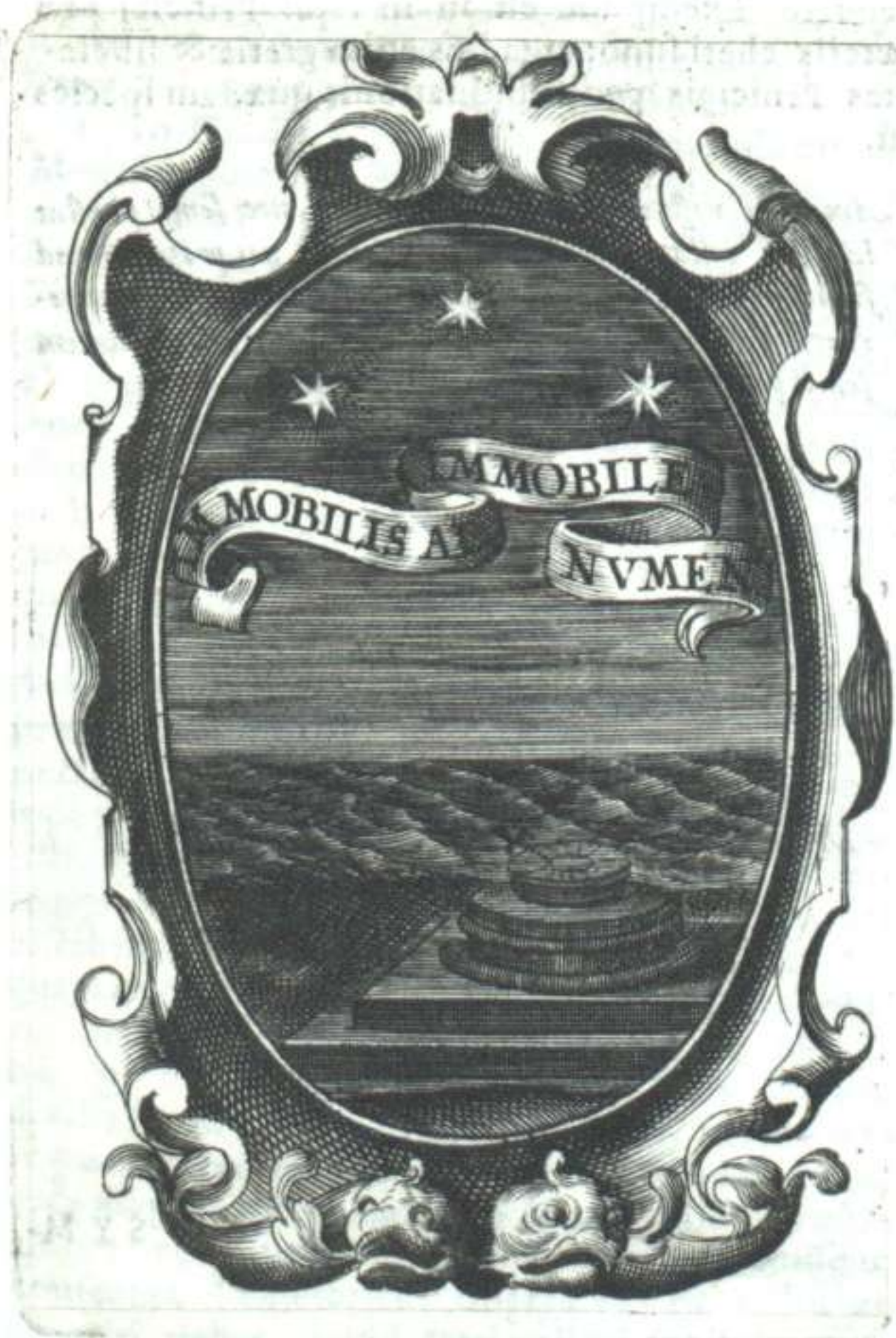
a *Amamus nostra beneficia germinare, nec semel præstat
largitas collata fastidium; magisque nos provocant ad
frequens præmium, qui initia nostra gratia suscipere me-
ruerunt: novis enim judicium impenditur, favor autem
semel placitis exhibetur. Cas. 1. 2. ep. 2.*

S Y M-

[Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.]

SYMBOLUM XXIV.

T Ametsi (ut ostensum est hactenus) Justitia Legibus armata, Præmium item ac Pœna, columnæ sint Reipublicæ molem sustentantes; columnæ tamen erunt in aëre, nisi basi Religionis, quæ Legum est vinculum, innitantur. Enimverò Justitiæ ju-

jurisdictio solos externos actus complectitur legitime probatos; occulti verò & interni ad forum illius non pertinent. In sola corpora auctoritatem habet, non in animos; adeoque magnoperè poenam pertimesceret Malitia, si occultè injurias, adulteria, & rapinas exercendo cupiditati suæ indulgere posset; immò illuderet Legibus, si Lex alia invisibilis non esset, quæ intus, & in animo malè agenti minas intentaret. Tam necessarius est in Republica timor iste, ut multis impiis Religio non nisi inventum videatur politicum. Quis absque eò egestate sua & sorte contentus viveret? quæ in pactis & conventis foret fides? quæ in administrandis bonis integritas? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ securitas vitæ? Paucos Præmium alliceret, si mediis occultis illud assequi contingeret, nulla habita injustitiæ ratione. Pauci eximia virtutis specie caperentur, nisi immarcescibilem sperantes Coronam potius, quàm illam temporariam, strictis continentia legibus sese sinerent obligari. Mox ordinem Reipublicæ turbarent vitia, sublato jam fine principali felicitatis, quæ in virtute consistit, & fundamentò illò ac propugnaculò Religionis, quæ sustentat Magistratum ac tuetur, nisi in animum suum inducerent cives, aliud supremum esse tribunal pro solis mentis cogitatis, quæ vel suppliciis æternis puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes isthæc & metus à Natura cuivis, quantumvis impio ac barbaro, indita, componunt hominum actiones. Cæsar Caligula Deos irridebat; dum tamen cælum tonaret, aliam agnoscebat potentiorè manum, à qua castigari posset. Nemo est, qui eam ignoret; neque ullum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum se non sentiat: & sicut acus nautica ex cognatione quadam Naturæ & consensu, quam *συνταξις* Græci vocant, in perpetuo motu est, donec sese firmet ad lucem stellæ illius polaris, circa quam volvuntur cælestes orbes: ita nobis quietis vivere non licet, donec agnoscamus & veneremur increatum

tum illud Sidus, in quo vera est requies, & unde rerum omnium motus proficiscitur. Ecquis magis eò intendere debet oculos, quàm Princeps, qui Navarchi instar Rempublicam moderatur, ut salvam in portu sistat? neque sufficit, quòd respicere illud se simulet, si astra alia vana & nebulosa contueatur; sic enim deerrabit à via, Reipublicæ navim in Syrtes & scopulos allidet, & naufragium faciet. Populus in opiniones dispares primùm, deinde in diversa trahetur voluntatum studia, unde seditiones orientur & conspirationes, ex his denique mutationes Rerumpublicarum & dominatum. *a* Plures Principes dissensionibus in Religione periisse vidimus, quàm armis. *b* Eam ob rem Concilium Toletanum VI. sapientissimè ordinavit, ut nemini Coronæ possessionem adire liceret, nisi prius dato jurejurando adpromitteret, nullum sese in regno suo toleraturum, qui veræ & orthodoxæ fidei mysteriis ritè imbutus non esset. Hispania quieta esse non potuit, donec errores Arrii deponeret, & omnes Religionem Catholicam amplecterentur. A quo tempore tam bene fuit universo Populo, ut cùm postea Rex Wetericus eandem sectam postliminio conaretur denuò introducere, intrà ipsum palatium miserimè fuerit trucidatus. Verùm non obstantibus quàm plurimis exemplis similibus & experienciis, fuit nonnemo, qui impie docere ausus est Principem, posse eum pro libitu Religionem aut dissimulare, aut fingere. Qui eam fingit, nullam omnino credit. Et si ejusmodi fictio artificium quoddam est politicum, ad copulandos animos, & tuendam Rempublicam, multò id præstabit melius vera Religio, quàm falsa: hæc enim caduca est; illa æterna, & immortalis.

Multa Imperia fundata in Religionibus falsis, sed ab ignorantia profectis, longò tempore Deus conservavit, remunerando isthâc ratione virtutes quasdam eorum morales, aut cultum cœcum, & virtutimas

a Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 6. *b* Conc. Tolet. c. 3.

barbaras, quibus ipsum inquirebant; non quod hæ illi gratæ essent, sed ob religiosam simplicitatem, quâ eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitiâ, aut arte, quàm ex ignorantia, Religionem dissimularent. S. Isidorus moriens vaticinatus est Nationi Hispanicæ, fore ut, si à verâ Religione ipsa descisceret, opprimeretur ab hostibus; sin in eâ constans persisteret, contrâ supra omnes Nationes alias evectum iri: id quod re ipsa evenit in durissimo Arrianorum jugo, a quo opprimi cœpit Hispania, ex quo Rex Witiza Summo Pontifici obedientiam præstare recusavit; ex eo enim tempore libertas cultûs, & vitiorum licentia quietem publicam perturbârunt, & periit militare robur: quæ res illi ipsi Regi, ejusque filiis, ac Regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & castigata *b* Hispania errores suos agnosceret, & Numen caeleste experiretur iterum propitium in exiguâ illâ Christianorum manu, cum quâ in Ausenæ montis speluncam, cui nomen de Covalonga, Pelagius sese receperat, ubi sagittæ & lapides missi à Mauris insigni miraculo reflecti in ipsos jacentes visi sunt, eosque magno numero vulnerare & sternere. Atque ex eo tempore paulatim sese rursus erigere cœpit Monarchia illa, & assurrexit (quanquam post longam annorum seriem) ad eam amplitudinem, qua etiamnum hodie fruitur in præmium Constantiæ suæ in Religione Catholicâ.

§. Cùm itaque Religio sit anima Rerumpublicarum, omni studio ad eam conservandam incumbere debet Princeps. Primævus spiritus, quem illis instillârunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas instituerunt, & erexerunt. Religio *c* fuit: hæc enim magis, quàm ipsa necessitas copulat animos, Imperii Romani moderatores Tiberius & Adrianus, proscriptis Religionibus peregrinis de-

K

de-

a Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 19. *b* idem hist. Hisp. lib. 7. c. 2. *c*. *Omniū primū, rem ad multitudinem imperitam efficacissimam, Deorum metum injiciendum ratus. Liv.*

derunt operam unicè , ut propriam sartam tectam conservarent , quomodo & fecêre Theodosius , & Constantinus , sancitis edictis & pœnis contra eos, qui à fide Catholicâ deficerent. Reges Ferdinandus & Isabella nunquam aliud Religionis exercitium tolerarunt; quâ in re laudabilis fuit constantia Philippi Secundi, ejusque Successorum, qui nunquam induci se passi sunt , ut ad componendas seditiones in provinciis Belgicis , conscientia libertatem concederent, tametsi hac ratione dominia illa integra conservare potuissent , & tot parcere sumptibus , quos in bellum impendere opus fuit. Pluris scilicet Dei honorem & gloriam aestimarunt , quàm felicitatem suam propriam, secuti exemplum Jovii Flaviani, qui cùm ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium acceptare noluit, dicens, Christianum se esse, nec decere, ut Imperator sit eorum, qui Christiani non essent : qua in sententia ita perstitit , ut donec milites omnes promitterent , Christi fidem se amplexuros , Coronam non admitteret. Quamquam hanc tam constantem pietatem etiam à suis Majoribus hæreditare potuerit , cùm idem illud de Rege Recesvintho , a Concilio Toletanum octavum memoret. Ea in re insigne pietatis exemplum Serenitati Vestræ Filio suo præbuit Parens gloriosissimus Philippus Quartus: cùm enim post suscepta regni gubernacula in consilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quò Consiliarii quidam vehementer propendebant, e ratione status esse arbitrati, ne aut bellum susciperet , aut in principio susceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox sese illis opposuit , dicendo *Nolle se hanc nomini suo notam inurere, ut vel horam unam Pacem servaret cum iis, qui Deo & Corona sua rebelles essent; atque inducias rupit illico.*

§. Propter

a *Ob hoc regi sui apicem à Deo solidari præoptaret, si Catholica fidei pereuntium turmas acquireret, indignum reputans Catholica fidei Principem sacrilegis imperare.*
 Conc. Tolet. VIII. c. 11.

§. Propter ardentissimum hunc zelum, & constantiam in Religione Catholica promerere Reges Hispaniæ titulum Catholicorum, qui primam Rearedo datus fuit; uti & Christianissimorum (longè etiam antè quàm Regibus Franciæ) ^a in Concilio Toletano Tertio, & Barcinonensi, quem titulum conservarunt Reges Sisebutus, & Ervigius, licet posteri eorum eundem deseruerint, donec Catholici titulum assumpserit denuò Rex Alphonfus Primus, ut sese ab Hæreticis & Schismaticis secerneret.

§. Et si verò ad Regum officium spectat, tueri in regnis suis Religionem, & verum Dei cultum promovere, tanquam qui Vicarii ejus sint in temporalibus, ut gubernationem ad majorem ipsius gloriam, & subditorum incolumitatem dirigant; illud tamen sciant oportet, non posse sese de cultu & controversiis Religionis decidere: hæc enim cura ad Caput Ecclesiæ Spirituale directè pertinet, cui soli hanc potestatem concessit Christus: Regibus sola executio, custodia, & defensio committitur eorum, quæ ab ipso decreta & ordinata fuerint. Oziam ^b Regem graviter increpabant Sacerdotes, & severè castigabat Deus, quòd incensum adolevisset cultum divinum in toto orbe Christiano uniformem esse, & unam eandemque in omnibus partibus Sponsam, illud est, quod ejus puritatem conservat, Brevi nos deficiet Veritas, si unicuique Principum eam rationibus suis ac finibus accommodare liceat. In iis Provinciis ac Regnis, ubi attentatum hoc fuit, vix hodie Religionis vestigium superest, ita ut Populus miserandum in modum confusus planè nesciat, quænam vera sit Religio. Distinctæ inter se jurisdictiones sunt, Spiritualis & Temporalis. Hac illius auctoritate ornatur; illa verò hujus se tuetur potestate. Obedientia heroïca est,

K 2

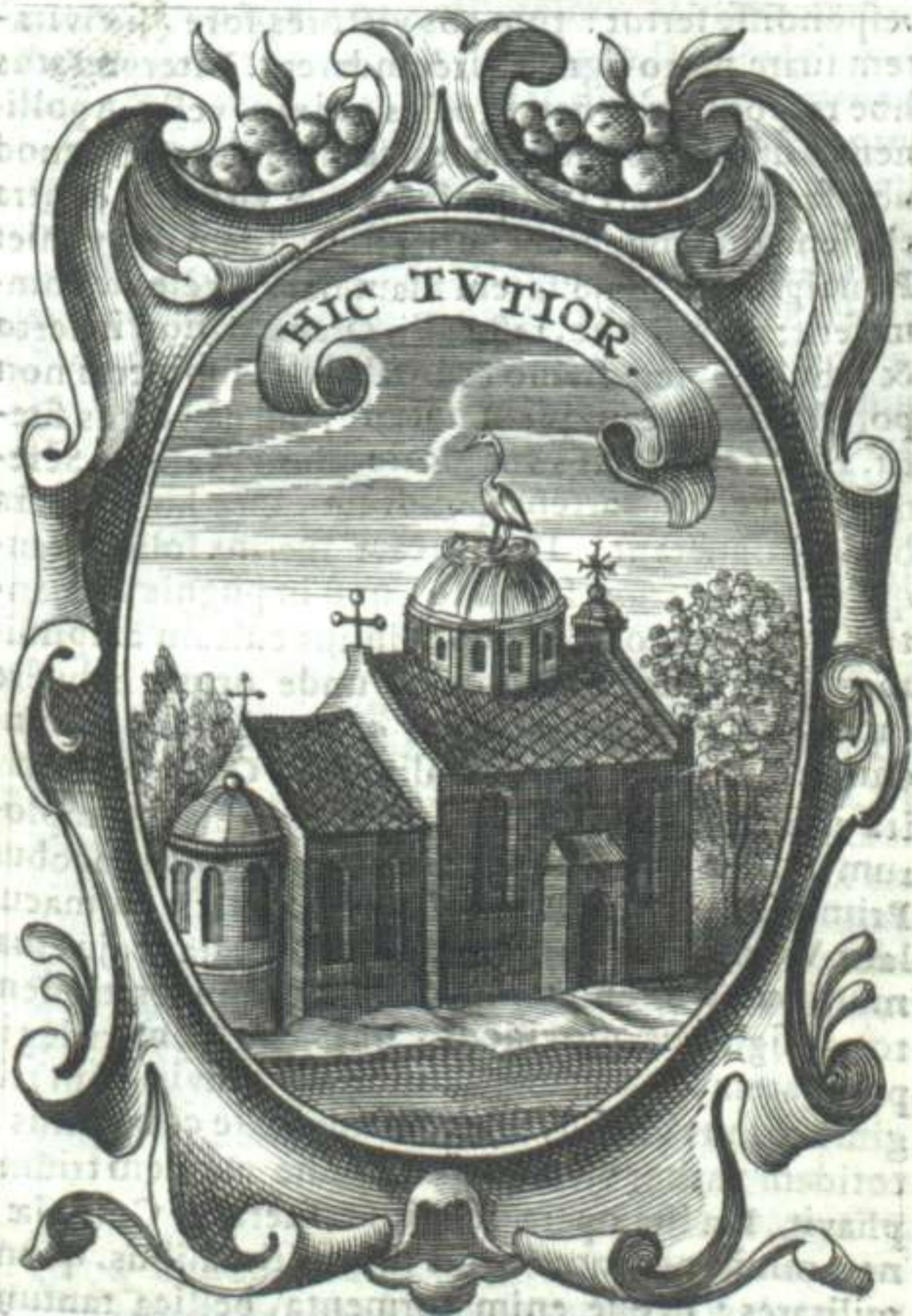
est,

^a Conc. Tolet II. Ioann. Biel in chron. Roder. Tol. l. 2. ^b Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum. 2. Par. c. 26.

est, quæ ultrò sese submittit Vicario illius, qui sce-
 ptra largitur, & adimit. Glorientur in eo licet Re-
 ges, quod Statutis patriæ subjecti non sint, aut Le-
 gibus alienis; attamen decretis Apostolicis parê-
 re eos oportet. Quin teneri se sciant, ut robur iis
 dent, & sanctè in Regnis suis servari faciant: præ-
 fertim, quando non solum ad bonum spirituale,
 sed etiam temporale ita expedit, ut quod sacra
 concilia decrevêre, mandetur executioni; neque
 permittant, ut ob fines quosdam particulares, de-
 creta eorum violet aliquis, aut perturbet in dama-
 num & præjudicium subditorum, & ipsiusmet Re-
 ligionis.

S-Y-M-

S Y M B O L V M X X V .

Supra turrin templi nidum suum Ciconia con-
 struit, & loci sanctitate successionem suam red-
 dit securiorem. Princeps, qui triangulari Eccie-
 siæ lapidi Monarchiæ suæ ædificium superstruit, fit-
 mabit illud, & stabiliet. Oraculum Delphicum con-

sultum aliquando ab Atheniensibus, quâ ratione se contra Xerxem tueri possent, qui cum ingenti classe mille ducentarum triremium illis imminabat, respondisse fertur: tum eos victores fore, si civitatem suam muro ligneo circumdarent. Interpretatus hoc responsum Themistocles, dixit, velle Apollinem, ut cives omnes naves conscenderent; quod ubi factum evasere superiores, & victoriâ contra classem tam ingentem potiti sunt. Idem usu veniet Principi, qui Majestatem suam navi Ecclesiæ commiserit: nam si hæc, teste alio Oraculo, non incerto & fabuloso, sed divino & infallibili, submergi non potest, nec ille unquam poterit, qui eâ vectus fuerit. Hæc causa fuit, cur gloriosissimi Majores Sere- nitatis Vestræ partem spoliiorum, quæ hostibus in bello eripuerant, Deo dicare fuerint soliti, tanquam victoriarum Domino, quô in pugnis utebantur propitio, offerendo ad ipsius cultum amplissimos redditus & possessiones, unde ortum habuere innumera penè Ecclesiarum & dotationes, & fundationes adium Cathedralium & Coenobiorum, ita ut in Hispaniâ plusquam septuaginta Templo- rum millia illi erexerint: inter quos solus Jacobus Primus Aragonius Rex construxit mille, Immacu- late Virginis Deiparæ honori consecrata, cujus suæ magnificentia ampissimam tulit remunerationem tot insignibus provinciis, quas in suam redegit potestatem, tot victoriis, quas reportavit, nam tri- ginta tribus vicibus prælio cum hoste congressus, totidem pariter vicibus felicissimè eundem trium- phavit. Pia ista opera religiosæ fuerunt Coloniae, non minùs potentes armis suis spiritualibus, quàm militares: neque enim tormenta bellica tantum per mœnia patefaciunt aditum, quàm ipsa Oratio. Ad septem dierum præces, quibus Populus Israëliticus Dei opem implorabat, muri Jerichuntini *b* con-

a Mar. hist. Hisp. l. 14. c. 2. *b* Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico corruerunt. Ios. 6. 20.

cidere. Melius itaque in Templis, quàm in arariis, divitiæ deponuntur: non pro extrema necessitate solum, verùm etiam, ut efflorescent per illas Religione, Imperium una efflorescat. Athenienses thesauros suos asservabant in templo Delphico, cujus custodiæ eos aliæ etiam Nationes committebant. Quæ custodia melior quàm illius, qui Regnorum arbiter est? Minimum in Templis cor nostrum erit, si in iis thesauri *a* nostri fuerint. Quare non impium minus, quàm imprudens consilium est, sub levissimo necessitatis publicæ prætextu expilare Ecclesias. Providentiâ divinâ dignus non est, quisquis potentia Dei diffusus, in omni casu mox ad supellectilem domus ipsius adjicit oculos. Regi Ferdinando *b* Sancto Hispalim obsidenti pecunia deerat ad continuandam obsidionem, cumque suaderent alii, ut ararii tenuitatem & inopiam Ecclesiarum thesauris tantisper sublevaret, respondit ille: *Plus ego mihi de precibus & sacrificiis Sacerdotum, quam divitiis eorundem polliceor.* Quam pietatem & fiduciam die proximè sequenti deditioe urbis cumulatissimè Deus compensavit. *c* Reges alii, qui secus fecerunt, graves sacrilegæ suæ audaciæ dedere poenas. Gundericum Vandalorum Regem S. Vincentii templum spoliare parantem, in ipso templi limine mors repentina oppressit. Graves illas calamitates, quibus Rex Alphonsus Aragonius confictatus fuit, Numinis vindictam plerique interpretabantur, quòd ædes sacras diripuisset. Serenissima Regina Uraca ad ipsas portas templi S. Isidori, quod est Legione, & in cujus thesauros temerè involarat, diem supremum obiit. Rex Sanctius Aragonius, quòd bonorum Ecclesiæ invasione manus non semel temerasset, in obsidione quadam, sagitta ex muro emissâ sub axilla confixus interiit. Et tamesi ipse aliquot annis antè Rotæ in S. Victoriani, ad aram S. Vincentii humillimo corporis habitu, cum gemi-

C 4

tu,

a Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Matt. ca 2. 6. 21. *b* Mar. hist. Hisp. *c* idem hist. Hisp 1. 5. c. 3.

tu & lacrymis publicè veniam precatus fuisset, omnia, quæ ablata fuerant, integrâ fide restituendo, voluit tamen Deus, ut delicti gravitas magis adhuc existât pœnâ innotesceret ad exemplum aliorum. Rex Joannes Primus in prælio ad Aliubarrotam, cæsus fugatusque fuit cum suo exercitu, propter invasos, ut credebatur, templi Guadalupéi thesauros. Postquam Fridericus Rex Neapolitanus, Cajetam ad deditionem compulerat, ingressi inde Gallia binas naves templorum spoliis oneraverant; sed ambæ (quod pro miraculo habitum) periêre.

6. Atque in his omnibus casibus necessitas extrema locum non habuit: in illa siquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro sui conservatione uti possint iis opibus, quas pia liberalitate in locis sacris deposuerunt; ea tamen lege, ut tantundem suo tempore, meliore Fortuna aspirante, restituere parati sint; *b* uti fecêre Reges Catholici Ferdinandus & Isabella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi coactum fuit facultate, ut aurum argentumque Ecclesiarum in necessarios belli usus tantisper impenderent. Qua in re sacri Canones, & Concilia certos definiverunt casus, necessitatem item & pericula, in quibus Ecclesiastici teneantur subsidiis suis Rempublicam sublevare. Et sanè grandis esset avaritia, quæ excusari non posset, si necessitates communes nollent agnoscere. Quid enim? Ipsi nobilissima & præcipua pars sunt Reipublicæ, & si pro hac & Religione vitam exponere obstricti sunt, cur non & suas fortunas? Si eos sustentat & alit Respublica, æquum omnino est, ut inutuum vicissim ab illis sperare possit subsidium pro sua conservatione & defensione. Durum erit Populo, decimas semper persolvere, & pia facere opera, si in communi necessitate non sit, qui in oneribus extraordinariis eundem sublevet. Propriam suam pietatem execrabitur, & refrigescet zelus illius & devotio, ne porrò novas obla-

* Mar. hist. Hisp. lib. 22. cap. 14. *b* idem hist. Hisp. lib. 24. cap. 8.

oblaciones, donationes, & legata Ecclesiis faciat. Valde itaq; rationi consentaneum est, ut Clerus in ejusmodi casibus redivis suis impensas publicas adjuvet, non eò solùm, quòd periculum aut beneficium commune omnibus sit; sed etiam, ne Sæcularium bona & possessiones ita graventur, ut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera desinant. Majores opes videntur tempore necessitatis extremæ aurum & argentum Ecclesiarum ductum in laminas in domo monetariâ, quàm in vasa aut supellectilem sacram in templis.

¶. Atque hæc obligatio statûs Ecclesiastici major est, in necessitatibus gravioribus Regum Hispaniæ: cùm enim ab horum pia liberalitate omnes ferè fundationes & dotationes Ecclesiarum profectæ sint, tenentur eæ vicissim ex justitia, Patronis suis in necessitate venire subsidio, & sic eosdem obstringere, ut munifici esse pergant alias, ubi tempus & occasio tulerint. Hæ & plures aliæ rationes sacram Sedem Apostolicam impulerant, ut ad eò liberalem sese erga Reges Hispaniæ sæpè præstiterit, concedendo iis usum bonorum Ecclesiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius VII. Sanctii Romari Aragoniæ Regis arbitrio permisit decimas & redditus Ecclesiarum, quæ aut recens extractæ fuissent, aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu posset disponere. *a* Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejusque Successoribus, & Primoribus Regni Urbanus Papa, exceptis tamen Ecclesiis Residentiæ. Innocentius Tertius Bullâ Cruciatam concessit pro bello Hispaniæ, quod Sacrum vocabant; quâ gratiam deinde temporibus Regis Henrici Quarti ad vivos pariter, & vitâ functos extendit Papa Calixtus. Gregorius Decimus Regi Alphonso Sapienti permisit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ destinata erat; quod deinde perpetuum esse cœpit temporibus Regis Joannis Secundi, & extendit illud Alexander Sextus etiam ad Regnum Grana-

tenſe. Joannes XXII. decimas reddituum Eccleſiaſti-
corum & Cruciatam iudulſit Regi Alphonſo Unde-
cimo. Urbanus V Regi Petro Crudeli tertiam par-
tem decimarum ex beneficiis Eccleſiaſticis Caſtel-
læ. Pontifici Sixto Quarto placuit, ut Clerus unâ vi-
ce centies mille Ducatos pro bello Granatenſi con-
tribueret, & Cruciatam impertiit; quam gratiam de-
inde plures alii Pontifices prorogârunt. Julius Se-
cundus Regi Emanueli Luſitano conceſſit tertiam
fructuum partem, quæ ad Eccleſiæ fabricam perti-
nebat, & ut eidem ex reliquis Eccleſiarum rediti-
bus decima eorum pars cederet.

§. Hæc tamen ſubſidia in neceſſitatibus, & uſus
publicos, quibus deſtinata fuerint, impendi debent;
quâ in retam religioſa fuit Regina Iſabella, & ut cùm
collectos videret è Bulla cruciata nonaginta millio-
nes, juſſerit illicò in eos converti uſus, quos Bul-
læ Apoſtolicæ præſcriberent. Magis eluceſcent gra-
tiæ iſtæ, & majores ex iis naſcentur fructus, ſi ſic
impenſæ fuerint. Neceſſitas tamen, & periculum
confundere ſolent omnia, & facile interpretari
mentem Pontificum, ſi aliter fieri contingat, præ-
fertim quando ſumptus, qui aliunde in iſtum fi-
nem fiunt, majores ſunt, cùm perinde ſit, ex hiſ-
ne pecuniis ſumantur, an ex aliis.

• Mar. hiſt. Hiſp.

S Y M B O L U M XXVI.

IMpia fuit eorum opinio, qui aſſerere auſi ſunt,
majori fortitudine Gentiles excelluiſſe, quàm
Chriſtianos, eò quòd illorum ſuperſtitio magis
corroboraret animum, & ferociorem redderet tetro
illo ſpectaculo tot cruentarum viſtimarum, quas
Diis offerebant in ſacrificiis; eosque ſolos pro Vi-
ris fortibus & magnanimis haberet, qui robore
magis virium, quàm ratione aliis Nationibus do-
minarentur; contra verò noſtræ Religionis inſti-
tutum incuſaret hoc nomine, quòd demiffionem
commendaret, & manſuetudinem, quæ duæ virtutes
ani-

animos facere solent abjectiores. Impia prorsus opinio, & à veritate nimium quantum aliena! Sanguis profusus animum barbarum magis, & crudelem red-

dere potest, fortiorem ac magis strenuū non potest. Fortitudo & excelsitas animi mox cum ipso pectore nascitur, non oculis hauritur. Nec generosiores

sunt, qui magis sanguine & cæde animantium capiuntur, uti nec illi, qui humana carne victitant. Magnanimitatem non spernit nostra Religio; quin ad illam acuit potius. Non præmia proponit nobis temporaria & caduca, uti facit superstitio Ethnica; sed æterna, nullis unquam sæculis finienda. Quòd si tunc Corona aliqua è lauro, quæ simul atque à trunco avellitur, marcescere incipit, tantoperè incendit animos: quid non faciet nunc sempiterna illa stellarum, & immortalis? An fortasse majoribus sese objecerunt periculis Gentiles, quàm Christiani? Si quando illi urbem aliquam aut castrum armis impeterent, clypeis & testudinibus muniti id factitabant. Nunc vero Christianis per densos glandium imbres, per fulmina pulveris pyrii tentandus est aditus. Non adversantur fortitudini demissio animi & mansuetudo; quin ita junctæ sunt inter se, ut absque his exerceri illa nequeat: neque fortitudini locus est, ubi non sunt mansuetudo, tolerantia, & reliquæ virtutes. Namque is solùm vir fortis est, qui ab affectibus vinci se non patitur, & à perturbationibus animi liber est, in quo genere plurimum elaborarunt Stoici, & majori postea cum perfectione Christiani. Perparum ex sua parte facit, qui iracundia aut superbia se finit abripi: illud heroicum, proprias suas passiones & cupiditates frangere. Inter difficiliores arenas animus est, ubi ista vigent certamina. Qui eo usque sese demittere didicit ut alteri inflectat genua, facile in occasione contemnet periculum, & cervice constanti securim excipiet. Tulerit sanè Religio Ethnica Magnos Duces, quales fuère Cæsares, Scipiones, & alii complures; at certe haud minores nobis dedit Catholica in Alphonfis & Ferdinandis Castellæ, uti & in aliis Aragoniæ, Navarræ, & Lusitaniæ Regibus. Quæ tanta animi fortitudo esse potuit, atque illa, quæ in Carolo V. Imp. eminuit? Quem unquam Magnum

Ducem

2 Illi quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant; nos autem incorruptam. 1. Cor. 9. 25.

Ducem celebravit antiquitas, cui pares, aut etiam superiores non fuerint Gonsalvus Ferdinandus de Corduba, Ferdinandus Cortesius, Antonius de Lieva, Ferdinandus Davalus Piscariæ Marchio, Alphonsus Davalus Vasti Marchio, Alexander Farnesius Dux Parmensis, Andreas de Oria, Alphonsus Albuquerqueus, Ferdinandus Alvarus de Toletus Dux Albanus, Marchiones de sancta Cruce, Comes Fontanus, Marchio Spinola, Ludovicus Fajardo, & alii propè innumeritam Hispaniæ, quàm aliarum Nationum, nunquam laudati satis à fama. De quibus meritò dici poterit id, quod Apostolus Paulus de magnis illis Ducibus, Gedeone, Barac, Samfone, Iephte, Davide, & Samuele commemorat: *a Per fidem devicerunt Regna. Fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.* Si Gentilium victorias conferre placuerit cum iis, quas reportarunt Christiani, longè has fuisse majores videbimus. In prælio ad Navas ducenta Maurorum milia cecidere, è nostris non nisi homines viginti quinque. *b* Hastæ & sagittæ hostium tantâ multitudine repertæ, ut duobus diebus, quibus victor exercitus iisdem in locis hæsit, lignorum usum exhibuerint excitandis ignibus; ac ne comburi quidem potuerint, etsi studium adhibebatur. Altero tantò plures in pugna Saladanâ occubere, desideratis Christianis solùm viginti: & in illustri illâ victoriâ navali ad Naupactum (Lepanthum hodie) quam Joannes Austriacus contra Turcas obtinuit, centum & octoginta triremes partim demersæ fuerunt, partim captæ. Quas victorias non sibi tribuit Christianum pectus, sed vero Domino exercituum, quem veneratur & colit.

c Que em caos tao estranhos claramente,

Mais Peleja o favor de Deos, que agente.

Gloriosus animi triumphus. Non minùs hostem confundit cor in Deo confidens, quàm manus ense

K 7

armata,

a Heb. 11. 33. & 34. *b* Mar. hist. Hisp. l. 11. c. 24.

c Camoës Lus. Can. 3.

armata uti Judas Machabæus *a* experimento didicit. Deus est, qui corda regit, ipse animum & vires *b* sufficit, ipse tribuit, & negat victorias. Impostoris notam incurreret, atque à malitiâ & fraude excusari non posset, si ei adesset potiùs auxilio, qui falsum colit Numen, & impiis sacrificiis sibi propitium reddere satagit. Quòd si etiam interdum iis largiatur victorias, id non invocationi, sed causis aliis occultis Providentiæ divinæ ascribendum. In siti illâ, quâ exercitus Romanus laborabat in bello Marcomanico, placari haud potuit Deus sacrificiis & precibus Legionum Gentilium, donec tandem Legio Christianorum decima ejus imploraret auxilium: tunc enim copiosissimum iis imbrē impertivit, & fulmina in hostium direxit aciem, ut facili negotio victores evaderent; unde Legio illa postea Fulminatrix dicta est. Si viva semper esset fiducia illa ac fides, eosdem etiamnum operaretur effectus; at enim, quia aut ista desunt, aut propter alios occultos fines permittit Deus, ut bello subigantur etiam ii, qui verum ei cultum deferunt; quod dum fit, non triumphantium præmium est, sed eorum, qui vincuntur, castigatio ac pœna. Semper itaque in Principum manibus vexillum Crucis sublime volitet; significatum per enssem illum, quem Jeremias Judæ Machabæo *a* porrexit, ut hostes suos fugaret: sumant item Religionis scutum, & sibi ponant ante oculos æternum illum ignem, qui Persarum Reges antebat, Symbolum alterius incircumscripti, à quo radios suos Sol accipit. Hæc vera Religio est, quam milites adorabant, quoties provoluti in genua venerabantur vexillum, quod Labarum Constantinæ Imperatoris vocabatur. Cùm enim Crux quædam

a *Manu quidem pugnantes, sed Do-* lu-
minum cordibus orantes, prostraverunt non minùs triginta
quinque millia. 2. Mach. 15. 17. b *Ne diceres in corde tuo,*
fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præsti-
terunt. Sed recorderis Domini Dei tui, quòd ipse tibi vires
præbuerit. Deut. 8. 17. & 18. c *Accipe sanctū gladium mu-*
nus à Deo in que dejicies adversarios. 2. Mac. 2. 15. & 16.

lucis splendore in cælo efformata cum inscriptione, *In hoc signo vinces*, victoriam illi contra Maxentium promitteret, vexillum istâ formâ fieri præcepit, quam præsentî Emblemate exhibeo, supernè cum literis *a* X & P. caractere nominis Christi, & literis Græcis Alpha & Omega, quæ Dei sunt Symbolum, *b* principii & finis rerum omnium. *c* Vexillo isthoc usi sunt deinceps Imperatores usq; ad tempora Juliani Apostatæ. Joannes quoq; Austriacus in omnibus suis signis Crucem efformari jussit, cum isto lemmate: *d* *His armis vici Turcas, iisdem victurum me confido & Hæreticos.* Rex Alphonsus Magnus eadem verba Crucis Constantinianæ in alio quodam posuit vexillo quod in templo Ovetano postea obtulit: & iis ipsis uti placuit, sicut & labaro Constantini pro præsentî Emblemate, ad imprimendam Principum animis fiduciam illam, quâ vexillum Religionis contra hostes suos plantare eos oportet. *e* In prælio ad Navas Canonicus quidam Toletanus, Decanus postea, Paschasius nomine, Crucem quam Roderico Archi-Præfuli de more præferebat, per hostium cuneos semel atque iterum circumtulit, & evasit incolumis, tametsi omnium telis peteretur, multæq; Maurorum sagittæ hastili infixæ hærent. Latera vexilli istius spiritus cælestes stipare solent. Gemini Angeli equis candidis vecti in primâ acie pugnare visi sunt. *f* quando ad Septimancas Rex Ramirus Secundus Mauros devicit. In alio item prælio ad Clavigirim temporibus Regis Ramiri Primi, uti & in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonsi Noni divinum illud fulmen, filius tonitruî sanctus Jacobus Patronus Hispaniæ, in equo albo vexillum præferre visus est, quod rubræ Crucis figurâ distinctum erat. *g* *Nullus vobis resistere poterit* (dicebat Josue ad Principes Israël, jam jam è vitâ discessurus) si in

a Euseb. l. 9. hist. c. 9. *b* S. Ambros. epist. 29. *c* Genebr. l. 4. Chron. anno 1572. *d* Mar. hist. Hisp. l. 7. c. 16. *e* Mar. hist. Hisp. lib. 11. c. 24. *f* idem. hist. Hisp. l. 8. c. 5. *g* Jos. c. 23. 10.

si in Deo spem & fiduciam collocaveritis. a *Vnus è vobis persequetur hostium mille viros : Quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit.* Plenæ sunt sacræ paginae istiusmodi divinis subsidiis. Contra Chananæos stellas *b* ipsas Deus in acie disposuit; contra Amorrhæos Elementa *c* armavit, & lapides è caelo depluit. Nec opus fuit alio creaturarum ministerio in fidelium favorem adversus Madianitas, *d* *Immisit Dominus gladium in omnibus castris, & mutuâ se cade truncabant.* In semetipsum ultionem provocat, quisquis Dei inimicus est.

a Jos. ibid. *b* *De caelo dimicatum est contra eos : stellæ manentes in ordine suo, adversus Sisaram pugnaverunt.* Jud. c. 5. 20. *c* *Dominus misit super eos lapides magnos.* Jos. c. 10. 11. *d* Jud. c. 7. 22.

S Y M B O L U M XXVII.

Quod neque vis, neq; diuturna multorum annorum oppugnatio adversus Trojam efficere potuit, dolus tandem obtinuit sub specie Religionis, inferentibus in urbem Græcis arma sua intra alvum equi lignei abdita, tanquam si voti, quod Deæ Palladi fecissent, rei essent. Mirum dictu! neque interior armorum concussio & sonitus; neque advertentia prudentiorum civium; neque quod opus foret, dirutis mœnibus eum in urbem inducere, mox posteaquam Græcorum naves solvissent è littore; neq; quòd intra mœnia commorari deberet. Populo sufficere potuit, ut fraudes agnosceret: tanta Religionis vis est. Eâ opportunè usi sunt Scipio Africanus, Lucius Sylla, Quintus Sertorius, Minos, Pisistratus, Lycurgus, & alii, ut actionibus suis & legibus conciliarent auctoritatem, & Populo imponerent. Phœnices in Hispaniam ingressi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis formâ construxerunt, Herculi dedicatum, agentes, per quietem sic jussos se esse. Crediderunt Hispani, divinum esse cultum, quod stratagema erat; esse pietatem, qui dolus fuit:

fuit: atque ita Phœnices sub Religionis prætextu, quo nihil ad speciem fallacius, oppressos deinde loci istius incolas bonis omnibus & fortunis spo-

liârunt. Alterius item templi beneficio in promon-
torio Dianéo (ubi nunc est Denia) incolæ Insulæ
Zacynthi machinationes suas clam habuerunt;
cūm

cùm Hispaniam sibi subjicere molirentur. Rex Sisenandus Suinthilam regno expulerat, atque ut dominationem suam magis stabiliret. Concilium Provinciale septuaginta circiter Præsulum convocavit, sub specie quidem Ecclesiasticæ disciplinæ, quæ vitio temporum collapsa erat, novis legibus astringendæ; sed reverà præcipua ejus cura erat, ut condemnato Patrum sententiis Suinthilâ, sibi deinde corona adjudicaretur, & populus in concordiam rediret: quo eodem artificio etiam Ervigius electionem suam & abdicationem Regis Wambæ confirmare studuit. Non ignorat Malitia, quantum apud hominum animos valeat Religio, quare hæc potissimum utitur ad exercendas suas technas, quibus simplicem populum facillimè decipit, qui cum fines illius omnes penetrare nequeat, sibi persuadet ista solum tendere ad Deum reddendum propitium, ut bonâ fortunet temporalia, & æterna postea præmia conferat. Et quæso, in quas non impulit fraudes Nationes plurimas Religionis species, dum sese superstitiosis cultibus miserè dederent? Quam serviles & truculentos mores ii non introduxerunt, cum libertatis, fortunarum & vitæ dispendio? Advigilent sedulo Principes & Respublicæ, hoc præsertim tempore, quando Politica larvam Pietatis induit, neque facillè admittant illos Religionis equos, qui non civitates solum, sed integras etiam provincias, & regna funditùs devastârunt. Quod si sub illius titulo ambitio irrepit, & cupiditas, & oneretur graviter populus, suave Dei jugum fastidiet, ob damna & detrimenta rerum temporalium, quæ patitur, & sensim in animum suum inducet, legem naturalem ac divinam Religionis ad rationem statûs pertinere; Principes verò sub specie illius sua contegere artificia, quibus subditos contineant in officio, & fortunis suis expolient. Perpendant itaque apud se Principes cum omni diligentia, num quod de novo introducit, Religionis causa sit, an prætextus solum, in auctoritatis & potestatis

illius præjudicium, aut injuriam subditorum, aut contra tranquillitatem publicam: id quod ex fine, quem sibi novitas ista propositum habet, perspicere poterunt, examinando quò spectent tales innovationes, an ad emolumentum proprium, aut ambitionem; an ad bonum spirituale conducant, nec ne; aut num hoc ipsum non mediis aliis, quæ minus adferant præjudicii, procurari queat. In istiusmodi casibus, minori cum periculo damnum præcavetur, quàm eidem postea paretur remedium, non dando locum ejusmodi prætextibus & abusibus. Si tamen introducti jam fuerint, magna cum suavitate corrigi eos oportet, non via facti, nec cum violentia & scandalo, nec jure extremo potestatis, præsertim si sub Principis jurisdictionem casus isti non cadant; sed singulari cum solertia, & habita personarum ratione, per manum illius, ad cujus forum a pertinent, edocendo illum sincerè de rei veritate, deque damnis & incommodis. Etenim si Princeps sæcularis id facere vi attentaverit, & abusus isti apud Plebem inveteraverint, hæc illud impietati tribuet, & sacerdotibus obtemperabit potiùs, quàm Principi: contra verò, si Populum inter & Sacerdotes non omnino optimè convenerit, & ille viderit, auctoritatem Ecclesiasticam & sæcularem inter se dissidere, obedientiam abjiciet, & contra ipsam insurget Religionem, declarata Principis voluntate jam factus audacior, & paulatim in eam veniet opinionem, damna ejusmodi contentionum ad substantiam Religionis pertinere; quo fiet, ut facili negotio animum pariter, & illam immutet. Atque eâ ratione, si Princeps litibus & controversiis cum Magistratu Ecclesiastico; Populus verò novitate opinionum implicatus fuerit, nullus porrò rebus sacris habebitur honos, & graves oborientur errores, confusâ illâ divinâ luce, quæ collustrabat animos, & uni ebat; unde multorum Principum

a Labia enim Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore ejus. Malach. c. 2. 7.

pum interitus, & Statuum a immutationes nasci vidimus: Magnâ prudentiâ opus est, ad ritè gubernandam in talibus materiis multitudinem, nam pari facilitate, aut eas spernit, & impia est; aut leviter credit & superstitiosa est; quod postremum frequentius accidit: ipsa enim tanquam imperitior specie religiosi cultûs & opinionum novitate continuo capitur, antè etiam quàm recta ratio ista omnia ad examen vocet. Quare plurimum refert, omnem illi paulatim ruinæ occasionem præcidere, eas cumprimis, quæ oriri solent ex inanibus disceptatiunculis de materiis quibusdam subtilioribus, quæve ad Religionem nihil omnino aut parum faciunt, non permittendo, ut aut defendantur, aut typis imprimantur: alias enim multitudo in diversa trahetur studia, & opinionem suam, tanquam de fide esset, tuebitur mordicûs. Quæ res non minores turbas ciere posset, quàm ipsa Religionum diversitas, aut iis ansam dare. Eodem periculo territus Tiberius concedere noluit, ut libri Sibyllini *b* inspicerentur, quorum vaticinia tumultus concitare poterant: & in actis *c* Apostolorum legimus, libros igni fuisse traditos, qui vanas curiositates continerent.

§. Solet Populus sub specie pietatis miserè decipi, & cœco quodam impetu sese dedere cultibus quibusdam superstitiosis cum submissione prorsus muliebri, quæ hominem melancholicum reddunt & timidum, & imaginationum suarum vile mancipium, quæ animum simul & spiritum opprimunt, faciuntque eum otiosum sodalitia obire, & vacare peregrinationibus, ubi multi sæpè abusus committuntur, & vitia. Imperitæ plebeculæ infirmitas illa est, neque parum periculosa veritati Religionis,

a Nulla res multitudinem efficacius regit, quam superstitio. Curtius. *b* Censuit Asinius Gallus, ut libri Sibyllini adirentur; renxit Tiberius perinde humana, divinaque obtegens. Tacit. l. i. Annal. *c* Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus. In Act. Apost. c. 19. 19.

& salutis publicæ, & nisi principiis quis obstet, gravissima creat incommoda & pericula: nam stultitiæ genus est, quæ sub specie boni temere præcipitat, & novas consecratur Religionis opiniones, & artes diabolicas. Religiosa quædam subjectio utilis est, sed sine superstitione abjectâ & humili: talis scilicet, quæ virtutem in pretio habeat, & perhorrescat vitium, quæ statuatur laborem & obedientiam majoris esse apud Deum & Principem meriti, quàm societates & peregrinationes, quando ejusmodi pietatem convivium, choreæ & lusus comitantur, quomodo Populus Israëliticus in dedicatione vituli factibat.

§. Quòd si fortè cœperit multitudo in rebus ad Religionem pertinentibus, nimium suæ tribuere opinioni, & novitates in illam voluerit introducere, ex tempore parandum est remedium, & mala seementis radicitus evellenda, priusquam crescat, & serpat longius, ut coalescat in corpus potentius ipso Principe, contra quem deinde, si ejus se opinioni accommodare noluerit, perniciosam regimini mutationem machinari *b* audeat. Tametsi verò intelligendi vis in eo genere libera sit, & salva sua libertate, ad credendum cogi nequeat, adeoque Dei solius esse videatur, eum corrigere, qui secus de ipso *c* sentit, ac oportet; gravissima tamen inde nascerentur incommoda, si decisio de altissimis fidei mysteriis cæcæ & imperitæ plebeculæ committeretur: atque ideò valde convenit obligare subditos, ut quemadmodum veteres Germani

fo-
a Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Exod. 32. 6. b Eos verò qui in divinis aliquid innovant odio habe, & coërce, non Deorum solum causâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud sanè magni fecerit) sed quia nova quædam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, seditiones, conciliabula existunt, res profectò minimè conducibiles Principatui. Dion. c Deorum injurias Diis curæ. Tacit. lib. 1, Annal.

solebant, sanctius ac reverentius ducant, credere res a divinas, quàm scire. Quis error tam infanus aut fœdus, in quem non incidat regnum aliquod, si de rebus Religionis illi dijudicare liceat? Hinc tanta cura caverunt olim Romani, ne qui nisi Romani Dei, nec quo alio more, quam patrio colerentur. Et Claudius graviter cum Senatu conquestus fuit, quòd externæ superstitiones b introducerentur. Attamen si jam Maligna pedem fixerit, neque correctio adversus multitudinem vim ac robur habere potuerit, Prudentia operetur necesse est, quod aliàs ferrum & flamma debuissent efficere: nam augetur interdum delictorum pertinacia, si remedia adhibeantur intempestiva, & plus æquo violenta; neque semper vi cedit ratio. Reccaredus Rex magna cum solertia, tempori tantisper cedendum ratus, nunc dissimulando, nunc blandiendo, sensim effecit, ut subditi ejus omnes Arriana perfidia abdicata ad Ecclesiæ Catholicæ castra commigarent.

§. Magni heroës olim usi sunt superstitione (ut diximus) ut legibus suis auctoritatem parerent, atque animos adderent Populo, magisque eum in submissione & officio continerent: in hunc finem somnia fingebant divinitus sibi immissa, conversationes secretas & familiaritates cum Diis; & licet hæ artes apud simplicem plebeculam plurimum valeant, utpote cujus ingenium superstitiosum rebus ejusmodi, quæ supra naturam esse videntur, facile capitur; non est tamen Principibus licitum, eam e mentitis miraculis, & falsâ Religionis specie deludere. Ad quid umbra, ubi luce ipsa frui possumus? Ad quid prodigia illa de cælo fictitia, si tot ac tanta iis suppetant, ut vidimus, qui firma cum fiducia ea præstolantur à Providentia divina? Quomodo justissimus Deus ejusmodi artibus successum bonum largiri poterit, quæ curam ipsius ac sollicitudinem

a Sanctius ac reverentius visum de actis Deorum credere, quam scire. Tac. de more Germ. b Quia externa superstitiones valeant. Tacit. l. II. Annal.

nem in rerum harumce inferiorum gubernatione incusant, quæ ipsius potentiam falso confingunt, quæque illi tribuunt, cujus ipse auctor non est? Quam certitudinem in Religione sibi pollicebitur Populus, si eam ad fines Principum particularis detorqueri videat, eò quòd tegumentum tantummodo sit, quo suas cooperiant fraudes, & veritatem mendacii arguant? Non est secura politica, quæ dolis sese vestit, nec firma ratio status, quæ technis nititur.

S Y M B O L U M. XXVIII.

Regula & mensura virtutum Prudentia est, absque hac illæ in vitia degenerant. Eam ob rem in mente sedem suam habet, sicut virtutes reliquæ in appetitu: illinc enim omnibus præsidet. Magnam Deitatem illam vocat Agatho. Hæc virtus est, quæ tres Reipublicæ formas constituit, Monarchiam, Aristocratiam, & Democratiam; iisque singulis suas tribuit partes naturæ subditorum convenientes, intentos semper habens oculos in conservacionem eorundem, & finem principalem felicitatis politicæ. Anchora statuum Prudentia est; acus nautica Principis. Deficiente hac virtute, anima gubernationis deficit. *a Ca esta* (verba sunt Alphonsi Regis) *faz e ver las cosas, e juzgarlas ciertamente segun son e pueden ser, e obrar en ellas como deve, e non rebatosamente.* Virtus est Principum *b* propria, & quæ maximè facit excellere hominem, adeoque parcè eam Natura dispensat. Multis magna dedit ingenia, magnam prudentiam oppido paucis. Absque illâ, quò quique cæteris dignitate magis eminent, eò majori cum periculo præsumunt aliis: facilè enim rationis transfiliunt limites, & pessum eunt; & in eo, qui aliis imperat, iudicio claro opus est, quod res omnes, prout sunt in se dispiciat, & singula suis ritè ponderare momenti noverit. Examen hoc magni in
Prin-

a Lib. 8. tt. 5. p. 2. *b* Nam rectè disponere, rectèque iudicare qui potest, is est Princeps, & imperator. Menand.

Principibus momenti est, & multū in eo potest Natura, plus tamen ipse rerum usus atque experientia.

9. Ea Prudentiæ virtus multis constat partibus,

quæ ad tria capita reduci possunt ; memoriâ scilicet præteriti , intelligentiâ præsentis, & providentiâ futuri. Omnes istas temporis differentias in

Em-

Emblemate præsentis Serpens repræsentat; Prudentiæ Symbolum, supra clepsydræ arenariam, quæ præsentis currentisque temporis est hieroglyphicum; sceptrum spiris suis ambiens, & contemplanse in duplici speculo præteriti temporis & futuri; pro lemmate verò ponitur illud Homeri carmen à Virgilio traductum, quod omnia tria complectitur tempora: a

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
In quæ intuens Providentia suas moderatur actiones.

Tria ista tempora speculum sunt gubernationis, in quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præsentis observando, sese ornat & expolit, adjuncta experientia propria, & ipso rerum usu comparata. De propria ago alibi: Quæ comparatur, aut communicatione cum aliis, aut ex Historiis acquiritur. Communicatio cum aliis perquam utilis est, etsi restrictior; nam facilius comprehenditur, & abundè magis satisfacit dubiis omnibus ac quæstionibus, unde Principem meliùs instruit. Historia omnes quasi mundi ætates subjicit oculis, illiusque beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc sunt, erudiunt. Quare necessum est, ut Princeps amicos fideles & veraces conquirit, qui sincerè illum de veritate edoceant in omnibus tam præteritis, quàm præsentibus; & quoniam isti, ut solebat dicere Alphonsus Neapolis & Aragoniæ Rex, libri quasi sunt historici, qui neque adulantur, neque celant aut dissimulant veritatem, eos potissimum in consilium adhibeat, observando negligentias & culpas Antecessorum; fraudes, quibus circumventi fuerunt; artes aulicas; intestina & externa regnorum mala, & circumspiciat diligenter, num sibi quoque ab iisdem aliquod periculum sit. Optimus Principum Magister, tempus est. Sæcula præterita veluti Nosocomia quædam sunt,

L

ubi

a Virgil.

ubi cadavera Rerumpublicarum, & Monarchiarum, quæ aliquando floruerunt, incidendo inspiciunt & rimantur. Anatomici, ut præsentibus tanto curent melius. Chartæ nauticæ sunt, in quibus cum alienis tempestatibus, & navigationibus secundis investigantur littora, bolide explorantur maria, brevia dereguntur, deprehenduntur scopuli, & regnandi lineæ designantur. Hinc Alexander Severus Imperator a præficiendis rebus literatis, & maximè, qui historiam norant, requirens quid in talibus causis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores fecissent. Verùm non omnes omnino libri boni consiliarii sunt: nonnulli enim malitiam suadent & fraudes, quæ quia magis in usu sunt, quàm veritas, bene multi eos b consulunt. Illi maximè securi, quos sapientia divina dictavit. In his reperire licebit Principi pro casibus omnibus politicam quandam perfectam, & documenta certa, quibus se c & alios ritè gubernet. Eâ de causâ Regibus Israël in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum semper penes se haberent, & ex eo quotidie legerent d aliquid. Deum audimus, à Deo discimus, quoties divina illa oracula evolvimus.

9. Cum hoc historico studio securè sese poterit Serenitas Vestra gubernationis mari committere, dummodo pro nauclero sit rerum præteritarum experientia ad præsentium directionem, quas Serenitatem Vestram ita moderari oportebit, ut oculos suos semper in futuro defigat, ipsumque antè prævideat, ad pericula declinanda, aut saltem, ut præ-

a Lamp. b Qui exquirunt prudentiam, quæ de terrâ est, negotiatores Mervæ, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudentiæ & intelligentiæ; viam autem sapientiæ nescierunt. Baruch. 3. 23. c Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. 2. Tim. 3. 16. & 17. d Leget illud omnibus diebus vite sue. Deut. 17.

venta & minus mali adferant. Juxta has temporum affectiones judicare debet, & æstimare de futuris prudentia Serenitatis Vestræ, non illas Planetarum, qui cum admodum pauci sint, & statos suos habeant motus, non possunt (quantumvis aliqua in illis inesset virtus) tantam eventuum portendere varietatem, quos aut casus invehit, aut liberum disponit arbitrium. Neque speculatio & experientia sufficiunt, ut certam aliquam & securam scientiam, de causis tam remotis constituent. Conjiciat itaque oculos suos Seren. Vestra in tempora retrò præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico usque ad Philippum II. & collatis cum his, quæ ab eo tempore in hanc nostram ætatem usque effluxerunt, expendat Serenitas Vestra, num Hispania tam sit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus sæculis. Num tantoperè artes & arma floreat; num tam frequentes sint nundinationes, & agrorum cultura; & si in hisce rebus quasdam defecisse animadverterit, incisionem corporis hujus instituat, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ sanæ ac integræ sint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates istæ suam trahant originem. Consideret apud animum suum Seren. Vestra, num fortè ex uno aliquo eorum nascantur, qui ferè ordinarij sunt. Ex deductione subditorum in terras externas; ex defectu propagationis; ex multiplicitate Religiosorum ordinum; ex nimia festorum dierum frequentia; ex multitudine Universitatum, & studiorum; ex detectione Indiarum; ex pace non œconomica, ex bello leviter suscepto, aut segniter administrato; ex abrogatione Magisteriorum ordinum militarium; ex raritate præmiorum; ex oneribus cambiorum, & usurarum; ex pecuniarum translatione in alienas provincias: ex disparitate monetarum; aut aliis similibus causis. Si viderit Serenitas Vestra, quænam ex istis mali fons sit & origo, difficile

ficile non erit parare remedium ; & cognitis probè duobus temporibus , præterito & præfente , unà etiam Serenæ Veftra de futuro æftimabit : a *Nihil enim fub Sole novum. Qui t eſt, quod fuit ? ipſum quod futurum eſt. Quid eſt, quod factum eſt ? ipſum quod faciendum eſt.* Perſonæ mutantur, non ſcenæ. Iidem ſemper mores & modi ſunt.

ſ. Poſt illam librorum evolutionem plurimum quoque lucis dabit Viris Principibus communicatio cum tot ac tantis ingeniis, quæ cum iis agunt quotidie, atque ad audientiam verba & rationes multum ac diu cogitatas adferunt. Ideo Joannes Secundus Luſitaniæ Rex dicere ſolebat, regnum aut invenire Principem prudentem, aut facere. Ampliſſima eſt imperandi ſchola, in quâ Miniſtri ſummis ingeniis præditi, & experientia inſignes, aut domeſtici, aut exteri, negotia cum Principe conferunt. Hic ſemper in aſſidua verſatur exercitatione, cum ſpeciali notitia omnium propè, quæ in mundo geruntur. Quæ ſchola cum maximè conveniat Principi, decet omnino, ut ſi non ex obligatione, diſcendi ſaltem ſtudio, negotiis ſeſe impendat, ſtudeatque ea plene capere & penetrare, nec ſatis eſſe credat, ſi Conſiliariis ſuis ea committat, & ab illis deciſionem expectet: nam ſi negotiis proſus ſe abſtineat, ſylveſcit paulatim ingenium, & odiſſe ea incipit, tanquam onera quædam intolerabilia, & viribus majora, adeoque aliorum mavult curæ relinquere, & indiſtriæ. Quòd ſi deinde ad ipſum referatur, quid aliis ea ſuper re viſum fuerit, inſcius & imperitus pendet animi, rectène judicatum fuerit, an ſecus ; qua in confuſione, neceſſe eſt eum ſuimet pudeat, pigeatque, dum videt ſe muto ſimulacro haud multò eſſe abſimilem, cui exterior fit reverentia, alius vero pro ipſo reſponſa dat. Nec alia de cauſſa Zacharias Propheta eum Principem, qui ſimilis Paſtori, gregem ſuum deferenti, obligationis ſuæ eſt immemor, idolum *b* vocitat :

Statua

a Eccl. i. 9. & 10. *b* *O Paſtor, & idolum, derelinquens gregem.* Zach. cap. 11. 17.

Statua enim est, quæ repræsentat, non exercet Majestatem. Os habet, & non loquitur: oculos habet, & aures, & neque videt, neque a audit; cumque passim pro idolo cultus solum habeatur, non quod efficere quicquam possit, tanquam telluris inutile pondus, ab omnibus b despicitur, neque hoc damnum facile sarciet: negotia enim n, e quibus usu atque exercitatione experientiam aliquam haurire poterat, præterlabuntur sicut aquæ, quæ nunquam revertuntur; quare cum ipse ignoret, unde negotiorum tela inchoata sit, rectè eam pertexere nunquam poterit:

6. Adhæc itaque & alia damna evitanda, expedit omnino, ut Princeps simul atque Rempublicam capeffit, animum suum ad negotia publica applicet, ut usu paulatim artem benè gubernandi condiscat: etsi enim illa initio mole suâ absterreant Principem; ambitio tamen, & gloria, quæ inde sperari potest, faciunt postea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illum arceat errandi metus, quia nulla tanta est prudentia, quæ non quandoque falli possit. Ex erroribus experientia nascitur; ex hac verò optimæ imperandi regulæ. Et si forte eum errare contigerit, illud solatio sit, minus interdum esse periculi, ipsum falli Principem, quàm si rem optimè gerat per alium. Hoc namque calumniis obnoxium; illud verò facilius tolerat Populus. Obligatio Principis in eo solum consistit, ut quàm rectissimè velit agere omnia, atque in id omnem suam conferat operam, instructionem admittendo, & consilium, sine arrogantia & fiducia sui nimia: hæc enim ignorantie & errorum mater est. Potentia unâ cum Principibus nascitur, non sapientia. Si audire voverint, rectè gubernare scient. Cum Salomon suam agnosceret infantiam pro gubernando Dei populo,

L 3

petiit

a *Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient. Psalm. 113.*

5. b *Nihil est idolum in mundo. 1. Cor 8.4* c *Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter malum & bonum. 3. Reg 3.9.*

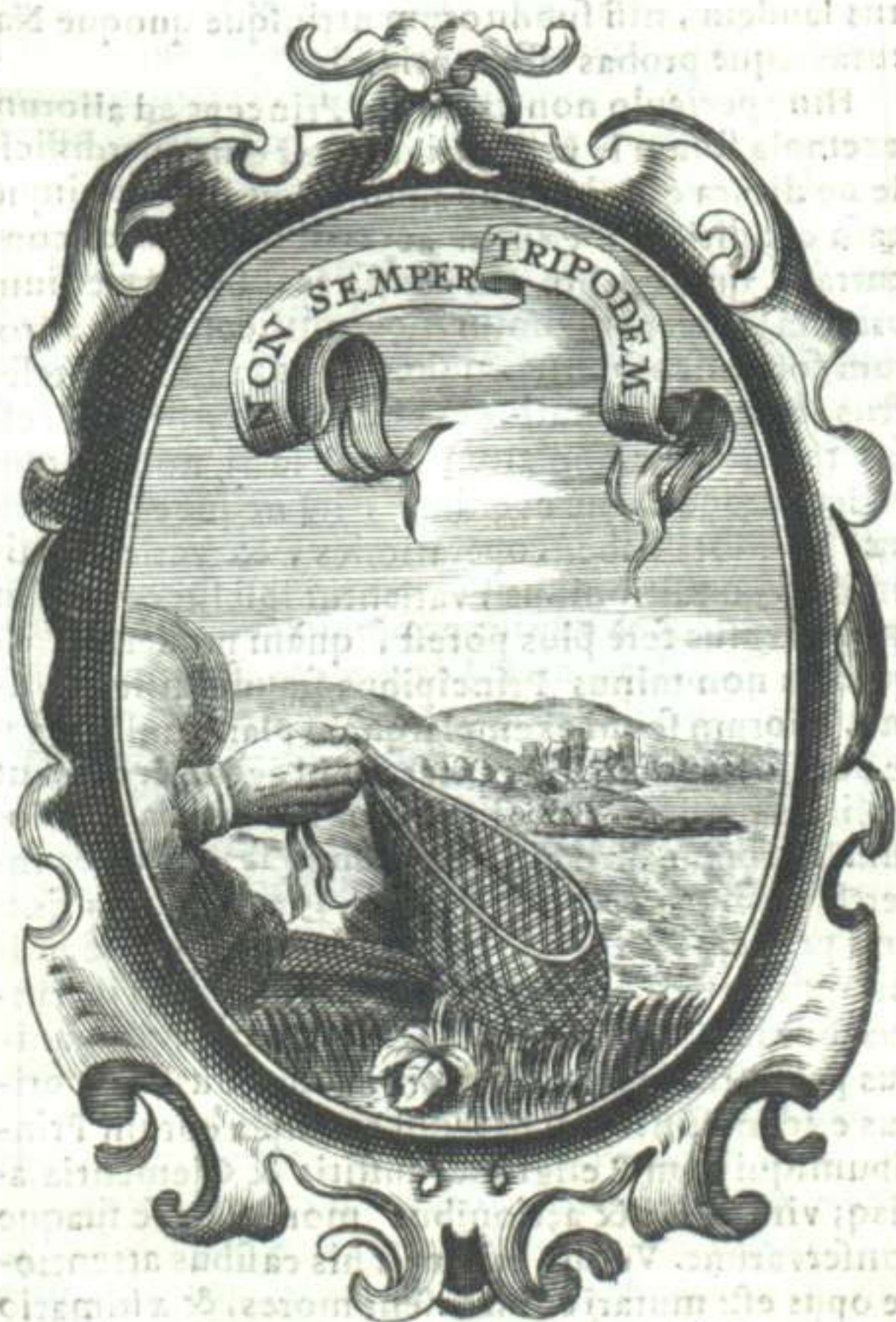
periiit à Deo cor *a* docile : hoc enim solum sufficere putabat, ut rectè suo fungeretur officio. Principem zelosum, & qui honestum semper præ oculis habet, Deus quasi manu ducit, ne uspiam in statuum suorum gubernatione offendat.

S Y M B O L U M XXIX.

Piscatores in insula Chio. cùm jactis aliquando in mare retibus pisces se capturos crederent, tripodem extraxêre, quod vas quoddam erat sacrificiis destinatum: aut (ut volunt alii) mensa tripes rotunda, opus admirandum, magnique pretii, non tam ob materiam, quamvis ex auro esset, sed ob Vulcanum artificem. Crevit in iisdem, & aliis ejusdem insulæ Piscatoribus cupiditas, & spe vana inaniter delusi iteratis sæpè vicibus retia sua in profundum demisêre. O quoties prosperi Principis unius successus eidem ipsi & aliis fraudi fuerunt, dum mediis iisdem similem aliquam nancisci Fortunam conati sunt! Non est ita facile, alienos sequi passus, aut relegere proprios, ut eadem semper examussim premas vestigia. Exiguum temporis spacium tot eventuum varietate priora obducit, & quæ de novo imprimuntur, diversa sunt, adeoque non eundem habent exitum. Multos æmulos atque imitatores habebat Alexander Magnus, qui licèt virtute tum corporis tum animi nihil illi cederent, nunquam tamen tam cumulata[m] gloriam & felicitatem potuerunt adipisci, aut certè tantum plausum non tulerunt. In nostra est potestate, bonos esse; non item, tales videri aliis. Etiam in rebus Famæ Fortuna ludit, neq; semper eadem eidem respondet facinori. *b* Quod Sagunto accidit, Estepæ quoq; evenit, & hujus tamen vix aliqua superest memoria; tenuior nimirum civitas gloriam istam non obtinuit; nam in Majoribus laudari sæpè solet, quod in aliis minori-

a Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter malum & bonum. 3. Reg. 3. 9. *b* Mar. hist. Hisp. lib. 2. c. 23.

bus nemo æstimat. Idem proffus in virtutibus ufi-
venit; propter easdem Princeps unus bene audiet, al-
lius malè; temporum hoc vitium est, & fubditorum.

Si Nobilitas excuffo fræno folutior fit, & Populus
licentior, mali Principis notam non effugiet, fi illos
in rationis gyrum reducere voluerit Unumquodq;

regnum Principem cuperet suis conformem moribus; unde fit, ut tametsi unus aliquis Princeps iisdem bonis artibus Rempublicam moderetur, quibus alius gloriosissimè eandem moderatus est, æquè tamen acceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem, nisi subditorum utriusque quoque Naturas æquè probas esse contigerit.

Hinc periculo non caret, si Princeps ad aliorum exempla solum se velit dirigere: est enim perdifficile ne dicam omnino impossibile, ut in uno aliquo casu conditiones eadem ac rationes omnes concurrant, quæ in alio. Hæ causæ secundæ cælestium orbium sempervolvuntur, novosq; siderum & astro- rum formant aspectus, quibus suos producant effectus, & rerum mutationes efficiunt: & sicut accessus recessusque stellarum semel facti non iterum eodem modo facilè eveniunt, ita neque easdem in hæc inferiora habent operationes, & variatis quibusdam conditionibus, variantur ipsi successus, in quibus casus ferè plus potest, quàm prudentia. Equidem non minus Principibus fraudi fuisse existimo, aliorum sequi exempla, quàm planè nulla. Quare considerandum diligenter, quid evenerit aliis, ut Politica prudens evadat; non ut sua omnia ad aliorum normam dirigat, exponendo se dubiis & incertis casibus. Aliorum eventa documento & sint, non præcepto aut legi. Ea sola exempla securè imitari quis potest, quæ à causis & rationibus intrinsicè bonis, & Juri naturali ac gentium communibus profecta fuerunt. Illæ enim omnibus temporibus eadem sunt. Uti & sequi exempla eorum Principum, qui cum Religione, Justitia & Clementia, aliisque virtutibus & actionibus moralibus se suaque conservarunt. Verum etiam in his casibus attentione opus est: mutari enim solent mores, & æstimatio virtutum, nec novum aut insolens, Principem aliquem per easdem, quarum beneficio uao tem-

a Plures aliorum eventis docentur. Tacit. lib. 4. An-
nal.

pore feliciter floruit, alio periisse. Oportet igitur, ut hæc omnia expendat Prudentia, neque ipsa sibi nimium fidat; sed varios consulat casus, qui quotidie incidunt, neq; futura pro certis habeat, quantumvis prudens iudicium & diligentia iis satis cavisse videantur: non semper enim eventa respondent meritis, neque dependent ab ordinaria causarum connexionem, in qua consiliis humanis aliquis solet esse locus; sed ab alia causa superiore, quæ cæteras dirigit; ex quo fit, ut incertæ sint cogitationes nostræ, & spes in illis fundata facile fallat. Nemo opinione omnium longius ab Imperio aberat, quàm Claudius, & cælum jam illum destinarat, ut in Tiberii locum *a* sufficeretur. Frequentius istud est in electione Pontificum, in qua humana industria in suis consiliis sæpè deluditur. Non semper Providentia divina naturalibus mediis utitur, aut si utatur, diversos cum iisdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad obliquam regulam, cum non rarò damno sit Principi, quod commodo illi esse debuerat. Eadem columna ignea in deserto lucem præbebat Populo Dei, & hostium castra opplebat caligine. Maxima etiam prudentia humana quandoque palpat in tenebris. Unde salutem quis sperat, inde exitium sibi accersit interdum, uti Viriato accidit, quem proditum ab iis Legatis & neci traditum historiæ referunt, quos ad Consulem Servilium miserat. Damnum, quod semel accepimus, non facile credimus passuros nos denuò; at contrà res secundas, aut duraturas nobiscum, aut certè redituras, illicò nobis persuademus. Multis isthæc confidentia perniciem attulit, quippe quæ Prudentiam armis suis exuit. Ingens quoddam eventuum mare est hic Mundus, variis & incognitis causis quasi ventis quibusdam agitatum. Ne animo efferamur, si retia fortè votis referta educamus in littus; nec contrà

L 5

dejicia-

a Quippe famâ, spe, veneratione potius omnes destinabantur Imperio, quàm quem futurum Principem fortuna in occulto tenebat. Tacit. lib. 3. Annal.

dejiciamur, si fuerint vacua. Eadem animi & qualitate jacere ea oportet, & eventum expectare. Quiete frui non potest, qui felicem rei exitum certò sibi pollicitus, secus evenire videt, & remedium in promptu non habet. Qui deteriore animo concepit, ei adversi casus inopinanti obtingere non possunt, neque ob frustrata desideria facile ludibrio fit aliis, quemadmodum Persis factum in bello adversus Athenienses; illi namque longè etiam antè ex insula Paro compararant marmora, quibus victoriam inscriberent, quam jam pridem spe devoraverant; sed cum postea ipsimet prælio vincerentur, iisdem marmoribus Athenienses usi sunt, ad erigendam Vindictæ statuam, perenne stultitiæ Persicæ monumentum. Præsumptio sciendi futura, rebellio quædam est contra Deum, & concertatio, stolidæ cum Sapientia divina, quæ permisit quidem, ut Prudentiæ humanæ de rebus ejusmodi conjicere liceret, non tamen divinare, ut nimirum in hac casuum incertitudine tantò se Deo conditori suo magis subjectam agnosceret. Ea etiam de causa tam cauta ac provida est in statuendo Politica, quippe quæ probè perspectum habet, quàm parum de futuris prævideat Sapientia humana, & quàm facile fallant judicicia, quæ opinioni præsumptæ innituntur. Si Principes eventus futuros antè prospicerent, non toties malè consilia caderent. Atque hinc factum reor, ut simul ac Saul in Regem electus fuit, Deus ei spiritum prophetiæ infuderit.

Nunc ex iis, quæ hætenus diximus, illud conficitur. Tametsi antiquitas veneranda meritò sit, & viæ planè regiæ, quas illa posteritati aperuit, ut per eas seuro passu experientia incederet; cum tempore tamen multa videmus immutari, ut iis porrò insistere non liceat, adeoque non ita sibi ipse diffidere debet Princeps, aut tam anxie Majorum legere vestigia, ut non etiam alicubi ubi præsens occasio tulerit, sua

pone-

a *Et insiliet in te spiritus Domini, & Trophetabis cum*
es. 1. Reg. 10. 6.

ponere audeat. Novitates non semper periculosa sunt; expedit interdum eas introducere. Mundus nisi innovaretur, perfectior non evaderet. Quò ætate procedit longius, eò sapientior est. a *Quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere. Quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.* Quod nunc per experientiam sequimur, absque illa aliquando initium habuit. b *Nostræ quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris ferre potest; Nec omnia apud priores meliora: sicut neque quæ nunc facimus, omnia posteritati placebunt.* A Majoribus abusus multi ad nos usque emanarunt: multos item veterum mores severos ac rudiores mitigavit tempus, & in melius d commutavit.

a Tacit. lib. II. Annal. b idem l. 3. An. c *Vetusta autem pleraque rudiora sunt nobis.* Arist. l. 2. pol. c. 8. d *Multa divitiis veterum melius & lævis mutata,* Tac. lib. 3. Anna.

S Y M B O L U M . X X X .

I Ngeniosa Roma, ut Virtuti & Fortitudini trophæa statueret, in gloriam & præmium Victoris, æmulationem posterorum, & aliorum civium exemplum, columnas rostratas adinvenit, è quibus suspensæ navium triumphantium proræ post longas navigationes & obtentas victorias, sempiternam navalium præliorum conservabant memoriam, quale monumentum Consuli Duillio pro insigni victoria, qua Carthaginenses triumpharat, pro ælia item Marco Emilio positum fuit. Trophæum istud præsentis Emblematis occasionem dedit, in quo columnæ robor ac firmitas sapientiam repræsentat; proræ vero navium per tot rerum discrimina Oceanum pervagatæ Experientiam Prudentiæ matrem, qua fulcitur sapientia. Habet hæc pro objecto res universales, ac perpetuas; illa vero actiones singulares. Una speculatione & studio comparatur; altera (quæ mentis est habitus) partim rerum bonarum, malarumque cognitione; partim exercitatione & usu.

Ambæ simul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem efficiunt, una sola non sufficit. E quo facile apparet, quàm periculosum sit, si ii rerum potian-

ant, qui soli scientiarum contemplationi & vitæ solitariae sunt dediti: ordinariè enim hi tales usu & praxi rerum carent, adeoque actionibus suis, quia
aut

aut temerariæ sunt, aut viles & abjectæ, nihil promoverent; præsertim si aut metus, aut zelus nimius eos transversos egerit. Familiaritas eorum, & scripta (in quibus plus ingenium speculativum valet, quàm practicum) prodesse poterunt Principi, ut animum ejus excitent, & differendi suppeditent materiam, si ea unà cum tempore & experientia in consilium adhibeat. Ars medica remedia præscribit morbis, ea tamen Medicus non applicat, nisi infirmitatis conditiones, naturam ægri, & constitutionem antè consideret. Quod si isthac ratione arrogantiam suam barbaram temperasset Hannibal, non pro insano derisisset Phormionem, quod armorum inexpertus militandi artem traderet. Quanvis enim speculatio sola ejus praxin neutiquam assequatur, quomodo Poëta ille Lusitanus eccinit:

A disciplina militar prestante,

Não se aprende senão na phantasia

Sonhando, imaginando, ou estudando,

Se não vendo, tratando, e pelejando.

Perquam enim difficile est, ut manus accuratè imitetur, quod delineavit ingenium aut satisfaciat oculis, quod idea proposuit; præsertim cum à casibus tam variis bellum dependeat, ut ne ipsa quidem experientia in iis interdum sciat, quid factu sit opus. Nihilominus tamen posset Phormio ea dare præcepta Hannibali (quantumvis magno & exper-
to Duci) ut errores caveret ingenii sui fallacis ac subdoli, immanitatis in devictos, & superbiæ erga eos, qui ejus se tutelæ & præsidio commiserant. Rectius uti novisset Cannensi victoria, fugere delicias Capuæ, & conciliare Antiochum. Rex Ferdinandus Catholicus Religiosorum opera usus interdum fuit; sed nescio, an ad ipsam negotiorum tractationem, an ad introductionem solum; aut num ideò fortè ad negotia publica eos adhibuerit, ut parceret legationum sumptibus, aut occurreret incommodis,

L 7

quæ

Cam. Lus. cant. 10.

quæ ex contentione de jure præcedenti inter Magnates oriri solent. Per illos tamen secretorum securitati haud satis consulitur; magis enim ab obedientia suorum Superiorum, quàm Principum dependent; & si fortè cedant è vita, literæ occultæ, & chartæ omnes in eorum devenient manus. Si officio suo defint, puniri nequeunt; exemplo eorum perturbatur religiosa quies, & candida eorum simplicitas artibus politicis inficitur. Meliores medici sunt pro spiritualibus, quàm temporalibus. Sphæra quælibet suam habet activitatem sibi propriam. Illud interim non inficior, reperiri nonnunquam inter illos ingenia scientiarum disciplinis, & rerum usu sic exculta, enutrita in aulis, absque ea animi contractione, quæ vitam monasticam, & ab hominum consortio remotam plerumque comitari solet, ut majoris etiam momenti negotia rectè iis committi queant, ea præsertim, quæ ad quietem publicam, & bonum Ecclesiæ Christianæ pertinent: nam modestia in conversando; moderatio virtutum; gravitas & existimatio religiosæ vestis, plurimum per se commendationis secum adferunt in aulis Principum, ad audientiam facilius obtinendam, & disponendos animos.

§. *Experientiæ è damnis & periculis alienis felices sunt; attamen non tam ad persuadendum efficaces, ac propriæ: illas videmus, aut audimus tantum; has etiam sentimus. In imo quasi incisæ pectore diu hærent. Naufragia conspecta è littore movent animum; non ita audita solum ex aliis. Quem semel ex illis evadere contigerit, in memoriam rei sempiternam, clavum in Experientiæ templo suspendit. Eam ob rem, etsi experientiis utrisque Principis juvetur animus, magis tamen ad proprias debet advertere, illud diligenter observando, si ex culpâ fiant, amorem proprium solere eas excusare; & veritatem serò, aut nunquam ad aures ejus pertingere, ut fraudes detegat: quoniam aut malitiam in foribus palatii sistit, aut velat adulatio; &*
tunc

tunc virtus larvam ei detrahere non audent, ne ipsa in discrimen veniat; quia aut ad illam non pertinet, aut certe nil effecturam se videt. Atque ita ignari Principes, ubi suo defuerint muneri, aut quid & ubi in consiliis & actionibus peccatum sit, errata emendare non possunt, neque experientia cautiore fieri, & prudentiores. Nullum delictum, nullum damnum in Republica accidere oporteret, cujus notitia non illico fideliter & sincere ad Principem permanet. Nullus sensus, aut dolor est in quacunque corporis parte, qui non in momento, ad cor usque penetret, tanquam vitæ Principem, ubi anima potissimum sedem suam habet, & tanquam cujus plurimum interest, alia membra integra & illaesa conservari. O si Reges probè nossent, quibus potissimum malis regna sua laborarent, non utique videremus ea tantopere inveterasse. Nunc verò conantur oblectamentis quibusdam musicis Principis auditum in aulis avertere, ne percipiat subditorum gemitus, nec cum Saule dicere possit; *a* *Quid habet populus, quod plorat?* Quo fit, ut aut necessitates ejus & calamitates ignoret, aut certe tardius intelligere incipiat. Recentissimus erat casus Jonæ, quem vivum balæna eiecerat, & publicis ejus clamoribus in totâ urbe Ninive, cui post dies quadraginta interitum comminabatur, personabant omnia; nec tamen fieri potuit, quin Rex ultimus omnium ista rescisceret, cum jam cives omnes à maximo usque ad minimum fassis induti in luctu *b* versarentur. Et quis rei veritatem proponere audeat Principi, aut detegere damna & arumnas, quæ illi impendent? Univerfus Bethuliz exercitus ingenti cum clamore & impetu lucente jam sole, immniebat Holofernistentorio, & qui ei à cubiculis erant, verebantur eum è somno susci-

tare;

a 1 Reg. 11. 5 *b* Et crediderunt viri Ninivite in Deum, & predicaverunt jejunium, & vestiti sunt fassis à majore usque ad minorem. Et pervenit verbum ad Regem Ninive. Jon. c. 3. 5.

tare ; sed pedum strepitu signum dabant , ne altiùs illum *a* inclamarent ; postquam verò periculum urgens eos introire coëgit , jam caput à reliquo avulsum corpore hostis e mœnibus *b* suspenderat. Ita plerumque accidit , ut tunc primùm Princeps suos agnoscat errores , quando aut nullum iis superest remedium , aut certè difficulter adhiberi potest. Ministri ei persuadent , omnia benè feliciterque evenire , unde omnem abjicit curam , nullam comparat experientiam , & disciplinam necessitatis negligit , quæ optima est Prudentiæ magistra. Nam etsi è prudentiâ felicitas nascatur ; non tamen è felicitate prudentia.

§. Præcipuum Prudentiæ munus in Principibus , aut aliis qui cum iis egerint , illud est , ut per experientiam nosse condiscant hominum singulorum naturas , quas ex amictu , ex aspectu , ex actionum , oculorumque motu , ex verbis denique licebit *c* perspicere ; quod indicium tam humanæ conversationi conveniens duxit ipse Deus , ut illud in singulorum inscriptum frontibus palàm intuentium oculis exponeret. Absq; eo , nec Princeps rectè imperare noverit , nec qui negotia curat , sine suo potiri. Hominum animi æquè varii sunt , ac vultus ; *d* & licet ratio in se una & eadem sit , diversæ tamen sunt viæ , per quas ratiocinatio eam investigat : & solent illusiones vis imaginatricis tam esse grandes , ut homines nonnulli bruti prorsus & rationis expertes videantur. Quare uno & eodem modo cum omnibus agi non potest , sed variare eum oportet , pro diversitate naturæ illius , quicum negotia tractanda sunt,

a Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire. Judith. cap. 14. 10.

b Mox autem ut ortus est dies , suspenderunt super muros caput Holofernis. Judith. 14. 7. *c* Amictus corporis & risus dentium , & ingressus hominis enuntiant de illo. Eccles. 19. 27. *d* Ex visis cognoscitur vir , & ab occursum faciei cognoscitur sensatus. Eccles. 19. 27.

funt, non secus ac oreas in frænis pro varietate oris equini mutare convenit. Ingenia quædam generosa sunt, & ad magna connituntur: apud ista valent plurimum media honoris & gloriæ. Alia humilia & abjecta, quæ utilitatibus solum & commodis propriis capi se sinunt. Quædam superba sunt, & ad audendum projecta: cum his sic agendum, ut à præcipitio abducantur suaviter. Alia ignava ac timida, & hæc ad negotia ita manuducere oportet, ut periculi vanitatem agnoscant. Quædam servilis conditionis sunt: & apud ista plus virium habent, minæ & pœnarum metus, quàm preces. Alia arrogantia: atque hæc auctoritate in viam reduci possunt; submissione omnino pessum eunt. Nonnulla ignea sunt, & in agendo tam expedita, ut eadem celeritate, qua negotium aliquod peragunt, eosdem facti mox pœniteat: & his consilium dare difficile est. Alia tardiora sunt, & quasi semper in anticipiti hærent: hæc suismet damnis, cum tempore erudiri debent; nam ista si urgeant, paulatim sese demittunt. Aliqua rudia sunt & stupida: hæc convincenda non argumentis subtilibus, sed quæ manibus tangi possint. Alia in disceptationem vocant omnia, & acumine nimio extra limites abeunt: hæc sibi relinquenda, ut instar falconum, ita sublimè ferantur, donec defatigentur, postea demum ad tintinnabulum rationis revocanda sunt, & ad negotium, quod præ manibus est. Quædam omne aliorum iudicium respiciunt, & suo proprio dumtaxat tinnixa sese dirigunt: his consilium dare non expedit, sed solum quasi digito in illa intendere, latè iis rem omnem exponendo, ut ultrò iis occurrant, & tunc tanquam foetus suos proprios, & approbent, & exequantur. Alia nec agere quicquam sciunt, nec sine consilio alieno certi aliquid statuere: apud ejusmodi homines frustra est omnis persuasio, adeoque quod cum iis tractandum fuerat, melius per eorum Consiliarios, aliosve, quos ipsi præ reliquis caros habent, accurari poterit.

Eadem

Eadem varietas, quæ ingeniis cernitur, pariter in negotiis reperitur. Quædam initiò facilia sunt; postea verò fluviorum instar incrementum sumunt, variorum incommodorum & difficultatum, quasi rivulorum accessu: hæc celeritate superantur; ut per tempus iis crescere non liceat. Alia contra ventis sunt similia, qui nascuntur cum impetu, & leniter desinunt: in iis tolerantia constantiaque opus est. Alia non nisi cum incertitudine & periculo tentantur; quia ubi minimè putes, difficultatum fundus sese aperit: in his cautè procedendum & fortiter, semper cum conto in manu, & animo adversus quemcunque casum munito. In aliquibus secretum expedit: hic cuniculis clandestinis agendum, ut successus felicior erumpat antè, quàm adverti possit. Alia obtineri nequeunt, nisi certâ temporis opportunitate, in his media omnia ad manum habere oportet & disposita, ut simul atque secundiores venti flare cœperint, mox pandantur vela. Nonnulla sensim radices agunt, & cum tempore ad maturitatem perveniunt: in iis diligentia spargenda sunt semina, expectanda donec germinent, & fructum faciant. Alia nisi confestim bonum sortiantur exitum, nunquam fortiuntur postea: atque hæc factò impetu pertentanda, uno tempore omnia simul applicando media. Quædam tam delicata sunt & fragilia, ut phialæ vitreæ ad instar flatu unico & efformentur, & rursus diffringantur: pro iis leni admodum manu opus est. Alia sunt, quæ si nimium cupiantur & desiderentur, redduntur difficiliora: in iis artes amantium usui erunt qui spernendo & fugiendo amoris faces magis etiam succendunt. Negotia pauca rectè curantur cum impetu: in aliquibus vis valet: in multis tolerantia: & in omnibus ferè ratio & utilitas. Importunitas negotia multa evertit, multa etiam obtinuit; quemadmodum de muliere Chananaea dixit S. Hieronymus: *a Quod precibus non potuit, rædso impetravit.* Tam homines petitis

tis abnuendo fessi fiunt quàm annuendo. Commo-
da temporis opportunitas, illa est, quæ ad nego-
tia rectè gerenda plurimum momenti adfert, vix
unquam non ritè & ex animi sententiâ ea con-
ficit, qui uti illa tempestivè noverit: agricola qui
naturam soli, & seminandi tempus probè cogni-
ta habet, bonam aliquando messem sperare potest.
Tempus est, quando omnia conceduntur; tempus
item, quando denegantur omnia, prout disposi-
tus fuerit animus, in quo negotiorum incremen-
ta & decrementa facilè licet dignoscere; quin am-
putata non secus ac arbores, luna propitiâ, suc-
erescunt a felicius. Industria quædam in modo
proponendi, & persuadendi ab honesto, utili, fa-
cili: prudentia in seligendis mediis, & aliæ plures
dotes naturales ad negotia ritè expedienda plu-
rimùm faciunt; præsertim, si ista naturæ mune-
nera prudens quædam comitetur urbanitas, & gra-
tia naturalis, animos sibi blandè devinciens: vul-
tus enim quidam sunt, & modi agendi tam insua-
ves & asperi, ut petita etiam negare doceant. Ta-
met si verò ista media cum bono iudicio & indu-
stria perquàm efficacia sint ad negotia ex voto
transigenda, in iis tamen nec nimiùm confidere
oportet, nec etiam desperare. Levissima quando-
que negotia grandes pariunt difficultates, & con-
trà gravissima in causis levissimis sæpe diu hæ-
rent. Maxima etiam prudentia in re clarissimâ cœ-
cutit, & ludit in humanis negotiis Providentia
divina, quæ æterno suo decreto, quid de re quâ-
que futurum sit, jam antè disposuit.

§. Atque ex istâ ingeniorum & negotiorum di-
versitate videre nunc licet, quantum intersit, Prin-
cipem tales legere Ministros, qui ad ea tractanda
idonei sint. Neque enim omnes ad quævis nego-
tia apti sunt & habiles, quemadmodum nec omnia
instrumenta pro quâlibet re inserviunt. Ingenia
violenta, meticulosa & diffidentia, dura & tetrica
in

a *Omni negotio tempus est, & opportunitas* Eccl. 8. 6.

in conversatione, quæ nec inservire nôrunt tempori, nec sese ad naturas aliorum accommodare & mores, citiùs negotia dissipant, quàm componant; faciliùs hostes pariunt, quàm pacem concilient; meliùs accusatorum funguntur munere, quàm negotiorum possint esse curatores. Variis naturæ dotibus pro negotiis opus est. Ille Minister pro iis aptissimus erit, qui in vultu & verbis animum veracem & candidum præ se tulerit: qui se ipso ad sui amorem alliciat: in quo suspicio & astutia ab arte sint, non à naturâ: qui tacita ea servet in imô pectore, quamdiu publicare non expedit: qui cum suavitate proponat, cum tolerantia audiat, cum energia obsistat, cum solertia dissimulet, cum attentione urgeat; qui liberalitate obliget, argumentis persuadeat, experientiis convincat; qui denique cum prudentia decernat, & cum efficacia exequatur. Cum istiusmodi Ministris potuit Rex Ferdinandus Catholicus feliciter conficere negotia, quæ in votis habuit. Non minoris momenti est bona horum electio, quàm conservatio & incrementum totius alicujus statûs: ex eo enim, quòd singuli suo probè fungantur munere, omnia dependent. Plura regna per Ministrorum ignorantiam pessum ière, quàm Principum. In hanc itaque curam incumbat sedulò Serenitas Vestra, examinet diligenter, quibus naturæ bonis instructi sint subditi, & postquam iis munera quædam commiserit, identidem ad actiones eorundem suos reflectat oculos, neque confestim capi aut inescari se sinat ea delineatione, quam ipsi de curatis à se negotiis transmittunt: perpauci enim sunt Ministri, qui se ipsos ad vivum in iis depingant: & quis tam candidus erit, aut ab amore proprio alienus, qui illicò fateatur, quid aut facere, aut prævertere fortè prætermiserit, multum erit, si illud sincerè referat, quod reipsâ fecit: sunt enim, qui perscribant ad Principem, non quæ fecerint, aut dixerint; sed quæ facere, aut dicere debuissent. Omnia mente & animo præ-

conceperunt, omnia designârunt antè, prævide-
runt, immò & executi sunt. Mirum dictu! nego-
tia in eorum subintrant secreta conclavia velut in-
formes trunci, sed mox inde procedunt iterum;
tanquam è fictorum officinâ, scitè & affabrè elabo-
rata. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut
venustiora appareant, & æstimentur ab aliis. Illic
judicia formantur, & variæ excogitantur præven-
tiones, etiam post transacta jam negotia. Illic isti
potentiores ipso Deo tempus præteritum faciunt
esse præsens, & contrâ præsens præteritum ac-
commodando in literis datum rerum à se gesta-
rum, pro ut magis commodum sibi visum fuerit.
Ministri sunt, qui imaginatione solâ curant ne-
gotia; vani sectatores applausuum, & prænio-
rum falsis literis quæditorum. Unde gravissimi nas-
cuntur errores, & incommoda; nam consilarii,
qui assistunt Principi, secundùm instructiones il-
las & notitias sua moderantur consilia, & si à
vero illæ aberraverint, erronea quoque erunt i-
psa consulta & responsa, quæ iis innituntur. Sa-
cræ literæ nos docent, quàm Ministri, & nomi-
natim Legati accuratè de negotiis sibi commissis
ad Principem referre debeant; siquidem Hazaël,
qui missus fuerat à Benadado Rege Syriæ, cum
mandatis, ut cum Elisæo Prophætâ de infirmitate
Regis deliberaret, nec verbum datæ sibi commis-
sionis immutavit, nec in tertiâ personâ loqui ausus
& fuit.

§. Periculosi interdum sunt Ministri magnâ rerum
experientiâ præditi, aut quia Princeps nimium in
iis ponit fiduciæ, aut quia ipsi decepti amore proprio,
& sibi præfidentes, de negotiis rarò & perfunctorie
cogitant, & tanquam naucleri ad superandas tem-
pestates nati, despiciunt nimbos, procellasque
incommodorum & difficultatum, & periculis se-
se exponunt. Tutiores (in quibusdam casibus) ii
sunt,

a *Filius tuus Benadad Rex Syriæ misit me ad te, dicens si
sanari potero de infirmitate mea hac?* 4. Reg. c. 8. 9.

sunt, qui navigandi nondum admodum periti, littora solum remis suis legunt. Ex utrisque autem optimum & tutissimum conflatur consilium: nam illorum experientia horum metu & sollicitudine temperantur; quomodo etiam fit, quando ad eandem consultationem concurrunt consiliarii phlegmatici, & cholericis: audaces, & circumspecti: celeres, & tardi: ex ejusmodi enim mixtione salubre quoddam consurgit sententiarum temperamentum, non secus atque in corporibus ex quatuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

S Y M B O L U M XXXI.

Columna seipsam sustentat, suo librata pondere. Si in alterutram inclinet partem, mox corruit, idque tantò celerius, quo graviore fuerit pondere. Haud aliter suam auctoritate & existimatione firma subsistunt, & conservantur Imperia. Mox ubi eam perdere cœperint, ipsa labi incipiunt, nec ulla tanta est potentia, quæ ea firmet ac sustentet; imò a *nihil rerum mortalium tam instabile, ac fluxum est, quàm fama potentia suâ vi nixa*. Nemo columnæ ad perpendicularum erectæ nimum confidat; ubi paululum inclinaverit, quivis etiam maximè imbecillus ejusdem ruinam promovet: nam illa ipsa inclinatio nescio quomodo ad impellendum invitet; labentem autem nullum robur, quantumvis firmum, sustinuerit. Una sola actio omnem interdum existimationem humi sternit; & ne multi quidem eam denuò possunt erigere: nulla enim ferè macula ita planè eluitur, quin vestigium aliquod maneat, neque ulla in hominum mentibus est opinio, quæ integrè & stirpitus evelli possit. Infamiam cures licèt, cicatrices tamen in vultu derelinquit. Quare si corona fixa & firma non steterit supra perpendicularem existimationis columnam, brevi in terram decidet. Alphonfus V.

4 Ara-

Arægoniæ Rex famæ auctoritate regnum suum conservavit non solum, sed & Neapolitano potitus est. Eodem tempore Rex Castellæ Joannes Secun-

us, quia humili & abjecto erat animo, spernebatur à subditis, usque adeò, ut leges etiam ab iis acci-

pe-

Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 11.

peret, quas ipsi vellent. Provinciæ, quæ temporibus Julii Cæsaris, & Augusti, Principum magnæ existimationis, constantes fuerant ac fideles, hostiles spiritus iuduerunt sub Galba, homine ignavo, & contempto ab *a* omnibus. Sanguis regius, & Statuum amplitudo ad tuendam existimationem nequaquam sufficit, si desit Virtus, & magnitudo animi propria; perinde ut speculum non limbi exteriores æstimari faciunt; sed intrinseca ejus præstantia. In regia Majestate non plus inest virium quàm in existimatione, quæ ex admiratione & metu nasci solet; ex utroque verò obedientia & subjectio, quæ si defuerint, non sese diu tuebitur Principis dignitas, in alienâ opinione fundata; & purpura regia irrisionis potius signum videbitur, quàm eminentiæ præ aliis & Majestatis, uti in rege Henrico Quarto cernere licuit. Spiritus & nativus calor corpus humanum in pedes erectum sustinent: sola tibiæ basis non sufficeret. Et quid aliud est existimatio, quàm Spiritus quidam tenuis, in opinione omnium accensus, qui sceptrum rectè sursum erigit, & sustentat? Curet itaque Princeps, quoad fieri potest, ut omnes actiones suæ, & operationes tales sint, quæ spiritus istos foveant, ac nutriant. In existimatione fundabant Parthi petitionem suam, cum rogarent Tiberium, ut iis sponte suâ Phrahaten Phrahatis Regis filium Româ *b* mitteret.

§ Ist hæc existimatio & auctoritas majores etiam in militiâ effectus operari solet, ubi plus metus potest, quàm gladius; & efficacior est opinio, quàm ipsum aut animi aut corporis robur, adeoque non minus de illâ laborandum, quàm de armorum viribus. Eam ob rem prudentissimè suadebat Othoni Suetonius Paulinus, ut Senatam Romanum in suam
sem-

a Melius Divo Julio, Divoque Augusto notos eorum animos, Galbam & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Tac. l. 4. Histor. *b* Nomine tantum, & autore opus, ut sponte Cæsaris, ut genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Tac. lib. 6. Annal.

semper trahere partem conaretur, quippe *a* cujus nunquam obscura possint esse nomina, etsi aliquando *o*-*b*umbrentur. Quæ etiam causa fuit, cur provinciæ non paucæ in ipso spem suam & fiduciam *b* colloca-
rent. In dissidiis illis magnorum Ducum, Cæsaris & Pompei præcipuum utriusque studium erat, ut alter alterius auctoritatem vinceret potius, quàm ar-
ma: satis enim noverant animos, & perinde vires, famæ clamorem sequi magis, quàm sonitum tympani. Rex Philippus Secundus eximius planè fuit in hæc arte tuendæ existimationis: siquidem in huius beneficio è privato cubiculo Mundi utriusque ha-
benas sic moderatus est, ut obsequentissimas eas semper habuerit.

6. Quin tum etiam, cum ruina statuum præ o-
culis est, præstat eorum permittere interitum, quàm existimationis jacturam facere: sine hæc enim illi in integrum restitui nunquam possunt. Quapropter in gravissimâ illâ tempestatæ conspirationis Ca-
meracensis, etsi Respublica Veneta perditam se videret; prudentissimus tamen ille & fortissimus Senatus satius esse duxit constantem eâ in re se præ-
bere, quàm aliquam prodere ignaviam, mediis u-
tendo illicitis. Dominandi libido serviles reddit Principes. Id quia expendere omittebat Otho, passim *c* protendens manus adorare vulgum videbatur, jacere oscula, & omnia serviliter pro dominatione gerere; hoc ipso nimirum, quò ambiebat Imperium, quàm eò indignus esset, palam omnibus faciens. Ne in inopiâ quidem & indigentia expedit mediis uti violentis, & minùs decoris, aut subsidia ab extraneis petere; utrumque enim periculosum, & neutrum ad egestatem sublevandam sufficit. Quid quòd tenuitati isti existimatione consulitur me-
lius. Tam quis opinione locuples est, ac alius multis reconditis & occultis opibus. Ita Roma-
ni sibi olim persuadebant; quare etsi in diversis oc-

M

ca-

a Tacit. l. 2. Hist. *b* Erat grande momentum in nomine urbis & prætextu Senatus. idem l. 1. Hist. *c* ibidem.

caſionibus afflictæ fortunæ iis offerrent Provinciæ pecuniaria & frumentaria ſubſidia, gratiis tamen actis, ea noluerunt admittere. Perierant aliquando in mari duæ legiones; a cæterum ad ſupplenda exercitiis damna certavere Gallia, Hiſpania, Italia: quod cuique promptum, aurum, equos, arma offerentes; quorum laudato ſtudio, Germanicus armis modo, & equis ad bellum ſumptis propriâ pecunia militem iuvit. Binis item aliis temporibus, cum in maxima rerum calamitate & penuria Senatui Romano pateræ quædam aureæ magni pretii offerrentur, b una vice legatis gratiæ actæ pro magnificentia, curaque; patera, quæ ponderis minimi fuit, accepta; c & alia vice, ruruſum gratiæ actæ, aurum non acceptum.

§. Auctoritas & exiſtimatio Principis variis ex cauſis naſcitur. Aliæ ad perſonam ipſius pertinent, aliæ ad eius ſtatum. Quæ ad perſonam pertinent, aut corporis ſunt, aut animi Corporis, ſi aptè conformatum illud ſit, & diſpoſitum, ut Maieſtatem ſuſtinere valeat; eſſi Naturæ defectus animi virtutes interdum ſupplere ſoleant. Erant illi ſanè non exigui in Carolo Emmanuele Sabaudia Duce; excelſitas tamen animi & magnitudo, ingenii vivacitas, aptiſſimi pro aula mores, & urbanitas, ſuſpicium faciebant. Motus aliquis ſeverus & gravis in cauſa eſt, ut pro Principe habeatur is, qui abſque eo ſpretus fuiſſet ab omnibus; cui tamen ſic miſcere oportet humanitatem, ut ſervetur auctoritas, non ut incurratur in odium, aut arrogantia nota contrahatur, quo nomine à Tacito collaudatur d Germanicus, qui viſu & auditu juxta venerabilis, eum magnitudinem & gravitatem ſummæ fortunæ retinere, arrogantiam & invidiam effugerat. Ad hæc pretium quoque & ſplendor veſtium admirationem pariunt apud alios, & auctoritatem conciliant; plebs enim his exterioribus capitur, & cor humanum oculos non minus, quàm intelligentiam in

a Tacit. lib. 1. Annal. b Liv. l. 22. c ibid. d Tac. lib. 2. Annal.

consilium adhibet; *a* quare optime dixit Rex Alphonsus Sapiens, *que las vestiduras fazen mucho conozer à los Homes por nobles, o por viles. E los Sabios antiquos est ablecieron, que los Reyes vistiessen paños de seda con oro, e con piedras preciosas, porque los Homes los puedan conofcer luego, que los viesen à menos de preguntar por ellos.* Rex Afluerus petentibus aures dabat, *indutus vestibus regiis, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus.* Ideo Deus præcepit Moyfi: *Faciesque vestem Sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.* Et fecit eam ex purpura auro intertextâ, aliisque maximi pretii rebus *b* exornata, quâ usi sunt postea successores, uti & etiamnum faciunt summi Pontifices, etsi majori cum modestia minori que sumptu. Quòd si Pontifex Dei brachium *c* est in terris, si tonitruum instar censuras fulminat, æquum omnino est (quicquid cavilletur Impietas) ut sicut Deus ornatur splendore *d* lucis (vestimento cali) ita ipse quoque terrena vestiatur pompâ, & sublimis in sede à succollantibus *e* deportetur. Eadem ratio in Principibus locum habet, qui Dei vicem in temporalibus s^obeunt.

Ampla item & sumptuosa Palatia, magnifico ornatu *g* instructa: nobilitas & claritas *h* familia: custodiæ Nationum, quarum fidelitas exploratio: est, splendor & amplitudo aulae, aliaque ostentationes publicæ, existimationem pariunt poten-

M 2

tia:

a L. 5. tt. 5. p. 2. *b* Ipsa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & Hyacintho & purpura. Exod. 27. 8. Esth. c. 15. 9. Exod. 28. 2. *c* Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas. Job c. 40. 4. *d* Decorem induisti: amictus lumine sicut vestimento. Psal. 103. 2. *e* Circumda tibi decorem, & in sublimi erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus. Job 40. 5. *f* Ego dixi; Diis estis, & filii excelsi eratis. Psalim. 8. 1. 6. *g* Magnificavi opera mea, edificavi mihi domos. Eccles. 2. 4. *h* Nec erit ante ignobiles. PROV. 22. 29. *i* Potestas & terror apud eum. Job 25. 2.

tiæ Principis, & Majestatem addunt. Ejusdem excellentiam indicant illustriores tituli statuum aut industriâ, aut hæreditate acquirentium, qui eidem solent tribui. Sic Isajas supremi rerum omnium effectoris ac Principis Majestatem variis nominibus ac titulis *a* explicat. Hisce itaque studeat Seren. Vestra personam suam regiam illustriorem reddere: modo tamen non ex levitate deferantur aut adulatione; sed ex universali omnium applausu, fundato in virtute & verâ animi fortitudine, quales fuere, quibus honorati sunt olim Serenitatis Vestræ Antecessores, Rex Ferdinandus Sanctus, Alphonsus Magnus, Sanctius Fortis, Jacobus Pugnator, Alphonsus Magnanimus, & alii.

§. Præstantia virtutum; aliarque naturæ perfectiones, quæ in bono Governatore requiruntur, existimationem & auctoritatem conciliant Principi. Una sola, quæ reluxerit in illo seu ad militiam pertineat, seu ad pacem, aliarum defectus abundè supplere solet, ut si seipsum impendat negotiis, tamen si non omnino satisfaciat: nam omnia ad Ministros remittendo, valde vis Majestatis imminuitur, quare & *b* Sallustius Crispus Liviam monuit, ne Tiberius vim Principatus resolveret, cuncta ad Senatum revocando. Una aliqua res sapienter laudabiliterque statuta à Principe opportuno tempore sine consultatione alienâ: una indignatio, & potentia suæ vires vel leviter ostendisse, timeri eum faciunt & suspici. Animi item constantia in utraque fortunâ: existimat enim vulgus supra communem esse naturam, secundis rebus non attolli, adversis non dejici; immò divinum aliquid in tali inesse Principe.

§. Equabilitas in operando magnam insuper existimationem Principi comparat: judicii enim compositi & prudentis indicium est. Si favores suos intempestivè impertiverit aliis, aut offensas leviter

a Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. Is. cap. 9. 6. *b* Tacit. l. I. Annal.

viter ulcisci voluerit, timebitur quidem; sed non æstimabitur, quomodo, a *Vitellium* *subitis* *offensis* aut *intempestivis* *blanditiis* *mutabilem* *contemnebant*, *metuebantque*.

§. Ad tuendam prætereà existimationem etiam Prudentia conducit, ne videlicet conetur Princeps, quod potentia obtinere non potest. Immensa ea sit oportet, si Princeps bellum suscipiat, in quo nulla victoriæ spes, aut plus à subditis deponat, quam liceat, & fieri possit, nec tamen occasionem iis det obedientiæ abjiciendæ. Attentare illud, nec posse ad effectum perducere, in Principe indecorum est, temerarium in subditis.

§. Tanti fiunt Principes, quanti semetipsi faciunt: etsi enim honor in existimatione alienâ positus sit, hæc tamen ex præjudicatâ opinione ferè de unoquoque formari solet, quæ major est, aut minor (si prudens saltem sit) prout animus ipse aut spiritus sumit à fortitudine, quam in semetipso experitur, aut eosdem perdit, si meritis careat. *b* *Optimi* *quippe* *mortalium* *altissima* *cupiunt*; ignavi verò nihil audent, & indignos se omni honore judicant. In his non semper demissio virtus est, & modestia, sed vilitas quædam animi, unde jure merito spernuntur ab aliis, dum dicunt ideò se altiora non appetere, quòd sciant, se ea non promereri. Parum aberat, quin *Blæsus* Imperio indignus videretur, eò quòd rogatus illud suscipere *c* contemneret. Infelix status, cujus caput aut Principis titulo indignum se reputat, aut plus etiam quàm Principem æstimat. Primùm illud, abjectio animi est, hoc alterum pro tyrannide habetur.

§. In istis animi dotibus etiam casus locum habet; contingit enim cum iis ipsis vilipendi Principem, quando Prudentia minùs felix est, aut eventus non sat respondent consiliis. Gubernatio in se bona est.

a Tacit. lib. 2. Hist. *b* ibidem. l. 4. Annal. *c* Adeo non Principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur, ibidem. l. 3. Hist.

est, sed ita infausta, ut omnia minùs rectè sub manus succedant. Quod non semper providentiæ humanæ vitio accidit; sed divina potiùs sic disponit & ordinat, dum fines hi particulares hujusce inferioris regiminis, cum iis, quos gubernatio illa suprema & universalis sibi habet propositos, non omnino consentiunt.

§. Addo illud etiam, non sufficere omnes animi & corporis dotes, ad tuendam Principis existimationem, si ipsa ejus familia dissoluta sit. Ab illâ tota ejus dependet auctoritas, neque ulla res difficilior, quàm domum propriam habere bene compositam. Sanè minùs arduum plerisque videri solet integram gubernare Provinciam quàm unam domum, eò quòd Princeps curam istam in postremis habeat, animo ad majora attento, aut quia obstat amor proprius, aut deest animi robur ad id necessarium, aut est naturalis quædam ignavia, aut illi certè, qui circa Principem sunt, insolentias domesticas & famulorum delicta sic nôrunt tegere, ut remedium iis adhibere non possit. Non minima Agricoltæ laus fuit, *domum suam primam coërcuisse*, nunquam permittendo, ut aut liberti, aut servi a publicis rebus se immiscerent. Multi Principes Status suos regere sciunt, pauci suas domos. Galba Imperator erat minimè malus, suo tamen palatio non optimè præfuit; neq; enim in isto minora dominabantur vitia, quàm in Neronis aula. Laudi datum Tiberio Imperatori non exiguæ, quòd *modesta* illi essent *servitia*. Nulla Gubernatio rectè laudabiliterque institui poterit, eubi domestici simul imperant, & prædas agunt, aut superbia sua aliisque vitiis auctoritatem ejus prostituunt. Si boni illi sunt, Principem quoque

a Primam domum suam coërcuit, quod plerisque haud minus arduum est, quàm Provinciam regere: nihil per libertos, servosque publicæ rei. Tac. in vitâ Agri. b Iam afferebant cuncta venalia præpotentes liberti, servorum manus subitis avida, tanquam apud senem festinantet. idem. l. 1. Histor. c Tacit. l. 4. Histor.

bonum efficiunt; si improbi, tametsi bonus sit Princeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones Principis suum mutuuntur pretium, & bona ejusdem fama dependet pariter, & mala; siquidem aliorum virtutes & vitia ipsi solent tribui. Si prudentes sint domestici, errata ejus dissimulant, immò quo ad fieri potest, omnes ejus actiones ab errore vindicant, & deprædicando, magis illustres reddunt. Relatæ ab illis cum quadam gratia, admirationem pariunt. Quicquid de Principe manat in publicum, id magnum judicatur à populo. Intrà palatia Principes aliorum hominum confimiles sunt; existimatio tamen majores eos fingit, & recessus ille atque à communi aliorum consortio segregatio, segnitiam eorum & inertiam contegit: quod si famuli minùs prudentes sint, & secreti haud satis tenaces, per eos tanquam per rimas quasdam illam indagat populus, & reverentiam exiit, qua eos antea suspiciebat & venerabatur

§. Denique ex ipso etiam statu augetur existimatio Principis, si nimirum leges optimè constitutas habeat, & Magistratus; si in eo Justitia vigeat; si unam tueatur Religionem; si Majestati supremæ honorem & obedientiam deferat; si annonæ & ubertatis curam habeat; si artes & arma floreat, & eluceat in rebus omnibus ordo quidam constans, & æqualis harmonia, à manu Principis profecta; immò etiam si felicitas statuum ab ipso inest dependeat Principe: nam si absque hoc illa potiri possint, facile eum despiciunt. a *Aratores in Ægypto calum con suspiciunt; cùm enim Nilus inundatione sua omnes latè agros irriget, fœcundetque, nubibus haud quaquam indigent.*

• Plin.

SYMBOLUM XXXII.

Concha de rore cæli concipit, & in candidif-
 simo ejus sinu nascitur, & sese prodit pulcher-
 rimus ille margaritæ partus. Nemo tantam ejus ele-
 gantiam ab exteriori forma tam rudi & impolita
 conjiceret. Haud aliter sensus falli solent in actio-
 num

num exteriorum examine, si secundum extimam rerum faciem judicent solum, nec ad interiora penetrent. Veritas ab opinione non pendet. Aspernetur eam Princeps, si è rationis præscripto egisse se sciat. Nihil magnoperè arduum aut eximium audebit aggredi, si ad sensum vulgi cum metu suo velit in deliberationem descendere. In semetipso se quarat, non in aliis. Regnandi ars ob tenues istas existimationis umbras conturbari se non sinit. In illo Rege hæc major est, qui pacis, belliq; artes ritè moderari noverit. Subditorum honos è quâcunque re nævum contrahit; ille autem Regis cum beneficio publico conjunctus est: durante hoc crescit; imminuto interit. Nimum etiam haberet periculi gubernatio, fundata in legibus existimationis à levi vulgo influtis. Earum despicientia, animi magnitudo, & constantia est in Principe, cui pro supremâ lege salus Populi est. Gloriabatur olim in Senatu Tiberius, a quod *offensionum pro utilitate publicâ non pavidum* se exhiberet. Animus erectus & alacer incertos vulgi rumores, & famam popularem nil metuit. Qui manem spernit gloriam, verâ solidaque fruetur. Non ignorabat id Fabius Maximus, cum salutem publicam rumoribus, & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus incusabat; uti & magnus ille Dux in captivitate Ducis *b* Valentini, qui etsi sese illius commisisset potestati, fidemque securitatis publicam ab eo accepisset; propter occultas tamen molitiones, quas denuò illum adversus Regem Catholicum suscepisse Magnus Dux rescierat in custodiis eum detinuit, ratus nimirum incommodorum potius, quæ ex libertate illius oriri possent, habendam esse rationem, quàm sermonum contra se, & querimoniarum, quasi datam fidem violasset; quâ de re ut se purgaret *c* tunc palàm, nullo modo expedire videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, gloriosus fuit, & bellicosus; surdus tamen ad

M 5

obtre-

a Tacit. lib. 4. Annal. *b* Mar. hist. Hisp. l. 28. c. 8. *c* idem. hist. 7. Hisp. l. 14. c. 9.

obtrectiones suorum Subditorum, prælium ad Casarianum (sic urbem vocant; quæ vulgò Xeres dicitur) detrectavit. Satius est, Principem ut prudentem timeri ab hostibus, quam ut præcipitem aut temerarium.

¶ Hi discursus non eo spectant, ut Principem abjectum & vile Reipublicæ mancipium esse velim, adeò ut quacunque de causâ, aut utilitatis specie fallat datam fidem, aut pactis conventisque contraveniat: talis enim fidei violatio nec ipsi aut ejus Statui ullum accerset commodum, sed ruinam potius; & publicum pariet detrimentum; neque diu securum esse potest, quod honestum non est; uti in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, totque sæpè calamitatum, ac imminentium subditis miseriarum procellis agitato, eò quòd Rex Petrus Quartus tam pacis quam belli tempore ad commodum magis, quam ad existimationem & famam cuncta referebat. Utilitas & honestas junctæ, & pari passu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior sententiam, a *nihil gloriosum, nisi tutum, & omnia retinenda Dominationis honesta*; neque enim quod indecens est, bonum medium esse potest ad illam tuendam; neque si fuerit, ideò honestum erit, aut excusandum. Illud solum contendo, ut Principis animum opinionibus vulgaribus superiorem faciam, & constantem adversus vanas Populi obtrectiones. Ut sciat cedere tempori, & dissimulare offensas: deponere gravitatem regiam: aspernari inanem famam, oculis in verâ illâ & solidâ defixis: in arenâ denique ut ajunt, ac necessitate consilium capere, si ita expedire visum fuerit ad status sui conservationem; nec decipi se sinat vanis quibusdam gloriolæ umbris, pluris scilicet eam æstimando, quam utilitatem publicam; id quod Regi Henrico Quarto vitio datum fuit, nolenti eorum sequi consilium, qui suasores illi fuerant, ut Ioannem b Paciechum Villenæ Marchionem comprehenderet,

henderet, tumultuum & commotionis inter regni Proceres auctorem & incentorem; excusando se, quod fidem illi publicam dedisset Madritum veniendi, contra quam agere sibi non liceret. Frivola excusatio, inane fidei & clementiæ specimen vitæ suæ & salutis publicæ anteferre, erga eum præsertim, qui concessâ sibi securitate abuteretur ad perniciem ipsi personæ regis machinandam, unde gravissima ad ipsum Regem, & universum ejus regnum manarant damna ac detrimenta.

Nil Tiberius Cæsar morabatur, vitio sibi verti à nonnullis quod tanto tempore in insula Capreis cunctaretur, in solos calumniatores intentos habens oculos, neq; Galliæ laboranti succurreret, cujus bona pars jam tum perierat, neque legiones in Germania componeret. Hæc, inquam, nihil ille morabatur, quin tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutatus, a sed ut solitum, per dies illos egit. Constantia prudens audit, non curat magnoperè judicia & sensus imperitiæ multitudinis, sciens rebus benè gestis, obtrectationem postea in majorem cedere gloriam, & seipsa sensim evanescere. Diffidebat exercitus electioni Saülis in Regem, eumque aspernando dicebat: *b Num salvare nos poterit iste?* Dissimulavit tamen verba ista Saül, & surdis accepit auribus (neque enim Principes audire omnia convenit) & milites suum postea damnantes errorem palinodiam cecinerunt, immò & in obtrectationis auctorem inquisiverunt, infami multandum morte, si e deprehenderetur. Non fuisset factum prudens, electionem suam in discrimen objicere, præ se ferendo notitiam sinistri illius popularis judicii. Nimia viatoris esset levitas, si ab importuno locustarum stridore moras sibi in itinere injici pateretur. Ex rumore vulgi statuere vecordia

a Tacit. lib. 3. Annal. b 1. Reg. 10. 27. c Quis est iste, qui dixit: Saül num regnabit super nos? Date viros & interficiemus eos. 1. Reg. 11. 12.

a Tacit. lib. 3. Annal. b 1. Reg. 10. 27. c Quis est iste, qui dixit: Saül num regnabit super nos? Date viros & interficiemus eos. 1. Reg. 11. 12.

est. Timere illum, & quæ statuta sunt semel, revocare, prorsus indignum. Vix unquam firmum esset ullum consilium, si à vulgo dependeret, qui causas, quæ impulerint Principem, omnes penetrare non potest, neque eas publicare expedit: hoc enim esset sceptri auctoritatem illi tribuere. In Principe tota Populi potestas sita est. Principis est agere, Populi jussa exequi, bona interim fide sibi persuadendo, rectè ac juste ita præcipi. *b* Si, ubi jubetur, querere singulis liceat, pereunte obsequio, etiam Imperium intercidit. Tam hæc ignorare oportet eum, qui paret, quàm scire *c* alia. Principibus summum rerum iudicium Deus dedit, subditis obsequii gloria relicta est. Illud solum postulatur à Principe, ut obligationi suæ in statuendo & decernendo faciat satis; quòd si postea non omnia è voto succedant, animo ne cadat: satis enim est, nihil imprudenter egisse. Quod optimum etiam videtur consilium, infirmum est, & casibus variis obnoxium. Quo Monarchia est amplior eò magis exposita est eventibus minùs prosperis, quos aut casus secum trahit. aut iudicium humanum præcavere satis haud potest. Grandia corpora grandes infirmitates pati solent. Nisi Princeps fortiter constanterque negotiis insisteret, quicquid obtrecent alii, infelicissimam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo opus est, ne metu percellatur, aut in statuendo deinceps fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter suspicatur, omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis, nimis etiam potentia suæ coarctat limites. multifque inanibus Phantasia terroribus sese objicit; id quod à persuasionem quadam propria superstitiosa, aut melancholici humoris abundantia plerumque nascitur. Ist hæc incommoda David agnovisse vide-

a Non ex rumore statuendum. Tacit. lib 3. Annal.

b idem lib. 1. Hist. *c* Tam nescire militem, quàm scire oportet. Tac 1.1. Hist. *d* Tibi summum rerum iudicium Dii dedere, nobis obsequii gloria relicta est. idem l.6. Ann.

tur, cum Deum precaretur, ut tolleretur à se opprobria, quæ ipse sibi *a* imaginabatur. Constantia itaque sese armet Princeps adversus quoscunque eventus, & vulgi opiniones, & fortem se præstet, in tuenda vera & solida existimatione personæ suæ, & armorum, quando illa amissa, aut violata, unâ secum Imperium in discrimen adducit. Optimè hanc rem intellexit Rex Ferdinandus *b* Catholicus, quando monitus à suo Patre Rege Joanne Secundo Aragonio, ut temporî, necessitatique cederet, & Coronam suam collocaret in tuto, conciliando sibi animos Marchionis Villenæ, & Archi-Præfulis Tolentani. Alphonsi Carrilii, honestissimis quidem mediis illud effectum dare studuit; induci tamen nunquam potuit, ut auctoritatem suam regiam Subditorum furori ac violentiæ minùs decenter aut indecorè inclinaret, in hoc enim plus inesse periculi augurabatur, quàm beneficii in eo, quòd voluntatum studia sibi pararet apud alios. Tempus, optimus artium magister est, & tale esse poterit, ut actiones humiles heroicas efficiat, & ipsas etiam submissiones ac deditiones in alterius potestatem fortitudini tribuat. Finis honestus ac licitus est, qui eas nobilitat. Vitellio *c* Tacitus exprobrat, quòd *sectari cantantem Neronem fuerit solitus, non necessitate, qua honestissimus quisque, sed luxu & sagina mancipatus, emptusque.* Non minus constanti animo opus est, ad parendum necessitati, quàm ad illam superandam, & quòd abjectio interdum putatur, & vilitas, honoris est studium, quando nimirum ad hunc non amittendum aut certe ad conservandum, dissimulantur ad tempus offensæ. Qui illicò ultionem parat, magis passione duci se sinit, quàm honore. Iracundiæ quidem fit satis; at divulgatur amplius, & publicatur infamia. O quoties profusus sanguis rubrica fuit, quâ conscriberentur injuriæ! quoties in ipso offendentis vultu vulneribus conciso legere licuit

M 7

cui

a Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, Psal. 118.39. *b* Mar. hist. Hisp. l.29. c.9. *c* Tac. l.2. Hist.

cuit cicatricibus quasi literis quibusdam exaratam offensi infamiam ! Sæpius vindictâ , quàm dissimulatione deperditus fuit honos : hæc oblivionem inducit , illa memoriam ; magis quæ in eum conjicimus oculos , qui injuriam accepit , quàm qui ultionem sustinuit. Qui prudens honoris sui æstimator est , in bilance eum pendit , ac librat cum vindictâ , cui ille , adjecto quocunque sacomate notitiæ publicæ , multum præponderat.

Etsi verò Principi suaserim , ut famam popularem insuper habeat ; hoc tamen in casibus solùm allatis velim intelligi , si nimirum jacturam illius bonum publicum compenset , aut aliter impediret negotia magni momenti , quæ Populus aut non capit , aut certè non rectè intelligit : nam postea successus iste felicior & rei honestas , amissam famam cum usurâ etiam existimationis & honoris restituant. Interim prudenter fecerit Princeps , si quoad fieri potest , semper actiones suas , ad popularem auram accommodare studeat : eosdem enim ferè effectus , ac vera illa gloria operari solet. Utraque in hominum imaginatione est posita , & vox popularis nonnunquam , licet falsa sit , tantam meretur fidem , ut nullo unquam postea tempore , aut actione contrariâ obliterari valeat.

S Y M B O L U M XXXIII.

QUOD speculum integrum repræsentat , idem etiam confractum in quâlibet suâ particulâ exhibet ; sic Leo in utroque speculi fragmento præsentis Emblematis se continetur , fortitudinis , & generosæ constantiæ Symbolum , quam in omni casu Princeps conservare debet. Speculum nempe publicum est , in quo Mundus se contempletur ; ut rectè dixit Rex Alphonfus Sapiens , agens de actionibus Regum , & expendens quales eas esse deceat. a *Poxique los Omnes tomen exemplo dellos , de lo que les ven fazer ,*

sobre esto dijeron por ellos , que son como espejo , en que los Omnes ven su semejanza de apostura , ò de enaticza. Eam ob rem, sive eum fortuna secunda servet integrum,

sive frangat adversa , idem semper in eo vultus appareat oportet. Quod quidem in secundâ difficilius, quia affectus de se facile emicant, & ratio cum gloria

riâ evanescit. Attamen magnanimum pectus à summâ etiam felicitate efferri se non sinit; uti in Vespasiano videre licuit: nam etsi communi omnium consensione Imperator consalutaretur, a nihil tamen *in ipso tu midum, arrogans, aut in rebus novis novum sinit.* Quisquis unâ cum fortunâ animum mutat, fatetur etiam se non promeruisse;

*b Frons privata manet, non se meruisse fatetur,
Qui crevisse putat.*

Hæc constans modestia etiam in Pisone enituit: nam adoptatus à Galbâ, *c nullam turbati aut exultantis animi motum prodidit: sermo erga patrem Imperatoremque reverens: de se moderatus: nihil in vultu, habituque mutatus: quasi imperare posset magis, quam vellet.* Sed & à casibus adversis Fortitudini solet esse periculum: illi enim homines plerumque nec opinantes obrunt; cum nemo quisquam ferè sit, qui calamitates omnes, quæ accidere sibi possunt, serio cogitet. Quæ causa est, cur plerosque incautos, & ex improvise ex opprimant, & cur tantoperè tunc conturbetur animus, aut propter nimium felicitatum amorem, quas amittit, aut ob periculum vitæ, cujus prorogandæ desiderium omnibus à naturâ est inditum. In aliis locum habeant licet passionis istæ, non in Principe, cujus est regere alios tam in adversâ fortunâ, quam prospera, & placidum semper ac compositum præ se ferre vultum, & verba intrepida; qualis Otho fuit, etiam Imperio exutus, *d Placidus ore, intrepidus verbis, intempestivas suorum lachrymas coercens.* In cruento illo prælio ad Navas Tolosæ Rex Alphonfus Nonus eadem semper animi, vultusque serenitate inter arma perseveravit. Nullus unquam casus Regis Ferdinandi Catholici affectum, aut passionem detegere potuit. Læsus aliquando graviter à furioso quodam Barcinone, nihil ideò commoveri visus fuit, illud solùm præcepit, ut invasorem coercerent. Carolus Quintus Imperator, cum Ingolstadtium obsideret, nec vultum immu-

a Tac. l. 2. Hist. b Claud. c Tac. l. 2. Hist. d Tac. l. 2. Hist.

tavit nec locum, quantumvis hostes continua tormentorum explosione tentorium ejus dilacerassent, & nonnulli juxta à latere interfecti cecidissent. Non minori cum constantia Rex Hungariæ (Augustissimus nunc Imperator) & Serenissimus Infans Ferdinandus (ambo fortitudinis & facinorum Caroli V. gloriosi amuli) persistere intrepidi in prælio Nordlingano, nil quicquam territi Chiliarchæ cujusdam morte, qui proximè illos tormenti majoris ictu interierat. Nec omittendum hoc loco exemplum Maximiliani Bavariæ Ducis, & sacri Romani Imperii Electoris; qui tot victoriis celebris quas, dum exercitui Unionis Catholicæ summa cum auctoritate præesset, reportaverat; non ideo superbia elatus fuit, neque postea fortuna adversa animum suum heroicum frangi passus est, tametsi Status suos videret perditos, & in Monacensi suo palatio (digna fabrica tanto Principe) hospitantes Regem Sueciæ, & Comitem Palatinum Fridericum, ipsumque Fridtlandiæ Ducem non minùs sibi infensum & hostem, quàm duos illos experiretur.

Dividat sanè instabilitas temporum atque invidia, & in diversas distrahat partes speculum statuum, in qualibet tamen illarum, quantulacunque etiam sit, Majestas semper integra perseveret. Quisquis ad Sceptrum natus est, mutari non debet ad quemcunque eventum & casum. Nec ullum tam gravem aut acerbum ducat, ut ideo à se ipso descilcat, aut personam, quam sustinet, dissimulet. *a* Rex Petrus, etiam postquam in manus Regis Henrici fratris sui & capitalis hostis incidisset celare noluit, quis esset; quin potius, cum dubitaretur, num ipse esset, altà voce ultrò exclamavit; *Ego sum, Ego sum.* Quid? quòd hæc ipsa constantia servandi in rebus adversis decorum & Majestatem regiam, unicum & ultimum earum interdum remedium sit, uti Poro *b* Indorum Regi accidit, qui

captus

a Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 13. *b* Plutarch. in apoph. Regum & Imp.

captus aliquando ab Alexandro Magno, & rogatus, quomodo tractari vellet; *Regiè*, inquit. subjicienti verò Alexandro; Nunquid etiam aliud? Respondit iterum Porus; *Omnia hoc verbum complectitur*, *Regiè*. Quod heroicum responsum sic affecit Alexandri animum, ut eum non modo in regnum suum restituerit, sed plures etiam illi provincias addiderit. Acerbitatibus & ærumnis cedere est ad earum quasi partes sese adungere. Fortitudo in victo etiam Victori placet, aut quia triumphum ejus clariorem efficit, aut propter ipsam virtutis vim. Animus violentiæ non paret, neque quicquam in eum potest Fortuna. Graves minas Carolus Quintus Imperator intentabat Joanni Friderico Saxonix Duci, quem captivum tenebat, ut ad dedendum sibi Ducatum Wirtenbergicum eum compelleret; ipse verò liberè respondit: *Potes t quidem sua Majestas Casarea statue e de me, quicquid libuerit; ut tamen timorem huic incutiat pectori, nunquam efficiet*. Id quod in occasione aliâ longè difficiliori reipsâ satis ostendit: contigit enim, ut dum latrunculorum lusui intentus esset, capitis sententiam in se latam intelligeret; quo nuntio ne utique ille turbatus, perinde quasi nihil ad se pertineret, Ernestum Ducem Brunsvicensem, quicum ludabat, libera voce cohortatus est, ut non obstante illo ludere pergeret. Quod heroicum responsum infamem rebellionis notam deterfit aliquantum, & clarum eum reddidit. Actio unica generosioris animi, etiam cum vis ipsa ad mortem rapit, vitam illustrem relinquit & celebrem: quemadmodum hæc nostrâ ætate evenisse meminimus Roderico Calderonio Septem Ecclesiarum Marchioni, cujus fortitudo vere Christiana, & heroïca constantia toti mundo admirationi fuit, adeo ut æmulationem & odium commune tantæ ipsius fortunæ in laudem & commiserationem verteret. Ignavia & timiditas animi è violentis casibus neminem eripiunt, nec quicquam de periculo turbatio detrahit. Constantia illud aut vincit, aut certè famosum efficit.

scit. E vultu Principis periculi gravitatem vulgus colligit, haud secus atque ex naucleri oculis ii, qui in eadem navi sunt, num tempestas grandis sit. Atque ob eam rem valde expedit aequalem semper & serenam exhibere frontem, seu tranquilla sint tempora, seu turbida, ut neque metu Princeps concidat, neque superbia efferatur, neque alii de communi rerum statu iudicium ferre valeant. Eadem de causa Tiberius tristissima quaque maxime occultare a laborabat. Perturbatio & confusio rerum omnium oritur, quoties e facie Principis, tanquam illa caeli, perspicere licet tempestates, quae impendent Reipublicae. Mutare colorem ad quamvis Fortunae auram iudicii levitas est, & ignavia animi Constantia & aequabilitas vultus Subditos erigit, & hostes in admirationem rapit. Omnes in Principe suos defigunt oculos, & si metuat, ipsi quoque metuere incipiunt: ita b *Othonis vultum intruebantur*, quotquot cum eo accumbebant in convivio, utque evenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur; ubi vero timori & diffidentiae locus est, ipsa quoque fides facile deficit. Hoc tamen in iis casibus velim intelligi, quando periculum dissimulare, & celare calamitates expedit: in aliis enim publicae tristitiae significatio Principem minime dedecet, ut sic affectum suum palam faciat subditis, & eorum sibi conciliet animos. Carolus Quintus Imperator lugubri indutus veste moerebat ob Romanæ urbis expilationem. d *Apprehendens David, scidit vestimenta sua*, cum mortem Saulis & Jonathæ intelligeret. Idem fecit Josue propter cladem ab incolis urbis Hai acceptam, & e *pronus cecidit in terram coram arca Domini*. Nec quicquam iustius, quam in communi calamitate sic Deo se submittere; nam rebellionis quoddam genus esset, de manu

a *Hac audita, quanquam abstrusum, & tristissima quaque maxime occultantem Tiberium perculere.* Tacit. lib. 2. Annal. b *idem lib. 1. Histor.* c *Fides metus infracta.* Tac. lib. 3. Hist. d *2. Reg. c. 1. 11.* e *Ios. 7. 60.*

manu illius bona solum velle suscipere, non autem
 a mala. Qui castigationi sese subicit, Deum ad mi-
 sericordiam commovet.

s. Controverti hic potest, an tum saltem illa ani-
 mi constantia minus potenti suadenda sit, cum po-
 tentioris auxilio indiget. Sed ea in re peculiari
 distinctione opus est. Qui oppressus ab hostibus pe-
 tit suppetias, non se demittat nimium, nec nimis
 sollicite alienam imploret opem, alias Fortunam
 suam prorsus desperatam faciet. Nullus enim est
 Princeps, qui sola motus misericordia jacenti dexte-
 ram porrigat, aut qui tueri velit eum, qui de se ipse
 rebusque suis jam sperare desit. Pompeji causa
 haud paullulum in opinione Ptolomæi deperdidit,
 cum tantam legatorum ejus submissionem coram
 usurparet oculis. Majori animo Rex Cheruscorum
 fuit, qui postea quam regno pulsus esset, Tiberii
 favore sibi utendum ratus, ad eundem dedit lite-
 ras, *b non ut profugus, aut supplex, sed ex memoria prio-
 ris Fortune.* Nec minus illustre est exemplum Regis
 Mithridatis, qui victus ab Eunone hoste constan-
 tia planè regia sic eum fertur allocutus: *c Mithri-
 dates terra marique Romanis per tot annos quaesitus,
 sponte adsum, utere ut voles, prole magni Achemenis,
 quod mihi solum hostes non abstulerunt.* Quæ res Euno-
 nem permovit, ut ipse deinde pro Rege Mithridate
 apud Imperatorem Claudium *d* intercederet. Qui
 Principi suo fidelia præstitit obsequia, loquatur li-
 berè, si injuriam sibi fieri animadvertat. Ita fecêre
 Hermannus Cortesius Carolo Quinto, & Segestes
 e Germanico. In casibus aliis Prudentia necessita-
 tem, tempus, & res ipsas expendat, & sequentes
 diligenter observet maximas: quòd potentior in-
 trepidum

a Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non susci-
 piamus? Job. c. 2. 10. *b* Tac l. 2. Annal. *c* Tac.
 l. 12. Annal. *d* Mutatione rerum & prece haud dege-
 nere permotus. Idem l. 12. Annal. *e* Simul Segestes,
 ipse ingens visus & memoria bona societatis impavidus:
 verè a ejus in hunc modum fuere. idem l. 1. Annal.

trepidum inferioris animum pro injuria ferè accipiat, perinde quasi hic sese illi æquare velit, aut eum præ se contemnat. Quòd item inferiorem facile contemnat, si nimium is sese abjiciat & demittat. Ea de causa Tiberius, Senatores nominabat, qui ad serviendum à natura facti essent; & tametsi his talibus opus haberet, illam tamen animorum vilitatem ferre nullo modo poterat. Nòrunt scilicet Príncipes cujusque alacritatem & animi robur, & facile in eos sunt injurii, quos sciunt id minimè graviter accepturos. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Marino dignitatem consularem, quam Galba in eum contulerat, tanto tempore liberiùs distulit, quòd *b mitem, & injuriam segniter laturum* eum crederet. Quamobrem modestia quædam fortis, & fortitudo modesta perquam utilis erit Principi, & si omnino pereundum illi est, præstat animo magno & generoso id fiat, quam abjecto, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Hortalus *c avitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens,* cùm Tiberius extremæ ejus necessitati remedium adferre nollet.

¶ Quando is, qui potentior est, alteri honores debitos denegat (in actibus præsertim publicis) consultius est, etiam vi & astu quodam eos præripere aliis, quàm ea de re verbis contendere. Qui dubitat, merito suo diffidit. Qui dissimulat, tacitè suam fatetur indignitatem, & Modestia postea pro ridiculo habetur. Qui de facto animo forti, & bona cum gratia primas præ aliis occupat, quæ sibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas servat & retinet. Ita quondam Germaniæ Legatis contigit, qui cùm in Pompeii Theatro inter Senatores assidere cernerent Legatos Nationum, quæ fortitudine animi, & constanti cum Romanis amicitia alias ante cellerent, dixerunt,

a *Etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projecta servientium patientiæ tædebat.* idem lib. 3. Annal. *b* Idem. lib. 2. Hist. *c* Idem lib. 2. Annal.

a nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse, & inter eosdem Senatores fessum ceperunt. *b* Quod comiter a visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona amulatione.

§. De favoribus & gratiis, quæ à Principis dependent arbitrio, tametsi aut meritis, aut virtuti videantur debitæ, Subdurus conqueri non debet, quod in se illæ non conferantur, immo gratia potius agenda sub honesto aliquo titulo, quomodo Vitellii tempore fecerunt nonnulli ab officiis suis e remoti; nam aulicus prudens omnes suos cum Principe sermones gratiarum actione solet concludere. Seneca ista prudentia usus est, postquam cum Nerone collocutus esset de iis, in quibus eum nonnulli accusabant. Qui querelis utitur, fatetur injuriis se affectum; in eo autem, quem offensum credunt, non valde confidunt Principes. Omnes ea in re Deo cupiunt esse similes de quo in miseris nostris non querimur, immo gratias potius pro illis agimus.

§. In deliberationibus & accusationibus constantia plurimum prodest: nam qui confestim iis cedit, reum se constituit. Qui innocens suas negat actiones, fontem se confitetur. Mens rectè conscia, & præsidio virtutis armata de æmulis triumphat. Si torpere incipiat, nec contra casus adversos nitatur fortiter, eorum obruetur fluctibus, non secus ac fluvius aliquis aquarum impetu sternit arbores minus radicata; eas vero, quæ altiores habent radices, movere loco non potest. Omnes Sejani amici, labente ipsius fortuna, ipsi etiam periire. Unus Marcus Terentius, qui ejus amicitiam se ambivisse & æstimasse constanter confessus est, eò quod illius beneficio gratiam Imperatoris Tiberii promeruisset, in judicio absolutus fuit, multatis exilio aut

a Tacit. lib. 13. Annal. *b* Ibid. *c* *Atque insuper Vitellis gratia consuetudine Servitii.* idem, lib. 2. Hist. *d* Seneca (qui finis omnium cum dominante sermone) *grates agit.* idem l. 14. Annal.

morte aliis, qui eum *a* accusaverant. Dantur quidam casus, quando adeo constanti securitate opus est, ut nec conscientia se excuset, ne timidior videatur, nec commemorentur obsequia, ne exprobrari putentur; uti quondam Agrippa, eum accusaretur, quod Plauto imperium procurasset, *b* nihil pro innocentia, quasi diffideret, nec beneficiis, quasi exprobraret, differuit.

§. Nec solum per se ipsum subditis suis speculum se Princeps exhibeat, sed & per Statum suum, qui quxdam illius est idea, atque adeo in eo non minus, quam in propria ejus persona eluceant oportet Religio, Iustitia, Benignitas, & virtutes alia dignæ Imperio. Quia verò partes speculi illius sunt Consilia, Tribunalia, & Cancellaria, etiam in his eadem virtutes reperiri debent, immo in Ministris singulis, qui speculum illud repræsentant: multum enim de Principis decedit existimatione, si ipse quidem benignum se exhibeat gratiam postulanti, & bona spe promissisque plenum abs se dimittat; ex alia vero parte colludat cum iis, qui sibi à secretis sunt, aliisque suis Ministris, ut aspero suo agendi genere petentem absterreant. Dolus, qui facile & brevi tempore deteget artificium indignum generoso & regio pectore. Minister moneta publica est, Principis signata effigie, & nisi probata illa sit & hunc ad vivum exprimat, tanquam adultera e rejicietur. Si caput, quod præest, aureum sit, manus quoque, quibus utitur, aureæ sint oportet, quales erant illæ sponsi in divinis *d* literis.

§. Sunt præterea principales hujus speculi partes etiam

a Constantia orationis, & quia repertus erat, qui efferet, quæ omnes animo agitabant, eo usque potuere, ut accusatores ejus, additis quæ antè deliquerant, auxilio aut morte multarentur. Tacit. lib. 6. Annal. *b* idem lib. 13. Annal. *c* Trasellus, nisi formam tuam referat, mali facti instar subditis efficitur. Them. orat. 17. *d* Caput ejus aurum optimum. Manus illius tornatiles aureæ. Cant. 5. 11. & 14.

etiam Legati, qui Principis auctoritatem sustinent: & sanè malè consuleretur fidei publicæ, nisi istius verba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & sicut si vicem illius obeunt, quantum ad potentiam & animi magnitudinem attinet, ita in omni casu eam præ se ferre sic debent, ac si Princeps ipse coram præsens adesset. Ad hunc modum egit & Antonius Fonseca, qui postquam Regem Carolum Octavum nomine Regis Catholici monuisset, ne arma Neapolitanis finibus inferret, donec via Justitiæ, quis potior Iure esset, declararetur; nec quicquam se proficere videret, insigni cum animi libertate palàm edixit, Regem suum conscientia jam suæ satisfecisse, ut deinde liberatâ fide, viribus & copiis in eam partem se dare posset, quam æquiores judicaret. Nec ultrâ moratus coram Rege, & Proceribus, qui in conventu aderant, initi antea fœderis tabulas laceravit. Sicuti Ministrum Principis sui maximis instructum esse decet, ita & Majestâtè illius, fortitudine, & præstantiâ animi.

¶ Mar. hist. Hisp. l. 16. c. 7.

S Y M B O L V M X X X I V .

Q Vi fruticem rosaceum spinis & sentibus asperum intuetur oculis, is persuadere sibi vix poterit, è tam spinosâ matre, adeò bellam venustamque filiâ, qualis est Rosa, progenerari posse. Magna utique fiducia opus est, ad irrigandum & expectandum,

N

dum,

dum, dum viriditatem induat, & protrudat admirabilem illam folliculorum pompam, quæ odore tam delicato nares recreat. Longa tamen spe, & tolerantia experiri tandem licet, laborem non fuisse inutilem, nec malè collocatas spinas, quæ florem adeò bellum fragrantisque odoris produxerunt. Spinosi & asperi sunt naturæ nostræ corruptæ primi virtutis rami, sed post pulcherrimus illius flos tandem subnascitur. Ne Principem terreat primus rerum aspectus: per enim pauca sunt in regimine, quæ prima fronte jucunda appareant. Omnia spinis referta videntur, & difficultatibus. Sed experiundo multa facta facilia, quæ seignibus ardua videbantur. Ne itaque animo cadat Princeps; nam si iis leviter cedat, à suamet apprehensione vincetur potius, quàm rei veritate. Toleret fortiter, speret patienter & constanter, nec tamen interim media dimittat è manibus. Quisquis sperat, fideli & optimo utitur comite, Tempore nimirum. Vnde Regem Philippum Secundum dicere solitum accepimus: *a Ego & tempus contra duos.* Impetus furoris effectus est, è quo grandia nasci solent pericula. Theobaldus Campaniæ comes successionem suam in Navarræ regnum valde reddidit dubiam, eò quod moræ impatiens in præstolanda morte Regis Sanctii patris sui, adhuc ipso vivò regni occupandi occultè consilia agitallet cum Proceribus; hinc enim factum, ut Rex Sanctius Jacobum Primum Aragoniæ Regem heredem adoptaret. Patientia multis trophæis inclyta est, & excelluit in ea Scipio, qui etsi in Hispania multas haberet offensionum occasiones, adeò tamen fuit patiens, *b ut nullum ferox verbum illi excideret*, qua re etiam illud effecit, ut quæ in animo intenderet, feliciter & è voto illi succederent. Qui sperat & sustinet, Fortunæ superat ludibria, & eam sibi obstrictam reddit: quippe quæ ejusmodi spem & fiduciam in tot tantisque suis mutationibus pro blanditiis habet. Incertis Oceani fluctibus

fluctibus non absque gravi periculo sese Columbus objicit, ut novas inquirat Provincias; neque eum terret inscriptio illa Herculis in columnis Caspes & Abyles, *Non plus ultra*; neque aquarum montes, quæ proposito ejus obstare videbantur. Navigatione sua Solis passus numerat, atque anno dies, horas diebus suffuratur. Acum nauticam polus deficit, chartas marinas æquoris lineæ, & itineris comites patientia. Omnia contra eum conspirant, at ipse forti animo difficultates omnes & obstacula spe & tolerantia superat, donec tandem novus Orbis invictam ejus constantiam præmio coronavit. *Ferendum & Sperandum*, Empedoclis fuit dictum, & postea Imperatoribus Macrini Symbolum, unde huic Emblematis lemma sumptum. Pericula quædam sunt, quæ superare facilius est, quàm fugere; id quod probè scivit Agathocles, cum victus, & Syracusis in Sicilia hostilibus armis cinctus, non turpiter sese hosti dedit, sed relicta ibidem militum manu, quantum ad defendendam urbem satis esset, cum exercitu adversus Carthaginem profectus est, & is, qui uno in bello victor esse non poterat, artificio isto, è bellis duobus duplicem triumphum reportavit. Periculum temeritate interdum vinci solet, & despicientia illius varias hosti cogitationes injicit. Videns Hannibal Romanos post Cannense prælium auxiliares copias in Hispaniam mittere, potentiam eorum & vires formidare cœpit. Nemo rebus secundis nimium confidat, aut desperet in adversis. Inter utraque versatur Fortuna, tam prompta ad extollendû, quàm deprimendû. Servet itaq; Princeps in omni casu animum constantem & robustum, paratum ad omnia, quicquid denique acciderit, nec perturbari se sinat majorum tempestatum minis: nonnunquam enim fluctus, quem exturbant è navi, quæ interitura est, projiciunt in aliam, quæ salva portum tenebit. Animus magnus & generosus calum ipsum propitium habet. Ne temerè desperet Princeps ob pericula aliena, aut ea, quæ fortuiti casus secum affe-

runt. a *Qui observat ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metet.* Non existimet, afflictionibus suis se quemquam obligare. Lamentis & lacrymis se se turpiter dedere, muliebri est: non illis Fortuna placari solet. Animus excelsus sibi ipsi satisfacere fatigat, aut solari sese actione aliquâ heroïca & generosa, uti fecit Agricola, filii sui morte intellectâ, b *quem casum, neque ut plerique fortium virorum ambiciosè, neque per lamenta rursus, ac mœrorem muliebriter tulit; & in lusu bellum inter remedia erat.* Nihil omnino commovebit, aut vana gloria esse solet, aut nimia è casu consternatio.

9. In muneribus & honoribus petendis doctrina præsentis Emblematis utilissima est. Qui sustinere & sperare novit, fortunam novit triumphare, & vincere. Qui moræ impatiens auxilia & submissionem animi vilitatem esse putat, contemptus jacebit, & derelictus ab omnibus. Honorem in eo ponere, ut alteri non obtemperes, est nemini imperare velle. Media ex fine metienda. Si in hujus consecutione plus honoris in sit, quàm per illa amittatur, omnino iis uti convenit. Nolle sustinere patienter, animi excelsitatem arbitramur, & imprudens superbia est. Obtentis honoribus, mox obducuntur passuum vestigia, quibus ad illos ascensum fuit. Multa ferre & pati, ut postea ad altiores honorum gradus eveharis, non vilis abjectio est, sed eximium animi ad magna connitentis robur. Quædam sunt ingenia, quæ moram ferre nequeunt, exiguo temporis spatio omnia volunt confici. Ita c *Brutidium in artibus honestis copiosum, etsi rectum iter pergeret, ad clarissimam quæque in eorum festinatio stimulari, dum æquales, dein superiores, postremo suosmet, spes autem parat. Illo abrepti impetu media securioria spernantur, quia tarda & brevioribus, etsi magis periculosis, uti d malunt.* His a *Eccl. 11. 4. b Tacit. in vita Agric. c Tac. l. 3. Anna. d Multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quæ tarda cum securitate præmaturâ, vel cum exitio præperant, Tac. lib. 3. Annal.*

His evenire solet, quod ædificiis subito & tumultuatio opere extractis antequam tigna & trabes rectè subsidere, & exsiccari potuerint, quæ mox iterum collabuntur.

§. In sperando & sustinendo maxima imperii præsidia consistunt: iis enim mediis fit, ut omnia agamus cum tempore, sine quo res nulla maturitatem assequi potest. Arborea, quæ mox ad primum calorem flores emittunt, citò eosdem deperdunt, eò quòd non expectaverint, donec hyemis asperitas præterisset. Negotiorum fructu gaudere non potest, qui ea manibus ad maturitatem perducere contendit. Impatientia abortuum causa est, & pericula a creat; & quia ea patienter ferre non possumus, sed ex iis quam primum emergere cupimus, majora ea facimus. Eam ob rem in iis tum internis, tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam nostram incrementum sumpserunt, consultius erit finire, ut cursum suum teneant, & sensim curentur cum tempore, quàm accelerare remedium, si plus inde periculi sit. Si ante prævidere ea non potuimus, tolerare saltem discamus postea. Ab oppositione incrementum capiunt: ea enim ratione fit, ut periculum, quod antea aut occultum erat, aut minus notabatur, palàm fiat, & majora ei ponat obstacula, quem impedire cogitabat. Timor imprudenter armatus, contra superiorem potestatem, magis eam fatigat & spoliis suis illustriorem reddit. Eò modò Cerialis Trevirensium composuit animos, ne potentia Romanæ sese opponerent, dicendo: *b* *C*æsariorum annorum Fortuna, disciplinaque, compages hæc coaluit: quæ convelli sine exitio convellentium non potest. Multa non æquè caderent irrita nisi timor noster & impatientia festinantius agerent. Metus & suspicio tyrannidis, ubi innotuerint, faciunt, ut jam esse reipsa incipiat, licet antea tyrannis non fuerit. Unde non minoris fortitu-

dis. *N* 3 *U* *d*inis.
a *Impatiens operabitur stultitiam.* PROV. 14. 17. *b* Tac
 lib 4. Histor.

dinis est in his talibus casibus nôsse dissimulare, quam præcipitare cum remedio. Illud prudentiæ effectus proprius est, hoc verò ex metu oriri solet.

S Y M B O L U M X X X V .

Quantò spiritus in campestri tubâ magis arctatur & comprimitur, tantò majori cum Har-

monia & vocum varietate inde egreditur postea ; ita prorsus a *multorum improbitate depressa* Virtus emergit, & *innocentia defensio interclusa respirat*. Flamma generosæ mentis facile extinguitur, nisi Fortunæ adversæ ventus eam exsuscitet. Excitatum ab illa ingenium de mediis circumspicit, quibus eam meliorem reddat. Felicitas tanquam rosa, è spinis & ærumnis nascitur. Victus fuerat in navali prælio contra Genuenses, & captus Alphonsus Quintus Aragoniæ Rex, & ecce, quæ res expeditionem ejus adversus regnum Neapolitanum retardatura videbatur, eandem majori cum felicitate, auctoritateque maturavit, facto nimirum fœdere cum Philippo Duce Mediolanensi, à quo captivus tenebatur, qui & libertati illum restituit, & vires ad occupandum illud regnum suppeditavit. Necessitas eum impulit ad conciliandum sibi hospitis animum : nam rebus prosperè fluentibus sibi ipsi quis vivit ; in adversis tum sibi, tum aliis. Illæ in apertum produnt passionnes animi, suimet aliàs obliti ; his verò factus cautior, idem animus *b* virtutibus sese munit, ut mediis ad veram constantemque felicitatem ; ex quo illud etiam fit, ut haud paulò facilius sit ex adversa emergere Fortuna, quam conservare semet in prospera. In captivitate primùm enituère insignes animi doctes & ornamenta, quæ in Rege Alphonso eò usque latuerant abdita, & captus illorum amore Dux Mediolanensis amicum eum habere voluit, & sic obstructum abs se dimisit. Plus victus obtinuit, quam victor sperare potuisset. Ludit inter extrema Fortuna, & gaudet potentia suæ dare specimen, ab uno migrando ad alterum. Nulla virtus est, quæ in casibus adversis non elucescat ; haud aliter atque in obscura nocte stellæ coruscant lucidiùs. Ponderis supra injectum tum palmæ ostendit robur, cum unà cum illo altiùs assurgit. Inter urticas diutiùs fo-

N 13

a Cicero. *b* *Secunda res acrioribus stimulis animum explorant : quia miseria tolerantur, felicitate corrumpimur.*
Tac. lib. 1. Hist.

liorum vigorem servat rosa, quàm inter ipsos flores. Nisi virtus etiam in adversis sese exereret, non victorias, non ovationes aut triumphos mereretur. a *Virtus, dum patitur, vincit.* E quo nemini non liquido apparet, quàm impius sit error (refutatus à nobis alibi) eorum, qui faudent Principi, ut abdicatâ tantisper virtutum constantia, vitiis sese accommodet, ubi necessitas postulaverit; quo tempore vel maximè in illis constantem persistere oporteret, & majori cum spe successûs melioris: quomodo plerumque eveniebat Ferdinando Secundo Imperatori, felicissimæ memoriæ, qui in maximis suis periculis constanter affirmabat, *malle sese imperio fortunisque omnibus exui, & cum universâ suâ Familiâ stipem ostiatim colligere, quàm Majestatis tuendæ causâ contra jus fasque admittere aliquid.* Dignissima fanè verba tam sancto Principe, cujus pietas singularis ac fides tantoperè Deo placuit, ut ipse sceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hic in terris gerere voluerit, multas non absque insigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cum spes omnis deficeret, atque adeò fortitudo & prudentia humana omnibus destituerentur mediis, felicior semper, & majori cum triumpho eluctatus est. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, suarummet tamen passionum pressi tyrannide, & variis jactati formidinibus. At sanctus iste Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipsos savientes fluctus, quos contra Imperium, & Augustissimam ejus domum rebellium furor concitârat. Cantat in arumnis justus, & plorat impius in sceleribus suis. Pueris fanè Babylonice succensa fornax chori musici instar b fuit.

a. Miseriæ & arumnæ magna secum emolumenta

b. S. Chryf. b *Et non tetigit eos omnino igris, neque contristavit, nec quicquam molestia intulit. Tunc hi tres quasi uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum, Dan. 3. 50. & 51.*

menta adferant : nam corrigunt superbiam Principis, eumque in gyrum rationis revocant. Quam furioso impetu nonnunquam confurgunt venti ! Quam arroganter exæstuat & fremit mare, tumentibus undis quasi montibus quibusdam terræ caeloque minitendo ! & tamen modica pluvia illud componit iterum, & malaciam reducit. Dum ærumnæ è caelo depluunt, elatio & jactantia Principis humi sternitur. Illæ è Tyranno moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & rerum suarum negligente solertem ac providum : ipsa enim tum cogit necessitas, ut Populi curam suscipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exerceat Iustitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam, in majori versatur discrimine, quam cum prosperè, & ad nutum fluunt omnia : sepositis enim tunc curis, Consilium & providentiam nimia securitas facile jugulat. Plures Principes otio & quiete perierunt, quam labore & ærumnâ, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conservantur vegeta, absque eò verò facile languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quam in judicando de malis & bonis erremus graviter, nunquam ferè ea consectantes, quæ nobis magis sunt proficua. Fortunæ acerbicatem, rigorem & castigationem interpretamur, & nescimus admonitionem esse, & documentum. Munere illo inautium & oviculæ, quo Jobum quondam donabant cognati ejus & amici, innuere voluisse mihi visi sunt, a quo & patienti animo ferenda omnia, & pretiosa quædam Dei esse monita afflictiones illas, quæ ipsi in aurem a loquerentur. Mera Dei misericordia est, si nos affligat interdum; & contra, dum præmia confert, castigatio est: nam præmio rationes debitorum expedit, & satisfaciendo aliquibus nostris meritis manet offensarum creditor; at quando nos affligit, sibi ipse solutionem præstat, & nos ad emendationem existimulat.

N 5

SYM-

a Et dederunt ei unusquisque ovem unam, & in aurem auream unam. Job. c. 42. 11.

SYMBOLVM XXXVI

Nauta peritus ac solers non semper ad venti arbitrium navigat quin potius illius beneficio navigii sui vela ita novit disponere, ut optatum portum teneat, atque adeò eodem omnino vento ad quamcunque è duabus oppositis placuerit par-
tem.

tem, suam appellit navem absque ullo itineris dispendio.

a Torque sempre por via grã direita,

Quem do opportuno tempo se aproveita.

At quando tranquillum est cælum, velorum remorumq; subsidio ipsum etiam ventum navigando superat. Non minori cum curâ ac diligentia Princeps Reipublicæ navim moderari debet in imperii sui procelloso mari ad omnes tempestates gnaviter advigilando, ut iisdem prudenter juxta ac fortiter suo tempore & loco uti valeat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita salusque omnium commissa est, neque ulla navis periculosior, quàm Corona exposita tot ambitionis procellis, tot scopulis hostium, tot Populi tempestatibus. Magna industria Regis Sanctii, cognomento Fortis, opus fuit, ut adversus Fortunam armaret sese, & regni sui jus in tuto poneret. In eo tota ferè consistit scientia politica, ut rectè discernere quis nôrit tempora, & iis uti; interdum enim citius in portum tempestas devehit, quàm malacia. Qui Fortunæ adversæ impetum novit frangere, prosperam eam facit. Qui cognito periculo, eidem cedit, & tempus indulget, illud superat. Ubi nauta animadverterit, fluctibus obfisti non posse, ab iis jactari se finit, vela demittens; & quia resistentia vim potiùs vento adderet, exiguo aliquo utitur sinu, ut respiret aliquantulum navis, & sese supra fluctus elevet. Aliquid dare oportet periculis, ut ex iis emergere tandem liceat. Intellexerat Jacobus Primus Aragoniæ Rex, Nobilium, Populique contra se concitationem & odium; quia tamen nequaquam expediebat, importunè obnitendo novum furori isti robur adjicere, sed tempus potiùs aliquod ei concedere, donec suapte sponte defervesceret; uti rivulis accidit, qui sæviente aliquâ tempestate, subitâ aquarum inundatione altum intumescunt, falli ultrò se passus est, & tanquam in captivitate detineri, usque dum in

pristinam quietem & serenitatem restituit omnia, & Regni habenis iterum potitus est. Simili prudenti moderatione usa est Regina Maria, a quando accommodando se Regni Proceribus, & ambitionibus eorum satisfaciendo, Castellæ Coronam factam tectam conservavit, in pupillari ætate filii sui Regis Ferdinandi Quarti. Si nauta honori sibi duceret, tempestatu non cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impellere, actum de eo foret. Constantia non in eo posita est, ut intempestivè quis obluctetur; sed ut speret, atque ita toleret b periculum, ut tamen à Fortunâ superari se non sinat. Gloria in ejusmodi occasionibus in eo consistit, ut quis evadat incolumis. Quod in illis vilitas animi videbatur, magnanimitas est postea, prospero successu coronata. Videns aliquando Rex Alphonfus c Sapiens Regno se privatam, spe fiduciaque in Regis Marroccii subsidiis posita, supplex petere non dubitavit ab Alphonso Gusmanio sancti Luciveri Regulo, qui tum in aula Regis illius ob acceptas quasdam injurias morabatur, ut earum oblitus, & veteris amicitix suæque avitæ nobilitatis memor, opem rebus afferret, pecuniamque & copias militares sibi in auxilium mittendi, Regi Marroccio auctor existeret. Quæ literæ etiamnum in Illustrissima & Antiquissima illa Domo asservantur.

¶ Verumtamen non debent reges violentiæ Subditorum cedere, nisi fortè in extreme desperationis casibus; parum enim auctoritati suæ consulit, qui nimiam sese demittit, & abjicit. Iis de familia Laræ nullam attulerunt quietem conditiones minus decentes, d quas Rex Ferdinandus sanctus iis posuit, sua coactus minorennitate. Neque Isabella reducere potuit Alphonsum Carrilinum Archiepiscopum Toletanum, tametsi Alcalam ultro ad eum

a Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 1. b Majori animo tolerare adversa, quam relinquere. Tac. l. 2. Hist. c Mar. hist. Hisp. l. 14 c. 5. d Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 5.

eum ipsa inviseret. Solet, fateor, prudentia in extremis periculis omnes tentare conditiones, quas casus reddere potest possibiles. Magna animi fortitudo est & rationis vis, in ejusmodi occasionibus generose indolis spiritus cohibere, & necessitatem presentem periculiq; magnitudinem cum eo, quod ad statum conservandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis suæ magis retinens unquam fuit, quàm Tiberius, & dissimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanicis Legionibus Præfectus scribere illi ausus fuit, etiam minis additis, ne sibi successorem mitteret, *a firmando velut fœdus, quo Princeps cæterarum rerum potiretur, ipse Provinciam retineret, & qui antea suorummet filiorum æmulationem ferre non sustinuit, hunc tamen despectum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi esset ejusmodi inobedientia, si foret impunita; verùm si se illi opponeret, b reputabat publicum sibi odium, extremam atatem, magisque famam, quàm vi stare res suas.* Perparum subditi fortitudini deberent Principis, cujus nutu gubernantur, si in adversam Fortunam necessitati illicò cederet; parum item prudentiæ, si cum illa superari nequeat, ei tamen se opponeret. Fortitudinem solertia & sagacitas moderari debet. Quod per vires non licet, ars & industria efficiant. Non minor gloria est evitare periculum, quàm illud vincere. Fugere illud, semper ignavia est. Expectare verò, aut ignorantia est, aut timoris confusio; desperare omninò vecordia. *c Fortes & strenui viri etiam contra fortunam insistunt. Ad officium aut finem Principis minimè pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri, sed illam in portum conservationis, salutisq; deducere. Fortis sapientia illa censetur, quæ ex casibus adversis beneficium elicit; illa item, quæ contrà nitendo fines suos assequitur citius. d Reges Domini rerum, temporumq; trahunt consiliis cuncta, non sequuntur.* Nulla

N 7

est

a Tacit. lib. 6. Anna. b idem lib. 6. Annal. c Tacit. lib. 2. Hist. d Livius.

est ædificii ruina, quæ fragmentis suis aliisque, quæ industria solet adjicere, non ad majorem fabricam possit assurgere. Nec ullus Status ita ab omni Fortunâ desertus, quem conservare & erigere nequeat Fortitudo, si Prudentiam super eventibus vocet in consilium, iisque rectè uti noverit, aut certè eos in suum vertere commodum. Partiti inter se fuerant Regnum Neapolitanum Rex Ferdinandus a Catholicus, & Rex Franciæ Ludovicus Duodecimus; cumque probè intelligeret Magnus Dux in Coronæ circulo non nisi unum centrum esse posse, neque Imperium admittere socios, eam partem quæ ad Regem suum pertinebat, mox acquirere studuit, ut subortis postea offensarum difficultatibus, quas videbat fore inter ambos illos Reges, tantò esset expeditior, iisque deinde uti posset, ad vi ejiciendum (uti re ipsa accidit) è divisa jam parte ipsum Regem Gallia.

§. Vis aliqua inest in casibus; nos tamen hos aut majores facimus, aut minores, pro eo ac in iis nos gerimus. Ignorantia nostra Deitatem, & vim fortunæ tribuit, quia variis ejus mutationibus leviter nos sinimus abripi. Si quoties illa temporum mutat vices, nos mores mutaremus, & media, nequaquam tam foret potens, neque nos imperio ejus subjeæti tantoperè. Vestium formas immutamus cum tempore; animum autem & mores immutare nolumus. Quo demum vento peritus nauta pro sua navigatione non utitur? ut ille variat, ita hic sua vela, adeoque omnia ad propositum illi finem conducunt & deserviunt. Habitus pravos Naturæ nostræ exuere nolumus, quia aut amor proprius id vetat, aut non sinit imprudentia, & postea casus in-cusamus. Antè desperati cadimus animis, quàm rebus afflictis quæ ramus remedium, & pertinaces aut incauti à desperatione nos sinimus opprimi. Nescimus in ærumnis superbiam, iram, inanem gloriam, maledicentiam, aliaque vitia deponere, quæ pro-

prosperitas in nobis aluit; nec ea facile agnoscimus, quæ in statum illum tam infelicem nos detruserunt. Omni momento, in omni negotio, cum quocunque subditorum egerit Princeps, à seipso differre debet, & naturam immutare. Neque ea in re magna scientia opus est: sed solum dispositione aliqua, ut se casibus accommodet, & prudentia, quæ eos antè prospicere noverit.

§. Uti autem in Fortuna improspera naufragium facimus, eò quòd affectuum & passionum vela contrahere nesciamus, & illi ad tempus cedere; ita etiam nobis ipsis & Principibus exitium accersimus, dum imprudentes, & obstinati horum commoda, affectus, passionesque commodis nostris, nostraque natura metiri volumus: cum fieri nequeat, ut Minister ad liberalitatem propensior, generosæ mentis suæ consilia exequi possit, cum Principe avaro & tenaci; aut Minister fortis & animosus, cum Principe ignavo & timido. Agere oportet secundum activitatem sphaeræ Principis: is enim est, cui placere illud debet, quivè probare illud habet, aut effectum dare. Peccavit ea in re Corbulo: nam in obsequio cum esset Claudii Principis pusilli & abjecti animi, multa audebat temerè, quibus fieri non poterat aliter, quin prægravis illi esset, & molestus. Zelus imprudens in Ministris quibusdam erroris illius causa esse solet, in aliis verò (quod frequentius evenit) amor proprius, vanitas & cupiditas gloriæ, quâ prudentes aliis videri cupiunt, & plurimum posse, perinde quasi per illos solos rem benè gerat Princeps; erret verò, quoties aut se solo, aut aliorum operâ moliatur aliquid: atque adeò zeli specie occultos gubernationis defectus in apertum proferunt, & Principis existimationem violant, artes, quæ plerumque in ipsius Ministri postea redundant caput, dum gratia Principis excidit.

a Cur hostem conciret & adversa in Remp. casura: sin prospere egisset, formidolosum paci virum insignem, & ignavo Principi prægraverens. Tacit. l. 11. Annal.

cidit. Qui rebus suis prospicere voluerit meliùs, & suam stabilire Fortunam, velis remisque fugiat affectationes ejusmodi, Principi & aliis nimium quantum odiosas; plus obsequii præstet, quam verbis significet; naturæ & conditioni Principis sese accomodet, ad gyrum rationis & officium cum revocando obsequii specie, & animi submissione, quietâ cum industriâ, absque rumore & arrogantiâ. Ruina fortitudinis & virtutis est, si constantiæ suæ nimium tenaces sint, in eaque omnem existimationem collocent; præmia item & dignitates iis præripiunt interim alii, qui ingenio & moribus varii, flectere sese norunt, & ad Principis naturam componere. His artibus ait Tassus Poëta Aletum ad maximos Regni honores grassatum fuisse:

b Mal' in alzaro à i primi honor del Regno.

Parlar facundo, e lusinghiero, e scorto,

Pieghevole costumi, e vario ingegno.

Al singer pronto, all' ingannare accorto,

Verum id fieri non debet animo fallendi, uti Aletus factitabat; sed ne quis seipsum in aulis imprudenter perdat, aut ut Principi meliora præstare possit obsequia: sunt enim nonnulli ita comparati, ut omnino necesse sit, Ministrum naturam illorum induere, & quasi intra illosmet ipsos subingredi, ut moveant sese, & agant aliquid: *c neque enim alienis consiliis regi se finunt, neque sua expedire norunt.* Atque adeo Principi suaderi non debet id, quod magis expedit, sed quod ratione muneris sui tenetur exequi. Vana fuerunt fortia illa consilia, tamen si optima, quæ dabantur Vitellio: nam cum ad exequendum decisset animus, surdis auribus ea d sole-

a Vis consiliorum penes Annium Bassum legionis Legatum.

Is Silvanum socordem bello, & dies rerum verbis terentem, specie obsequii regerebat, ad omniaque, quæ agenda forent, quietâ cum industria aderat. Idem lib. 3. Hist.

b Tass. can. 2. c Tac. lib. 3. Hist. d Surda ad fortia consilia Vitellio acres. Idem lib. 3. Histor.

baꝝ accipere. Ministri quasi vela sunt, quibus Prin-
ceps navigat, quod si ampla illa sint, navicula au-
tem principis exigua, & porro laxari velint potius
quàm contrahi, ejus se capacitati aptando, navem
omnino demergent.

S Y M B O L V M X X X V I I .

VT Princeps è tempestate emergat instructus de omnibus casibus, in quos illum Fortuna adversa potest conjicere, Emblemate præsentanti ante oculos propono electionem damni minoris, quando majora evitari nequeunt. Ita Nauclerus solet, qui ab omni salutis spe derelictus, obluendo tempestati, aut dextrè illâ utendo, explorat litus, & navi terram petit, ubi si illa frangatur, vitam tamen & merces servat integras. Romanis, laudi datum fuit, quòd salutis propriæ consulere, quoties Fortunæ sese opponere non liceret. Fortitudo Principis non in resistendo solam consistit; sed in eo etiam, ut expendat pericula, & cedat minoribus, si majora superari non possint. Etenim sicuti Prudentiæ est prævenire, ita Fortitudinis & Constantiæ æquo animo tolerare id, quod Prudentia declinare non potuit. Quâ in re eximius planè fuit Rex *b* Alphonsus Sextus, in rebus secundis modestus, fortis in adversis, ad omnem eventum semper paratus. Inanis est illa gloria Principis, qui majori cum temeritate, quàm constantiâ animi eligit, mori potius in periculo graviore, quàm in minori salvus evadere. Magis famam suam in consilium adhibet, quàm salutem publicam; nisi illud etiam sit, quòd defiat animus ad spernendas opiniones Vulgi, qui temerè & absque notitia casuum, ea quæ prudenter statuta sunt, improbat, & dum in periculo est, nollet effectui dari, quæ tam periculosa sunt, & violenta. Animus fortis videtur interdum, & ignavia est: cum enim fortitudo desit ad sperandum in periculo, nos in illud ipsum turbatio metûs *c* conjicit. Quando fortitudinem Prudentia comitatur, considerationi locus est, & si in minori periculo satis secura non sit, majus subire non veretur. Metu emori debilitas animi est. Nulla major for-

a Validam & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contra daret, salutis consuluisse. Tac. lib. 11. Annal. *b* Mar. hist. Hisp. lib. 10. c. 7. *c* Timidos & ignavos ad desperationem formidine properare. Tac. lib. 2. Histor.

fortitudo, quàm quæ ab extremâ necessitate a-
 ritur. Remedium nec sperare, nec desperare, ulti-
 mum rebus desperatis solet esse remedium. Sic na-
 vis interdum servata fuit: nam cum litus, quod are-
 nosum non esset, secura petere non auderet, alto
 mari sese commisit, & vi fluctuum evasit incolumis.
 Periculum unum alterius solet esse *b* remedium. Eò
 spectabant, ni fallor, ii, qui in conjuratione con-
 tra Galbam auctores ei erant, ut primo mox furori
 occurreret. Armis propugnabat Garsias Gomezius
 castrum Mundanæ Cæsarianæ (cui temporibus Re-
 gis Alphonfi Sapientis is præerat Gubernator) &
 tametsi milites suos omnes aut interfectos cerne-
 ret, aut vulneribus saucios; dedere tamen illud no-
 luit, nec accipere condiciones quantumvis hone-
 stas ab Africanis sibi oblatas: horum enim fidei non
 satis fidendum ratus, inter fidelitatis suæ brachia
 occumbere gloriose maluit, quàm inter hostiles
 manus; & quod mortem illi alaturum videbatur,
 mirè illi conciliavit animos hostium, qui tantam
 generosæ mentis constantiam & fortitudinem ad-
 mirati, injecto in castrum unco vivum inde extra-
 xerunt, magnâ illum tractantes cum humanitate,
 curatis etiam vulneribus, quæ obsidione durante
 acceperat. Tanta Virtutis vis est, ut ipsis etiam
 hostibus grata sit. Longè pluribus vitam fortitudo
 dedit, quàm metus. Nescio quis Deus illam comi-
 tetur, qui eam è periculis eruat. Eò tempore, quo
 Rex Ferdinandus Sanctus Hispalim armis cinxerat,
 Garsias Perefius Vargas civis Toletanus, & alius
 quidam, divulsi à cæteris ripam Bætis fluminis in-
 ambulabant, cum ecce ex improvviso septem sibi
 Mauros equites imminere conspiciunt: monet foci-
 us cedendum; Garsias tamen, ne turpi fugâ ignaviæ
 igno-

a Acerrima necessitas est, quam ultima necessitas extundit.

Sen. *b* Imminentium periculorum remedium ipsa peri-
 cula ratus, Tac. lib. ii. Annal. *c* Proinde intuta, quæ
 indecora: vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini.
 idem. lib. i. Hist.

ignominiam susciperet, diducit casside, & lanceam manu vibrans, solus adversum progreditur; hostes cognito quis esset, & admirati imperterritum illum animum, transire illum sinunt, & certamine abstinere: salutis nimirum fuit heroica illa fortitudo; nam si unà cum socio se dedisset in fugam, infecuti illum fuissent hostes, & captivum abduxissent. Animo soluto ac libero opus est ad examinanda pericula; quoad rumorem primum, tum quoad eorum gravitatem. Quoad rumorem quidem, nam ob distantiam plerumque aestimantur majora; vulgus ad audita trepidat, & seditiosè cum augmento latius ea spargit ac disseminat, exultans gaudio in malis suis propriis ob casuum novitatem, aut quia presentem gubernationem improbat. Decet igitur, ut Princeps constantem se gerat, & vanas ejusmodi apprehensiones auctoritate suà dissipet. Exemplo Tiberius docuit: quicquid enim ferret rumor, de trium nobilissimarum Provinciarum Hispaniæ, Galliæ & Germaniæ defectione, ipse tamen *b tanto impensius in securitatem compositus, neque loco neque vultu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat modica esse, & vulgatis leviora?* Si Princeps semel succumbat formidini, nil deinceps certi statueri poterit; *c quia in metu consilia prudentium, & vulgi rumor junta audiuntur.* Vti Vitellio accidit in bello civili cum Vespasiano. Pericula imminetia ideò majora videntur, quia metus horrore quodam ea vestit & presentia grandiora efficit; dumque evitare ea cupimus, in alia incidimus, longè graviora, quæ tametsi longinqua appareant, vicina tamen postea experimur. Fallimur profectò, si putemus interjecto à nobis temporis spatio differri aut arceri ea posse. Multa evanescere, quia ultrò iis itum est obviam; contra multa sese armârunt fortius adversus; eos, qui ea fugere cogitabant, & reips. periculum esse cœpit, quod

anteà

a Mar. hist. Hisp. l. 18. c. 7. b Tac. l. 3. hist. c Idem l. 3. Histor.

anteà sola fuerat imaginatio ; quemadmodum Syriorum exercitui accidit in obsidione urbis a Samariae. Plures periculi metus sustulit, quam ipsum periculum. Quid vanus timor possit, ante annos paucos Madriti vidimus, in publico Taurorum certamine, quando subito exortus rumor, de loci, ubi concurrebant, periculo, percussit aures civium, & ignoratâ causâ omnes timebantur. Formidini fuga quorundam vires addidit, & quia rei certitudinem volebant expectare, ideò multi mortem reperere in iis ipsis mediis, quibus vitæ suæ consulere cogitabant; & sanè longè majus fuisset damnum, nisi constantia Regis Philippi Quarti, in quem omnium conjecti erant oculi, immota ad commotionem popularem, & rumorem periculi, trepidantes subditorum animos erexisset. Nisi Princeps in rebus arduis & periculis vulgi metum coërceat, turbantur consilia, omnes præcipiunt, & nemo b exequitur.

8. Nimia etiam periculorum fuga causa est sæpè, cur Status funditus pereant. Suis certè, & Electorali dignitate spoliatus non fuisset Fridericus Comes Palatinus, nisi post Pragensem cladem alas ei addidisset timor, ut linqueret omnia: facile enim aut Pragæ, aut alibi cum residuis copiis pedem figere potuisset, & cum Imperatore redire in gratiam, minus damnum, minusque periculum eligendo.

9. Sæpenumero metus sub alienâ specie ita rectè nos decipit, ut prudentiam existimemus, & constantiam pro temeritate habeamus. Nonnunquam dubii haeremus & ancipites, nec satis statuere possu-

a Dominus sonitum iudice fecerat in castris Syria, currum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque a invicem: Ecce mercede conduxit adversum nos Rex Israel, Reges Hethæorum & Aegyptiorum & venerunt super nos. Surrexerunt ergo & fugerunt in tenebris. 4. Reg c. 7. 6. & 7. b Quæ jusserat vetare, quæ veterat jubere mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi. Tacit. lib. 3. Hist.

possumus, quid agendum, & periculum interim propius fit. Non timenda sunt omnia, neque semper tam maturâ deliberatione opus est; nam prudentiam inter & temeritatem egregiâ sæpè facinorosa designat Fortitudo. Magnus & Dux fluvium Lirim aliquando ingressus cum exercitu, magnâ rerum penuriâ laborare cœpit, adeo ut miles malè contentus dilaberetur; cumque Centuriones auctores illi essent, ut receptui caneret, sic fertur respondisse: *Ego verò apud hunc animum statui, uno potius terræ passu potiri, ubi sepeliar, quàm retrogredi, etiam si annos centum vitæ possem adjicere.* Heroica vox, digna fortitudine Viri tanti, & prudentiâ. Optimè nôrat, absque temeritate aliqua se in eo casu sperare non posse, sed expendens periculum ad armorum existimationem, quæ sola & unica ejus factionem sustentabat in regno, quod à successu expeditionis illius dependebat, omnia in aleam unius prælii dare maluit, & suam tueri existimationem, quàm absque eâ regnum paulatim amittere. O quoties, quia ferrum non cohibetur tempori, in causa sumus, cur vulnerum carcinoma grassetur longius.

§. Quædam pericula seipsis evanescent; alia tamen augescunt per incuriam, atq; adeo lentâ quasi feбри conficiuntur regna, & intereunt. Quædam ignota prorsus sunt, & adversus ista fati caveri non potest, quia citius ingruunt, quàm parentur remedia. Alia nota sunt quidem, sed contemnuntur: & ab his plerumque pati solent negligentia, & confidentia nimia. Nullum periculum, quantumvis parvum aut exiguum ideo sperni debet: tempus enim, & accidentia alia sæpè majus illud efficiunt, & fortitudo non tam in superandis, quàm in avertendis periculis consistit. Vivere in conspectu periculi, perinde quasi est, ac illud reipsâ subire, & experiri. *Nemo mortalium juxta viperam somnos securos capit, quæ etsi non percussat, certè sollicitat; tutius est perire non posse, quàm juxta periculum non perisse.*

§. Nee

§. Nec minùs fallere nos solet spes & fiducia, quam in alienâ Clementiâ ponimus, quando ad declinandum unum periculum incidimus in aliud gravius, hostis nimirum arbitrio nosmet committendo. Contemplamur in eò generositatem veniæ, non vindictæ, aut ambitionis impetum. Dolore nostro, & afflictione illius metimur misericordiam, & facile nobis persuademus fore, ut ad remedium malis nostris adferendum commoveri possit. Cùm Jacobus Tertius Majoricæ Rex viribus par non esset Petro Quarto Aragoniæ Regi affini suo, qui nescio quo prætextu sceptrum illi eripere cogitabat, ejus sese commisit arbitrio, existimans hæc suâ demissione obtenturum se, quod armis non poterat; verùm plus in Rege illo dominandi libido potuit, quàm Clementiæ virtus, adeoq; regno illum pariter & titulo regio exiit. Ita nos fallunt pericula, & majus esse deprehendimus interdum, quod tanquam minus aliis elegimus. Nullum consilium securum, quod iis innitur principiis, quæ ab alieno dependent arbitrio. In eò nosmetipsi decipimus, quòd putamus, nihil acturos alios, quod aut religioni, aut justitiæ, aut consanguinitati, aut amicitia, aut honori eorum proprio, & utilitati adversatur; neque advertimus, non semper ea facere homines, quæ magis è re ipsorum forent, aut quæ deberent; sed secundùm animi passiones potius, & prout ipsi intelligunt; atq; adeo actiones illorum non ad amussim rationis examinandæ sunt solum, sed etiam ad malitiæ regulam, experientiam injustitiarum & tyrannidum, quas passim Mundus exercet.

§. Pericula optimi sunt Principis magistri. Præterita docent curare præsentia, & futura prævenire: Aliena erudiunt, sed facile è memoriâ excidunt. Propria damnorum signa quædam & cicatrices relinquunt in animo; uti & metum id, quod vim imaginatricem semel offendit. Cavendum igitur, ne ea omnino contempus eradat aut oblivio, præsertim quando ex uno erepti periculo existimamus nos

nos deinceps ab eodem fore liberos, aut certè si redierit, nobis non nociturum; etsi enim una aliqua circumstantia, quæ non facillè iterum evenit, pericula dissipet; aliæ tamen, quæ sæpe accidunt planè novæ, sic eorum augment gravitatem, ut superari nequeant.

S Y M B O L U M XXXVIII.

A Natura manavit hæc universa rerum Respublica, & mixtorum Imperium cujus supremam potestatem ipsa sibi vindicat; atque ut illud stabiliret firmiùs, & securiùs retineret, tantoperè amari ab iis voluit, ut licèt elementa pugnent inter se, admirabili tamen quodam consensu in conservationem ejusdem conspirarent. Brevi ruerent omnia, & dissolverentur, si odio haberent Naturam rerum principem ac dominam, quæ mutuis benevolentia & amoris vinculis, velut arctissimo quodam nexu illa jungit inter sese ac copulat. Amor iste est, qui terram suis libratam ponderibus sustinet, & circum illam cælestes orbes facit circumagi. Discant Principes ab ista rerum conditarum Monarchiâ, fundata in primo illarum, esse se, suosque subditos tueri amoris beneficio, quæ fidissima est & custodia, qua gaudere possunt:

*Non sic excubia, non circumstantia tela,
Quàm tutatur amor.*

Vnum inexpugnabile munimentum, amor civium. b Ea de causâ apes Regem legunt absque aculeo, quia armis non indiget, qui amari debet à subditis. Nequaquam vult Natura, ut lædere possit is, cujus est moderari Rempublicam, ne odio illi sit, & se perditum eat. *El major poderio, e mas cumplide* (ait Rex Alphonfus c in quadam lege) *que el Emperador*

puer- a Corporis custodiam tutissimam esse putatum, in virtute amicorum, tum in benevolentia civium esse collocatam.

Isoc. ad Nic. Claud. b Sen. de Clem. l. 1. c. 19. c L. 3. tt. 1. p. 2.

mede aver de fecho en su señorio, es quando el ama a su gen-
e es amado della. Corpus defendit caput, quia cha-
tum hoc habet, ob directionem suam & conserva-

tionem: si illud non amaret; non objiceret brachi-
um utictum venientem excipiat. Quis sese peri-
culis offerret, nisi suam diligeret Principem? Quis

coronam ejus tutaretur ac defenderet; *a* Totum Castellæ regnum Henrico Trastamaræ Comiti contra Regem Petrum Crudelem auxilio adfuit, quia ille in amore, hic odio erat omnibus. Initium primum everſionis Regnorum, & mutationum in Rebus publicis, odium est. Incurrerunt in hoc apud subditos suos Reges Ordonius & Froyla *b* Secundus, unde inviso jam Regum nomine Castella Reipublicæ formam induit, diviso inter duos Judices Imperio, quorum alter paci præſſet, alter militiæ. Lusitania nunquam adverſus Reges suos arma ſumpſit, nec ab eorum deſcivit obedientiâ, quia ſincero amore eos complectitur; quod ſi aliquando unum excluſit, & admilſit alium, ideo fuit, quia unum charum, alterum ob malam gubernandi rationem habebat odio. Jacobus Primus Aragoniæ Rex *c* Alphonſo Sapienti ſuadebat, amari potius optaret, quàm timeri à ſubditis, & Eccleſiaſticorum ac vulgi ſibi pararet ſtudia, ut tanto majori cum robore Nobilitati ſe poſſet opponere. Quod conſilium ſi fuiſſet ſecurus, Coronam non perdidilſet. Simul ac Nero amari deſiit, conjurationes contra eum fieri cœperunt, id quod in faciem illi exprobravit Subrius Flavius: *d* *Nec quiſquã* ajebat, *tibi fidelior militum fuit, dum amari meruiſti, Odilſſe cœpi, poſtquam parvicida matris, & uxoris, auriga hiſtrio, & incendiarius exiſtiſti.* Majestas & potentia Regis non in ſuamet ipſius perſona conſiſtunt, ſed in affectu & voluntate Subditorum. Si iſti malè affecti ſint, quis hoſtibus ſe objiciet? Pro ſuâ conſervatione Populus Rege indiget, ſed illam ſperare non poteſt ab eo, qui inviſum & odioſum ſe reddit. Prudenter ſanè hoc præviderunt Aragonii, quando evocato ad ſceptrũ *e* Petro Athareſio Domino Borgia, à quo deſcendit Illuſtriſſima & Antiquiſſima Domus Ducum Gandiæ, pœnitentia poſteà ducti, Regem eum habere

a Mar. Hiſt. Hiſp. *b* Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 8. c. 3.

c Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 13. c. 20. *d* Tac. lib. 15.

e Annal. *e* Mar. Hiſt. Hiſp. lib. 10. c. 15.

bere noluerunt, eò quòd viderent antè etiam, quàm eligeretur in Regem, se asperius & minùs benevolè ab eodem tractari. *a* Contra ac fecit Ferdinandus Primus Aragoniæ Rex, qui benevolentia & amore omnium sibi in illo Regno devinxit animos, uti & in Castella eò tempore, quo habenas illius moderabatur. Multos Principes periisse vidimus, quòd timerentur, nullum adhuc, quòd amaretur. Curandum itaque Principi, ut a subditis diligatur, & formidetur ab hostibus: nisi enim id fiat, tametsi victor evadat, illorum tamen manibus tandem morietur; id quod Bardano Persarum Regi *b* accidit. Amor & reverentia sociari possunt, non item amor & servilis metus.

c Quem metuunt, odiant,

Quem quisque odit, periisse exp. tit.

d Nec quenquam à multis metuendum esse arbitror, quin ad eum ex multis formido recidat. Quæ major infelicitas, quàm imperare iis, qui per metum parent, & corporibus dominari, non animis? Illud inter Principem justum, & tyrannum interest; quòd ille armis utatur ad tuendos in pace Subditos; hic verò, ut suæ adversus illos securitati consulat. Si vires & potentia Principis invisæ tenues sint, periculo apud Subditos sunt expositæ; si magnæ, multo etiam amplius: quò enim metus est major, eò majori cum sollicitudine salutis suæ prospicere satagunt; tanquam qui verentur, ne unà cum Majestate augetur ferocitas, quomodo in Bardano Persarum Rege videre fuit, qui *ingens gloria, atque eo ferocior, & subiectis intolerantior* extitit. *e* Attamen si non periculi causa, ob gratitudinem saltem cavendum Principi, ne metuendus sit iis, à quibus habet, quòd Principis fungatur officio. Quare indignissima fuit illa vox Imperatoris Caligulæ; *Oderint, dum metuant;*

O 2

perinde

a Mar. Hist. Hisp l. 2 o. c. 8. *b* Claritudine paucos inter senum Regum, si perinde amorem inter populares, quam metum apud hostes quasi visset. Tac. l. 11 Annal. *c* Enn. *d* Salust. *e* Tac. l. 11. Annal.

perinde atque Imperii securitas in metu consisteret. *a* immò nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu potest esse diuturna. Et tamen si dixerit Seneca: *b* *Odiæ, qui nimium timet, regnare nescit: Regna custodit metus;* tyrannica tamen vox est, aut certè intelligi debet de timore illo vano, quo laborare solent interdum Principes, etiam cum æqua præcipiunt, ne scilicet fortè offendant alios, quod utique perniciosum est, & auctoritati eorum, ac potentia hæud parum derogat. Regnare non poterit, qui constans & fortis non fuerit in contemnendo improborum odio, quòd conserventur boni. Nec mitigatur Caligulae sententia ex eo, quod sustulit & adjecit Imperator Tiberius dicendo: *Oderint, dum probent.* Etenim nulla illius probatur actio, qui aliis odio est. Omnia improbat, & in deteriorem partem interpretatur odium. *c* *Inviso semel Principe, seu benè, seu male facta premitunt.* Tyranno necessarium videtur, subditos metu continere, quia Imperium ejus violentum est, & sine violentis mediis diu conservari non potest, cum desint duo illa Naturæ & Obsequii vincula; quæ teste Rege Alphonso Sapiente, *d* *son los mayores debdos, que Ome puede aver con su Señor. Ca la Naturaleza le tiene siempre atado para amarlo en o yr contra el, e el Vasallaje para servirle lealmente.* Et cum Tyrannus satis sciat sine funiculis istis sincerum inter ipsum & Subditos suos amorem esse non posse, per vim etiam obtinere contendit, ut operetur metus, quod naturalis aliàs affectus deberet efficere, & sicut *semper e præsumit se va perturbata conscientia,* ita eadem exercet quoque in alios. Funesta tamen Tyrannorum omnium exempla abundè docent, quàm medium illud parum diuturnum sit. Tametsi verò per multas ætates solo pœnè metu conservatum vidimus Imperium Turcicum, Moscovitarum, & Tartarorum, in comparationem tamen venire non debent Nationes istæ immanitate barbaræ, & tam af-

pe-

a Cicero. *b* Seneca. *c* Tac. lib. 1. Histor. *d* L. 23. tt. 15. p 2. e Sap. 17. 11.

peris moribus, ut belluinam potius præ se ferant naturam, quàm humanam : quippe quæ poenis magis, quàm ratione duci soleant, quamobrem absque illis coërceri non possent, sicut nec absque vi aliqua & metu domari possunt belluæ. Verum tamen animi generosi ad obedientiam & fidelitatem vi aut fraude cogi se non sinunt, sed sinceritate & ratione induci volunt. *Eporque* (ait Rex Alphonsus sapiens) *las nuestras Gentes son leales, e de grandes corazones; por eso an menester, que la Lealtad se mantenga con Verdad, e la Fortaleza de las voluntades con Derecho, e con Justicia.*

§. Solet Principem inter & Subditos esse inclinatio quædam, & consensio naturalis, quæ amabilem illum reddit, absque eo quòd alia diligentia opus sit : fit enim nonnunquam, ut ametur etiam Princeps, qui odium merebatur, & contra. Et licet seipsis facile sui amorem concilient eximiam tum animi, tum corporis virtutes ac dotes; id tamen non semper præstant, nisi eas comitetur grata quædam benignitas, & suavitas oris exterior, quæ mox per ipsos oculos, velut animi fenestras, præstantiam interiorum foras exhibeat, & affectum aliorum blandè sibi devinciat. Præterquam quòd facile accidat, ut aut casus aliquis, quem prævertere non licuit, aut sinistra aliqua apprehensio hoc gratiæ & amoris vinculum inter Principem & subditos ita dissolvat, ut iterum coalescere deinde nunquam possit. Multum tamen ea in re poterit artificium & industria ritè gubernandi, cum satisfactione & Vulgi & Nobilitatis, si Princeps nimirum omnes caveat occasiones, quæ irritare illum queant, & sic in omnibus agat, ut bona de regimine ipsius nascatur opinio. Quia vero sparsim in hoc libro traduntur media, quibus subditorum benevolentia conciliari potest, illud solum nunc dico, ad illam obtinendam valere plurimum Religionem, Justitiam & Liberalitatem.

§. Caterùm, quia sine aliqua timoris specie amor in contemptum facile vertetetur, & hebesceret

acies auctoritatis & regia. Subditis apprimè conve-
nit metus ille, qui ex reverentia, & veneratione na-
scitur; non is, qui è periculo ob tyrannides, aut inju-
sticias. Principem ideo fieri formidabilem, quia aut
nihil tolerat indignum, aut conservat Justitiam, aut
vitia detestatur; tantoperè expedit, ut absque isto
subditorum metu diu semetipsum tueri nequeat:
omnes enim natura libertatem appetunt, & pars
hominis inferior rationis detrectat imperium, nec
aliter quàm metu se sinit corrigi. Debet itaque Prin-
ceps ita edomare subditos, uti domari solet pullus e-
quinus (figura præsentis Emblematis) cui manus
eadem, quæ popismate eum demulcet, & jubas pe-
ctit, virga etiam minuitur. In arca tabernaculi Vir-
ga simul & Manna asservabantur, ad significandum
opinor, in Principe severitatem & benignitatem
jungi debere. Solatio erant Davidi virga pariter &
baculus Dei: si enim illa infligebat verbera, hic eun-
dem *b* sustentabat. Cùm Deus in monte Sinai popu-
lo Israëlitico legem Decalogi daret, fulguribus de
cælo & tonitruis illum territabat, & musica simul
ac harmonia cælesti *c* deliniebat. Utrumque opus
est, ut subditi in cultu & amore constantes persi-
stant. In id ergo incumbat Princeps, ut amari se fa-
ciat pariter, & timeri: curet, ut se ament tanquam
subditorum conservatorem; ut metuant tanquam
animam legis, à qua salus omnium, & fortunæ de-
pendent: ut se ament, propter præmia; ut se me-
tuant, propter pœnas: ut se ament, quia adulationes
in aurem non vult admittere; ut se metuant, quia
non tolerat licentiam nimiam: ut se ament, ob
suam benignitatem; ut se metuant propter aucto-
ritatem: ut se ament, quia pacem promovet; ut se

a Timore Princeps aciem auctoritatis sua non patitur he-
bescere. Cic. 1. Cat. *b* Virga tua, & baculus tuus,
ipsa me consolata sunt. Ps. 22. 4. *c* Et ecce ceperunt
audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densi-
sima operire montem: clangorque buccina vehementius
perstrepebat. Exod. 19. 16.

metuant, quia ad bellum paratus est. Eâ ratione, ut boni Principem amando habeant, quod metuant in illo; improbi verò eundem metuendo, habeant in eo, quod diligant. Timor iste tam necessarius est ad sceptri conservationem, ac noxius ac periculosus is, qui è superbiâ, injustitiâ, & tyrannide Principis nascitur, quia adducit in *a* desperationem. Unus ad libertatem aspirat, etiam cum Principis ruinâ, confringente Deo *b* virgam eorum, qui nimis asperè dominantur: alter verò cavere studet indignationem ejusdem, & pœnam, rationi se conformando. Ita loquitur Rex Alphonsus Sapiens: *c* *Otro si lo deben temer como Vasallos à su Señor. aviendo miedo de fazer tal yerro, que ayan à perder su amor, e caer en pena, que es manera de servidumbre.* Timor iste eodem partu cum amore nascitur: neque enim amor esse potest absque metu perdendi rem amatam, attentus semper ut in ejus gratiâ se conservet. Quia tamen non æque est in potestate Principis, ut ametur, ac ut metuatur, ideò melius est securitatem suam in hoc timore fundare, quàm in solo amore, qui utpote voluntatis proles, inconstans est & varius, neque ullæ blandiendi artes sufficere possunt ad effectus omnium conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem existimaverim quem vivum timuerint subditi, ama-verint mortuum, quomodo factum Regi Ferdinando Catholico: nam si amatus non fuerit, sufficet æstimari illum, ac metui.

a Ita agere in subjectis, ut magis vereantur severitatem, quàm ut savitiam ejus detestentur. Colum. *b* Confrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cadentem populos in indignatione. Isa. 4. 5. & 6. c l. 15. tt. 13. p. 2.

SYMBOLUM XXXIX.

IN numismate quodam antiquo fulgur inscriptum
 cernitur supra aram, ad significandum, Principis
 severitatem debere cedere precibus. Symbolum
 oculis molestum, quia punitionis fulgur sic ad vi-
 vum exprimitur, & tam veniæ proximum, ut metus
 ipsam

ipsam p̄x̄nē spem benignitatis arq̄ in desperationem adducere posse videatur. Et quamvis deceat interdum, ut vultus Principis, cui reus de genibus supplicat, p̄x̄ se ferat eodem tempore, & terrorem Iustitiæ, & Clementiæ suavitatem; id tamen non semper expedit: esset enim contra Spiritus S. monitum, qui vult, ut ex eius facie, Vita & Clementia *a* eluceant. Ea propter in p̄x̄senti Emblemate fulguris loco Vellus aureum supra aram colloco, quod primus introduxit Philippus Bonus Burgundiæ Dux, non pro insignibus (ut multi existimant) fabulosi velleris Cholchici, sed pellis illius, seu velleris Gedeonis, quod solum in signum victoriæ, a rentibus circum agris rore de cælo *b* madebat. Quo Symbolo mansuetudo exprimitur & benignitas, quemadmodum eandem significat Agnus immaculatæ illius Hostiæ Filii Dei oblatus pro mundi salute. Victima est Princeps laboribus & periculis quasi sacrificio destinata pro communi subditorum suorum utilitate. Pretiosum vellus, dives rore, & aliis cæli bonis: in illo habeant oportet quovis tempore, quo siti suæ faciant satis, & remediū rebus suis afflictis inveniant; semper affabilis sit, sincerus semper, & benignus erga illos, quo plus efficiet, quàm severitate. Mox arma posuerunt conjurati, cum placidum Alexandri vultum intuerentur. Augusti serenitas manus Galli illius cohibuit, qui eum ex Alpibus dare volebat p̄cipitem. *c* Rex Ordonius Primus ita modestus fuit, ac saubus moribus, ut subditorum animos mirè sibi divin-xerit. Regem Sanctium hujus nominis Tertium cognominarunt Desideratum, non tam ob brevem eius vitam, quàm benignitatem. Aragonii ad coronam admisere Infanctem Ferdinandum Regis Martini Nepotem, capti suavitatē morum, quā excelebat.

O 5

a Co-

a In hilaritate vultus Regis, vita: & clementia eius quasi imber serotinus. PROV. 16. 15. *b* Et nam hoc vellus lana in arca; si ros in solo vellere fuerit, & in omni terrâ siccitas, sciam, quod per manum meam, sicut locustus es, liberabis Israel. Judic. 6. 37. *c* Mar. Hist. Hisp. l. 7. c. 16.

a *Comitas & temperantia nulli invisæ.* Satis per se ipsam gravis est, & odiosa obedientia; Princeps asperitatem ne addat, hæc enim lima esse solet, quâ libertas naturalis servitutis catenam dissolvit. Si Principes tempore adversæ fortunæ comitate & mansuetudine sibi utendum existimant, ut illam corrigant, quidni etiam utantur in prospera, ut hanc conservent? Vultus Principis benignus dulce quoddam in animos est imperium, & dissimulatio dominatûs. Funiculi Adam, quibus corda attrahi dixit Oseas **b** *Propheta, mores sunt humani & suaves.*

§ Benignitatis nomine non hæc eam intelligo, quæ ita vulgaris est, ut contemptum pariat, sed quæ gravitate quadam, & auctoritate ita suaviter condita est, ut amor in subdito locus sit, stipata tamen reverentia & veneratione: nam si hæc desit, amor facile in nimiam vertitur familiaritatem, & æqualitatem affectat. Quod si illud Majestatis *c* augustum non conservetur, nihil inter Principem & subditum intererit discriminis. Oportet igitur, ut & personæ cultus (quemadmodum alibi diximus) & comis gravitas regiam dignitatem sustineant; neque eam ego probare possum, si Princeps ita se familiarem faciat omnibus, ut de illo dici possit, quod de Julio Agricola qui erat *d* *cultu modicus, sermone facilis, adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem aestimare mos est, viso aspectoque illo, quarerent famam, pauci interpretarentur.* Nam quod vulgare est & commune, mirari nemo solet; ex admiratione autem reverentia nascitur. Aliqua gravis severitas oportet ut è Principis ore emicet, & extraordinarium aliquid in tota corporis habitudine, & incessu Regio, quæ supremæ potestatis indicium sit; severitate tamen & suavitate ita contemperatis inter se, ut amorem & venerationem, non metum in subditis

a *conci-*

a Tac. l. 11. An **b** *In funiculis Adam traham eos, in visceribus charitatis.* Os. c. 11. 4. **c** *Comitas facile faustum omne atterit, & in familiari consuetudine agræ custodias illud opinionis, angustum.* Hier. l. 1, **d** Tac. in vita Agricola

a concilient. Sapius in Galliâ ferrum audacius sæ-
 viit in Majestatem Regiam ultrâ quàm pat erat
 familiarem. Neque affabilitas auctoritatem dimi-
 nuat, neque amorem b severitas; id quod in Agri-
 colâ admiratus fuit Cornelius Tacitus, & collau-
 davit hoc nomine Titum Imperatorem, qui c ut
super fortunam crederetur, decorum se promptumque ar-
mis ostentabat, comitate & alloquiis officia revocans, ac
plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, in-
corrupto Ducis honore Eo modo Princeps componat
 vultum, ut servando auctoritatem is alliciat: ut
 gravis videatur, non asper nimium: ut animos eri-
 gat, non ad desperationem adducat, suaviter sem-
 per & decore subridens aliquantulum, cum verbis
 benignis, & graviter gratiosis. Sunt, qui Principes
 se non credant nisi mores quosdam inconditos præ
 se ferant, & asperitatem in verbis, in fronte, & mo-
 tu corporis, præter communem aliorum hominum
 consuetudinem; perinde ac fictores imperiti, qui
 artificium & perfectionem Colossi in eo existimant
 consistere, ut maxillas habeat inflatas, labia emi-
 nentia, pendentia supercilia, inversos & contortos
 oculos.

d *Celsa potestatis species non voce feroci,*

Non alto simulata gradu, non improba gestu.

Tam terribili aspectu erat Assuerus Rex ut ingres-
 sa ad ejus alloquium Regina Esther e animo linque-
 retur: atque ut ad se rediret necesse fuit, ut spiritu
 Regis divinitus in mansuetudinem f converso,
 sceptrum, tangere juberetur, ut videret, non esse

O 6

nisi

a *Et videri velle non asperum, sed cum gravitate honestum,*
 & talem, ut eum non timeant obvii, sed magis reverean-
 tur. Arist. Pol. l. 5. c. 11. b *Nec illi, quod rarissimum*
est, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem di-
minuit. Tacit. in vita Agric. c Tac. lib. 5. hi⁷,
 d *Claud.* e *Eratque terribilis aspectu. Cumque elevas-*
set faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicas-
set, Regina corruit. Esth. 15. 9. & 10 f *Convertitque*
Deus spiritum Regis in mansuetudinem. Ibid. vers. 15.

nisi truncum deauratum & hominem a non visionem, qualem sibi fuerat b imaginata. Si istud in Regina efficere potuit Majestas nimium severa & incondita, quid non faciet in homine aliquo pauperculo & afflicto? Sacræ paginæ Principem appellant c Medicum immo d Patrem; sed nec ille ægrum curat, nec hic filium gubernat inhumaniter.

§. Quod si ex occasione interdum conturbata frons Principis, nubibus obducetur contra subditum, talibus in reprehensione utatur verbis, ut virtutes ejus collaudet primùm, & deinde turpitudinem delicti ei ponat ob oculos, atque ita generosum illi pudorem incutiat, siquidem ad virtutis lucem vitii umbra apertius sese prodit. Cavendum quoque, ne reprehensio tam gravis sit & publica, ut perditâ jam existimatione, subdito amplius integrum non sit eandem reparare, neve in delicto obstinet animum. Commisceantur ergo inter se ira & benignitas, pœna & præmium; quomodo in velle aureo annuli nectuntur silicibus, & inter illos in medio flammæ igneæ ad significandum cor Principis pyriti vel silici debere esse simile, quod iræ suæ scintillas teneat abditas, ne cui temerè noceant; ira tamen dispositum, ut si fortè à quopiam offendatur, aut afficiatur injuriâ, in vindictæ aut justitiæ flammæ exardescat; non tamen ita pronas in executionem, quin rorem velleris unâ in promptu habeat ad extinguendas illas, aut saltem moderandas. Ezechix dicebat Deus: e *Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam*; per hunc justitiæ constantiam, per illum verò ignem pietatis symbolicè innuens.

§. Quod si Princeps naturam suam asperam & inhumanam domare nequeat, benignam saltem alat familiam, quæ vicem illius suppleat, benevo-

a *Accede igitur, & tange sceptrum*, Ibid. vers. 14. b *Videte Domine quasi angelum Dei, & conturbatum est cor meum*. Ibid. vers. 16. c *Non sum Medicus, nolite me constituere Principem*. Is. c. 3. 7. d *In judicando esto pupillis misericors, ut pater*. Eccles. c. 4. 10. e *Ezech. 3. 9.*

lè eos accipiendo, qui negotiorum causâ ad aulam ipsius invisunt. Sæpè amatur Princeps, aut odio habetur ob suos domesticos. Multùm equidem celare possunt & tegere (ut alibi diximus) asperos Principis sui mores, si prudenter eos mitigare noverint, aut excusare cum gratiâ.

§. Nationes quædam Majestatem Regiam, dum audientiam concedit, post vela & cortinas abduunt, ut nunquam oculis coràm videatur à populo. Mos inhumanus Regibus, crudelis ac barbarus subditis, si quando in manibus non licet, ne in præsentia quidem sui Principis solatium invenire possint. Poterit secessus ille magis metuendum reddere Principem; magis amabilem efficere nunquam poterit. Per oculos & aures amor sese in cor penetrat. Quod nec visu, nec auditu percipitur, amari non solet. Si Princeps oculis se subducat, & linguæ; necessitatibus subditorum se subtrahit, earumque remedio. Lingua instrumentum facile est, quia animos omnium conciliare debet. Ne illam duram & intractabilem Princeps faciat. Quia lingua breviori fuit, & impeditiori Rex Joannes Primus, a faventes Lusitanos habere non potuit, cum coronam illam post obitum Regis Petri deposceret.

§. Non sufficit Principem per libellos supplices expedire negotia, quia in illis animi sensa satis explicari non possunt, cum illos nec suspiria comitentur, nec actiones aliæ, quæ ad commiserationem animum solent inflectere: lacrymas siccas hominis afflicti exhibent solum, nec Principem commovent.

§. Ædium sacrarum portæ semper patent, pateant & illæ palatiorum, quia *Principes instar Deorum sunt, b* & tanquam aræ, (uti diximus) ad quas precibus suis in afflictione recurrit populus. Turpe sanè videretur, si militi alicui, qui in aulâ negotium haberet, facilius foret hostilem Sarissarum rumpere aciem, quàm penetrare ad audientiam per hastas custodiæ Helvetæ vel Germanicæ, velut armatas

Echeneïdes, quæ nec flectuntur precibus, nec ullis benevolentia signis moveri solent. *Sinite, ad me accedant homines,* (dicere solebat Rudolphus Imper.) *neque enim ideo Imperator sum, ut inclusus in arca delitescam.* Secessus ille ab aspectu hominum ferocem efficit animum. Nam a etiam fera animalia si clausa teneas, virtutis obliuiscuntur. Animus ad gubernationem attentus, & communicatio frequens cum aliis mansuefaciunt mores & amabiles reddunt. Quemadmodum falcones, ita cicurantur Principes, assiduâ in negotiis vigilantia, & conspectu hominum. *b* Ramirus I I I. Legionis Rex regni subditos rebelles expertus est, quod ipse nimis asperis esset moribus, & petentibus aures ægrè concederet. Rex Ferdinandus Sanctus nemini cuiquam illas denegabat, quin promiscuè licebat omnibus usque ad intima penetrare conclavia, & coram, quæ vellent, exponere. Tribus diebus quot hebdomadibus audientiam dabant publicam reges Alphonsus Duodecimus, & Henricus Tertius; Reges item Catholici, Ferdinandus & Isabella. Natura oculis & linguæ posuit ostia, aures autem voluit esse apertas, ut omni hora ad audiendum paterent; quare ne claudat eas Princeps, sed benignè audiat. Præmio soletur, aut spe saltem: hæc enim pars quædam satisfactionis esse solet, quâ fovetur meritum. Non utatur semper formulis ordinariis, & generalibus responsis: hæc enim dantur omnibus, satisfaciunt nemini; nec parum affligit mœrentem animum, si responderi sibi videat, quod nôrat jam antè; quòdve prius etiam, quàm proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Non semper Princeps audiat, roget *c* interdum: nam qui non sciscitatur, de re plenè cognoscere vix potest. Inquirat igitur, ut statum causæ penitus perspiciat. Audientia institutio esse debet, non sola præsentia, ita illam largiti sunt Rex Ferdinandus Sanctus, Rex Alphonsus Arragonius, Rex Ferdinandus Catho-

a Idem. l. 4. Histor. *b* Mar. Hist. Hisp. *c* Audi tacens simul & querens. Eccles. 32. 12.

tholicus & Imperator Carolus Quintus; quos ideò charos & in honore habuerunt subditi, & æstimaverunt exteri. Nunc sicuti decet, ut audientia facilis sit, ita & negotiorum expeditio: nemo enim opituri censetur, qui opem nimium differt. Sunt tamen negotia quædam sic comparata, ut melius sit, tempus errorem detegere, quam si Princeps aut ministri id faciant: plerique enim omnes, qui negotiantur in aulis, etiam falsa aliqua spe ad tempus lactari malunt, quam sic demitti e vestigio, ut nihil porro obtineri posse *a* intelligant; id quod in aulis prudenter constitutis industria propria animadverti solet, non dici ab aulicis.

§. Illud ego non probo, si Princeps in plateis & compitis publicis nimis frequens *b* compareat: nam primùm quidem admiratur eum populus, deinde curiosius observat, demum planè fastidit. Quod rariùs incurrit in oculos, in majori est *c* veneratione. Despiciunt oculi, quod jam opinio vulgare fecit. Non expedit plebem eò scientiæ progredi, ut discernere valeat, num catena servitutis, qua tenetur, aurea sit, an ferrea, dijudicando dotes & naturam Principis, *d cui major è longinquo reverentia*. Nationes quædam in vitio ponunt, si Princeps facile spectandum se aliis præbeat, aut familiaris sit, & humanus. Aliis severitas & secessus ab hominum consortio displicet, maluntque Principes comes esse & affabiles, uti Lusitani, & Franci. Extrema in utroque periculosa sunt, & moderari ea facile poterit, qui in actionibus suis, & gubernandi ratione meminerit, Principem se esse juxtà ac Hominem.

a Nulla in audiendo difficultas, nulla in audiendo mora, audiuntur statim, dimittuntur statim. Plin. in Pan. h. Nam continuus aspectus minis verendos magnos homines ipsa societate facit. Liu. c. Arcebantur conspectu, quò venerationis plus inesset. Tacit. lib. 4. Hist. d. Tacit. l. 1. Annal.

SYMBOLVM XL.

SACRÆ literæ Principes a montium nomine inditigant; alios vero colles appellant, & valles. Isthæ comparatio varias inter jam dicta similitu-
 a Montes Israël audite verbum Domini Dei. Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus & vallibus. Ez. 6. 3.

litudines complectitur. Enimverò Montes imprimis sunt terræ Principes, quia cælo proximi, & superiores reliquis omnibus naturæ operibus; tum etiam propter liberalitatem, quâ è penitissimis suis visceribus fontes perenniter manantes suppeditant, quibus sitientes agros & valles irrigant, ac viridi vestiunt gramine, & floribus: illa enim virtus Principum est propria; siquidem per hanc propius, quàm per ullam aliam Princeps accedit ad Deum, a *qui semper dat omnibus affluenter*. Cum hac obedientia promptior est: nam *b merces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis affert*. Lubens sese alteri subjicit, qui beneficia accipit. Carolus Navarrae Rex, quòd beneficus esset ac liberalis, ab omnibus amari meruit. Nobilis cognomentum adeptus. Potuit Rex Henricus Secundus animo suo generoso obliterare sanguinem profusum Regis Petri sui fratris, & jus suum ad coronam ab injuriâ vindicare. Quid non possit Majestas munifica? ad quæ non obliget sceptrum *c aureum*? Etiam tyrannis dissimulatur & toleratur in Principe, qui largus esse didicit, præsertim si plausum vulgi obtinuerit. succurrendo necessitatibus publicis, & remunerando personas bene meritas. Hæc virtus meo quidè judicio, Tiberio conservavit Imperium, quia solam illam semper *d retinuit, cum ceteras exueret*. Veruntamen nihil perniciosum magis in eo qui imperat, quàm *e liberalitas & simplicitas, quæ ni adsit modus, in exitium vertuntur*. *f Mui bien est à* (verba sunt Regis Alphonfi Sapientis) *la liberalidad à todo Ome poderoso, e señalada mēte al Rey, quando usa della en tiempo que conviene, e como debe*. Garfias Sanctius, cognomento Tremulus, Navarrae Rex eadem liberalitate subditorum à se abalienavit animos, quâ eos allecturum se speraverat, quia ut esset, unde largiretur, exactioibus & tributis utebatur. Profusio nimia propè à rapina abest, aut tyranni-

a Iac. 1. 5. *b* Tac. lib. 14. Annal. *c* multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis. Prov. 19. 6. *d* Tac. lib. 1. Annal. *e* Idem. l. 4. Hist. f li. 18, tt. 5. p 2.

de : ubi enim a *Erarium* ambitione exhaurerimus , per scelera supplendum erit. b El que dà mas de lo que puede (ait Rex Alphonfus Sapiens) no es Franco, mas es gastador, e de mas arvã por fuerza à tomar de lo ageno, quando lo suyo no le compliere , e si de la una parte ganare Amigos , por lo que les diere , de la otra serle an Enemigos à quien lo tomare. c Huic malo cavendo , Regem Henricum Quartum de nimia stipendiorum multitudine admonuit Didacus Arias , supremus *erarii* Præfectus , addiditque contrahendum videri famulorum numerum , & salaria iis persolvi solita , qui aut munera sua non ritè obibant , aut jam ad ea non amplius erant idonei. Cui ille sic fertur respondisse: Et ego , si Arias effem , majorem pecunia quàm liberalitatis rationem habendam ducerem : tu statui tuo consentanea loqueris ; ego verò faciam , quod Regem decet , nec paupertatem vereor , aut inopiam , nova tributa imponendo. Regis est dare , & dominatum suum metiri , non particulari , sed communi beneficio , qui verus divitiarum fructus est : quibusdam largior , quia boni sunt ; aliis , ut ne sint mali . Dignissima Rege verba , si isthac consideratione largitus fuisset , non aliter ; verùm donationibus extramodum abiit , nullum servando ordinem , nec ad merita cujusquam attendendo ; id quod testatus est Ferdinandus ejus affinis , dum in Lege quadam disertè dicit , donationes ab illo factas d por exquisitas , i non debitas maneras. Ca à unas personas las hizo sin su voluntad, i grado , salvo por salir de las necesidades, procuradas por los , que las tales mercedes recibieron , i otras las hizo por pequeños servicios , que no eran dignos de tanta remuneracion ; i aun algunos destos tenian officios , i cargos , con cuyas rentas , i salarios se debian tener por bien contentos , i satisfechos ; i à otros diò las dichas mercedes por intercesion de algunas personas , queriendo pagar con las rentas Reales los servicios , que algunos dellos avian recibido de los tales. E quibus verbis haud obscure colligere licet , quanta consideratione in donatio-

ni-

a Idem l. 2. Annal. b li. 18. tt. 5 p. 2. c Mar. Hist. Hisp. l. 22. c. 19. d lib. 17. tt. 10. lib. 5. Recop.

nibus faciendis Princeps uti debeat, ne forte an-
sam det aliquibus, ut magis eum dominum agnos-
cant spe munerum inducti, quàm quòd obediendi
animum habeant. Subditus largitor & prodigus
seipsum perdit; Princeps verò & se, & suos Status.
Æraria non sufficerent, si Princeps prolixè munifi-
cus & liberalis esset, nec cogitaret, deposita illa esse
pro necessitatibus publicis. Mons malè non utitur
nive, è vaporibus agrorum & vallium congregata
in supremo ejus vertice; quin in futuram servat æ-
statem & sensim solutam in rivulos, in eosdem ite-
rum derivat campos, à quibus eam hauserat. Nec u-
nà vice omnem fonticulorum suorum aquam peni-
tùs effundit: sic enim nec suæ satisfaceret obliga-
tioni, & ut inutilis sperneretur postea; liberalitas
quippe liberalitate consumitur. Non item fontes
suos illicò grandioribus miscet fluviis, relictis si-
tientibus agris & vallibus, ut nonnulli Principes fa-
cere consueverunt, qui potentioribus largiuntur,
quod debetur pauperibus; arenis verò sitientibus
& aridis aquam subtrahunt, ut eam communicent
plenis lacubus, qui eâ minimè indigent. Grande
scelus est, egenorum sumptibus Potentiorum sibi
devincire animos, aut si Respublica ingemiscat, ob-
largitiones inutiles & vanas, utpote cujus ruina est
fastus paucorum, & pompa. Nec absque justa indi-
gnatione videt populus potentia vires tam inutili-
ter prodigi, quibus defendi ipse debebat, & foveri
Dignitas Principis. Munera hominis profusi in pre-
tio non sunt, quia communia, atque à prodigentia
vitio, non à virtute liberalitatis proficiscuntur; dum-
que pauculis largitur omnia, offendit multos, &
quod in illos effundit, deest omnibus. Qui temerè
donat & absque delectu, ditat quidem, præmium
tamen non confert. Ut his dare possis, qui meren-
tur, necessum est, ut in alios parcus sis. Magna igitur
cum prudentia attendere debet Princeps ad ju-
stam & præmiorum distributionem: nam si hæc ritè
col-

collata fuerint, etsi non nisi ad paucos pertineant, multorum tamen extimulant animos. Divina Scripturæ sacræ lex fuit, ut *a* oblationes omnes ad iniquitatem salis, quod idem est, ac prudentiæ, à prodigalitate & avaritia immunes essent. Attamen verò, quia Principem in omnes beneficium esse oportet, Auroram sibi proponat imitandam, quæ terram obiendo semper illi impertit aliquid; sed rore, & flore, immò sola etiam amœnitate eidem satisfacit. Ita ille det omnibus, eâ tamen moderatione, ut facultatem sibi non adimat dandi amplius, & contentos reddat singulos, quosdam quidem munerando reipsâ, alios verbis, spe & *b* humanitate: plus enim oculi dare solent, quàm manus. Ad hæc proderit interdum, ut illa virtus liberalitatis magis in aliorum existat opinione, quam in ipso Principe, in quem finem unum atque alterum illius exhibeat specimen eo artificio, ut liberalis haberi incipiat. Quare caveat, ne quid petenti absolutè deneget: per enim acerbum est, & molestum, in his talibus repulsam ferre à Principe. Quod hodie dare non potest, forsitan cras poterit; sin minus, melius est, ut tempus ipsum petentem erudiat, quemadmodum alibi diximus. Qui planè abnuvit, aut non agnoscit merita, aut vitium suarum prodit imbecillitatem, aut animi; nihil autem istorum decet Principem, cujus magnificentiam confitetur, qui petit gratiam.

Liberalis sit Princeps in remunerandis virtutibus, sed muneribus & officiis, aliisque redivisibus, jam ad usum liberalitatis destinatis, non patrimonio suo Regio, neque thesauris ad usus magis necessarios collectis. Rex Ferdinandus Catholicus multas fecit donationes, absque tamen Coronæ dispendio. Sub regni initium collationem munerum prudenter distulit, ut eorum obtinendorum spe ad se attraheret animos, & remunerari posset

eos,

a In omni oblatione offeres sal. Levit. 2. 14. *b* In omni datione hilarem fac vultum tuum. Eccl. 35. 11.

eos, qui suas partes sequerentur. Magnâ cum prudentiâ politicâ miscere noverat liberalitatem cum parsimoniâ. Cujus rei non solum exemplum dedit, sed & legem, in hæc verba: *a No conviene a los Reyes usar de tanta franqueza, i largueza, que sea convertida en vicio de destruccion: porque la franqueza debe ser usada con ordenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Conservare, ut expendas melius, non avaritia est, sed præventa liberalitas. Dare inconsideratè, aut vanitas est, aut stultitia. Istâc parsimoniâ Monarchiam evexit, & nimia sua profusione Coronam perdidit Rex Alphonsus Sapiens: siquidem inter querelas præcipuas, quas Regnum de eo habuit illa etiam fuit, quòd triginta marcarum argenti millia dedisset Marthæ Imperatrici, quibus maritum suum Balduinum, quem tum Aegypti Sultanus captivum detinebat, redimeret; quâ in re vanitatem magis, quàm prudentiam adhibuit in consilium. Rex Henricus Secundus malo suo tandem agnoscere didicit, quantum coronæ suæ vires infregisset tot largitionibus, quas ultrâ quam par est, liberalius fecerat; unde in testamento suo eas revocavit. Occasio & tempus norma esse debent ac regula liberalitatis Principum. Expedi interdum, ut moderata illa sit, quando nimirum magni sunt bellorum sumptus, aut necessitates publicæ; interdum eadem redimere oportet pericula, aut viam sternere faciliorem ad fines obtinendos, in quo genere ille præcitat plurimum, qui magis profudit pecuniam: nam qui dat minutatim, & sensim suas expendit opes, finem suum non consequitur, & facultates suas dissipat. Munificentia bellum quandoque evitat; pax *b* item comparatur & victoria.

§. Prodigalitas Principis sic corrigi poterit. si bonorum suorum administrationem Ministris committat Oeconomix peritis; uti avaritia, si liberalibus. Proderit interdum exhibere Principi univer-

a L. 1. tt. 10. l. 5. Rec. *b* Victoriam & honorem acquireret, quidam in æra: animâ autem affert accipientium. Prov. 22. 9.

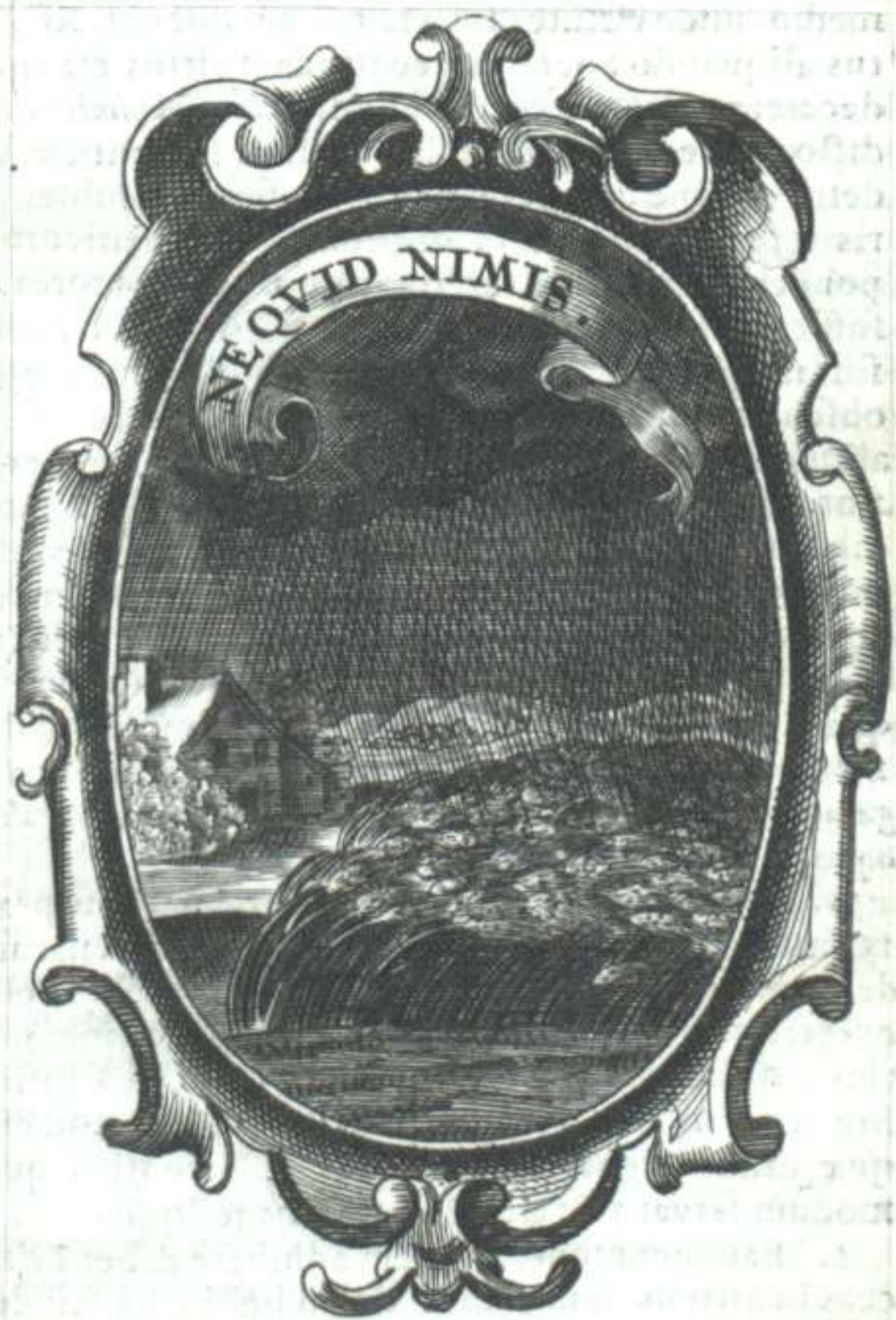
universam summam, quam expendit: nam pecuniarum assignationes ferè absque consideratione discerni solent, & si rationes iniret eorum, quæ largitur, sine dubio ea moderaretur; neque semper liberalitatis est, postulatis subscribere: petentium enim opportunità, aut luctâ illâ, quam secum ipsa patitur, etiam avaritia fatigatur, & desperata quodammodo manus dat tandem, iisque annuit.

9. Natura ferè principum est, ut plus iis tribuant, qui majoribus pollent opibus; & nescio an timor quidam sit, aut potentia existimatio. Probè hoc intellexit magnus ille aulicus Josephus, quando evocatis ad se parentibus suis, & fratribus ex Ægypto, iisque Regis Pharaonis nomine offerens omnia regni illius a bona, auctor iisdem fuit, ut suppellectilem omnem & opes omnes secum b asportarent: fore enim putabat, ut si Rex videret esse homines opulentos, liberaliorem sese erga eos exhiberet; atque adeo qui munera petit à Principe, egestatem & miseriam suam illi proponere non debet: nullum namque efficacius medium ad habendum, quàm si ipse c habeas.

a Ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ. Gen. 45. 18. b Ne demittatis quicquam de suppellectili vestrà: quia omnes opes Ægypti, vestrae erunt. Ib. 20. c Omni habenti dabitur, & abundabit. Luc. 19. 26.

SYMBOLVM XLI.

CELEBRE fuit apud antiquos lemma præsentis Emblematis. Nonnulli id Pythagoræ tribuunt; alii Bianti, Thaleti, & Homero; verius tamen inter oracula Delphica numerandum crediderim neque enim vox humana videtur, sed divina, digna,
quæ

quæ in coronis, sceptis, & annulis omnium Principum incidatur. Ad illam tota gubernandi scientia reducitur, quæ fugit extrema, & consistit in rerum medio, unde virtutes sphæram suam ducunt. Rogatus aliquando Socrates, æquænam virtus maximè deceret adolescentem, respondit: *Ne quid nimis*; quo dicto omnes comprehendit. In hanc sententiam videtur optimè quadrare figura præsentis Emblematis, segetes nimirum imbrium intempestivorum pondere depressæ in terram, cum benigni & rores iis sufficerent. Honores quidam sunt, qui quòd nimis sint magni, personæ non conveniunt, imò magis obscurant illam, quàm illustrant. Sunt & beneficia aliqua tam extra modum, ut pro injuria haberi possint. Quid refert Principem gratias largiri, si lapidibus pluere videatur, ob austerum vultum, & verba incondita, quando eas præstat; aut si extra tempus conferantur, quando prodesse nequeunt? Beneficium perit, & gratitudo, quin manus ipsa odio est, quæ illud contulit. Eam ob rem non immeritò dixit Rex Alphonsus Sapiens, quòd debeat *b ser tal el galardón, e dado à tiempo, que se præda aprovechar del, a quel à quien lo diere.*

§. Quemadmodum autem immoderatione præmiorum & gratiarum, ita & nimietate pœnarum delinquitur. Ad stricti & rigidi juris normam velle exigere omnia, ad ministrum Justitiæ pertinet potius, quàm ad Principem. Ille sui non est arbitrii; hic leges in sua potestate habet. Justitia non est, quæ nimio rigore utitur; nec Clementia, quæ modum servat; & sic de virtutibus reliquis.

§. Eandem moderationem adhibere debet Princeps in artibus tam pacis, quàm belli, ita scilicet imperii habenas, & currum flectendo, ut sicut

olim
a Magni animi est, magna contemnere, prudentis est, mediocria malle, quàm nimia; ista enim utilia sunt, illa quòd superfluum, nocent: sic segetem nimia sternit ubertas, sic rami onere franguntur, sic ad maturitatem non pervenit nimia sæcunditas. Sen. Ep. 39. b l. i. tt. 21. p. 2.

olim in ludis antiquis, rotis suis non impingat in metas, ubi illico colliderentur: dexteritas artificii illius in eo erat posita, si quis distantiam ita metiri nōssset, ut rotarum axis metas pertransiret proximè, eas tamen non tangeret.

¶ Præcipuè verò isthac cura & diligentia opus est Principi in moderatione affectuum, tanta cum prudentia eos regendo, ut nihil appetat, speret, amet aut oderit ardore nimio, aut vehementia, magis appetitu ductus, quàm ratione. Privatorum desideria explentur faciliè non item Principum, quia illa statui eorum sunt consentanea; hæc ordinariè majora ipsis etiam potentiæ viribus, ita ad extrema conmittuntur. Omnis ferè Principum ruina, aut damna graviora à nimia ambitione sunt: acquirendi enim cupiditas infinita pænè est in hominibus; id vero, quod fieri potest, certis circumscribitur terminis, & rarò quidem hoc posterius ex priori illo penditur, aut inter utrumque iustitia intercedit. Ex hoc fonte nasci solet, quòd nonnulli varias quarant titulos & rationes in speciem apparentes, ad exspoliandum vicinum, immò & maximè amicum, ut dominationis fines proferant longiùs, & suos augeant status, absque eo quòd corpora sua propriis metiantur viribus, & gubernationem capacitate humana, quæ tam multa, atque acquiri possunt, tueri non potest. Imperiorum onus & amplitudo in proprios ipsorum incumbit humeros, & semper lapsum minatur, suo gravata pondere. In eo itaque elaboret Princeps, ut statum conservet, quem aut successio illi dedit, aut electio; quòd si iusta sese offerat illum ampliandi occasio, utatur licebit, iis tamen cautionibus adhibitis; quas casus prudentiam docebit.

¶ Nec periculosa minùs est ambitio ob timores nimios, atque ob suas appetitiones circa ea præsertim, quæ ingeniosè & per vim obtinuit. Nullum medium timor suggerit, quod ad sui conservationem non illico detur effectui. Nemo quisquam de

spoliati sanguine, aut illius, qui ad statum jus aliquod potest obtendere, tam remotus est, quin merito timeatur. Tyrannis ordinaria omnium suadet extirpationem; & docuit illud re ipsa Mucianus, quando Vitellii filium iussit interfici, a *mansuram discordiam obtendens, ni femina belli restrinxisset.* Idem quoque Machiavelli doctrina consulit, cujus discipuli immemores facti Davidis, qui in domum & familiam Saulis inquisivit, ut suam iis misericordiam *b* impartiretur, exemplis utuntur quorundam tyrannorum, perinde quasi non omnes malis iis artibus pessum iissent, si quis fortè evasit incolumis, id ideo fuit (ut mox dicemus) quia eas in meliores convertit. Regna pleraque usurpatione primum incrementa sumpserunt, postea tueri se cœperunt justitia, & cum tempore paulatim facta sunt legitima. Extrema violentia, extremum periculum est. Cyrus Lydiam occupavit, & Regem Crœsum bonis suis exiit: quod si illi Politicus aliquis hujus temporis fuisset à consiliis, suasisset illud etiam, ut pro majori suâ securitate vitam spoliato eriperet; Cyrus tamen unam illi civitatem partem patrimonii sui restituit, quibus Dignitatem regiam quoquo modo sustentare posset. *c* *Atque hæc clementia non minus victori, quàm victo utilis fuit: tantus enim Cræsi amor apud omnes urbes erat, ut passurus, Cyrus grave bellum Græciæ fuisset, si quid crudelius in Crœsum consulisset.* Tyrannis Deum pariter & homines sibi habet adversos: neque deesse possunt in istiusmodi casibus suavia quædam media, quibus averti queat animus, misceri sanguis, abrumpi successio, imminui aut transferri Statuum amplitudo, & subduci ex oculis populi is, qui aspirare potest ad sceptrum, & dominationem affectare; quod si in Lusitaniâ fuisset observatum, nunquam regni illius subditi à fidelitatis officio descivissent.

a Tac. l. 4. Histor. *b* Nunquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam Dei? 2. Reg. 9. 3. *c* Just. hist. l. 1.

Si periculum tam præsens sit, ut ad defensionem & conservationem naturalem obliget, ipsas illicò radices oportet excindere, ne renasci possint, semper advigilando, ne eveniat fortè, quod Principibus Philistinorum accidit, qui resectis Samsonis capillis, unde manabat illius robur, ei illudebant, nec præcaverunt tamen, ne succrescerent *a* denuò; uti reipsâ factum postea. & ipse apprehensus ambabus *b* columnis, quibus innitebatur ædificium, totam domum super capita hostium traxit in ruinam, multoque plures interfecit moriens, quam antè vivus occiderat.

§. Suadet porrò ambitio nimia Populi libertatem opprimere, subigere Nobilitatem, potentiorum vires infringere, & ad auctoritatem Regiam reducere omnia: existimat enim tum securiorem se fore, cum fuerit absoluta, & subditos magis in servitutem redegerit; grandis error, quo adulatio animos occupat Principum, eosque gravibus periculis objicit. Modestia est, quæ conservat Imperia, dum nimirum Princeps suam dominandi cupiditatem ita corrigit, ut dignitatis suæ potestatem, Nobilitatis amplitudinem, & populi libertatem intra rationis limites coercet: neque enim diu stare poterit Monarchia, cui de Aristocratiâ & Democratiâ aliquid admixtum non *c* fuerit. Potestas absoluta tyrannis est; qui illam quærit, exitium suum quærit. *d* Huc denique Principi sunt omnia reducenda, ut iis, qui sub imperio sunt, non tyrannum, sed Patrem familias, aut Regem agere videatur. & rem non quasi Dominus, sed quasi Procurator, & Præfectus administrare, ac moderate vivere, nec quod nimium est, sectari.

§. Ista ambitionis incommoda creare solet abusus nimius dominationis, quæ sic ferè comparata est, ut omnia ad suam referat utilitatem. Quâ in re

P 2

opor-

a Iamque capilli ejus renasci cœperant, Judic. 16. 22 *b* Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes Principes. Ib. v. 30. *c* Quæ ex pluribus constat Respublica, melior est. Arist. l. 2. Pol. c. 4. *d* Id. Pol. l. 5. c. 11.

oportet, ut Principes sese ipsi triumphent, & rationi obtemperent; licet difficile illud sit: a nam innumera-
rabiles sunt, qui populos, qui urbes habuere in potestate, pau-
cissimi, qui se. Illa victoria à viribus est, & robore; hæc à ratione, & animo. Fortitudo non in eo con-
sistit, quòd hostem prælio quis fuderit, sed quòd cu-
piditates suas habeat domitas. Subditos modestos reddunt obedientia, & necessitas; Principes contra potestas & jurisdictio superbe efferunt. Plura regna superbia pessundedit, quàm gladius. Principes plures per seipso perierunt, quàm per alios. Remedium ei rei est sui ipsius cognitio, ut Princeps in semetipsum cogitatione descendat, & cum animo suo reputet, licet ipse sceptro ab aliis differat, multos tamen esse, qui eximiis animi dotibus longè eo, ejusque dignitate superiores sint. Cogitet, inquam, quòd si ratio haberet locum, penes perfectiorem imperandi potestas esse deberet. Quòd manus illa, quæ Reipublicæ habenas moderatur, è terra sit, subjecta lepræ, aliisque humanis miseriis. Id quod Deus b Moyse quondam ostendit, ut suæ recordantem infirmitatis facilius aliorum subiret c miseratio. Quòd Coronæ possessio sit perparum secunda: nam d quòd regnum est, cui parata non sit ruina, & proculcatio, & Dominus, & Carnifex? nec ista intervallis divisa, sed hora momentum interest, inter solium & aliena genua. Quòd denique à voluntate aliena dependeat: si enim obedire detrectent subditi, manebit aliis similis. Quò Princeps major fuerit, hoc magis hanc modestiam habere debet in pretio, quam nec ipse Deus e aspernatur. Modestia, quæ Majestatem abdere intra se & occultare nititur, majus illi pretium addit ac venerationem,

non

a Seneca. b Mitte manum tuam in sinum tuum. Quamcum misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis. Ex. 4. 6. c Qui condolere possit iis, qui ignorant & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate. Heb. 5. 2. d Seneca. e Modestie fama, quæ neque summis mortali-um spernenda est. & à Diis æstimatur Tac. l. 15. Annal.

non secus atque auro elegans & artificiosa calatura. Nec ullum artificium in Tiberio magis callidum, quàm modestum se gerere, ut pluris aestimaretur. *a Acerbè inerepuit eos, qui divinas suas occupationes, ipsumque Dominum dixerant.* Ingressus in iudicii locum, non sedem Præsidis occupabat, sed juxta *b assidebat in cornu Tribunalis.* Qui ad supremum inrer homines gradum evehctus est, non aliter ac demittendo sese ad altiora provehi poterit. Condiscant Modestiam istam Principes omnes à Ferdinando Secundo Imperatore, gloriosissimæ memoriæ, tam omnibus familiari, ut prius amari semper se faceret, quàm coli aut honorari. In illo benignitas & modestia incurrebant in oculos, Majestas non nisi consideranti patebat. Non erat Imperialis aquila, quæ duplici severo rostro, aduncis unguibus, in omnem partem minitaretur; sed Pelicanus amoris plenus, sua semper fodiens viscera, ut ea præberet omnibus, tanquam propriis filiis. Nec magnâ illi curâ aut molimine opus erat, ut in hâc tantâ suâ amplitudine sese demitteret, & parem aliis faceret. Non Dominus erat, sed Mundi pater: & licet aliàs Modestia nimia contemptum parere soleat, imo & ruinam Principum; in illo tamen majorem venerationem conciliabat potius, & Nationes omnes ad obsequium & defensionem illius obstringebat. Ea vis est veræ ac sinceræ probitatis, & magnanimi pectoris, quod de seipso triumphat, & Fortunam omnem infra se ducit. Atque hujus humanitatis & modestiæ suæ vivam reliquit effigiem Filium, præsentem Imperatorem, qui ipse etiam iisdem instructus virtutibus, & amicorum & hostium sibi devincit animos. Nulla virtus magis Principem decet, ac Modestia: omnes enim viderentur in illo fatuæ, nisi hæc vultum & actiones illarum componeret, non permittendo, ut extra se abeant.

§. In omni gubernatione diligenter cavendum ab extremis: neque enim minùs periculosa est
P 3 remif-
s Tac. lib. 2. Annal. b Idem. lib. 1. Annal.

remissio nimia, ac summa gravitas. Communitates monasticæ ferre poterunt extremum obedientiæ rigorem; non illæ populares. Paucos admodum severitas illa nimis accurata continebit in officio. Civilis felicitas in virtute posita est, quæ in medio consistit, uti & civilis vita, & gubernatio Statuum; cum tale naturâ suâ sit imperium, ut auferre illud possit Populus, absque eo, quod aut licentiâ nimiam sese perdat, aut ob nimium rigorem obstinatus fiat. *Non enim solum Respublica, quæ optima sit, considerari debet, sed etiam quæ constitui possit, præterea, quæ facilior, & eunctis civitatibus communior habeatur.* Quin & Deus imbecillitati humanæ sese accommodat.

§. Idem medium inter ipsas quoque partes corporis Reip. tenendum, dando operam, ut inter conditiones civium haud magnum discrimen sit: inæqualitas enim & exsuperantia fortunarum ac Nobilitatis, si grandis fuerit, in aliis superbiam gignit, in aliis invidiam, ex his verò simultates oriuntur, & seditiones, cum amicitia & concordia ægrè coalescat inter eos, qui nimis disparis conditionis sunt, & statûs. *c* *Iam enim hæc consuetudo in civitatibus invaluit, ut homines æqualitatem odio habeant, & malint, aut imperio potiri, aut si victi fuerint, subesse.* Quidam altioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aspernantur: alii mentis abjectæ & humilis, illam sustentare nesciunt; nec infamiam timent, nec pœnam; & incipit esse communitas quædam Dominorum, & mancipiorum, absque ullo tamen inter se ordine, quippe qui sorte suâ non se meriantur. Qui inferioris conditionis sunt, majoribus pares esse cupiunt. Qui in unâ aliquâ re æquales sunt, aut superiores, continuo sibi persuadent, etiam in aliis æquales, aut superiores se esse. Qui in omnibus præstant aliis, intra terminos continere se nequeunt, & cum despicientiâ aliorum, omnia suo subesse vellent imperio, *a* Arist. lib. 4. Pol. c. 1. b. *Præterea seditiones non modo propter fortunarum, sed etiam propter honorum æqualitatem existunt.* Aristor. l. 2. c. 5. & Idem. lib. 4. Pol. c. 11.

perio, nec imperantis voluntati, aut constitutionibus & moribus Reipublicæ sese accommodant; unde ruina illius nasci solet, & conversio in formas alias: omnes enim a suspirant, & inquieti in illâ vivunt. Et licet fieri haudquaquam possit, ut contentio ejusmodi omnino cesset in Rebuspublicis, propter diversas conditiones partium, quibus illæ constant; illa ipsa tamen conservantur, si moderata sit; aut pessum eunt, si nimia. Quomodo corporibus accidere videmus cum quatuor humoribus, inter quos etsi nobilior aliis sit sanguis, potentior cholera, sese tamen mutuo conservant ac fovent, quamdiu unius illorum inæqualitas modica est. Eam ob rem sola illa Respublica stare diu poterit, quæ partibus constiterit mediocribus, nec admodum inter se inæqualibus. Opus nimix quorundam civium everterunt Florentinorum Rempublicam, & etiamnum hodie in caussa sunt, cur inquieta sit Genua. Contrà, quia apud Venetos melius divisæ ex sunt, ideò jam tot sæculis Status ille cõstans perseverat; & si aliquod periculum est, aut incommodum in ejusdem gubernatione, id erit ob nimiam quorundam è Magistratu inopiam. Quòd si nihilominus Respublica aliqua cum illa partium suarum inæqualitate subsistit diutius, eximia alicui prudentiæ id tribuendum, aut industria Principis, qui timore legis, aliisve artibus illam in officio continet: cujusmodi sunt, nemini injuriam facere, non violare inferiorum privilegia, & commoda, distingere Majores in administrationibus, & muneribus publicis, non opprimere, sed spe erigere eos, qui altiores gerunt animos: illud tamen durabit, quoad prudentes Gubernatores habuerit: quia verò Rebuspublicis satis cautum esse non potest cum remediis istiusmodi temporariis, quæ pendent à casu, præstabit mox in ipsa prima illarum institutione providere de modo, quo tales abusus & incommoda efficaciter queant corrigi, priusquàm eveniant.

a Nam qui virtute præstant, iniquo animo sibi indigniores æquari paterentur: quamobrem sæpè conspirare, & seditiones commovere notantur. Arist. l. 2. P. c. 5.

SYMBOLUM XLII.

EMBLEMA hoc eximia humanitati Urbani Octavi Pontificis Maximi acceptum refero: dignata est quippe sua Sanctitas mihi spectandas exhibere in gemma quadam pretiosa incisas effabrè jam inde à Romanorum temporibus binas apes aratrum

trahentes, quæ reperta in illa ætate præſagiſſe videtur nobilis illius & antiquæ familiæ evec-tionem, quando inſignia illius juncta fuere triumphanti ju-go Eccleſiæ. ^a Quæ dum accuratiùs expendere, venit mihi in mentem prodigii illius Regis Wambæ, è cujus vertice, cum ungeretur à Quirico Præſule To-letano, apis egredi viſa, in ſublime evolavit, tanquam prænuntia ſuaviſſimæ ipſius gubernationis. E quo illud apparet, voluiſſe antiquos Symbolo iſto innuere, quanti referat ſcire, utile miſcere dolci, mellificandi ſcilicet artem agrorum culturæ; cui rei optime quadrat pro lemma illud Horatianum,

Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dolci.

In hoc tota regnandi ars conſiſtit. Hæc prima in orbe fuit politica. Atque id ipſum antiqui docuere Philoſophi, quando finxerunt Orpheum lyra ſua feras traxiſſe, & Amphionis cytharam ſecutos la-pides, quibus Thebarum muros conſtruxit, ut ſi-gnificarent, ſuavem inſtitutionem magnorum il-lorum Heroùm plurimùm ad id valuiſſe, ut homi-nes ipſis belluis immaniores, & magis brutos, quàm lapides, ad harmoniam Legum reducerent, & civilem ſocietatem.

b *Silveſtres homines ſacer interpreſque Deorum
Cedibus, & victu ſædo, deterruit Orpheus.
Dicitur ab hoc lenire tygres, rapidasque leones.
Dicitur & Amphion Thebæa conditor urbis,
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ
Ducere, quò vellet.*

Iis artibus uſæ ſunt omnes Reſpublicæ, ad eru-diendum Populum, miſcentes inſtitutionem dulce-dine ludorum, gaudiorumque publicorum. Ad O-lympum montem tota concurrebat Græcia propter certamina Olympica, Pythia, Nemæa, & Iſthmia; aliqui quidem ex eu-roſitate, ſpectandi ſtudio; alii verò, ut propoſita certantibus præmia aufer-
P 5

^a Chron. Gotto. Reg. Mar. de rebus Hiſp. lib. 6, ^b Horat.

rent; qua occasione vires & robur corporis exercebantur, offerebantur Diis sacrificia, & gravissima quæque Provinciarum illarum negotia procurabantur. Comœdia & Tragœdia inventæ sunt ad affectus purgandos. Gladiatores Romanorum temporibus, & Taurorum pugna in Hispaniâ (quæ non minus, ac aliæ nationes, rebus aspectu terribilibus capitur) ad firmandum animum, ut neque profuso sanguine, neque mortis spectaculis terreatur; Lucta, ludi equestres & similes concertationes scholæ instar sunt, ubi addiscuntur artes militares, & simul recreationi deserviunt, & animum oblectant. Ita dulcedine & suavitate alliciendus est Populus, ad procuranda Principis commoda, & obtinendos fines illi propositos. Equo nimirum similis est qui popysmate delinitur, & manu blandiore domari se finit, fraxum admittit, & onus postea, virgam ac ferrum tolerat. Rigorem nimium, uti & nimiam lenitatem ferre neutiquam sustinet. Tam servitutis extrema periculosa sunt, ac a libertatis. Et Principes ista non considerantes, furorem concitata multitudinis aliquando experti sunt. Non semper ferro & flammâ curari possunt inveterata & adulta infirmitates. Medicinæ suaves adhibendæ sunt, aut si quando pillulis amaris opus sit, auro eas oportet obducere, & oculos gustumque fallere. At non arinet scire populam ingredientia statutorum à Principe, & consiliorum ejus; satis est, quod sub prætextu aliquo apparente ea sorbeat.

§. Belli periculum, & asperitas mitigantur plurimum lenitate illius, qui imperat. Ita Germanicus, ut lesiones Germanicas in officio contingeret, & ad pugnandum haberet paratiores, solebat *b* circumire faucios, facta singulorum extollere, vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio, & cura sibi quoque *c* pro alio firmabat.

§. Hæc Imperaturus es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Tac. l. 1. Hist. *b* Idem

§. Hęc tamen benignitas se folâ nihil efficit, sed necesse est prætereâ, ut in eo etiam, qui aliis mandata dat, excellens aliqua virtus eluceat; ut si ametur illius causa propter hanc in estimatione sit. Enimverò sæpè contingit diligi Principem ob benignitatem, & unâ contemni, quia ad id munus minus sufficiens est. Auctoritas non ex amore, sed admiratione nascitur. Ille gratissimus omnium, qui cum metuendum se possit reddere, amabilem sese exhibet; ille, inquam, qui cum justitiam exercere noverit, Clementiâ pariter uti didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur illius benignitas, qui aliis virtutibus eximiis boni Cubernatoris præditus non est. Tantum hæc possunt in aliquo Principe, ut asperitatem ejus & rigorem compensent, & tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excusantur, aut dissimulantur in eo, qui magnis aliquibus virtutibus instructus est.

§. In negotiis pertractandis utile est dulcedinem gravitate temperare, & ludibria seriis, modo tempestiva illa sint, nec præter decorum, aut materiæ subjæctæ gravitatem; quâ in re festivus admodum fuit Imperator Tiberius, a *ludibria seriis permiscere solitus*. Quis est, qui ferre possit severitatem melancholicam, corrugatam semper frontem, contracta in negotiis supercilia, verba dura & aspera, gestus ac motum corporis nimis graves? Magna prudentia est, suo tempore *Miscere stultitiam consiliis brevem, & nunc pretiosior est sapientia, b & gloria, parva, & ad tempus stultitia*. Ingenium festivum, & verbum aliquod jocosum tempestivè prolatum, devincite solet animos, & difficillima quæque negotia ad optatum exitum perducere; sæpè mentem occultat, malitiam deludit, vitat offensam, & suaviter averrit responsionem ad propositum, ubi ea non expedit.

§. Curandis porrò negotiis miscere etiam oportet utilitatem ejus, cui persuadere aliquid volumus, ostendendo illius non minus, ac nostra interesse.

Nam omnes ferè propriis moventur commodis ; pauci obligatione sola & gloria. *• Sejanus fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes , spe objectâ Principis loci.* Industriæ prudentis Ministri est, negotia alienis commodis faciliora reddere , sic tractatus instituendo , ut utilitas aliorum , & Principis una eademque esse videatur. Ex solo emolumento proprio negotia pertractare velle , est aquam derivare per canales hiantes ; quando illam sibi mutuo communicant, omnes profunt & adjuvant.

• Idem lib. 4. Annal.

S Y M B O L U M. XLIII.

RES omnes seu viventes, seu inanimæ, folia sunt magni hujus libri , mundi inquam eximii Naturæ operis, in quo sapientia divina omnes descripsit scientias, ut nos erudirent, & rectè agendi viam ac modum ostenderent. Nulla virtus moralis est, quæ in animantibus brutis non quodammodo reperitur : cum iis ipsis nascitur prudentia practica ; in nobis disciplina paratur , & experientia. A brutis absque rubore, & nostræ inscitæ ignominia discere possumus : in iis enim ipse rerum omnium effector ac molitor Deus nos erudit. Attamen eorum induere naturas , aut eas imitari velle ; ut sicut illa agamus bruto more abrepti affectuum appetitu , grandem esset irrogare injuriam rectæ rationi, propriæ hominis doti, quâ discernitur ab animantibus reliquis, & in omnes meretur imperium. In illis utpote rationis expertibus Justitia locum non habet ; singula enim ad suam conservationem attendunt solum , nec ad justitiam alienam reflectunt oculos. Solus homo actiones suas ad justitiæ normam dirigit, & æquitate metitur, non cupiendo alteri, quod ipse sibi non cuperet. E quo rectè conficies, quàm impiû & ferox sit Machiavelli consilium qui Principem suum efformat aliter, ex natura videlicet leonis, & vulpis ; ut quod ratione consequi non

potest, vi & dolo obtineat. Quâ in re Lysandrum Lacedæmoniorum Ducem magistrum habuit, quem ferunt dixisse aliquando, a *Quo leonis pellis attinge-*

*re non potest, Principi assuendam vulpinam, & dolo-
agendum, ac fraudibus. Et sane antiqua fuit do-*

P 7

a Plutarch.

doctrina ista: Polybius eam sua & atatibus præteritis in usu fuisse refert, & graviter a improbat. Rex Saül ea in arte omnium magister esse potuit. Maxima ista cum tempore incrementum sumpsit: nihil enim nunc tam injustum, tam indignum, quod non honestum videatur Politicis, dum retinendæ & dominationis causa sit, perinde quasi *cubicunque tantum honesta dominandi licent, precario regnetur* Quo pacto fit, ut pro nihilo ducatur contravenire patris, fidem fallere, imò & religionem, modo ad conservationem, & augmentum statûs id videatur conducere. Falsis istis fundamentis fortunam suam superstruere conatus est Dux Valentinus, sed antè, quàm illam erectam cerneret, ita penitus in caput illius collapsa est, ut ne fragmenta quidem aut vestigia ruinæ illius supersint. Quomodo, obsecro, perennare poterit, quod dolo, aut mendaciis innititur? quomodo diuturnum esse potest, quod violentum est? Quæ pactorum & conventorum erit firmitas, si Princeps, qui eorum debet esse securitas, fidem fallat publicam? Quis illi fidem habebit? quomodo illius stabit imperium, qui aut non credit Providentiam divinam, aut magis in suis artibus, quàm in illâ confidit? Non ideo tamen volo Principem tam benignum esse, ut nunquam vi utatur; neque tam candidum & sincerum, ut aut dissimulare nesciat, aut cavere sibi à fraudibus, quia aliorum malitiæ sese exponeret, & omnibus esset ludibrio. Quin illud potius præfenti Emblemate contendo, ut robore valeat, non bruto illo, & immani belluarum, sed quod Justitia comitatur, adumbratum per pellem Leonis, virtutis Symbolum,

a Fuit, cui in tractandis negotiis dolus malus placeret, qui Regi convenire sane nemo dixerit, et si non desunt, qui tam crebro usu hodie doli mali, necessarium eum esse dicant ad publicarum rerum administrationem. Polyb. l. 13. Hist. b Nihil gloriosum nisi tutum, & omnia retinenda dominationis honesta. Sal. c Sen. in Tragœd. Thyest.

lum, atque ideò Herculi dicatum. Convenit interdum Principem ad severitatem frontem componere, & dolis obistere. Non semper humanitatem meram præ se ferre debet. Feret aliquando occasio, quando opus erit, Leonis pellem induere, ut subditi & hostes agnoscant, ungues illi esse, & tam se verum experiantur, ut malitia fraudem attentare non audeat, verbis blandiloquis, quibus uti solet ad capiendos Principum animos. Illud, opinor, Ægyptii volebant innuere, cum Leonis effigiem Principis sui capiti imponerent. Nec honor est, nec reverentia, ubi non est aliquis timor. Quod si semel rescierit populus, Principem irasci non posse; sed placido semper, ac benigno erga omnes esse vultu, contemnendum ducet. Verum severitas ista non confestim ad executionem debet descendere, quando comminatio sufficit: tunc enim necesse non erit, commoveri Principis animum; satis est, severiorem frontem ostendere. Non exiit gravitatem suam Leo, nec de damno animantibus aliis inferendo cogitat; quin solo aspectu terrorem a omnibus incutit: tanta vis Majestatis in oculis ejus inest. At enim, quoniam expedit interdum, vim astutia, & indignationem benignitate tegere, dissimulando tantisper, aut tempori, & personis se accommodando; ideo in præsentem Emblemate non coronatur Leonis caput vulpinis artibus, indecoris & fraudulentis, adeoque indignis generoso & magnanimo Principis pectore; sed serpentibus, Imperii & Majestatis prudentis ac vigilantis symbolo, atque in literis sacris Prudentiæ hieroglyphico: siquidem illorum astutia in tuendo capite, in obturandis auribus contra incantantes, & in rebus aliis, ad defensionem propriam attendit solum, non ad aliorum nocumenta. Ad eundem finem, & pro similibus casibus Emblemati huic inscripta verba illa: *ut sciat regnare*, desumpta è documento illo Ludovici

Vndecimi

Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum.

Prov. 30. 30.

Vndecimi Regis Franciæ, quod solum voluit, ut ad-
 disceret filius suus Carolus Octavus. *Qui nescit dis-*
simulare, nescit regnare. In quo tota regnandi scientia
 summam comprehenditur. Magnâ tamen hîc pru-
 dentiâ opus est, ne aut vis in tyrannidem vergat,
 aut dissimulatio, & astutia fraudes fiant: media
 enim sunt valde vitio confinia. ^a Justus Lipsius
 fraudem definiens in rebus politicis, ait esse *actu-*
sum consilium à virtute aut legibus devium, Regis Regni-
 que bono; cumque Machiavelli extrema declinare
 euperet, putaretque absque omni omnino fraude,
 & dolo Principem imperare non posse, levem ali-
 quam suasit, toleravit mediocrem, & gravem pro-
 hibuit. Limites periculosi pro Principe. Ecquis
 enim illos sic accuratè iis describere poterit? Nec
 debent scopuli tam vicini fieri navigationi poli-
 ticæ, Sat in multis operatur potentia malitia, &
 regnandi cupiditas. Si fraus vitio non caret, in omni-
 bus suis partibus, quantumvis exiguis, vitiosa sit
 oportet, & Principe indigna. Dignitas regia pur-
 puræ omnem respuit ^b maculam. Nullus tam subti-
 lis est atomus, qui non appareat, & defœdet ra-
 dios horum terrestrium solium. Et quomodo per-
 mitti potest, ut illius actio à virtute desciscat, & le-
 gibus, qui earundem est anima? Dolus esse non po-
 test, absque admixtione aliqua malitiæ & menda-
 cii; utrumque verò magnanimitati regiæ adversa-
 tur, quicquid Plato dixerit: *Mendacia in Diis esse sus-*
persua, eo quod hi nullius egeant; non tamen in Principi-
bus, qui multis opus habent; atque adeo iis interdum illa
permitteri posse. Quod illicitum est, concedi nunquam
 debet, nec sufficit, finem honestum esse, ut uti li-
 ceat medio, quod ex natura sua malum est. Tunc
 solum licita esse possunt dissimulatio & astutia,
 quando neque in fraudem impellunt, neque aucto-
 ritati Principis inurunt maculam; quo casu non in-
 vitiis

^a Lips. de civil doct. l. 1. c. 14. ^b Eos, qui in dignitate
 sunt turpius fraude honesta circumvenire, aut ladere,
 quam vi aper. ^c Thucyd.

Vitiis ea numero, sed prudentiæ esse arbitror, aut ad virtutes pertinere hujus filias, utiles ac necessarias ei, qui aliis imperat. Istud fiet, si prudentia, in sui conservationem intentos habens oculos, astutia aliqua utatur, ad occultanda quædam secundum varias circumstantias temporis, loci, personarum; ita tamen, ut cor & lingua, mens & verba concordent inter se semper, & consentiant: illa dissimulatio velis remisque fugienda, quæ ob fines dolosos orationis vanitatem adhibet: illa, inquam, quæ eò spectat, ut intelligat alius id quod non est; non ea, quæ solum intendit, ut id, quod est, non intelligat. Quam ob rem uti quis poterit interdum verbis indifferentibus, & æquivocis & in unius locum substituere aliud diversæ significationis, non ad fallendum, sed ad cavendum sibi, aut dolum prævertendum, aut ob alios fines licitos. Quod ipse veritatis Magister coram discipulis suis proficiscentibus in castellum Emaus præ se ferret, ac si longius ire vellet; stultitia ficta Davidis *b* coram Rege Achis; obtentum sacrificium Samuelis; & hædorum pelliculæ *d* Jacobi manibus aptatæ, dissimulationes fuere licitæ, quia dolum non intendebant. sed solum, ut aliud celarent propositum; neque ideò licitæ esse desinunt, quod fors prævideatur, alium inde deceptum iri: ista enim notitia non malitiæ est, sed ad providentiam pertinet.

¶. Atque artibus istis & agendi modis tunc potissimum opus est, quando cum Principibus astutis & fraudulentis tractanda sunt negotia. Enimvero in tali casu diffidentia, & astutia, dissimulatio in vultu, responsa ambigua, & æquivocatio prudens in verbis, ne Princeps iis implicetur, aut machinationibus

a Et ipse se finxit longius ire. Luc. 24. 28. *b* Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in ostia portæ, defluebantque salivæ ejus in barbam. 1. Reg. 21. 13. *c* Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices, Ad immolandum Domino veni. 1. Reg. 16. 2. *d* Pelliculasque hædorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit. Gen. 27. 16.

nationibus aliorum & fraudibus locus sit: similibusque artibus utendo, non ad offendendum, neque ad fallendam fidem publicam, ecquid aliud est, quàm duplicare custodias animi? Fatua foret ingenuitas, quæ cor detegeret, & periculosum Imperium sine aliqua cautione. Semper veritatem disertè eloqui, periculosa esset sinceritas, cum taciturnitas præcipuum sit regnandi instrumentum. Quisquis secretum leviter committit alteri, sceptrum eidem unà tradit. Mentiri Principem non decet; licebit tamen interdum, ut taceat, aut veritatem celet; non verò ut leviter credat, aut temerè confidat; quia potius maturus sit, oportet, & tardus, ut considerationi locus sit, & ipse in fraudem induci nequeat; quæ cautio valde necessaria est Principi, sine quâ multis iisque gravibus expositus foret periculis. Qui plura novit, & vidit, minùs credit, & confidit, quia aut speculatio, aut praxis & experientia cautum eum reddunt. Sit igitur Principis animus sincerus, & candidus; prudens tamen in artibus, & fraudibus alienis. Experientia ipsa docebit casus, in quibus his artibus uti Principem deceat, quando nimirum animadverterit, malitiam & technas eorum, quibuscum agit, ita exigere. Caterùm in aliis omnibus actionibus elucere debet in Principe candor quidam regius, quo utendum est interdum erga eos ipsos, qui fallere cogitant: hi enim, si in meliorem partem id interpretentur, in suis perturbantur consiliis, & vacillare incipiunt; præterquam quòd nulla fraus generosior, quàm ipsa veritas, & si de ea securi sint, intimi cordis sui illi tradunt imperium, nec contra sese aliis artibus muniunt. Quæ retia non fuere contexta? quæ non excogitata stratagemata contra astutiam & malitiam vulpis? quis unquam sinceritati domesticæ hirundinum struxit insidias.

§. Ii tamen Principes, & moderatores, quos à prudentia & ingenio mundus æstimat, isthac arte uti nequeunt; nemo enim sibi persuadet, quòd aut casu aliquid agant aut sincerè. Unde, si qua in re cando-

rem suam palam velint ostendere pro ficto habetur. Circumspectio in illis, malitia; Prudentia, dissimulatio; & cautio, dolus esse creditur. Fuerunt, qui hæc crimina Regi Catholico imponerent, eo quod partim naturali iudicii sui acumine, partim diuturnis belli pacisque experiētiis satis perspiceret fallacem agendi modum & intutam fidem horum temporum; atque adeo tantâ sagacitate sese defenderet, ut æmuli ejus ac hostes suismet artibus sese irretirent, aut ex certè cum tempore & consilio omnino spe suâ frustrarentur. Eam ob rem fingunt nonnulli Principes sinceritatem & modestiam, adcelandos magis fines, quos sibi habent propositos, aut ne illos malitia tam facile possit assequi. Faciebat id Domitianus, a simul simplicitatis, ac modestiæ imagine in altitudinem conditus, studiumque literarum, & amorem carminum simulans, quo velaret animum. Velle Principem in omnibus sapientem videri, est sapientem esse desinere. Nôsse suo tempore & loco ignorantem esse, summa prudentia est. Nihil utilius, nihil magis difficile, ac sapientiæ modum retinere: id quod in Agricola Tacitus *b* collaudavit. *c* Omnes in eum conspirant, qui plus aliis scire se existimant, sive ex invidiâ, sive ignorantia propria defensione oriatur; aut fortè quia suspectum habent id, quod ipsi assequi nequeunt. *d* Videns Saul, quod prudens esset nimis David, cœpit cavere eum.

§. Principes alii negotia sua tractant, quasi aliud animo agitantes, ut sic casu agere videantur. Verùm tanta est malitia presentis Politicæ ut istas artes non tantum penetret, sed integerrimam etiam sinceritatem cavilletur cum insigni veritatis, & tranquillitatis publicæ detrimento: cum nihil omnino sit, quod rectè atq; ut oportet, interpretentur ali; cumq; veritas in uno consistat puncto: ea verò, quæ in circumferentia continentur, infinita sint, quo collineare

a Tac. l. 4. Histor. *b* Retinuitque, quod difficillimum est, ex sapientiâ modum. Tacit. in vitâ Agric. *c* & *d* 1. Reg. 18. 15.

possit malitia, in graves errores incidunt ii, qui in factis & verbis diversos scrutantur sensus ab eo, quod præ se ferunt, aut sonant; & acceptis in deteriore partem aliorum judiciis, & propositis animi, artibus sese muniunt alii contra alios, vivuntque omnes in diffidentiis perpetuis, & suspicionibus, in quibus qui maximè ingeniosus est, is à veritatis scopo aberrat longius: nam ingenij sui acumine intimiùs penetrat, quæ communiter versantur in animo, & plerumque tanquam exploratum habemus in aliis, quod in nobis non est, nisi imaginationis deceptio. Ita naviganti currere videntur scopuli, & ipse interim est qui movetur. Umbræ rationis Statûs majores esse solent ipso corpore, & hoc negligitur interdum, contrà verò captantur illæ: quo fit, ut delusâ inaniter imaginatione, majora nascantur damna ex susceptâ defensione, quam adferre potuisset id, quod timebatur. Quoties ex inani suspitione Princeps aliquis arma sumit adversus eum, cui nunquam in mentem venit offendere, & correptis utrimque armis, ingens belli excitatur incendium, quæ priùs, non nisi levis & malè fundata fuerat suspicio: iis idem accidit, quod navibus malè constructis, quæ quò magis nunc in hoc, nunc in illud incumbunt latus, eò citius pereunt. Non improbo diffidentiam, quando à prudentiâ oritur (ut alibi diximus) illud solùm reprehendo, quòd bona fides semper desit sine quâ nec amicitia, nec ulla firma societas, nec pactum securum esse potest, Jus gentium sine robore erit, & omnia fraudibus, deceptionibusque obnoxia. Non omnia ex sinistro aguntur proposito. Maximus etiam tyrannus fines honestos interdum sibi præfixos habet.

S Y M B O L V M X L I V .

DUbius & anceps est serpentis motus, nunc
 hic, nunc illuc sinuosis flexibus ita in incer-
 tum se gyantis, ut ipsam etiã illius ignoret corpus,
 quã caput sursum attollere debeat. In hanc partem
 tendere crederes, & subito movetur in oppositam,

ut nec ulla passuum supersint vestigia, nec sciri possit, quo iter suum intendat. Tam occulta sint oportet consilia, & cogitata Principum: nemini notum esse debet, quorsum illa spectent; quin imitentur potiùs supremum illum rerum omnium moderatorem Deum, cujus vias intelligere nemo a potest. Atque ideò Seraphini *b alis suis velabant pedes ejus*. Tantà cum solertiâ consilia sua secreta habere debent Principes, ut ea subinde ne ipsi quidem Ministri penetrent, immò alia omnia opinentur, sintque primi, qui in hâc opinione suâ fallantur, ut tanto naturalius & majori cum efficacità, absque periculo simulationis, quæ facilè sese prodit, firment ac roborent, quod ipsi pro certo & explorato habent, eandemque mentem & errorem ingenerent aliis, atque ita spargatur in vulgus, & manet per omnes partes. Tiberius hoc fecit, quando querentibus nonnullis, quòd non abiret ad componendas in Pannoniâ & Germaniâ tumultuantes legiones, finxit se propediem profecturum; quâ simulatione *c primo prudentes, dein vulgum, diutissimè provincias fefellit*. Idem quoque fecit Rex Philippus Secundus, qui consiliorum suorum fines etiam Legatos suos celabat, alios præ se ferendo, ubi opus foret, ut sic illi crederent, & persuaderent aliis. Atque hisce artibus uti Princeps minimè poterit, si ingenuitas illius tam cauta & circumspecta non sit, ut ne locum det interiores animi motus ex gubernandi actionibus dispiciendi, aut ne æmuli ac hostes cor ejus ac cogitata penetrent: quin immò, ut elabi possit ex manibus, quando jam illum comprehensum se tenere existimant. Ista operis dispositio, quâ alius in fraudem inducitur, defensio potiùs quædam est, quàm malitia, dummodo eâ quis utatur, ubi & quando recta ratio suaserit, quomodo eâ magni Heroës usi sunt. Et quæ necessitas, obsecro, pandendi ipsum cor, quod Natura non fortuitò in intimo abdidit pectore?

a *Et vias illius quis intelligit?* Eccl. 16. 21. b *Isa. 6. 2.*
 c *Tacit. lib. 1. Annal.*

re etiam in rebus minoris momenti & longè positis perniciosum est, si fiant publicæ, quia occasionem dant plura deinde per rationis discursum indagandi. Tametsi cor penitus intra viscera abditum sit, ex solo tamen arteriarum motu infirmitates ejus ac morbi dignoscuntur. Executio vim suam perdit non absque existimationis jacturâ de prudentiâ Principis, si quæ ipse facere decrevit, publicentur in vulgus. Consilia occulta & ignorata omnibus minantur partibus, valentque non parum ad hostem aliorum distrahendum. Hinc in militiâ potiùs, quàm in rebus aliis celare ea expedit. Pauci conatus & molimina ante tempus detecta felicem sortiuntur exitum. Quàm animo turbatur, qui antè fauciari se videt, quàm stringi gladium; ille inquam, qui non nisi ad ipsum armorum strepitum excitatur!

§. Quæ tamen intelligi velim de bellis adversus infideles, non de iis, quæ Christiani contra se invicem suscipiunt, quæ prius indicere oporteret, ut ad satisfactionem tempus suppeteret, quo multorum cædes evitari possent. Estque ea diligentia pars quædam eorum, quæ requiruntur, ut bellum licitum sit, ac justum. Laudandi in hoc Romani, qui Collegium quoddam viginti Sacerdotum, quos *Feciales* appellabant, instituerunt, ut bella indicerent, componerent pacem, & sancirent fœdera; qui porro in similibus causis judices essent, ac jus dicerent, curarentque, ut pro injuriis & offensionibus acceptis parti læsæ satisfieret, trium ac triginta dierum statuendo terminum, intra quos nisi lites aut viâ justitiæ, aut amicâ compositione desinerent, bellum denunciabant, tribus senioribus viris in testes adhibitis, & lancea ferrata in hostilem agrum projecta.

— a & baculum intorquens emittit in auras

Principium pugne.

E quo die actionibus hostilibus & incursionibus fiebat initium. Hujus denunciationis multa in sacris literis suppetunt exempla. Jephthe Israëlitarum

• Virg. l. 9. Æneid.

rum Dux & Princeps non prius contra Ammonitas arma sumpfit, quam missis ad eos legatis sciscitatus fuisset causam, cur illi bellum a suscepissent. Horum nostrorum temporum, non tam humanus, ac generosus mos est. Antè belli experimur effectus, quàm de causa constet, aut consilia penetrentur. Inopinata & improvisa invasio graviolem reddit injuriam, & magis implacabiles animos. Quod inde ferè oritur, quia non tam arma capiuntur, ad compensandam injuriam, aut resarciendum damnum, quàm ex cœca quadam ambitione ad dilatandos dominiorum fines; qua in re nec Religionis, nec sanguinis, nec amicitia ulla habetur ratio, conculcatis sacrosanctis juribus, & Naturæ & Gentium.

¶ Si quos interdum de infidelitate Princeps suspectos habuerit, vultus serenitatem ne illicò immutet, aut suspicionis suæ aliqua prodat indicia, quin potius novis blanditiis & honoribus confirmare studeat animos, & ad fidelitatem præstandam obstringere. Non optimum semper, & securum remedium est extremus rigor: rami, qui resecantur, pereunt, quia revirescere non possunt. Eadem Marcello causa fuit, cur cum Lucio Banco Nolano homine locuplete, & factioso tantoperè conniveret, & tamen si probè sciret, quòd Hannibalis partes ipse sequeretur, accersito tamen ad se planè exposuit, quàm virtus ejus, & fortitudo æstimaretur ab omnibus, quàmq; illa perspecta esset Ducibus Romanis, qui testes exstitissent rerum ab illo laudabiliter gestarum in Cannensi prælio: honorat eum verbis, spe ac promissis fovet & sustinet; indulget, ut liber ei semper ad audientiam pateat aditus, qua humanitate sic illum devincit & obligat, ut ab eo tempore amicum fidiorem Respub. Romana nunquã habuerit.

Hæc tamen dissimulatio magnam attentionem postulat, & prudentiam; nam si illum suboleret, qui

a *Et misit nuntium ad Regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: quid mihi & tibi est, qui venisti contra me, ut vastares terram meam? Jud. 11. 12.*

Qui sinistra aliquid molitur, artificium esse crederet, ut tanto gravius postea in se animadverteretur, adeoque: citius flammam subjiceret cuniculis, aut sibi per alia media violenta caveret de periculo: id quod precipue timendum in tumultibus, & delictis insanæ plebeculæ. Eandem ob causam Fabius Valens, etsi auctoribus seditionis cujusdam nullam constituisset pœnam, quosdam tamen eorum in judicio postulari voluit, a *ne dissimulans suspectior foret*. Verum cum animus à conceptâ prodicione perquam difficulter expurgetur, & offensiones Majestatis supremæ impunitæ esse non debeant, videtur tunc solum dissimulandum, quando majus à declaratione imminet periculum, aut multorum punitio in effectum deduci non potest. Istud expenderit Julius Cæsar, cum datas contra se à Nobilitate Romanâ ad Pompejum literas, & apud tabellarium deprehensas, sic obsignatas cum integro fasciculo in ignem jussit conjici, optimum ignoscendi modum ratus, delictum ignorare. Insignis fanè magnanimitas, & rara prudentia, ab omnibus pœnam sumere non posse, nec tamen obligare sese ad connivendum. Posset etiam exemplum statui in tenuiores, & dissimulari cum Illustribus, donec securior puniendi affulget b occasio. At verò, ubi in delinquentes animadverti potest absque periculo, tutius erit sumpto ab iis supplicio securitati consulere, quàm dissimulationi confidere: hæc enim majores ad audendum addere solet animos. Hanno venenum propinare parabat Carthaginensi Senatui, & prodicione compertâ, satremedii fore autumabant Senatores illi, si legem conderent, quæ modum & certum pretium conviviis poneret; id quod Hannoni aliam novam prodicionem contra illos attentandi ansam dedit.

§. Ars atque astutia, quæ maximè decet Principem,

Q

pem,

• Tacit l. 2. Histor. b Vnde tenuioribus statim irrogata supplicia, adversus illustres dissimulatum ad præsens, & vox redditum edium, idem l. 16. Annal.

pem, dissimulatio item magis licita, & necessaria est illa, quæ vultum, verba & actiones erga eum, quem dissimulando fallere cogitat, sic moderatur & componit, ut scire ille non possit sua patere consilia: eâ enim ratione plus suppetet temporis ad penetrandum melius, & puniendum, aut eludendum dolum, dum aggressor de eo occultando minus sollicitus est; quod si præter opinionem deprehensum se semel animadverterit, trepidare incipiet, nec securum se arbitrabitur, donec quas animo versat fraudes, ad effectum adduxerit. Eâ de causa Agrippina Neronis mater, compertis etiam insidiis, perinde se habuit, ac si nihil rescisset de morte, quam ei filius fuerat machinatus, existimans nimirum a *solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur*. Hæc dissimulatio aut ficta simplicitas perquam necessaria est Ministris, qui Principibus astutis, minusq; sinceris deserviunt, iis scilicet, quorum unicum studium est cavere, ne artes eorum penetrarentur ab aliis: quâ in re eximius fuit Tiberius *b consulto ambiguus*. Eodem artificio Senatores Romani usi fuere, quando idem Tiberius post Augusti obitum (ut animos eorum exploraret, significari iis fecit, nolle sese imperii gubernacula admittere, eò quòd nimis grave humeris suis onus esset; at illi studiosa quadam ignorantia, & provocatis ultrò lacrymis, instare rogareque, ut admittere dignaretur, *c quibus unus metus, si intelligere viderentur*. Oderunt Principes injusti, & tanquam hostes eos habent, à quibus mala sua studia & consilia capi existimant. Absolutum sibi in animos imperium vendicant non alienæ subjectum scientiæ, cupiuntque non minus vi, & facultati intelligendi subditorum dominari, quàm eorundem corporibus, partem obsequii in eo ponentes, ne artes eorum deprehendantur à *d subditis*. Eam ob rem *abditos Principis sensus, & si quid*

a Tac. lib. 14. Annal. *b* idem lib. 13. Annal. *c* idem l. 1. Annal *d* Intelligebantur artes; sed pars obsequii in eo, ne deprehenderentur, idem l. 4. Histor.

si quid occultius parat exquirere, illicitum est. Conquerente aliquando graviter Tiberio, quod sibi à Senatoribus quibusdam securò vivere non liceret, scire ex eo voluit Asinius Gallus, quinam ii essent, ut pœnas luerent, & a eò agrius accepit Tiberius, quod recludi ille vellet, quæ premeret. Prudentior Germanicus fuit, qui licet Tiberii artes probè perspiceret, seque ideo tantum è Germania revocari, ut gloriæ suæ cursus sisteretur, extemplò tamen paruit, perinde ac si nihil istorum, quæ iuberant, b animadverteret. Quando Principum mandata declinari non possunt, prudentiæ est iis obsequi, & ignorantiam præ se ferre, ut minus detrimenti sit. Quare tametsi Archelaus sciret, astu quodam & dolo se à Tiberii matre Romam evocari, dissimulavit tamen, & c si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properavit. Atque hæc dissimulatio magis adhuc in erroribus & vitiiis Principis necessaria est; nec enim amicus solet esse ei, qui illorum aut testis est, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo Britannicus venenum hausit, d diffugère imprudentes; at quibus altior intellectus; resistere desixi, & Neronem intuentes, ne violentæ mortis illius conscii haberentur, sed credere potius putarentur, eam secundum naturam accidere.

a Tacit. lib 4. Annal. b *Haud cunctatus est ultra Germanicus, quanquam fingi ea, seque per invidiam partem jam decori abstrahi intelligeret.* idem l. 2. Annal. c id. lib. 2. Annal. d idem l. 13. Annal.

SYMBOLUM XLV.

Leo (figura præsentis Emblematis) apud Ægyptios vigilantia fuit Symbolum, quales sunt, qui in frontispiciis & portis templorū collocari solent. Atq; hinc Alexander Magnus in monetis effingi voluit cum pelle leonina in capite, ut significaret

non

non minùs cura se pollere, ac robore: quippe qui (si quando parciori somno utendum esset) dormire consueverat, brachio extra lectum porrecto, & globum argenteum manu tenens; ut si fors arctius indormiret, ille in subjectam pelvim æneam delapsus rinnitu suo eum mox rursus excitaret. Nunquam sanè orbem suo subjecisset imperio, si quieti & somno solum indulgens, rerum omnium curam abs se abdicasset: neque enim altum debet stertere qui multorum regendorum gubernacula suscepit.

a Non decet ignavum totà producere somnum

Noctis virum, sub consilio, sub nomine cuius

Tot populi degunt, cui rerum cura fidesque

Credita summarum.

Leo igitur, cum animantium Regem se esse sciat, aut parum dormit, aut si dormit, nimium apertos servat oculos. Non tantum suo confidit imperio, nec de sua majestate tantoperè securus est, ut necessarium non arbitretur, vigilantem se fingere, etiam dum somnum capit. Opus est equidem, ut sensibus sua quando quies concedatur; expedit interim sic opinari de Regibus; quòd semper excubent. Rex somno deditus nec hilum ab aliis differt hominibus. Etiam hanc ipsam passionem subditos suos, ac hostes, quantum potest, celare debet. Dormiat, modo vigilare eum credant alii. Ne sibi tantum de dignitate sua & potentia polliceatur, ut curæ ac sollicitudini claudat oculos. Astutia est & dissimulatio in leone, oculis apertis quietem capere, non tamen fallendi studio, sed dissimulandi solum consopitos sensus; & si quis fortè insidias illi struens deciperetur, existimando vigilem esse, quem dormientem offendere cogitabat, ipse sibi erroris causa est, non leo: nec indigna hæc præventio magnanimo ejus pectore, uti nec astutia illa, quando cauda obducit pedum vestigia, ad fallendos venatores. Nulla ars, castrumve satis munitum est, nisi solertia excubet. Major Monarcha majori cum cura

frontem suam coronare debet, non candore sincerarum columbarum, sed prudentia astutorum serpentium: neque enim alias, quam quando Leo in arenam prodit, feræ cæteræ suas ponunt inimicitias naturales, & depugnare inter se desinunt; quin jam communi concensione conspirant omnes contra illum, armant sese, & tanquam fortiori moliantur insidias. A nulla potentia plus periculi imminet regno Angliæ, (uti & aliis omnibus Principatibus) quam ab illa Batavorum; nam maris libertatem illi adimunt. Nihil magis perniciosum Francis, quam potentia eorundem rebellium Statuum, quæ perfossis aggeribus, quos objecit Hispania, totum Franciæ regnum aquis demergeret, ut prudentissimè observavit Rex Henricus Quartus; & tamen, quæ duo apud ambas illas Coronas plus possunt, quam suamet ipsarum pericula, odium, inquam, & metus Monarchiæ Hispanicæ, vires illas augent, quas mutatis aliquando & perturbatis temporibus ipsæ merito adversum se timere poterunt. Pericula præsentia plus sollicitudinis & curarum adferunt, quam futura, etsi hæc sæpè majora sint. Timor sensus impedit, nec finit animum æstimare, quæ longiùs posita sunt. Inanis aliqua diffidentia maxima etiam ratione Status validior est. Arbitrium Coronæ Hispanicæ in Italia medicinæ præservativæ instar est adversus infirmitates, quas patitur libertas Genuæ; idem illud Tusciæ Principatum securum reddit: Imperium spirituale Ecclesiæ augetur, & conservatur potentiâ domûs Austriacæ; ejusdem beneficio securi sunt Veneti à Turcarum tyrannide: quod nescio sanè, an aliqui Consilarii istorum Principum satis grati agnoscant, aut illud agant semper, quod ad hanc utilitatem eorum propriam magis conducit. Æmulationes ejusmodi, quæ rationi non parent, sibi ipsæ ruinam accersunt, & exitium. Illi ipsi, qui securiores se fore existimabant, si Ferdinandum Secundum armis exuerent, magno suo malo experti sunt postea, eodem se indigere mi-

lite, cujus exauctorandi illi auctores fuerant. Complures Provinciæ quæ ob rationem statûs Monarchiam Romanam voluerunt evertere, unâ cum illius ruinâ libertatem suam perdiderunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cultui, quem alii ipsi deferunt: ficta enim tantummodò res est, & longè alia ab eo, quod extrinsecùs apparet. Placere velle, adulatio est; obsequium, metus; veneratio, vis quædam & coactio; & amicitia, necessitas. Omnes callidâ fraude insidias parant sinceræ generositati, quâ alios *a* æstimat. Omnes ad unguis illius attendunt, & prædas numerant. Advigilât omnes, ut ingenio superent, quẽ viribus nequeunt. Pauci, aut nemo, sincerè cum eo agit: ei enim, qui timetur, non dicitur veritas, adeoq; potentiæ suæ confusus, somnum capere securus non potest, artem arte, vires viribus illudat. Generosum pectus dissimulante & cautè prævertat pericula, & resistat fortiter.

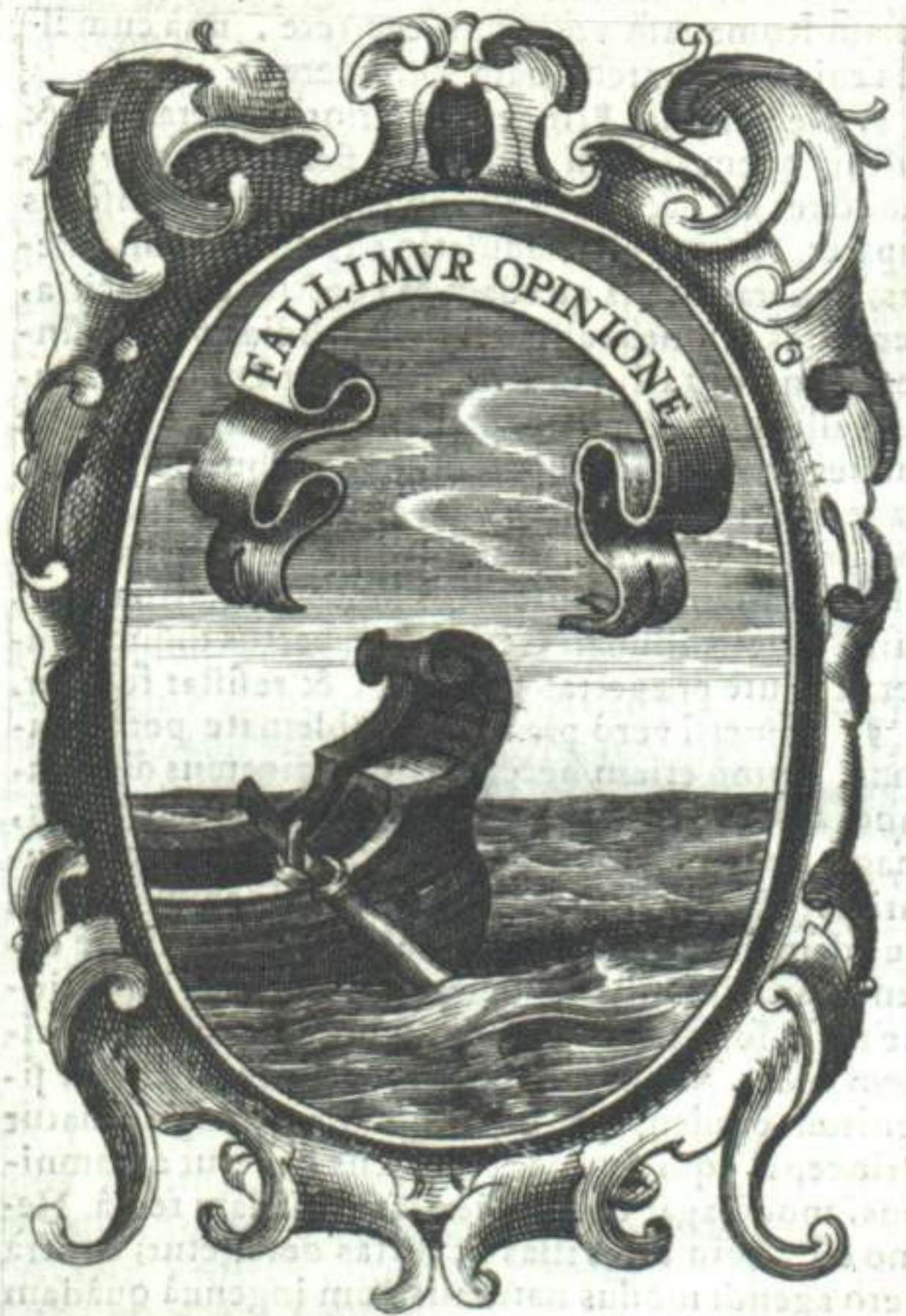
§. Tametsi verò præsentî Emblemate permittamus, immò etiam necessariam judicemus dissimulandi artem, servatis conditionibus, quas diximus, magis tamen ea Ministris convenit (quando excusari potest) quàm Principibus: in his enim occulta quædam inest divinitas, quæ eâ curâ & cautione offenditur. Dissimulatio plerumq; ex metu & ambitione nasci solet; neutra autem, si notetur, fatis Principem decet. Quod simulatio cavere debet, caveat silentium prudens, & solers gravitas. Magis amatur Princeps, qui cautus & prudens habetur ab omnibus, modò agat cum sinceritate quâdam regiâ. Nemo est, quin artes illas occultas detestetur; contrâ verò agendi modus naturalis cum ingenuâ quâdam probitate placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, *b* *cujus dicta factaque quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur.*

Q 4

SYM-

a *Duces Principum simplices, & ex suâ naturâ alios æstimantes, callida fraude decipiunt. Esth. c. 16. 6. b*
Tacit. lib. 16. Annal.

SYMBOLUM XLVI.

Remus ex parte aquis immersus, obliquus videtur oculis, & fractus, idque ex refractione specierum oritur: ita multis in rebus nos fallit opinio. Eâ de causâ Philosophi Sceptici, ut dicebantur, de omni re dubitabant, nec quicquam pro certo aude-

auderant asserere. Solers sanè modestia, & diffidentia prudens humani iudicii, nec absque fundamento: siquidem ad certam rerum cognitionem binæ requiruntur dispositiones, illius nimirum, qui cognoscit; & rei, quæ cognosci debet. Qui cognoscit, intellectus est, qui externis juxtà atque internis utitur sensibus, tanquam instrumentis ad efformanda phantasmata. Externi variè immutantur pro majori humorum abundantia, aut moderazione. Quas mutationes etiam interni subeunt, aut ob eandem causam, aut propter diversas organorum affectiones. E quo tanta opinionum, iudiciorumque in hominibus nasci solet diversitas, alio aliter res ipsas concipiente, in quibus eadem incertitudo, & variatio cernitur: nam positæ hîc aut illic colores suos mutant, & formas, aut ob distantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfectè simplex est, aut propter mixtiones naturales, & species, quæ sese offerunt medias inter sensus, & ea quæ sub sensum cadunt: adeoque de iis affirmare non possumus, qualia sint, sed illud dicere solum, videri talia, opinionem scilicet formantes, non certam scientiam. Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perpenderet animo, in nulla earum inesse naturam illam purissimam & perfectissimam, quæ in Deo est; nosque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nullius certam cognitionē, habere sed præsentem solùm videre, quæ non nisi reflexæ essent, & quædam illarum umbra, atque adeò fieri non posse, ut de iis scientia comparetur. Non equidem illud contendo, ut Princeps è Scepticorum turba sit: nam qui de omnibus dubitat, nihil certi definit, aut statuit, neque ulla res gubernationi magis noxia, quàm dubium hæere & ancipitem, quoties decidendum est aliquid, & effectui dandum. Illud moneo duntaxat, ut cum prudentia quadam politica in opinionibus persistat indifferens, certoque sibi persuadeat, facile se in iudicio falli posse, quod de iis formaverit, aut ex affectu & passione

propria, aut minùs sincera informatione, aut ob blanditias aliorum & assentationes, aut quia exosa illi est veritas, quæ potentia certos præscribit limites, legesque voluntati, aut propter nostrum apprehendendi modum valde incertum, aut denique quia pauca res ejusmodi sunt, quales prima fronte apparent, præsertim politicæ, cùm ratio Statûs jam ferè nihil aliud sit, quàm ars quædam alios fallendi, aut ne Princeps fallatur ab aliis. Quare diversis egent luminibus, & considerare eas oportet sedulo potius, quàm obiter intueri, ne Princeps leviter rebus apparentibus & narratiunculis moveatur.

§. Fraudes istæ, & artes politicæ dignosci nequeunt, nisi ipsa hominis natura probè perspecta sit; illius siquidem cognitio planè necessaria est Principi, ut & regere eum sciat, & sibi ab eo cavere: etsi enim Principatus hominum sit inventio, si quid tamen illi timendum periculi, ab his solis, non aliunde timendum est, nec major homini hostis, quàm ipse homo. Non aquila aquilam impetit, nec aspis aspidem; at homo homini semper molitur perniciem. Ferarum specus absque custodia sunt, ad custodiendas verò urbes tempore nocturnæ quietis nec terna elementa sufficiunt: terra scilicet aggesta in mœnia & propugnacula, aqua in fossas collecta, & ignis conclusis in fistulis æneis, & tormentis majoribus. Ut securi somnum capiant aliqui, alii vigilent oportet. Quæ instrumenta reperta non sunt ad eripiendam homini vitam? quasi per se ipsa satis brevis non sit, & sexcentis Naturæ casibus obnoxia: & licèt in homine, tanquam in subjecto suo proprio, omnium virtutum pariter, & vitiorum insint semina; illud tamen discrimen est, quod illæ absque rore gratiæ cælestis & supernaturalis nasci & succrescere nequeant, hæc verò suapte sponte pullulent, & latius se diffundant, qui primæ hominum noxæ effectus est, ac pœna. Quoniam autem semper ferè affectibus nostris, & passionibus duci nos sinimus, quæ in malum nos propellunt, atque
in

in virtutibus isthuc periculi non est, quod in vitiis; ideo ob oculos ponemus hîc Principi brevem aliquam descriptionem Naturæ humanæ, quando à Malitia se patitur abripi.

Est igitur homo animantium omnium inconstantissimum; sibi, & aliis exitiosum. Unà cum ætate, fortuna, spe commodi, damni metu, & passione animum immutat. Nec mare toties vultum variat, ac illius conditio. Boni specie deluditur, & ex amore proprio in errore perseverat. Vindictam & crudelitatem honori ducit, ac laudi. Affectus suos ad longum tempus dissimulare novit, & tegere. Verbis, risu & lacrymis celat, quod inclusum gerit in pectore. Religione sua obvelat consilia: jurejurando firmat, & occultat mendaciis. Metui, & spei parer. Favores eum ingratum reddunt, dominatio superbum, coactio abjectum & vilem, lex pavidum. Beneficia inscribit in cerâ, injurias acceptas in marmore, & quas ipse aliis infert, in ære incidit. Amore regitur, non ex charitate tamen, sed sola boni specie; ira illi imperat. In afflictâ fortuna demissus est, & obediens, in prosperiori, arrogans & aliorum contemptor. Quod in se ipso collaudat, aut affectat, id minimè possidet. In amicitia sincerum se judicat, & colere eam nescit. Bona propria spernit, & ambit aliena. Quantò pluribus potitur, tantò plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabescit invidia; gravius nocet amici specie, quàm hostis. In aliis rigorem justitiæ deamat, in se ipso eum experiri non vult.

Hæc humanæ naturæ descriptio generalis est, neque enim vitia omnia in uno insunt homine, sed dispersa in variis. Verùm tametsi quis fortè Principi immunis planè ab iis videatur, non ideo tamen sibi ab illo prudenter cavere intermittat, quia nunquam satis securum est judicium, quod de conditione & natura hominum formari solet. Malitia virtutis larvam induit, ut queat decipere, & optimus quisque à se ipso deficit. aut humana imbecil-

litate, aut ætatum inconstantia, aut necessitate & utilitate propria, aut specie aliqua boni privati, vel publici, aut imprudentia, aut notitiæ defectus; quo fit, ut non minus perniciosi sint interdum ipsi etiam boni, quàm mali. In dubio autem magis prudentiæ consentaneum est, stare à parte periculi, ita ut Princeps sibi dictum putet (non ad offendendum quidem, sed ad cavendum:) quod scribit Ezechiel, *a subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas, quorum cauda semper in ictu est, nulloque momento meditari cessant, ne quando desint occasioni.* b Tales ferè solent esse aulici: plerique enim omnes vota sua & desideria, etiam cum illusionem Principis promoveri satagunt, aut optimè meritos de gratia illius, & favoribus deturbando, suæmet auctoritatis, qua valent, beneficio. Quoties interjectis inter Principis oculos & Ministri actiones, invidiæ & æmulationis fluctibus, eas pro obliquis habuit, & haud satis fidelibus, cum rectissimæ essent, & non nisi ad majus illius obsequium susceptæ? Passa est virtus, amisit Princeps fidelem Ministrum, & artibus suis triumphavit malitia. Quas ut practicè noverit, neque permittat innocentiam vexari injuriis, aliquas magis usitatas hinc oculis subjiciam.

Reperiuntur aulici nonnulli tam versuti, & subdoli, ut æmulorum suorum defectus excusare videantur, & vel maximè eos accusant. Ita Augustus quondam, *c honorâ oratione, quadam de habitu, cultuque & institutis Tiberii jecerat, quæ velut excusando expræbraret.*

Alii sunt, qui, ut nequitiam suam regant, & bonitatis specie auctoritatem illi concilient, titulo obligationis, & amicitiae sermonem ordiuntur à laudibus Ministri illius, quem clandestinè subvertere cogitant, referendo scilicet aliquas, quæ aut exigui momenti sunt, aut Principi haud multum profunt, atque unâ ficto quodam zelo erga illius obsequium, quod omni amicitie & necessitudini præferre se

re se dicunt, sensim in apertum proferunt defectus, qui efficere possunt, ut hic talis Minister aut gratiâ Principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat deturbetur. Quod si illud non fiat ex ambitione & malitia, ideo saltem est, ut defectibus iis, quos carpit in amico, fidelitatem suam testatam faciat, a & unde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipiat. Nec ignorabat fallaces has technas sapientissimus ille Rex Neapolitanus Alphonsus; quare cum quendam audiret, qui multus erat in laudibus sui hostis, sic ad astantes dixisse fertur: *Notate artificium istius hominis, & videbitis has laudes non aliò spectare, quàm ut majus damnum suo accersant tempore.* Nec aliter accidit, postquâ sex mensium spatio istiusmodi commendationibus mentem, animumque suum omnibus probare conatus fuisset, ut tantò citiùs deinde ei haberetur fides in iis, quæ contra eundem locuturus esset. Quis unquam pulvis tormentarius, actis sub terram cuniculis, incensus fuit à mœnibus longiùs, ubi tamen vim suam exerere debuit? *Pessimum inimicorum genus, laudantes.*
b Alii ut decipiant cautiùs, palàm laudant, & secretis infamant *c* criminationibus.

Nec minùs noxium est eorum artificium, qui calumnias sic adornant, atque instituunt, ut cum sint accusationes, laudes tamen esse videantur, quomodo apud Tassum Aletus faciebat:

d *Gran fabro di calunnie, adorne in modi*

Novi, che sono accusate, e paion lodi.

Hos Psalmographus indicat, cum dixit: *e* *Converso sunt in arcum parvum.* *f* Et Oseas Propheta: *Facti sunt quasi arcus dolosus, qui in aliam partem collineat, ex alia ferit & sauciat.*

Quidam æmulos suos, eorumque actiones sic laudibus efferunt, ut satis appareat non loqui eos

Q 7

seriò,

a Tacit. lib. 14. Annal. *b* idem in vitâ Agric. *c* Secretis eum criminationibus infamaverat ignarum, & quo cautiùs deciperetur, palam laudatum. Tac. l. 11. Hist.
d Tasso can. 2. *e* Ps. 77. 57. *f* Os. 7, 16.

feriò , & ex animo. Id quod in Tiberio animadversum, qui a multa de virtute Germanici memoravit , magis in speciem urbis adornata , quàm ut penitus sentire crederetur.

In aliis commendationes ejuscemodi eò tendunt, ut quem habent inimicum , ad ea evehant munia, quæ deinde exitio illi sint , aut ut submoveatur ab aula longiùs, etsi cum majori ipsius fortuna id fiat; quam inter alias causam fuisse reor Ruigomesio, cur auctor esset , ut in Provincias Belgicas mitteretur Dux Albanus Ferdinandus , quando Status illi ab obedientia regis desciverant. Ob eundem finem b Mucianus quoque , quia propalam opprimi Antonius nequibat , multis in Senatu laudibus cumulatam , secretis promissis oneravit , citeriorem Hispaniam ostentans , discessu Cluvii Rufi vacuam. Ad quod ut faciliorem viam sterneret . c simul amicis ejus Tribunatus , Praefecturasque largitus est. Dici vix potest , quàm æmulatio liberalis sit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriæ illius tenebras offundit, aut commodis officit; unda est, quæ natandi imperitum ad fortunæ ripam pertrahit. Interdum etiam laudes eò animo commemorantur, ut suscitentur æmuli, qui laudatū insectentur. Mirus planè nocēdi modus per aliena vitia.

6. Multi eos , quos ipsi ad suum formarunt ingenium , in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut consilium eorum nemo penetrare possit, ideoque ut illud ipsum tantò assequantur faciliùs , defectus quosdam leviores, in ejuscemodi officiis commissos ab aliis, primò reprehendunt , mox laudant & deprædicant alios , qui ad ea munera magis viderentur idonei , & interdum velut ignotos fovent, uti Pisonem Lacon, ut à Galba d adoptaretur.

Alii, ut suam celent passionem, in longum jaciunt odia, & sensim illa instillant pectori Principis, ut oppletum effundat se tandem in ejus damnum, cui infensi sunt, & inimici. His artibus Sejanus usus est.

a Tacit. lib. 1 Ann. b idem lib. 4. Hist. c ibid. d Sed callide, ut ignotum fovebat. Tac. l. 1, Hist.

est, ut a Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus sanctus sub metaphora arandi mendacia: *Noli, inquit, arare mendacium adversus fratrem tuum*; *ò* quod idem est, ac spargere in animo loliorum semina, ut nascatur deinde, & metatur suo tempore malitiæ *c* fructus.

Pari cum astutia solent nonnulli primùm fallere Ministros, quorum auctoritati Princeps plus ceteris tribuit, persuadendo illis quasdam falsitates, quas ipsi deinde imprimant Principi. Ars ista fuit mendaciloqui illius spiritus, qui in visione Michææ *d* Prophetæ spondebat se decepturum Regem Achab, insidendo in labiis omnium Prophetarum ejus, & permisit illud Deus, tanquam efficacissimum fallendi medium.

Aliqui nonnunquam ad eum finem injuriis utuntur, quas fortè accepit Princeps, & vindictam illi suadent, aut quia illam ipsi beneficio potentię Principis de hoste suo sumere cogitant, aut quia semotùm eum volunt ab illius obsequio, & in diffidentiam adducere. *e* Eodem artificio Joannes Paciecus Regi Henrico Quarto auctor erat, ut Alphonsum Foncecam Archipræsulem Hispalensem juberet comprehendi, & eundem postea secretò monuit, ut suæ securitati adversus Regem opportunè consulere.

§. Atque hæc tales artes maximè vigent in aulis, & licèt interdum prodantur in lucem, suos tamen inveniunt Patronos, immò sunt, qui iterum in fraudem induci se sinunt; unde persæpe videmus homines planos & impostores diu in aulis perdurare. Imbecillitas hæc est naturæ nostræ depravatæ, quæ mendacio magis capitur, quàm veritate. Fortius
nostros

a *Odis in longum jaciens, quæ reconderet, auctaque promeret.* Tac. l. 1. Ann. *b* *Eccl. 7. 13. c* *Ara stis impietatem, iniquitatem messuistis, comedestis frugem mendacii.* Os. 10. 13. *d* *Ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit Dominus, Desipies, & prava lebis: egredere, & fac ita.* 3. Reg. 22. 22. *e* *Mar. Hist. Hisp. l. 23. c. 7.*

tius nostros rapit oculos, & in admirationem trahit equus aliquis scitè pictus, ac vivus, cum tamen ille aliud nihil sit, quam vivi mendacium. Ecquid aliud est eloquentia tropis & figuris ornata, quàm falsa quadam species, & dolus, & sapè persuadet nobis ea, quæ nos maximè dedecent. Equibus omnibus liquet quantum sit periculum, ne inter tot artificia, & relationes varias deerret opinio Principis, nisi ea singulari cum diligentia expendat, atque examinet, suspendendo tantisper fidem, donec res ipsas videat non solùm, sed etiam quasi manibus tentet, eas cum primis, quæ auditu perceperit: per aures enim subintrant aura adulationis, & venti odii atque invidiæ, & facilè immutant, ac suscitant passiones & affectus animi antè, quàm de rei veritate certò constare possit. Et idcirco valde esset conveniens, ut Princeps aures haberet menti & rationi proximas; sicut est illa, quam habet Noctua (id-ò fortè etiam Minervæ dedicata) in supremo capitis vertice, ubi cellula sensuum est, quia omnibus his opus est, ne nos fallat auditus. Hujus itaque singularem curam ac rationem habeat Princeps, nam quando aures ab affectibus liberæ sunt, & ratio in iis pro tribunali sedet, bene ad examen vocantur singula, cum omnia ferè, quæ ad gubernationem pertinent, à narrationibus aliorum dependeant. Atque ideo non videtur vero simile, quod dixit Aristoteles de apibus, eas scilicet audiendi sensu destitui: grande enim id esset incommodum in animalculo tam provido & politico, cum duo illi sensus, auditus & visus, instrumenta sint, quibus sapientia hauritur, & experientia. Ambo necessarii sunt, ne nos aut passio, aut natura, aut inclinatio decipiat. *a* Moabitis ab affectu jam occupatis, torrens aquarum unde solares radii repercutiebantur, sanguis videbatur. Idem populi clamor in
auribus

a Primoque mane surgentes, & orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabitis contra aquas rubras, quasi sanguinem, dixeruntque, Sanguis gladii est. 4. Reg. 3. 22.

auribus bellicosis Josue ululatus pugne credebatur; in quietis verò & pacificis Moyſis, moduli Symphoniaci ſuaviter a canentium. Eam ob rem, licet Deo omnia ſint præſentia, voluit tamen coràm luſtrare oculis vocem, quam audiebat de incolis urbium & Sodomę & Gomorrhæ. Quando igitur Princeps ad res omnes & ſingulas ſic manus, oculos auresq; admo- verit, aut errare non poterit, aut certè culpa vacabit. Atque ex his omnibus nemini perſpicere non licet, quàm parum idoneum fuerit illud Thebanorum ſimulacrum, quo Principis dotes ac qualitates vole- bant exprimere; utpote quod aures haberet qui- dem, ſed careret oculis; cum tamen hi non minùs, ac illę, ſint neceſſarii: aures inquam, ad res cognoſcen- das; oculi verò ad comparandam certam fidem, qua in re magis fideles ſunt oculi: tantum enim veritas à mendacio abeſt, quantum oculi diſtant ab auribus.

¶ Nec minori diligentia & attentione opus eſt, ad probanda omnibus conſilia & propoſita media, antequam Princeps iis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corrigendo imperio, aut negotiis aliis, ad pacem, bellumvé ſpectantibus: ſæpe enim non niſi commoda privata & propria pro fine habent, nec ſemper imaginationi aut ex- pectationi noſtrę reſpondent effectus. Ingenium conſilia approbare ſolet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia eſſet: nam uni- cum etiam, quod feliciter ſuccedit, aliorum vani- tatem compenſat. Non gauderet Hiſpania novi orbis imperio, ſi Reges Catholici non plus fidei habuiſſent Columbo, quàm alii Principes. Cre- dere leviter omnibus, & mox velle, tanquam plane

A Audiens autem Josue tumultum populi vociferantis & dixit ad Moyſen, Ululatus pugna auditur in caſtris. Qui reſpondit, non eſt clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; ſed vocem cantantium ego audio. Ex. 32. 17. *b* Descendam, & videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere comple- v:rint: an non eſt ita, ut ſciam. Gen. 18. 12.

planè secura & certa, in effectum deducere, levitas est, aut stultitia. Consideranda priùs conditio personæ quæ ea proponit, quantam nimirum rerum experientiam habeat; quos fines spectare possit, si decipiat; quæ commoda, si ritè eveniant; quibus denique mediis, quo tempore hoc assequi cogitet. Quam diligentiam quia non adhibuit Nero, cum referret nonnemo, ingentem in Africâ thesaurum repertum esse, graviter deceptus fuit, non auctoris a non ipsius negotii fide satis spectatâ, nec missis visoribus, per suos nosceret, an vera assererentur. Multæ res propositæ sub initium videntur magnæ; & postea evanescent, ac proisus fiunt inutiles. Multæ levis sunt momenti, è quibus insignia redundant beneficia. Multæ, quas in rebus minoribus experientia comprobavit, in majoribus haudquaquam succedunt. Multæ rationi videntur faciles, & reipsâ difficillimæ sunt. Multæ sub principium damnum adferunt, profunt sub finem; aliæ contrâ. Multæ etiam reipsâ cadunt aliter, ac initio fuerat cogitatum.

§. Vulgus iners & cœcum, veritatem non perspicit, immò illâ magis offenditur: nam leviter suas ante format opiniones, quàm recta ratio prævertat incommoda, confidendoque rem manibus se posse tangere, lumen certiùs sibi pollicetur à successu, qui ignorantium Magister est, adeoque qui illud hominum genus argumentis à suis abducere volet opinionibus, tempus perdet, & operam. Nullum efficacius remedium, quàm curare, ut suis ipsimet oculis errores suos videant, & tentent manibus. Sic equi formidolosi solent corrigi, calcaribus urgendo & verberibus, ut ulterius progrediendo nôsse discant vanitatem umbræ, quâ tantoperè terrebantur. Hoc consilio usus est Pacuvius, ad componendum populum Capuæ, cum contra Senatum tumultuari inciperet. Senatores omnes, communicato priùs cum iisdem consilio, in aulâ quadam concludit. Dein populum convocat, eumque sic alloquitur:

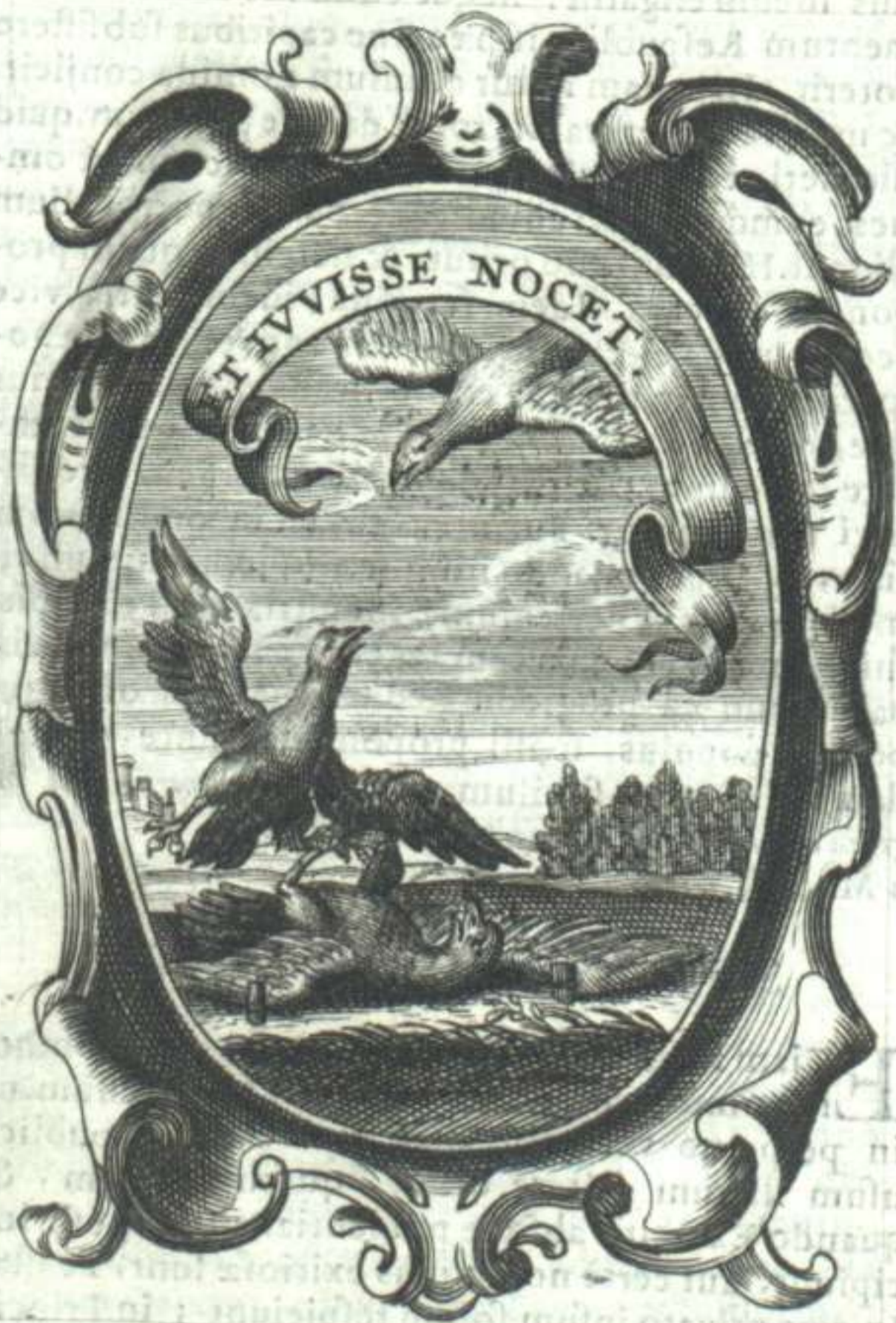
tur;

tur: Si Senatores amovere ab officio, aut punire libuerit, nunc tempus est opportunum, omnes enim sub istâ clave custodio, & absque armis; sed expediet, ut unus tollatur post alium, & mox alius in illius locum eligatur: neque enim vel unicum momentum Respublica isthæc sine capitibus subsistere poterit. In urnam igitur omnium nomina conjicit, & unum forte extrahit: rogat deinde populum, quid illo fieri velint: crescunt suffragia, conclamant omnes, eumque morti adjudicant. Suadet porro, alium eligant. Hic confusio oritur, & nesciunt, quem proponere debeant. Idem secundâ, idem tertia vice accidit, ut de electione inter eos convenire non potuerit. Tandem illa ipsa confusio eos edocuit, melius esse, tolerare malum, quod experti essent, quàm tentare remedium; & mandant illicò, ut Senatores liberi demittantur. Furiosa plebs est in opinionibus suis, & sæpè (quando insigne aliquod damnum timeri potest, aut periculum) industriæ est Principis, suis propriis habenis eam regere, & pari ignorantia passu cum eâ progredi. Reduci etiam ad officium poterit populus, si illi proponantur ante oculos damna aliorum similium casuum: *a nam plebeja ingenia exemplis magis, quam ratione capiuntur.*
a Macrob.

SYMBOLUM. XLVII.

ETiam in virtutibus periculum est: insint omnes in animo Principis, non est tamen necessum, ut in perpetuo versentur exercitio. Utilitas publica usum illarum dictare debet, quomodo item, & quando Exercitiæ absque prudentia, aut vitia esse incipiunt, aut certè non minùs exitiosæ sunt, ac ista. In cive privato ipsum solum respiciunt; in Principe, ipsum & Rempublicam. Cum utilitate communi omnium, non privata unius consentiant oportet. Scientia civilis certos præscribit limites virtuti & illius, qui imperat, & ejus, qui paret. In
 Mini-

Ministro non sui juris & arbitrii est justitia, semper ad legis normam sese debet dirigere: in Principe, qui illius est anima, peculiare habet considera-

tiones, quæ universum & commune spectant imperium. In subdito commiseratio modum excedere nunquam potest: in Principe sæpe est noxia. Ut hoc

hoc præfenti Emblemate subjicerem oculis, à cornicu aucupio istud defumpfi, qua, Sanazaro & Garcilaso restibus, Pastores utebantur. Ea erudit Principes, quanta cum prudentia calamitatum & periculorum alienorum sese reddere debeant participes. Cornicem ponebant alis extremis humi alligatam, quæ cum alias per aërem prætervolare cerneret, sublatis in cælum clamoribus eas provocabat, ut ad ferendam opem sese demitterent, misericordia mota.

Cerca vuela, i alguna mas piadosa

Del mal ageno de la compañera,

Que del sayo avisada, è temerosa,

Lleguase mui cerca, i la primera,

Que esto hazia, pagava su inocencia,

Con prision, è con muerte la primera,

Nam quæ humi fixa hærebat, unguibus prehendebat alteram, ut se liberaret; & hæc rursus aliam, quæ eadem ducta commiseratione ad eam juvandam advolabat, ut una propter aliam, atque adeo perirent omnes. In quo etiam novitas casus locum habuit: interdum enim sola curiositas est, aut naturalis inquietudinis motus, quæ misericordia videtur. In miseriis & acerbitatibus exterorum Principum non improbo, ad eorum lamenta & voces, commoveri cor & oculos commiserationis affectu, immò interdum & officia; nolim tamen ad eorundem defensionem leviter armari manus. Ut quis privatus in alterius gratiam periculum subeat, egregium facinus est, & laude dignum; at reprehendendum in Principe, si salutem publicam adducat in discrimen pro salute alterius Principis, sine sufficienti emolumento, & ratione statûs; nec satis sunt ex, quas propinqua cognatio secum adfert, aut singularis fortè amicitia: nam Princeps ad Subditorum utilitatem natus est prius, quàm Consanguineorum, & Amicorum. Opitulari his poterit, sed absque damno & periculo aliquo graviore.

Quan-

Quando præstitum alteri auxilium tam commune facit periculum, ut ruina unius secum trahat alterius exitium, nulla est obligationis causa, nec ulla tanta in alios pietas quæ illam excusare queat. Veruntamen quando commoda aut detrimenta ita nexa sunt inter se, ut utriusque res agi videatur, quia uno pereunte alteri quoque pereundum esset, causam suam facit, quisquis auxilio præsto est; estque major prudentia (ut diximus) periculo sese in alieno Statu opponere, quàm expectare illud in proprio. Quòd si etiam quietis & tranquillitatis publicæ interfuerit, oppresso ferre præsidium, omnino facere id debet Princeps potentior: Justitia enim inter Principes ad tribunal ordinarium confugere non potest; sed in auctoritate & potentia Supremi illud invenit. In tali casu tyrannis quædam erit, otiose spectare tantum, & locum dare illi politicæ, quæ alios Principes exerceri exoptat, ut eorum dissensionibus ipsa securior sit, aut eorundem ruinis majorem sibi fabricetur fortunam. Nam supremus ille internarum mentis affectionum iudex & arbiter severissimè illas castigare a solet.

In istiusmodi casibus magna adhibenda est prudentia, etiam atque etiam ponderando, num aliorum se implicare difficultatibus, è republica futurum sit, ne temerè alienum periculum faciamus nostrum, aut planè in eo nosmetipsos consumamus: nam postea præsidium mutuum sperare haud licebit. Hispaniæ sic accidit, quæ sortem afflictæ imperii miserata, & sanguine suo & opibus illi tulit suppetias, unde ortum habuere tot bella & armorum incursiones, quibus Francia deinde Italiam, Provincias Belgicas, Burgundiam, & Hispaniam impetiit, & licet nunc in hanc Monarchiam tota ferè belli moles incumbat, non omnes tamen in Germania id grati agnoscunt, neque cogitant, sua causa id accidisse.

§. Ex-

a *Eos, quos ignavia, aut calliditas prava, ut alienis laboribus tuti essent, armis abstinuit, acerbissimas pœnas solviss.* Sallust.

§. Experientia igitur tam in propriis, quàm alienis damnis cautiore reddere nos potest in commiseratione, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quoties nos ipsi perdidimus, atque unà amicum, quia afflictæ illius fortunæ ultrò, nec consideratè satis, remedium adferre voluimus, quem ingratum pro tanto beneficio postea experti sumus! Quoties in Principis incurrerunt odium etiam ii, qui noctes, & dies elaborarunt in eo, ut insignia aliqua ei præstarent obsequia Germanicus à Tiberio adoptatus erat in filium, destinatus ut eidem in imperio succederet, & tam cultui ejus addictus, ut cum legiones ipsi offerrent Imperium, perinde illud acciperet, a quasi scelere contaminaretur; cumque urgeretur instantius ille moriturum potius, quam fidem exueret, clamitans ferrum è latere diripuit, elatumque deferebat in pectus: & quò se gerebat in omnibus fidelio rem, eò minùs placebat Tiberio. Illa ipsa, ejus solertia, quòd pecuniarum largitione Pannonicas legiones composuisset, Tiberii animum habebat sollicitum. Pietatem ejusdem in reliquiis Vari & militum legendis, justisque persolvendis, Imperii ambitionem e ille interpretabatur. Misericordia uxoris ipsius Agrippinæ milites vestientis, dominandi videbatur d cupiditas, cuncta Germanici in deterius trahenti suboluit odium istud Germanicum, & quòd honoris specie à Germania gloriâ arceretur: quare e quanto summa spei prior, tanto ille impensius pro Tiberio niti cœpit; hoc ipsum tamen magis eum reddebat exosum donec oppressâ tandem ab onere obligationis gratitudine, f novis Provinciis impositum dolo simul, & casibus objectaret, ubi Pisone opitulante venenum ei porrexit, suam arbitratus prosperitatem

a Tacit. lib. r. Annal. b Tacit. ibid. c Sed quod largiendis pecuniis, & missione festinata favorem militum quasi visset, bellica quoque Germanici gloria angebatur. Ibid. d Quod Tiberio haud probatum. Ibid. e Tacit. ibid. f Id Tiberii animum altius penetravit. Ibid.

ritatem mortem illius, qui columna a Imperii ejus fuerat. Nonnulli Principes velut idola sunt, quorum *oculi* (ut advertit Jeremias) *b pleni sunt pulvere à pedibus introeuntium*, ad cultum iis exhibendum, nec agnoscunt obsequia; & quod pejus est, nec vinci iis volunt, nec libertatem suam subjectam esse merito, adeoque variis procurant artificiis, ne eam cuiquam obstructam habeant. Qui majora exhibuit obsequia, ei nescio quæ non crimina imputant, ut loco speratæ compensationis purgatione delictorum potius opus habeat, adeoque in præmio numeret, si à culpa immunis declaretur. Præ se ferunt in super, non satisfactum sibi iis obsequiis, quæ tamen ipsi intus & in animo vehementer probant; eo solum nomine, ne obligati maneant, aut ea mandatis suis tribuunt. Ex quo fit interdum, ut illud etiam ipsum, quod tantoperè cupiebant, & fieri jussissent, obtinuisse eos pœniteat postea, immò graviter succenseant ei, qui ad ea suam contulit operam, tanquam si auctoritate propria id fecisset. *c Cor Regum inscrutabile*, pelagus profundum, & varium, quod à causa eadem effervesceat hodie, à qua heri summè tranquillum erat. Animi bona, & fortunam, opes & honores nunc recensent in meritis, nunc injuriæ, & criminis loco *d* habent. Diligentia sedula facilè illis creat fastidium. Quin & penes Deum periculosa fuit illa *e* Oza, cum labanti arcæ suos subjiceret humeros: nam morte ipsâ factum hoc luit. Quid? quod Principes magis ferè officia neglecta remunerari soleant, quàm curata probè & gnaviter; sicut & plerumque majori eum honore

pro-

a Nam Germanici mortem inter prospera ducebat. Tac. l. 4.

Annal. *b* Baruc. 6. 16. *c* Prov. 25. 3. *d* Nobilitas, opes, omisi gestique honores pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium. Tacit. lib. 1. Hist. *e* Extendit Oza manus ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratusque est Dominus indignatione contra Ozam, & percussit eum super temeritate: & mortuus est ibi juxta arcam Dei. 2. Reg. 6. 6.

prosequuntur, qui minùs obsequiis suis id est pro-
 meritis. Obligari aliis, servitatem autumant, & mi-
 nùs oneri ducunt ingratitude, quàm gratiarum
 redhibitionem; promptum serviendi studium, & li-
 beralitas, quibus Junius Blæsus erga Vitellium Im-
 peratorem usus est, gratiæ loco odium illi *a* pepere-
 re. Abiit insignis ille heros Rogerius, Militiæ Ma-
 gister, gente Catalaunus, qui Fadrico Regi Siciliae
 fuerat auxilio, evocatus sub Andronico Imp. ut e-
 jus tueretur Imperium. Et verò egregiè illud præsti-
 tit, cum fortè suâ Catalaunorum natione, licet nu-
 mero exiguâ. Hostiles Turcarum incursiones re-
 presserunt, & ecce cùm tantarum victoriarum ipse
 sperat præmium, jubet illum Imperator levissi-
 mam ob causam supplicio affici. Ita sæpenumerò
 minima aliqua offensus, aut irritatio plus potest,
 quàm maxima etiam beneficia: siquidem gratitu-
 dinis affectu onus sibi imponi existimat animus,
 vindicta verò bilem exonerat. Isthæc infelicitas est
 in famulatu Principum, ut *b* *nesciat homo, utrum
 amore, an odio dignus sit.* Et si ex eo, quod Historiæ
 nos docent, & ex damnis, quæ ob promptam ser-
 viendi voluntatem sæpe incurrimus, formanda no-
 bis esset Politica aliqua, opus foret distinguere in-
 ter virtutes, ut sciremus, quomodo uti illis oportet,
 absque nostro dispendio, considerando quòd
 etsi omnes existant in nobis, tanquam in subjecto
 suo proprio, non tamen omnes intra nosmet ope-
 rentur: quædam enim exercitio suo foràs in aper-
 rum prodeunt; aliæ verò intùs & in solo animo vim
 suam exerunt. Tales sunt Fortitudo, Patientia, Mo-
 destia, Demissio, Religio, & aliæ; è quarum nume-
 ro aliquæ ita pro nobis sunt solùm, ut ad eas illæ,
 quæ foràs tendunt, nihil conferant aliud, quàm secu-

R

ritatem

a Lugdunensis Galliæ Rector, genere illustri, largus animo,
 & par opibus, circumdaret Principi ministeria, comita-
 retur liberaliter, eo ipso ingratus, quamvis odium Vi-
 tellius humilibus blanditiis velaret. Tac. l. 2. Histor.
b Eccl. 9. 1,

ritatem pro humanâ societate, & existimationem propter suam præstantiam, uti in Demissione animi, in Modestia, & in Benignitate accidit; atque adeo quò Virtutum istarum perfectio fuerit major, eò magis aliorum nobis conciliabit animos, & plausum merebitur, modò decorum servare noverimus. Aliæ istarum Virtutum, etsi intra nos operentur in casibus propriis, exercitium tamen earum etiam ab actionibus alienis dependere solet, uti Fortitudo, & Magnanimitas. In his nihil est periculi, si eas moderetur prudentia, quæ gratiam, & modum Virtutibus tribuit: nam gravitas nimia & imprudens commodis nostris plerumque officit, dum specie existimationis, & gloriæ nos ipsi perdimus, & interim præmium & plausum ferunt alii, qui in obsequiis præstandis Tempori, Necessitati, & Assentationi magis servierint.

In illarum Virtutum exercitio, quæ circa alienum bonum versantur, quales sunt Generositas, & Misericordia, semper ferè periculi aliquid est, aut damni: neque enim iis respondere solet præmium Principum, neque favor, & benevolentia mutua Amicorum, eorumve, qui nobis sanguine conjuncti sunt; immo dum certò confidimus fore, ut Amici nostra æstiment obsequia, & vicissim nostris in periculis vitæ, fortunisque suis nobis auxilio sint, in errorem istum nos inducit obligatio propria, cui ut faciamus satis, nostri sæpe obliviscimur exitii. Interim si in calamitatem aliquam nos incidere contigerit, subducunt sese illi & non desistunt. Ad Jobum cum omni malorum genere acerbè conflitantem soli tres amici inviserunt, & quidem à Deo a moniti, nec opere tamen, & re ipsa eidem venere subsidio sed verbis duntaxat, & monitionibus asperis, quibus patientiam ejus egregiè exercebant. Postquàm verò Deus eundem iterum respexisset benignis, & bonis omnibus denuo cœ-

pisset

a Audientes tres amici Job omne malum, quod accidisset ei, venerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos. Job. 2. 11.

pisset cumulare undique ad eum concurrerunt non consanguinei solum, sed ii etiam, qui eum non nisi à facie noverant, & mensæ ejus accubuerunt, ut tantarum prosperitatum participes & fierent.

Error iste sub specie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit præcipites, quæ cum beneficia inter alios seminassent, non nisi ingratitude & odia messuerunt postea, hostes experiundo, quos amicos ante habuerant, ita ut viverent deinceps, & morerentur infelices. Spiritus sancti divinum oraculum est *b Fili mi, si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.* Nosque exhortatur, ut oculos semper apertos habeamus, & caveamus nobis ab amici manibus, quomodo tibi cavet damula, aut avis à manibus c Venatoris. *Bene age, & cave tibi,* Castellanum proverbium est, ab experienciâ natum Non hoc illorum est, qui sibi solum vivunt, nec Misericordiâ aut Charitate moveri se sinunt: ut malis alienis remedium adferant. Obsurdescunt penitus, & cæci fiunt ad gemitus aliorum & infaustos casus, omnem fugientes occasionem sese illis immiscendi, quo fit, ut à curis & molestiis immunes sint ac liberi & si novos sibi non conciliant amicos, servant tamen eos, quos habent Non inclarescent ex eo quod in aliorum faciunt gratiam, sed quod facere intermittunt potius nam alii id prudentiæ tribuent. Præterquam quod communiter pluris æstimare soleamus eum, qui nostrum non eget operâ, nosque despiciens, suam ipsius forte contentus vivit. Vnde perspectis ordinariis hominum moribus, consultius fortè videri offeret, calamitates aliorum otiose spectare solum, & dissimulare, ad utilitatem propriam animum semper

R 2

refle-

- a Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & universæ sorores suæ, & cuncti qui noverant eum prius, & comedunt cum eo panem in domo eius. *Job. 42. 1 .b* Prov. 6. 1 c Ervere quasi damula de manu, & quasi avis de infidiis aucupis. *PROV. 6. 5.*

reflectendo, nec illam periculis & casibus alienis commiscere. Verum isthæc Politica contraria esset obligationi Christianæ, humanæ charitati, & aliis pluribus honestissimis virtutibus, quæ propius nos ad Deum faciunt accedere. Ista, inquam, Politica omnem dissolveret civilem societatem, quæ in eo posita est, ut quisque & sibi vivat, & aliis. Virtus exterioribus signis & testimoniis non indiget, a *sibi-met pulcherrima merces*. Quin tanto amplius ejus perfectio enitescit, & gloria, quanto minus ei rependitur mutuum: nam bene facere ob solam spem retributionis, avaritiæ quædam species est; & si illa obtineri non possit, gravi dolore conficitur animus. Illud ergo stimulo nobis sit, quod nobis ipsis debemus, uti & exemplum Dei infinite boni, qui sua semper disperdit beneficia, in eos etiam, qui minus gratos se exhibent. Prudentiæ tamen est tempori advertere, ubi & quando benevolentia reciproca sperari non potest: infelix enim est, qui postquam grandes fecit sumptus, & difficultatibus ac periculis alienis sese obiectavit, parem præstolarur gratiam, & non nisi ingratitude reportat. Qui naturam, & mores hominum ordinarios noverit, ei id minime mirum videbitur aut insolens, cumque antè illud præviderit, adversus hunc ictum muniet animum, ne fraudi sibi ea res esse possit.

§. Nunc illud etiam diligenter considerandum, num è re amici sit, nec ne, si ejus defensionem velimus suscipere: interdum enim plus officimus hæc nostra opitulandi promptitudine, quia aut importuna est, aut imprudens, dum placere aliis cupimus, & officiosi videri, quâ re illos juxtâ ac nos perdimus. Hoc placendi studium suo plerunque auctori noxium compescuit Thræseas (etsi in suum id est favorem) in Rustico Aruleno. *b ne vana, & reo non profutura, intercessori extitiosa inciperet.*

§. Nec minus imprudens, & periculosus est zelus boni publici, & rerum à Principe bene agendarum,

tum præsertim, cum nec ex officii obligatione, nec certâ spe remedii, non rogati immitemus nos ejus negotiis ac commodis, cum evidenti nostro periculo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni otiosi spectatores simus, neque ut silentium nostrum, aut quies tyrannidi, & tempori turpiter ferviat; sed ne imprudenter nosmetipsi perdamus, & ut Lucii Pisonis insistamus vestigiis, qui temporibus difficillimis, & maxime calamitosis semetipsum tanta prudentia conservavit, a *ut nullius fervilis sententia sponte astor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter ea moderaretur.* Sæpè in antecessum consilia damus de iis quæ ad nos non pertinent, persuasi in illis remedium malorum publicorum consistere; neque advertimus tamen, nos facillimè decipi amore proprio nostrarum opinionum, absque notitiâ perticulari earum rationum, quibus ducuntur Principes, quæve in ipso facto occurrunt. Nihil magis periculosum, quàm aliis velle consilia dare. Etiam qui ex officio tenetur, vitare illud debet, si non rogetur: consilia enim ex eventu æstimari solent, qui pendet à casibus futuris, quos prudentia prævertere non potest, & quod succedit malè, Consiliario tribuitur: non illud verò, quod feliciter evenit.

Idem l. 6. Annal.

S Y M B O L U M. XLVIII.

QUAM ab armis instructi sunt Principes adversus externos hostes! quàm inermes adversus domesticos! Inter ipsos satellitum enses eos comitantur, nec advertunt tamen. Isti adulatores sunt, & assentatores: nec minus periculi est ab eorum blanditiis, quàm ab armis hostium. Plures sanè Principes adulatio, quàm ipsa vis in ruinam impulit. Quam regiam purpuram non atrodit ista tineæ? ecquod sceptrum teredo illa non exedit? In altissimam etiam cedrum sese insinuat, & corrosâ sensim

ejus medulla, eam denique humi sternit. Damnum est, quod non nisi ipsa ruina sese prodit. Prius effectus illius incurrit in oculos, quam ejusdem causæ

sa. Ementitus bombyx, qui deaurata Palatiorum laquearia incolit. Stellioni stellis variis per dorsum distincto, & venato pectore eam Emblemata præsens

com-

comparat, Sub stellato zeli pallio, quo perniciosos suos fines contegit, se exhibet a Principi. Illud sciat in primis, non omnem lucem Naturæ optimæ esse indicem: nam & in sacra Scriptura lepræ ea b signum est. Et ligna putrida lumen aliquod sub noctem solent fundere. E perniciofa mente aliquæ boni stricturæ emicant. Interdum intra ipsa severitatis viscera, quæ libertatis est amica, & contraria Principi, serviliter sese abdit ostentatio. Valerius Messalla sic fecit, quando auctor fuit, ut quot annis obedientiæ sacramentum innovaretur Tiberio; rogatusque cujus jussu ista proponeret: c sponte dixisse, Respondit neque in iis quæ ad Rempublicam pertinerent, consilio nisi suo usurum, vel cum periculo offensionis, quæ sola species adulandi supererat. Huic non longè ab similiis fuit adulatio illa Ateii, quando accusato Lucio Ennio, quod argenteam Tiberii statuam destruxisset, ut varia suppellectilia inde effingeret, nolenteque ipso Tiberio accusationem admittere, palam sese illi opposuit, dicens: d non debere eripi Patribus vim statuedi; neque tantum maleficium impune habendum. Sanè lentius in suo dolore esset; Reipublicæ injurias ne largiretur.

§. Stellio pellem mutat in annos singulos: cum tempore consilia sua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis suæ affectum variat. e Regi Alphonso Decimo Ministri ejus primùm auctores fuerant, ut Reginam Violantem ob infæcunditatem abs se dimitteret, matrimonium irritum causati, quod postea iidem mutatis sententiis ratum habuere, suaseruntque Regi, ut eandem ad thori societatem revocaret.

§. Nullum animal magis fraudulentum quàm stellio; unde & Jurisperiti omne delictum ex fraude crimen stellionatus appellant. Ecquis majo-

R 4

ribus

a *V. s. qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Is. 5. 20.*
 b *Aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ. Levit. 13. 2.* c Tac. l. 1. Annal. d idem. l. 3. Annal.
 e Mar. hist. Hisp. l. 28. cap. 9.

ribus utitur dolis, ac assentator, qui nunquam non voluntati ponit laqueos, nobilissimæ hominis facultari, tamque principali, ut sine illa sensus omnes sub jugo servitutis sint.

§. Non enecat eum Stellio, quem inficit, sed torpore solum omnia ejus membra corripit, eumque à seipso quodammodo avocat, varios in eo affectus excitando. Adulatori hoc proprium est, qui varia boni specie fascinat oculos, & decipit aures Principis, aut eum quasi extra se abripit, ut rerum veritatem dispicere nequeat. Stellio tam hominibus infensus est, ut cum pellem exuit, eam ipse devoret, ne cuiquam contra comitalem morbum usui & remedio sit. Adulator ferre non sustinet, ut Princeps ab erroribus suis convalescat: erroris enim agnitio filia est veritatis: hæc verò assentationi inimica. Adulatio prosperitatibus Principis invidet, eumque execratur, & odio habet, tanquam qui potentia sua & necessitate quâdam istud adulationis, dissimulationisque imponat jugum, & cogat quodammodo aliud clausum gerere in pectore, aliud ore proloqui.

§. Singulari prudentia opus est in Principe, ut adulationem sciat discernere: ea namque in laudibus consistit, quas Princeps audiet interdum ab aliis etiam, qui ab assentandi vitio quàm longissimè absunt. Illud discrimen est, quòd adulator promiscuè honesta atque inhonesta, proba ac improba laudare soleat; ii alii verò id solum, quod rectum ac bonum est. Si ergo viderit Princeps, ea sibi adulatoriè tribui, quæ aut aliis debentur, aut casu a evenerunt: laudari res leves, quæ laudem non merentur; ea, quæ voluptati sunt potius, quàm honori: ea quæ à negotiorum molestiis sevocant Principis animum: ea, quæ magis commoda ejus propria spectant, quàm bonum publicum; & tamen sic laudantem, non seipsum ritè moderari: non tristitia affici, nec commonere Principem, si quid indecens, &

per-
 a *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt,
 & viam gressuum tuorum dissipant. Isa. 3. 12.*

persona sua ac majestate indignum eum committere viderit: immò errores ejus, ac vitia excusare; magis deinde suæ propriæ studere fortunæ, quàm obsequio Principis: omnem illius dissimulare offensionem, & fastidium, ut individuus comes lateri semper hæreat: non adjungere sese ad viros severos, & boni publici amantes: laudare eos, quos judicat erga se gratos fore, dum eos è Principis gratia exturbare non potest: postquam verò de hac securus fuerit, & Principem in sua habuerit potestate, elaborare, ut aliorum sibi conciliet animos, omnes meliores successus sibi tribuendo, & incusando Principem, quòd consiliis suis noluerit obsequi: jactare item majoris auctoritatis comparandæ causa apud extraneos, se errata ejus reprehendisse, cum interim in secreto ea excuset, laudet & probet; facile hunc talem non nisi adulatorem esse licebit agnoscere, qui fugiendus Principi haud secus, ac pestilentissimum venenum, & sincero isti amori, qui ei debetur à subditis omnino contrarium.

Verùm tametsi hæc indicia satis sint manifesta, solet tamen amor proprius tam esse cæcus, ut adulationem haud agnoscat; sed capi se sinat suis laudibus, quæ nescio quàm suavem in sensus exercent tyrannidem, adeò ut nulla tam sit enormis, quam Principes non credant suis deberi meritis. Accidit hoc interdum ex remissâ quâdam & segni bonitate, quæ assentationis damna non satis expendens eam tolerat; quin immò submissionem interpretatur, & affectum optimum. *b* Quo in genere peccârunt Rex Galæciæ Ferdinandus, suis omnibus invisus, quòd assentatoribus nimis faciles aures daret; & Rex Alphonsus Nonus, qui eandem ob causam virtutum suarum, & præclare factorum gloriam haud parum obscuravit. Advertant igitur Principes se fortè ab amore proprio, aut innata bonitate

R. 5.

a Blanditiæ pessimum veri effectus venenum; sua cuique utilitas. Tacit. lib. 1. Histor. *b* Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 15.

fic decipi, ut datis etiam sufficientibus indiciis, adulationem agnoscere nequeant. atque adeò, ut in notitiam illius veniant, seseque ab ea liberent, historias suas erim evolvant, & observent in Antecessoribus suis aliisque artificia ista & fraudes, quibus circumventi fuerunt ab adulatoribus, damna, quæ incurrerunt, & considerent deinde, num eodem modo secum quoque nunc agatur. Unica sola vice, cum Assuerus Rex noctem insomnis traduceret, juberetque annales suorum temporum sibi prælegi, mox illi aperuerunt, quod nemo aliorum fuisset ausus, intellexitque technas & tyrannides amici sui Amani, a quem unice ferebat in oculis & præstita à Mardochæo fidelitatis obsequia: illas quidem per adulationem hætenus occultatas; hæc verò per malitiam pressa silentio: tunc autem re comperta unum supplicio jussit affici, alterum præmio. Attamen in hac ipsa etiam lectione attendant oportet, ne fors adulatio larvam induat; legant ipsimet historias: fieri enim posset, ut si legeret alius, silens præteriret eos casus, qui erudire deberent Principem, aut clausulas quasdam & verba immutaret. O infelicem Majestatis sortem, quæ nec securæ esse potest de veritate librorum, qui tamen amici hominum habendi sunt fidelissimi.

§. Jam illud etiam curat Princeps, ut si qui contra eum libelli infames eduntur in lucem, ad suas manus perveniant: etsi enim illos dictet malitia, veritatem tamen scribunt, & reperiet in iis, quæ aulici solent silentio premere, evadetque prudentior suâ propriâ infamia. Videns aliquando Tiberius, quàm in eo fuerit deceptus, quod Sejani malitiam cum tempore penetrare non potuerit, b quæ ab hæredibus occultata, publicè recitari jussit: patientiam libertatis alienæ ostentans, & contemptor suæ infamiae; an scelerum Sejani diu nescius, mox quoquomodo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit per probra saltem gnarus fieri.

§. Non

§. Non semper actiones suas contempletur Princeps in speculo eorum, quos circa se habet; alios extraneos potius consulat viros zelosos & severos, & attendat, num una eademque omnium sit approbatio: nam assentationis specula ob varias & inconstantes formas nunquam species offerunt oculis, quales ipsæ sunt in se, sed quales esse optaret Princeps; & *a melius est à Sapiente corripiri, quam stultorum adulatione decipi.* Ad eum finem necessarium est, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundia omni, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, qua veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel liberè edicere ausus non fuit coram *b* Heli sacerdote, quæ Deus ipsi præceperat, donec ipse fuisset *c* sciscitatus.

§. Consideret se porrò Princeps etiam in vulgi speculo, in quo ne minima inest macula, quæ non confestim appareat; nescit enim dissimulare multitudo. Ludovicus Quartus Franciæ Rex ementito habitu vulgari plebeculæ sese commiscebat, ut audiret, quæ de suis actionibus & gubernandi ratione illi dicerent. In compjta publica prodeundum est, ut veritatem invenias. Rem unicam palatio suo deesse querebatur Ludovicus XI. Franciæ Rex, veritatem nimirum. Nimis modesta ea est, nec apta ad mores aulicos; quin has ipsas aulas refugit, ne confundatur in præsentia regia. Ea de causa Rex Saul Pythonissam consulturus mutavit habitum, ut tantò sibi responderet liberiùs, atque adeò ille ipse quæstionem ei proposuit, nec alterius fidei rem istam committere *d* voluit. Idem Jeroboamus quoque observavit, quando uxorem suam ablegans ad Prophetam Achiam, ut intelligeret de infirmitate filii, eidem præcepit vestimenta commutare,

R 6

ne si

a Eccl. 7. 6. *b* Et Samuel timebat indicare visionem Heli. 1. Reg. 3. 15. *c* Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te? ibid. v. 17. *d* Mutavit ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse. 1. Reg. 28. 8.

ne si forsã eam agnosceret, aut non responderet, aut veritatem non a diceret. Cùm ea igitur intra privata Principum conclavia reperiri non possit, industria opus est, ad eam alibi indagandam. *b Gloria Regum, investigare sermonem.* Rex Philippus Secundus famulo utebatur sibi in paucis charo, per quem rescisceret omnia, quæcunque de se intra & extra palatium alii loquerentur. Illud tamen observandum, populi sermones, qui Principe absente fiunt, licet è vero sint, si tamen ad aures ejus perferantur, vanos fore, & adulatorios; immò in caussa cur cæco quodam modo vitiorum suorum sequatur impetum, ex communi illo applausu sibi persuadendo actiones suas probari ab omnibus. Nullius gubernatio magis tyrannica unquam fuit, quàm Tiberii; nullus Principi familiarior majori in odio, quam Sejanus; & tamen cùm Capreis essent, *c crebris precibus efflagitabat Senatus, visendi sui copiam facerent.* Neronem sic miserè decipiebant populi adulationes, ut planè crederet, eum absentiam suam ab urbe Roma ferre non posse; imaginabatur sibi nimirum *d vidisse civium præstos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cujus ne modicos quidem egressus tolerarent; suæ adversionis sortuita aspectu Principis resoveris* qui aliàs tam invisus erat, *e ut Senatus, & primores incerto essent, procul, an coram atrocior haberetur.*

§. Essent præterea & alia media ad agnosendam adulationem; sed pauci Principes iis uti cupiunt, qui affectibus eorum & appetitui naturali sese illa accommodant. Ita videmus in monetarum adulteratores animadveri acerbius, quàm in assentatores, tametsi hi magis noceant: nam illi quidem monetarum leges violant; hi verò eas, quæ vitia prohibent, faciuntque ut virtutis speciem induant. Grande illud damnum est, quod nunquam non cul-

a Dixitque Ieroboam uxori suæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris, quòd sis uxor Ieroboam. 3. Reg. 14. 2. b Prov. 25. 2. c Tacit. lib. 4. Annal. d idem l. 15. Annal. e Tacit. lib. 4. Annal.

patur, & semper tamen viget in aulis Principum, ubi minimè secura est Veritas, præsertim a *apud utresque superbas & offensioni proniores.* Ipsâ morte luit Bernardus Cabrera, quod Petrum I V. *b* Regem Aragonium de rebus quibusdam amicè monuisset, non obstantibus tot eximiis obsequiis, quæ præstiterat, aut quod Regem ipse moderator optimis moribus informasset. Qui alium monet, & instruit, actiones ejusdem videtur incusare, & iudicio ac probitate se præferre alteri, quam eminentiam Principes ferre non sustinent: existimant enim non sat honoris sibi deferri ab eo, qui tam apertè iis loquitur. *c* Animo sincero, & candido Regi Petro Crudeli referebat Gutierrez Fernandus Toletanus, quid ipse de ejusdem gubernatione sentiret, hortabaturque, ut rigorem suum nimium moderaretur: quam monitionem præmio etiam dignam pro tanto delicto Rex habuit, ut ob libertatem istam capite illum plecti jufferit. Eum ut iudicem veretur Princeps, qui actiones ejus observat, nec æquis intueri potest oculis, cui illæ probatæ non sunt: *Nam suadere Principi, quod oporteat, multi laboris & periculi; d* non illud, quod ipse ultrò appetit. Quæ causa est, cur timidior sit veritas, & adulatio audaciores sumat animos. Si quis tamen Princeps tam foret generosus, ut capi assentatione indecorum duceret, & contemptum arbitraretur, si fictis ad speciem laudibus eum conentur deciperre alii, malintque cum ejus fortunâ, quàm personâ loqui; facile illud adulatorum genus arcebit, armando sese contra illos severitate: nemo enim talia audebit in Principem gravem ac ferium, qui rerum veritatem intelligentia comprehendit, & honores vanos contemnere didicit. Tiberius eadem vultûs constantiâ

R 7 & li

a Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 7. *b* ibid. Tac. l. 15. idem. c. 4. *c* Tac. l. 1. Histor. *d* *Etiam ego, ac tu simplicissimè inter nos hodie loquimur; ceteri libentius cum fortunâ nostrâ, quàm nobiscum.* Tacit. lib. 1. Hist.

& libertatem Pisonis accepit, & Galli a adulationem. Et tametsi dissimularet, intellexit tamen ista verborum lenocinia, sicut & illa Ateii Capitonis, *b ut erant magis, quam ut dicebantur.* Remuneretur porro Princeps præmiis publicis eos, qui ingenuè veritatem proloqui ausi fuerint. Fecit illud Clifthenes Siciliae Tyrannus, qui cuidam suo consiliario statuam erexit, quod sibi, ne triumpharet, liberè contradixisset; quâ re mirè universum sibi devinxit populum, aliisque suis Consiliariis addidit animos, ut liberiùs, quicquid sentirent, posthac edicerent. Rex Alphonfus Duodecimus de re magni momenti aliquando consulturus, manu dextrâ strictum enses, lævâ sceptrum tenens, sic præsentibus allocutus est: *c Agite, dicite omnes liberè, quæ mens sit vestra, atque sententia, & consulite in medium, quæcunque ad majorem gladii hujus gloriam, & sceptri incrementum fuerint.* *d Rarâ temporum felicitate, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere licet.* Adulationis turpitudinem satis agnoscunt omnes; sed & omnes veritatis damna perspecta habent, videntque majus ab hâc, quam ab illâ sibi esse periculum. Quis non cum omni sinceritate & zelo loqueretur Principibus, si hos contingeret Joanni II. Lusitaniæ Regi esse similes; qui cuidam, nescio quam dignitatem petenti, fertur respondisse, se quidem eam jam pridem alteri fideli Ministro suo destinasse, qui nunquam ea sibi loqueretur, quæ aures solùm demulcerent, sed quæ ad majus suum obsequium, & Regni utilitatem facerent. Verùm non nisi in pauculis generosam istam sinceritatem inveneris; omnes ferè Regis Achabi mores imitantur, qui cum Prophetas vocâisset in consilium, Michæam exclusum voluit, quem eo nomine invisum habebat, quod mala semper, nunquam boni aliquid sibi *e* vaticinaretur. Hæc causa est, cur

a Audiente hæc Tiberio, ac silente. idem lib. 2. Annal. b idem lib. 3. Annal. c Mar. Hist. Hisp. d Tac. lib. 1. Hist. e ibidem Hist. Hisp. f Sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum. 3. Reg 22. 8.

multi Ministri sæpè non leve periculum adeant, si zelo aliquo ducti per solam etiam conjecturam loqui velint de damnis imminentibus, ut opportuno remedio illis tempestivè occurratur: ita enim ferè comparati sunt Principes, ut prorsus ignorare ea malint, quàm anticipato metuere. Aptissimas habent aures ad concentum Musicum; dissonas verò impendentium calamitatum voces ferre non sustinent. Unde porro fit, ut concionatores, & conscientiarum suarum arbitros eligant, quæ prædicent & dicant solùm, quæ ipsi *a* volunt; non quod Deus inspirat, uti Propheta Micheas *b* faciebat. Quid mirum igitur, si absque veritatis luce aberrent à via, & pessum eant?

§. Si à prudentiâ instructi essent, qui veritatem loqui volunt Principi, haud dubiè pluris illam faceret, quàm inanes assentatiunculas; at perpauca tempestivè uti ea norunt cum suavitate atque eo modo, ac decet. Omnes ferè in dicendo liberiores, asperi simul sunt, & communiter offendit Principem vultus nimis serius, & armatus à veritate: *c* *quædam enim virtutes odio sunt, severitas obstinata, invidius adversus gratiam animus.* Nempe Principes contemni se putent, si contemnantur artes, quibus eorum favor & bona gratia parari solet: existimant enim, qui isti rei non studet, nec subditum se agnoscere, nec Principum opera indigere. Qui superior est, phlebotomo, aut novacula veritatis utitur, ad curandum Inferiorem; hic vero solo cauterio, quod absque dolore quasi enecat & exedit, quod in Superiore vitiosum est. Offendere veritatibus, quæ nec tempus, nec modum servant, malitia potius est, quàm zelus; audacia magis, quàm admonitio. Quid? quòd etiam Deus, quæ dicenda sunt, singulari cum prudentia & moderatione Principibus manifestet: nam etsi per Josephum & Danielelem quædam de

a *Ad sua desideria coacervabunt sibi magistros.* 2. Tim. 4. 3.

b *Quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.* 2. Paral. 18. 13. *c* Tac. l. 15. *Annal.*

calamitatibus futuris Pharaoni & Nabuchodonosori denuntiare potuisset; per quietem tamen id facere maluit, dum sensus sopiti essent, & Majestas quasi sepulta a somno, nec clarè tunc quidem, sed per figuras & hieroglyphica, ut certum interpretationis tempus intercurreret, ad cavendum terrorem nimium, & consternationem subitam, uti & periculum Ministrorum, si non rogati hæc talia iis b indicassent. Satis sit Ministro, si Princeps in notitiam eorum deveniat, & si solis signis id possit efficere, verbis ad eam rem ne utatur. Reperiuntur tamen nonnulli adeò imprudentes, & sinistrae intentionis, ut veritatem nude eloqui, & malorum nuntiorum auctores esse & bajuli nil vereantur. Discant hi ex iis, quæ Regi Balthasari quondam evenere; cui manus illa, quæ capitalem mortis sententiam ei in supremo pariete exhibebat, non totam sese spectandam dedit, sed solos digitos; immò nec digitos, sed extremos eorum articulos duntaxat: ita ut nequaquam appareret, à quo regerentur; nec lucente sole, sed sub noctem, scribentes decretoriam illam sententiam ad candelabri lucem, & in pariete c dubio, ejusmodi literis, ut non nisi interjecto temporis spatio legi posset & intelligi.

Dummodo ergo intentio bona sit, & prudentiam habeat comitem, facile erit medio & securo incedere itinere inter adulationis servitutem, & contumaciam veritatis. Omnes enim hæc dici possunt, si quis rectè eas dicere noverit, emendatiorumque animi bono libere uti taceat. *Superius dicitur: a Evigilans, rursus sopore depressus, vidi somnium. Gen. 41. 22. Somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes meae in strato meo, & visiones capitis mei conturbaverunt me. Dan. 4. 2. b Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat: qui audiivi te sapientissimè conjicere. Gen. 41. 15. c Apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulae regis: & Rex aspicebat articulos manus scribentis. Dan. 5. 5.*

tionem solum præ oculis habendo: quomodo a moderatione, prudentiâque Agricola iracundus Domitiani animus leniebatur, quia non contumaciâ, neque inani jactatione libertatis famam fatumque provocabat. Qui cum obsequio & modestiâ generositatem & industriam miscuerit, etiam inter Principes malos securus degere b poterit, & gloriosus præ iis, qui nimiâ famæ cupiditate stultè semetipsi prodiderunt, absque ullo Reipublicæ emolumento. Isthâc consideratione moderatus est pleraque Marcus Lepidus, c & ab sævis adulationibus aliorum in melius flexit; neque tamen temperamenti egebat; cum æquabili auctoritate, & gratiâ apud Tiberium vignerit. Exiit senatu Thraseæ Patus silentio, vel brevi assensu priores adulationes transmittere solitus, Cum in Tiberii gratiam decerneretur, d dies Natalis Agrippinæ inter nefastos esset. Quid effecit tamen? nocuit Senatui, sibi causam periculi fecit, ceteris libertatis initium non præbuit.

§. In illis plus periculi habet veritas, qui dum adulatorem esse fugiunt; liberi tamen videri volunt, & ingeniosi, adeoque e acerbis facetiis facta & vitia Principum perstringunt, quarum apud Præpotentes in longum memoria est, maxime si ex vero sint; uti Neroni cum Vestino accidit, quem jussit interfici, quòd scelera sua ejus libertati odio f essent. Veritatem propalare, ut mala gubernandi ratio publicetur potius, quàm corrigatur, libertas quædam est, quæ admonitio videtur, & est obtrectatio; zelus videtur, & malitia est. Nec minùs pestilentem hanc judico, quàm ipsam assentationem: g nam si adulationi scèdum crimen servitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Hinc prudentiores Principes tam

li-
 a Tacit. in vita Agric. b *Posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse.* idem in vita Agric. c idem lib. 4. Annal. d idem lib. 14. Annal. e idem. l. 5. Annal. f *Sapè asperis facetiis illusus, quæ ubi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt.* Tac. lib. 15. Annal. g idem lib. 1. Hist.

libertatem, quàm nimias blanditias metuunt; neutrum quippe periculo vacat, atque adeò utrumque extremum fugiendum, uti Tiberii temporibus accidebat, a quando angusta & lubrica oratio sub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat. Illud tamen certum, aliquid dandum adulationi, ut veritati locus sit. In nulla omnino re blandiri, est accusare omnia, & in gubernatione b corruptis moribus perinde anceps, si nulla, & ubi nimia est ostentatio. Desperata omnino foret Respublica, & sine omni remedio, Princeps crudelis evaderet, si nec veritas, nec adulatio quicquam in eum auderent. Aspidi esset similis, si aures obturaret ad illius blanditias, qui eum cum prudenti moderatione ad honestiora vellet e impellere. Cum his talibus comminatus est Deus per Jeremiam Prophetam Populo Hierosolimitano. d Ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: & mordebunt vos. Ferox animus est, qui ad suavem & modestam aliquam adulationem passionem suam non deponit, & consilia saniora unà cum illa suaviter proposita respuit. Quia enim amarior solet esse veritas, opus est labra calicis dulcedine aliqua illinere, ut Principes avidius eam hauriant. Audire eas nolunt, si siccae sint, quin immò iis auditis pejores fiunt. e Tiberius Caesar objectam sibi adversus reos inclementiam eò pervicacius amplexus fuit. Expedi interdum commendare in iis egregia quaedam facinora, tanquam si ea patrassent, ut ad ea patranda incitentur: aut in laudanda fortitudine, & virtute modum aliquantulum excedere, ut tantò amplius in iis crescant: his enim blanditiis magis ad honestiora inflammatur animus, quàm assentatione. Nec alio modo, referente Tacito, Senatus Romanus usus est cum Nerone, sub initium suscepti

* idem lib. 2. Annal. b id. lib. 4. Annal. c Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surda, & obturantis aures suas. Quae non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Ps. 57. 5. & 6. d Ier. 8. 17. e Tacit. lib. 4. Annal.

pti ab eo imperii a quàm magnis Patrum laudibus, ut juvenilis animus levium quoque rerum gloriâ sublatus, majores continuaret. Illud pessimum si vitia laudentur, & vestiantur virtutum nomine; hoc enim est habenas iis laxare. ut tantò committantur liberiùs. Cùm videret Nero immanitatem suam pro justitia haberi, magis ad illam se b dedit. Plures Principes adulatio improbos reddit, quàm malitia. Propriæ nostræ libertati, fortunis nostris, & vitæ malè consulimus, si injustam Principum potentiam conemur extendere ulterius, suppeditando iis media, quibus indomitas suas cupiditates & affectus expleant. Vix improbus esset Princeps, nisi Ministri essent adulatores. Gratiam, quam virtutibus haud promerentur, malis publicis aucupantur. O grandem malignitatem, pro momentaneo aliquo favore, qui sæpè ne obtineri quidem potest, aut exitio est potius, suam prodere Patriam, & tyrannides meras in regnum evehere. Quid mirum, quòd Deus ob Principum delicta castiget subditos, si illorum hi causa sint, dum Princeps per Ministros suos omnia peragit, qui illum varios edocent modos populum tributis onerandi, opprimendi Nobilitatem, & gubernationem convertendi in tyrannidem, violando privilegia, statuta & consuetudines patriæ, & executionis deinde instrumenta sunt.

a idem l. 13. Ann. b Postquàm cuncta scelerum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam. idem l. 14. Annal.

SYMBOLVM. XLIX.

Valde a dubitare cogor, sato & sorte nascendi ut ca-
 tera, ita Principum inclinatio in hos, aut offensio in
 illos, an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abru-
 ptam contumaciam, & deformae obsequium pergere iter an-
 bitio-

bitione & periculis vacuum. Occulta quædam vis videtur, quæ si non impellit, at movet voluntatem nostram, & inclinât ad unum magis, quàm ad alium: & si in sensibus & appetitu naturali naturalis quædam est cum rebus certis sympathia, aut antipathia, quidni in affectu voluntatis? Esto, in appetitum plus roboris & virium habeant, quàm in voluntatem liberam: ille enim magis contra rectam rationem rebellis est, quàm ista; diffiteri tamen non possumus, plurimum in eo genere valere inclinationem, quam communiter sequitur ratio, præsertim si ars & prudentia naturâ Principis uti noverint, & ei consentanea agere. In omnibus rebus tam animatis, quàm inanimis secretum quendam quasi concentum & consensum videmus, atque occultam quandam amicitiam, cujus vincula rumpantur facilius, quàm dissolvantur. *a* Nec injuria, & adversitas in Rege Joanne Secundo, propter privatam erga Alvarum Lunam affectum, nec in hoc evidens ruinæ periculum satis esse potuere, ad dissolvendum illud amoris vinculum, quo ambæ eorum voluntates inter se unitæ erant. Sed etsi non sit naturalis ista propensio, idem tamen operari solet gratitudo pro obsequiis præstitis, aut subditi præ aliis excellentia. Virtus seipsâ amari meretur, & nescio quid unâ secum adfert voluntati gratum. Nimis inhumanum esset obstringere Principem, ut affectus suos semper indifferentes, & quasi in æquilibrio suspensos habeat, qui per oculos & manus sese effundunt e pectore. Quæ unquam tanta fuit securitas, quæ vim privati amoris effugere omnino potuit? Quàm cordis sui retinens erat Rex Philippus Secundus! & tamen non uni soli, sed pluribus etiam sibi familiarioribus illud laxavit. Quid? Deus ipse nonne quosdam chariores præ aliis habuit? habuit sanè, & facultatem illis dedit aliquando ut Solem, & Lunam *b* sisterent,

a Mar. Hist. Hisp. lib. 20. c. 16. *b* Sol contra Gabaone movearis, & Luna contra vallem Ajalon, Steteruntque Sol & Luna. Jos. 10. 12.

obediēte Domino voci hominis. Et cur privatis licitum sit (id quod expendit Rex Petrus, cognomento Cru- delis) amicos legere, non item Principibus? Mo- lestias suas habet Dominatio, ad quas levandas opus est aliquo, quicum fidentiùs possis agere. Multæ in illâ difficultates se se offerunt, quæ ab uno solo su- perari nequeunt. Regnandi onus difficile est, & gravius; quàm ut ad illud ferendum unius solius sufficant humeri, robustissimi quique illi cedunt, & quemadmodum Jobus loquitur, sub illo *a* curvan- tur. Eandem ob causam, etsi Deus Moyfi adesset in omnibus, eique vires & lucem ad implendum mu- nus suum sufficeret, præcepit tamen, ut in Populo gubernando seniorum uteretur operâ, qui laboris partem in se *b* susciperent, & socero ejus Jethro o- nus illud videbatur majus, ac vires *c* ferrent. Factum hoc ab omni ævo. Alexander Magnus laborum so- cium asscivit Parmenonem, David Joabum, Salo- mon Zadochum, Darius Danielelem; quorum dire- ctione factum, ut negotia rectius succederent. Ne- mo Principum tam prudens est, atque intelligens, ut scientiâ suâ omnia queat assequi, nec tam gna- vus, ac laboriosus, ut negotia quævis solus possit conficere. Humana isthæc imbecillitas suavit eri- gere Tribunalia, Consilia cogere, creare Præsi- des, Gubernatores, & vice Reges, in quibus auctori- tas & potestas Principum resideret, *Ca el solo* (verba sunt Regis Alphonfi Sapientis) *non podria ver, nin li- brar todas las cosas porque à menester por suerta ayuda de o- tros, en quien se fie, que complan en su lugar, usando del po- der, que del reciben en aquellas cosas, que el non podria por si cumplir.* Quare cum Princeps plerumq; Ministrorum utatur operâ in extraneis negotiis, quid mirandum magnoperè si eosdem quoque adhibeat in iis, quæ in conclavi interiori, & apud animum suum pertra- ctat?

- a* Sub quo curvantur, qui portant orbem. Job. 9. 13. *b* Ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus gra- veris. Num. 11. 17. *c* Ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere. Exod. 18. 18.

Etat? si quem sibi magis familiarem habeat, qui que præstò illi sit, quoties examinat, aut approbat consiliorum placita, quæ ad ipsum perferuntur: cum quo, inquam, sua possit conferre dubia, & propo- sita animi, à quo item instruatur; cui denique nego- tiorum expeditionem, atque executionem rectè committere & audeat? An non pejus foret, si tot ac tantis curis implicitus cum nemine ea communi- caret? Præterquam quòd de se opus sit, semper Ministrum aliquem assistere Principi, qui à negotiis aliis liber audiat, & referat tanquam Mediator in- ter ipsum & Subditos: neque enim fieri potest, ut Princeps ipse aures det omnibus, & satisfaciat, nec id permittit tantæ Majestatis auctoritas. Hæc causâ erat, cur Israëliticus Populus à Moysè peteret, ut eorum vice Deo loqueretur, quia præsentiam ejus ipsi *b* metuebant; & Absalon, ut Davidem in odium adduceret apud subditos, hoc in eo argue- bat quòd Ministrum non haberet, qui afflictorum querimonias exciperet.

Zelus, & prudentiâ alicujus in familiaritatem affecti eâ licentiâ, quam gratia tribuit, facile corri- gere poterit gubernationis defectus, & Principum propensiones. Agricola insigni cum solertiâ Do- mitianum continebat, ne in vitia præceps rueret. Tametsi se anus homo improbus esset, suas tamen *d obtexit libidines* Tiberius, dum eum dilexit, timuitve, postremo in scelera simul ac edecora prorupit, postquam remoto pudore, *e metu*, suo tantum ingenio utebatur. Et sanè per ejusmodi Principum amicos Deus in- terdum

a Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi Re- ge; & hinc meliores æstimantur, si soli omnia non præ- sumunt. Cassiod. l. 8. Epist. v. b Loquere tu nobis, & au- iemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Exod. 20. 10. c Qui in regia familiaritatis sacrarium admittuntur, multa facere possunt & dicere, quibus pauperum necessitas sublevetur, fovatur religio, fiat æquitas. Ecclesia dilatetur. Petrus Bl. f. Epist. 150. Tacit lib. 6. Annal.

terdum totius Regni salutem consulit. Ita factum per Naamum in a Syriâ; in Ægypto per Iosephum. Cùm igitur necessarium sit, gubernandi onus partiri inter plures, naturæ consentaneum est, ut in adiutore legendo affectui concedatur aliquid, & occulto consensui sanguinis; qui delectus si prudens sit, atque ab eximiis animi dotibus, quæ in illo insunt, ortum habeat, nihil ea in re culpæ est, aut damni; immò expedit gratum esse Principi, quem is in laborum societatem advocat. Illud difficultatem habet, unus ne aliquis, an plures ad id eligendi. Si plures sint, æquali loco habiti, & pari potentia, orietur inter eos æmulatio, consiliis suis ibunt in contraria, & bono publico periculum creabitur. Adeoque ordini naturali magis consonum videtur, ut negotia uni soli Ministro committantur, qui invigilet aliis, perque cujus manus materiæ omnes ritè ac ordine digestæ deveniant ad Principem, qui denique vicem hujus obeat in curis solùm, non in potentiâ; in consultationibus, non in gratiis largiendis. Sol unicus universo mundo lucem imperit, quoties verò sub occasum ab aspectu hoc nostro abit, non plures sibi substituit noctis Præfides, sed solam Lunam, & quidem majori lucis cum claritate, quàm sidera reliqua, quæ veluti Ministri inferiores eidem assistunt: attamen nec in his, nec in illâ nativa lux est, & propria, sed mutuata solùm, quam ideò terra Soli acceptam refert. Istiusmodi affectus privatus, & favor Majestatem non dedecet, quando Princeps oneris publici partem in amicum sic derivat, ut sibi tamen arbitrium & auctoritatem supremam reservet: talis enim privata benevolentia non gratia solùm est, sed officium; non favor, sed laborum communicatio. Nec tantoperè in invidiæ incurreret oculos, si Principes prudentiores eam alio vestirent nomine, quale esset, verbi gratia, munus

a Naaman Princeps militia Regis Syria, erat vir magnus apud Dominum suum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syria, 4. Reg. 5. 1.

nus præsidendi in Consiliis & Tribunalibus; sicut Præfecti urbis Romæ olim extra invidiam erant, licet alteri essent Cæsares.

Subditorum felicitas in eo consistit, quod Princeps non adamanti similis sit qui ferrum ad se attrahit, & aurum respuit; sed quod talem legere sciat Ministrum, qui si quid bene laudabiliterque fiat, uti & gratias omnes Principi tribuat; onera vero, & odia Populi in se suscipiat; qui attento ad bonum publicum animo illi adsit in omnibus; qui sine ambitione curet negotia: sine fastidio audiat, sine passione consultet, & nullâ damni vel commodi proprii habitâ ratione decernat, ac statuatur; qui denique ad utilitatem publicam, non suam, aut ad conservandam gratiam & favorem Principis, negotia dirigat. Hæc mensura est, quâ cognoscere licet, num familiaritas illa ex zelo sit an tyrannidem spectet. In electione talis Ministri magnam curam ac diligentiam adhibere debent Principes, dando operam, ut ne ex solo affectu aut levitate voluntatis id fiat, sed propter eximias dotes, ac merita: interdum enim privata ejusmodi benevolentia non à consilio est, sed à casu; non à gratiâ, sed à diligentia, & industria. Concursum aliquis aulæ erigere solet & adorare idolum, cui certam quandam dignitatem, & Majestatis splendorem tribuit multorum cultus, qui flexo poplite illud venerantur, luminaria illi incendunt, & thura adolent, precibus suis ac votis auxilium illius implorantes. Quemadmodum verò industria immutat subinde cursum fluminis, & alioversum dirigit; ita fit interdum, ut qui negotia in aulis habent, relicto ordinario negotiorum alveo hoc est Principe, ejusque consiliis, per alium aliquem, qui Principi charior & familiarior est, ea derivare soleant; cujus deinde artes gratiam sic quasi captivâ detinent, ut Prudentissimus etiam

S

Prin-

a *Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum qui ante tempus, tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum estimaverunt. Sap. 14. 20.*

Princeps ab iis sese expedire nequeat. Nemo cautior, nemo magis sui Dominus, quam a Tiberius; & tamen Sejano se subdidit. In quo casu nescio sanè, num favor ille humana sit electio, an potius vis aliqua superior ad majus bonum, vel damnum Reipublicæ. Spiritus sanctus ait, singulare Dei esse *b* iudiciam. Et si Tacito *c* credimus, Sejanus non tam solertiâ (*quippe iisdem artibus victus est*) quam Deum ira in rem Romanam, cuius parti exitio viguit, occiditque. Damnum, quod caveri vix potest, quando privata illa benevolentia cadit in Virum aliquem magnum, uti plerumque in aulis fieri assolet, ubi primi è Nobilitate serviunt: nam qui ad illam familiaritatem semel delectus fuerit, auctoritate sanguinis, & familiæ amplitudine eam porro tueri conabitur, nec facile ab ea dimoveri se à quoquam patietur: quomodo factum olim Joanni Alphonso Roblesio *d* temporibus Joannis Secundi Regis. Illud nimirum meo iudicio innuere voluit Rex Alphonfus Sapiens, quando agens de Familiâ regiâ in quâdam suâ lege sic loquitur. *e* *E otrosi de los nobles, omes, è poderosos non se puede el Rey bien servir, en los oficios de cada dia. Ca por la nobleza desdeñarian el servicio cotidiano; è por el poderio atreverse y en à fazer cosas, que se tornarian en daña. e en despreciamiento del.* Cor Principis nunquam sine periculo est in manu subditi, quem ob sanguinis claritatem, & potentia amplitudinem alii suspiciunt. Quanquam, si gratia illa cadat in Virum aliquem magnum, zelosum & attentum ad obsequium, & honorem sui Principis, & ad bonum publicum, minus habet periculi: in eo enim casu non tanta erit invidia, & odium Populi, & obedientior fiet imperiis, quæ per ejus manus

a Tiberium variis artibus devinxit, adeo ut obscurum adversus alios, sibi unum incautum, intellectumque efficeret.

Tacit. l. 4. Ann. *b* Multi requirunt faciem Principis, & iudicium à Domino egreditur singulorum Prov. 11. 26. *c* Tacit. l. 4. Annal. *d* Mar. Hist. Hisp. l. 20. c. 15. *e* L. 2. tt. 9. p. 2.

nus eunt ad alios. Illud tamen nunquam non erit perutile, si Princeps suam benevolentiam inter auctoritatem suam, & Amici merita quasi in æquilibrio conservare noverit; in partem tantum gubernationis, quam solus sustinere non potest, eum admittendo. Nam si totum illi committat, officio Principis sese exuet, experieturque incommoda, quæ Rex Astuerus quondam expertus fuit, postquam subditos suos omnes a manu arbitrio & permisisset. Quod largiri ipse potest, aut sua firmare manu, id ne largiatur, aut firmet alienâ. Oculis aliorum uti non debet, qui suis videre potest oculis. Quæ ad Tribunalia & consilia pertinent, in iisdem pertractetur; ipse deinde ore tenus de iis statuatur cum Præsidiibus, & iis, qui à secretis sunt, è quorum relatione negotiorum notitiam hauriet; erunt autem responsa ipsius brevia, & quantum fieri licebit, ad justitiæ normam, quàm optima, collata cum iis ipsis, per quos negotia ista gesta fuerint. Ita Pontifices solent, & Imperatores, & olim sic faciebant Hispaniarum Reges, donec Philippus Secundus; utpote calami gloriâ insignis, introduxit, ut consultationes de scripto fierent, qui mos deinceps invaluit, & privatæ familiaritati ansam dedit. Oppressi enim Reges variorum scriptorum prolixitate, coguntur ea uni alicui committere, & qui iis familiarior sit.

Plura favoris & benevolentia signa huic tali Princeps exhibeat: nam qui illius meruit gratiam, & in partem venit laborum, meretur etiam anteferri aliis. S. Petri umbra miracula b edebat. Quid magnum ergo, si majori cum auctoritate, quàm alii, agat omnia Principi charior, qui umbra quædam illius est? Aliqui tamen favores, & gratia etiam, ro aliis reservanda sunt; Nec eętam amplæ sint, ut subditi conditionem exsuperent, eumq; Principi æqua-

S 2

lem

a De Populo age, quod tibi placet. Est. 2. 1. b Vt veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis. Act. 5. 15.

lem, reddant, velut si aſcitus in aulam Imperii conſors audientiam impertiatur, & negotiantium turbam post ſe trahat, id quod exiſtinationi & auctoritati Principis haud parum derogat. Qui gratiã apud eum pollet præ cæteris, umbram ſe eſſe credat, non corpus. Hæc cauſa fuit, cur periculis sæpe fuerint Caſtellæ Reges, eò quod ad privatas hæc neceſſitudines admiferint alios. Cum enim tunc Regnum poteſtas minus ampla eſſet, quantumvis parum iis concederent, facile tamen præponderabat poteſtati regis; uti accidit Regi Sanctio, cognomento Forti, & propter familiaritatem nimiam Lupi Hari; Regi Alphonſo Undecimo ob amicitiam privatam Coniti Alvari Oſorii; Regi Joanni Secundo, & Henrico Quarto ob ſingularem erga Alvarum Lunam, & Joannem Paciechum affectum. Momentum totum familiaritatis iſtius in eo conſiſtit, ut uterque menſuram implere noverit, Princeps quidem ut ſciat, b quantum tribuere amico poſſit; hæc vero quantum à Principe accipere: cætera, quæ extra menſuram iſtam ſunt, invidiam argent, amulationes creant, & pericula.

a Mar. Hiſt. Hiſp. l. 4. c. 10. b Tac. l. 14. Annales.

S Y M B O L U M. L.

Despicit Mons reliqua Naturæ opera, & præ omnibus aſſurgit altiùs, ut ſe ſuaque cum cælo communicet. Ne vallis hanc ei gloriam invideat. Tametsi enim favoribus Jovis ſit prior, una tamen etiam ictibus fulminum eius magis expoſitus eſt. Circum illius tempora coguntur nubes: ibi armantur tempeſtates; ille vero primus omnium eſt, in quem furore ſuo deſerviunt. Idem proſus in iſis muneribus, & officiis accidit, quæ Regibus vicioſiora ſunt. Vis activa potentie, quæ pollent, graviùs nocet iis, qui abſunt propius. Communicatio eorum non minus venenata eſt, quàm alicujus a vipera.

a Longè abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non ſuſpicaberis timorem mortis. Communicationem mortis ſcilo. Eccl. 9. 18, & 20.

peræ. Quisquis inter illos ambulat, medios inter laqueos, & arma hostium offensorum a ambulat. Favor & indignatio in Principibus adeo contraria

est, ut cum electu, ut a salmine videtur;

sunt inter se, ut nullum inter ea intercedat medium, Quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambulabis. Eccl. 9. 20.

Eorum amor teporem nescit. Si in odium convertatur, ab uno extremo transfilit ad aliud; ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit, & odisse eo cum effectu, ut à fulmine crederes, quod simul ac auditur tonitru, aut fulgur percipitur oculis, jam corpora obvia redegit in cineres. Flammæ instar est in corde Principum gratia, eadem facilitate, qua succenditur, rursus extinguitur. Fuêre, qui existiment, fatale periculum iis esse, qui Principibus tantoperè in amoribus a sunt. Et sanè luculentè illud testantur exempla tam præterita, quàm præsentia, hac nostra etiam ætate, qua potentissimos Magnatum amicos subito cecidisse vidimus. In Hispania Ducem Lermam; in Francia Marefchallum de Ancre; in Anglia Ducem Buckinghamum; apud Batavos Joannem Oldenum Barnefeltium; in Germania Cardinalem Cleselium; Romæ Cardinalem Nazaretum. Id tamen variis causis asseribi potest, aut quia Princeps tribuit omnia, quæ potuit, aut quia Privatus, ut vocant, obtinuit omnia, quæ *b* cupiebat. Vnde dum ad supremum usque conscenderit fastigium, necessum est, ut in præceps ruat, & esto, in gratiis unius, & ambitione alterius, quædam sit moderatio, quæ tamen constantia esse potest in voluntatibus Principum, *c* quæ ut vehementiores, sic mobiles sæpè sibi ipsa adversa sunt? Quis affectum firmare poterit, qui non uno rerum genere capitur, & materiæ primæ, ut Philosophi loquuntur, quàm simillimus est, cujus appetitus una non expletur forma, sed varietate potiùs oblectatur? Quis favere & conservare poterit benevolentiam illam, tot casibus, & affectionibus animi obnoxiam? Quis erit tam integer, ut existimationem, quam de ipso concepit Princeps, apud universum statum tueri valeat? Singula-

a Fato potentia varò sempiterna. Tacit. lib. 3. Annal.

b An satius capit, aut illos, cum omnia tribuerunt: aut hos, cum jam nihil reliquum est, quod cupiant. Tacit. l. 3. Annal. *c* Salust.

gularis illa gratia omnium in se oculos convertit. Qui amici sunt Principum, per Privatum suæ credunt gratiæ detrahi; qui hostes, augeri odia. Hi si in amicitiam redeant, non nisi ea conditione redeunt, ut Privatus gratia excidat; illi si amicitiam deserant, omnem itidem culpam in eum ipsum conferunt. Semper contra ejusmodi Privatum æmulatio & invidia in armis excubant, intentæ in omnem occasionem, ut in ruïnâ præcipitent. Tanto in eum odio fertur Populus, ut mala etiã naturæ, & vitia Principis eidem tribuat. Bernardus Cabrera capite tandem luit tyrannides Petri Quarti Regis Aragoniæ, a cui charissimus semper fuerat. Eodem medio, quo Privatus gratiam Principis aucupatur, aliorum incurrit odium; ut verissimè dixerit fortissimus ille Heros Alphonfus Albuquerqueus, Indiarum Orientalium Gubernator, Ministrum, si Regi suo faciat satis, homines offendere; contrà si hominibus placere studeat, Regis gratiam amittere.

9. Quod si favor ille in solo cultu exteriori innititur artibus aulicis procurato, non nisi violentus est, ac furtivus, adeoque libertas Principis illud conabitur, ut tam durum servitutis jugum impositum sibi, non sponte susceptum excutiat.

10. Si est quædam voluntatis propensio, subest plurimum causis secundis, & cum ipsâ ætate mutationem subit, aut cum amici ingratitude, si is scilicet non satis agnoscat, è quo fonte hoc suum esse *b* hauserit.

11. Si fortè venustas oris & morum tanta est in Privato, ut manum quodammodo violenter Principis voluntati injiciat, aut brevi marcescit, aut oculis solùm servit, haud secus atque in vulgari amore usu venit.

12. Si est ob dotes animi majores, quàm sint in ipso

S 4
a Mar. Hist. Hisp. l. 7. c. 7. *b* Quoniam ignoravit, qui se finxit, & qui inspiravit illi animam, quæ operatur, & qui insufflavit ei spiritum vitalem. Sap. 15. 11.

Principe, mox atque hic illud agnoscit, factum est de gratiâ. Nemo enim facile fert in alio illam ingeni, aut fortioris animi excellentiam, quæ ipsi etiam potentia longè anteferri solet.

Si est ob labores publicos, & negotiorum curas, non minùs vigilantia in periculo est, ac negligentia: neque enim omnia semper respondent mediis, eò quòd varia intercidant; volunt autem Principes, ut ad sua vota, & appetituum desideria nihil non succedat. Successus secundiores casui, aut Fortunæ Principis a tribuuntur, non prudentiæ talis Privati; errores verò huic soli, licèt culpa aliena sit: nam prospera omnes sibi vendicant, adversa uni imputantur, ei nimirum, qui Principi magis intimus est. Quid? quòd & fortuita illi ascribant, uti Sejano, quòd Amphitheatrum collapsum esset, & Mons Cælius b conflagrasset. Nec eum incusant solum in negotiis, quæ ipse procurat, sed alienis etiam, aut his casibus, qui à voluntate Principis, & Natura pendent. Ita Senecæ culpæ datum, quòd Nero matrem suam aquis voluisset c submergere. d *Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Cæsaris, & cæterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur.* Si præcipuus aliquis Minister, Principi bene affectus, si quis ex ejusdem cognatione fato naturali concedat, mortis auctor contra jus fasque Privatus creditur; quomodo Duci Lermæ inhumatus, attamen naturalis obitus Principis Philippi Emmanuelis, Caroli Sabaudia Ducis Filii ascriptus fuit.

Si a Hæc est conditio Regum, ut casus tantum adversos hominibus tribuant, secundos fortuna sua. *Æmil. Prob. Tac. in vitâ Agric. b Feralemque annum ferebant, & omnibus adversis susceptum Principi consilium absentia, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes. Tac. l. 4. Annal. c Ergo non jam Nero, cujus immanitas omnium questus anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripisset, Tac. lib. II. Annal. d id. lib. 4. Annal.*

Si singularis illa benevolentia ex obligatione nascitur ob eximia præstita obsequia, oneris tædium & lassitudo paullatim subit Principem. a *Nam beneficia eo usque læta sunt, dum videntur exsolvi posse: ubi multum antevenere, pro gratiâ odium redditur.* Agnoscere beneficium, servitutis quoddam genus est: qui enim obligat, superiorem altero se constituit. Id quod cum suprema Majestate consistere non potest; cujus potestas hoc ipso non parum imminuitur, si obligatione major non sit, pressique Principes gratitudinis & debiti onere, insigniter ingrati fiunt, ut illo sese liberent. b *Sane quidam, quo plus debent, magis oderunt. Leve es alienum debitorem facit, grave inimicum.* Adrianus Imperator occidi jussit Titianum, quem à puero moderatorem habuit, & cui suum debebat Imperium. Taceo multorum sæpè annorum labores negligentia unica interire: solent quippe Principes ad castigandam levem aliquam offensionem longè esse proniores, quàm remuneranda obsequia. Si hæc adjunctam habeant gloriam, emulationem & invidiam in ipso excitant Principe, cui ea exhibentur. Sunt enim nonnulli Philippo Macedonum Regi similes, c *quem ita gloria cupidum dicebant familiares, ut omnia præclara facinora sua esse videri cuperet, & magis indignaretur Ducibus & Præfectis; qui prosperè & laudabiliter aliquid gesserint, quàm iis, qui infeliciter & ignavè; cujus vitii etiam Filius Alexander factus est hæres, d sua demptum gloria existimans, quicquid cessisset alienæ.* Eodem malo laboravit Jacobus Primus Aragoniæ Rex: nam postquam Blasæus Alagonius Morellam occupasset, in eam venit persuasionem cum majorem præ se gloriam illa expeditione adeptum fuisse, quare urbem istam illi ademit, & aliam, Sastago nomine, illius loco eidem tradidit. Quas non curas pepererunt Domitiano victoriæ Agricolæ, cum videret, e *privati hominis nomen super Principis attolli?* Adeò ut rebus

S 3

opti-

a idem l. 4. Anal. b Sen. Ep. 19. c Demosth. d Curtius. e Tacit. in vita Agric.

optimè gestis, tum vel maximum sit periculum.

Si gratia ab obedientia oritur, qua sese privatus ille ad nutum & arbitrium Principis in omnibus accommodat, effrænem inducit gubernandi modum, quo nunc hic, nunc ille præcipitat, dicta aliàs adulationis incommoda incurrendo. Nec minus periculi obedientia habet, quàm inobedientia: nam si id, quod jubetur, bene feliciterq; evenit, mandato Principis tribuitur; sin malè ipsi Privato. Quod si obtemperatum non fuerit, putatur, aut defuisse successum, aut errorem obstitisse. Si iustia æquitati repugnaverint, excusare se hoc nomine non audet, ne Principem offendat verbo, culpa omnis palàm in ejusmodi Privatum confertur ab omnibus, & ne Princeps mali auctor videatur, pati eum sinit, aut in opinione Vulgi, aut in manibus judicis; quomodo Tiberius Pisoni fecit, postquam hic illius jussu Germanicum veneno è vivis sustulerat, a *cujus integram causam ad Senatum remisit*: cumq; is Romam venisset, perinde se habuit Tiberius, ac si nihil ea de re sciret, licèt complex esset; sanè Pisoni nullo magis exterritus est, quàm quod Tiberium sine miseratione, sine irâ obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu perumperetur.

Si favor ille singularis in hominem cadit, non optimè à naturæ donis, instructum, & insignem meritis, tanto negotiorum oneri succumbet: sine forti enim ac robusto animo, sine ingenio perspicaci gratia Principum diu conservari non potest.

Si hæc ex virtutum conformitate nascitur, Principe nuntium iis remittente, etiam illa dissolvitur: quod enim familiarem istum, qui contrariis moribus inconstantiam ejus arguit, & cujus opera ad vitia consecranda ei utilis b esse non potest.

Si Princeps Ministrum quempiã præ cæteris amat ideo, quod pro instrumento ei sit, quo propensiones suas pravas & cupiditates exequitur, mala omnia

a idem. l. 3. Annal. b *Gravis est nobis etiam ad videntura, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutata sunt via ejus.* Sap. 2. 15.

nia in eum recidunt, quæcunque aut personæ Principis inde creantur, aut administrationi publicæ; & Princeps quidem facile sese purgat, eum à gratia sua excludendo, aut mox eum odisse incipit, tanquam scelerum suorum testem, cujus præsentia sua ipsi delicta quasi exprobrat. Nec alia de causâ Anicetus, executor mortis Agrippinæ, Neroni odio erat, a quàm quia malorum facinorum Ministri, quasi exprobrantes aspiciuntur. Pari quoque ratione Tiberius b scelerum Ministros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatus, & oblati in eandem operam recentibus, veteres & pragraves adflixit. Cum executione unà odium mortui, & gratia necem jubentis desint, satisque purgatum se Princeps existimat ex eo, quod crimen punitum sit, ut Plancinæ c accidit.

Si amor ille è magnorum secretorum communicatione oritur, ab iis ipsis periclitari incipit: siquidem ea quasi viperæ quadam sunt in Privati istius pectore, quæ interiora ejus arrodunt viscera donec foràs erumpant; quia aut levitas, aut ambitio (ut palàm fiat, quàm apud Principem gratiofus sit) ea detegit, aut innotescunt aliunde, aut per discursum sese produnt, & familiarem ejusmodi invisum reddunt; quin etsi illud non accidat, hac ipsa tamen cura, quòd ista commiserit aliis, liberatum se Princeps cuperet, dilacerando saccum, in quo illa sunt abdita. Quot secreta, tot & pericula.

Nec illud minus, si gratia in eo fundetur, quòd Privatus fors ignaviæ & indignitatis Principis conscius sit; talis enim favor, timor est potius, quàm benevolentia animi, nec ferre potest Princeps, ut honor suus ab alieno dependeat silentio, aut sit, qui eum interiùs apud animum suum despiciat.

Si gratia est exigua, invidia furori satis resistere non potest, sed sternitur à quovis vento, haud secus ac arbor aliqua non sat firmis nixa radicibus.

S 6 Si
 a Tac. l. 14. Annal. b idem. l. 4. Annal. c Ut odium & gratia desinere, jus valuit. idem l. 6. Ann. d Secretum meum mihi, va mihi. l. 24. 16.

Si magna illa est, illi ipsi Principi, à quo ortum suum ducit, æmulationem ac metum injicit, adeoque sollicitum eum habet, quomodo tanto se onere liberet: sicuti dum saxa saxis superinjicimus, timeamus ne moles ista, quam congestimus, in nostra corruat capita, adeoque in partem contrariam impellimus. Videt Princeps Statuam, quam erexit, amplitudini suæ umbram offundere, & iterum illam dejicit. Dicam annon? videntur ferè in eo delectari Principes, ut suam ostendant potentiam, tam in destruendis ejusmodi statuis, quam in iisdem fabricandis: cum enim finita illa sit, & certis circumscripta limitibus, immensæ similis esse non potest, nisi ad suum redeat centrum, unde egressa est, aut in circulum ambulet.

Hi sunt scopuli, ad quos allisa privatae illius amicitiae navis confringitur, tanto majori cum damno, quanto vela sua distenderit latius; quòd si aliqua evadat incolumis, id ideo accidit, quia aut temporis portum subiit, aut antè etiam ad mortis litora appulsa fuit. Ecquis igitur tam solers, ac providus est nauta, qui gratiæ clavum tenere ritè noverit, & in mari tam periculoso vela facere? quæ prudentia, quæ artes ex eo eripere eum poterant? quæ scientia chymica argentum affectûs Principis consistere faciet? præsertim cum gratia in notissimis etiam fundata meritis, obsistere nequeat invidiæ, & machinationi tot hostium, qui in ejus ruinam conspiciant; sicut nec Rex Darius, nec Rex Achis satis tueri poterant gratiam Daniëlis & Davidis, contra Principum & Satraparum a odia. Quin ut his satisfacerent, necessum fuit, hunc quidem pellere in exilium, illum vero leonibus objicere, tametsi ambo-

a Torr) Rex cogitabat constituere eum super omne regnum: unde Principes & Satrapæ querebant occasionem, ut invenirent Daniëli ex latere Regis: nullamque causam, & suspicionem reperire potuerunt. Dan. 6.

rū probitas & innocentia satis iis perspecta a esset. Verū licet nulla tanta sit prudentia, aut circumspēctio, quæ impedire possint eos casus, qui à Privato non dependent, multum tamen efficere poterunt in iis, quæ in illius sunt arbitrio, & minimū absque noxa erit, si forsan gratiā excidat. Unde operæ pretium duxi principales ruinæ illius causas, ex imprudentiā ferē, & malitiā natas, hīc sigillatim expendere, ut de iis factus certior, tantò securius eas devitare possit.

Quare si paullo attentius considerare placuerit maximas, & actiones eorum, qui gratiā & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præsertim; videbimus plerosq; periisse, quia constanter uti nescierunt bonis iis mediis, quibus Principis favorem sibi conciliarant. Omnes ferē, ut hunc mereantur, & populi applausum habeant, in amicitiam & familiaritatem illam sese insinuant, animum zelosum, demissum, humanum, & obsequiosum præ se ferendo, eaque suggerendo consilia, quæ ad majorem Principis gloriam, & amplitudinis ejus conservacionem spectare videntur. Qua arte Sejanus usus, qui *b incipiente adhuc potentia, bonis consiliis innotescere volebat,* Ubi verò jam gratia ista plenè potiti fuerint, clavum illum deserunt, existimantque ad navigandum non amplius eò opus esse, sed solam favoris auram sibi sufficere.

Interim sub initium enituntur sedulo, ut in actionibus suis rei privatae obliti & in sola commoda Principis intenti videantur, tanquam qui illius obsequium vitæ & fortunæ suis anteferant. Quo fit, ut falso persuasus Princeps credat se in ejusmodi aliquo homine fidelem laborum socium nactum esse,

a Non inveni in te quicquam mali, ex die qua venisti ad me, usque in diem hanc: sed Sazapis non places. 1. Reg. c. 29. 6. Tunc Rex præcepit; & adduxerunt Danielelem, & miserunt eum in lacum Leonum. Dixitque Rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, ipse te liberavit. Dan. 6. 16. b Tacit. l. 4. Annal.

esse, & pro tali ubivis eum, atque apud omnes de-
 pradicet. Quo nomine Tiberius a Sejanum non modo
in sermonibus, sed apud Patres, & populum celebrabat.

Porro operam dant, ut insigni aliquo, & heroico
 facinore fidelitatem suam probent Principi, quo a-
 nimum ejus occupent; uti fecit Sejanus, quando
 brachiis suis, & capite ruinam montis sustinuit, qui
 supra Tiberium collabebatur, *b praebuitque ipsi mate-
 riam, cur amicitia constantiaeque sua magis fideret.*

Quae opinio de Privati fidelitate, si semel in Prin-
 cipis animo inhaerit, facile is sibi persuadet, se de
 eadem securum esse in posterum, & consilia illius,
 quanquam exitiosa, lubens audit, utpote cui plus,
 quam sibi ipsi confidit. Id quod in Tiberio post ca-
 sum illum videre *c* licuit. Atque hinc gravissima
 nascuntur damna: illa enim praconcepta opinio
 viam omnem obstruit, ut errorem suum Princeps
 agnoscere nequeat; quin ille ipse Privati cultum
 promovet, permittendo ut extraordinarii ipsi ho-
 nores deferantur, quomodo permisit Tiberius, cum
 proponi palam, *d colique per theatra, & fora effigie Se-
 jani, interque Principia legionum sineret.* Nec mora,
 susurrus ille favoris mox ab una aure transit ad a-
 liam, & inde novum formatur idolum, sicut ex
 inauribus vitulus ille *e* Aaronicus; immo ausim di-
 cere, aut favor ejusmodi singularis non esset peni-
 tus, aut certe tanto tempore non duraret, si alio-
 rum acclamatio, & applausus non esset. Cultus
 iste *avaritiam & arrogantiam parit*, ad amplitudinem
 tuendam, *praecipua validiorum vitia.* *f* Qui semel fa-
 ctus est Principi familiarior, suimet obliviscitur,
 & labuntur paullatim eximia illae dotes, ob quas
 in initio amari coepit, tanquam ascititiae fortunam pro-
 speriore sensim in apertum vitia proferente, quae

ars
a idem l. 4. Ann. *b* idem l. 4. Annal. *c* Major ex eo, &
 quanquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide
 audiebatur. id. l. 4. Ann. *d* Tac. l. 4. Annal. *e* Quas
 cum ille accepisset, formavit opere susorio, & fecit ex iis
 vitulum conflatilem. Exod. 32. 4. *f* Tacit. l. 1. Hist.

ars tantisper celaverat. Ita Antonio Primo factum, a in cuius ingenio avaritiam, superbiam, ceteraque occulta mala patefecit felicitas. Potentiâ nimia perturbatur ratio, & ad intimam admissus amicitiam facile majora se audet. Vides hoc iterum in Sejano; is enim b nimia fortuna secors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia, ad Cæsarem codicillos eâ supra se componere non erubuit. Negotia non procurat, ut Minister, sed magis ut imperii socius (quo in genere Mucianus deliquit graviter c) & relicto Principi solo nomine, omnem auctoritatem sibi d arrogat. Neque ullus est, qui dice-re audeat, quod Bethlabee dixit Davidi, Adoniâ regnum usurpante: e *Ecce nunc Adonias regnat te, Domine mi Rex, ignorante.* Atque in eum finem contendit Privatus virtutibus regiis antecire Principem, ut præ eo æstimetur. Quo artificio usus est Absalon, ut Regis Davidis auctoritatem minueret, affectando nimirum benignitatem & promptitudinem in audiendis subditorum querimoniis, quâ re f furabatur, ut inquit scriptura, *corda virorum Israël.*

Nec talem se esse credit Privatus, nisi suam potentiam cum domesticis, cognatis, amicisque communicet, atque adeo ut securior sit, illud maxime e re suâ fore arbitratur, si præcipua iis munia conferat, & invidiæ vires, ac nervos incidat. Quo fine Sejanus g clientes suos honoribus aut Provinciis ornavit. Quia verò potestas ista haud parum derogat auctoritati consanguineorum Principis, qui privatæ illi amicitiae modis omnibus obnituntur, nec satis æquo ferre possunt animo, quod gratia sanguine potentior sit, quodque Princeps inferiori se subjiciat, à quo dependere ipsi debeant (quod periculum Sejanus etiam in Tiberii familia

agnos-
a idem l. 3. Hist. b idem l. 4. Annal. c Mucianus cum expedita manu socium magis Imperii quam ministrum, agens. idem l. 2. d. Vime Principis amplecti, nomen remittere. idem l. 4. Hist. e 3. Reg. c. 1. 18. f 2. Reg. c. 15. 6. g Tacit. l. 4. Annal.

a agnovit) discordias illos inter & Principem Privatus excitat. Ita Sejanus per speciem amicitiae monebat Tiberium, Agrippinam matrem ei insidias b struere; Agrippinam vero, ei venenum parari à c Tiberio.

Quod si istorum aliquid Privato succedit felicitus, ad majora attentanda audaciam sumit. Druso mortuo Sejanus totam Germanici familiam cogitavit extinguere. Unde occaecatus tandem ejusmodi Privatus passione, & potentia nimia, apteris artibus occultis, in aperta prorumpit odia adversus consanguineos; uti Sejano accidit contra Agrippinam, & Neronem. Nemo Privatum de periculo suarum actionum commonete audet; omnes enim ad ejus conspectum Majestate plenum contremiscunt; sicut filii Israël trepidabant ad intuitum Moysis, posteaquam hic Deo factus fuerat d familiarior, cumque videat se haberi pro Principe, sensim legitimo Principi molitur e insidias, & Subditos tyrannicè opprimit; quippe qui certò sibi polliceri nequit, quòd iis uti possit benevolis; quo fit, ut desperati ipsi dubitare incipiant, num forte minore avaritia, & licentia grassaturus esset, si ipse imperaret, quando nunc, cum rerum nondum potiatur, f & subditos eos

a Caterum plena Caesarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. Tacit. l. 4. Annal.

b Instabat quippe Sejanus, incusabatque diductam civitatem, ut civili bello esse, qui se partium Agrippinae vocent, ac ni resistatur, fore pluris. idem l. 4. Annal. c Ca-

terum Sejanus inærentem, & improvidam altius percussit, Immissis qui per speciem amicitiae monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. idem l. 4. Annal.

d Videntes autem Aaron, & filii Israël cornutam Moysi faciem, timuerunt propè accedere, Ex. 34. 30. e Multi

bonitate Principum, & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam; & non solum subditos Regibus nituntur opprimere; sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moliantur insidias. Esth. 6. 2.

f Tac. l. 1. Histor.

habet, ut servos, & viles, ut alienos; id quod Orho
expendebat in Vinio, qui apud Galbam gratia &
auctoritate valebat plurimum.

Atque omnia isthæc sic attentata ipsa etiam peri-
cula majora faciunt: auget enim in dies invidia,
& armat sese contra Privatum malitia; cumque is
existimet, se illam, nisi aliqua alia majori, superare
non posse, omnes eas artes adhibet, quas æmulatio
gratiæ, magis etiam furiosa, quam ipsius amoris illi
suggerit; & cum porro ejusdem stabilitas à constan-
tia affectus Principis dependeat, illud in primis fati-
git, ut delitiis, & sceleribus, præcipuis tuendæ gra-
tiæ instrumentis, eum sibi devinctum servet, quibus
& Vitellii aulici uti solebant, apud quem a *summo ad*
potentiam iter prodigis epulis, & sumptu, ganeaq; satiare in-
explebiles ejus libidines. Et ne Princeps ulli cuiquam fi-
dem habeat, allaborat Privatus, ut diffidat omnibus,
bonis præsertim, quos magis timet præ cæteris. *b*
Sic optimi cujusque criminatione eo usque valuit Vatinius,
ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos præmitteret.
Quod & obtinuit Sejanus, *c sui obtegens, eam ob*
rem, in alios criminator.

Sciens verò Privatus, nihil huic suæ apud Prin-
cipem gratiæ magis obstare; quam ejusdem Prin-
cipis stabilitatem, omni studio contendit, ut ne quid
ille resciscat, intelligat, videat, audiatvé, nevé
circa se habeat aliquos, qui oculos ei aperiant. Cu-
rat item, ut negotia & labores detestetur, totum il-
lius animum occupando jucunditate venationis, lu-
dis & tripudiis, ut sensibus aliorum distractis, nec
oculi attendant ad ea, quæ in aulis pertractantur,
nec aures obtreccionem, & lamenta subditorum
percipiant; uti fiebat in Sacrificiis Idoli Moloch,
quando pulsabantur tympana, ne infantium immo-
latorum gemitus & ejulatus audirentur. Interdum
etiam majori cum artificio eum negotiis & scriptu-
ris implicat, ut defatigetur, perinde ac juniores
a idem l. 2. Histor. b idem l. 15. Annal. c Tacit. l. 4.
Annal.

equos in molliori solo solemus exercere, ut ferocitate deposita fiant mansuetiores, & frenum atque ephippium admittant. Ad eundem finem illi persuadet, ut audientiam ipse impertiat, ac deinde datus in lassitudinem negotia Privato committat, ratus suo se satisfacisse officio, quod petentibus aures dederit. *a* a ratione, ut quemadmodum Jeremias Propheta dixit de Idolis Babylonis Princeps nihil aliud sit, quam id quod vult ejusmodi *a* Privatus.

Non equidem ille desiderat, ut res eant feliciter: mari enim tranquillo quilibet navigare potest; sed illud potius exoptat, ut coorta tempestate status Reipublicæ fluctibus æstuet, adeo ut Princeps ipse vereatur manum admoveere gubernaculo, & alterius opera magis indigeat: atque ut rimas omnes veritati obstruat, & solus ac unicus maneat negotiorum arbiter, longè extra invidiam positus, eum ab aula ad secessum & consortium paucorum avocet; quod & Scianum movit, ut Tiberium *b* ad vitam præcul Roma, amœnis locis degendam impelleret: multa quippe providebat. Sua in manu aditus, literarumque magna ex parte se arbitrum fore. cum per milites commearent: mox Cæsar in vigente jam senectâ, secretoque loci mollium munia imperii facilius transmissurum; & minui sibi invidiam, adempta salutantum turba, sublatisque manibus vera potentia augere.

Omnes istæ artes non leve Reipublicæ, & existimationi Principis damnum adferunt, in quo genere is peccat gravius, qui iisdem gratiam ejus aucupatur, quàm qui eum *c* offendit. Etenim ad offendendum unum solum committitur delictum; ad favorem verò singularem obtinendum, complura designantur, atque hæc semper, & honori Principis derogant, & bono publico adversantur. Gravi-ter fateor, Respublica læditur morte violentâ sui Principis; tandem tamen alio in ejus locum sus-
fecto.

a Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes Baruch. 6. 45. *b* Tac. l. 4. Ann. *c* Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quàm cum offendimus. Tac. l. 15. Ann.

fecto curatur illicò : quod fieri non potest, quoties vivum adhuc Principem istiusmodi artibus inutilem prorsus & inidoneum reddunt ad gubernationem : quod malum non nisi iisdem, quibus vita, finibus terminatur, cum gravissimis interim boni publici detrimentis; quæ cum quotidie magis magisque sentiantur, & deplorentur ab omnibus, qui sibi persuadent, affectum illum singularem non arbitrii esse, sed violentiæ, non electionis, sed coactionis & necessitatis; eumque multi fortunam suam collocent in eo evertendo, tanquam felicitatis suæ obstaculo, nunquam non contra illum armati, fieri non potest, ut ad illud desit occasio, aut ut non Principi aliquando aliquod ejusmodi artificium innotescat adeoque invidia tora, & odia omnia contra Privatum concepta in ipsum recidant, uti Tiberius tandem agnoscere visus *a* est. Quod si Princeps oculos aperire incipiat, unà etiam potentiam, quam Privato concessit, timere incipit. Quæ causâ fuit, cur Tacitus hæreret dubius, magisne Tiberius amaret Sejanum, an *b* metueret, & cum antea de gratia ejus tuenda esset sollicitus, postea ejus odium magis laborabat restringere.

¶ Istud nimirum est momentum criticum singularis illius Amicitia, in quo omnes grave periculum subeunt: nam neque Princeps dissimulare novit, si sibi non fiat satis; neque Privatus in ea Principis indignatione tueri se potest, & factò inter illos diffidio, familiaritatis vinculum dissolvitur. Intuetur Privatum Princeps, ut gratia sua & favore indignum; is vero Principem, ut ingratum tot obsequiis; quia tamen existimat, hunc opera sua carere non posse, atque ideò se propediem revocandum, subducit sese ad tempus, & locum dat, ut alius aliquis in negotia subingrediatur, & illas animorum alienationes foveat. Quo celerrimè fit, ut gratia in

a Per quo invidiam tui me quoque incusant, idem lib. 4. Annal. *b* Dum Sejanum dilexit, timuitve, Tacit. lib. 6. Annal.

mutuum convertatur odium, ipsa Privati impatiētia opitulante, ut illa tanto citius dissolvatur. Mox lat illicō fama, quod gratia exciderit, & omnes facti audaciores, insolentius in eum insultant, ita ut ne ipse quidem Princeps ei rei mederi possit. Cognati & amici animo ruinae ejus praevidentes, & periculum, quod inde sibi imminet, male metuunt, ne ruinae eidem ipsi quoque involvantur. Non secus ac arbor aliqua ex altissimo monte idivoluta in praecipitum, arbores alias, quae sub umbra illius erant, secum trahit. Atque illi quidem omnium primi ruinam istam promovent, ut semet in tuto collocent, & deinceps collaborant omnes, alii qui ut amici, alii ut hostes, nihil exoptantes aliud, quam ut inclinatus ille paries penitus corrumpatur. Princeps, quem suimet pudet, illud fervitutis iugum excutere nititur, & suam sibi auctoritatem restituere. Unde culpam omnem malorum praetitorum in Privatum confert, tanquam in auctorem praecipuum. Quo porro fit, ut suis met irretiat artibus, nec quicquam sua ei prodest solertia, ut in Sejano videre licuit, & quanto magis se iis contendit eximere, tanto magis suam accelerat ruinam. Nam si gratia semel agrotare incipiat, mox expirat, nec ullum superest remedium, quo sanitatem pristinam recuperet.

Atque ex iis, quae haecenus diximus, satis liquet, maximum singularis illius familiaritatis periculum esse à variis illis modis, quibus ambitio perennem & stabilem eam reddere cogitat. Idem quippe ejusmodi amicis Principum accidit, quod iis, qui valetudinem suam nimis curant sollicitè, qui dum eandem medicamentis variis conservare student, destruunt potius, & vitae suae spatium imminuunt.

a Quidam male alacres, quibus infructuosa amicitia gravis exitus imminet. idem l. 4. An. *b* Quousque irrucis in hominem? interficite universi vos: tanquam parieti inclinato, & maceris depulsa. Psal. 6. 14. *c* Non tam solertia (quippe iisdem artibus victus est.) Tac. l. 4. Annal.

minuunt; & sicut nullum opportunius est remedium, quam abſtinentia, & aliis in rebus moderatio, ſinendo interim Naturam, ut ſuum faciat officium: ita ſi gratia illa & favor languere cœperint, optimum conſilium eſt nullam adhibere medicinam; ſed bono & ſincero affectu, atque animo à cupiditate utilitatis propriæ, & omni aliâ paſſione libero ſervire Principi, permittendo interim, ut meritum operetur; & veritas ſecura magis, & ſtabilis, quàm artificium; & utendo ſolum præſervativis quibuſdam, quæ aut ad ipſum Privatam pertinent aut ad Principem, aut ad Miniſtros ejuſdem, aut ad aulam, aut ad populum, aut ad exteros.

Quod ad ipſum Privatam attinet, cum moderate, comitatis, & humanitatis ſtatum conſervare debet, in quo fortuna eum reperit. Diſpellat à fronte illos ſingularis amicitiaſ ſplendentes radios, quomodo faciebat Moyſes, populo locuturus, poſtquam à familiari cum Deo colloquio è monte & revertebatur, ita ut nulla in eo Majæſtatis argumenta, aut hujus ſua cum Principe familiaritatis oſtentatio appareant. Daniel, etſi apud multos Reges gratiâ polleret, unâ tamen cum aliis in anteriori conclavi morabatur. Fugiat honores illos, qui aut ad Principem pertinent, aut Miniſtri ſphæram videntur excedere; & ſi quis hos tales ei deferre paret, moneat ingenuè, & que ſe, ac illum, ſervum eſſe Principis, cui iſta honoris ſigna debeantur: quemadmodum Angelus S. Joannem monuit, cum eum venerari e veller. Ne affectus ſuos, & paſſiones gratiæ, quâ valet, beneficio executioni det. Audiat patienter, benevolè & humaniter, & reſpondeat. Favores aliorum ne captet, nec indignationes

a Sed operiebat ille ruruſus faciem ſuam, ſi quando loquebatur ad eos. Exod. c. 34. 35. *b* Daniel autem erat in foribus Regis. Dan. 2. 49. *c* Vide ne feceris: conſervus tuus ſum, & fratrum tuorum habentium teſtimonium Jeſu: Deum adora. Apoc. c. 19. 10. *d* Audi tacens & præ reverentia accedet tibi bona gratia. Eccl. 32. 9.

tiones metuat, nec quo loco sit apud Principem dissimulet, nec rerum administrationem, & auctoritatem supremam ambiat, nec armet sese contra invidiam, nec adversus emulationem se muniat: in his enim ad suam defensionem parandis subsidiis, præcipuum consistit periculum. Deum, & infamiam metuat.

Sed & à familiâ & sanguine non leve Privato periculum est. Tametsi enim hujus actiones Principi probentur, ac populo, ea tamen, quæ à Domesticis, & consanguineis ejus fiunt, placere semper non solent, quorum dissoluti mores, imprudentia, superbia, avaritia, & ambitio exosum eum reddunt, & præcipitant. Ne fallatur, in animum suum inducendo amicos aut cognatos à se erectos fortunæ & auctoritatis suæ columnas esse. Nam qui dependet à multis, in multis perichitatur, adeoque expedit eos intra modestiæ, & statûs sui humilioris terminos continere, procul à negotiorum procuratione, ita ut intelligant alii, eos nec gubernationis, nec gratiæ istius peculiari, ullo modo esse participes, nec ideo, quòd sint Domestici, in muniis præferendos. Quod si tamen præ aliis benè fuerint meriti, nollem cuiquam nocere Privati amorem, aut conjunctionem sanguinis. Christus exemplo suo id ipsum nos docuit, quippe qui in cognatos suos dignitatem Præcursoris, & Apostolici muneris contulit, at non Doctoris Gentium, neque Pontificatûs supremi, quòd istæ fidei S. Petri, & scientiæ S. Pauli deberentur.

§. Cum Principe sequentes servet regulas: Primum, illud semper præ oculis habeat, affectum illius & favorem facillimè immutari posse, & si quam fortè mutationem notaverit, in causam ne curiosius inquirat, nec notitiam illius præ se ferat, ne Princeps ei subdiffidere, aut æmuli ruinam ejus sperare incipiant, quæ hoc ipso in proximo est, quòd putetur, jam posse accidere. Deinde ne gratiam suam inniti faciat propensioni, & voluntati Principis, quæ

quæ facile variari possunt, sed merito potius: nisi enim hujus beneficio gratiæ aurum consolidatum fuerit, amulationis malleo resistere nequaquam poterit. Porro magis in Principe dignitatem diligit, quàm personam. Zelum prudentiâ moderetur, suam intelligentiam iudicio Principis: nemo enim ferre sustinet eum, qui secum de animi dotibus contendere satagit. Subditum se arbitretur, non illius socium, & tanquam factura, factori suo se æqualem non a æstimet. Honestum ducat & gloriosum seipsum perdere (si ita necessitas tulerit) ad augendam illius amplitudinem. Consilia ei suggerat cum libertate animi gratiosâ, de missâ, & b sincerâ, absque periculi ullius metu, & ambitione, ut Zelosus habeatur, in opinione suâ contumax. Nullum negotium ita trahat ad se, ut illud sibi quasi proprium efficiat, neque in eo suam agi existimationem reputet, ut hunc aut illum exitum sortiantur, aut sua solum consilia sequantur alii, aut si semel placuerint, non mutantur deinde. Ejusmodi enim conatus periculo non carent; & expedit propterea, ut ne in expediendis negotiis & decernendis tam ardens sit, ut sese ipse consumat, neque tam frigidus, ut congelet: sed moderato incedat passu, prout tempus & occasio tulerint. Eò insuper magis advertat animum, ut suo rectè fungatur munere in omnibus, quàm ad gratiam & favorem Principis, sine affectatione tamen, & c jactantiâ: nam qui eò solum nomine Ministrum agit, ut famâ incalescat, existimationem Principi suffuratur. Silentium ejus sit opportunum, si utilitas postulaverit; verba prompta, & expedita, si opus fuerit, id quod in quodam suo familiari collaudabat. Rex

a Theodo-

a Quid est, inquam, homo, ut sequi possit Regem factorem suum? Eccl 2. 12. b Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum. Regem Prov. 22. 11. c Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus. Luc. 17. 10.

4 Theodoricus. Principis obsequium privatae suae utilitati anteferat, quin sua & Principis commoda eadem esse ducat. Consanguineos Principis debitam prosequatur veneratione, suamque in eo securitatem collocet, ut benevolos eos habeat, nec ipsos inter & Principem foveat odia; sanguis enim facile amicitiam redintegrat cum ipsius Privati nocumento. Curet praeterea, ut Princeps optimos habeat ministros, & famulos, & imperandi modum eum fideliter doceat. Non oculos illi claudat, nec aures obstruat; quin in eo elaboret potius, ut ipse videat, tangat, & pertinetet omnia. Suos illi errores ac defectus cum modestiam exponat, neque ideo (si aliam necessitas ita postulaverit) offensam metuat: etsi enim ad tempus patiatur aliquid gratia, agnito tamen postea errore convalescit iterum, & b roboratur; uti Danieli cum Regibus Babyloniam usu venit. In iis, quae Princeps violenter statuit, & aggreditur, ita se gerat, ut declinet ea potius, quam rumpat, expectando donec tempus ipsum, & incommoda eum melius instruant. Ne impediatur, quominus ad aures ejus perveniant querelae & satyrae: haec enim, si in innocentiam cadant, grana salis sunt, quae Principis benevolentiam conservant, & monita quaedam ad errores vitandos, & corrigendos mores. Recte facta, eorumque gratiam Principi tribuat; errata vero, & successus minus prosperos sibi imputari ne aegre ferat. Ruinam suam tanquam certam & exploratam semper habeat, praestolando illam constanti & libero animo, & absque rei privatae studio, nec magnopere sollicitus sit de mediis, quibus suam apud Principem gratiam stabiliat. Qui magis metuit, ex alto citius praecipitat. Reflexio periculi caput obturbat, & c sequitur verti-

go
 a Sub genii nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter a-
 stabat, opportunè tacitus, necessariè copiosus. Cass. l. 5.
 ep. 3. b Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet
 apud eum magis, quam ille, qui per lingua blandimenta
 decipit. Prov. 28. 23. c Seneca.

go prærupta cernentes, quâ vertigine quotquot laborârunt ex iis, qui in Principum aulis præ cæteris gratiâ & auctoritâte floruere, omnes perierunt. Qui periculum istud contempfit, securus a transit.

§. Erga Ministros socium se gerat potius, quàm Dominum; patronum magis, b quàm accusatorem. Bonos ad meliora extimulet, è malis bonos efficere studeat. Caveat, ne suam ipse auctoritatem interponat, quando de eorum aut electione, aut depositione agitur. Iis negotia permittat, ad quos ea pertinent; Consiliorum cursum in consultationibus ne impediât: sinat omnes pervenire ad Principem; quod si hic eas cum ipso contulerit, poterit tunc iudicium suum liberè eloqui, non alio tamen affectu, quàm ut in rem communem optimè consulat.

§. Porro aula periculosissimus gratiæ illius scopulus est, & tamen omnes illâ utuntur, ut hanc firmant, & reddant perpetuam. Nullus in ea lapis est, qui solvi non cupiat & ruere, ut Privati illius statum diruat, non minùs destructioni obnoxiam, quàm illa Nabuchodonosoris ob metallorum diversitatem. Nemo quisquam in aula securus Privati amicus est, si eligit aliquos, odium & invidiam apud alios excitat. Si eos Principi charos efficit, gratiam suam periculo objicit; sin minus, experietur eos hostes: adeoque tutissimum erit, media quadam via, & indifferenter incedere cum omnibus, nec ullius se immiscere officio, dando operam, ut quoad fieri potest, singulorum voluntati fiat satis, nec impediatur, sed juventur potius in procurandis commodis, quæ sperant. Quod si quis in Principis favorem sese insinuaverit, consultius erit eum servare benevolum in omnem eventum si fortè res ex voto ei successerit, quàm velle eum impedire, aut deturbare de gratia: nam sæpè, qui luctatus cum alio eum prostrernere voluit, unâ cum illo cecidit, & solet

T

op-

a Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Pro. 10. 9.
 b Rectorem te constituerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis. Eccl. 32. 1. Tac. l. 2. Annal.

oppositio communiter favores magis incendere, Plures privati periere, quod nonnullorum ruinam molirentur, quàm quòd aliis ad eandē gratiam adjumento essent. Spernat suas apud Principem accusationes, aut laudes, easq; casui & fortunę relinquat.

§. Porro singularis ille Principis favor plurimum à populi dependet judicio, nam si iste privatam odisse cœperit, non poterit eum tueri Princeps contra communem omnium vocem; & si hanc contempserit, multitudo ipsa privati judicem, in immò & Carnificem constituere se solet, siquidem bene multos manibus illius occubuisse vidimus. Quòd si populus eundem vehementer amet, non minus periculi est: nam ea res æmulationem atque invidiam in aliis excitat, immò in ipso Principe; unde *breves plerumque & infausti esse solent populi amores*. Quare ut inter extrema ista privatus ejusmodi securus incedat, ea omnia vitare oportebit, quæ plausum & acclamationem vulgi pariunt; in eo solum elaboret, ut pietate, liberalitate, humanitate & benevolentia bonam de se opinionem & existimationem concitet, in id semper animo intentus, ut justitia administretur, ut rerum ubertate Respublica floreat, ut ne pax & tranquillitas publica perturbetur, nec privilegia violentur, nec in ratione gubernandi introducantur novitates; ante omnia verò, ut caveantur controversiæ in rebus Religionis, & contentiones cum Ecclesiasticis: nam populi furorem experietur, si pro impio eum habere cœperint.

§. Exteri, in quibus non est naturalis ille in Principem amor à privato magis, quam ab ipso dependent; quare illum potius venerantur, ut eo opitulante votis suis potiri queant, non absque insigni Principis despectu, & Statuum ejus detrimento; & aliquando ipsum privatam in ruinam trahunt precipitem, si is desiderii eorum, & votis non cumulate satisfecerit. Eam ob rem cultum illum singularem exterorum admittere non debet, sed curare, ut ipsi paullatim intelligant, cum cortinam solum

ante

ante imaginem reducere, solum verò Principem esse, qui patret miracula. Legati Principum privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficax ad negotia sua ritè pertractanda, cùmque ipsi plurimum ad ea prodesse sibi arbitrentur damna illa & incommoda, quæ ex privata Principum familiaritate nasci solent, bonis obsequiis tovere eam satagunt, inducti ad hoc interdum ab ipso met privato, cùmque occasionem habeant laudandi eum in audientiis, & prima fronte à privata rei studio & æmulatione omnino videantur alieni, multa operantur bona; verùm periculosi amici sunt: nam eos privatus benevolos conservare non poterit, nisi cum insigni Principis sui, bonique publici detrimento; & si munus sui ac obligationis memor non iis abundè satisfaciat, hostes se profitentur, nec industria deest, aut facultas, qua ruinam illius moliantur. Quare tutissimum erit, non plus sese illis impendere, quàm Principis obsequium atque utilitas permiserit, adeoque illud solum privatus procurabit, ut vir sincerus, comis & humanus ipse habeatur ab exteris qui bonas illas Principis sui cum aliis amicitias conservare malit, quàm dissolvere.

§. Omnia isthac præservativa privati lapsum cavere poterunt, si mox à principio adhibeantur: nam ubi semel in aliorum incurrerit odium, atq; invidiam, malitiæ & fraudi ista tribuuntur, magisque periclitari faciunt gratiam; quemadmodum Seneca accidit, qui mortem effugere non potuit, quantumvis à instituta prioris vita commutaret, prohiberet cæcus salutantium, vitaret comitantes; rarus per urbem, quasi valetudine infensa, aut sapientia studiis attineretur.

§. Quòd si adhibitis omnibus istis remediis, Privatus aliquis nihilominus Principis gratia exciderit, lapsus ille inglorius non erit, cùm immunis vixerit hætenus ab infami metu illam amittendi & absq; sollicitudine quærendi media generoso pectore indigna,

Tac. l. 14. Annal.

indigna, quod gravius tormentum est ipsa Principis indignatione & odio. Et si in privata illa gratia aliquid inest boni, est sola ea gloria, quod quis à Principe aestimari meruerit. Continuatio illius plena curatum, & periculi est. Felicissimus ille, qui quàm citissime, & majori cum honore inde emerferit.

6. Descripsi, Serenissime Princeps, Privatorum artes non vero, quomodo Princeps erga eos se gerere debeat, quod supponam omnino nullos ei esse debere: nam etsi concedendum illi sit, ut voluntatis propensione & gratia magis in unum feratur, quàm in alium; non tamen, ut potestatem suam omnem in unum aliquem conferat à quo mandatum, præmium & pœnam expectare oporteat populum: talis enim auctoritas alienatio est Coronæ; unde semper gubernationi periculum imminet, etiamsi in electione personæ minimè erret gratia: nunquam enim obedientia tanta, aut tantus cultus Privato defertur, quantus ipsi Principi, nec tanta illi cura de bono universali & publico, nec ita in manu sua cor Privati habet Deus, ac Principis. Quare etsi non pauci ex Antecessoribus Serenitatis Vestræ Ministros ejusmodi sibi familiariores, & præ cæteris charos habuerint, qui insigni cum diligentia & zelo (ut & hodie fieri videmus) conati fuerint in omnibus quàm rectissime agere, illud tamen assecuti non sunt, nec res ea felicem exitum habuit. Nec falli se sinat Serenitas Vestra exemplo Franciæ, cujus fines Privati unius consilio longe dilatari vidimus, sed non absque Regni detrimento & jacturâ auctoritatis ipsiusmet Regis. Qui accuratius perpendere voluerit persecutionem Reginæ Matris, & Ducis Aurelianensis; profusum sanguinem Monmorancii, Prioris Vandomensis, Pitorantii & Domini de S. Marco; captivitatem Bullionii Ducis; tributa & oppressiones subditorum; usurpationem Ducatus Lotharingiæ; fœdera cum Batavis, Protestantibus, & Suecis inita; consilium capiendi Sabaudia Ducem Carolum Emmanuelem; pacem Monsonæ factam

factam absque scitu foederatorum; frænum Valli
Telinæ & Grisonibus injectum, subsidia missa Sco-
tia, & Parlamento Londinensi; expugnationes
Fontarabiæ, Audomari, Theonis villæ, Tornaventi,
& Casteleti; jacturam tot militum Lovanii, Tarra-
conæ, Perpiniani, Salsis, Valentia ad Padum, Im-
breæ, & Rocæ; recuperationem Ariæ, & Bassæ: quæ,
inquam, ista omnia accuratius perpendere voluerit,
videbit quod ejus consilia non nisi ab impetu pro-
fecta, omnisque ejus apud Regem gratia soli vio-
lentia innixa fuerit: quod in tanta ejus tyrannide
ei sic pepercerit, alias in ipsam etiam Majestatem
audax, quod denique temeritati suæ fortunam tam
in omnibus habuerit propitiam, ut adversis succel-
sibus ille plura lucratus fuerit, nos verò secundiori-
bus plura in dies perdiderimus. Quod manifestum
indiciū est, Deum ejusmodi Privati prosperitatem
fovere ad Christianitatis exercitium, & castigatio-
nem, nostram antevertendo prudentiam, nostramque
fortitudinem confundendo. Monarchiis ad exitium
& ruinam destinatis illud obest etiam, quod eas-
dem exaltate debuisset. Ita invasio per mare Adria-
ticum excitavit diffidentias; protectio Mantuæ,
æmulationes, oppositio Nivernensis, bella; diversio
per Insulas Titonis, sumptus; exercitus Alsatia, æ-
mulos; bellum pro Hispaniâ, rebelliones. Arma ma-
ritima, aut tempori non fuere educta, aut cum tem-
pore sensim interiере; terrestria verò ob victualium,
aliarumque rerum necessariorum defectum effectu
penitus caruerunt. In obsidione Casalensi occasio-
nem perdidimus bello finem imponendi. Vnum
aliquod consilium Secretarii Passerii Principi Tho-
mæ impressum obstetit, quò minus Taurino suc-
curreret, & de Franciâ triumpharet; ob inanem ali-
quam de prærogativâ contentionem idem Ariæ
accidit; ob aliquem nuncium de Atrebato jam ab
hostibus fossis & aggeribus cincto succurrendi cura
intermissa; ob inanem aliquem fidei servandæ ser-
pulum succursus. Ambillerii admissus non fuit: per
ignaviam

ignaviam aut occultam cum hoste conpirationem Capella se dedidit. O divinam providentiam ! quem finem spectat illa eventuum varietas, tam longè à causis suis aberrantium ! Credite, non mero casu in ejusmodi Privatorum arbitrio Europæ posita est gubernatio. Faxit Deus, ut successus votis respondeat publicis.

SYMBOLUM LI.

Nihil melius utiliusque mortalibus, prudente diffidentiâ. Vitæ fortunarumque custodia est, quam nostra nobis suadet conservatio: ubi ea non est, cautio esse nequit; sine hac autem omnia periculis forent exposita Princeps paucioribus confusus melius statûs sui gubernacula moderabitur. Una sola confidentia secura est, ab arbitrio nimirum & voluntate alterius non dependere. Ecquis enim securus unquam esse poterit de corde humano in intimis pectoris recessibus abdito, cujus arcana consilia tam scitè tegere & dissimulare novit lingua, tam dextrè pernegant oculi, alique corporis *a* motus & Pelagus est pugnantis inter se affectuum fluctibus inquietum, mare sinuosum, & occultis plenum syrtibus, nec ulla unquam fuit charta nautica, quæ eas potuerit ostendere. Quam igitur acum, prudentiæ magnete tinctam, dabimus Principi, ut per tot tamque diversa maria absque periculo *b* naviget? quas regulas & documenta ad discernendos ventos, ut habitâ temporis ratione nunc laxet, nunc contrahat confidentiæ vela? In hoc potissimum regnandi consistit artificium. Hic maxima Principi imminent pericula, quia aut rerum experientiâ, notitiâque destitutus est, aut negotia & subditos tractare nondum didicit, præsertim cum nemo eorum, qui cum ipso agunt, malus esse videatur.

a Cor. hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala Eccles. 13. 31. *b* Prævarium est cor omnium, & inscrutabile; quis cognoscet illud? Jerem. 17. 9.

tur. Omnes eo presente vultum ad honestatem componunt, & actiones suas rite obeunt. Verba premeditata merum sonant amorem, boni publici ze-

-lum, & fidelitatem. Exterior oris corporisque species obsequium pollicetur, venerationem, & obedientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium,

& ambitionem fovent. Quam opinor causam fuisse, cur non nemo dixerit: a Principem nemini fidere debere. Verum utrumque in vitio est, & omnibus credere, & nulli. Nemini omnino fidere, Tyranni suspicio est: fidere omnibus, Principis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti confidentia est, ac diffidentia. Digna illa regio & sincero pectore; isthæc verò ad gubernandi artem perutilis utpote ejus beneficio prudentia politica operatur, & suas ritè moderatur actiones. Difficultas in eo posita est, ut utrâque tempore suo, & loco uti quis noverit, ut nec confidentia nimis credula perfidiæ, & periculis ansam præbeat, nec diffidentia cauta nimis, & suspicax odium pariat, & adducat in desperationem, aut Princeps, quia nemini fedit, ad omnem tractatum prorsus fiat inidoneus. Non omnia confidentiâ merienda sunt & ponderanda, uti nec omnia diffidentiâ. Si nunquam Princeps confideret, quis absque præfenti periculo eidem posset assistere? quis in ejus perseverare obsequio? Nec minus periculosa infelicitas est, ob inanes suspiciones fideles à se Ministros arcere, quàm ex levi credulitate se iis credere, qui fideles non sunt. Ita confidat Princeps, ut fidem habeat; veruntamen non sine omni deceptionis metu, aut dubitatione saltem. Atq; hæc dubitatio non retardare illum debet in suo opere, sed solum commonere. Ni dubitaret, incuriosus esset, ac negligens. Dubitare, cautio quædam est, quæ securum eum reddit; nec aliud, quàm res suis invicem momentis expendere. Qui non dubitat, veritatem assequi non potest. Sic confidat, tanquam crederet: sic diffidat, tanquam si fidem non haberet. Attemperatæ ea ratione inter se confidentia, & diffidentia, ac directæ à ratione & prudentia, miros habebunt effectus. Cautus igitur sit Princeps in tractandis negotiis, in fœderibus sancendis, in pace conficiendâ, & tractatibus aliis, qui ad gubernationem pertinent, & si sponfione manûs confirmandi

ir fuerint, manus oculata sit oportet (uti præsens Emblemata exhibet) quæ antè videat diligenter, quid agat. Non solis Amatoris promissis movebatur lena illa apud Plautum, quæ agebat: *Manus nostra oculata sunt, credunt quod vident.* Et alibi diem oculatum appellat, quo non nisi paratâ vendebatur, emebaturque pecuniâ. Cæta sunt animi decreta, quæ ex solâ fiunt confidentiâ. Pythagoræ symbolum fuit, non cuiusvis facillè dandam esse manum. Nimis periculosum est, leviter omnibus fidere. Consideret itaque Princeps etiam, atque etiam qui negotiis se impendat, & habeat pro explorato, omnes ferè sive amicos, sive hostes, id contendere, ut fallant, alii graviter, ac leviter alii. Alii ut sceptro & fortunis eum expolient; alii ut benevolentiam, gratiam & favorem illius sibi concilient. Non ideo tamen opinio isthæc præsumpta malitiæ servire debet, & fraudi, perinde quasi in Principis esset arbitrio, stare conventis ac promissis, aut eadem pro libitu violare: sic enim fides turbaretur publica, & grandissimam existimationi suæ maculam aspergeret. Cautio ista nihil aliud esse debet, ac prudens quædam circumspectio, & prudentia politica. Diffidentiam ex suspitione ortam improbamus in Principe, si levis sit, & vitiosa, quæ illicò suos prodit effectus, & ad executionem progreditur, non circumspectam illam, & universalem, quæ omnes æqualiter respicit, nulli interim in particulari sinistri quicquam imputando, donec circumstantiæ probè examinatae, à ratione aliud suaserint. Et fieri potest, ut licet alicui satis non fidas, bonam tamen de eo habeas opinionem: ista enim diffidentia non particularis est de actionibus illius, sed cautio quædam prudentiæ generalis. Intra ipsa regnorum viscera arces eriguntur, ac propugnacula, & præsidia firmantur, atque custodiis, non secus ac si in hostium finibus sita essent. Nec inutilis est illa prudentia, aut Subditorum fidelitati quicquam derogat. Confidat Princeps Con-

sanguineis suis, Amicis, subditis & Ministris; verum non tam vecors illa sit Confidentia; aut altum dormiat quasi secura ab omnibus casibus, quibus aut dominandi cupiditas, aut rei privatæ studium, aut odium denique perturbant fidelitatem, perruptis fortioribus Juris Naturæ & Gentium repagulis. Si Princeps tam socors sit, ut diligentiam istam onus reputet: ut minoris æstimet damnum, quàm vivere inquietum ob tot ac tantas cautiones: ut sinat ire omnia, nec attendat ad incommoda, quæ evenire possunt, facile fiet, ut Ministri mali evadant, & interdum etiam infidi: cum enim ad gubernandum videatur inhabilis, despiciatui habetur ab aliis, & singuli commissam sibi gubernationis partem tyrannicè procurant. Verum si Princeps sit vigilans, qui licet confidat, non omnem tamen omittit cautionem; qui sic semper instructus est, ut nunquam eum à consiliis, aliisque mediis imparatum offendat perfidia; qui absolute non judicat, sed prævertit solùm; qui non arguit sed præservat fidelitatem, ut ne in periculum adducatur, is Coronam suam secure stabiliet. *a* Nulla fuit occasio, cur animum Regis Ferdinandi Catholici ulla subiret suspicio de fide magni Ducis, & tamen eo non obstante certos habebat homines, qui secretò ad omnes ejus actiones sollicitè advigilarent, & attenderent, ut cognitâ illâ diligentia tantò cautiorem se in omnibus gereret. Et sanè diffidentia verè non fuit, sed prudentiæ officium, quæ provida est in omnibus casibus, & æmulationibus dominatûs, quippe quæ non semper ad rationis trutinam ponderantur, & expedit interdum eas etiam levibus de causis suscipere: malitia enim ferè cæcò quodam modo agit absque prudentia, immò & imaginatione.

Cavendum tamen, ne metus ille levis sit, sine sufficienti fundamento, ut eidem Regi *b* Ferdinando cum eodem Magno Duce postea accidit: etsi enim is post cladem apud Ravennam valde illius opera

a Mar. Hist. Hisp. *b* idem, Hist. Hisp.

indigeret pro rebus Italiae, ea tamen uti noluit, viso tanto applausu quo omnes exire ex Hispania, & stipendia sub eo merere gestiebant, quin in omnem eventum Ducis Valentini præoccupavit animum, certis mediis procurando, ut de ipso securus esset. Ea ratione, ut de una aliqua fidelitate, quam expertus fuerat, dubitando, alteri magis suspectæ sese exponeret. Ita animi plus æquo suspicaces, ut unum aliquod effugiant periculum, in graviora incidunt, etsi interdum in Principibus, nolle tantorum virorum uti obsequio, invidia potius sit, aut ingratitude, quàm suspicio. Forte etiam qua erat astutia ille Rex, minimè è re sua fore arbitratus fuerit, ut ejus deposceret operam, quem non optimè contentum esse probè noverat. Principi, qui semel diffusus fuit, haud multum debet fidelitas. Quò quis magis ingenuus est, & generosiori animo, hoc sentit gravius, si fides sua vocetur in dubium, & offensus tantò audet facilius ab ea desciscere. Hæc causa fuit, cur Getulius ad Tiberium perscriberet, *sibi fidem integram, & si nullis insidiis peteretur, mansuram*. Longus usus & experientia variorum eventuum tam circa se, quàm circa alios erudire debent Principes, quomodo fidendum sit subditis. Inter alia monita, quæ Rex Henricus Secundus filio suo Principi Joanni dederat, illud unum fuit, ut gratias in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Petrum Dominum suum naturalem secuti fuerant, tueretur quidem; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem eorundem semper suspectam haberet; ut in muneribus, & officiis illorum uteretur opera, qui cum Rege Petro fecerant: quippe qui homines constantes essent ac fidi, atq; adeò obsequiis offensiones præteritas compensaturi; ne verò crederet iis, qui neutrales ut vocant, haberi voluerant, eò quòd privati sui commodi magis, quàm boni publici amantes se exhibuissent. *Proditores etiam iis, quos anteponunt, invisii sunt*. Contrà homo fidus illi quoque, adversus quem agit, gratus est. Nec alia causa Othoni fuit, cur

Celso fideret, quam quod constanter Galba a is in-
serviisset.

§. Porro nequaquam expedit, Ministrum aliquem subito & uno quasi saltu ad summas dignitates eve-
hi: istud enim illi invidiam, Principi odium parit a-
pud alios, utpote qui ex levitate agere videatur. Nul-
lus Ministrorum tantâ est modestiâ, qui non offen-
di se putet; nullus tam recti amans, qui suo ritè fun-
gi velit munere, si alium iniquè sibi præferri videat:
uni fortè fit satis, & queruntur quàm plurimi, à
Ministris autem non bene contentis nihil in guber-
natione rectè geritur. Ejusmodi electiones nihil a-
liud sunt, quàm informes quidâ abortus, & altiores
agit radices fidelitas, si per obsequia præstita ad ho-
nores & præmia pervenire oporteat. Intereâ tempus
suppetit Principi ad capiendum de Ministro experi-
mentum, prius in officiis minoribus, ne nimis caro
constet, & tum deinde in aliis *b* majoribus. Ante-
quam in pacis bellique negotiis eum occupet, vi-
deat primum ubi magis periclitari possit ejus fideli-
tas; quæ item subsidia à sanguine, à Nobilitate, ab
opibus habeat. Atque hæc observatio in iis potissi-
mum muneribus apprimè necessaria est, quæ quasi
claves sunt, & securitas Statuum. Hoc nomine Ger-
manicum Tiberius *c* acerrimè increpuit, quòd contra in-
stituta Augusti, non sponte Principis Alexandriam introis-
set. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, veti-
tis, nisi permissu, ingredi Senatoribus, aut equitibus Roma-
nis illustribus, seposuit *d* Egyptum, eò quòd Imperiâ
esset granarium, ut proinde qui illa potiretur pro-
vinciâ, istud manu suâ & potestate habere vide-
retur. Pro majori verò securitate, atque ut Minister
magis in officio contineatur, expedit plusculum
auctoritatis concedere Magistratui & Consiliis
provinciae; nulla enim fræna meliora, ac ista,

e Mansitque Celso velut fataliter etiam pro Otbone fides
integra & infelix. Tac. l. 1. Hist. *b* Qui fidelis est in
minimo, & in majori fidelis est. Luc. 16. 10. *c* Tac.
l. 2. Ann.

& quæ fortiùs obſiſtant erratis illius, qui aliis imperat.

§. Ad nullum autem munus idonei ſunt animi abjecti & humiles, qui non conſtituntur ad gloriam, & alios antecellere cogitant. Præcipua dos, quam in Joſue Deus reperit, ut eum grandioribus adhiberet negotiis, illa fuit, quòd magnus in eo eſſet a Spiritus. Verùm tamen animus tam elatus eſſe non debet, ut natum ſe ſubditum doleat, & intra Fortunam ſuam ſe cohibere nesciat: in his enim talibus, quia ad altiorem ſemper aspirant gradum, vel maximè fidelitas in periculo eſt, & ſi quis illum prætereſſe prætermiſerit, certum eſt aut vires aut ſcientiam deſuiſſe; præterquam quòd in iisdem zelus boni publici, & obedientiæ promptitudo facilè deficiat.

§. Magna ingenia, niſi modeſta ſint, & inſtructionem admittant æquè periculosa ſunt: hæc etenim, cum ſuberba plerumque ſint, ſibi que ipſis mirè placeant, juſſa aliorum contemnunt, putantque ad ſuum arbitrium omnia debere peragi. Nec minus obſtaculi ſolet eſſe ab eximiis animi dotibus, quibus excellit aliquis, quàm ſi omnino deſtitutus iis ſit: nullus enim eum capit locus, qui de meritis ſuis nimium præſumit. Tiberius beneque eminentes virtutes ſectabatur, & rursus vitia oderat: ex optimis periculum ſibi, à peſſimis dedecus publicum metuebat.

§. Nec item boni Miniſtri eſſe ſolent, qui amicis abundant, florentque fortunis ac opibus: hi enim cum non egeant Principe, & in affluentia fortune, virium, opum & amicorum, aliorumque talium conſtituti ſint, pericula & labores defugiunt, & regi atque obedire, neque volunt, neque norunt. Unde Soſibius Britannicus dicere ſolebat, *Auri vim, atque opes Principibus inſenſas eſſe.*

T 7

§. Ubi

a Tolle Joſue virum, in quo eſt Spiritus. Num. 27. 18.

b Tac. l. i. Annal. c Ariſt. l. 4. Pol. c. 11. d Tac. l. ii. Annal.

§. Ubi igitur præmissis examine debito, aliquis in Ministrum affectus fuerit, omni exteriori motu sinceram erga eum confidentiam præ se ferat Princeps; semper tamen in actiones ejusdem, & consilia intentos habeat oculos; quod si fortè ex iis periculum aliquod sibi creari posse videat, alteri eum muneri applicet, ubi voluntates aliorum non tantoperè sibi obstrictas habeat, neque tantam male agendi opportunitatem; major enim prudentia, & benignitas est, præcavere, ne quis scelere se astringat, quàm post admissum scelus delicti, veniam concedere. Victoriæ Germanici in partibus Germaniæ, & militum applausus, etsi ex una parte Tiberium lætitia affecerint, ex altera tamen curas illi, & æmulationem pepererunt; cumque postea res in Oriente turbatas cerneret, non mediocriter gavisus est, *but eâ specie Germanicum suis Legionibus abstraheret, novisque Provinciis inpositum, dolo simul & casibus objectaret.* Verùm si Ministrum aliquem ab officio removeri oportuerit, id fiat specie honoris, & antè quàm incommoda palàm innotescant, ea cum prudentia, ut ne animadvertat sibi diffidere Principem; nam sicut *c multi fallere docuerunt, dum timent falli;* ita dubitare, infidos reddit. Eam ob rem Tiberius, cum Germanicum Romam postea revocare vellet, id fecit triumphi specie, *d acrius modestiam ejus aggressus, alterum ei consulatum offerendo;* qua in re admodum liberales solent esse Principes, dum suspicionibus suis se liberare cupiunt.

§. Si subditus semel reverentiam erga Principem exuerit, nil postea confidentiæ proderit, ut securo vivere liceat. Sanctius Primus Legionis *e* Rex veniam dederat Comiti Gonsalvo, quòd bellum contra ipsum suscepisset. Conatus est eum insuper beneficiis & gratiis demereri, sed quæ obstringere eum debuerant, ansam dedere potius, ut Regi venenū pararet.

9. *Quantum*
a Nunciata eâ Tiberium lætitia, curaque adsecere. Tacit. l. 1. Annal. b idem l. 2. Annal. c Seneca. d Tac. l. 2. Annal. e Mar. Hist. Hisp.

9. Quando de utilitate & commodis Principum agitur, nullum amicitiae, aut cognationis vinculum ad securitatem sufficit, ut unus fidat alteri. *a* Diffidebant inter se Ferdinandus Magnus Rex Castellae, & Garfias Navarrae Rex; cumque hic Anagari morbo teneretur, deliberavit de Germano suo fratre captivo attinendo, qui visum eum venerat: sed cum secus caderet, voluit dissimulare postea, invisendo ad Ferdinandum, dum Brugis æger esset, qui comprehendere eum jussit. Efficacior nimirum est in Principibus vindicta & ratio Status, quam amicitia aut sanguis. *b* *Difficiles fratrum & amicorum dissensiones, & qui valde amant, valde odio habent.* Unde illud etiam licebit animadvertere, quam imprudens sit confidentia eorum Principum, qui in hostium suorum arbitrio sese constituunt. Vitam suam in apertum adduxit discrimen, immò amisit Granatae Rex, cum confusus securitatis literis ad Regem Petrum abiisset, suppetias ab eo petiturus. Cautiorem ea in re se gessit Ludovicus Sfortia Dux Mediolanensis, qui cum Rege Franciæ oretenus colloqui volebat, nisi in medio aliquo fluvio, & supra intersecissum pontem: ea enim Principum Italorum conditio est, ut diffisi semel, nunquam postea confidant amplius. Quare multi in Italia vehementer admirati sunt, quòd Magnum Ducem & Regem Ferdinandum Catholicum, hunc item & Regem Franciæ ejus hostem unà esse viderent. Dantur quoque nonnulli casus, in quibus longè securior est confidentia quam diffidentia, *c* adeoque illa uti, animosque obligare magis expedit. Alphonsus Sextus regno Legionis exutus, in aulam Regis Mauri Toletani se receperat; mortuo tamen Rege Sanctio secreto à Statibus ad Coronam invitatus fuit, quòd suspicarentur, ne Mauri fortè, re intellecta, vi eum detinerent. Verum qua erat prudentia Alphonsus, & hospitii beneficium, amicitiamque grato animo

a Mar. Hist. Hisp. *b* Arist. l. 7. Pol. c. 6. *c* Mar. hist. Hisp. l. 9. c. 8. & 10.

mo recolens, rem totam Regi Mauro exposuit. Quæ confidentia Regem istum barbarum sic affectit, ut licet re jam antè cognitâ, insidias illi posuisset, ut caperetur, liberum eum abs se dimiserit non solum, sed & necessarios ad iter sumptus munificè suppeditârit. Tanta gratitudinis vis est, quæ cor maximè etiam ferox & inhumanum armis exuit.

§. Diffidentia inter duos aliquos Principes excusationibus, & satisfactionibus curari non debent, sed contrariis actibus. Si tempus eas non sanet, sanare nunquam poterit diligentia: vulnera sunt, quæ scrutatore, & manu magis etiam exulcerari solent, & genus quoddam manifestæ amulationis, quæ ad perfidiam viam sternit.

SYMBOLUM LII.

SCorpius etiam translatus in cælum & inter sidera collocatus, suam malignitatem retinet; quin immo tantò ea ibi major est, quàm hic existentis in terrâ, quanto venenata ejus agendi vis in omnia hæc inferiora porrigitur latius. Probe expendant Principes indolem & dotes subditorum, quos ad Magistratus & dignitates evehunt: in his enim propensiones, & vitia naturalia augescunt indies, atque adeo virtutes ipsæ in periculo sunt interdum, eò quod voluntas potentiâ armatam se videns, & facta audacior, obluetetur rationi, eiq̃ue dominetur, nisi tam firma & potens illa sit, ut possit resistere, ne faventioris fortunæ splendoribus obscuretur, aut evanescat. Quod si viri etiam probi in magnis amplisque muneribus & officiis ab honesto deflectere solent, improbi certe pejores fient.

a Invenit etiam amulos infelix nequitia, quid si floreat vigeatque? Et si femel Malitia honores promereri potest, quis virtutis viâ ad eosdem grassabitur? Illa à naturâ nobis inest; hæc labore paratur, ac studio. Illa per vim sibi arrogat præmia; hæc ea patienter

ter expectat: appetitus verò magis propriâ sua gaudet violentia, quàm merito, & moræ impatiens à sua dependere mavult industria, quàm alieno ar-

bitrio. Munera Reipublicæ in hominem improbum conferre est optimo cuique adimere animum & vires, roburque malitiæ addere. Iniquus aliquis

quis civis in vita privata graviter nocere vix potest, non nisi contra paucos improbos suos exercet mores; at in Magistratu adversus omnes, cum Justitiæ sit arbiter, & administrationem, gubernationemque totius corporis Reipublicæ in potestate sua ^a habeat. Improbi iis muneribus præfici non debent, in quibus improbitatem suam exercere valeant. Hujus incommodi vitandi causa Natura ipsa solers ac provida rerum omnium dispensatrix, alas pedesque venenatoribus animantibus denegavit, ne multum detrimenti adferre possent. Quisquis malitiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur ut currat illa, aut, volet. Solent verò plerique Principes malorum potius, quàm proborum uti opera, eò quod videant illos ordinariè præ istis ^b esse sagaciores. Sed egregie falluntur: neque enim Malitia sapientia est, nec clarum sincerumque judicium esse potest, ubi virtus non est. Laudabat ea re prudentiam Romanorum Alphonsus Aragoniæ & Neapolis Rex, quod honoris templum intra septa templi virtutis sic construxissent, ut non nisi per hoc illud cuiusdam liceret ingredi, eò quod existimarent honoribus indignum esse eum, qui virtutibus non polleteret; nec ad officia & dignitates admittendos, qui non prius virtutis vestibulum subiissent. Et qui absque isthac Minister aliquis Reipublicæ utilis esse poterit? quomodo inter ipsa vitia locus erit Prudentiæ, justitiæ, Clementiæ, Fortitudini, cæterisque virtutibus ei necessariis, qui cum imperio præest aliis? quomodo is, qui paret, eas tuebitur, quæ ab ipso requiruntur, si desit exemplum Ministrorum, quorum actiones, moresque attentè observat, & cum adulatione imitatur? Ministrum virtute præditum populus in veneratione habet, sibi que persuadet, nihil non rectè ab eo agi posse; contra nul-

lam

^a Nam qui magnam potestatem habent etiam si ipsi nullius pretii sint, multum nocent, Arist. l. i. Pol. c. 9. ^b Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Luc. 16. 8.

Iam Ministri alicujus mali actionem in meliorem partem accipit, aut approbat. Optimum consilium in senatu Spartano Demosthenes dederat; sed quia passim homo flagitiosus audiebat, acceptatum non fuit, sed alium aliquem ex Ephorum ordine idem illud consilium dare oportuit, ut admitterent, & executioni mandarent. Tanti refert, hanc populi persuasionem esse bonam, ut tum etiam, cum Minister minimè malus est, periclitetur tamen in manibus ejus gubernatio, si à populo minùs rectè sentiente pro homine vitioso habeatur. Movit ea res Henricum Quartum Angliæ Regem (cùm regni gubernacula susciperet) ut abs se dimitteret, quos licentioris vitæ in ætate juvenili habuerat socios, malosque Ministros exauctoraret, substituendo in eorum locum homines virtute insignes, gratosque subditis. Nec in aliam causam feliciores eventus, & victoriæ Regis Theodorici referebantur, quàm quòd optimos quosque legeret Ministros, Consiliariisque uteretur Prælati virtutis & probitatis laude conspicuis. Sunt nimirum Ministri quædam quasi effigies Majestatis, quæ cum ubivis coram esse nequeat, per illos quodam modo representantur. Quare decet omnino, ut Principi moribus & virtute haud sint dissimiles. Cumque Princeps se solo omni in loco potestatem suam, quam communi populi consensione adeptus est, exercere non possit, videat diligenter quânam ratione eam inter Ministros dispertiat. Hos enim plerumque a *delectat superbia sua longum spectaculum, minusque se judicant posse, nisi diu multumque singulis, quid possint, ostendant.* Et quo illa etiam quæstio decidi potest, quânam Reipublicæ status melior sit; an ille, in quo Princeps est bonus, mali verò Ministri; an contra ille, in quo Princeps est malus, Ministri autem boni: *b nam posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse.* Tacitus auctor est. Enimverò cum necesse sit, ut Princeps in pluribus Ministris suam substituatur po-

ten-

tentiam, si minùs probi ii fuerint, magis perniciosi erunt Republicæ, quàm Princeps bonus eidem prodesse possit: ejus enim bonitate abutentur, & boni specie ad fines suos sinistros, & commoda privata sensim eum pertrahent, non ad commune & publicum bonum. Princeps aliquis malus à multis bonis Ministris corrigi poterit; non item multi Ministri mali à bono aliquo Principe.

§. Arbitrantur nonnulli, à Ministris bonis Principi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quoque subditi fuerint flagitiosiores, eò ipsum à periculis securiorem fore. Impium prorsus consilium, & ab omni ratione alienum: ille a enim *Reip. status quietior, optabilis, & firmissimus est, in quo & privatim sancte innoxieque vivitur, & publicè Justitia, & Clementia vigent.* Bonorum gubernatio longè tolerabilior est: ubi deest virtus, legum jacet auctoritas, amatur libertas, dominatio in odio est, unde inclinationes Statuum nascuntur, & ruinæ Principum. Quare opus est, ut Ministros habeant virtuti deditos, qui cum zelo & probitate iisdem à consiliis sint, suoque exemplo & auctoritate virtutem introducant in Republicam, & foveant. Tiberius extrema virtutis, & vitii periculosa reputabat in Ministro aliquo, & medium (ut ostendimus alibi) malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit: si bonus est Minister virtute præditus, utique melior erit majori virtute præditus.

§. Verùm tamen non sufficit omnino Ministros virtutibus excellere, nisi in iisdem etiam eluceant eæ animi dotes; atque experientiæ ornamenta, quæ ad bene gubernandum apprimè conferunt. Deplo- rat etiamnum Æthiopia, & adustis incolarum fron- tibus, fuscisque corporibus satis testatur pessimum illud Phœbi consilium (si tamen Philosophia, & morali antiquorum doctrina è fabulis eorundem deprompta uti liceat) quando lucis quadrigas fi- lio suo Phaëtonti moderandas commisit juveni.

inex-

inexperto, & qui tantum, tamque clarum imperium nondum promeritus fuerat. Ejusmodi periculi secum adferunt electiones factæ per saltum, & non per gradus, in quibus experientia nôsse discit paulatim subditos, & sensim ad altiora provehit. Ipse etiam Tiberius, quamvis Tyrannus, suos tamen nepotes absque isthac consideratione promovere nunquam voluit. Factum re ipsa cum Druso, cui Tribunitiam potestatem non *propere* contulit, a *sed per octo annos. capto experimento.* Dignitates in inexpertum conferre, donativum est; in probè exercitatum, remuneratio & Justitia. At verò non omnes experientia, sicut nec omnes virtutes cuilibet muneris publico aptè conveniunt, sed ea solum, quæ ad illam gubernationis politicæ partem pertinent, quæ cujusque est propria: nam qui ad unum aliquod officium publicum idonei sunt, non semper apti sunt ad alia; neque maris experientia ad negotia terrâ gerenda deserviunt; neque qui equum fortè domare, & regere norunt, illico exercitum gubernare poterunt. *b Nam unum opus ab uno optimè perficitur, quod ut fiat, munus est Legum latoris providere, nec jubere, ut tibia canat quisquam & idem calceos conficiat.* Graviter eâ in re hallucinatus est Ludovicus Sfortia, Dux Mediolanensis, dum armorum administrationem adversus Regem Franciæ commisit Galeaso Sanseverino, homini quidem in equis tractandis dexterrimo, sed belli prorsus imperito. Melior fuit Mathathia electio, cum discessurus Judas Machabæum exercitui ducem præfecit, virum robustum & exercitatum; fratrem vero Simonem, quod judicio polleret, à consiliis esse *c* voluit. Eâ in re grandes his nostris temporibus committi vidimus errores, permutatis frans cum ad-

mini-
a Tac. l. 3. Ann. b Arist. lib. 2. Pol. cap. 9. c Et ecce Simon frater vester. scio quod vir consilii est: ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater. Et Judas Machabæus fortis viribus à juventute sua sit vobis Princeps militia, & ipseaget bellum populi, 1. Machab. 2. 65.

ministrationibus publicis. Atque hæc diversæ sunt in Regnis, & Rebus publicis: aliæ ad Iustitiam pertinent; aliæ ad ubertatem; ad bellum aliæ; aliæ ad pacem: & tamen inter se valde discrepent, una tamen facultas, aut virtus civilis eas omnes moderatur, & ad finem conservationis Reipublicæ dirigit, ita ut ad hunc finem contendant singuli, qui eandem moderantur, per certa media accommodata muneri, quod gerunt. Hæc civilis virtus varia est pro variis Rerumpublicarum formis, quæ diversæ sunt inter se secundum diversa gubernandi media, quibus uti solent; unde porro fit, ut civis bonus esse quis possit, non tamen ideò bonus sit Reipublicæ moderator: esto enim, à virtutibus multis moralibus instructus sit, ea tamen non sufficient, si civiles desint, & habitudo illa naturalis, ad regendum & imperandum idonea.

§. Eam ob rem plurimum proderit, si Princeps naturas propensionesque subditorum probè perspetas habeat, ut iis deinde opportunè uti noverit: nam in bonâ istâ electione totius propè gubernationis consistit felicitas. Ingenium Hermanni Cortesii aptissimum erat ad deregendas, & occupandas Indias; illud verò Consalvi Ferdinandi Cordubæ ad bellum Regno Neapolitano inferendum: quod si secus accidisset, & priori illi armorum cura contra Francos huic alteri verò novi orbis investigatio demandata fuisset, non æquè res evenisset feliciter. Vni alicui æqualia pro rebus omnibus dona Natura non impertit, sed unum aliquod excellens & præstans pro unico aliquo officio, seu paritatis id fuerit, seu prudentiæ potius: a sic enim optime instrumenta proficiunt, si eorum singula non multis, sed uni deserviant. Eâ de causâ in Carthaginensibus improbat Aristoteles, quòd unius solius operâ pro multis uterentur officiis: nemo enim ad omnia idoneus est. *b* Nec facile credendum est (ut bene expendit Justinianus Imperator) duabus necessariis rebus unum

a Arist. l. i. Pol. c. i. *b* L. ff. c. de Assess.

Just-

*sufficere: nam cum uni iudicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est, sicque nulli eorum idoneum inveniri. Rectius administratur Respublica, si in eâ, velut in aliquâ navi, quisque suo invigilet muneri. Et tamen si unus aliquis omnium esset capax, non ideò tamen omnia illi conferenda sunt. Magnum illud vas æneum in templo Salomonico sacrificiis destinatum, quod mare dicebatur, & positum ante altare à bobus duodecim sustentabatur, Scripturâ teste, ter mille *a* metretas (mensuræ genus id erat) capiebat, & tamen non nisi bis mille *b* infundebantur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem plura congerantur munia, & dignitates cum invidia omnium, & indignatione, & ut occupationes desint pro aliis. Attamen quia Principes aut personarum notitiam non habent, aut laborem defugiunt, in homines idoneos inquirendi, fieri plerumque solet, ut unius duntaxat, aut paucorum ex iis, quos circa se habent, in omnibus negotiis utantur operâ, unde rariores ad munera promotiones, & præmia; refrigescit æmulatio, & peraguntur omnia lentius.*

§. Eâdem de causâ probandum non est, si duo eidem assistant negotio, quia deforme evaderet, non secus atque effigies aliqua duobus penicillis depicta, cum semper in operando difformes sint & dissimiles: unus lentus est, & gravis; levior alius: unus lucem amat; alius umbras affectat: præterquam quòd fieri nequeat, ut in iisdem conditionibus, consiliis, & mediis omnino conspirent, aut non diffideant inter se cum gravissimo negotiorum & obsequii Principis dispendio. Inter has causas secundas unaquæq; suo fungitur munere, & suas habet operationes distinctas & separatas ab aliis. Ego sanè satis esse iudico, unum aliquod officium uni soli Ministro committere, etsi minùs capaci, quàm duobus etiam capacioribus.

§. Qua-
a Capiebatque tria millia metretas. 2. Par. 4. 5. *b* Duo mil-
 lia batos capiebat. 3. Reg. 7. 26.

6. Quare cum tanti intersit bonos legere Minifros, difficillimum vero, illud reipsâ allequi, cavendum ante omnia, ne sibi solis ea in re confidant Principes. Paulus Tertius Pontifex Maximus, & Rex Ferdinandus Catholicus Ministrorum electiones prius deliberabant cum populo, permittendo quasi per incuriam, ut antè manarent in vulgus, quàm fierent. Alexander Severus Imperator, a ubi aliquos voluisset vel Rectores Provinciis dare, vel Præpositos facere, vel Procuratores, id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: quanquam communis applausus non semper securus sit, aliquando ex vero est, errat etiam b aliquando, & fallitur in cognoscendis naturis, & vitiis occultis. Accedit, quod industria & amor commodi proprii, aut malitia & æmulatio, famam illam publicam sæpe spargunt in vulgus in favorem, aut contrà: nec sufficit, Ministrum aliquem in officiis minoribus suam probasse industriam, ut mox etiam ad majora idoneus censeatur: c excitantur enim quidam ad meliora magnitudinis rerum, hebescent alii. Minus periculosa erat Regis Philippi Secundi diligentia, qui in ipsis plantariis teneriores arbusculas diligenter inspiciebat, & designabat animo, quæ translata postea ad gubernationem seu politicam seu Ecclesiasticam fructum aliquando essent allaturæ, & antè, quàm vitia regere posset ambitio, per secretas informationes in ætate earum juvenili observabat, num rectâ sursum assurgerent, an contrà in obliquum deflecterent, habebatque certas notas de præcipuorum suorum subditorum virtutibus & vitiis. Ita factum, ut omnes ejus electiones fuerint optimæ, floruerintque illius tempore viri planè insignes, in dignitatibus præsertim Ecclesiasticis: nam: fatius putabat eligere d officii ac administra-

tionibus

a Lampr. in vitâ Alex. Sever. b Haud semper errat fama, aliquando c eligit. Tac. in vitâ Agric. c Idem l. 3. Annal. d Idem in vita Agric.

tionibus potius non peccaturos, quã damnare, ciùm peccassent. Fortunatum Regnũ, in quo nec ambitioni, nec precibus, nec sollicitationibus locus est, & ubi virtus etiam recondita nec libello supplici opus habet, nec relatione aliorum, ut perveniat ad aures Principis, qui subditorum notitiam sibi ipse comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris, a quia sine ambitione, aut proximorum precibus ignotos etiam, ac ultrò accitos munificentia juverat. Aurium examen ab alio pendet, oculorum ab ipso Principe. Illæ decipi possunt, hi non item: illæ animum instruunt solum; hi instruunt, & movent, immò quasi vi quãdam impellunt ad misericordiam, aut ad premium.

§. Aliquæ Respublicæ in electione Ministrorum etiam sorte usæ fuerunt. Et expedit quandoque ad declinandam invidiam, & cohibendum furorem contentionis ac æmulationis, unde facile tumultus oriuntur & seditiones. Verùm quando pro administratione justitiæ, & armorum tractatione vir idoneus seligendus est, à quo gubernatio dependere debet, & salus publica, non oportet rem tantam incertitudini sortis committere, sed præstat, aut electionis examen ille subeat: illud enim pro explorato habendum, b sorte, & urna mores non discerni; suffragia & existimationem Senatus reperta, ut in cujusque vitam famamque penetrarent. Et tamen si consiliorum deliberationes plerumque utilitatibus, & commodis privatis omnia metiri soleant, poterit tamen Princeps bonam facere electionem, si secretò inquirat in eorum, qui proponuntur, virtutes ac dotes, uti & in fines, quibus persuasi Consilarii promotos illos cupiant. Nam si cæco quodam modo omnes consultationes Princeps approbet, facile isthæc nascuntur incommoda; at si, qui à consiliis sunt, videant, quòd eas ad examen revocet, quodque non semper Viros sibi propósitos admittat ad officia, sed alios meliores eligat, operam dant, ut maturiori cum deliberatione & rectius ea de re statuunt.

SYMBOLVM. LIII.

THebani ministrorum integritatem, eorum præsertim, qui justitiæ præsunt, symbolicos representabant per statuas quasdam manibus destitutas: istæ enim in pugnum contractæ, avaritiæ sunt Symbolum, ejusdemque instrumenta, si apertæ

muneribus pateant. Idem istud hortus hic oculis subjicit, dispositis hinc inde ad capita viarum status absque manibus, quales hodie in viridariis Romanis cernuntur. Nec ullæ meliores custodia, quàm istæ: siquidem oculis instructæ sunt, ut flores custodiant & fructus; at brachiis carent, ne quid eorum manibus contingant. Quod si Ministri Statuarum istarum essent consimiles, magis secura forent araria publica, meliorque passim esset gubernandi ratio, præsertim in Rebuspublicis, in quibus, cum bona earundem & reditus habeantur communia, quilibet e Magistratu ferè licere sibi putat, ut iis fortunam suam fabricetur; alius per alium se excusat, & dissimulant invicem; cumque vitium istud flammæ sit simile, quæ materie eadem, qua satiari deberet, nutritur & a crescit, quò plus subripitur, eò magis habendi augetur b desiderium: & pasta semel cupiditas bonis publicis, privatorum dein fortunas aggreditur, quo demum fit, ut corruat planè finis principalis civitatis politicæ, qui in bonorum uniuscujusque conservatione consistit. Vbi avaritia dominatur, pax atque tranquillitas exulet necesse est. Litibus, seditionibus ac bellis civilibus miscentur, turbanturque omnia. Immutantur formæ dominationis, & ruunt imperia, uti pleraque istam ob causam pessum iere. c Propterea ex Hispania ejecti fuere Phoenices; ideo Apollinis oraculum prædixit ruinam Spartanæ Reipublicæ. Moysen quoque Deus sapientissimus monuit, ut ad munera publica viros legeret ab omni cupiditate d alienos. Gubernatio rectè in eo Statu institui non potest, cujus Ministri avari sunt & cupidi. Quomodo enim justitiæ vindex erit, qui exspoliat alios? quomodo suam amabit Rempublicam, qui

V 2

a *Avarus non implebitur pecunia.* Eccl. 5. 9. b *Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis.* Eccles. 10. 7. c *Mar. Hist. Hisp. Tom. 1. cap. 18.* d *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam,* Ex. 18. 21.

qui de thesauris cogendis dies noctesque cogitat? quomodo rebus agendis adverter animum, qui lucro totus inhiat? quomodo obsequiis suis præmia promereri conabitur, qui sua sibi manu ipse satisfacit? Nihil rectè geritur, quod rei privata studio geritur. Hanc siquidem ipsi etiam obligationi & honori anteposit utilitas. Nullum facinus generosum suscipitur absque famæ existimatione; hanc verò in pretio non habet animus vilis, abjectusque, avaritæ deditus. a *Pleraque eorum, quæ homines injuste faciunt, per ambitionem & avaritiam committuntur.* Nihil magis ad rebellionem concitat subditos, quàm rapina corruptelæque Ministrorum: graviter enim irritantur damnis propriis, injustitia communi, invidia erga eos, qui opes in immensum accumulunt, odio denique in ipsum Principem, qui remedium adferre negligit. Si ignoraverit, bardum eum judicant: si dissimulaverit, ignavum: si permiserit, conscium, & ejusdem horæ reum: quòd si desideravit etiam, ut Ministri velut spongiæ omnia imbibant, è quibus ea deinde captatâ occasione rursus possit exprimere, pro tyranno habebitur. O infelicem Principem, & Statum, quos ideò interire contingit, ut Ministri opibus affluant. Neque tamen hæc eò dico, quòd eos tam velim esse anxie religiosos, ut omnia omnino munera respuant: nam à nimine quicquam accipere, inhumanitas est, à multis, animi vilitas; ab omnibus avaritia.

§. Cupiditas in Principe illa est, quæ Status *b* evertit: nam cum Populo nihil possit accidere gravius, quàm quod videat ne ab ipso quidem fortunas suas esse securas, quem custodem earundem, & defensorem assciverat, aut quòd ille ipse sceptrum suum in subditorum bona armaverit, mox in alium illud transferre cogitat. Quid obsecro sperare potest subditus ab avaro Principe? Ipsi etiam filii parentes

a Arist. lib 2. Pol. c. 7. b *Rex justus erigit terram, vir avarus destruit eam.* Prov. c. 29. 4.

res abominantur isti vitio deditos. Ubi spes commo-
 di deficit, ibi amor & obedientia deficiunt. Tyranni-
 di similis est gubernatio illa, quæ utilitates privatas
 spectat, solum, non publicas. Ideo Rex Alphonsus
 Sapiens dicebat: *a Riquezas grandes ademas non debe el
 Rey cobdiciar, para tenerlas guardadas, e non obrar bien con
 ellas. Ca naturalmente, el que para esto las cobdicia, non puede
 ser, que non haga grandes yerros, para averlas, lo que no con-
 viene al Rey en ninguna manera.* Sacrae paginae Princi-
 pem avarum, qui injuste aliorum usurpat bona, Leo-
 ni & Urso famelico *b* comparant, & opera illius do-
 mibus, quas intra arbores teredo ædificat, quæ mox
 unà cum ipsâ corruunt, aut tabernaculis frondeis,
 qualia vinearum custodes construunt, haud diu *c* du-
 ratura. *d Malè parva, citò delabuntur.* Quàm sese aranea-
 rum instar nonnulli Principes mordacibus curis e-
 viscerant, ut è Subditorum flamine fortunam suam
 texant, & retia conficiunt, quæ mox rumpuntur &
 fiduciam eorum omnem *e* deludunt.

f. Varia huic malo parari possunt remedia, effica-
 cissima ea, quæ præservant. Nam si natura semel ab
 illo superari se sinat, haud facilè iterum confanes-
 cit. Hæc nos tunicâ novissimè omnium exuimus. Si
 Principes à naturâ pecuniarum amore capi contin-
 gat, ab aspectu earundem, contactuque, quantum
 fieri potest, arcendi sunt: per oculos enim tanquam
 per fenestras subingreditur avaritia, & facilius est
 solutionis mandatum impertiri, quàm ipsam adnu-
 merare pecuniam. Oportet prætereà, ut Ministri a-
 rarii generoso sint animo, neque suadeant Principi
 parsimoniam sordidam, & modos quosdam cumu-
 landi divitias ejus personâ indignos, ut alio in loco
 ostendimus pluribus.

V. 13. *f*. Nunc
a L. 4. tt. 2. p. 2. *b* Leo rugiens, & ursus esuriens, Prin-
 ceps impius super populum pauperem. PROV. 28. 15. *c* *A-*
dificavit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit um-
braculum. Job. 27. 18. *d* Cicero. *e* Sicut tela aranea-
 rum fiducia ejus. Imitetur super domum suam, & non
 stabit: solvet eam, & non consurget. Job. 8. 14. & 15.

§. Nunc ut à cupiditate etiam Ministri præserventur, cavendum, ne munera & officia publica venalia sint, id quod Commodus Imperator introduxerat: nam qui illa emit, vendit etiam. Ita Severo Imperatori visum, uti & Ludovico XII. Francorum Regi, qui isthoc remedio usus est, sed malè dein observatum à Successoribus. a *Provincias spoliari, & nummarium tribunal, auditâ utrimque licitatione, alteri addici non mirum, quando, quæ emeris, vendere gentium jus est.* Experitur aliquo modo damna isthæc Castella in gubernationibus civitatum, quia pretio venduntur, contrâ ac temporibus Regis Joannis Secundi communi consensione statutum fuerat, ut essent perpetuæ, & solâ Regum nominatione conferrentur.

§. Oportet prætereà, ut officiis singulis sufficiens assignetur salarium, quo, qui iis fungitur, honestè vitam sustentare possit. Factum à Rege Alphonso Nonno, qui sua iudicibus deputavit stipendia, graviterque animadvertit in eos, quos à partibus muneribus accepisse deprehenderet. Idem mandatis publicis edixerunt Reges Catholici, Ferdinandus & Isabella, statuto etiam juribus pretio.

b Sed caput est in omni Republica, ut legibus, & omnia alia ratione provisum sit, ne qua facultas quæstus faciendi Magistratibus relinquatur: nam qui rei privatae studio tenetur, & lucrum facit in gravescente annonâ, de rerum affluentia ubertateque non magnoperè erit sollicitus, nec meliora dabit consilia, si commodis suis obstare ea judicaverit; præterquam quòd populus dominationem dissimulet, & facillè ferat honores in aliis, si quæstus & lucrum ipsi relinquuntur; at si & his se destitui videat, tunc utrumque ei molestum est, quòd nec honorum particeps sit, & quòd à quæstibus submoveatur. Atque in hanc causam referri possunt contentiones & tumultus inter Nobilitatem & plebem Genuensem.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qui
a Senec. lib. 1. c. 9. de ben. *b* Mar. Hist. c. L. 12.
c. 15. Arist. 1. 5. Pol. c. 8. *d* Idem 1. 5. Pol. c. 8.

nimiã paupertate conflistantur: ejusmodi enim inopia corruptelis, aliisque rebus illicitis parat aditum. In Senatu Romano sententiã aliquando rogabantur, cuinam procuratio Hispaniã mandanda esset; cùmque multorum suffragiis Sulpitius Galba, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dixit Scipio: *Neutrum sibi placere; unum, quod nihil omnino possideret; alterum, quod nihil ei sufficeret.* Quæ causa etiam fuit Atheniensibus, ut Magistratum non nisi è locupletioribus legerent; & rationem dat Aristoteles, quòd a quasi impossibile sit, qui egenus existat, eum bene Magistratum gerere, aut quietem optare. Et si negari non possit multos etiamnum esse viros insignes in Hispaniã, qui absque magnis fortunis ad officia publica admissi, & rursus iisdem defuncti sunt.

§. Ministri, qui amplam alunt familiam, magno Provinciis sunt oneri: quamvis enim ipsi integerrimi sint, non omnes tamen eorundem domestici; atque ideò *haud frustra* Senatui Romano *b placitum olim, ne fœminæ in socios, aut gentes externas traherentur.* Persarum Reges in præcipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur c operã, quod hã ab uxorum curã affectuque ditandi liberos expediti, minùs rei privati studio teneantur, aut subditis graves sint.

§. Qui cumulandis opibus, & Fortunæ suæ fabricandæ plus æquo intendunt, iis munera publica absque periculo committi nequeunt: nam licet illam nonnulli per merita & gloriam augere studeant (qui quidem optimi Ministri sunt) plerique tamen fatius ducunt, divitiis eam superstruere, quàm præmium, & remunerationem obsequiorum expectare à manu Principis, plerumque ferè ingrata erga eum, qui plura meruit. Lucullus Consul, quem egestas avarum, avaritia crudelem reddidit, rei augendæ cupiditate ductus, injustissimum bellum Hispaniã intulit.

V 4

§. Com-

a Idem Pol. l. 2 c. 9. b Tacit. lib. 3. Annal. c *Septem Eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant.* Esth. 1. 11 d

9. Commoratio in aulis, exactis muneribus, efficacissimum est remedium, ob malè parta amitendi, & poenæ subeundæ metum; quo in rigore gratiæ locus esse non debet, neque permitti, ut delicta pecuniæ ex solutione redimantur; uti fecit Sergius Galba Prætor, Romæ aliquando de fide Lusitanis non servatâ postulatus. Si omnia Tribunalium subsellia pellibus sternerentur eorum Judicum, qui largitionibus corrumpi se passi sunt, id quod Canbysem Persarum Regem, ejusque deinde exemplo Rogerum Regem Siciliæ fecisse meminimus, majori haud dubiè cum Religione observaretur integritas.

S Y M B O L U M L I V.

Libertas in hominibus naturalis est, obedientia coacta panè. Illa arbitrium sequitur; hæc ratione duci se sinit. Ambæ oppositæ sunt, & semper ferè pugnant inter se, unde rebelliones nascuntur, proditionesque adversus legitimum Dominum: cùmque Respublicæ subsistere nequeant, nisi alius sit, qui imperet, alii qui obediant, quilibet supremam optaret potestatem, & à seipso pendere cuperet: quod quia fieri non potest, libertatem suam in eo positam arbitratur, ut ipsam gubernationis formam mutet in aliam. Istud Regnorum & Rerum publicarum maximum periculum est, ac principalis causâ tot ruinarum, conversionum, immutationum, quas circa illa accidisse historiæ memorant. Quare iis artibus uti convenit, ut libertatis appetitus, & humana ambitio procul sceptro arceantur, maneatque sub imperio rationis, & obligatione dominatûs; ita ut nemini cuiquam suprema illa gubernationis potestas concedatur, quæ Majestatis

a Naturam duas necessarias res, easdemque salutes humano generi comparasse, ut alii cum imperio essent, alii ei subjicerentur: nihilque quod citra hæc, nec minime quidem queat spatium perdurare. Dion. l. 41.

tis Principis est propria. Enim verò fidelitatem præsentissimo exponit periculo, quisquis potentiam nimiam, & sine aliquo moderamine indulget alteri;

non secus ac ferox & indomitus equus, cui fræna laxantur, cum sessore præcipitat. Diadema regium, etiam joci causâ capiti subditi impositū, superbix est

occafio, & fublimiores in eo cogitationes excitat. Animus Subditi experiri non debet fupremam illam majefatem & imperandi gloriam: facile enim per abufum illam ufurpat poftèa, & ne ad eum, à quo accepit, revertatur, infidias illi fruit, & exitium machinatur. In uno folo capite recitant facræ literæ, quatuor diverforum Regum exempla, qui fervorum fuorum manibus interière, quòd altiùs eos, ac oportebat, evexiffent. Etiam Salomon, cætera fapientiffimus, iftud incurrit periculum, poftquam tributorum omnium Præfectum Jeroboamum *a* conftituerat, qui fpretâ dein Regis auctoritate, contra ipfum fe fe geffit *b* insolentiùs. Illud itaque diligenter caveant Principes, & pro regulâ ftatûs habeant, ne quem præ aliis nimium elevent; quod fi ita fieri planè neceffum fue rit, complures fint, ut unus alium contineat in officio, & ipfi inter fe, quifque agat, & moliatur, obfervent. *c* Hanc politicam (nifi forfan id excufare poffit neceffitas) haud fatis expendit Ferdinandus Secundus Imperator, quando abfolutam armorum, & Provincia- rum fuarum administrationem, abfque recurfu ad fuam Cæfaream Majefatem, Fridlandiæ duci com- miffit, unde tot ac tanta pericula atque incommoda; quorum maximum illud fuit, quod tantâ illâ gra- riâ, & poteflate tam illuftri Heroi data fuerit occa- fio, quâ femet ipfe perderet. Nec Principes moveat exemplum Pharaonis, qui omnem fuam potefta- tem regiam Iofepho largitus *d* eft, quæ totius re- gni

a Videns Salomon adolefcentem bona indolis, & induftrium, conftituerat eum Præfectum fuper tributa univerfæ do- mûs Iofeph. 3. Reg. 11. 23. *b* Levavit iacuum contra Regem. 3. Reg. 11. 26. *c* Eft autem omnis Monarchiæ cautio communis, neminem facere nimis magnum, aut certè plus, quàm unum facere: ipfi enim inter fe, quid quifque agat obfervent. Arist. Polit. lib. 5. 11. *d* Tu- eris fuper domum meam, & ad tui oris imperiam cunctus populus obediet: nullo tantùm regni folio te precedam. Gen. 41. 40.

gni salus fuit: Josephus enim Christi fuit symbolū, & pauci his nostris temporibus Josephi reperiuntur. Unusquisq; à seipso pendere cupit, non à stipite, id quod in præsentī Emblemate ramus exhibet terra intra vimineam corbem (quali utuntur hortulani) insertus, ubi novis auctus radicibus, & infernè resectus, distincta deinde fit arbor, à nativo trunco inde pendens, nec ultra suam illi proceritatem acceptam refert. Atque ea res documento nobis esse potest, quanti periculi sit gubernationes Statuum perpetuas facere: ubi enim ambitio radices egerit, eas sibi ut proprias vendicat. Qui semel mandatis dandis assueverit, difficulter postea admittit imperium. Multa hujus rei exempla proprio consignata Sanguine è Franciâ suppetunt. Ne ipsi quidem Dei Ministri in cælesti illâ Monarchiâ stabiles a sunt. Majorum munerum perpetuitas Coronæ alienatio est. Inane remanet sceptrum, & imbecillum, & illam ipsam, quam largitur potentiam, veretur; manet sine dote liberalitas, virtus absque præmio. Facile in tyrannum degenerat talis aliquis, qui de regimine perpetuo securus est. Subditus verè eum agnoscit ut Dominum, & veneratur, à quo gubernari semper debet; sicut contrà eum despicit, qui per semetipsum imperare aut nescivit, aut non potuit, & impatiens tandem obedientiam deserit. Movit ea res Julium Cæsarem, ut Prætoriam dignitatem ad unum annum, Consularem ad duos contraheret. Carolus V. Imperator Philippo Secundo id consilii dedit, ne diu uno aliquo Ministro in officiis publicis, militaribus præsertim, uteretur, ut majora conferret in homines fortunâ mediocri; Legationes verò potentioribus mandaret, in quibus ipsi vires suas paulatim consumerent. Regi Ferdinando Catholico suspecta fuit fortitudo illa militaris, & fame celebritas in Italiâ Magni Ducis, quare mox revocato eo in Hispaniam, si non omnem planè erga eum confidentiam exiit, at noluit certè, ut tot

obsequiis probata ejus fidelitas ultrà obiceretur periculo, si perpetuum in Neapolitano Regno vice-Regis fungi persisteret. Et tamen *id morum Tiberii fuit continuare imperia, ac plerosque ad finem vite in iisdem exercitiis, aut jurisdictionibus habere.* Factum id tamen ob considerationes quasdam tyrannicas, qui in Principem prudentem ac justum cadere non debent. Prudentiæ itaque est, Naturam ipsam optimam veræ Politicæ magistram adhibere in consilium, quæ cælestibus illis lucis Ministris imperium, quoddam & vicariam potestatem in orbem hunc inferiorem largita est quidem, non perpetuam tamen, sed statis solum temporibus: ut videre est in motibus, dominiisque Planetarum, ne scilicet horum cura & provisione sese omnino obdicaret, neque tamen ipsi Naturæ imperium sibi arrogarent. Nam illud ignorare non poterat, Terram oppressam iri penitus, si semper aut melancholia Saturni, aut furor Martis, aut Jovis severitas, aut Mercurii caliditas, aut levitas Veneris, aut Lunæ inconstantia rebus hisce inferioribus dominarentur.

5. Atque pro hac munerum commutatione laborandum in primis, ne existimationis lux jacturam quis existimet, si à majoribus ad minora descendat: quia enim infinita ea non sunt, ubi ad supremum aliquod pervenerit, inutilis posthac erit Minister, si aliis inferioribus rursus se impendere renuat. Tamen si verò recta ratio postulare videatur, ut unà cum merito augeantur & præmia, in hoc tamen casu rationi isti utilitas Principis præferri debet, quando nimirum ob graves causas tum obsequii præstandi, tum boni publici, non verò ex contemptu ita fieri expedit, ut inferiori aliquo fungatur munere: tunc enim ipsa negotiorum utilitas illud honorificum reddit.

6. Quod si ulla functio longo tempore sustineri possit, id maxime in legationibus erit: in his siquidem interceditur solum, non imperatur; tractatur, non præcipitur. Cum Legati profectioe perit quasi
notitia

notitia natalis soli; cessant conversationes particu-
 lares cum Principe, cui assistunt, ejusque Ministris.
 Arces, propugnacula, & alia munimenta, quæ Re-
 gnorum sunt claves, ab arbitrio, imperioque Prin-
 cipis semper immediatè dependeant. Quam ob
 causam minus salutare fuit illud Regis Sanctii
 consilium, cum vitâ concessurus, ob pupillarem
 ætatem filii Alphonsi Tertii. *a* Proceres ipsorum fi-
 dei concreditas urbes, arcesque tamdiu obtinere
 voluit, donec Rex quindecim ætatis annum ex-
 plisset, unde gravia Regno isti nata sunt incom-
 moda. Munera alia non nisi ad certum tempus per-
 durent, nec tam diuturna sint, ut ob imperii pe-
 rennitatem Ministros superbiores in discrimen ad-
 ducant. Ita faciendum judicabat olim Tiberius:
b aiebat enim, *superbire homines etiam annua designatio-
 ne; quid si honores per quinquennium agitent; quanquam
 re ipsa illud suum consilium minimè exequeretur.*
 Defatigatur tandem virtus merendo, sperandoque.
 Neque tamen tam brevi tempore munia termi-
 nentur, ut notitia & usus aliquis per ea comparari
 non possint, aut ut rapina vigiles nimis reddat Mi-
 nistros, veluti falcones Norvvegiæ ob diei brevita-
 tem. In magnis denique rerum perturbationibus
 & Regnorum periculis, administrationes publicæ,
 & officia protrahi debent longius, ne forsan homi-
 nibus novis & inexpertis committantur. Ita fecit
 Augustus, Quintilii Varii clade intellecta.

§. Verum isthæc doctrina, ut officia non nisi ad
 certum tempus conferantur, intelligi non debet de
 supremis illis, institutis pro consilio Principis, &
 administratione justitiæ; satius enim est, ut ea con-
 tinua sint, eò quod in illis plurimum proficit longus
 rerum usus, & causarum pendentium cognitio.
 Ista nimirum munera sunt in Republica, quod
 poli in celo, circum quos reliqui volvuntur orbis,
 & si mutarentur, universus hic Mundus in pericu-
 lo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit in-

commodum istud Solon in quadringentis Senatoribus, qui in annos singulos sorte legebantur Athenis, instituitque Senatum perpetuum Virorum sexaginta, quos Areopagitas nominabant; quod dum observatum fuit, stetit ac floruit illa Respublica.

§. Illud insuper periculosum, & gravissimum motuum, ac seditionum occasio, si Regnorum procuratio durante Successoris pupillari ætate, ei committatur, qui jus aliquod quovis titulo in ea potest obtendere; uti factum in Aragonia imprudentiâ eorum, qui Regni gubernacula Sanctio comiti Rufcinonensi demandârunt, donec Rex Jacobus I. adolesceret. Regnandi libido sæpè in iis etiam infidet, quibus nec à sanguine, nec aliâ de causâ ulla ad coronam cumpetit actio; quid fiet igitur in iis, qui in picturis & statuis frontes Progenitorum suorum illa redimitas vident? Funesta aliqua ejus rei hac nostra ætate suppetunt exempla & plura dedere sæcula retrò præterita, multorum Consanguineorum, qui Regna fidei suæ concredita postea sibi arrogarunt, ut propria. Qui è Regio progenerantur sanguine, ad tyrannidem ferè sunt proniores, quippe qui pluribus abundant mediis, quibus consilia sua ad exitum queant perducere. Pauci persuadere sibi possunt, justam esse illam legem, quæ nascendi prioritatem virtuti ante posuit, & quisque de se ipse præsumit, se præ alio Coronam promereri. Licet verò in uno aliquo interdum excellat ratio, periculum tamen est ab iis, quos singulariter charos habet, & familiares; hi enim, cum Majestatis illius participes se fore sperent, violentis quibusdam mediis eam procurare contendunt, & inter Cognatos diffidentias suscitant. Quòd si quas tales Rex Philippus Secundus de Joanne Austriaco habuit, ex isto manarunt fonte. Insigne exemplum hujus Politicæ reliquit posteris Infans Ferdinandus, a recusando Coronam, quæ ad Regem Joannem II. illius nepotem pertinebat, quo laudabili facinore multas

alias

alias de cælo promeruit. Et perantiqua est isthæc generosa fidelitas, ac sincerus amor Infantium hujus nominis in Reges consanguineos; nec minor in hoc præsentī elucet, cujus submissio & obedientia erga ipsum Regem tanta est, ut subditi potius, quàm fratris esse videatur; nec ipse Sphæræ cælestes tam se submitunt primo mobili, ac sua Serenitas voluntati regię: nam in illis motus quidam est contrarius, in hac minimè; magis de honore Regis, quam de suomet proprio sollicita est. O Magnum Principem, in quo sanguinis splendor (tametsi summus ille sit) non est tamen maximum eorum, quæ in ipso suspicimus. Divina providentia nimirum perturbatissimis hisce temporibus, inter tot tamque diuturnos bellorum motus, quibus Monarchiæ hujus axes ac poli concutiuntur, Atlantem istum è cælo submisit, qui animi sui fortitudine, & prudentia præcipuam illius partem sustentaret.

S Y M B O L U M. L V.

Aristoteles, ut Alexandro Magno Consiliario-
rum virtutes & conditiones aptius exprime-
ret, cum oculis eos comparabat. Transtulit compa-
rationem istam in legum suarum libros Rex Al-
phonus, cognomento Sapiens, & accuratam in-
ter ea collationem instituit. Nec novum illud videri
debet, aut insolens: nam & Reges Persiæ ac
Babyloniæ illos appellabant oculos suos, uti Mi-
nistros alios artes suas, & manus, pro ratione
muneris, quod obibant. Spiritus illi septem, Mi-
nistri Dei, missi in omnem terram, oculi erant a-
gni *a* immaculati. Princeps aliquis, cui tam multa
videnda sunt & audienda, totus deberet esse ocu-
lus, totus *b* auris. Quod quia fieri non potest, alie-
nis utatur, necesse est. Ex quo etiam fit, ut nul-
lus

a Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua se-
ptem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi,
in omnem terram, Apoc. 5. 6. *b* Superior debet esse to-
tus mens, & totus oculus. S. Greg. Antioch. Ho. 3.

lus reperiatur Princeps, quantumvis intelligens sit, ac prudens, qui ministris non egeat: a nam Principes ac Reges nunc quoque multos sibi oculos, multas aures, mul-

tas item manus, atque pedes faciunt. In illo tamen nihil inest incommodi, modò iis rectè uti quis noverit:

4 Arist. lib. 3. Polit. cap. 12.

a-1166

a Hęc enim ratione, & omnium oculis cernet, & omnium auribus audiet, & omnium denique consiliis in unum tendentibus consultabit. Idem significabant Ægyptii per oculum Sceptro superimpositum, consilium quippe oculus est futurorum. b Eodem, opinior, alludere voluit Jeremias, c cum diceret, *Virgam vigilantem ego video*. Atque ideò in præsentem Emblemate Sceptrum pingitur oculis plenum, ad significandum nimirum, per Consiliarios Principem gubernationis suæ negotia prævidere debere, ac prævertere. Nec mirum eos, qui à consiliis sunt Principi, à nobis in sceptro collocari, cum & in coronis Imperatorum, Regumque Hispaniæ nomina eorundem insculpi, mos quondam fuerit, nec immerito; magis enim relucet, quam ipsa Principum diademata.

§. Atque ista cum oculis comparatio virtutes illas designat ac dotes, quibus instructum esse oportet, qui Consiliarii fungitur munere: sicut enim Visus per omnes partes, ad res longè etiam distantes sese extendit, ita animo Consiliarii pratico obversari debet præteritum, præsens, & futurum, ut de rebus rectè statuatur, & certum formet iudicium: quod fieri haudquaquam poterit absque multa lectione, longo negotiorum usu, & frequenti cum Nationibus variis communicatione: nisi enim naturæ Principis, morum, d animorumque Provincia sint gnari, qui de ea consultant, perdunt se, & Rempublicam, ad illam autem comparandam notitiam industria opus est, neque enim ea cognoscunt oculi, quæ antè non viderunt. Qui multa fuit expertus, atque oculis usurpavit multa, ei intelligentiæ lumen suboritur, & occurrunt facilè e media.

§. Tanta est oculorum, cordisque consensio mutua, ut hujus affectus, ac passiones mox ad illos

a Sines. ad Arcad. b Arist. l. 6. de regim. c Jer. i. 11. d Cicero. e *Vir in multis expertus, cogitabis multa: & qui multa didicit, enarrabis intellectum.* Eccl. 34. 9.

los quoque deriventur; si triste illud sit, hi manant lacrymis; si contrà lætum sereni sunt, amœnique. Nisi Consiliarius intimè suum dilexerit Principem, ita ut fortunam ejus adversam, aut prosperam quasi suam reputet, haud multum operæ & curæ ponet in dandis consiliis: quare rectè dixit Rex Alphon-
sus Sapiens; *a que los Consejeros an de ser amigos del Rey. Ca si tales no fuese, poder le yà ende venir gran peligro, por- que nunca, los que à ome desaman, le pueden bien aconse- jar, ni lealmente.*

§ Non sinunt oculi, ut digitus aliquis artificio-
sam eorundem structuram, & fabricam contrectet; tempori abdunt sese, & palpebris contegunt. Quan-
tumvis Consiliarius intelligens sit, ac prudens in
suis Consiliis; si tamen facilis fuerit, & levis in
pandendis secretis; si digitos sibi in intimum pe-
ctus immitti patiatur, plus nocementi adferet
Principi, quàm Consiliarius aliquis ignorans & ru-
dis: nullum enim bonum consilium est, si secretum
non maneat, immò quæ rectè statuta fuêre, plus
damni accersunt, si ante tempus detegantur, quàm
etiam statuta malè, si cum secreto executioni man-
dentur. Fugiat itaque Consiliarius communicatio-
nem cum iis, qui non ex eodem sunt Consilio:
subducat se eorum digitis, qui intimum pectoris
ejus pertentare cogitant. Nam si in colloquium ali-
quod de rebus descendat, facilè mens ejus explo-
rabitur, atque unà cum illa regulæ, quibus Prin-
ceps se suaque moderatur. Labia velut fenestræ
sunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illicò
apparet, quod intus latet.

§. Adeo puri sunt oculi, tamque ab omni habendi
cupiditate alieni, ut ne paleam quidem quantum-
vis exigua ea sit, admittant, & si quæ in eos fors
inciderit, mox turbantur nec quicquam videre pos-
sunt; sed aut omnia aliter, aut geminata iis sese of-
ferunt. Consiliarius, qui acceperit munera, dono-
rum pulvere mox occæcabitur, neque res concipe-

re

re poterit, prout sunt, sed prout eas commodi proprii studium illi proposuerit.

§. Tametsi diversi sint oculi, non diversimodè tamen, sed uniformiter res objectas repræsentant; concordés ambo in recipiendis rerum imaginibus, & transmittendis deinde ad sensum communem per nervos opticos, unitos inter se, ne diversæ subintrent, & illum fallant. Nisi inter Consiliarios una eademque sit voluntatum conspiratio, unus idemque finis pari consensu connitendi ad consilium optimum, & maximè proficuum, ita ut nec odium, nec amor, nec existimatio propria in diversas eos trahat opiniones, confusus hærebit Princeps & dubius; neque sat scire poterit, quam potissimam partem in electione melioris consilii amplecti debeat. Atque istud periculum tum præcipuè accidit, cum unus aliquis Consiliarius plus videre se & intelligere existimat, quàm videat & intelligat alius; aut cum tantum judicii non habet, ut quod melius est, dignoscere a valeat; aut cum consilio offensas suas ulcisci, & affectibus suis indulgere cogitat. Verùm ab his omnibus liberum esse oportet Ministrum, ita ut alium finem sibi propositum non habeat, quàm obsequium sui Principis. *b* *Atal Censejero* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *llaman en latin Patricio, que es asi como Padre del Principe: e este nome tomaron à semejanza del Padre natural, e asi como el Padre se mueve, segun Natura, à aconsejar à su Hijo lealmente, cantandole su pro, e su honra, mas que otra cosa: asi aquel; por cuyo Consejo, e guia el Principe, lo debe amar e aconsejar lealmente, e guardar la pro, e la honra del Señor sobre todas las cosas del Mundo, non catando amor, nin desamor, nin pro, nin daño, que se le puede en de seguir, e esto de ben fazer sin lisonja ninguna, non acatando, si le pesara, ò le plazera, bien ansi como el Padre non lo cata, quando aconseja à su Hijo.*

§. Par-

a *Eum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere, nisi que eis placent. Eccles. 8. 20. b l. 7. tt. 1.*

9. Partita est Natura jurisdictionem singulis oculis, suis cuique per lineam interpositam præfixis terminis: non ideo tamen in operando ambo concordēs esse desinunt, sed mutuo quodam affectu sibi assistunt invicem, ut si unus in hanc sese flectat partem, quæ ad ipsum pertinet, idem quoque alter faciat, ut rerum cognitio tantò certior sit; nec curet magnoperè, siatne ea intra circumferentiam suam, an non sint. Hæc mutua concordia & consensio valdè in Ministris est necessaria, quorum zelus, & diligentia universalis sit oportet, ut non ad ea solùm, quæ sui sunt muneris, attendant gnaviter; sed ad ea etiam, quæ ad aliorum officia pertinent. Nulla est corporis pars, quæ non illicò sanguinem suum, suosque spiritus ad eam derivet, quæ adversi aliquid patitur, ut totum corpus conservetur. Si Minister aliquis otio indulgeat, & queiti, dum alium laboribus & periculis videt opprimi, malitia est, æmulatio est, & exiguus erga Principem affectus. Nascitur istud interdum ex amore commoditatis & gloriæ propriæ, aut ne ea in discrimen veniat, aut certè ut socii infelicitate evadat illustrior. Tales Ministri sibi solùm profunt, non Principi. Atque hinc exoriuntur perniciosæ illæ Contentiones inter ipsos illius Status, inter ipsa illius arma, & æraria; quibus multæ egregiæ perduntur occasiones, amittuntur integræ urbes, castella & Provinciæ. Consilia & actiones Ministrorum communicari debent inter se, haud secus ac alæ Cherubinorum in templo Salomonico sese mutuo a contingebant.

10. Quanquam verò plurimùm corpori profint oculi, Natura tamen non nisi binos largita est, multitudo enim cognitioni rerum officeret. Haud aliter sanè, ubi magnus est Consiliariorum numerus, retardantur consultationes, secretum in periculo est, & confunditur veritas: suffragia enim nume-

ran-
a Et ala ejus altera quinque cubitorum alam Cherubinorum alterius contingebat. 2. Par. 3. 12.

rantur solum, non expenduntur, & major denique numerus conculdit. Hæc damna experiuntur potissimum Respublicæ. Multitudo cæca est semper & imprudens, & sapientior etiam Senatus, hoc ipso quod amplius est, conditionem & ignorantiam vulgi admixtam habeat, necesse est. Plus lucis pauci spargunt Planetæ, quàm multæ stellæ. Et quia tot sunt in viâ lacteâ, hinc splendore repercusso alia aliam impedit, & minus ibi lucis est, quàm in aliis cæli partibus. Inter multos libertas audacior est, & difficulter ad voluntatem & arbitrium Principis reduci se patitur; uti experientia docet in Conventibus Ordinum publicis, & comitiis Generalibus. Expediit itaque, ut pauci potius sint Consiliarii, ii scilicet, qui ad gubernandum Statum sufficiunt, erga quos indifferenter se gerat ipse Princeps, neque sinat se unius solius duci iudicio; per unum enim tantum non videbit, quantum per omnes alios. Ita dixit Xenophon, qui eadem usus comparatione Consiliarios Regum Persiæ oculos, & aures *b* vocitat. *c* *Apud ejusmodi Ministrum, cum non nisi ipsius oculis Princeps videat, Majestas Imperiû habere solet Regi, aut Principi orbem potentis nomen relinquitur.*

6. Solent plerumque Principes unius solius alicujus consilio ita acquiescere, ut omnia cum illo negotia deliberent, ea etiam quæ ipse minime

a Populi imperium juxta libertatem; paucorum dominatio regi & libidini propior est. Tac. lib. 6. Annal. *b* Hinc factum est, ut vulgò jactatum, Persarum Regem multos habere oculos, auresque multas; quod si quis putet unum oculum expetendum Regi, cum egregie falli certum est: unus enim & pauca videat, & pauca audiat; essetque aliis regis Ministris quasi negligentia quedam, & segne indictum otium, si id uni solum alicui demandatum esset officium. Præterea quem subditi cognoscerent illum esse oculum, aut aurem regiam, scirent hunc cavendum esse, neque quidpiam illi committendum, quod omnino præter rem Principis foret. Xenoph. lib. 4. Cyri. *c* Plutarch.

mè intelligit. Vnde accidit, ut gravissimi in statuen-
do committantur errores : neque enim viri literati
in rebus militaribus rectè consilia dare poterunt,
neque milites in iis, quæ ad pacem pertinent. Ex-
pendens illud Alexander Severus Imperator unum-
quemque in iis consulebat, quæ ipse pertractave-
rat. a *Vnde si de jure tractaretur, in consilium solos doctos
adhibebat; si vero de re militari, milites veteres, & senes
ac bene meritos, & locorum peritos.*

§. Istis oculorum affectionibus hætenus explica-
tis corpus in suis motibus regitur, quæ si decissent,
ne ad unum quidem passum securè posset progredi.
Idem Regno eveniet, quod bonis Consiliariis de-
stitutum fuerit. Cæcum erit sceptrum absque istis
oculis, & sine visu Majestas. Neque enim Princeps
ullus tantâ pollet sapientiâ; ut per se ipsum omnia,
quæ occurrunt, possit decidere. *El Señorío* (inquit
Alphonsus Rex) *no quiere compañero, ni lo há menester,
como quiera que en todas guisas conviene, que aya omes
buenos, è sabidores, que le aconsejen, è le ayuden.* Et si
quis Princeps tam acutos sibi oculos esse existima-
verit, ut absque aliorum operâ solus videre om-
nia, & dijudicare se posse confidat, is superbus
magis erit, quàm prudens, & ad quemvis passum
in gubernatione b offendet. Iosue tametsi actio-
nes suas cum ipsomet Deo communicaret, & ex-
pressa ab illo mandata accepisset, & instructiones
pro occupandâ urbe Hay, consulebat tamen se-
niortes Duces, quos secum c habebat. Consilia-
rii Assueri Regis nunquam à latere ipsius, discede-
bant, quin omnia cum iis maturè deliberabat, ut
Regum mos d erat. Divinum Spiritus sancti oracu-
lum est: e *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sa-
pientia.*

* Lampr. in vita Alex. b *Si de sua unius sententia om-
nia geret, superbum hunc judicabo magis, quàm pru-
dentem.* Liv. c *Et ascendit cum senioribus in fronte
exercitus.* Jos. 8. 10. d *Interrogavit sapientes, qui
ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat
cuncta consilio.* Esth. 1. 13. 10. e *PROV. 13. 10.*

piencia. Non tanta est Naturæ capacitas, ut ad imperium, quantumvis exiguum, ea sola sufficiat: *a* nemo enim *solus* sapit, neque in uno solo reperiri possunt omnia, quæ sciunt omnes. Et licet multa ingenia non plus videant, quàm unum aliquod perspicax, eò quòd non sint sicut quantitates, quæ multiplicantur seipsis, & summam grandem conficiunt; illud tamen de distantia intelligi debet, non de circumferentia, quam citius plures oculi apprehendunt, quàm *b* unus, modo tot non sint, ut nascatur inter eos confusio. Vnum solum ingenium unam sequitur ratiocinationem, neque enim uno eodemque tempore pluribus potest intendere, & illius amore captum ulterius non progreditur. In consultatione multos audit Princeps, & melius secutus iudicium, suum facilius deponit, illorumque agnoscit incommoda, quæ ex passionibus, & affectibus privatis oriuntur. *c* Eam ob rem Joannes Secundus Aragoniæ Rex datis ad filios suos Reges Catholicos sub extremum vitæ literis, seriò eos monuit, ne quid unquam facerent absque consilio Virorum prudentium, & quos virtus commendaret. Omnes gubernationis gressus necesse est, ut precedant illi Consiliariorum oculi, & viam *d* commonstrent. Antonius Imperator cognomento Philosophus, Vir eà atate longè sapientissimus, Scævola, Mucianum, Vlpianum, & Marcellum, Viros planè insignes à consiliis habebat, & si eorum sententias suà meliores esse animadverteret, lubens sese illis accomodabat, dicebatque: *e* *Satius est, ut ego tot taliumque amicorum sequar consilium, quam illi meum.* Qui sapiens est, audit consilia, & rectius peragit omnia Princeps etiam ignorans, qui consilio utitur, quàm alius intelligens, in opinionibus suis obstinatus & pertinax. Ne Principem arrogantia præcipitet, propterea quòd gloriam rei bene gestæ

a Plaut. *b* *Salus autem, ubi multa consilia.* Proverb. 11. 14. *c* Mar. Hist. Hisp. *d* *Oculi tui recta videant, & palpebra tua precedant gressus tuos,* PROV. 4. 25. *e* PROV. 12. 15.

gestæ cum aliis partiri oporteat, si Consiliiarii in eam aliquid conferant: neque enim profecto minor laus est, dimittere sese ad aliorum consilium inquirendum, quàm seipso rectissimè aliquid facere.

sup. a Ipse o Rex benè consulto, & pareto vicissim.

Hęc consilii acceptatio summa in Principe potestas est. Consilium dare inferioris est, superioris illud admittere. Nihil Principatui magis proprium, nihil necessarium magis, quàm consultatio, & executio. *Digna accion es* (ajebat Rex Alphonsus Undecimus in Comitibus Madritensibus) *de la Real magnificencia, tener segun su loable costumbre varones de Consejo cerca de si, i ordenar todas las cosas por sus Consejos, porque si todo Home debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey.* Quilibet, etiam ignorans, Consilium dare potest; at benè statuere, solus *b* prudens. Nil quicquam de gloriâ Principis decedit, qui consultare noverit, & eligere: *Bene enim quod cum vestro consilio fuerit ordinatum* (dicebat in lege quadam Theodosius Imperator) *c id ad beatitudinem nostri imperii, & ad nostram gloriam redundare arbitror.*

Triumphû Scipionis Africani non aliunde, quàm à Consiliis Caji Lælii profecti sunt, unde dici so-
bat, hunc conscribere, Scipionem vero exhibere Comœdiam: neque tamen hoc ipsum splendorem famæ illius ullo modo obscuravit, neque rectè & cum laude ad eo factorum gloria Lælio ascripta fuit. Res tota in eo præcipuè consistit, ut rectè per semetipsum Comœdiam repræsentare Princeps noverit, neque Minister sit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etsi Consiliiarii sint oculi Principis, ipsum tamen adeò cæcum esse non oportet, ut absque iis prorsus videre nequeat: hoc enim esset cæco quodam modo imperare, & Princeps apud omnes suos in contemptum veniret. Lucius Torquatus, tertium, electus Consul,

ocu-

a Hom. b Astutus omnia agit cum consilio. Prov. 13.16.

c l. humanum C. de leg.

oculorum imbecillitatem excusavit, a indignum esse, inquit, Rempublicam, & fortunas Civium ei committeri, quæ alienis oculis uti crederetur. Rex Ferdinandus Catholicus dictitabat, Legatos esse Principis oculos; cum tamen miserrimum fore, qui non nisi iis solis cerneret. Non concrederebat omnia Ministris suis magnus ille Politicus, per eos videbat quidem, sed tamen tanquam per conspicienda, ponendo illos ante se, & oculos suos proprios inde applicando. Si Consilarii animadvertant, penes se rerum decidendarum esse arbitrium, detorquent eas ad privatos suos fines, & crescente ambitione, in diversas abeunt factiones, unoquoque eorum supremam illam potestatem sibi arrogante, quam Princeps ignavus, & ad negotia tractanda inidoneus illis permittit. Miscentur & perturbantur omnia, si Consilarii plus esse velint, quàm speculæ quædam, quæ rerum Horizontem Principi detegant, ut ipse statuere deinde in iis possit, & eligere consilium, quod videbitur optimum. Oculos ei Natura dedit, & si unicuique Ministro suus assistat Angelus, cor Regis verò ipse quoque Deus præterea moderatur, b dubio procul etiam visum ejus dirigent, & clario-rem perspicaciorèquè efficient, quàm Ministrorum. Rex Philippus Secundus animum interdum ad se revocabat, ut de negotiis ipse secum disquireret, & Deo sese enixè commendans, illud amplectebatur, quod sibi tum occurreret, licèt aliter Ministris ejus videretur, & plerumque eveniebat feliciter. Non possunt Consilarii semper hære lateri Principis, c nec omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur; sed in arenâ capiendum interdum Consilium, & statuendum ex tempore. Non habent mandata auctoritatem, ut par est, si constet Principem ea accipere, non dare: statuere omnia absque consilio, præsumpta temeritas est; omnia exequi ex aliena sen-

X

ten-

a Tit. Liv. l. 26. b Cor Regis in manu Domini: quocumque voluerit, inclinabit illud. PROV. 21. 1. c Tacit. lib. 1. Niste

tentia, ignorans servitus. Penes eum; qui imperat, arbitrium esse debet immutandi, adjiciendi, aut rejiciendi penitus id, quod illi Ministri consulunt. Et proderit interdum quaedam eos celare mysteria, ac fallere; uti faciebat idem Rex Philippus Secundus, diversâ modo ad Consilium statûs referendo, de Legatorum expeditionibus, quando eos in certam aliquam trahere cogitabat sententiam, aut alias expedire judicabat, ne quaedam negotiorum circumstantiis innotescerent. Consilium Statûs Colosso alicui debet esse simile, ut illius humeris insistens Princeps, longius quàm ipsam prospiciat. Thebani visum tam longum Principi suo minimè optabant: hinc enim depingere eum solebant patulis auribus, & oculis obvelatis, significantes, cæco quodam impetu debere eum exequi, quæ suasisset, statuisseve Senatus. Verùm Symbolum illud non erat Principis alicujus absoluti, sed Principis Reipublicæ; cujus potestas sic restricta est certis limitibus, ut satis sit, quòd ille audiat: nam videre, quid agendum sit, Senatui reservatur. Non nisi cæca Majestatis est umbra, & vanum potentiae simulacrum. In illum non nisi per reflexionem derivatur auctoritas, quæ in Senatu residet, adeoque oculis non eget, cui pro suo arbitratu progredi non licet.

¶ Quamvis autem omnino deceat, ut Princeps in deliberando suum sibi servet arbitrium; in eo tamen tantopere gloriari non debet, ut eâ de causa, ne consilio indigere videatur, illud prorsus respuat, quod ei Ministri suggerunt: sic enim in gravissima incidere incommoda, quomodo, Tacito teste, Petro accidit, qui a *ne aliena sententia indigens videretur, in diversa, ac deteriora transibat.*

¶ Si factu foret possibile, deberent Reges Regibus esse à consiliis, ut quæ ii in rem consulere, à decoro, existimatione & auctoritate Regiâ non desciscerent. Sæpè personâ suâ minùs dignum aliquid

agit
 Tac. lib. 15. Annal.

agit Princeps, quia vili & abjecto est animo, qui sic consulit. Verum quia illud fieri nequid, decet saltem jusmodi legere Consiliarios, qui tamen si Principes non sint, animos tamen & spiritus gerant Principum, & ex sanguine generosiori descendant.

§. In Hispaniâ magnâ cum prudentiâ varia instituta sunt consilia, pro bonâ Regnorum, & Provinciarum administratione, aliisque momenti alicujus in ista Monarchia negotiis; verum ob bonam hanc illius constitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nulla enim Respublica tam firmis munita præsiidiis, cujus fundamenta cum tempore non collabescant, aut quæ malitia praviq̃ue abusus sensim non exedant. Nec sufficit partes illius singulas benè constitutas esse, nisi aliquando omnes in unum coeant, agantq̃ue inter se tam de illis ipsis partibus, quàm de universo corpore. Ad eum finem in Religiosis Ordinibus cogi videmus capitula Provincialia & Generalia, in Ecclesiastica Monarchia Concilia; & easdem ob causas maximè è re communi esse videtur, ut decimo quòque anno Madriti Generale aliquod formetur consilium, aut conventus, ad quem Consilarii bini è Consiliis singulis, aut bini Deputati ex unaquaque Monarchiâ istius Provinciæ conveniant, ad deliberandum de sua suarumq̃ue partium conservatione: nisi enim Regna innoventur subinde, inveterascunt ac pereunt. Atque hic conventus Monarchiæ membra arctiùs uniet, ut consentiant inter se. & sibi mutuum in necessitatibus ferant præsidium. Ad eundem finem cogebantur Concilia Toletana, in quibus non solum quæstiones de Religione pertractari solebant, sed ea quoque, quæ ad Castellæ gubernationem pertinerent.

§. Atque istæ oculorum affectiones reperiri etiam debent in Principum Confessariis, qui eorum sunt Consilarii, Judices, & Medici spirituales;

quæ officia Viros desiderant in obsequio divino, & amore in Principem ferventes; instructos à scientia, ad rectè judicandum, à prudentia, ad admonendum; à libertate, ad corripiendum; fortitudine, ad instruendum, proponendo Principi ante oculos (et si cum gratiæ amittendæ periculo) injurias subditorum, & Regnorum pericula, non vero luto illinendo (ut Ezechiel loquitur) hiantem parietem & ruinas à minitantem. Nonnulli Principes Confessariorum utuntur opera ad solam conscientiam expiandam; alii etiam in consultationibus ad Statum pertinentibus. Rationes politicas in utramque partem nunc non examino, illud solùm dico, conveniens judicatum in Hispania, ut Regis Confessarius interesset consiliis, tum ut decisiones ex conscientiæ præscripto dirigeret, iisque pondus adderet, tum ut gubernationis quasi factus consors, corrigeret Principem, si quâ in re suo muneri is deesset: aliqui enim optime nôrunt peccata, quæ admittunt, ut homines; at non ea, quæ peccant, ut Principes, licet graviora illa sint, quæ ad officium eorum pertinent, quàm ea quæ ad ipsam personam.

5. Nec expedire solùm videtur, ut Confessarius consilio Staûs intersit, sed alii etiam Prælati aut personæ Ecclesiasticæ in Dignitatibus constitutæ, & ut auctoritate sua, atque eruditione, qua valent plurimùm, Regni consultationibus assistant: sic enim magis unirentur inter se ad conservationem & defensionem totius corporis duo illa brachia, spirituale scilicet, & temporale. Reges Gothi de rebus maximis conferebant cum Prælati, qui in Conciliis Toletanis in unum conveniant.

6. Quod dictum de Confessariis, de Concionatoribus quoque debet intelligi, qui tubæ sunt *b* veritatis,

a Illi autem liniebat eum luto absque paleis. Ezech. 13. 10.

b Clama, nec cessis, quasi tuba exalta vocem tuam. Is. 58. 1.

tis, & interpretes Deum inter & a homines in quorum ore b verba sua posuit. Cum illis valde cautè oportet agere Principem, tanquam cum canalibus quibusdam, per quos fluente doctrinæ aut salutaris, aut noxiæ derivantur ad populum. Ab iis plebs dependet, suntque instrumenta peridonea ad illam aut concitandâ, aut componendam; uti in seditionibus Catalaniæ, & Lusitaniæ compertum fuit. Fervor eorum & zelus in reprehendis vitiis, exerere sese potissimum solet contra eos, qui aliis præsumunt, & ex levibus indiciis facilè istud penetrat populus, quia naturâ suâ erga Ministros minùs benè afficitur. Unde fieri potest, ut gubernationis pereat auctoritas, & subditi minùs contenti fiant; inde verò oriantur tumultus, & seditiones, præsertim quando culpantur, produnturque vitia Principum, contra officii sui obligationem commissa. Præstat igitur reprehensiones illas esse generales, absque eo, quòd ipsæ designentur personæ, quando scandalum non est publicum, aut præmissæ non fuerunt admonitiones Evangelicæ, aliæque circumstantiæ cum bono publico in trutinâ appensæ. Cum tali modestiâ reprehendit Deus in Apocalypsi nonnullos Episcopos, ut primâ fronte iis abblandiri, immò etiam adulari cupiam videri c posset. Neminem Christus offendit ex cathedra: reprehensiones ipsius fuerunt generales, & quando ad particulares descendit, non ut concionator, sed ut Rex locutus videtur. Pro concione dici non debet, quod in angulis platearum interdicitur, & punitur; quâ in re falli solet zelus, aut quia nimius est, aut quia eum excecet applausus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere solet, ad audiendos defectus Principis aut Magistratus.

S Y M-
a Pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum. Heb.
5. 1. b Ecce dedi verba mea in ore tuo. Jer. 1. 9. c Novi o-
pera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, &
patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus.
Sed habeo adversus te paucæ. Apoc. 2. 19. & 20.

SYMBOLUM LVI.

AB intelligentia, non à calamo est Secretarii officium. Si ad id sufficeret bellè pingere litteras, optimi Secretarii Typographi forent. Illius est de rebus consultare, eas disponere, & ad perfectionem adducere. Dexterâ manus est voluntatis

Prin-

Principis, & gubernationis ejus instrumentum, index denique, quo decreta sua consignat, atque uti dixit a Rex Alphonsus Sapiens, *el Chanciller* (ejus loco nunc Secretarius est) *es el segundo Oficial de casa del Rey, de aquellos, que tienen oficios de poridat. Ca bien asi como el Capellan* (de Sacellano Majori loquitur, qui tunc Regi a confessionibus erat) *es medianero entre Dios, e el Rey spiritualmente en fecho de su anima: otro solo es el Chanciller entre el, e los Omes.* Perparum proderit, in Consiliis prudentes institutas fuisse consultationes, si qui disponere eas debet, errorem committat. Consiliarii suas dicunt sententias, Princeps per Secretarium suum animam iis tribuit, & unum aliquod verbum hic, aut ibi opportune positum, negotiorum formam immutat, haud secus atque in picturis exigua aliqua umbra, aut levis penicilli ductus efficit, ut ad vivum exemplar accedant propius, aut ab eo longius abeant. Consilium ideam fabricæ negotii alicujus disponit, Secretarius inde normam concinnat, in qua si erretur, ipsum quoque ædificium secundum illam constructum vitiosum erit. Ut istud Emblemate præsentî subjiciam oculis, calamus illius circinus simul est, quia non solum in chartam referre debet, sed mensurare etiam, & perficere, quæ statuta fuerunt, metiri occasiones & tempora, ne aut citius, aut tardius, ac oportet, fiat executio: officium ita conjunctum cum munere Principis, ut si negotia ferrent, alteri committi nequaquam deberet: nam si pars Majestatis non sit, quædam saltem illius est reflectio. Illud, opinor, Cicero innuebat, cum Proconsulem, qui tum Asiæ Provinciâ procurabat, his verbis admoneret: *b Sit annulus tuus* (quo nomine Secretarium intellige) *non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu; non Minister aliena voluntatis, sed testis tua.* Ministri alii in uno solo munere Principem referunt; Secretarius in omnibus. In aliis sufficit scientia rerum iis commissarum; in

hoc cognitio requiritur, & experientia aliqua communis, & specialis artium omnium tam belli, quàm pacis. Errata illorum in una sunt materia; horum verò in omnibus, occulta tamen, & quæ postea Consiliis imputantur; quemadmodum gravitati morbi errores Medicorum in applicandis remediis. Cum malis Ministris poterit Princeps in negotiis suis efficere aliquid, at non cum imperito Secretario. Stomachus est, ubi digeruntur negotia, & si concocta malè inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernationis. Reperantur memoria tempora retrò præterita, & statim apparebit, nullum unquam statum ritè & feliciter gubernatum fuisse, nisi eum, qui insignes habuit Secretarios. Quid refert, optimè statuere Principem, si Secretarius malè illud disponat, neque cum judicio ponderet, aut cum prudentiâ observet aliquas circumstantias, à quibus dependere solent negotia? Si prudentia illi desit, non sufficit, quòd certas quasdam scribendi formulas teneat: vix ullum enim est negotium, cui alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore, aliisque accidentibus formam mutant & naturam. Habent Pharmacopœi remedia diversa à variis præscripta Medicis, pro diversis morborum curis; verùm gravissimi fierent errores, si ipsi Medicinæ imperiti eas applicarent ægritudinibus absque notitiâ caussarum, constitutionis infirmi, temporis, aliarumque circumstantiarum, quas usus observavit, & prudens ratio expendit, ac speculatio. Idem negotium aliter perscribi debet ad Ministrum phlegmaticum, aliter ad cholericum: aliter ad timidiores, aliter ad audaciores. Utrosque illi instruere debent, quomodo curanda negotia, & expedienda sint. Quid Secretaria aliud sunt, quàm scholæ quædam, è quibus insignes Ministri prodeunt? Ex iis, quæ ipsi usu & experientiâ observant, omnes rectam gubernandi rationem edocere poterunt. Ibi notare oportet, quæ rectè fiant, quæ secus. E quibus omnibus facilè conficitur, quæ-

quanti intersit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios, qui optimis Naturæ donis instructi sint, Magni illi Dei Ministri aut Secretarii, quos Evangelistas dicimus in Apocalypsi adumbrantur per quatuor animalia alata, intus ac foris oculis a plena, & pennæ quidem velocitatem & executionem ingenii denotant: oculi exteriores, accuratam omnium notitiam: interiores, eundem contemplationem: tam intenti operi, ut nec noctu, nec interdum quietem b caperent: tam obligationi suæ invigilantes, ut Ezechiele teste, semper calamo, & chartæ c intenderent; conformes in omnibus, & uniti ipsi divinæ menti & spiritui, à quo nullà in re d discedebant.

Atque ut hæc Secretariorum electio rectè possit institui, operæ pretium foret, certos quosdam, qui ad id viderentur idonei, primum exercere in variis ministeriis atque officiis; quod fieri poterit, si Princeps Legatis suis, aut maioribus Ministris eos adjungat Secretarios, qui ingenio valent rerum capaci cum latinæ linguæ peritiâ, eorumque probet industriam extra suum Regnum in variis officiis; postea verò ad aulæ secretaria eos evocet, ubi Ministros agant, seque perficiant, ut esse possint Secretarii Satûs, aliorumque consiliorum, Custodes item ararii, Commissarii, quorum notitiæ & experientia plurimum conferunt ad bene gubernandum, & expedienda negotia. Atque ita evitabitur mala Secretariorum electio, qualis plerumque à Ministris fieri assolet, eorum operâ utentibus, quos jam antè habebant, quique ordinariè minùs ad id munus sunt idonei, eò quòd eos ferè eligere soleant, qui elegantius pingunt literas, non qui scientiâ præstant.

X 5
 a Singula eorum habebant alas, fenas: & in circuitu, & intus plena oculis. Apoc. 4. 8. b Et requiem non habebant die ac noct: Apoc. 4. 8. c Facies eorum, & penna eorum extensa desuper. Ezech. 1. 11. d Vbi erat impetus Spiritus, illic gradiebantur, Ezech. 1. 12.

præstant. Unde fit, ut plus obsit Principi Minister aliquis bonus; qui imperitum habet Secretarium, quam Minister aliquis malus, cui bonus est Secretarius. Accedit illud etiam, quod si Secretarius ab ipso legatur Principe, à quo ulteriorem sperat fortunam, majori cum studio Ministri suis invigilabunt officiis, magisque attenti erunt ad munerum suorum obligationem, & bonam administrationem fortunarum Principis. Rex Alphonsus Sapiens cum probè sciret, quantum in bono aliquo Secretario esset positum, dixit aliquando, *a que debe el Rey escoger tal omne para esto, que sea de buen linaje, e aya buen seso natural; e sea bien razonado, e de buena manera de buenas costumbres, e sepa leer, e escribir, tambien en latin, como en Romanze.* Non videtur Rex Alphonsus solum voluisse, ut Secretarius latine nôrit scribere, sed loqui etiam: id enim apprimè utile est ei, quem cum omni Nationum genere agere oportet. Et hoc præsertim tempore, postquam Monarchia Hispanica per Provincias, & Regna exera longius dilatata fuit, illud valde necessarium est, ob frequens literarum latinarum commercium.

6. Verùm nihil magis essentielle & proprium Secretario, quàm Secretum, unde & nomen invenit, ut eo audito continuo obligationem suam sibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculosa cordis instrumenta sunt, & per illa foras se prodit, aut levitate judicii, mysteriorum incapaces, aut ex inani aliqua gloria, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quasi depositarii videri cupiunt, aut intelligentes, loquendo de illis, scribendove ad eos, qui Ministri non sunt. Atque adeo Secretarii munere fungi iste non poterit, qui tam modestus non fuerit, ut audire potius malit, quàm loqui, eundem semper vultum præ se ferendo, siquidem & in hoc legi potest, quod curæ illius & expeditio-
ni commissum fuerit.

lib. 4. tit. 9. p. 2.

SYMBOLVM. LVII.

HOROLOGIUM rotarum tanto tamque occulto vol-
 vuntur silentio, ut nec videas eas, nec au-
 dias; & licet ab iisdem totum pendeat artificium,
 sibi tamen hoc minimè attribuunt, sed motum suum
 accommodant indici, qui solus horas distinguit.

& indicat, seseque palam omnibus ostentat di-
 mensi temporis auctorem & regulam. Talis concor-
 dia mutua, & consensio sit oportet inter Principem
 & eos, qui ipsi à Consiliis sunt. Istos adhibere, pe-
 rutile est: nam (ut rectè dixit Rex Alphonfus Sa-
 piens) *a el Emperador, y el Rey maguor sean grandes
 Señores, non puede fazer cada uno dellos mas, que un Ome,*
 & Status alicujus gubernatio multis indiget viris,
 at tam modestis, & ab omni arrogantiâ alienis,
 ut ex iis, quæ statuta fuerint, nihil suo tribuant
 consilio, sed solius Principis. Laboris focii sint,
 non potentia. Ministri, non Imperii consortes.
 Sciant Principem absque iis imperare posse, se verò
 absque illo minimè. Vbi Majestatem suam poten-
 tiamque exercere poterit sine opis alterius admini-
 culo, se solo id agat. In Ægypto ubi efficacior est
 caloris vis, cœlum animalia perfecta absque alte-
 rius concursu procreat. Si Princeps omnia cum aliis
 conferat, Consultator erit potius, quam Princeps.
 Perit Principatus vis, nisi rerum summa ad unum
 b revocetur. Monarchia à cæteris gubernandi ratio-
 nibus in eo distinguitur, quod unus solus imperet,
 obediant alii, & si permiserit Princeps, ut plures
 præcipiant, non Monarchia erit, sed Aristocratia.
 Vbi imperant multi, nemo imperat. Spiritus san-
 ctus pœnæ & castigationis loco id e habet, & contrà
 benedictionem interpretatur, si penes unum solum
 imperium d sit. Quod si Ministri Principem tam
 ignavum esse animadvertent, ut alios sinat regere,
 maximam sibi met auctoritatem arrogant. Augescit
 inter eos superbia & amulatio. Quilibet è alio
 Regio detrahit aliquid, adeoque penitus tandem
 in frustra dirahitur. Plebs confusa inter tot Domi-
 nos

a L. 12. tt. 1. p. 2. b Neve Tiberius vim Principatus re-
 solveret, cuncta ad Senatum vocando, eam conditionem
 esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si uni
 reddatur. Tacit. lib. 1. Annal. c Propter peccata terra
 multi Principes ejus. Prov. 28, 2. d Et suscitabo super
 eas Pastores. unum qui pascat eas. Ezech. 34. 23.

nos verum ac legitimum amplius non agnoscit, & gubernationem contemnete incipit: nihil enim recte geri existimat, nisi quod à Principis sui mente proficisci credit: unde & vi remedium parat. Exempla funesta ejus rei apud Historicos videre licet in amissione Regni, & morte Garzæ Galæ-
 -eiz Regis, qui ne indicem quidem agere voluit, designando gubernationis motus; sed ad unum aliquem, quem præ aliis charam habebat, remittebat omnia, qui una cum Rege postea occisus fuit. Regem Sanctium Lusitanum Regno exutum legimus, quod in eo Regina potius, aliique famuli obscuro loco nati imperarent. Idem Regi Henrico IV. accidit, quia in negotiis curandis tam erat negligens: ut eorundem expeditiones à Ministris datas, manu suâ subscriberet antè, quàm eas legeret, aut sciret etiam, quid in iis contineretur. Incommodis omnibus sese Princeps objicit, qui sine examine, sine consideratione id solum exequitur, quod statuunt alii: in ipso enim tanquam in molli cerâ quilibet imprimit, quidquid desiderat. Ita factum Claudio Imperatori. *b* cui non iudicium, non odium erat, nisi indita, & iussa. Ipsius Principis, non Ministrorum humeris Deus Principatum imposuit; id quod haud obscure Sauli indicare voluit Samuel, quando uncto in Regem instruxit convivium, & de industriâ armum ex agno reliquum ei porrexit. Artamen non velim Principem Cameli esse similem, qui cæcè oneri se inclinat; sed opus est, ut humeros habeat oculatos, sicut animalia illa in visione Ezechielis; ut videant, & sciant, quid in se suscipiant. Curram & aurigam Israël
 -ezum *xi* *7* *and* *lo* *q* *ib* *is* *Eliam*
 • *Mar. Hist. Hisp. cap. 8. lib. 9. b Tac lib. 12. Annal.*
 • *c Factus est Principatus super humerum ejus. Isa. 9. 6.*
 • *d Levavit autem cocus armum, & posuit ante Saul: dixitque Samuel, ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi. 1. Reg. 9. 24. e Et dorsa eorum plena erant oculis. Ezech. 1. 18. sm. lxx.*

Eliam vocabat a Elifeus, quod onus gubernationis sustineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quisquis per seipsum jubere nescit, aut contradicere; ut in Vitellio videre licuit, qui neque jubendi, neque vitandi potens, non jam Imperator, sed tantum belli causa erat. Quam ob rem non solum iudicis officium in regendo horologio obire debet Princeps, sed inquietis etiam, quae mensuram modumque dat rotulatum motui, ab illo siquidem totum negotiorum dependet artificium.

Neque tamen illud nunc contendo, ut Princeps Praetoris, Consularium, aut Praesidis partes sustineat: majus aliquid & excelsum ab eo postuletur. Si ad omnia attendere vellet animum, pro rebus majoris momenti tempus illi non suppeteret. Tasi debe h: ver (verba sunt Alphonsi Regis) *Omnes sabidores, e entendidos, i leales, e veraderos, que le ayuden, e le sirvan de fecho en aquellas cosas, que son menester para su b Consejo, e para fazer justicia e derecho a la gente; ea el feto no podria ver, nin lebrar todas las cosas, porque ha menester por fuerza ayuda de otros, en quien se fe. e Ipius est Ministris uti, velut gubernandi instrumentis, eosque operari finire; sic tamen ut attendat ad ea, quae agunt, cum directione aliqua superiore magis minusve immediata, aut assistente, prout negotiorum ratio postulaverit. Quae Ministrorum sunt propria, ipsi Ministri peragant. Quae ad Principis pertinent officium, de iis solus Princeps statuatur. Ea de causa Tiberius d Senatuum per literas castigabat, quod cuncta curarum ad se rejicerent. Curae Principis graviores turbari non debent consultationibus levioribus, si absque Majestatis laesione a Ministro ex decidi possint. Quapropter e Sanquinus maximè Consularibus oravit Senatuum, ne curas Imperatoris conquistis insuper acerbitatibus augerent, sufficere ipsum statuendis remediis. Quod si Princeps semel*

Ministro
 a Elifeus autem vivebat, & clamabat: Pater mi, Pater mi, currus Israel, & auriga ejus. c. Reg. 2. 17. b Tac 1.3. Ann. c 1.3. it. 1. p. 2. d Tac. 1.3. Ann. e ibid. 1.6. Ann.

Ministro alicui, ejus prudentiæ & fidei confisus, negotium aliquod commiserit, totum eidem postea derelinquat. Postquam Deus Adamum totius terræ Dominum constituisset, adduxit ad eum universa animantia, & volatilia cæli, ut nomina iis imponeret. nec Deus id sibi reservari voluit. Par ratione aliis relinquere debet Princeps curas, & labores ordinarios: caput enim officiis manuum, aut pedum minimè sese occupat, neque navarchus vilioribus se impendit ministeriis, sed in puppi sedens navim gubernat quieta manus agitatione, qua plus efficit, quàm omnes alii.

§. Quod si Princeps ob ætatem aut teneram, aut ingravescentem, aut naturam aliàs ad gubernandum minus idoneam negotiorum directioni intendere nequeat, alium adiutorem asciscat: minus enim est incommodi, alterius uti operam, quàm per seipsum errare in omnibus. Primi anni Imperii Neronis felices fuisse, quòd viros bonos adhiberet in consilium; postea verò cum solus peragere negotia voluit, semetipsum perdidit. Rex Philippus Secundus, cum videret ob senectam, aliasque corporis imbecillitates se ad Imperium minus habilem reddi, fidei quibusdam, expertisque Ministris usus fuit.

Verùm tum etiam, cum necessitas ea fuerit, non decet Principem omnem omnino negotiorum curam deponere, quantumvis intelligentes sint Ministri & fidei: corpus enim politicum naturis est simile, quibus, si calor animæ natus defuerit, nulla sufficiunt remedia, nullæ industriæ ad conservandas illas, & sustentandas, ne intereant. Anima Reipublicæ suæ Princeps est, quare ut illa vivat, necesse est, ut hic membris suis, & organis aliquo modo præstò sit. Si omnino non possit, illud curet saltem, ut ipsemet videatur audire omnia, & oculis cernere, tantâ solertiâ,

a *Formatis de humo cunctis animantibus terra, & universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea, Gen. 2.19.*

solertiâ , ut ipsius dispositioni & iudicio tribuantur. Præsentia Principis, etsi nihil agat, aut alio intendat, cautos tamen & sollicitos reddit Ministros. Vel nôsse duntaxat, omnes consultationes ad eus pervenire manus, auctoritatem iis tribuit, licet nec muret eas, nec videat. Quid erit igitur, si interdum suismet lustrarit oculis, aut instructus secreto correxerit, & castigavit. Ministrorum suorum errores, iisque metum injecerit. Si vel semel id fiat, semper erunt solliciti: persuadebunt enim sibi, eum videre omnia, aut certe solere inspicere. Consultant porro in Consiliis de negotiis, & viris benè de Republicâ meritis, quos ad munia publica & dignitates evehant; verùm ad ipsum Principem omnia perveniant oportet, ipsius manus sit, quæ decisiones & gratias denotet, neque facillè permittat, ut tanquam in Solaris horologio umbræ ipsius (per has Ministros & Principi familiariores intelligo) eas indicent, & primùm in apertum proferrant, adeoque sibi ascribi faciant: nam si in hoc existimatio defuerit, negotiorum peribit auctoritas, beneficia suam perdeunt gratiam, & Princeps contemptui erit, cui ea in acceptis referri oportebat. Ob hanc causam *inclinatio Senatûs*, quâ in M. Hortalum propendebat, *incitamentum Tiberio fuit, quo promptius adversaretur, vehementerque increpuit* *b* Junium Gallionem præmia Prætorianis militibus proponentem, *velut coram rogans, quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperatoris, neque præmia, nisi ab Imperatore accipere par esset.* Princeps non ideo in veneratione est, quod Princeps sit, sed quia ut Princeps mandat, castigat, remunerat. Si quid statuendum acerbius, si quæ pœnalis ferenda sententia, per Ministrorum manus id fiat; suam verò quantum fieri potest, Princeps celet. Illi populi indignationem, rigoris ac pœnæ odium sustineant, non e iste. De

Jove

a Tacit. lib. 2. Annal. *b* Idem lib. 6. Annal. *c* Et honores ipse per se tribuere, pœnas autem per alios Magistratus, & iudices irrogare. Arist. l. 5. Polit. c. 11.

Jove antiqui dicere solebant, quòd benignos solum vibraret radios, qui absque cujusquam offensione minarentur, ejusque potentiam ostenderent, alios verò per Deorum consilium. Ministri severi habeantur & duri; Princeps benignus & clemens audiat. Illorum est accusare, & condemnare; Principis absolvere, & veniam concedere. Emanuel Lusitaniæ Rex gratias agebat cuidam, quòd argumenta quædam reperisset, quibus reum capitis morti posset eripere. Alius item Lusitaniæ Rex Joannes Tertius quæstioni cuidam criminali præsens aderat, cumque sententiis rogatis, paria essent tum absolventium, tum condemnantium suffragia, solumque ipsius exspectaretur, fertur respondisse: *Quòd hunc morti adjudicaveritis, justissimè factum arbitror, cuperemque alii omnes in eandem iussent sententiam. Ego tamen absolvendum eum censeo, nequis dicat, Regis suffragio subditum capite damnatum esse.* Ad subditos conservandos Princeps creatus est, & nisi illius causa fiat, vitam eripere nemini debet.

§. Horologii index ad rotularum artificium nihil confert, sed eas operari sinit, & motus solum earundem denotat. Ita Carolo Quinto Imperatori videbatur agendum esse Principi cum suis Consiliariis, ut iis nimirum consultationes relinqueret, neque his facilè se coràm ingereret. Quòd documentum etiam filio suo dedit Philippo Secundo: præsentia enim libertatem impedit, & ansam dare solet adulationi. Et tametsi in majoris momenti negotiis præsentia Principis perquam utilis videatur, eò quòd non æquè animum instruant consultationes lectæ, ac coràm habitæ; in quibus plurima addisces, & negotiis incipiet affici; perspectis naturis & finibus eorum, qui ipsi à consiliis sunt. Verùm in declarandâ suâ mente admodum cautum oportet esse Principem, ne fors eandem adulatio sequatur, aut veneratio, aut merus. Quæ causa fuit, cur Piso accusato Marcello, quòd sublato capite statuae Augusti, suam erexisset, sententiam rogatus Tiberio dice-

diceret: a quo loco venies. *Casar?* si primus, habeo quod sequar: si post omnes, vereor, ne imprudens dissentiam: Quamobrem laudatum etiam fuit ejusdem Imperatoris decretum quo *brexit Drusum* filium suum *Consulem designatum* dicenda primo loco sententia, ne ceteris adfertiendi necessitas fieret. Ingens istud periculum est, sed nec minus commodi ex eo, si Princeps nec antè, nec post in consultationibus suum aperiat animum: ita enim majori cum secreto consilium illud suo tempore exequi poterit, quod videbitur optimum. *Henricus Lusitania Rex* tantà cum prudentiâ negotia proponebat in Consilio, ut neque è verbis, neque ex ipso vultu agnosci posset: quò animus ejus inclinaret. Unde & nata consuetudo, quò *Præsides & Vice-Reges* in Consiliis suffragia non ferant, quæ antiquissima est, *Ætolis* quondam usitata.

At enimvero in casu, quo Princeps approbationem potius cuperet, quàm consilium, poterit antè animum prodere, & suam manifestare opinionem: semper enim videbit, multorum postea in eandem conspirare suffragia, aut quia placere cupiunt, aut quia facile ejus sequimur nutum, qui imperat. In belli negotiis, tum præsentim, cum Princeps illo teneretur implicatus, & rationes jam distas valde expedit ipsam consultationibus præsentem interesse, ut hæc suâ præsentia firmet, atque illico, quæ sapienter statuta fuerint, possit exequi, neve interim fortè, dum de illis ad ipsum referretur, è manibus elabatur occasio. Illud tamen Principem scire velim, multos esse Consiliarios, qui coram Principe fortes videri cupiunt, magisque animosi, quàm prudentes; atque adeò temeraria interdum suggerunt consilia, licet ordinariè ipsa ea non soleant exequi, immò vel maximè præ aliis periculum fugiant. Exemplum in his fuit, qui *Vitellio* auctores fuerant, ut arma susciperet, a *sed*

Tac. lib. 1. Annal. 6 Idem lib. 3. Annal.

a sed quod in ejusmodi rebus accidit, Consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpserunt.

§. Quæstio frequens est inter Politicos, debeatne Principem in ipsis præsidere tribunalibus ad justitiam exercendam. Et sanè gravis nimium videretur occupatio, qua tempus perderetur necessarium pro negotiis politicis, & administranda Republica, quamvis Tiberius b nec Patrum in Senatu cognitionibus, satiatus, judiciis adsidebat in cornu tribunalis. Rex Ferdinandus Sanctus coràm in judiciis præsens aderat, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecilliores adversum potentiores tutabatur. Rex Alphonsus Sapiens instituit, ut Rex ipse viduarum & orphanorum causas judicandas sibi sumeret, porque *magner el Rey es tenuto de guardar todos los de su tierra, señaladamente lo debe fazer à estos, porque son así, como de semparados, e mas sin consejo, que los otros.* Salomoni insignem peperit auctoritatem magnum ejus judicium, quo causas e decidebat; & Israëlitæ Regem postulabant, qui sicut apud alias Nationes receptum erat, jus iis d diceret. Sola Principis præsentia bonos efficit e Judices, & sola ejusdem potestas infirmiores tueri f potest. Præcipua causa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa fuit, quòd qui oviculas suas dentibus ac unguibus Leonis eripuisset, optimè nôset pauperes adversum g potentiores defendere. Tam grata & accepta Deo est ista cura, ut propter eam solam adpromiserit Principi, deleturum se reliqua ejus peccata,

a Tacit. lib. 3. Annal. b Idem lib. 1. Annal. c *Audivit itaque omnis Israël judicium, quod judicasset Rex; & timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium.* 3. Reg. 3. 28. d *Constitu nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent Nationes.* 1. Reg. 8. 1. e *Rex, qui sedet in solio judicis dissipat omne malum intuitu suo.* PROV. 23. 8. f *Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor.* Ps. 9. 14. g *Persequebar eos, & percutiebar, erusebamque de ore eorum.* 1. Reg. 17. 34.

cata, & usque ad candorem nivis eum eman-
daturum. Quare diffiteri non possum, hanc præcipu-
am esse partem muneris Regii, cui tamen satisfieri
puto, si bonos Justitiæ Ministros eligat, attendatque
deinde sedulo, quomodo munus suum isti impleant;
ceterum sufficiet, quòd subinde in causis graviori-
bus (graviores autem voco, quæ à potentia pos-
sunt opprimi) suffragiis ferendis ipse intersit, aut
certè, ut Judices semper in metu sint, ne fortè ex oc-
culto aliquo tribunalis loco singulorum dicta &
sententias observet. In eum finem Judices omnes
Madriti versantur in Palatio Regio, & in aulis, ubi
judicia exercentur; fenestrae sunt, per quas sua Maje-
stas secreto solet attendere: perinde ut apud Ma-
gnam Turcarum Imperatorem in certo loco judi-
cii deputato (quem ipsi *Divan* vocant) fieri asso-
let, ubi Judices de negotiis conferunt, & quoties
ita videtur ab ipso audiri possunt per fenestram
quandam holoserico rubro coopertam.

¶. Atque harmonia ista horologii, & concordia
mutua rotularum cum indice exteriori, qui horas
designat, haud obscure elucet etiam in regimine
Monarchiæ Hispanicæ tam bene instituto, ut Re-
gna & Provincias, quas Natura latè sejunxit, Pru-
dentia inter se uniat. Omnes peculiare Consilium
Madriti habent: ibi siquidem est Consilium Re-
gni Castellæ, Aragoniæ, Lusitaniæ, Italicum, Bel-
gicum, & Indiarum, quibus unus aliquis præsidet.
In iis in deliberationem veniunt negotia omnia
seu justitiæ, seu gratiæ, quæ ad unumquodque Re-
gnum, seu Provinciam pertinent. Atque istæ con-
sultationes ad ipsum Regem perveniunt, qui illud
tandem statuit, quod maxime expedire judicave-
rit, eâ ratione, ut Consilia veluti rotæ sint, sua Ma-
jestas verò index; aut illa sint nervi optici, per
quos
a *Querite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo,
defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Do-
minus: si fuerint peccata vestra, uti coccinum, quasi nix
dealbabuntur. Isa. i. 17.*

quos visuales species transmittuntur ad cerebrum; Rex vero instat sensus communis, qui illas discernit ac percipit, ferendo de iis iudicium. Rebus igitur Monarchiæ sic constitutis, & suæ Majestati præsentibus, tantâ cum prudentiâ & quiete curantur singulæ, ut ab annis centum & amplius, à quo alius illa cœpit assurgere, vix ullus aliquis gravis error in eâ acciderit, quod tamen in corpore tam vasto, cujus partes tam dissitæ sunt inter se, proclive est fieri. Magis unita fuit Romanorum Monarchia, & pænè quotidie graves in eâ motus ac tumultus oriebantur: evidens sanè argumentum, hanc nostram fundamentis suis longè illi præstare, & à Viris fidei magis probatæ, majoris item iudicii ac prudentiæ gubernari.

§. Quamobrem cum summa rerum ad Principem tandem derivanda sit, decet omnino, ut non amore solum, sed & economiâ etiam Reipublicæ Pater sit, neq; satis esse ducat, si Consiliarios habeat, & Ministros, qui rerum satagant; sed secretam prætereà earundem notitiam sibi comparet, quâ se in omnibus dirigat; uti mercatores certo aliquo, & secreto libro, in quo commercia & negotiationes suas adnotant. Ejusmodi librum Augustus Imperator habebat, in quo a *opes publicæ continebantur, quantum civium, sociorumque in armis, quot classes, Regna, Provincia, tributa, & necessitates, ac largitiones, quæ cuncta suâ manu perscripserat.* Memoria experientiarum quasi quoddam depositum est, sed caducum & fragile, nisi à calamo juvetur, qui illas in chartâ perennare faciat. Plurimum addiscet, quisquis ea, quæ rectè facta fuerint, quæ secus, memoriæ juvandæ causa, in libellum retulerit. Quam diligentiam si adhibere neglexerit Serenitas Vestra, ad solium regium aliquando evecta, putaveritque nequaquam debere Majestatem regiam eò usque sese demittere, sed sufficere, si solâ suâ præsentia, non autem tantâ animi attentione Regnum moderetur, Mini-
stro-

strorum arbitrio illud permittendo, facilè equidem mihi parsuadeo de optimâ constitutione, & ordine Monarchiæ hujus in Consiliis suis, & Tribunalibus fore, ut Serenitas Vestra absque graviori aliquo periculo dominationis suæ stadium decursura sit; verum tamen nihil erit aliud, quàm index solum horologii, alienis rotulis agitatus, neque quicquam in ejus gubernatione elucebit eximium, & gloriosum; quemadmodum futurum esset, si (quod spero) Serenitas Vestra Augustum imitata in certo aliquo libro, illas ipsas res adnotari fecerit quotannis, in quolibet Regno separatim, adjectis etiam munitioribus locis, quæ à militari præsidio custodiuntur; quos item Viros insignes habeat, tam pro pacis, quàm belli muneribus, eorum qualitates, dotes, obsequia, aliaque similia; notando insuper memoriæ causa negotia majoris momenti, quem ea eventum fortita fuerint, quid actum in iis bene, quid erratum, & plura talia usu observata, quæ ad ritè gubernandum possunt conducere. Ab hac curâ & attentione proficiscitur insignis illa gubernationis harmonia in Societate JESU; quam tantoperè omnes admirantur, siquidem ad Ordinis totius Generalem tertio quoque anno particulares fiunt relationes de rebus omnibus, aut præcipuis certè, quæ acciderunt, unà cum secretis personarum Catalogis; quia vero illæ sensim & cum tempore naturam, moresque mutant, quolibet triennio illi innovantur, præterquam quod annis singulis ad eundem perscribantur informationes quædam, non tam generales, sed de iis solum rebus, quas ipsum scire magis necessarium fuerit: quo fit, ut electiones plerumque bene eveniant, personarum capacitatem officiis optando, non contrà. Quòd si Principes ejusmodi notas rerum personarumque haberent, non fallerentur toties in relationibus, consultationibusque: melius regnandi artem condiscerent, ne in omnibus à Ministris dependere foret opus: majori cura ac sollicitudine hi servirent

Principi, quippe qui scirent, omnia ad illius pervenire notitiam, & ab eo adnotari, adeoque nunquam committerentur tam graves defectus, ut nunc fieri videmus, dum temporibus non curantur, quæ ad bellum, aut pacem sunt necessaria: Virtus denique metu ejusmodi catalogorum incrementum caperet, & vitia decrescerent. Nec ullam confusionem parient summaria illa relationes, præsertim si alia fiant manu ipsiusmet Principis, alia per Ministros, qui principalia obeunt munera, aut Viros alios intelligentes, quibus tuto credi potest, quod sincere & accurate illas facturi sint. Quare si, ut Cicero dixit, a *Senatori* necessarium est *nosse Rempublicam, quid habeat militum, quid valeat ærario, quos socios illa habeat, quos amicos, quos stipendiarios, qua quisque sit lege, conditione, fœdere, &c.* Senatori, inquam, qui non nisi exigua gubernationis pars est, quantò magis ista necessaria erunt Principi, cujus est ad universale bonum attendere? & si Philippus Macedoniae Rex bis quotidie prælegi sibi voluit articulos fœderis cum Romanis initi, cur dedignabitur Princeps in uno aliquo libro inspicere totum Imperii sui corpus redactum in compendium, contemplando nimirum in illo, velut in tabulâ quadam geographica, omnes ac singulas partes, quibus illud constat?

a Cicero.

S.Y.M.

SYMBOLVM. LVIII.

E Præcipuis regnandi instrumentis honor, qui nisi ab honesto esset & laudabili, inventum politicum crederem. Firmamentum Imperiorum est. Nemo quisquam absque eo se suaque diu conservare poterit. Si is deesset Principi, deficeret virtutum

tum custodia, famæ stimulus, & vinculum, quo amorem venerationemque sibi conciliat. a *Velle pecunias excellere, tyrannicum est; honoribus vero, magis regnum.* Nec minus subditis honor utilis est, quam ipsi Principi, nam sine eo nullæ sufficerent leges ad coercendum populum, cum plerique comparati sic sumus, ut non minus infamiæ metus, ac pœnæ nos in officio contineat. Mox rueret ordo Reipublicæ, nisi in existimatione essent obedientia, fidelitas, integritas, & fides publica. Cupiditas gloriæ legum auctoritatem nutrit ac fovet, & ut illâ potiatur, labori se dat, & virtutibus. Nec periculum levius illi imminet Reipublicæ, in quâ subesse omnes cupiunt, quàm ei, in quâ nemo non imperare desiderat. Regnum nimis abjectum & humile vi cedit, & obligationis suæ, quâ Domino legitimo obstrictum est, facile obliviscitur. Illud vero, quod altioris est animi, quodque honorem in pretio habet, labores & pericula, immò suammet ipsius ruinam vilipendit, ut in obedientiâ & fide permaneat. Quæ bella, quas calamitates, quæ incendia expertus non est Burgundiæ Comitatus, ut suam erga Regem Catholicum obedientiam ac fidem tueretur? nec tyrannis & barbara hostium crudelitas, nec infecta elementa, tametsi omnia adversus illam viderentur conspirasse, ejus constantiam frangere potuerunt. Fortunæ, Patria, & vita fidelibus illis subditis eripi potuerunt, generosa fidelitas, & sincerus in Dominum legitimus amor adimi nunquam potuit.

§. Adversus mala intestina illud solet esse remedium, ut honor omnis & existimatio quàm longissimè arceatur à populo; quâ Politicâ Chineses utuntur, quibus nullum nisi ab intimis visceribus periculum. Verùm in aliis Regnis, quæ invasionibus sunt exposita, existimatio & gloria subditorum omnino sunt necessaria, ut hostibus sese objicere audeant: ubi enim honor non est, nec animi fortitudo esse potest. Non magnus est Princeps, qui

Y

ani-

animis, magnis non imperat, & generosis, nec absque iis timeri se unquam faciet, aut dominii sui fines dilatabit. Æstimationo gloriæ, quæ in subditis est, eosdem stimulat, ut & Principis honorem procurent: ex hujus enim amplitudine etiam illorum gloria dependet. Unica inanis honoris umbra in laboribus constantes, & fortes eos in periculis efficit. Qui thesauri sufficerent ad compensandum fortunas, quas prodigunt subditi, sanguinem, quem profundunt pro tuendâ voluntate & arbitrio suorum Principum, nisi introducta fuisset moneta illa honoris publica, quâ quisque in suâ opinione sibi ipse satisfacit? Optimum fortunarum actionumque heroicarum pretium est, quod Principes reperire potuerunt, adeoque honoris æstimationem integram, quoad fieri potest, si non ob Majestatem suam propriam, at certè propter emolumentum ingens, quod illa secum affert, conservare debent inter subditos, dissimulando penitus, aut leviter saltem castigando delicta illa, quæ tuendi honoris causâ committuntur, & contra præmiis & testimoniis publicis actiones fortes, & generosas confovendo. Illud tamen advertant, admodum in subditis perniciosam esse inanem illam existimationem & gloriam, quæ solâ hominum opinione, non solida virtute nititur: ex illa enim contentiones de prærogativa inter Ministros nasci solent cum jactura boni publici, & obsequii Principis, duella, injuriæ & homicidia; ex his verò motus intestini, & seditiones. Nec cum illa stare potest obedientia, sed interdum Principis sanguine sese coinquinat: nam si semel subditus opinione suâ propria, aut communi rumore persuasus, Tyrannum eam judicet, & morte dignum, facilè eam machinabitur, ut sese pro patria offerat, & nomen suam posteritati consecret. Oportet ergo

Itaque Monarchas, non ut sibi vendicent Monarchiam, invadant; sed ut famam & gloriam adipiscantur. Arist. lib. 5. Polit. c. 10.

ut Princeps istam gloriæ superstitionem corrigat in subditis, ad veram & solidam eos incitando.

Nec indignum se Majestas reputet, si subditos honoret, & exteros: honor enim iste Principum honori non magis derogat, quàm flammæ facis officiat, si se communicet aliis, easque incendat. Ob quam causam Ennius pietatem illius, qui erranti viam commonstrat, flammæ comparavit.

*a Homo, qui erranti comiter monstrat viam,
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,
Nihilominus ipsi lucet, cum illi accenderit.*

E qua comparatione illud Cicëronis manavit consilium, *b ut quicquid sine detrimento accommodari possit, id tribuatur, vel ignoto.* Ex utraque hac sententia præsens Emblemata desumptum est, fax incensa candelabro imposita, solum Divinitatis, & supremi Magistratûs insigne, à qua lucem flammamque hauriunt aliæ, ad significandum, quàm sine detrimento flammæ honoris sui eundem Principis inter bene meritos dispertiant. Mutuatitium honorem habet, non proprium, quisquis eo destitui metuit, si honorem aliis habeat. Fontes scaturientes aquas affatim suppeditant, nec unquam deest, quod largiantur. Inexhausta est honoris dos in Principibus, quantumvis liberales ii sint: omnes enim eos venerantur ut depositarios solum. qui honores, quos accipiunt, in alios dispertiri debent; non secus ac terra vaporibus suis aërem refrigerat, qui eos deinde convertit in rorem, qui terram vicissim foveat. Atque hoc mutuum honoris subsidium Principem inter & subditos etiam agnovit Rex Alphonsus sapiens, cum dixit *c que honrando al Rey honram à si mismos, e à la tierra, donde son, e faz en le altad conosciada, porque deben aver bien, e honra del.* Ubi honor ille reciprocus est, ibi pax efflorescit ac bellum, & firmatur dominatio. Nec ulla in re magis suam Majestatem ostendit Princeps, quàm honorando. Quantò Naturæ corpora

Y 2

præ-

a Ennius. *b* Cicero. *c* l. 17. tt. 13. cap. 2.

præstantiora sunt, tanto profusiùs virtutes ac dona sua impertiunt aliis. Fortunas largiri, humanæ liberalitatis dos est; honores dare, Dei proprium, eorumque qui ad Deum accedunt propiùs. In his generosiis principiis ac regulis maximè instructam velim Serenitatem Vestram, atque ut singulari studio Nobilitatem veneretur, præcipuam Monarchiæ columnam.

*a Os Cavalleiros tende em muita estima,
 Pois com seu sangue intrepido, & fervente
 Estenden não somente à ley de cima,
 Mas inda voffo imperio preeminente.*

Audiat Serenitas vestra ea de re gloriosum Antecessorem Regem Alphonsum Sapientem, qui Successores suos optimis monitis intruens, sic loquitur: *b Otrosi deben amar e honrar à los ricos Omes, porque son nobleza, e honra de sus Cortes; e de sus Reinos, e mar, e honrar deben los Caballeros, porque son guarda, e amparamiento de la tierra Ca non se deben recelar de recibir muerte por guardarla, e acrescentarla.*

§. Obsequia sine præmio languescunt, cum ipso vigent & Regnum efficiunt gloriosum: nam sub ingrato Rege nil magnum geritur, nec ulla heroïca exempla transmittuntur ad posteros. *c* Vix ullum aliud egregium facinus effecere tres illi fortissimi milites, qui per medios hostium cuneos aquam de cisterna attulerant, eò quòd David eos remuneratus non fuerit. Princeps, qui familiæ alicujus honorat merita, vinculo perpetuo eam sibi obstringit, & jus quoddam ad illius obsequia adipiscitur. Nec minùs ad agendum fortiter Viros nobiles impellunt ea, quæ à Majoribus eorum gesta fuere; uti & honores, quos acceperunt à Regibus, quam ii, quos adhuc sperant. Atque isthæc consideratio movit Serenitatis Vestræ Antecessores, ut præstantiora quædam illustriorum familiarum Hispaniæ obsequia æternis honoribus voluerint prosequi. *d* Sic

Rex

a Cam. Lus. can. 10. *b* l. 17. tt. 13. p. 2. *c* 2 Regum 13. *d* Mar. Hisp. lib. 21. cap. 6.

Rex Joannes Secundus remuneratus est ea, quæ Comites Ribadei præstiterant, quibus ideo perpetua lege dabatur ad mensam Regis accumbere, vestisque qua Reges die Epiphaniæ Domini sacro uterentur, a Eundem honorem Rex Catholicus Marchionibus Gaditanis habuit, jussitque eos donari veste, qua vestirentur Reges sexto Idus Septembris, Virginis Matris natali Die. Marchionibus item de Moya, quibus dari præcipit craterem, è quo S. Luciæ festo Reges biberent. Comitibus denique Roccensibus ex familia de Vera, quibus permissum, ut quodquod ex illo sanguine descenderent, quotannis homines triginta à tributis possent immunes reddere: cumque ipse Rex Ferdinandus Galliarum b Regem Savonæ conveniret, magnum Ducem Gonsalvum cœnæ adhibuit; ad cujus etiam domum divertit, cum Neapolim aliquando ingrederetur. Quid igitur mirum, si unum aliquod Regnum atque adeo universa Hispania armorum suorum felicitatem, & gloriam illi debebat, de quo dici meritò poterat, quod dixit Tacitus de alio quodam forti ac strenuo Duce: c *Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta, quæ prosperè ceciderint, testatur* Maroboduus. Fortitudo, & prudentia unius solius Ministri fundamentum esse solet, & exaltatio alicujus Monarchiæ. Ea quæ in America affurrexit, Hermanno Cortesio, & Pizarris debetur. Fortitudo & industria singularis Marchionis Aytonæ, mortua serenissima Infante Isabella, Status Belgicos quietos tenuit. Instrumenta præcipua conservati apud Austriacos Imperii, uti & securitatis, quæ Italia diu fruita est: fuere præsentis aliqui Ministri, quorum maxima præmia stimuli instar erunt; & scintillæ ad excitandam gloriosam æmulationem in aliis. Paucorum remuneratione multa alia mercari licet obsequia. Generosa usura est, qua ditescunt Principes, augent Status suos, & securos reddunt.

Y 3

Flo-

a Idem lib. 25. cap. 4. b ibidem lib. 29. cap. 9. c Tac. lib. 3. Annal.

Floret Imperium Otomannicum, quòd fortitudinem decoret præmiis, & altiùs evehat, in quocumque illa emicuerit. Fabrica Monarchiæ Hispanicæ ad tantum pervenit fastigium, quia Rex Ferdinandus Catholicus, ac post eum Carolus Quintus, & Rex Philippus Secundus aptare formareque nove-
rant lapides ad illius amplitudinem magis idoneos. Queruntur de hoc nostro sæculo Principes, sterile illud esse istiusmodi Virorum, nec advertunt tamen, id ideò fieri, quia ipsi aut eos non quærunt, aut si reperiant, honoribus atque officiis illustriores non reddunt; sed eos solùm ad gradus altiorem evehunt, qui circum ipsos versantur, aut vivunt, qua in re plus casus potest quàm electio. Semper natura insignes aliquos Heroës procreat, non iis tamen semper utuntur Principes. Quot præstantia ingenia, quot generosiores animi nascuntur moriunturque obscuro & incogniti, qui si adhibiti fuissent ad munera, toti orbi fuissent admirationi. Ossatus in Sacellanatu Ecclesiæ S. Ludovici, quæ Romæ est, vitam clausisset ingloriùs, neque tam eximia Regno Franciæ præstitisset obsequia, nisi Rex Henricus Quartus magnæ illius indolis probè conscius, eum Cardinalitia dignum purpura proposuisset summo Pontifici. Si præstanti ingenio Virum Princeps inter vulgus sinat delitescere, vivet morieturque obscurus tanquam è plebe aliquis, nec quicquam magnum efficiet. Christus *a* una cum tribus Discipulis in montem Thabor conscenderat, relictis cum turba aliis, & ecce vel à solo illo speciali Domini favore exclusi, experti fuère fidem suam sic intepuisse, ut energumenum quendam curare nullo modo *b* possent. Non crescunt neque florent ingenia, nisi favor ea excolat, aut irriget. Ille igitur Princeps, qui honorum sparserit semina, mag-
gnos

a Nam Domino in monte demorante, & ipsis cum turbis residentibus quidam tepor eorum fidem retardaverat. Hilar. cap. 1. sup. Matth. *b* Obtuli eum Discipulis & non potuerunt curare eum, Matt. 17. 15.

gnos insignesque Ministros colliget : at tempore eos seminare oportet , atque ad occasionem paratos habere , & in promptu : in illa enim difficulter reperiri possunt. Qua de re minùs solent esse solliciti Principes , dum in pace & tranquillitate ætatem degunt , existimando nimirum , operam illorum nequaquam sibi fore necessariam.

§. Nec solos Nobiles & Ministros insigniores honorare debent Principes , sed alios etiam subditos : id quod in legibus suis prudenter monuit Rex Alphonfus Sapiens , cum dixit : *a E aun deben honrar à los Maestros de los grandes saberes. Ca por ellos se fazen muchos de Omes buenos , e por cuyo consejo se mantienen , e se enderezan muchas vegadas los Reynos , e los grandes Señores. Ca así , como dixeron los Sabios antiguos , la Sabiduria de los derechos es otra manera de Cavalleria , con que se quebrantan los atrevimientos , e se enderezan los tuertas. E aun deben amar , e honrar à los Ciudadanos , porque ellos son como tesoreros , e raiz de los Reynos. E eso mismo deben fazer à los Mercaderes , que traen de otras partes à sus Señorios las cosas , que son y menester. E amar , e amparar deben otrosi à los Menestrales , i à los Labradores , porque de sus menesteres , & de sus labranzas se ayudan , e se gobiernan los Reyes , e todos los otros de sus Señorios , e ninguno puede sin ellos bivar. E otrosi todos estos sobredichos , e cada uno en su estado debe amar , e honrar al Rey , e al Reyno , e guardar , e acrescentar sus derechos , e servirle cada uno en la manera , que debe , como à su Señor natural , que es cabeza , e vida , e mantenimiento dellos. E quando el Rey esto ficriere con su pueblo , avra abondo en su Reyno , e será rico por ello , e ayudarse à de los bienes , que y fueren , quando los uviere menester , e será temido per de buen seso , e amarlo , an todos comunalmente , e será temido tambien de los estraños , como de les suyos.*

§. In largiendis honoribus magna attentione uti oportet Principem , considerandum videlicet tempus , ponderandæ personarum dotes , ut nec supra merita illi sint , nec infra : honores enim discer-

nunt dignitatum gradus non secus, ac vis interior adamantium pretium & valorem variat. Si omnes fuerint æquales, peribit in omnibus existimatio. Tyrannidis genus quoddam est, non remunerari bene meritos, & quod vel maximè plebem adversus Principem concitat. Valde perturbatur Respublica, ubi honores malè dispertiti fuerint. Impares merito notam accipienti pariunt, offensam promerentibus. Remuneratur unus, offenduntur plurimi. Æqualibus impertire omnes, est præmiari neminem. Cum æqualitate non crescit virtus, nec quicquam eximium audet fortitudo quæ non singulare aliquod sperat præmium. Statua uni erecta multos efficit gloriosos, qui pro ea obtinenda decertarunt. Honor uni alicui Ministro bene merito exhibitus, eidem calcar est, respiratio aliis, obedientia Populo.

§. Tametsi verò nulla res magis firmet, atque illustret Principem, ac honorum largitio, cavendum tamen diligenter, ne eos in quempiam conferat, qui dignitati ipsius sunt proprii, eumque discernunt ab aliis: illi enim flammæ minimè similes sunt, quæ cum in aliam transit materiam, in sua tamen integra permanet, quin omnes ii, quos in alios contulerit, in ipso lucere desinent, & manebit Majestas obscura, nec quisquam eosdem posthac sperabit nisi ab eo, quem in ejusmodi honoribus constitutum viderit. Etiam in Liviâ matre suâ admittere noluit Tiberius peculiaria honorum signa, quæ Senatus ei parabat: a *Auxius enim invidiâ, & muliebri fastigium in diminutionem sui accipiens, ne licetorem quidem ei decerni passus est.* Quin & caeremoniæ, quas casus introduxit, aut adulatio, & jam Principis sunt propriæ, cum aliis communes esse non debent: etsi enim inanes & vanæ sint, venerationi tamen Majestatis limites definiunt. Ægerrimè tulit Tiberius easdem pro Nerone & Druso preces publicas & supplicationes fieri, quæ pro ipso factæ fuerant,

tametsi

tametsi filii ipsius essent, & in Imperio a Successores. *Vanescit Principum honor, si promiscuis adulationibus vulgatur.* Aliquando tamen, cum Ministri absente Principe personam ejusdem sustinent, communicari iis poterunt istiusmodi honores, & caremonia, quæ Principi deberentur, si præsens esset; uti cum Pro-Regibus, & supremis Tribunalibus fieri assollet, perinde atque in stellis, quæ sole absente lucent, præsentem non item; tunc enim illa honorum signa Dignitatem regiam respiciunt, repræsentantam in Ministris, qui effigies quædam sunt Majestatis, & supremæ potestatis reflexio.

a Tum vero aquari adolescentes Senectæ suæ, impatienter indoluit. Tacit. l. 4. Annal. Idem ibid.

S Y M B O L U M L I X.

NA T V R A provida rerum omnium administratrix Provincias distinxit inter se, & sepsit, nunc montibus tanquam altissimis mœnibus, nunc interfusis amnibus & fluviis, nunc interjectis tumidis Oceani fluctibus, ut ambitioni humanæ obstacula poneret. Ad eundem etiam finem diversa constituit climata, naturas, linguas & mores; ut in tantâ Nationum diversitate unaquæque magis sese uniret ad sui conservationem, nec potentia & tyrannidi Exterorum tam facilè cederet. Verùm propugnacula illa naturalium limitum sufficere minime potuerunt, ne insatiabilis dominandi cupiditas ea perumperet: tanta enim tamq; potens est humani cordis ambitio, ut quinque terræ zonas nimis etiam angustas existimet. Alexander Magnus illacrymasse fertur, quòd plures sibi mundos subjicere non posset. Fortunæ, & vitæ hujus bona, imò vita ipsa, non obstante naturali eam prorogandi inclinatione, contemnuntur præ exiguo regnandi spatio. Humeja Regnum Cordubæ parabat occupare, cumque illum amici monerent de periculo, a *Hodie*

inquit *Regem dicite, cras perimite.* Nulla in homine passio cœca magis est & periculosa, ac ista. Multos illa vitâ pariter & statibus, quos dilatare no-

lebant, exiit. Princeps quidam Tartarus poculo utebatur, cui insculptum caput Mascoviæ Principis, qui dum illi sceptrum eripere voluit, suum non

tantum, sed & vitam perdidit, in ipso verò calicis labro hæc inscriptio legebatur:

Hic aliena appetendo, amisit propria.

Idem ferè Regi Sanctio accidit, eò quòd fratres suos regnis exspoliare conatus fuisset, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos diviserat. Periculum subit ambitio, si brachium extra regnum suum porrigat; haud secus ac testudo, ubi caput extra concham exerit, discrimini sese a objicit. Et tamen si sua retinere, privata domus; de alienis certare, regiam laudem esse, Rex Tridathes diceret; illud tamen tunc solum locum habet, quando ratio & prudentia id suadent, neque aliud potentia Tribunal, quàm armorum superest. Enimverò qui injustè alteri statum suum eripit, occasionem præbet & jus, ut suomet quoque privetur ab aliis. b *Suam Princeps Fortunam in consilio habeat, cum de aliena deliberat.* Eà de causa Rudolphum Primum Imperatorem dicere solitum accepimus *Satius esse, bene regere, quam dilatare Imperium.* Quod consilium si secutus fuisset Rex Alphonsus Sapiens, nunquam se Imperii cupiditate abripi passus fuisset, cum tam præsentis Regni sui periculo, ut in eo verissima fuerit illa Regis Alphonsi Neapolitani sententia, hostes lusoribus comparantis, qui vanâ lucrandi spe decepti, perdunt ea etiam, quæ possident. Statum suum tueri, obligationis est; alienum acquirere, meri arbitrii. Ambitio fallax ad nova & ancipitia multos c impellit. Quo quis potitur pluribus, eò plura desiderat. *Vetus ac jam pridem insita mortalibus potentia cupido cum Imperii magnitudine adolescit, & incrementum sumit.* Opportunitas occasionum, mediorumque facilitas oculos rapiunt

Y 6

a Testudinem ubi collecta in suum tegmen est, tutam ad omnes ictus esse, ubi exerit partes aliquas, quodcumque nu. a vit, obnoxium atque infirmum habere. Liu. Tacit l. 15. Annal. b Curius. c Mar. Hisp. lib. 3. cap 10. d Quibus nova, & ancipitia præcolere, avida, & plerumque fallax ambitio est. Tac. lib. 4. Annal.

piunt, & animos Principum, ut ne videant quidem, non omnia quæ obtineri possunt, esse appetenda. Mentis generositas ad rationis, & prudentiæ normam regulari debet. Non ille se melius tuetur, qui plura possidet; sed is, qui plura jure possidet. Potentia nimia æmulationem & invidiam concitat, augetque pericula: adversus potentiores enim omnes in fœdera coeunt, & arma sumunt; ut fecere Hispaniæ Reges contra Alphonsum Tertium, cujus prosperitas & amplitudo iis suspecta erat. Quæ causa est, cur magis expediat potentiam bene habere constitutam, quàm eandem exercere: neque enim in acquirendo minus periculi est, quàm postquam acquisitum aliquid fuerit. Si hostes exteri defuerint, ipsa rerum affluentia enervat corpora; ut experta quondam fuit Romana Respublica, a qua ab exiguis profecta initiis, eo creverat, ut jam magnitudine laboraret sua; b quòd cum Augustus antè prævidisset, addiderat consilium coercendi intra terminos Imperii, quod Adrianus Imperator postea effectum dedit. c Imponat Princeps felicitati suæ frenos, facilius reget. Evehere & dilatate Monarchias haud admodum difficile est injustitiæ & tyrannidi, si violentiâ armatæ fuerint. Difficultas in conservatione est posita, d facilius quippe est quadam vincere, quam tenere: in armis enim plerumque casus locum habet; in gubernatione verò consilium dominatur. e Fortunam magnam citius invenies, quam retineas. Vtrò illa aderit, non advocata à merito aut diligentia; at sine prudentiâ singulari conservari non potest.

Nec minor est virtus, quam querere, parta tueri.

Cujus rei Rex Alphonsus Sapiens hanc causam adfert: f *Porque la guardia aviene por seso, e la ganancia por aventura. Fortunam tuam pressis manibus tene, lubrica est.* g Erinaceum reperire (unde hoc desumpsit Symbolum) perquam facile est; ad detinendum

verò

* Liv. l. 1. b Tacit. lib. 1. Annal. c Curtius. d Idem;

e Publ. f li. 3. tt. 3. cap. 2. g Curtius.

verò consilio opus, ut nimirum manum sic applices, ut demittat paulatim aculeatas suas setas, quas dum sursum erigit, legioni militum sarissis undique cinctæ similis videtur.

————— a *Fert omnia secum,*

Sepharetra, sese jaculo, sese utitur arcu.

Vix è Provinciis Belgicis Hispanorum arma elata fuerant Ioannis Austriaci tempore, cùm illa Rebellium sese in apertum prodiderunt. Regi Franciæ facile fuit Lotharingæ Ducatum contra jus fasque occupare; at eundem nunc tueri, res multorum est sumptuum, & periculis plena, ita ut manum armatam subducere nunquam audeat. Et causæ, quæ ad acquirendum concurrunt, non semper ad conservandum, præsto sunt. Quòd si tamen semel in dominatu præscriptum fuerit, ipsum tempus illum sustentat. Quo fit, ut unus aliquis facile interdum gubernet Imperium, quod non nisi magna cum difficultate multi Principes crexerunt.

§. Quare cùm præcipuum Principis officium sit, suos Status conservare, adjiciam hic ea media, quibus id fieri possit sive successione, aut Electione, aut armis acquisiti illi fuerint. Tres solùm causas generales præmitto, quæ ad acquirendum, & conservandum solent concurrere; & sunt istæ: Deus, si eum Religione & justitiâ servemus propitium: Occasio, cùm causarum concursus ad altiorem fortunam viam aperit: Prudentia, quando aut accersere occasiones, aut sponte natis rectè uti quis novit. Alia instrumenta sunt cum scientiâ conservandi communia: ejusmodi sunt animus generosus, & applicatio Principis; consilium, prudentia, existimatio, cultus, & in ipsum amor; dignitas Coronæ; armorum vis; unitas religionis; administratio justitiæ; legum auctoritas; distributio præmiorum; severitas castigationis; Magistratûs integritas; electio bona Ministrorum; privilegiorum, & consuetudinum conservatio; educatio juventutis; modestia Nobilitatis;

frequentia populi ; monetæ puritas ; mercimoniorum , & bonarum artium incrementum ; concordia, ubertas, & ærariorum opulentia.

§. His artibus conservantur Status, & tametsi in omnibus sedula attentione sit opus ; ii tamen, qui successione hæreditaria à parentibus derivantur in filios, tantam non desiderant. Cùm enim dominatio, & obedientia jam quasi in naturam transfierint, non amplius meminerunt Subditi, Coronam ab institutione esse, non verò proprietariam. Nemo cultum & venerationem ei denegare audeat, quem mox ab ipso suo ortu Dominum agnovit. Omnes à successore vindictam metuunt & pœnam, si quid in eum, qui cum Imperio præest, commiserint. Defectus ipsius facile ferunt, & tolerant subditi. Ipse negotiorum fluxus (qui longo jam usu & experientia alveum reperit) securum eum reddit, licet ad gubernandum minus idoneus sit, modò naturam habeat docilem, quæ in omnibus rectè agere studeat, & bonos sciat legere Ministros, aut certè hostales ei casus obtulerit.

§. In iis verò Statibus, qui jure hæreditario per lineam transversam, aut per matrimonium eidem obveniunt, majori etiam cura ac solertia opus est, sub prima gubernationis initia præsertim ; quo in genere non leve periculum experiri solent Successores, qui nimio cum zelo, aut cupidine gloriæ minus prudente Antecessorum suorum actionibus, & institutis sese opponunt, statum præteritum innovando absque prudentia debita & moderatione, etiam tum, cùm de emendando eo agitur. Nam Platonis sententia, qui mutationes omnes ait esse periculosas, nisi de malis sit, locum habere non videtur in illâ gubernatione, in qua magna quidem sunt pericula, mutationes tamen sensim fiunt ad imitationem Naturæ, quæ non confestim ab uno extremo transit ad aliud, sed inter asperitatem hyberni frigoris, & æstivos calores temperamentum Veris, & Autumnus interjicit. *a Anceps, & oporesa nisi*
a Arist. l. 6. Polit.

nis est mutatio, qua subito, & cum quadam violentia suscipitur, facilius autem, qua sensim, & paulatim declinando fit. Navigationis tempore periculosum est mutare vela ob ventum contrarium, eo quod repente ab uno navis latere in aliud convertenda sint. Ea propter valde expedit, ut Princeps sub Imperii initium, quantum fieri potest, sequatur normam gubernationis præteritæ, dando operam, ut paulatim ad meliorem reducatur formam tali cum suavitate & moderatione, ut populus aliò se delatum antè videat, quàm animadvertat, quibus gradibus effectum id fuerit. Tiberius ad Imperium evectus, a populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere, & ludos publicos, ab Augusto introductos, abrogare. Paucos menses Imperium Galba tenuit, quia mox sub prima ejus initia castigare cœpit delicta, & donationibus modum ponere, nec permittere voluit licentias illas, & insolentias, quibus Neronis tempore sic Romanus assueverat populus, *b ut huc minus vitia Principum amarent, quàm olim virtutes venerarentur.* Idem Pertinaci Imperatori accidit, cum laxatam sub Commodo disciplinam militarem ad pristinos mores reducere cuperet. In eundem errorem lapsus etiam fuit Rex Franciæ Ludovicus Undecimus, qui mox à susceptis regni gubernaculis in præcipuos Proceres severiorem justitiam exercuit. Quare cum rigor nimius Principatus inveterati vitium sit; novi contra virtus debet esse benignitas.

c Nil pudet assuetos sceptris, mitissima fors est

Regnorum sub Rege novo.

Tempore opus est ad rectè disponendam gubernationem, neque enim minus negotii est *Republi-*
cam emendare, quam ab initio constituere. *d* Eam ob rem excusavit se David, quod ob proditoriè illatam Abnero necem, de Joabo pœnas non sumeret, dictitans Regem se esse adhuc delicatum, & recens unctum;

a Tacit. lib. 1. Annal. b Idem lib. 1. Hist. c Lucan. d Arist. lib. 4. polit. c. 1.

unctum ; veritus scilicet ne dominatum suum rigore nimio exosum a redderet. Non semetipsum perdidisset Roboamus, si istud habuisset præ oculis, cum malo usus consilio, populo rigoris paterni moderationem petenti hunc in modum respondit: *b Pater meus aggravavit jugum vestrum; ego autem addam jugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis; ego autem cadam vos scorpionibus.*

§. Nihil in gubernationis primordiis tanti refert, ac gloriosis quibusdam facinoribus auctoritatem sibi conciliare: nam semel parta, non facile iterum deperditur; Ideò Domitius Corbulo missus in Armeniam tantoperè laborabat, *c ut fama inserviret, qua in novis cæptis validissima est.* *d* Idem etiam Agricola fecit, cum Armeniam regeret, *e non ignarus instandum fama, & prout prima cessissent, fore universa.*

§. Periculosa semper est comparatio gubernationem præteritam inter & præsentem instituta à populo, si non eandem in hâc, atq; in illâ prosperitatem reperiat, aut in Successore non videat eam humanitatem, eas bonas dotes & ornamenta animi, quibus Antecessor floruerat. Curet itaque, quoad fieri potest, ne tempus à tempore nimium discrepet; sed ut una eademque videatur manus, quæ habenas moderatur. Quod si Princeps actiones suas sic instituere aut non possit, aut nesciat; ut æquè ac priores placeant subditis, minimum eas fugiat occasiones, in quibus fieri possit comparatio. Quæ causa erat, cur Tiberius, homo severus & melancholicus, *f spectaculis publicis abstineret, tristitia scilicet ingenii, & metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset.* Quare simul atque Princeps ad gubernacula sedere cœperit, inquirat oportet, quæ tempore gubernationis præteritæ in odio & reprehensione fuerint, ne in eundem fortè lapidem offendat. Atque ex hac ipsa regula Nero ad Imperium *g* evectus

a Ego autem adhuc delicatus, & unctus Rex. 2. Reg. 3. 39. b 3. Reg. 12. 14. c Tac. lib. 13. Annal. d Idem in vita Agric. e Idem lib. 1. Annal.

effectus hortatu eorum, quorum consilio utebatur, a formam futuri Principatus præscripsit, ea maximè declinans, quorum recens flagrabat invidia.

§. Porro illud etiam conetur Princeps, ut actiones suas moribus Patriæ, & institutis Majorum accommodet: nam & virtutes novas Successoris, quæ in Antecessore, aut Provincia aliàs visæ non fuerunt, in vitiis numerat populus, & detestatur. Parthi Vononem suavioribus Romæ (ubi obsidis loco fuerat) imbutum moribus Regem poscebant; b *sed prompti aditus, obvia comitas, ignota Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipsorum majoribus aliena, perinde odium pravis, & honestis.* Indignè nimirum ferebat populus, quod nec venandi studio caperetur, nec equorum cura, ut Antecessores solebant, contrà ac Nero, qui c *primâ ab infantiâ instituta, & cultum Armeniorum æmulatus, venatus, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat.* Et si novitates istæ in ipsamet Principis persona id efficiunt, quanto magis, si circa mores, & consuetudines ipsius populi aliqua fiat immutatio? Si tamen correctione aliqua opus fuerit, moderatione tali utendum erit, ut Princeps nec severus nimium, nec remissus videatur. Quamvis, quando magna fuit Antecessoris negligentia, populusque remedium expetit, Successoris gnavitas ac diligentia gratissima accidat; uti primis annis susceptæ à gloriosissimo Patre Serenitatis vestræ, Rege nostro, gubernationis experientia compertum fuit.

§. Regnum sic ordiri, ut offensas proprias quis condonet, & castiget alienas, hæc demum generosa justitia est, quæ magnam Principibus auctoritatem, & omnium voluntatum studia conciliat: siquidem d *novum Imperium inchoantibus utilis clementiæ fama;* ut Vespasianus ac Titus, ambo Imperatores, Carolus item Septimus Franciæ Rex, experti sunt. Quæ perpendens Witiza Rex sustulit exilii

pœ-
a Tacit. lib. 13. Annal. b Idem lib. 2. Annal. c Idem lib. 2. Annal. d Tacit. l. 4. Histor.

pœnam, quâ Pater ejus quosdam mulctaverat, justitque lites eorum ac causas in ignem conjici, ut nimirum hâc ratione capitis sui Coronam magis securam redderet.

§. Tametsi verò artes istæ apprimè utiles sint, præcipua tamen in eo est posita, ut amorem & obedientiam subditorum sibi Princeps conciliet. Quâ in re insignes excelluerunt duo Aragoniæ Reges: *a* unus fuit Alphonsus Primus, quando pro uxore suâ Vrraca regnaturus in Castellam profectus, comem & benignum sese omnibus exhibuit. Ipse causas pro tribunali cognoscens jus dicebat, administrabat justitiam, viduas & pupillos à potentiorum vi injuriaque protegebat, succurrebat egenis, Optimates pro suis quemque meritis colebat, virtutem excitabat præmiis, Rempublicam bonis omnibus ornare, atque ubertate & populi frequentia augere studebat; ob quæ amari ab omnibus meruit. Alter fuit Rex Alphonsus Quintus, qui Regni Neapolitani subditos mirè sibi devinxit attentione & prudentiâ in negotiis: præmio & castigatione; liberalitate, humanitate & promptitudine audientiam largiendi. Tam boni publici privatique amans, tam ad genium moresque Regni istius formatus, ut non Princeps extraneus videretur, sed naturalis. Reges isti, utpote præsentibus, faciliùs longè subditorum animos & voluntates occupare potuêre; in absentibus verò Principibus, qui aliis in Provinciis aulas suas habent, id difficilius est: nam fidelitas longa illa distantiâ si non refrigescit omninò, at intepescit saltem, nec in ardore suo conservari aliter poterit, quam gubernatione optimè institutâ, procurando nimirum, ut non nisi optimi eligantur Ministri, & severè animadvertendo in eorum delicta, ea cumprimis, quæ contra Justitiam, Honores, & Fortunas aliorum ipsi commiserint. Illud enim solum solatium restat absentibus subditis, *b* *laudatorum Principum usum ex æquo esse, quamvis*

a Mar. Hist. Hisp. l. 10. c. 8. *b* Tacit. lib. 4. Hist. pro-

procul agentibus: sævos proximis ingruere. Verùm quia ejusmodi Regna ferè semper novitates amant, & mutationes, atque à Principe præsentì gubernari malunt, quàm ab aliis: oportet ut confidentia, quam de illis habuerit Princeps, armata sit, & adversus casus omnes munita, iis adhibitis mediis, quæ necessaria esse dicemus pro tuendis Regnis armorum vi acquisitis.

§. Imperia electiva, quæ gratia largita est, eadem quoque gratia conservat, licet hæc rarò diuturna sit. Etsi enim omnia nova Imperia cum applausu suscipiantur, in hoc tamen facilis lapsus est, & subitus. In illâ ipsâ acclamatione, qua Saül unctus fuit in Regem, diffidere ei cœpit populus, eumque a spernere, tametsi à Deo ipsomet illius esset electio. Verùm non desunt artes, quibus electus conceptam de se opinionem tueri potest, dando nimirum operam, ut insignes illas virtutes ac dotes, quæ corona dignū eum effecêre, porrò conservet; solent namque homines cum Fortuna secunda mores etiam suos immutare. Tiberium *b egregium vita fama-que* Historiæ memorant, *quoad privatus vel in imperiis sub Augusto fuit.* Similiter Galba *major privato visus, dum privatus fuit.* *c* Comis humanusque sit erga omnes. Gratus, & liberalis in eos, quorum suffragiis electus est; benignus in eos etiam, quos contradictores habuit; amans boni publici, & studiosus conservandorum privilegiorum Regni, & consuetudinum. Provinciæ Proceres in consilium advocet, occupando eos in officiis, & muneribus publicis, nec facile externos admittat, neque largam nimis potestatem cognatis & amicis concedat. Familiam suam servet modestam; Majestatem severitate, Justitiam clementia temperet. Regnum sic moderetur, quasi hæreditate partum, quod ad posteros transmittere debeat, non tanquam electivum, omnes

a Num Salvare nos poterit iste? & despexerunt eum, & non attulerunt ei munera. 1. Reg. 10. 27. *b Tacit. lib. 4. Hist.* *c Idem lib. 1. Hist.*

nes omnino ex eo fructus, dum imperat ad extremū usque colligendo; unde Poëta quidam quæritur.

a Non parcat populis Regnum breve.

Per enim difficile est, temperare felicitati, quā te non putes diu usurum.

§. Oportet prætereā Principem esse pacificum, non alienorum invasorem: nam Regna electiva eum habere metuunt Dominum, cui animus est ad subjugandos alios; amant verò eum, qui de sua conservatione magis est sollicitus, (ut in Polonia fieri videmus) quippe quibus minimè latet, Regna omnia in primis initiis suis fuisse electiva, postea cupiditate dilatandi suos fines sentim perdidisse libertatem, quam eripere aliis volebant, novas sibi Provincias subjiciendo. Neque enim fieri potest, ut inter tot electionis casus & pericula diu firma consistat multorum Satuum amplitudo, & ea ipsa arma, quibus debellantur, eos reducant ad Monarchiam hæreditariam. Quam causam Galba dedit, cur Imperium suo tempore in Rempublicam commutatum b fuerit.

§. Regna electiva libertatem amant, adeoque absque hac gubernari non debent, semperque danda opera, ut Princeps à parte stet electionis, in ea siquidem librata quasi tenent suam libertatem, & si animadversum in Principe fuerit, quòd coronam ad successionem reducere cogitet, ea privabitur.

§. In iis verò Statibus, qui armorum vi comparantur, plus difficultatis in acquirendo experitur violentia, quàm in conservando: sunt enim velut equi nondum domiti, quibuscum præcipuus labor est, ut sessorem admittant, postea oneri & ferro lubentes cedunt. Timor & adulatio viam sternunt dominationi; nempe c prima dominandi spes in arduo, ubi ingressus fueris, adsunt studia & Ministri. Verum-

• Statius. b Tacit. lib. 2. Hist. c Si immensum Imperii corpus stare, ac librari sine rectore possi, dignus eram, à quo Respublica inciperet. Tacit. lib. 1. Hist. d Tacit. L. 4. Annal.

rum tamen, cum illa voluntatum studia plerumque ficta sint, facile sese ostendunt contraria, ubi possunt, ideoque bonis artibus ea fovenda & nutrienda in principio præsertim, quando exactionibus primis de gubernatione futurâ judicium fit; uti Vitellio accidit ob Dolabellæ mortem, invito omnibus & a odioso. Et tamen si Piso dixerit, *b* *neminem unquam Imperium flagitio quasitum bonis artibus exercuisse*, scimus tamen, lic Regem Sanctium dubium Regni bello parti jus paulatim stabilivisse. Principes, qui ea, quæ vi occupaverant, eadem vi tueri conati sunt, mox periere. Pessima ista ratio Statûs omnes ferè Tyrannos pessundedit, & si quis aliquamdiu subsistit, id ideò factum, quia tyrannidem in benevolentiam, crudelitatem in clementiam commutavit. Vitium diuturnum esse non potest, nisi virtus ei substituatur. Ambitio, quæ in acquirendo primum injusta fuerat, in zelum boni publici transeat necesse est, ut perduret. Subditi diligunt Principem boni publici privatique causâ, quod ab eo sibi pollicentur, & si reipsâ illud obtineant, facile timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud observandum, mutationem vitiorum, quæ jam nota sunt aliis, non tam repentinam esse debere, neque affectatam, ut à dolo oriatur, non à natura, quæ sensim & cum tempore operatur. Sic Otho sentiebat, *c* *si simul reputans, non posse Principatum scelere quasitum, subita modestia & prisca gravitate retinere*. Istiusmodi transformationes vehementiùs metuit populus, quàm ipsa vitia; illis enim majorem subesse suspicatur malitiam. Virtus per artem simulata malitia deterror est: nam hæc illius se velat pallio, & ambæ junctæ inter se monstrum quoddam malitiæ procreant.

¶. Egregiè fortis & prudens fuit Cæsar d Augustus

a Magnâ cum invidia novi Principatus, cujus hoc primum specimen noscebatur. Tacit. l. 2. Hist. b Idem l. 1. Hist. c Idem l. 1. Hist. d Nonodecimo Cæsar Octavianus civilia bella sustinuit, Tacit. lib. 13. Annal.

stus in augenda tam sua quàm Imperii gloria, quin & hujus conservandi exemplar aliis omnibus Principibus esse potest. Annis decem & novem dignum se Imperio probavit, bella civilia sustinens; à quo tempore fortunam suam fabricari cœpit. Imperia non merendo obtinentur; sed merita jam ante præcessisse oportet. Una victoria Imperatorem eum a fecit, eo quod occasione & prudentiâ usus fuisset. Occasione quidem, nam b *Lepidi & Antonii arma in eum cessere. Cuncta discordiis civilibus fessa erant. c Nulla jam publica arma, nullo adversante, cum ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent. d Neque Provinciae illum rerum statum abuebant, suspecto Senatûs, populi-que Imperio ob certamina potentium, & avaritiam Magistratum, adeoque Reipublicæ mutationem exoptabant. e Nec aliud discordantis patriæ remedium, quàm ut ab uno regeretur.* Quæ omnia, accedente præsertim Augusti prudentia, in causâ fuerunt, ut unus ipse tanto facilius rerum potiretur, & iisdem postea artibus Imperii amplitudinem porro sustinuit. Plebem sibi devinxit, tuendo eam auctoritate f *Tribunitia. Atque, ut odium evitaret, neque Regis nomen, neque Dictatoris asscivit, sed g Principis. Magistratum vocabula susulit. Militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otii & pacis humanitate, benevolentia, & clementia pellexit. Multa suis etiam æmulis, Antonio & Lepido concessit. Quanto quis servitio promptior, opibus & honoribus extollebantur. h Pauca admodum vi tractabat, & ne tum quidem ex passione aliqua, sed i quò ceteris quies esset. Prompta ac profluente, quæ deceret Principem eloquentia k omnium animos capiebat. l Ius apud cives, modestiam*

- a *Mansisse Cesare Augusto victore Imperium. Idem lib. 1. Hist. b Idem lib. 1. Annal. c Idem ibid. d Idem ibid. e Idem ibid.. f Ad tuendam plebem Tribunitio jure contentam. Tacit. ibid. g Non regno tamen, neque Dictatura, sed Principis nomine constitutam Rempub. Tac ibid. h Tacit. ibid. i Idem ibid. k Idem ibid. l Idem l. 13. Idem lib. 1. Idem lib. 3.*

stiam apud socios servabat. Tanta erat integritate, ut ne impunitam quidem sineret impudicitiam filia & neptis, quas urbe depulit. Curabat, ut ne familiae Nobiles extinguerentur; ob quam causam insignes planè Marco a Hortalo gratias & beneficia prestitit. *Primus cognitionem de famosis libellis, specie legis ejus tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros fœminasque illustres procacibus scriptis diffamaverit, b.* Eosdem libellos c in suam personam & gubernationem conscriptos tulit ipse, contempsitque. Multis egit de politia, & ornatu magnifico urbis d Romæ. *Mari oceano, aut omnibus longinquis tanquam terminis sepsit Imperium, adnotatis in libro (ut diximus) reditibus & expensis. Ærarium militare instituit, & vires ea ratione partitus est, ut e Regiones, Provinciæ, classes, cuncta inter se connexa essent.* Atque his novis ex rebus aucti Romani, tuta & presentia, quàm vetera & periculosa malebant; quo factum, ut tyrannis jam in amore esse inciperet. Non ego tamen has artes ideò refero, ut tyrannidem doceam; sed ut is, qui tyrannum hætenus egit, in bonum evadat Principem, artibus iis sociando timorem è viribus ortum & potentiâ: nam quod armis acquisitum fuit, armis quoque conservari debet. Quam ob causam ejusmodi Status tueri oportet propugnaculis & munimentis, tali erectis artificio, ne frænnum videatur Regni libertati injectum; sed securitas potiùs adversus incursiones externas, & ut præsidia militaria custodiæ loco sint, non diffidentia: hæc enim ad desperationem extremam adigit subditos. Tam acerbè tulerunt Hispani, quòd Constantis, consalutatus Imperator, illorum diffusus fidelitati, custodiam montium Pyrenæorum exteris

a *Inlectus à divo Augusto liberalitate decies sextertium ducere uxorem, ne clarissima familia extingueretur. Tac. lib 2. b Idem lib 1 c Sed ipse divus Iulius, ipse divus Augustus tulere ista, & reliquere; haud facilè dixerim, moderatione magis, an sapientiâ. Tac. l. 4. Annal. d Urbem ipsam magnifico ornatu. Tac. l. 1. Anna. e Idem, ib.*

ris commisisset, ut acciverint in Hispaniam (cum maximo etiam illius detrimento) Vandalos, Alanos, Suevos, aliasque Nationes. Confidentia fideles reddit subditos: eam ob rem Scipiones Celtiberis permiserunt, ut Romanis immixti sub iisdem signis militarent, & iisdem habitaculis uterentur. Augustus quoque corporis sui custodes habuit Hispanos, è legione Calaguritana selectos.

§. Conetur Princeps sensim traducere Provincias acquisitas ad mores, genium, & stylum Nationis dominantis Coloniarum beneficio; uti factum in Hispaniâ cum iis, quæ Augusti temporibus fundatæ sunt: ad quod nationes facilè induci possunt: semper enim imitantur victores, iisque adulantur, eorum moribus atque ingenio se accommodando, & privilegia eorum ac consuetudines pluris æstimando, quàm proprias. Quæ causa fuit, cur Romani amicos suos, & fœdere sibi junctos civium titulo donarent, ut nimirum tantò eos fideliores experirentur. Vespasianus Imperator, ut Hispanos sibi obstringeret, Italiæ privilegia cum iis communia esse voluit. Provinciæ acquisitæ, si tanquam extraneæ habeantur, hostilem semper retinent animum. Movit ea res Imperatorem Claudium ut jus civitatis Romanæ etiam Galliæ Comatæ largiretur, sic inquit: *a Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientiâ valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit.* His aliisque mediis paulatim in naturam abeunt dominia extranea, postquam ea præscripsit temporis diuturnitas, & sublata est libertatis pristinæ memoria. Hæc politica neglecta fuit in Hispaniæ instauratione, cumque ea pluris esse crederet, puram & integram suam servare Nobilitatem, quàm Africanum illi miscere sanguinem, privilegia sua & honores victis Nationis illius communicare noluit; unde factum, ut uniti unà simul

cum

simul cum odio servarent mores suos, idioma suum & perfidiam ut necessum esset deinde eos omnino ejicere, & private sese tot subditis tam proficuis ad agros colendos, non sine admiratione rationis status aliorum Principum, quod splendorem Nobilitatis utili tati, & Religionem prudentiæ humanæ videren tanteferri.

9. Ubi una Reip. forma in aliam diversam mutanda erit, tali uti oportebit artificio, ut plebs non omnia omnino nova reperiat, nec formam gubernationis præteritæ desideret; uti factum exactis Romæ Regibus, quando tam sacra, quàm profana tanta cum dexteritate fuerunt ordinata ut Reges, a qui de utrisq; curabant, expulsos esse notari haud posset; cùmque postea Imperium in Rempublicam verteretur, eadem Magistratum vocabula permanere, idem Senatus ordo imaginem antiquæ libertatis præbens, id quod vim principatûs haud parum b firmavit. Idem in Ducatu Florentino fecere Toscani Duces. Excellens eâ in ratione Statûs fuit Augustus Imperator: quippe qui c non omnia statim, uti decretum erat, executus est, veritus, ne parum succederet, si simul homines transferre & invertere vellet; sed quædam ex tempore disposuit, quædam rejecit in tempus. Verùm majori dignus admiratione Samuel fuit, qui gubernationem & politiam populi Dei sic immutavit, ut nemini d displiceret. Tali cum prudentiâ sensim sine sensu umbræ istæ libertatis dissipandæ sunt, ut pari passu ea subducatur oculis, quo radices agit dominatio. Quo modo e Agricola adversus Britanniam profuturum putabat. si Romana ubique arma, & velut è conspectu libertas tolleretur. Atque hæc documenta sine injustitiâ locû habent in Statibus vi armorum acquisitis: victoria enim, quæ in vi-
Z
tas

- a Tac. l. i. Annal. b Sed Tiberius vim principatus sibi firmans imaginem antiquitatis Senatui præbebat. Tac. l. 3. Annal. c Dion. d Renovavit Imperium. & unxit Principes in gente sua. & non accusavit illum homo. Eccles. 46. 16. & 22. e Tac. in vita Agric.

tas potestatem dedit, eandem concedit etiam ad formandam pro arbitrio gubernationem. In iis tamen, quæ successione obveniunt, haudquaquam licitum est, eorum evertere jura ac privilegia, aut moribus & institutis eorundem vim inferre. Solùm mutæ concordix causâ, consensu communi statui poterit, ut communia sint præmia & monetarum commercia, sublatis iis controversiis, quæ odium & æmulationem creare solent; uti in Regno Navarræ factum, ut cùm unum idemque sit dominium, vivendi item modus subditorum uniformis sit, ac mutua inter eos communicatio & amor.

§. Nulla vis suavior juxtâ, ac efficacior, quàm beneficium, ad tuendas conservandasque Provincias acquisitas. Etiam res inanimas colebant homines, & divinitatem iis tribuebant, si quid beneficii ab iis acciperent. Facile mortales capi se sinunt commodis, nec magnoperè attendunt ad largientem ista, & sceptrâ moderantem, num alienigena sit. Qui beneficiis obligari se sinunt, & suo desunt officio, nihil postea adversus Principem moliri possunt, asseclarum defectu, cùm nemo quisquam ab homine ingrato fortunam sibi bonam polliceatur. Eâ de causâ Scipio expugnatâ Carthagine bona sua Dominis jussit restitui; & Sertorius magnam ab Hispanis iniit gratiam, tributa moderando, instituendoque Hispanorum Senatum, Romano similem. Ut suam stabiliret coronam a Rex Erwigius, vectigalia regia, quorum gravitate provinciales fessi erant, imminuit, & quæ eo nomine fisco regio debebantur, condonavit. A Romanis item in debellatis Provinciis b *quædam ex regiis tributis diminuta, quò mitius Romanum Imperium speraretur.* Acerbius dominantis avaritiam ferunt subditi, quàm ipsam servitutem; pro eo ac Romani in Frisiorum rebellionem experti sunt, qui *pacem exuere,* Romanorum c *magis avaritia, quam obsequii impatien-*

a Mar. Hist. Hisp. lib. 6 c. 17. b Tacit. lib. 2 Annal.

c Idem lib. 4. Annal.

tes. Caveat itaque Princeps, ne Provincias acquisitas tributis nimium oneret, potissimum vero, ne usitata alibi in eas quoque introducat; hæc enim introductio perquam odiosa est. Rebellionem coeptravere Cappadoces, quod Romanum a *in modum deferre census, pati tributa* ab Archelao adigerentur.

§. Nihil utilius modestiâ ad tuenda Regna bello & armis parta. Gravius tulit Senatus Romanus, quod Julius Cæsar, Senatoribus ingredientibus in Senatum, non assurgeret, quàm libertatis suæ jacturam. Quod cum adverteret Tiberius, *b verbis paucis* cum iis utebatur, & *sensu permodesto*. Populus ad minus præcipua magis, quàm ad ipsam rerum substantiam advertit animum, & ob inanem auctoritatis captationem deperditur non raro applausus communis, & in odium incurritur. Apud Romanos augendi conservandique Imperii potior cura fuit, *c inania transmittabantur*. Ob quam causam Tiberius, utpote Politicus egregiè prudens, *d validum sese spernendis honoribus præstitit*, nec permisit unquam, ut ab Hispania ulteriore templa sibi erigerentur, quin & *e nomen Patris Patriæ à populo sapius ingestum repudiavit*. *f Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico distans*. Eandem rationem statûs præ oculis habentes Florentini Duces valde humanos erga subditos suos sese exhibent, nec permittunt, ut, qui in plateis fiunt obvii, gradum aut rhedam sistant honoris causa, uti Romæ fieri consuevit. Posteaquam Castella obedientiam Regibus præstare ad tempus recusasset, non impertiit iis, penes quos summa rerum erat, grandia nomina, sed Judicium duntaxat, ut tanto facilius à plebe admitterentur. Eadem quoque prudentia & moderatione animi Rex Ferdinandus Catholicus, mortua Regina Isabella, Regis titulum usurpare noluit, solo gubernatoris Castellani contentus. *Statu*

Z 2

a Idem lib. 6. Annal. *b* Idem lib. 1. Annal. *c* Idem lib. 15. Annal. *d* Idem l. 4. Annal. *e* Idem lib. 1. Annal. *f* Idem ibid.

tus quidam in Italia , qui ad Majestatem regiam aspirant , videbunt , opinor , successu temporis (utinam ista me fallat opinio !) ab antiqua recedere modestia nihil esse aliud , quàm universa in discrimen abducere , & perturbare velle tranquillitatem publicam ; neque enim Italia semetipsam ferre poterit , si tot capita coronis redimita intra fines suos viderit . Minoribus cum incommodis Statûs alicujus limites dilatari solent , quàm interior amplitudinis forma immutari ; ut aut cum majoribus de dignitate contendat , aut æquales despiciat : ea enim re utriusque vanè irritantur . A communitatum iniquitate communis orta est dominiatio . In illis vivere , nec ullum agnosci Principatum , istud est , quod eas conservat liberas . Si spiritus regii seminentur , pululabunt Monarchiæ desideria , quæ libertati exitium adferunt .

§. Pax denique (ut alibi dicimus) illa est , quæ Regna acquisita potissimum tuetur , dummodo pax ista studiosa sit , atque armata : sic enim tempus indulgebit , ut possessio dominium præscribat paullatim , & titulum justum tribuat , absque belli tumultu , quod jura confundit , occasionem dat miscendi omnia ingeniis inconstantibus & inquietis , & arbitrium eripit ei , qui imperat . Quare non in solis Regnis istis de novo acquisitis procurari debet , sed in Provinciis etiam finitimis : ex igne enim vicino facilè scintillæ aliquæ emicant , migrantque arma ex uno loco in alium proximum , & proclive admodum est irritari eum , qui ea sibi tam propinqua contuetur . Quæ causa fuit , cur Rex Philippus Tertius contra Carolum Emmanuelem Sabaudia Ducem arma sumeret , cum is Mantuano Duci Montferratum eripere conaretur , dante interim sua Majestate operam , ut Justitia , non gladius prætensiones illas decideret , neque quies Italiae publica ob cupiditatem tanis pateretur . Idem periculum etiamnum hodie perdurat , nisi componantur dissensiones , quæ armis onerant Coronas quasdam & Principes :
ductis

ductis enim semel gladiis, aut Vindicta de injuriis acceptis ultionem sumere cogitat, aut recuperare Justitia, quod iniquè usurpatum fuit, aut Ambitio dilatare dominia, aut Mars ipse armatus ferri aciem experiri desiderat.

§. Finio nunc præsentem hanc disceptationem quatuor versibus Tassii, in quibus magno cum judicio vera comprehendit fundamenta, quibus novum aliquod Regnum stabiliri debet & conservari.

a E fonder Bæmondo al nuo vo Regno,

Suo d' Antiochia alti principii mira.

E leggi imporre, & introdur costume,

Et arti, è culto di verace Nume.

a Tass. cant. 1.

S Y M B O L U M. L X.

Sagitta ab arcu emissa aut sursum fertur, aut deorsum, nec unquam suspensa hæret in aëre, similis tempori præsentis tam velociter prætervolanti, ut dubitare possis, priusne esse desinat, quàm advenit: aut sicut anguli in circulo, ubi acutus in obtusum transit, ut in recto ne tangat quidem. Primum punctum, in quo sagitta consistit, declinationis ejus punctum est. Quod ascendit altiùs, à lapsu suo propiùs abest. Res omnes, cum ad supremum venerint, mox iterum deorsum labi necesse est, nec firmare se possunt. Observavit id in corporibus humanis Hippocrates: ea quippe *a nec in melius verti, nec diu sistere valent; reliquum ergo est, ut in deterius dilabantur.* Nihil in natura stabile ac permanens. Causæ secundæ cælorum moveri nunquam desinant; adeoque nec cessant effectus, quos rebus hisce inferioribus imprimunt, cui tanquam fonti Rerum publicarum mutationes attribuit *b Socrates.* Nec in hoc differunt monarchiæ à rebus iis, quæ vivunt,

Julius sennius circa Z 3 &
a Hippocrat. b Qui causam esse tradit, quod nihil perpetuo maneat, sed omnia motu quodam orbiculari mutantur.
 Arist. l. 5. pol.

& vigent. Nascuntur, vivunt, moriuntur æquè, ac
 istæ, nec unquam firmæ consistunt, adeoque a *con-*
versione earundem naturales sunt. Non crescendo, de-

erescunt. In inclinatione majoris fortunæ nihil
 moræ intercedit. Ubi labi semel cœperit, nullis
 viri-

• Cic. l. 2. de natur. Deor.

viribus sisti poterit, a Regum Majestatem, difficilius est, à summo fastigio ad medium detrahi, quam a mediis ad ima precipitari. Verùm tamen non omnes Monarchiæ pari passu sursum scandunt, & ruunt; b fati namque maligna perpetuaque in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum velocius quidem, quam ascenderunt, relabantur. Annis non nisi duodecim suam evexit Monarchiam Alexander, & paucis iterum corruit, in quatuor divisa Principatus, & postea etiam in plures.

§. Multæ causæ sunt incrementi pariter, & decrementi, quæ in Monarchiis & Rebuspublicis fieri contingit. Qui ea casui tribuit, aut motui, & occultæ astrorum vi, aut numeris Platonice, aut annis climactericis, rerum harumce inferiorum curam providentiæ divinæ abnegat. Non dedignatur horum orbium gubernationem, qui fabricam eorundem dedignatus non fuit. Quin immò condere illam & curam ejusdem abjicere postea, esset suammet improbare actionem. Si ad exornandum pavonis collum, aut ad depingendas unius papilionis alas Deus penicillos suos nemini committit alteri; quomodo existimabimus, quòd casui relinquat Imperia & Monarchias, è quibus felicitas, aut infelicitas, mors, aut vita hominis dependet, ejus gratia omnia condidit? Impium esset isthuc credere, aut certè grandis superbia, rerum successus nostris ascribere consiliis. Per ipsum c Reges regnant. Ipse manu sua sceptrum distribuit, & tametsi in eorundem conservatione aut amissione cursum suum relinquat propensionibus naturalibus, quæ aut natæ sunt nobiscum, aut impressæ à sideribus, & consistat cum illis arbitrium liberum, absque ulla libertatis læsione; cum illo ipso tamen Deus agit & operatur, disponendo nobiscum incrementa, aut everisiones Monarchiarum, adeò ut nulla unquam interierit, absque interventu imprudentiæ ali-

Z 4

cujus

a Livius b Seneca. c Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt. Prov. 8. 15.

cujus humanæ, aut cœcarum animi perturbationum. Salustium ea de re audire juvat: a *Ego ita comperi*, inquit, *omnia regna, civitates, nationesque usque eo prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt; ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrumpere, post paullo imminuta opes; denique ademptum imperium, postremo servitus imposta est.* Nescio sanè, num dicere audeam, Imperia futura fuisse perpetua, si voluntas in Principibus semper potentiæ sese accommodasset, potentia rationi, ratio eventibus.

Quare cum in inclinationibus Imperiorum locum aliquem Prudentia habeat, & humanum consilium, causas earundem facile licebit describere. Universales, quæ complectuntur regna omnia, seu successione, seu electione, seu armis parta, plurimæ sunt; ad quatuor tamen fontes reduci omnes poterunt, è quibus oriuntur reliquæ, haud secus atque in mundi horizonte è quatuor ventis cardinalibus multi alii nascuntur collaterales. Causæ istæ sunt Religio, Honor, Vita, & Fortuna. Pro rebus hisce conservandis societas inter homines civilis instituta fuit, & subiecit se populus gubernationi aut unius, aut paucorum aut plurium; quoties verò videtur, unum aliquod illorum quatuor inique pati, seditionem concitat, & regiminis formam immutat. De illis igitur, quantum pro præsentis opere satis est, breviter aliquid attingemus.

Religio, tametsi Reipublicæ vinculum sit (ut a libi diximus) præcipua tamen est, quæ eam dissolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos esse nequit, qui diversimodè de Deo loquuntur & sentiunt. Etenim si diversitas in moribus & lineamentis corporum animos sibi invicem contrarios efficit, quid faciet affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & furiosus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tanti momenti sunt. Statûs alicujus ruina est, conscientia libertas. Clavus in oculis (quemadmodum Spiritus sanctus loquitur) & lan-

cea in pectore sibi sunt invicem, qui in Religione
 a diffident. Obligationes subditorum erga Princi-
 pes, fortissima quæque amicitia & sanguinis vin-
 cula rumpuntur & dissolvuntur, ut cultus sacer
 conservetur. Regem Witericum manibus suis ob-
 truncarunt subditi, quod Arrianam sectam conatus
 fuisset introducere: Witizam item, quod ritus &
 caremonias Religionis immutasset: b Galæcia ad-
 versus Regem suum Froilam arma sumpsit, quod
 conjugia Clericorum per abusum introducta sustu-
 lisset: simulatque Religionum diversitas Provincias
 Belgicas invasit, unà incolæ à legitimi sui Regis ac
 Domini obedientia desciverunt.

g. Pari ratione honor, uti tuetur ac conservat
 Respublicas, easque ad fidelitatem obligat, ita quo-
 que easdem perturbat, ut in offensa, in contemptu,
 in injuria ab infamia immunis sit, cum præsertim
 subditi honorem vitæ fortunisque communiter an-
 teferre c soleant. Comes Julianus Afros evocavit in
 Hispaniam, propterea quod Rex Rodericus Cavæ
 filia suæ honorem violasset. Castellæ Nobiles ar-
 ma sumpserunt adversus Regem Alphonsum III.
 quia privilegia eorum evertere, & ad tributa exfol-
 venda eos adigere voluit. Ramirus Tertius Rex Le-
 gionis non alia de causa subditos suos rebelles &
 infideles expertus est, quàm quod asperè nimis &
 ferviliter eos haberet. d *Multæ conspirationes & inva-
 siones in Monarchas propter pudendas contumelias in cor-
 pus illatas factæ sunt. e Propter contemptum etiam sedi-
 tiones fiunt; idque sive Princeps despiciat subdi-
 tos, sive hi Principem, quando dotibus & orna-
 mentis Principe dignis instructus non est, judican-
 tes nimirum, non nisi viles animos obedire ei, qui*

Z 5

nec

a *Erunt vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateri-
 bus, & adversabuntur vobis in terra habitationis ve-
 stræ. Num. 33. 55. b Mar. Hist. Hisp. lib. 7. cap.
 6. c Honor quoque quantum valeat, & quomodo sit
 causa seditionis, manifestum est. Arist. lib. 5. Polit.
 c. 3. d Arist. l. 5. Polit. c. 10. e Idem l. 5. Polit. c. 3*

nec ipse imperare didicit, nec auctoritatem sibi parere, & gubernationis curam in postremis habet. Ita fecere subditi Regis Joannis Primi Aragoniæ, eò quòd omnem Regni & negotiorum curam abs se abjiceret: subditi item Joannis Secundi Castellæ Regis, ob ejus flagitia, inconditos mores & exiguam auctoritatem; uti & subditi Alphonsi Quinti Lusitaniæ Regis, quòd se ab aliis gubernari pateretur. Nec minùs injuriam & defectum interpretantur subditi si ab exteris mandata accipiant, aut inter eosdem distribuantur dignitates & munera: nam (ut Rex a Henricus agebat) *isthuc nihil aliud est, quam palam ostendere, deesse in regnis nostris viros dignos & habiles*. Id quòd temporibus Caroli V. Imperatoris Castellæ motibus ansam dedit. Idem accidit, quando honorum partitio minùs rectè instituitur: *b nam multitudo quidem graviter fert inæqualitatem patrimoniorum, præstantes autem viri honorum inæqualitatem, & pro contemptu habent, quòd alii minùs de Republicâ benemeriti iis c præferantur*.

Maxima Reipublicæ infirmitas est incontinentia & lascivia eorum, qui præsunt. Hinc seditiones nascuntur, Regnorum immutationes, & ruinæ Principum, quia multorum honorem tangunt, & severissimis pœnis à Deo castigantur. Unica turpitudine per multa sæcula Hispaniam cineribus obruit. Propter illam plagæ ingentes à Ægyptum exercuerunt; ob eandem magnis cum ærummis tum Davidem ipsum, tum ejus e posteros, diu multumque conflictari oportuit, ita ut plerique omnes in perpetua vixerint persecutione, & gladio interierint.

Non
 a L. 14. tt. 3. lib. 2. Recop. b Arist. lib. 2. Polit.
 c Nam homines tum, quòd ipsi inhonorati fiant, movent seditiones, tum quòd alios videant in honore. Arist. lib. 5. Polit. c. 3. d Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abram. Gen. 12. 17. e Non recedet gladius de domo tuâ usque in sempiternum, eo quòd despexeris me, & tuleris uxorem Vriæ. 2. Reg. 12. 10.

Non minus periculi in Republica ex eo est, si multi ab officiis excludantur: a *cum enim multitudo inopum est in civitate, eademque ab honoribus exclusa, necessè est eam civitatem esse plenam hostium Republica*; nec ullus homo tam ignavus est, qui honori non incumbat, aut isto se privari non graviter *b* sentiat. Idem periculum subeunt Respublicæ, in quibus certus solum numerus è Nobilitate gaudet Magistratu, exclusis aliis.

8. Tertia causa immutationum & seditionum in Regnis est amor conservandæ vitæ, quando nimirum subditi Principem suum tam ignavum & recordem esse credunt, ut vitam suorum defendere ac tueri non possit; ut alias eum odio habent ob severitatem, ut Regem Alphonsum Decimum; aut ob crudelitatem, ut Regem Petrum; aut existimant injustum esse, & ingenio tyrannico, in cujus manibus vita omnium periclitetur, uti Regem Ordonium, *c* ob trucidatos. & malè habitos Castellæ Comites, unde totius regiminis immutatio ortum habuit.

9. Ultima causa bona & fortunæ sunt, si nimirum Princeps subditorum facultates leviter consumat; quæ causa fuit, cur Garcias Galæciæ *d* Rex Regno pariter ac vitâ exutus sit. Aut si reditus regios inutiliter prodigat, quam rationem Ramo prætendit, cum fratrem suum germanum Sanctium Navarræ Regem interimeret. Aut si ipse in omnem aviditatem pronus sit, quemadmodum Rex Alphonsus Sapiens. Aut si ob malam gubernationem Respublica laboret annonæ inopia, si rerum pretium accendatur, si cessent mercaturæ, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonsum invisum reddidit. Aut si moneta proba non sit, uti temporibus Regis Petri Aragonii Secundi, multorumque aliorum Regum accidit; aut munera proficua, &

Z. 6

opes

a Arist. lib. 3. Pol. c. 7. *b* *Honori incumbit tam ignavus, quam bonus.* Arist. l. 2. Pol. c. 5. *c* Mar. Hist. Hisp. l. 9. c. 8. *d* *Idem Hist. Hisp. l. 8. c. 8.*

opes malè distribuuntur: invidia enim & necessitas contra locupletiores arma sumunt, & seditio- nes ^a excitant. Quæ oriri etiam solent ex mala ad- ministracione justitiæ, ex hibernatione militum, aliisque oneribus, quibus subditorum reditus, & bona graviter operant.

§. Præter causas istas universales & communes, aliæ quoque sunt unicuique è tribus supra allatis gubernandi formis peculiare ac propriæ, quas facillè colligere licebit ex iis, quæ pro iisdem conser- vandis attulimus in medium: nam *billud dubitari non potest, quin cognitis iis quæ Republica interitum im- portant, ea quoque quæ salutem afferunt, intelligantur, cum contraria contrariorum sint efficientia.* Non possum tamen, quin ea de re adjiciam aliquid, etsi fortè periculum sit, ne quædam alias à me dicta hic re- petam.

§. Status hæreditarii tunc perire solent, cum in iis omnino acquiescit Successoris cura, præsertim si potentes ii sint: illa ipsa enim amplitudo secu- rum eum efficit & minùs sollicitum, tanquam qui omne spernat periculum, & anceps in suis consiliis hæreat, ac res magnas exequi pertimescat, ne quie- tem illam possessionem qua fruitur, fortè interrur- bet. Damna prævertere negligit, sed tum primùm parat remedia, cum illa jam evenire, quo tempore sumptuosiora ea sunt, & minùs ^c efficaciæ; audere aliquid, periculum æstimat, & pacem procurando per incerta quædam & indecora media, bellum iis- dem accersit, ut quibus conservare se cogitabat, seipsum nunc pessundet. In isto discrimine versan- tur Monarchæ, quæ dum quietem sectantur, in tur- bas & motus incidunt. Sistere volunt, & labuntur. Dum laborate desinunt, languere incipiunt. Om- nia ista bellè adumbravit illa Ezechielis visio qua- tuor

^a Insuper seditioes oriuntur non solum ob patrimoniorum, verum etiam ob honorum inæqualitates. Arist. l. 2. polit. cap. 5. ^b Arist. l. 5. polit. cap. 8. ^c Tardiora sunt remedia, quam mala. Tac. in vita Agric.

euor animalium alatorum, symboli Principum & Monarchiarum. *a* que cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum; cumque starent, demittebantur penna eorum. Verum ad se conservandum necesse non est, ut novas semper ditiones suis adjiciant: hoc enim infinitum foret, & tandem in injustitiam & tyrannidem vergeret. Satis se tueri poterit Satus aliquis in circuli sui circumferentia, ita tamen, ut intra illius septa suam agendi vim retineat, & robur exerceat, easque ipsas artes, quibus ad tantam magnitudinem pervenire contigit. Aque intra suum motum se conservant, is si desit, vitium capiunt, necessarium tamen non est, ut fluant. sufficit, si intra semetipsas moveantur, ut in lacubus & stagnis accidit sola ventorum vi agitatis. Sic Monarchiæ, in quibus viget disciplina, quæque adversus occasionem omnem munitæ sunt, diutiùs perdurant, licet aliena non invadant. Etiam absque bello militares exercitationes frequentari possunt. Ita pacis tempore artes istas Cajus Cassius fovebat, *b* & quantum sine bello dabatur, revocabat priscum morem, exercitabat legiones, cura, parovisu agebat perinde, ac si hostis ingrueret. Si Principi armorum desit exercitium, non ideo tamen pacis otio torpescat omnino, sed in ea etiam gloriosum aliquid molietur, quod opinionem sustineat. Augustus in Imperii sui tranquillitate animum suum igneum cineribus sopiri minimè passus est; quia immò cum ut homini agere illi non liceret, tanquam Deus aliquis majora aggressus est, componendo caelestium orbium motus, corrigendo menses, & leges dando tempori. In eum finem Rex Philippus Secundus admirandam illam Escorialis fabricam construxit, qua in re ipsam etiam Naturam artificio superare conatus est, & universo orbi animi sui suæque pietatis magnitudinem ostendere.

§. Sed & Regna hæreditaria in periculo sunt, quando qui succedit, moribus institutisque Majorum neglectis, subditorum servitutem & subje-

tionem à Natura esse existimat, & immemor ab illis ipsis suam proficisci amplitudinem, eos spernit, tanquam si mancipia forent, magisque bonum privatam præ oculis habet, & ut suas expleat cupiditates, quam bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem *a* conversa; unde existimatio Principis perit apud populum, amor in odium vertitur, multaque alia fiunt, quibus discinditur reciproca illa unio, qua Rex & Regnum *b* colligantur inter se; dum hoc paret, ille imperat, beneficio quasi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem splendorem illum & imperandi auctoritatem; Regnum vero felicitatem bene instituta gubernationis. Absque hoc vinculo mutuo hæreditarii status aut pereunt, aut in aliam transeunt formam: nam Princeps, qui despici se videt, & omnibus esse odio, sibi metuit, è metu autem crudelitas, ex hac denique tyrannis nascitur; quam quia potentiores ferre non iustinent, conjurant adversus ejusmodi Principem, & plebe opitulante eum scepro exunt: unde porro fit, ut populus illis ipsis, utpote quibus libertatem suam tum acceptam fert, gubernacula committat, introducaturque Aristocratia, in qua Optimates imperant. Attamen ne tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt: cum enim eorundem filii succedant postea, ideoque Magistratus & dominatio fiant hæreditaria, facile iis abutuntur, ad utilitatem & commodum proprium in administranda Repub. omnia referendo; è quo illud deinde fit, ut populus iniquè & per tyrannidem opprimi se ab iis videns, sceptrum iisdem extorqueat è manibus, malintque imperare omnes, perinde quasi major sit libertas Democratiæ; in qua cum æqualitas servari nequeat, invalescunt insolentia atque injustitia, & exoriuntur

seditiones

a Alia tyrannides ex Regibus, qui moribus institutisque Majorum violatis, imperia magis concupierunt. Arist. lib. 5. Polit. c. 10. *b* Nam si non volentibus imperet, protinus desinit esse Regnum, Idem ib.

seditiones ac tumultus, quorum confusio ac damna tanta sæpe sunt, ut tolerabilius omnes existiment, si penes unum solum sit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, à qua primum recesserant, fit regressio. Illiusmodi circulum committere solent Respublicæ, in quo non rarò accidit, ut omnem omnino libertatem amittant, dum nimirum status aliquis vicinus & potens inquietudinis illius occasione utitur, ad debellandas eas & subjugandas.

6. Imperia electiva, aut certè subditorum erga Principem affectus tum pereunt, cum Principis electi facinora non respondent conceptæ opinioni; deprehenso nimirum electionis errore ex inani meritum præsumptione. Multi enim sunt, qui ad gubernandum videntur idonei, antequam ad gubernacula admoveantur, uti in Galba accidit, a qui *omnium consensu capax Imperii* habebatur, nisi imperasset. Qui electioni non subscripsere nunquam ab electo satisfecuri sunt, quin potius metus iste, in causa est, ut mutationem exoptent & moliantur. Si illi verò, qui sua dedere suffragia, tantum sibi de ejus favore fuerunt polliciti, ut postquam spe sua frustrari se vident, vivant inquieti & conquerantur: neque enim fieri poterit, ut Princeps satisfaciat omnibus; taceo ipsam etiam humanam gratitudinem paulatim fatigari, dum amplitudinis & fortunæ suæ instrumenta assidue ante oculos habet, eosque tanquam illius creditores averfatur. Subditi mutationibus electionis assueti: easdem amant, semperq; sibi persuadent, Principem alium novum fore meliorem. Qui in electione suffragii jus habent, tanto tempore suspendi, & quasi emori dolent suam eligendi potestatem, unde eorum existimatio dependet. Electus efferens sese dominandi libidine, Imperii sui fines latius propagare contendit, violat juramenta, condiciones & pacta, cum quibus ad sceptrum asscitus fuerat, & spretis Regni incolis (si alienigena sit) alios suæ Nationis muneribus

ribus præficit, suæque familiae homines evehere satagit; qua in re subditorum incurrit odium, & ruinæ suæ ansam præbet: omnes enim ab exteris regi grave ducunt. Ieremias certe pro tristi nuntio illud in *a* Ierusalem habuit.

s. Imperia quoque armis parta diu florere haud solent: deliciis enim illud animorum robur flaccescit sensim, & eliditur. Felicitas consilia impedit, ipsosque Principes ita abripit, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam pervenerunt. *b* Illud clarum, testatumque exemplis est, quod homines felicitatem assequantur benignitate in alios, & bona de se opinione. Idem cum adepti, qua voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis dilabuntur, fit meritissimo, ut una cum imperantium mutatione ipsi subditi se & affectus mutant. Hæc causa fuit, cur Carthaginenses ex Hispaniâ ejecti fuerint, quia nimirum non adverterant, artibus iisdem, quibus acquiruntur Status, eos etiam conservari oportere: quâ de re magis solliciti esse solent ii, qui primi ejusmodi Provincias armis subegerant, quàm eorundem Successores: illi enim omne animi & ingenii sui robur ad eas acquirendas tuendasque contulerunt; contra verò hos ipsa successio negligentes ea in re & minùs sollicitos efficit. *c* Unde fit ut qui occuparunt Imperia, eorum plerique eadem retinuerint; qui verò tradita ab aliis accepere, hi statim ferè omnes amiserint. *d* Spiritûs sancti oraculum est, Regna de gente in gentem transferri propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.

Concludo præsentem materiam duobus documentis: primum est, e quòd conservantur Respublicæ non solum, quia procul sunt ab iis, qua interitum asserunt, sed etiam quia prope sunt. Nam timor intentione cura Respublicæ consulere cogit. Alterum est, quod & in ipso

Prin-

- a* Ecce auditum est in Ierusalem, custodes venire de terra longinqua, & dare super civitates Iudæ vocem suam. Jerem. 4. 16. *b* Polyb. *c* Arist. lib. 5. Polit. c. 9. *d* Eccles. 10. 8. *e* Arist. l. 5. Polit. c. 8.

Principe, & in corpore Reipublicæ a *maximè omnium*, quod exiguum est, caveri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum simul contrahitur; at postquam invaluerit, remedium non admittit. Minimus etiam vermiculus cedri medullam paullatim exedit, & eam denique humi sternit. Navem secundissimis impulsam ventis una sistit Echenæis: quanto velocitas illius major est & vehementior, tanto facilius in scopulos allisa dissolvitur. Levissima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies, quàm gravis infirmitas, quia illa ferè negligitur, huic verò gnaviter paratur remedium. De feбри curanda mox sumus solliciti; at de defluxione aliqua in pectus decidente perparum laboramus: unde tamen morbi graviores nasci solent.

• Idem ibid.

S Y M B O L U M L X I.

DECACHORDVM (instrumentum Musicum) perfectam format Aristocratiam constantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præsidet, imperant plures digiti, paret verò nervorum multitudo; quasi populus quidam, qui attemperati sunt omnes inter se & concordés in harmoniâ, non particulari & privatâ, sed communi & publicâ, ita ut majores à minoribus minimè dissonent. Decachordo similis est Respub. aliqua, in quâ longus rerum usus & experientia alios præesse voluit, obedire alios, sancivit leges, constituit Magistratus, distinxit officia, certos præscripsit imperandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum instituit Reipublicæ ordinem, qui naturæ cujusque maximè conformis esset & consentaneus. Unde fit, ut antiqua illa dispositio sine periculo immutari haud possit. Decachordum illud Regnorum & Rerumpublicarum cum omnibus suis partibus jam constitutum est, nervi om-

vi omnes contemperati inter se , & suis quique locis dispositi; & tamen si fortè cupiam videatur, unum aliquem aliter immutatum meliorem fore; plus

tamen semper tribuendum prudentiæ & considerationi Majorum , quos longus usus & experientia edocuit : rationes enim ac modi gubernandi , licèt quæ

quædam habeant incommoda, minori tamen ferè cum detrimento tolerari solent, quàm innovari. Princeps aliquis prudens nervos attemperat, prout dispositi ipsi sunt, non eos immutat omnino, nisi fortè temporis diuturnitate, aut aliis de caussis tan- toperè disturbati ii sint, ut planè à fine suo primo deficiant, quemadmodum alibi dicimus. Oportet igitur, ut Princeps Imperii sui decachordum bene accurateque perspectum habeat, Majestatem item, quæ illud comitatur, naturam denique, conditio- nem & ingenium tam populi, quàm aulicorum, quæ præcipui illius nervi sunt. Nam ut rectè dicit Rex Alphonfus Sapiens in quadam sua lege: *a Saber cono- zer los Omes, es una de las cosas, de que el Rey mas se debe trabajar: ca pues que con ellos ha de fazer todos sus fe- chos, menester es, que los conozca bien.* In hoc potissi- mum gubernandi artificium consistit.

b Principis est virtus maxima, nôsse suos.

Qui in ea scientia plus profecerunt, majori cum fa- cilitate suos rexerunt Status. Multi ad Regnorum decachordum manum admovent, pauci digitis ner- vos aptè nôrunt impellere, rarissimi naturam illius ritè cognoscunt, & eo scitè canunt.

Illud igitur sciat Princeps Regnum nihil esse a- liud, quàm multarum civitatum populorumque quandam unionem, & consensionem communem in unius alicujus imperium & obedientiam alio- rum, quam ambitio suasit & vis. Concordia illud primùm erexit, idem porrò conservat concordia. Justitia & clementia vitam ei tribuunt. Cura est a- lienæ salutis. Spiritus ejus in unitate Religionis con- sistit. Ex iisdem partibus, quibus constat, conserva- tio ejus dependet, augmentum item, aut ruina. Con- sortem ferre & in ipso magis, quàm in ulla re. for- tunæ triumphat inconstantia. Æmulationi & invi- diæ obnoxium est. Plus illi periculi à rebus secun- dis, quàm adversis imminet: in illis enim sui qua- si oblitum vivit securiùs, per securitatem in super-
biam

biam erigitur, per superbiam in interitum ruit. Si novum sit, facile iterum dissolvitur; si antiquum, ne sic quidem omnino firmum est. Non minus in perpetua pace periclitatur, ac in bello. Si armis alienis infestum non sit, se ipso collabitur, & ubi semel ruere cœperit, sustinere se non potest. Inter summum ejus fastigium & præcipitium nihil penè interjicitur temporis. Æmulationibus nunc defenditur, nunc offenditur. Si exiguum valde sit, tueri se nequit, si grande admodum, regere seipsum nescit. Arti magis paret, quàm violentiæ. Amat novitates, & in his ruinam suam reperit. Virtus salus illius est, vitium infirmitas. Labor illud erigit, dejicit otium. Munimentis & fœderibus roboratur, & legibus stabilitur. Magistratus pro corde illi est, consilia sunt pro oculis, pro brachijs arma, pro pedibus opes.

§. Istud Regni Decachordum Majestas comitatur, quæ est quædam harmonia è populi chordis orta & à cœlo approbata. Repræsentatio quædam potestatis, & splendor supremæ jurisdictionis. Vis quædam, quæ auctoritatem & obedientiam sibi conciliat. Custodia & salus est Principatûs. Opinio & fama esse suum illi tribuunt; amor securitatem; metus auctoritatem; ostentatio amplitudinem; cæremonia reverentiam; severitas observantiam; pompa existimationem. Quantò magis hominum fugit frequentiam, tantò magis in veneratione est. Contemptu & odio in discrimen venit. Nec æqualitatem fert, nec divisionem, quia in admiratione & unitate est posita. In utrâque fortunâ constantiam servat: roborat eam cultus; fovent arma & leges. Nec durat in elatione, nec in demissione animi concidit. Vitam illi prudentia & beneficentia tribuunt, eripiunt impetus & vitium.

§. Chordarum vulgus Decachordi istius populus est, cujus natura monstro per omnia similis, dissimilis

a Vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me super solium David Patris mei. 3. Reg. 2. 24.

lis à seipsâ est, inconstans & varia. Exteriori rerum facie capitur, interiora non penetrat. Rumorem in consilium adhibet. Sic à mediis & ratione derelictus, ut verum à falso discernere nequeat. In deteriora semper pronus. Unâ eâdemque horâ duos contrarios inter se induit affectus. His potius duci se sinit, quàm ratione; magis impetu quàm prudentiâ, umbrâ potius, quàm veritate. Pœnis & castigationibus domari potest. In adulationibus difformis est & varius, laudes veras falsis commiscens. Medium tenere nescit: aut extremè amat, aut odit; aut summè gratus est, aut ingratus; aut pavet, aut terret; dum verò pavet, securè spernitur. Periculis levioribus proximè imminentibus perturbatur; grandioribus, si longinqua sint, nihil omnino terretur. Aut abjecto servit animo, aut cum superbia imperat. Nec ipse liber esse didicit, nec esse sinit alios. Minis audax est, re ipsa & opere pusillanimis ac vecors. Levibus de causis commovetur, & citò rursus componitur. Sequitur, non ducit. Erga omnes eodem modo se gerit. Faciliùs cogi se sinit, quàm persuaderi. Rebus prosperè fluentibus arrogans est & impius; in fortuna adversa pavidus & religiosus. Tam ad crudelitatem proclivis, quàm ad misericordiam. Eodem animi ardore, quo uni favet, persequitur aliù. Clementia nimia abutitur ad licentiam, rigore nimio in perniciem it præceps. Si effrænatiùs semel in bonos invaserit, nec ratio, nec pudor eum retrahit. Rumores fovet confingitque & sua credulitate famę vires addit. Paucorum sermones negligit, voces multorum sequitur. Eventus malos malitię Magistratus tribuit, & calamitates communes delictis Principis. Nihil magis eum obsequentem reddit, quàm annonæ & rerum omniũ ubertas, in qua curas suas omnes & cogitationes defixas habet. Rei privatæ studio, aut honoris læsione leviter commovetur. Oneribus pressus concidit, allevatus recalcitrat. Amat ingenia præfervida & temeraria, rationem item gubernandi ambrosiosam & turbulentam. Nunquã acquiescit præsen-
ti

ti rerum statu, mutationis semper & novitatis appetens. Virtutes aut vitia eorum, qui præ sunt, imitatur. Locupletibus & potentioribus invidet, & insidias machinatur. Ludos aliaque oblectamenta diligit, neque ulla alia re magis, quàm istis, animus illius & gratia conciliari potest. In Religione superstitiosus est, & Sacerdotibus paret potius, quàm suis Principibus. Hæ præcipuæ conditiones affectionesque sunt multitudinis. Illud tamen sibi Princeps persuadeat, nullam esse communitatem, aut tam amplum consilium, quantumvis grave sit, & Virorum selectorum, in quo vulgus aliquod non sit, quòdque non in multis cum populari conveniat.

6. Alia etiam Decachordi istius Musici pars, nec minùs principalis est aula; cujus nervos nisi magna cū prudentia & dexteritate Princeps impellere noverit, totius gubernationis harmoniam disturbabunt: quare ut bene ii semper attemperati permaneant, illius etiam naturam nōsse oportebit. Est igitur aula præsumptuosa & varia. Ad momenta singula Chamæleontis instat suos mutat colores, pro eo, ac fortuna prospera, aut adversa aspirat. Tametsi una & communis omnium lingua sit, non æquè tamen omnes eam intelligunt. Principem nascentem veneratur ac colit, occasui proximum minimè curat. Actiones illius observat & carpit. Moribus ejus sese accommodat, & errores imitatur. Retibus adulationis assiduè illius venatur gratiam. Nunquam non intenta in ambitionem & privatum commodum. Mendacijs alitur, & veritatem odio habet. Malum temerè credit, difficillimè id quod bonum est. Amans mutationum & novitatum. Omnia timet, & diffidit in omnibus. Superba & arrogans in jubendo, in obediendo abjecta & humilis. Invidiatum erga se ipsam & domesticos, tum erga eos, qui extrà degunt. In dissimulandis celandisque suis studijs mirum in modum artificiosa. Odium risu & caremonijs contegit. Laudat palàm, clam vituperat.

Sui ipsius hostis est. In iis, quæ foris incurrunt in oculos, vana; in promissis, levis.

9. Cognito igitur isthoc gubernationis instrumento, nervorum item illius natura & concordia, oportet Principem tali cum prudentiâ eos pellere digitis, ut ne disparem reddant sonum: quâ in re opus est, certam servare mensuram & tempus, nec magis uni favere nervo, quàm alteri, in iis, quæ ad concentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum oblivisci: omnes enim in instrumento musico Reip. munus suum habent, licet inæquales sint inter se, & facilè dissonent. Quæ vocum discordia tum periculosior erit, si Princeps amplam nimis potestatem concesserit Magistratibus; si nimium plebi faventem se exhibuerit, aut spreverit Nobilitatem; si justitiam administraverit aliquibus, aliis non item; si armorum literarumque officia confuderit. Si denique non probè intellexerit, Majestatem sustentari auctoritate, regnū amore; aulam gravitate; nobilitatem existimatione; populum ubertate; justitiam æqualitate; leges metu; arma præmio, potentiam parsimoniâ; bellum opibus, & Pacē opinione.

10. Unumquodque Regnum instrumentum est ab aliis naturâ & nervorum (qui sunt ipsi subditi) dispositione diversum, adeoque à diversa manu, & modo diverso regi & impelli debent. Regnum aliquod decachordi instat est, quod non solum mollitie extremorum digitorum indiget, sed unguium etiam duritie. Aliud organo musico simile videtur, in quo ambabus opus est manibus, ut earum pondere vocum symphonia exprimatur. Aliud tam delicatum est, uti cythara, quæ non fert ipsos digitos, sed levi pulsata calamo, tum demum suaviter resonat. In eo igitur Princeps elaboret, ut ista Regnorum suorum instrumenta, & subditorum nervos bene habeat perspectos & contemperatos inter se, caveatque (quod & in ipso Deo observavit. Chryso-

sto-
a Neque nervum intendit, neque remittit ultra modum, ne harmonia concentum ladat. Chryf.

stomus) ne severitate aliqua, aut cupiditate nimis adducat claviculos: nam nervus etiam probatissimus, si nimium intensus non rumpitur, omnium tamen turbat concordiam, & modulationis suavitatem impedit.

S Y M B O L U M. LXII.

APES, quibus plurimum Natura ingenii & industria tribuit, artificium suum construendi favos callidè contegunt. Fervet opus, & nemo œconomiam earundem & statum penetrare potest: quòd si quis curiosius interdum, efformato alveari vireo, eum velit introspicere, undique cera illud obducunt, ut ne actionum suarum domesticarum testes & spectatores habeant. O prudentem Rempublicam, mundi magistram! jam dudum in animantes omnes supremum teneres Imperium, si quemadmodum tibi Natura pro tua conservatione suggessit media, ita vires quoque pro incremento tuo suppeditasset. Discant à te omnes aliæ, quanti ad felicitatem publicam intersit occultum aliquod silentium, & secretum tacitum in rebus agendis statuendisve, quantumque noceat, si detegatur artificium & prodantur in apertum regulæ gubernationis, negotiationes & tractatus, consilia ac fines, mala & infirmitates interiores Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam considerasset cum animo suo Drusus Tribunus, cum Architectus ei polliceretur, ita se ædium fenestras dispositurum, ut nemini per eas introspicere liceret, non hunc in modum respondisset: *a Tu verò, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quidquid agam, ab omnibus perspici possit.* ARROGANTIA hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Ministri alicujus publici, neque Principis, in cujus palatio necesse est, quidam secessus sint ab arbitris remoti, ubi extra aliorum conspectum deliberetur de negotiis

ac

ac decernatur. Consilium tanquam *a* mysterium non nisi cum paucis communicandum. *b* Deo ejusdem Praesidi (quem Consum dicebant) Roma aras

quondam erexit, sed subterraneas, ut indicaret.

A a

con-

a Habuit cum eis mysterium consilii sui. Judith. 2.2. *b* Ros.
2. Ant. Rom.

consilia occulta esse debere. Cujus etiam secreti beneficio in tantam illa crevit amplitudinem, diu-
 que salva constitit; illud scilicet pro comperto ha-
 bens, a *taciturnitatem optimum atque tutissimum rerum
 administrandarum esse vinculum.* Erat Senatui illi
 tam fidum profundumque pectus, ut ejus consul-
 tationes, & quæ secreto statuerat, nunquam pa-
 lam eruperint; multis sæculis ne unus quidem Se-
 nator fuit, qui ea proderet; universi ac singuli au-
 res habebant ad audiendum; linguam nemo, ut lo-
 queretur. Nescio profectò, num idem de Monar-
 chiis & Rebuspub. præsentibus dici possit. Quod
 heri in earum consiliis actitatum fuit, hodie narra-
 tur inter muliercularum subsellia, quarum blandi-
 tiis (contrà ac præcepit Michæas *b* Propheta) faci-
 le arcana sua pandunt mariti, illæ verò vicissim a-
 liis; quomodo in secreto illo accidit, quod *c* *Maxi-
 mus uxori suæ Martiæ aperuit, illa Livia.* Per ejusmodi
 canales mox secreta illa etiam ad Legatos Princi-
 pum permanant, à quorum observatione nemo
 quisquam immunis est. Publici exploratores sunt,
 urinatores, qui in profundum se demittunt. Prudens
 illa Respublica, quæ ad diuturnam commoratio-
 nem illos non admittit. Noxii magis sunt, quàm
 proficui tranquillitati publicæ: plura excitarunt bel-
 la, quàm paces composuerunt; semper alvearia fa-
 bricantur vitrea, ut per insidias queant inspicere,
 quid agatur in consiliis. Omni igitur ope elaboret
 Princeps, ut consiliorum suorum rimas omnes ob-
 struat, ne per eas introspicere possit curiositas:
 nam si hostis illa penetraret, facile iis it obviàm &
 contrà sese armat; uti faciebat Germanicus, siqui-
 dem *d* *nihil Casari incognitum: Consilia, locos, prompta,
 occulta noverat, astusque hostium in perniciem ipsis verte-
 bat.* Eandem ob causam Sallustius Crispus quoque
 suavit Livix, *e* *ne arcana domus, ne consilia amicorum,*
 minist

a Valer. Max. l. 2. c. 2. *b* *Ab eâ, quæ dormit in sinu tuo
 custodi claustra oris tui,* Mich. 7. 5. *c* Tacit. lib. 1.
 Annal. *d* Idem. l. 2. Annal. *e* Id. l. 1. Annal.

ministeria militum vulgarentur. Dum Samson aperuit Dalilæ, in quo robur suum *a* consisteret, unâ malitiæ occasionem præbuit, illudque *b* perdidit. Consilia occulta omnes metu percellunt, & Principi auctoritatem pariunt; & licet non optimè fundata ea sint, iudicium tamen prudens facilè postea rationes invenit, quibus ea bonâ fide tueri possit. Rueret omnis de Principibus & Rebuspub. concepta opinio, si intimè penetrare liceret, quæ in secretioribus eorundè consiliis pertractantur. Gigantes sunt, qui proceros sese & potentes offerunt oculis, magisque perterrefaciunt, quam lædant; verùm si metus eos agnoverit propiùs, videbit phantasticos esse, qui regantur ac sustententur ab hominibus non majoris staturæ, quàm sint cæteri. Imperia in consiliis & actionibus suis secreta in veneratione sunt, secus spernuntur ab omnibus. Quàm aspectu jucundum est flumen *c* profundum, quàm contra inamœnum, quod jacentes in fundo lapides & alvei muscum ostentat; illud pedibus transire nemo audeat; hoc vadare volunt omnes. Res opinione magnæ conspectu vilescunt. *d Major è longinquo reverentia.* Proptereà sapientissimus Deus, cum in monte Sinai de danda populo suo lege ejusque gubernatione conferret cum Moyse, supremum illius cacumen non igne solùm, sed & densissima *e* nube circumsepsit, ne quis per insidias eos observare posset, præcepitque sub pœna capitis, ne ullus vel ad radicem montis propiùs *f* accederet. En ipsius etiam Dei consultationes & mandata, tanquam my-

A a 2

steria

- a* Si rasum fuerit caput meum recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut cæteri homines, Jud. 16. 17.
b Quia nunc mihi aperuit cor suum. Ibid. v. 18.
c Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri. Prov. 20 3 *d* Tacit. l. 1. Annal. *e* Ecce cæperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem. Exod. 19. 16. *f* Cavete, ne ascendatis in montem, ne tangatis fines illius, omnis qui tetigerit montem, morte morietur. Exod. 19. 12.

steria in secessu secreta haberi oportuit. Quid igitur in humanis erit, cum nullum Sapientum sit consilium absque ignorantibus? quando consulta eorum vulgantur in publicum, diu multumque expensa videntur, & facta magno cum iudicio. Majestatem & prudentiam Principis referunt, gravesque considerationes & causas subesse credimus, quas mente assequi non possimus; immò multas interdum nos ipsi addimus, quæ Principi aut consiliariis ne in mentem quidem venerunt; verùm si ipsam consultationem, fundamenta, & consilia coràm audire licuisset, merito ea risissemus. Ita in theatris fieri assolet, ubi Actores bellè personati in scenam prodeunt, & auctoritatem præ se ferunt; intus autem post siparium eorum nota est ignobilitas; omnia ibi permixta & confusa. Eam ob rem longè adhuc inconvenientius est, si gubernationis mysteria communicentur cum Exteris, quos suspectos habebat Rex Henricus a II. Et licèt multi forsàn fideles futuri sint, tutius tamen est, planè eos arcere à gubernaculis, aut ararii communis administratione, præsertim quando subditi non sunt, aut æqualis conditionis, ne videlicet *b alieni Regni, quod non convenit, scrutentur arcana.* Sed ita ferè naturâ comparati sumus, ut domestica aspernemur, miremur aliena. Nullam putamus esse animi fortitudinem, scientiam nullam, nullum consilium, nisi apud Exteros, nequicquam monente nos Spiritu sancto: *c Admitte ad te alienigenam, & subvertet te in turbine, & alienabit te à tuis propriis.*

Si Princeps voluerit, ut consilia sua secreta habeantur & tacita, taciturnitate suâ & prudentiâ in rebus suis celandis exemplo aliis præeat. Q. Metellum imitetur, quem dixisse aliquando accepimus (quod idem & Petrus Aragoniæ Rex solebat) *d Si hujus consilii mei interiorem tunicam consciam esse cense-*

702

a L. 4. tt. 3. l. 1 Recop. b L. mercatores, cap. de commet. c Eccles. 11. 36, d Val. Max.

ro, continuo eam cremari jubebo. Enitatur peculiari studio, ut animum suum occultum habeat: qui enim furmet intentionis fuerit dominus, idem quoque præcipuum gubernandi instrumentum in suâ jam tenet potestate. Intellexit hoc quondam Tiberius, *a cui etiam in rebus, quas non occuleret, seu naturâ, si ve ad consuetudine suspensa semper & obscura verba: tunc vero, cum de successione ejus in Augusti locum ageretur, vel maximè nitebatur, ut sensus suos penitus abderet.* Secreta non cum Ministris omnibus communicanda sunt, quantumvis fideles ii sint, sed illis duntaxat, ad quos illa aliquâ ratione pertinent, aut quos absque majori incommodo ea celare non licet. Dum Christus suum quoddam à se patratum miraculum etiam alios esse cuperet, tres solum Apostolos illius fecit conscios, in omnibus enim secretum haud satis tutum *b* fuisset. Magnâ curâ opus est, ut illud in arcano maneat: etsi enim in nostrâ sit potestate *c* facere, non tamen internus ille motus affectuum & passionum animi, aut celer ille verecundia sanguis, qui in vultu & oculis prodit, quod in imo pectore latet *d* abditum. Subtiliori nimirum & translucenti chartæ animus similis est, & foris legi potest, quod intus consignatum. Sic ex illo Agrippinæ mors Britannici, *e quamvis vultu premere- tur, emicuit.* Noverant istud Tiberius & Augustus, nec putabant satis dissimulare se posse gaudium, quo ex Germanici morte perfundebantur, adeoque in publico comparere ausi non *f* sunt. Non sola lingua in apertum profert, quod in corde servatur reconditum: plura alia dantur in homine non minùs

A a 3

gar-

- a Tacit. l. 1. Annal. b Non permisit intrare secum quemquam nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem. Luc. 8. 51. c Si tam in nostrâ potestate esset oblivisci, quam tacere. Tacit. in vita Agric. d Quoniam nequitia in habitaculis eorum in medio eorum. Psalm. 54. 16. e Tacit. l. 13. Annal. f Anne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Idem. l. 3. Annal.*

garrula, quàm illa; ut sunt amor, qui cum ignis quidam sit, illuminat & pandit interiores pectoris recessus: ira, quæ fervet & superestruit: metus pœnæ: vis doloris: spes commodi proprii: honor, aut infamia: inanis gloria ex eo, quod jam animo concipitur, cupiens nimirum, ut antè propaletur, quàm mandetur executioni: mentis denique vacillatio aut ex vino immodicè sumpto, aut aliâ aliquâ de causâ. Nulla tanta est diligentia, quæ naturales illos exploratores queat fallere, quin immò quantò illa fuerit major, tantò magis hi sese in apertum produnt; quomodo Scevino accidit in conjuratione, quàm moliebatur: a ipse enim *mœstus, & magnæ cogitationis manifestus erat, quamvis lætitiâ vagis sermonibus simularet.* Et tamen si longo usu corrigi possit sensim Natura & institui, ut secretum custodiat arctiùs, uti *Octavia, b quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem omnis affectûs abscondere didicerat, sicut & Nero, c factus naturâ, & consuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis:* neque potest ars semper tam esse vigilans & attentâ ad omnia, quin sui interdum obliviscatur, & motui naturali indulgeat, malitiâ præsertim irritante & impellente. Variis modis id fieri contingit, quos hîc subjiciam, ut Princeps cavere sibi sciat, nec tam facile sinat quenquam in pectus sibi introspicere, & rimari ea, quæ intus latent recondita.

Solet igitur malitia astutè humorem peccantem tangere, ut foràs erumpat, & occulta animi sensa in lucem *d* proferat. Ita à *Sejano e Agrippina proximi inlaciebantur pravis sermonibus tumidos ejus spiritus perstimulare*, ut ipsa suum regnandi desiderium proderet, adeoque suspecta Tiberio fieret.

Idem injuriæ quoque efficiunt, quæ claves sunt

æ Idem l. 13. Annal. b Tac. l. 13. Annal. c Idem l. 14. Ann. d *Qui pungit cor, profert sensum.* Eccles. 22. 24. e Idem ib.

sunt cordis. Secretissimus in cogitatis suis erat Tiberius, injuriæ tamen, quas ab Agrippinâ, accepit, a *raram occulti pectoris vocem elicere*, corruptamque Græco versis admonuit: *ideò ladi*, quia non regnaret.

Qui ut sua celet consilia, contraria omnia simulat, is demum intelligit, quid de iis sentiant alii; quo artificio idem Imperator Tiberius usus fuit, quando ut Senatorum animos pervestigaret, præ se tulit, quasi nollet admittere *b* Imperium.

Alia item astutia est, sensim & quasi per ambages in res abditas & secretas penetrare, laudando scilicet aut vituperando id, quod exploratum quis cuperet, & faciendo se delicti consortem, conciliare sibi fidem, aliumque inducere, ut mentem & opinionem suam aperiat. Hac via Latiaris deprædicando Germanicum, miserando Agrippinæ fortem, & Sejanum accusando, suam tantoperè Sabino probavit fidelitatem, ut hic suum erga Sejanum odium illi *c* patefaceret.

Crebræ interrogationes multa quodammodo jacula sunt uno eodemque missa tempore, quibus omnibus diligentia obistere non potest, quæque pectus secreti etiam tenacissimum armis exuunt; uti Pisonis filio factum à Tiberio, *d crebris interrogationibus exquirente, qualem Piso diem supremum no-*

A a 4

Item-

a Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem. Idem l. 1. Annal. *b* Simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, differebat. Et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, junxit questus; audentius jam onerat Sejanum, superbiam, superbiam, spes ejus, ne in Tiberium quidem vitio abstinet. Iique sermones tanquam vetita miscuissent, speciem arctæ amicitia facere. *c* Ac jam ultrò Sabinus querere Latiarem ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre, Tacit. lib. 4. Annal. *d* Idem lib. 3. Annal.

eternaque exegisset. Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultius respondente. Quòd si inopinatae ex sint, magis etiam animum perturbant; id quod Tiberius aliquando expertus fuit: *a* nam percussus improvisâ interrogatione Asinii Galli, etsi palulum reticuit, ut secum ipse expenderet, quid responderet, dissimulare tamen omnia non potuit, *b* etenim vultu offensionem conjectaverat Asinius.

Ipsa Principis auctoritas & veneratio Majestati debita impellunt ad dicendam veritatem, tamen si aliquando etiam ad mendacium, ne frustra quæsisse videatur; quemadmodum eidem Imper. *c* Tiberio accidebat, quoties ipse reos examinaret.

E sermonibus variis & colloquiis: quæ dexterimè quidam exordiri nôrunt, perspicitur animus, haud secus atque ex diversis chartæ conscissæ particulis junctis iterum & collatis inter se legitur, quod scriptum in eâ fuerat: atque isthac observatione didicerant olim, qui contra Neronem conjurarant, Fenium Rufum à parte ipsorum futurum: *d* nam crebro ipsius sermone illis facta fides.

§. E quibus omnibus colligere licebit Principi, quantum in secretis insit periculi, & si in nobismet ipsis secreta illa non sint, quomodo in aliis erunt? Quare nemini cuiquam ea debet committere, quoad fieri potest: sunt enim veluti cuniculi quidam subterranei, qui si multa habeant orificia, ignis omnis exhalat, & affectum non habet. Si tamen necessitas postulet, ut ea Princeps cum Ministris suis communicet, vidensque ea propalari, rescire voluerit, cujus culpa id fiat, suaserim varia aliqua fingat secreta, & singula singulis committat: ita enim fiet, ut per illud, quod divul-

a Idem l. 1. Annal. *b* Idem ibidem. *c* Non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eò quòd ipse creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere dabatur, ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsisset. Idem l. 3. Annal. *d* Tacit. l. 15. Annal.

vulgatum fuerit, eum deprehendat, qui ista revelat aliis.

a Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa primo aspectu levia, ex quibus magnarum saepe rerum motus oriuntur. Potentissimorum etiam Imperiorum aggeres in periculo sunt, ne per minimam curiositatis rimulam eos mare disturbet & dejiciat. Ubi vermis iste secreti radicem arrosarit, procerissimam etiam arborem humi sternet.

a Idem l. i. Annal.

S Y M B O L U M L X I I I .

IN negotiis omnibus principia eorundem & fines sibi mutuò respondere debent. Curandum, ut perfecta eorum forma sit, nec facile immutanda. Figulus aliquis non sic in incertum rotam versat nec manu sic obiter opus suum fingit, ut vas aliud ab incepto exeat. Unum aliquod opus sit sibi ipsi conforme & simile.

Amphora cœpit a
 Institui corrente rota, cur urceus exit?
 Denique sit quod vis, simplex duntaxat, & unum.

Nihil perniciosum magis, quàm illa in actionibus, & gubernandi ratione inæqualitas, quando principia finibus minime consonant. Ludibrio omnibus est, qui magna cum cura ac sollicitudine imperandi munus exorsus, omnia postea per incuriam negligit. Satius fuisset eodem semper passu incedere, etsi segni ac tardo. Illa ipsa laus, quam ejus commovere principia, accusat ejusdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quòd sub Imperii initium instaurationem militiæ pollicitus, indignos postea eidem præfecisset. Multi Principes videntur optimi, & pessimi sunt: multi prudenter norunt differere, & absque prudentiâ operantur: nonnulli magna pro-

A a 5

a Horat. b Nec enim ad hanc formam cetera erant.
 Tac. l. i. Hist.

mittunt, & pauca praestant: alii in pace fortes sunt,
& in bello ignavi: alii tentant omnia, & nihil ad
perfectionē adducunt. Ista rerum difformitas haud

quaquam decet Majestatem, in quā perpetua qua-
dam dictorum factorumque constantia & aquabi-
litas

litas elucere debet. Nec amor, nec obedientia stabiles esse possunt in Principem, qui à seipso dissimilis est. Quare diligenter antè cum animo suo consideret, quàm certi aliquid statuatur, num in consiliorum suorum executione media principiis & finibus responsura sint, pro eò ac monet Gofredus:

*a A quei, che sono alti principio orditi
Di tutta l'opra il filo, e l'fin risponda.*

Gubernationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa sit, nisi æqualis fuerit. Nec satis est circumspicere, quomodo ordiendum sit aliquod negotium, sed illud insuper nosse oportet, qui per-texti debeat. *b Prora & puppi summam consilii perfecti significabant veteres: propterea quod à prora & puppi tanquam à capite & calce pendet tota cnavis.* Unde figuram præsentis desumpsi Symboli, repræsentando consilium aliquod prudens, attentum ad principia sua & fines, per navem quæ anchorâ duplici, in prorâ nimirum & in puppi, adversus tempestatem firmatur. Parum prodesset una sola in prorâ, si ventus in puppim sævire posset, eamque in scopulos allidere.

§. Tria ad rectè decernendum requiruntur; prudentia ad deliberandum, industria ad disponendum, & constantia ad perficiendum. Inanis esset omnis labor ardorque in negotiorum principiis, (si quod fieri solet) de exitu eorundem ac fine non essemus quoque solliciti. Utraque anchora opus est, ut ea stabiliat ac firmet prudentia. Quia vero isthæc in præteritum & præsens suos tantummodo intendit oculos, non in futurum, unde omnia dependent negotia, ideo necessum est, ut ratiocinando conjectet, & antè prospiciat, quid per hæc aut

A a 6

a Tass. cant. 1. b Cicero. c Mihi prora & puppis, ut Græcorum proverbium est, fuit à me tui dimittendi, ut meas rationes explicares. Cicero. d Acribus, ut ferme talia, in initiis, incurioso fine, Tacit. l. 6. Annal.

illa media obtineri possit ; & ut in eum finem de-
 liberationem consultationemque instituat quæ (ut
 dixit Rex Alphonsus Sapiens) *a es buen antevidi-
 mient, que Ome toma sobre cosas dudosas.* In eâ consul-
 tatione tria considerata sunt. Facile, Honestum,
 & Utile: *b Omnes* quippe, *qui magnarum rerum consilia*
suscipiunt, estimare debent, an quod inchoatur, Reipub-
lica utile, ipsi gloriosum, aut promptum effectu, aut
certe non arduum sit. Simul ipse, qui suadet, consideran-
duus est, an privata rei studio moveatur, aut fine ali-
quo particulari, adjiciatne consilio, & executioni pe-
riculum suum; & si fortuna ceptis affuerit, cui summum
decus acquiratur; si secus, cui infamia expectanda sit.
 Præmissio isthoc examine, & re semel statutâ, ap-
 plicari debent media jam dictis conditionibus con-
 formia: neque enim honestum erit, aut utile, quod
 per media iniqua & sumptuosa obtinebitur: qua
 in re quatuor diversa tempora, quæ in omnibus
 occurrunt negotiis, & cum primis in infirmitati-
 bus Rerumpublicarum, haud secus ac in morbis
 corporum, considerata sunt, Principium nimi-
 rum, Incrementum, Consistentia, & Declinatio;
 quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore
 mediis, facilius obtinetur, quod in votis est, aut
 retardatur, si ordo permutetur; quemadmodum
 retardaretur cursus navis, si clavus proram occu-
 paret. Industria consistit in seligendis mediis, ad
 finem propositum maximè idoneis, nunc his nunc
 illis utendo, qua in re non minùs profunt & adju-
 vant ea, quæ prætermittuntur, quàm ea, quæ ad-
 hibentur; ut in variarum vocum concertatione ac-
 cidit, quarum alix per vices nunc silent, nunc
 modulantur alix, & tamen omnes simul harmo-
 niam efficiunt. Negotia semetipsa non procurant,
 tametsi aut bona eorundem dispositio & justitia,
 aut utilitas publica ea urgere videantur; quin con-
 tra *c sepe honestas rerum causas, ni judicium adhibeas*
perniciosi exitus consequuntur. Erraretur in paucis, si
 debita

debita adhiberetur attentio ; verùm aut defatigantur Principes , aut subtilitates spernunt , & obstinatione quâdam ea, quæ animo conceperunt, potentiæ suæ vi obtinere contendunt. Hæc ut plurimum ignorantia uti solet , amica compositione prudentia. Quod vis impetrare nequit , paulatim facilius reddit dexteritas , quæ tempus & occasionem observare ritè noverit. Ita fecit Legatus Cæcina , cum neque auctoritate , neque precibus legiones Germanicas à fuga , quam nescio quis inanis suadebat metus, posset retrahere , donec a *projectus in limine porta, miseratione demum, quia per corpus Legati eundum erat , clausit viam.* Quod idem alio in casu antè Pompejus fecerat. Verbum unicum tempestivè prolatum, aliquando victoriam peperit. *b* Ferdinandus Gonsalvus Castellæ Comes aciem instruxerat, ut cum Africanis confingeret, datoque ad prælium signo , cum equitum unus admotis equo calcaribus, alios antevertere cogitat , illicò in oculis omnium terra dehiscente haustus fuit : turbavit ea res universum exercitum ; at Comes ad milites conversus : *Si terra, inquit, nos ferre non sustinet, multo minus nos ferent hostes, & pugnam exorsus feliciter triumphavit.* Nec minoris prudentiæ fuit , quod in conflictu ad Ciriniolam accidit : cum enim Italus quidam miles ratus Hispanos victos esse , pulveris sulphurei cados duobus curribus gestatos incendisset, & magna exercitûs totius esse turbatio. Gonsalvus eâ occasione usus præsentis animo , hilari facie ad circumstantes : *c Bono, inquit, estote animo , datur calo clara victoria, præclarum flamma omen, quasi incensis ad eam celebrandam facibus ;* nec vanum fuisse augurem, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Ministrum aliquem vivaci alacrique esse ingenio, & nosse uti occasionibus, applicando media finibus accommodata , & casus ejusmodi fortuitos in utilitatem convertendo.

A a 7

§. Quòd

a Id. l. 2. Annal. *b* Mar. hist. Hisp. l. 8. c. 6. *c* Mar. hist. Hisp. l. 27. c. 21.

9. Quòd si factà bonà Ministrorum electione pro negotiis , & adhibitis prudenter mediis , eventus optatus non respondeat, non pœniteat facti Principem ; quin potius constanter illud ferat : neque enim à casu consilia metienda sunt , sed à prudentiâ. Eventus fortuiti , qui prævideri aut caveri non potuere , factum non vitiant ; velle autem & conatum improbare , imprudentiæ est. Accidere illud solet iis Principibus , qui nec iudicio pollent , nec animi robore : isti enim infausti ; oppressi successibus , & quasi extra se positi, cedunt imaginationi , & consultationibus animi dubiis de eo , quod jam præterit , tempus perdunt & attentionem , quam in parando remedio adhibere oportebat , pugnantibus secum ipsi , eò quòd aliud consilium secuti non sint, & culpam in eum conferunt, qui consilii præsentis auctor extitit, nihil pensi habentes, num rationi a innixum fuerit, nec ne. E quo fit , ut qui à consiliis sunt , sententiam suam dicere vereantur , multasque patiantur elabi occasiones , nec tempestive commoneant Principem , ne gratiam suam & existimationem ob eventus incertos periculo obiciant. Incommoda isthæc velis remisque fugienda sunt Principi , dandaque opera , ut in casibus adversis constans persistat , suos semper excusans Ministros , ubi manifestè in illis non deliquerint , ut tanto majori ei adsint animo , ad eos casus vincendos ac superandos. Et tamen si in consultis quibusdam jam executioni datis aperte erratum fuerit , adhuc serenum se præbere oportet : Nam *quod jam factum , infectum fieri nequit* , ut dici solet. In casus præteritos intendere oportet oculos , ut discamus non ut nosmet cruciemus. Eâdem animi magnitudine opus est , ut per errores transeamus , ac per pericula. Nullum sine illis Imperium. Qui eos nimium timuerit , nil certi statuet , & pejor quandoque est hæsitatio animi anceps & dubia , quàm ipse

a Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. Eccles. 32. 24.

ipse error. Ingenio considerato & prompto negotia indigent. Si singula cum extremâ attentione curari oporteret, multa negligenter alia, cum gravissimo eorum, quorum interest, & gubernationis publicæ detrimento.

SYMBOLVM. LXIV.

ANtiqui in militiâ curribus falcatis uti sunt soliti, qui simul ac movebantur, obvia quæque dissecabant, uno eodemque impetu & rotas & falces impellente. Non citius illæ rotabantur, ac istæ fauciabant, par utrisque celeritas & operatio, adeoque symbolum promptæ executionis in præsentem Emblemate, perinde ac olim apud Danielem rotæ illæ igneæ accensæ in throno a Dei quibus & potentia divinæ vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum sibi sumat prudentia (ut diximus) ad consultandum; at statuere & exequi ita sibi invicem velim respondeant, ut uno eodemque motu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: oportet enim consultatio & executio manus sibi mutuò porrigant, ut altera alterius adjuta ope, ambæ simul bonos effectus *b* producant. Carolus V. Imperator dicere solebat, animam consilii tarditatem esse, celeritatem executionis; ambas autem simul junctas quintam essentiam, ut loquuntur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter gessit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum consilio, quæ animo proposuerat, expendebat, & magnâ cum celeritate aggrediebatur. Si à virtute hæc utraque instructus fuerit Princeps, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occasione nascitur; hæc verò celerrimè præterit, & nunquam revertitur. In momento advenit, quod

A a 7

magnas

a Thronus ejus flamma ignis, rota ejus ignis accensus. Dan. 7. 9. *b* Priusquam incipias, consulito, & ubi consulueris, maturo factò opus; ita utrumque per se indigens, alterum alterius auxilio viget. Sallust.

magnas nobis præbet utilitates, aut abit quod no-
cumento nobis est. Eam ob causam Atheniensibus
vitio dabat Demosthenes, quòd in rerum apparatu

tempus consumerent, nec adverterent tamen occa-
siones cunctationes istas minimè præstolari. Si
consilium è re boni publici fuerit, quantum in ejus
exe-

executione tardabitur, tantum ei de utilitate de-
 det. *a Nullus cunctationis locus est in eo consilio, quod non po-
 test laudari, nisi per a. f. n.* Fœtus informis est consilium,
 & quoad executio, quæ animæ instar est, vitam ac
 motum ei tribuat, mortuum remanet. Ab intelli-
 gentiâ proficiscitur, actus nimirum prudentiæ pra-
 cticæ, & si in solâ contemplatione sistat, non nisi
 vana fuit imaginatio, & mentis illusio. Citò exe-
 quendum esse ajebat Aristoteles, quod statutum se-
 mel fuit, sed deliberandum tardè. Jacobus Angliæ
 Rex filium suum monuit, ut in consultando pru-
 dens esset & circumspectus; in decidento firmus &
 constans; promptus & expeditus in exequendo: ad
 quod postremum Natura ipsa manus pedesque cum
 digitorum fabricâ, & nervos tam flexiles largita est.
Populo b cunctatio servilis; statim exequi, regium videtur.
 Fuerunt olim Romani in actionibus suis considera-
 ti, & constantiâ ac patientiâ omnia superarunt.
 Grandiores Monarchiæ plerumque tardioris execu-
 tionis laborant vitio, eò quòd nimium suæ confi-
 dant potentiæ, uti in Othone Imperatore videre fuit,
 cui *c quò plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat.*
 Accedit, quòd propter hoc ipsum rotarum pondus,
 quibus Majestatis amplitudo innititur, & ne ea, quæ
 possidet, in discrimen abducat, Princeps Imperii sui
 finibus contentus vivat. *d Quod segnities est, sapientia
 vocatur, uti illa Imperatoris Galbæ.* Ita omnes se sua-
 que servare posse crediderunt, & periêre omnes. Ju-
 venilis Imperiorum ætas celeritate vires acquirit ac
 robur dum fervet adhuc sanguis, vigentque spiritus
 majoris gloriæ ac dominationis in alias Nationes.
*e Agendo, audendoque res Romana crevit, non his segnibus
 consiliis, quæ timidi cauti vocant.* Posteaquam ad matu-
 ritatem pervenit, Majestas ipsa & auctoritas facile
 diuq; Imperia sustinent, tametsi ardor fame desit, &
 dominatûs augendi cupiditas, perinde ac mare ali-
 quanto tempore motum conservat, etiam postquam

*a Tac. l. 1. Hist. b Id. l. 6. Annal. c Id. l. 2. Hist. d Id.
 l. 1. Hist. e Tit. Liv.*

ventorum vis defæviit. Dum ergo Imperia in suo isto vigore perstiterint, illam in statuendo lentitudinem non improbaverim: sic enim plus suppetit temporis, ut partis quiete frui liceat; & consilia nimis subita periculo non carent. Atque in hoc casu verum habet illud Taciti, a *Potentiam cautis quàm acrioribus consiliis tutius haberi*. At si ætate illâ deficiente languescant vires, si existimatio perire incipiat, si contrâ audaciùs insurgant alii, aliam viam ingredi oportet, maturare consilia, & pristinum instaurare vigorem ætatemque juvenilem, priusquam senio ingravescente sese ampliùs sustentare nequeant, & amissis sensim viribus miserabiliter corruant. In minoribus statibus ætates istæ considerari non possunt, quin opus est potiùs, ut assiduè vigilet attentio ad explicanda omnia vela, si fortunæ Zephyrus aspiraverit: etenim nunc his nunc illis ea favet per vices; haud secus ac per circumferentiam horizon-tis consurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundissimos Aquilones habuere aliquando Gothi, aliæque Nationes polo viciniore, quibus tanta cum industria usæ sunt, sua pandentes vela, ut ad ipsas Herculis columnas, extremos tunc orbis terminos usque penetrarint. Sed abiit postea illa cæli clementia, & successit alia aliorum Imperiorum favori & commodis secunda.

§. Constantio in consiliis susceptis exequendis, seu propria illa sint, seu aliena, maximi semper momenti est. Ea quia caruit *b* Parthis, de Parthis triumphare non potuit. Omnia ferè ingenia ignea, & velocia hoc habent, quòd & citò decernant & citò eos facti pœniteat: fervent sub initia, algent sub finem: conantur omnia, nihil ad perfectionem adducunt: similes animali quod Calipedem dicimus: illud enim celerrimè se movet, sed longo etiam tempore ne ad unum quidem passum progreditur. In

negotio
 Tac. l. i. Annal. *b* Eludi Parthus tractu belli poterat, si Partho aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset. Tac. l. i. 5. Annal.

negotiis omnibus prudentia & animi magnitudine opus est: una, ut disponat; altera, ut ea perficiat. Animo constanti & forti nihil est arduum, contra qui in omni re dubius hæret & anceps, mille experitur difficultates, & quàm plurimas amittit occasiones. *a Vir ea ratione fiet optimus si in deliberando quidem cunctetur, & prætimeat, quicquid potest contingere, in agenda autem confidat.* Hoc postremum si desit, cadit animus, & omnis opportunis mediis cœpto desistit.

§. Pauca sunt negotia, quæ ingenium superare non possit, aut occasio paulatim & tempus faciliora non efficiat. Eam ob rem non oportet ea facile abruptum, sed in vigore suo conservare potiùs. Crystallus, si semel confringatur, uniri iterum non potest; ita & negotia. Quantumvis grandis sit difficultatum tempestas, tutius tamen est aliquod saltem explicare velum, ut minus sit periculi, quàm omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideò successu carent, quòd desperentur.

§. Illud autem necessarium est cum primis, ut qui mandata exequi debet, eadem apud animum suum approbet: qui enim improbaverit, aut minus ea convenire judicat, aut difficultatem in iis reperit; proindeque non tanto studio ad ea se dabit ac decet, nec magnoperè curabit, si ritè non succedant. Optimè omnium ea executioni dabit ille ipse Minister, à cujus consilio profecta sunt; siquidem ad hujus existimationem interest plurimum, ut quàm rectissimè in effectum deducantur.

¶ Here d.

SYMBOLVM LXV.

Lapis in lacum coniectus tot circum fluctus
 continua serie excitat, ut cum ad extremam
 usque ripam pervenerint, infiniti propemodum sint,
 turbentque omnino lucidissimum illud æquor &
 purissimum speculum, in quo repercussæ rerum ima-
 gines,

gines, quæ perfectissimè sese antea oculis exhibebant, nunc non nisi confuse se offerunt. Idem prorsus in animo accidit, ubi semel in errorem aliquem labi contigerit, ex uno illo multi nascuntur alii, confuso jam & excoecato iudicio, excitatisque voluntatis fluctibus, ut intelligentiæ facultas rerum veritatem satis perspicere nequeat; dumque unum errorem corrigere cogitat in alium incidit, inde rursus in alium, ut tandem quàm plurimè sint, quò à primo distant longius; eò grandiores sunt; non secus ac fluctus à centro, à quo excitantur, remotiores. Causa hujus rei est, quia *a principium dicitur esse dimidium totius, itaque parvum in principio erratum correspondens est ad alias partes. Ea re diligenter animum advertere oportet ad errores primos, b cum fieri non possit, ut si in primo atque principio peccatum fuerit, non ad extremum malum aliquod evadat.* In Masinissa id videre licuit, qui reprehensus à Scipione, quòd Sophonistam in matrimonium duxisset; dum errorem istum emendare voluit, in alium graviorem lapsus est, herbis venenatis eam tollendo è medio. *c* Vitiis sese Rex Wittia dederat, obscurata haud parum gloria gubernationis feliciter inchoatæ, & ne concubinarum numero, quas uxorum loco cultuque habebat, aliquam turpitudinis notam contraheret, voluit ut id cunctis liceret, quin & lata lege Ecclesiasticis matrimonii incundi fecit potestatem; cumque porro hos suos errores Religioni adversari cerne-
ret, Romano Pontifici obedientiam denegavit, unde totius Regni incurrit odium: quare ut suæ prospiceret securitati, plerasq; urbes mœnibus & munitio-
nibus nudavit; quo factum denique, ut Hispania tota Maurorum deinde incursionibus pateret. Atque omnes isti errores alii ex aliis ordine nati, & in immensum aucti, vitam illi ante tempus extorsere. Eadem incommodorum series etiam in Duce Valentino notata fuit: st. dueratis multorum ruina
suam

a Arist. l. 2. polit. c. 4.

b Idem l. 5. polit. c. 7. *c* Mar. Hist. Hisp. l. 6. c. 19.

suam fabricari fortunam, eumque in finem nihil tyrannidis prætermiserat, priore sævitia ad ulteriores majoresque semper *a* incitante, donec statum unà & vitam amitteret, aut discipulus malus, aut malus Machiavelli Magister.

a Errores Principum non nisi difficulter possunt corrigi, eò quòd plerumq; ad multos ii pertineant. Obstat etiam obstinatio interdum, aut ignorantia. Ingenia magna, quæ communiter ferè magis ingenua sunt & docilia errores suos facile agnoscunt, iisque melius erudita de emendatione seriò cogitant, ædificii malè structi lateres iterum dissolvendo, ut meliori deinde cæmento eosdem iterum coagmentent. Philippi Tertii Imperatoris symbolum fuit: *Quod malè captum est, ne pigeat commutasse.* Qui iter relegit, quo aberrâsse se videt, faciliùs in viam redit. Frustra erroris postea pœnitisset.

b Nil juvat errores mersâ jam puppe fateri.

Ratio Status catena quadam est, quæ, si vel unicus in eâ rumpatur annulus, dissolvitur illicò, nisi iterum consolidetur. Princeps, qui à se statuta noxia esse videt, nec ea immutat tamen, suæ magis opinionis amans est, quàm boni publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æstimat, quàm veritatem: constans videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium est, quæ tum demum existimationem suam ritè tueri se putat, si pedem nunquam retrò referat.

c *Quamque regale hoc putet,
Scepbris superbas quisquis admovit manus,
Quâ cæpit, ire.*

Tam ea in re rationi paruit Carolus Quintus Imperator, ut cùm aliquando privilegium nescio quòd manu suâ consignâisset, monereturque, justitiæ legibus non sat esse consentaneum, mox reddi sibi voluit,

a *Ferox scelerum, & quia prima provenerant, volutare secum, quoniam modo Germanici liberos perverteret.* Tac. l. 4. Annal. *b* Claud. *c* Seneca.

luit, & dilaceravit: *Malo*, inquit, *meam lacerare scripturam, quàm animam*. Tyrannica obstinatio est, errores agnoscere quidem, nec tamen emendare velle; eos verò etiam defendere, ut honori confuatur, nihil aliud est, quàm peccare velle sæpius, & blandiri sibi de ignorantia: inaurare illos, est ferum auro obducere, quod mox iterum se prodit, & formam pristinam recuperat. Error correctus id efficit, ut rectius curentur cætera, & expedit interdum errasse, ne peccetur deinceps gravius. Tanta est ingenii nostri imbecillitas, ut ipsosmet nostros errores Magistros habeamus. Ex iis primùm rectè agere discimus: *a Vsu probatum est, leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni*. Prudentissima etiam Respublica multa in gubernando fecit imprudentius, antequam ad perfectionem perveniret. Solus Deus ab æterno mundi hujus fabricam absque errore comprehendit, & postea tamen certo quandam modo *b pœnituit eum, quòd fecisset hominem*. Plus interdum erratis nostris debemus, quàm rectè factis: illa siquidem nos erudiunt, hæc jactantiæ & inanis gloriæ sunt semina. *c Instruunt nos Patriarchæ, non solum docentes, sed etiam errantes*. Umbra picturæ lucem dedit, ab illâ namque ars ista habet quòd tam eximia sit.

Non semper imprudentia errorum causa est: sæpe à tempore ii oriuntur, aliisque eventis fortuitis. Quod priùs commodo erat, post in exitium vertitur. Nulla tanta est prudentia, cujus consilia pro omni tempore salutaria sint. *d Nec debet reprehensibile judicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cum urgens necessitas, vel evidens utilitas id exposcit; vel ex illis gravia nascuntur incommoda, vel Princeps relatione aliorum in fraudem inductum se videt*. His principiis Rex Assuerus nitebatur, cum revocata à se sententiæ, quam iniquâ Amani accusatione deceptus, ad-

ver-

a Tac. l. 15. Annal. b Gen. 6. 6. c Ambr. lib. 1. de Abrah. c. 6. d Cap. Non debet. de Conf. & Affi.

versus Dei populum tulerat imprudentius, rationem redderet. a *Nec putare debetis, inquit, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire levitate; sed pro qualitate & necessitate temporum, ut Reipublica poscit utilitas, ferre sententiam.* In his & similibus casibus nulla est animi levitas, sed prudentia, mutare consilium, & ea, quæ semel statuta fuere; nec inconstantia dici debet, sed constans potius robur sequendi rationem ducem, quale est in bracteolâ venti indice, in omnem se partem unâ cum vento vertere, aut in acuta nauticâ antè non conquiescere donec ad stellam polarem opposita sese stiterit. Medicus secundùm ea, quæ corpori variè accidunt, medicamenta variat, quia sanitatem præ oculis habet. Infirmittates, quibus conflantur Respublicæ, variæ varios quoque curandi modos desiderat. Honori itaque sibi ducat Princeps, sua subinde iterum inspicere decreta & corrigere, immò & errores, nec hujus eum pudeat. Illos committere, incogitantia esse potuit; emendare, fortitudo prudens; obstinatio verò stulta semper est & reprehendenda. Prudentiæ tamen erit, illud ipsum ita scitè & dissimulanter facere, ut vulgus non animadvertat: istud enim utpote ignorans & imperitum errorem pariter imprudentiam interpretatur, & emendationem levitatem.

§. Tametsi verò errorum retractandorum auctor sim Principi, id tamen de omnibus universim intelligi non debet: aliqui enim tam exigui sunt, ut in iis corrigendis graviolem levitatis suspicionem, aut existimationis jacturam vereri meritò quis possit; adeòque ubi pallatim se ipsis desinunt, nec aliorum grandiorum periculum est, satius erit eos inemendatos relinquere. Alii istius sunt conditionis, ut sequi eos præstet, immò fortiter etiam & constanter ad eosdem continuandos inflammare animum, eò quòd gravius fortè immineat periculum, si ab iis expedire te cogites id quod in expeditionibus bellicis frequenter accidit. *Negotia quædam*

dam sunt, in quibus, ut rectè agas, necesse est, ut extra limites primum abeas, etsi in errores aliquos labi contigerit; sicut qui baculum incurvum in contrariam inflectit partem, ut rectus evadat. Tum verò de iis magnoperè laborandum non est, uti nec de causis eorundem, aut mediis, cum nec justitiæ, nec honestati illi adversentur, & optimi inde sperentur effectus: hac enim ratione prodesse incipiunt, & dispositiones potiùs ad bene rectèque agendum dici debent, quàm errores. Alii non nisi magnis immiscetur conatibus sapientissimè aliàs susceptis, haud secùs, ac rosæ spinis involvuntur, ut absque læsione manus eas contingere nequeat. Atque illud ideo accidit, quia rebus ferè omnibus, quæ quidem ad bonum universale putantur conducere, aliquis miscetur error bono privato noxius. Rerum publicarum corpora diversis constant partibus & oppositis inter se, quod ad qualitates & humores attinet; & remedium, quod toti adhibetur corpori, plerumque alicui nocet parti: adeoque singulari prudentia opus est in eo, qui aliis imperat, ut detrimenta & comoda conferat inter se & expendat, magno item animo ad exequendum, ne illorum forte metu hæc planè negligat.

SYMBOLVM. LXVI.

Innoatio rebus natura caducis perpetuitatem tribuit. In individuis, dum alia aliis continuata serie succedunt, perennant species. Eam ob rem agricola ferit arbores, quas in demortuarum locum possit sufficere: non eam curam casui relinquit, quia aut plantæ eum deficerent, aut certè nec essent eæ quibus indigeret, nec locis convenientibus, neque seipsis rectè sursum assurgerent, nisi ars & industria, dum teneræ adhuc sunt, eas dirigeret: postea enim nulla vi flecti se sinunt & corrigi. Non minor cura juventutis esse debet, ut hæc à teneris formetur probè, in iis præsertim Provinciis, ubi ipsa cæli constitutio magna ingenia præstantesque

resque naturas procreat, quæ tanquam agri quidam fertiles facile sylvescunt, nisi ars & cultura fecunditatem cum tempore corrigant. Quò spiri-

tus major est, eò gravius nocet Reipublicæ, si eum educatio non tempori moderetur. Animus excelsus, & ad magna connitens semetipsum ferre non susti-

sustinet. Legum frænum excutit, & ad libertatem aspirat, adeoque oportet, ut ars & institutio, tum occupatio in exercitiis gloriosis, eum gnaviter excolant. Ubi juvenus, aliquantum ætate processerit, proderit haud parum levitati ejus curandæ, si adhibeatur ad tractanda negotia publica. Hæc causa fuit, opinor, cur quædam Respublicæ adolescentes in Senatum admiserint. Illud optimum, quod agricolis in more est, qui arbusculas, dum teneræ sunt, translatas alio in solo iterato plantant, ut radices, quæ se nimium diffuderant, constringantur, & trunci directè sursum in proceritatem sese erigant. Nunquam ferè juvenus in solo patrio ad insignem frugem maturescit. Ibi consanguinei & amici licentiores eam reddunt audaciorumque. Non ita apud exteros, ubi eam compellit necessitas, ut suas studeat componere actiones, & hominum sibi animos devincere. Domi in patriâ plusculum licere nobis arbitramur, etsi extra limites sit, & facilè veniam nobis pollicemur. Ubi noti non sumus, legum rigorem metuemus. Extra natale solum corrigitur paullatim illa morum asperitas, & naturæ contractio; elatio illa animi stolidi & inhumana, quæ eos ferè comitari solet, qui cum Nationibus diversis versati non sunt. Ibi linguæ addiscuntur, & cognoscuntur Nationum ingenia, observantur consuetudines singularum ac mores, quarum rerum notitia insignes efficit viros, ad artes tam pacis, quàm belli idoneos. Plato, Lycurgus, Solon, & Pythagoras varias obeundo Provincias, prudentes Legum latorum & Philosophi evasere. In solo patrio una eademque fortuna cum homine nascitur, & cum eodem simul emoritur; foris majores sese offerunt. Nullus Planeta rum in domo sua propria exaltatur, sed in alienis, etsi non absque detrimento suo, atque incommodo.

§. Peregrinatio magna prudentiæ Magistra est, si ad animum melius formandum, non ad oblectandum solum suscipiatur. Ea in re laudem merentur populi

septentrionales, qui non minori cum curiositate, quàm attentione animi, relictis patriis laribus, orbem lustrant, & linguas, artes ac scientias condiscunt. Hispani, qui majora, quàm ullæ aliæ Nationes, habent subsidia exterarum adeundi Provinciarum, quippe quorum Monarchia quaquaversum se porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patria sua desident, nisi ad arma fortè Mars aliò eos evocet; cum nihilominus plurimum referat, ut qui diversis Nationibus imperant, & in Provinciis variis bella gerunt, perfectam quoque earundem habeant notitiam. Duo potissimum sunt, quæ viros Nobiles domi in terra natali detinent: primum quidem, quia Hispaniam undique ferè mare alluit, neq; semper navigandi occasio tam præstò est, ac terra iter faciendi commoditas; alterum deinde vana quædam præconcepta opinio, qua existimant absque magna pompa & impensis peregrinationes istas institui non posse, qua in re modestiores sunt Exteri, etiam magnorum Principum filii.

§. Neque tantum juvenes in aliud solum transferri debent, sed à teneris etiam sic formari velut plantulæ, ut aliis aliquando in muneribus & officiis succedere valeant, neque necesse sit, aliunde homines novos negotiorum & artium imperitos accersere, qui deinde cum Reipublicæ detrimento per multos suos errores experientiam sibi comparent; id quod in Emblemate præsentis per fascis, symbolum Magistratûs, indicatum volui, illæ siquidem virgæ plantatæ alias iterum progignunt; & quia in unoquoque genere triplicis illius formæ Reipublicæ, Monarchia nimirum, Aristocratia, & Democratia, diversæ sunt gubernandi rationes, diversa quoque juventutis exercitia sint oportet, pro cujuslibet Reip. institutis, proque rerum conditione, in quibus unaquæque viris excellentioribus magis indiget. Ea in re omne suum studium posuere Persæ, Ægyptii, Chaldæi & Romani; cum primis verò elaborarunt in eo, ut quosdam jam inde à prima pue-

pueritia pro Magistratu instituerent, utpote à quo deinde bono, aut malo, conservatio aut ruina Re-
rumpubl. dependeret, quarum ille est anima, &
prout ipse affectus fuerit, tales quoque totius cor-
poris erunt actiones. In Hispania magna cum pro-
videntia erecta fuerunt Collegia, quæ seminaria es-
sent insignium virorum pro gerendo Magistratu, &
administranda Justitiâ, quorum constitutiones li-
cèt fuitiles videantur & vanæ, prudentissimæ tamen
sunt eò nomine, quòd ad modestiam erudiant, faci-
antque ut prius obedire norint, qui aliis dein impe-
rare debent.

§. Alibi scientias inter politica regnandi instru-
menta in Principe recensuimus, nunc illud quæritur,
an iis etiam conducant, qui parère debent, & an ju-
ventus popularis iis instruenda sit. Natura in ipso
capite, tanquã totius corporis Principe, intelligen-
tiam constituit, ut scientias condisceret, uti & me-
moriam, ut easdem conservaret: at verò manibus &
membris reliquis non nisi habitudinem ad obe-
diendum impertiit. Homines societatem inter se
communitatemque coière operandi causa, non
speculandi, magis ob commoditatem subsidii mu-
tui, quàm theoriæ subtilitatem. Non sunt fortuna-
tæ Resp. ex eo, quod ingenium penetrat, sed ex eo,
quod manus perficit. Studiorum otium vitiis alit-
tur, & in charta ea omnia æternitati consecrat, quæ
temporum adinvenit malitia. Multa contra supre-
mam molitur potestatem, & plebem ad seditiones
conciat. Spartani a literas ad usum saltem discabant,
*reliqua omnis disciplina erat, ut pulchrè parerent, ut labores
perferrent, ut in pugna vincerent.* Subditi arguti ni-
mis & docti novitates amant, carpunt governa-
tionem, consulta Principum vocant ad examen,
& populum commovent. Obedientiam magis prom-
ptam esse oportet, quàm ingeniosam; sincere-
ram magis, quàm *b* astutam. Ignorantia præci-
puum

B b 3

a Plut. *b* Patres valere decet consilio, populo supervacanea
calliditas est. Salust.

puum Imperii Turcici fundamentum est. Qui in illo scientiarum spargeret semina, facilè id everteret. Quietam felicemque vitam vivunt Helveti apud quos scientiæ non admodum vigent, & proscripso subtiliori philosophandi genere, non minùs bona cum politica se suaque moderantur, quàm aliæ Nationes: vehementi illa contentione in scientiis perdisendis languescunt vires, & vilescunt animi, dum nimia ingenii acie pericula penitissimè penetrant. Studiorum amœnitas, eruditionis gloria, & præmia multos alliciunt; unde viri desunt pro armis & defensione Statuum, quorum plus interest, fortitudine præstare populum, quàm literis. Quod in his generosum est, fastidire facit ea omnia exercitia, quæ corpus magis, quàm animum occupant. Otio literario ingenia fiunt melancholica, ut vitam magis ament solitariam & cœlibem; contrà ac fieri oportet ad hoc, ut Respub. sese multiplicet, & viros habeat ad munera & officia publica idoneos, atque ut tueri se possit, & in hostem ire. Ingenia scientiis exulta haud faciunt Provincias rerum copia affluere, aut incolis frequentari, sed artium & mercimoniorum, industria, ut in Provinciis Belgicis videre licet. Bene expenderunt incommoda ista Germani aliæque Nationes, quæ Nobilitatem suam in solo armorum fundarunt exercitio, minimè pulchrum existimantes gradus honoresque literarios admittere; atque ita fit, ut omnes ferè Nobiles ad arma adjiciant animum, & militia floreat. Tametsi verò orthodoxæ Religionis cognitio haud parum scientiis illustretur, illud tamen negari non potest, multa etiam ab iisdem ad meras reduci opiniones, è quibus variæ nascuntur Sectæ, & ex his Imperiorum conversiones, immò cognito jam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur sincera aliqua & credula ignorantia, quàm superba & inanis sciendi præsumptio, maximis erroribus exposita. Hæ & aliæ rationes complures suadent prorsus extirpandas esse scientias, secundùm regulas politicas,

cas, quæ ad dominationem attendunt magis, quàm ad subditorum utilitatem; sed principia illa tyranni sunt potius, quàm boni & æqui Principis, qui decorem & gloriam Statuum suorum præ oculis habere debet: illis autem utilissimæ, immò maxime necessariæ sunt scientiæ ad confutandos Sectariorum errores, qui facile invalescunt ubi regnat incertitia; ad administrandam Justitiam, ad conservandas & augendas artes, imprimis militares: neque enim minus civitates præfidiis suis muniunt Viri docti, ac milites, ut Syracusæ quondam in Sicilia expertæ fuere in Archimede: Dola Burgundiæ urbs in erudito & fidelissimo suo Senatu, cujus prudenti consilio, ingeniosis machinis, acri defensione & fortitudine animi plus quàm heroica, urbs illa adversus valentissimas Gallorum copias propugnata fuit; museis in armamentaria conversis, togis literariis in loricas ferreas, calamis in gladios, qui non atramento, sed Francico sanguine nomina & egregia facinora civium æternitati transcripserunt. Sola multitudo nimia tum Universitatum, tum eorum, qui literis sese dedunt, illa est, quæ bono publico officit, quemadmodum re ipsa in Hispania experimur; quare magis è re communi esse videtur, si non nisi pauci ad eas se applicent scientias, quæ in speculatione consistunt, aut circa Justitiam versantur, plures verò ad artes nauticas, & militares. In hunc finem oporteret majora præmia his statui, quàm illis, ut magis ad eas aliorum allicerentur animi. Quia verò præmia sic constituta non sunt, hinc fit, quòd oppidò multi ad literarum studia appellant animum, desuntque Monarchiæ ad defensionem suam & conservationem milites potius, quàm literati: quod vitium ipsos quoque triumphos, & trophæa militaria comitari solet, dum Nationes bellicosæ & victoriis inclytæ, ingenio etiam & calamo superare contendunt eos, quos robore & armis devicerunt. Cura istius remedii ad Principem bonumque Mo-

deratorem pertinet, cujus erit tali cum judicio de educandâ juventute statuere & ordinare, ut numerus Virorum eruditorum, Militum, Artificum, aliorumque officiorum corpori Statûs sui aptè & secundum proportionem conveniat.

§. Atque hæc proportio in iis etiam attendi posset, qui vitam Ecclesiasticam aut Religiosam amplecti cupiunt, quorum multitudo nimia Reipublicæ & Principi plurimum nocet. Verùm Religio & Pietas regulâ Politicâ mensurari non debent, & solent in Ecclesiâ militante plus arma spiritualia efficere, quàm sæcularia. Qui primus Statûs illius auctor est, eundem porrò conservabit, absque detrimento Reipublicæ. Nihilominus, cum prudentia humana credere quidem, non sperare tamen miracula debeat, ei ad quem illud ex officio pertinet, considerandum relinquo, an tantus Ecclesiasticorum numerus, & Religiosorum Ordinum multiplicatio atque incrementum excedant fortè facultates Sæcularium à quibus illi sustentari debent, aut ipsi etiam Ecclesiæ ejusque finî noxia sint. Cui rei jam pridem per Canones sacros & Decreta Apostolica sapientissimè provisum fuit, in Concilio Lateranensi imprimis sub Innocentio Tertio; sic enim illud statuit: *a Ne nimia Religionum diversitas gravem in Ecclesiâ Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam Religionem inveniat, sed quicumque ad Religionem converti voluerit, unam ex approbatis assumat.* Consilium Regium Castellæ aliàs Majestati suæ suavit, supplicandum esse Summo Pontifici, ne quis in Regno Castellæ antè, quàm sexrum & decimum ætatis annum complevisset, in religiosam familiam ascriberetur, neque ante exactum annum vicesimum vota nuncuparet; verùm confidentior pietas, & animi scrupulus prudentiæ oppositus incommoda ista facilè dissimulant.

§. At-

a Conc. Lat.

§. Attamen perparum prodesset ista proportio iis, qui aut rebus agendis, aut speculationibus debent intendere, nisi etiam Princeps curam habeat Seminarii popularis, unde procreari debent sufficientes cives, qui Reip. formam constituent, quorum numerus nunc hujus, nunc illius morte quotidie imminuitur. Antiqui sanè magnam semper solis propagandæ habuere rationem, ut ne deessent unquam qui in demortuorum locum succederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non solum liberorum procreationi præmia proponerent, sed cælibem etiam vitam notarent infamiâ. Germanicus, ut mortem suam ulciscerentur alii, inter merita & obsequia Reip. præstita illud quoque recensebat, quod sex è conjuge liberos a suscepisset. Et Tiberius pro bono felicitatis omine referebat ad Senatum, Drusi uxorem geminos uno partu b edidisse. Regnorum robur in subditorum multitudine & copiâ consistit. Qui iis abundat præ aliis, is major Princeps est, non qui plures Status numerat: hi namq; seipsis neque tueri se possunt, neque offendere alios, sed per suos incolas in quibus unicum & firmissimum illorum ornamentum est positum. Notum est illud Adriani Imperatoris; c *ampliari Imperium hominum adjunctione potius, quam pecuniarum copia malim*; & rectè quidem: nam opes absque subditis bella facile accersunt, nec satis defendi possunt; ubi autem multi sunt subditi, nec vires desunt nec opes. d *In multitudine populi (ait Spiritus sanctus) dignitas Principis: & in paucitate plebis ignominia Principis.* Eam ob rem Rex Alphonsus Sapiens boni Principis esse putabat, tam sollicitè suam custodire ditionem, e *que se non yermen las villas, nin los otros lugares, nin se desriben los muros,*

B b 5

- a *Ostendite populo Romano Divi Augusti neptem: eandemque conjugem meam: numerate sex liberos.* Tacit. 2. Annal. b *Nulli antè Romanorum ejusdem fastigii, viro geminam stripem editam.* Tac. ibid. c *L. cum retio. §. si plures, ff. de por. qua liber, d Porv. 17. 28. e L. 3. tit. 11. p. 2.*

sin las torres, sin las casas por mala guardia, e el Rey, que desta guisa amare, e tu viere honrada e guardada su tierra, será el, e los, que hi uieren, honrados, i ricos, e abundados, e tenidos por ella. Verùm ut prudentissimus Legislator illud præcipuè monuit, Regnum instrui debere a de buena gente i antes de los suyos, que de los agenos, si los pudiere aver, asi como de Caballeros, e de Labradores, e de Menestrales. Quâ in re prudentissimè judicavit, hanc hominum frequentiam non in solâ plebejâ gente ponendam esse; hæc siquidem seipsâ parum efficiet, nisi Nobilitatem habeat comitem, quæ spiritus & anima illius est, suoque exemplo docet appetere honesta & pericula spernere. Plebs absque Nobilitate exangue quoddam cadaver est, adeoque ad eam conservandam augendamque omni opera Principem conniti decet; uti quondam factitabat Augustus, qui Hortalo Nobili Romano non solùm conjugii ineundi auctor fuit, sed vivendi etiam media suppeditavit, b ne clarissima familia extingueretur. Ejus rei magna in Germaniâ habetur ratio, unde antiquitus uxoribus dos dari non c consueverat, & nunc exigua ea esse solet, ut præcipua illarum dos sit Virtus & Nobilitas, magisque ad animi & corporis dona attendatur quàm fortunæ bona, adeoque tantò faciliùs concilientur matrimonia, nec cupiditas tempus inutiliter perdat in peruestigandâ sponsâ aliquâ locupletiori; quæ causâ fuit, cur Lycurgus omnes omnino dotes lege etiam sancitâ prohiberet, & Carolus & Quintus Imperator, modum illis poneret: quin & Aristoteles Lacedæmones fertur reprehendisse, eò quòd dotes tam amplas filiabus suis e largirentur. Voluit prætereà Alphonsus Rex, ut non nisi in casu necessitatis Exterorum frequentia in Statum induceretur: nec immerito quidem, di-

versâ
 a L. I. tt. 11. p. 2. b Tac. l. 2. Annal. c Dotem non uxor marito, sed uxori maritus affert. Tac. de mor. Germ. d l. 1. tt. 2. l. 5. Rec. e Statuit Virgines sine dote nubere: iussit uxores eligerentur, non pecunia. Trog. l. 3.

versi enim mores , & Religionum cultus magis domestici hostes sunt, quàm vicini, eamque ob causam Hispani Judæos omnes ac Mauros finibus suis ejecerunt. Nationes extera vitia & opiniones impias introducunt, & seditiones contra legitimum Principem facile a commovent Quod tamen incommodum magnoperè metuendum non erit; si exteri solùm evocentur ad colendos agros, & alias artes exercendas, immò hoc fieri quandoque expedit. Selymus Turcarum Imperator è Cairo magnum operariorum numerum Constantinopolim submitit. Poloni, cum Henricum Ducem Andegavensem elegissent in Regem, inter alia pacta illud quoque esse voluerunt, ut varias Artificum familias unà secum adducerent Nabuchodonosor expugnatâ Hierosolymâ transtulit inde *b omnes viros robustos, septem millia, & Artifices, & inclusores mille: duxitque eos captivos in Babylonem.* Verùm quia ad eam rem sæpe industria deest, neque semper sumptus suppetunt; aut etiam, quia sola ejusmodi deductio minimè sufficeret, ponam hic aliquot causas, unde illa regnorum solitudo, & subditorum infrequentia oriri solet, ut iis cognitis tantò facilius remedium parari possit. Istæ igitur aut externæ sunt aut internæ. Externæ; bellum & colonia. Bellum monstrum quoddam est, quod humano victitat sanguine; cumque ad Statum conservandum expediat illud foris alere potiùs, ut solebant *c Romani*, vita fortunisque subditorum in eam rem opus est: Colonia quoque diu sustentari non possunt absque copiosa hominum deductione, ut in Hispaniâ accidit. *d Eòdem de causâ neque dum Annibal in Italia moraretur, nec pro-*

B b 6

ximis.

a Quare qui inquilinos, & advenas ante hac in civitatem receperunt, hi magna ex parte seditionibus jactati sunt. Arist. lib. 5 Polit cap. 3. b 4. Reg. 24. 16. c Fuit proprium populi Romani longe à domo bellare, & propugnaculis imperii sociorum fortunas, non sua test. defendere, Cic. pro lege Manil. d Vell. l. 1.

ximis post excessum ejus annis vacavit Romanis colonias condere, cum esset in bello conquiendus potius miles, & post bellum vires refovenda potius, quam spargenda. a Et Vellejus Paterculus in legibus Gracchi inter perniciosissima numeravit, quod extra Italiam colonias posuisset, quæ proinde à visceribus Imperii nimium remotæ eidem assistere in necessitate non possent. Aliæ vastitatis & solitudinis causæ internæ sunt. Inter præcipuas numero tributa, defectum agriculturæ & mercimoniorum, nimiam, item dierum festorum multitudinem, quorum damna & remedia alibi in hoc libro exposuimus.

Sed & urbes aulicæ præcipua solitudinis causa sunt: sicut enim fervens jecur calorem nativum ad se attrahit; & aliquas corporis partes spiritu & vigore destituit, ita aularum pompa, earumque commoda & delicia, lucrum artium, occasio præmiorum homines alliciunt, Opifices imprimis atque Artifices, qui facile sibi persuadent, magis otiosam vitam eos vivere, qui Principi inserviunt, quàm qui mechanicas exercent artes. Quid? quòd si etiam, qui Ducum, Marchionum, & Comitum gaudent titulis, præsentia Principis, aut aulæ deliciis fruendi causa relictis suismet Statibus ad illam se conferant; unde porro sit, ut dum eos rectè curare negligunt, & redditus annuos in suam sustentationem, & sumptus minimè necessarios prodige impendunt & opibus paulatim & incolis exuantur, quibus utrisque iidem Status florere potius, si iis Domini sui præsentibus domi adessent. Hæc atque alia incommoda prudentissime expendit Justinianus Imperator, atque ut iis adferret remedium, certum propterea Magistratum *b* instituit. Similiter Rex Joannes II. *c* præcepit ut Duces omnes,

a idem lib. 2. *b* In venimus enim, quia paulatim Provincia suis habitatoribus spoliatur; magna vero hæc nostra civitas populosa est turbis diversorum hominum & maxime agricultarum; suas civitates & cultras relinquendum. *c* Auth. de quæst.

omnes, aliæque illustres personæ, quæ in aula ejus morabantur, statis temporibus domum ad suos reverterentur, quomodo & Trajanus Imperator quondam fecerat.

Præterea Fidei commissa, aut prærogativæ Natalium in Hispaniâ plurimum soboli propagandæ obsunt: frater enim natus major omnia sibi familiæ bona vindicat (id quod Regi Theodorico iniquum proorsus a videbatur) cumque aliis matrimonii ineundi copia non sit, aut religiosum suscipiunt habitum, aut ad bellum proficiscuntur. Eam ob causam Plato divitias & inopiam antiquas Rerumpub. pestes solebat appellare; existimabat nimirum, omnia ferè earum damna oriri ex eo, quòd bona in iis non satis rectè dividerentur. Si cives omnes congruam haberent sustentationem, magis sine dubio flourerent Respublicæ. Verùm tamen hæc utilitas magna sit, non minùs tamen ad bonum publicum interest, ut conserveatur Nobilitas ejusmodi Fideicommissorum beneficio, & ut illa habeat unde Principi & Reipublicæ præstare possit obsequia, adeoque antiqua illa retineri possent, Nobilitati tamen recens instituta permitti minimè deberent, statutâ etiam lege, ut consanguinei ad quartum usque gradum necessarii essent hæredes, si non ex asse, at certè magnâ & potissimâ ex *b* parte; quo modo vitarentur donationes & legata, quæ vanitati magis, quàm Reipublicæ serviunt, sicut & illa, quæ devotâ quâdam prodigalitate, nec modum fervant, nec sanguinis proprii habent rationem, dum contra debitum charitatis ordinem nec fratribus nec consanguineis reliquis sufficiens relinquitur sustentatio, unde familiæ

B b 7

extin-

a Iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit successio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommoda ingemiscunt. Cass. lib. i. ep. 1.
b Commodum est etiam, ut hereditates non donatione, sed jure cognationis tradantur. Arist. lib. 5. Polit. cap. 8.

extinguuntur, exhauriuntur reditus Regii, populus ad tributa solvenda fit impotens, augetur exemptorum potentia, & imminuitur jurisdictio Principis. Expendens ejus rei incommoda *a* Moyses, edicto publico vetuit, ne quid ultra Israëlita ad opus sanctuarii *b* offerrent, tamen si Deus ipse oblationum instarum fuisset auctor, & mente purâ ac religiosâ omnia *c* fierent. Respublica Veneta jam pridem decretis suis ei rei sapientissimè providit.

§. Illud porro necessarium ut, pro matrimoniis ineundis prudens temporis habeatur ratio: nam si nimium differantur, periclitatur successio, & patitur universa Respublica ob juvenum incontinentiam. Si contrâ nimium maturentur, contingit filios ætate haud longè esse inferiores parentibus, unde reverentiam exuunt, & impatientes moræ successionis causa nefanda contra eos moliuntur.

a Dixerant Moysi, plus offert populus, quàm necessarium est. Exod. 36. 5. *b* Iussit ergo Moyses præconis voce cantari: nec vir, nec mulier quicquam offerat ultra in opere sanctuarii; sicque cessatum est à muneribus offerendis, eò quod oblata sufficerent, & superabundarent. Exod. 36. 6. *c* Omnes viri & mulieres mente devotâ obtulerunt donaria, ut fierent opera, quæ jusserrat Deus. Exod. 35. 29.

S Y M B O L V M L X V I I .

Politica hujus nostri temporis in omnibus malitiam & fraudem præsupponit, & contra sese munit aliis longè majoribus, nulla Religionis, justitiæ, & fidei publicæ habitâ ratione. Omnia sibi licere putat, quæcunque ad suam conservationem &

au-

augmentum faciunt ; cumque artes istæ communes jam sint , necesse est , ut pugnent inter se , seseque mutuò impediunt ac conficiant cum tranquillitatis publicæ detrimento, adeoque fines optatos minimè assequuntur. Fugiat Princeps hostiles Magistros, & discat ab ipsa Natura potius, in qua absque malitia, fraude, & omni dolo vera ratio Statûs elucet. Illa sola certa est, fixa & solida , qua utitur in gubernatione rerum, quæ vegetantur & vivunt, ea præsertim , quam cuique hominum in suo officio recta inspirat ratio, nominarim Pastoribus & Agricolis pro conservandis augendisque gregibus , & agrorum cultura : unde fortè factum , ut ii Reges qui à pedo , aut aatro ad sceptrum vocati fuere , melius aliis suos gubernare subditos sciverint. Fruatur licet Pastor (cujus obligatio & cura talis ferè est, qualis est Principum *a*) lacte & lana gregis sui, ea tamen moderatione , ut neque sanguinem omnem extrahat, neque pellem sic deglubat, aut à frigore & calore sese tueri nequeat. Ita prorsus debet Princeps (quemadmodum dixit Alphonsus *b* Rex) *guardar mas la por comunal, que la suya misma, porque el bien, i la riqueza dellor es como suya.* Non ipsum arboris truncum excindit Agricola, tametsi lignis ad usus domesticos opus habeat, sed ramos duntaxat amputat, nec totos illos quidem, sed ita ut germinare possint denuò, & novis vestiti foliis in annum sequentem fructus alios proferant. Secus ac solet conductor, qui cum de hæreditate minimè sollicitus sit, illud agit solum, ut fructus pro eo tempore, quo frui iis licet, ex ea colligat, nil pensi habens, quod in tempus reliquum Domino suo utilitatem allatura non e sit. Hoc discrimen est inter legitimum Principem, & tyrannum, quod ad tributorum

a *Va* Pastoribus, qui disperdunt & dilacerant gregem pascua mea, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad Pastores, qui pascunt populum meum. Ier. 23. 1. *b* L. 19. tt. 1. p. 2. *c* *Aliter* utimur propriis, aliter commodatis. Quintil. de Orat.

butorum impositionem attinet. Iste tanquam possessor violentus, qui in metu est, ne brevi fortè Regnum cogatur dimittere, quoad per vim eo gaudere conceditur, omnes inde fructus colligere contendit, nec veretur ita radicitus plumas evellere, ut amplius succrescere nequeant. Pastor est, qui non gregem suum pascit, sed a semetipsum, & tanquam Mercenarius, curam illius abjicit, cumque omnino deserit. At verò Princeps aliquis legitimus & naturalis æquitatem causæ expendit, quantitatem & tempus, quod necessitas postulat, proportionem item fortunarum & personarum in tributis disper-tiendis, & Regnum suum tractat non tanquam corpus, cui unà cum ipso emoriendum erit, sed quod perennabit in Successoribus: quippe qui probè novit, c *Principes mortales, Rempublicam aternam esse;* cumque inde in annos singulos novos speret fructus, eam omni studio conservat, velut securissimum divitiarum suarum depositum, quo in majoribus necessitatibus uti possit: nam ut in legibus suis dixit Alphonsus Rex, ab Aristotele in quodam documento quod Alexandro Magno dedit, id mutuatus: d *El mejor tesoro, que el Rey ha, è el que mas tarde se pierde, es el pueblo, quando bien es guardado, è con esto acuerda lo que dijo el Emperador Justiniano, que entonz, es son el Reyno, è la Camara del Emperador, ò del Rey ricos, è abundados, quando sus Vasallos son ricos, ò su tierra abundada.*

§. Quando igitur Princeps cum ista moderatione tributa imposuerit, fas quoque est subditos ea pendere, nec sine rebellionis nota denegari poterunt. Hanc enim solam dotem habet dignitas Regia, hoc unicum subsidium necessitas publica. e *Neque quies gentium sine armis; neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Eam ob rem

a *V. e. Pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos. Ezech.*

34. 2. b *Mercenarius autem, & qui non est Pastor, cujus non sunt oves propriae, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit. Joan. 10. 13.* c *Tacit. lib. 3.*

Annual. d *L. 15, tt. p. 2.* e *Tacit lib. 4. Annual.*

rem Imperatori Neroni tributa remittere volenti Senatus Romanus sese opposuit, dicendo, a dissolutionem Imperii fore, si fructus, quibus Respublica sustentur, diminuerentur. Tributa pretium paucis sunt, si nimis gravia ea sint, nec populus necessitatem agnoscat, cur imponi debuerint, facile contra suum Principem contumaciter insurgit. Nec alia de causa tam invisus omnibus fuit Rex Alphonsus cognomento Magnus, tamque graves expertus calamitates, ut scepro tandem abdicare se cogeretur; sicut & propterea Garfias Galæciæ Rex vitam pariter & Regnum perdidit. Considerabat hoc periculum cum animo suo Rex Henricus Tertius, quando suadentibus, ut pro sumptibus belli conquirendis nova tributa exigeret, respondit: *Magis se maledicta populi, quam hostes suos metuere.* Pecuniæ ex iniquis tributis collectæ subditorum miscentur sanguine, qualis è scuto illo, quod S. Franciscus de Padua coram Ferdinando Rege Neapolitano diffregit, manare visus est, & nunquam non clamat contra Principem. Quare ut ista incommoda evitentur, grandia tributa ante imponi non debent, quàm univèrsam Regnum de necessitate edoctum fuerit: nam ubi de ea, & Justitia causæ constiterit, facile in onus aliquod extraordinarium consentit populus, uti factum vidimus in iis, quæ poposcit Rex Ferdinandus Quartus, & in concessione integri illius millionis, quem Comitata Toletana temporibus Regis Henrici Tertii sponte elargita fuerant, permitiendo insuper, ut si ad continuandum bellum contra Mauros id non sufficeret, Comitibus etiam non requisitis plura porrò exigerentur. Tametsi enim ad privatos minimè pertineat tributorum Justitiam examinare, & ipsi sæpe impensarum causas capere nequeant, neque etiam absque evidenti secretorum periculo iis istæ communicari possint, semper

a Idem l. 13. Annal. *b* Mar hist. Hisp. l. 9. c. 8. *c* *Tibi summum rerum judicium Dii dedere, nobis obsequii gloria relicta est.* Tac. l. 6. Annal.

tamen rationes quædam sunt generales, quas sine incommodo iis proponere licebit. Et licet tributa imponendi facultas penes supremam sit potestatem, cui ratio naturalis ac divina suffragantur, nec si aliàs æqua sint, & necessaria, subditorum consensu ad ea opus sit: nam (ut dixit Rex Alphonsus Sapiens) *el Rey puede demandar, e tomar al Reyno lo que usaron los otros Reyes, e aun mas en las sazones, que lo uviere en gran menester, para pro comunal de la tierra;* prudentis tamen Principis erit, ita dextre rem instituire, & sic disponere subditorum animos, ne vis videatur: neque enim omne id, quod absolute fieri potest, semper exequi convenit. Tributum (sic Scriptura a loquitur) populi frænium est; isthoc ille in obedientiæ officio continetur, Princeps verò ad eum corrigendum potentior fit & contra nimiam ejus libertatem vires sibi comparat: subditos enim ab omni onere immunes nemo recte gubernaverit. Verùm frænium illud tam suave sit oportet, ut non obstinent animum, & mordicùs eo comprehenso præcipitent; quemadmodum prudentissime id expendit Rex Flavius b Herwigius in Concilio Toletano XIII. cùm diceret, tunc gubernationem optimam fore, *si nec incauta exactio populos gravet, nec indiscreta remissio Statum gentis faciat deperire.*

Imperium in vitam absque periculo exercetur, quia ex lege fit, quæ castigat paucos ad exemplum cæterorum; at verò Imperium in fortunas, cùm pecuniam pendere jubentur subditi, discrimine non vacat, quia ad omnes pertinet, magisque fortunarum damna afficiunt populum, quàm corporis. præsertim si cum sudore & sanguine acquisitæ illæ fuerint, aut impendi debeant in delicias Principis. Qua in re considerare oportebit memorabile Regis Davidis facinus, nolentis bibere aquam, quam tres fortissimi milites per medios hostium cuenos penetrando, de cisterna Bethlehemitica hause-

a *Et tulit David frænium tributi.* 2. Reg. 8. 1. b *Concil. Tolet. XII.*

hauserant, ne sanguinem hominum istorum & periculum bibere *a* videretur. Neque bona ratio Status est, tributis exhaurire, & ad incitas redigere subditos, ut tantò obediētiōres sint: etsi enim egestas, quæ unà nobiscum nascitur, aut casu aliquo evenit, demissiores reddat animos; illa tamen violenta ad seditionem potiùs commovet, eosque impellit ut nefaria contra *b* Principem suum moliantur. Ad Davidem adversùs Saulem *c* convenerunt omnes; qui erant in angustia constituti, & oppressi are alieno, & amaro animo, & factus est eorum Princeps. Nunquam magis obsequens erit Regnum, quàm sibi opibus & rebus omnibus affluat. Dei populus, duriter etiam in Ægypto habitus, libertatis suæ oblitus fuit propter abundantiam, qua ibi fruebatur; at mox ubi in deserto rerum inopia laborare cœpit, servitutem illam tulit acerbius, & graviter questus fuit.

6. Si Regnum ea conditione obtigerit, ut absque ejus consensu tributa imponi nequeant, aut postea decreto aliquo generali ita sancitum; ut factum in Comitibus Madritensibus tempore Regis *d* Alphonsi Undecimi, aut diuturna aliqua præscriptione jus istud acquisitum fuerit, uti in Hispania & Francia accidit; in his talibus casibus Comitiorum consensum expectare oportebit, ne periculo sese exponat Princeps; quod Carolus Septimus Franciæ Rex quondam expertus fuit, cùm non rogatis priùs aliorum sententiis tributum quoddam voluisset imponere. Porrò ad eam rem proderit plurimum, si Princeps tantum apud subditos auctoritate valeat, ut ipsi ex concepta de zelo illius erga bonum

com-

a Num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? 2. Reg. 23. 17. *b* Ferocissimo quoque adsumpto; aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo. Tacit. lib. 3. Anna. c. 1. Reg. 22. 2. *d* Mar. Hist. Hisp. l. 15. c. 21.

commune opinione æquum judicent onus, quod iis imponitur, & ultrò in illud consentiant, totos sese ejus prudentiæ, & notitiæ rerum publicæ committendo, quomodo ad Josephi arbitrium sese refererent Ægyptii, cum quintam fructuum partem ab iis ^a exigeret. Ubi populus istam de Principe conceperit fiduciam, cavere debet sedulò, ut ne eum absque sufficienti causâ & matura consilii deliberatione oneret. Verùm si necessitas urgens aliud postulaverit, illud curet saltem, ut tributa, quæ exiguntur, bene impendantur: nihil enim gravius fert populus, quàm si nullum oneris sui fructum videat, & fortunas suas in usus inutiles infumi intelligat. Tum illud etiam odit, si tributa, quæ suasit necessitas, ea cessante continuent. Quare tollere ea debet Princeps, ne fiat, quod tempore Vespasiani accidit, quando tributa ^b necessitate annorum excusatâ, etiam in pace manserunt; postea enim ea metuunt, & pendere detrectant subditi, tametsi exigua sint, existimantes nimirum, ea fore perpetua. Regina Maria plurimum Regni studia sibi devinxit, ejusque fidelitatem in maximis etiam motibus experta fuit, eò quòd subditis remisisset exactiones, quas maritus ejus Rex Sanctius Quartus ex rebus ad comitatum pertinentibus postulaverat.

6. Illud difficile, persuadere Regno, ut pecuniam contribuat ab bellum foris gerendum: neque enim facile capit, quantum ad pacem domi conservandam conducatur, illud quàm longissimè arcere. & in alienos inferre Status, quodque minus periculosa sit defensio, quæ clypeo fit, quàm quæ galeâ, eò quòd longius ille absit à capite. Brevissimus est populi visus, nec tam longum videt. Onus præsens magis percipit, quàm futurum beneficium, nec cogitat defuturos postea sumptus publicos & privatos.

^a *Salus nostra in manu tua est; respiciat nos tantum Dominus noster, & leti serviemus Regi. Gen. 47. 25.*

^b Tacit. l. 2. Hist.

tos, ut damna neglecta a sarciantur. Quare singulari solertia & prudentia Principis opus erit, ut propriæ suæ utilitatis capax fiat.

§. In exactiõibus illud quoque considerandum, ne oneretur Nobilitas: cum enim tributa potissimum sint, quæ eam à plebejis discernant, ægerrimè fert iis parem se æstimari, & sua violari privilegia, Majorum virtute parta & acquisita. *b* Hæc causa fuit, cur Nobiles Castellani contra Regem Henricum Tertium arma sumpserint, cum à singulis quinque maravedinos aureos (monetæ id genus est) in communes belli usus deposceret.

§. Nec imponi debent tributa iis rebus, quæ ad vitam præcisè sustentandam sunt necessariæ; sed iis potiùs, quæ deliciis deserviunt, aut curiositati, aut ostentationi & pompæ: sic enim fiet, ut correcto immodico luxu, major oneris pars incumbat in ditiores & magis potentes, & subleventur agricolæ & opifices, quæ communitatis pars vel maxime fovenda & conservanda est in Republica. Sic Romani magna exigebant tributa pro aromatibus, unionibus & gemmis pretiosis, quæ ex Arabia asportabantur. Alexander Severus ea deposcebat ex officiis, quæ ad lasciviam magis essent, quàm ad necessitatem. Instauratæ disciplinæ pars est deliciarum augere pretium.

§. Nulla tributa minùs noxia, quàm quæ advectis mercibus imponuntur in portibus: ea enim magnam partem pendunt Exteri. Quare prudentissime in iis constituti sunt redditus Regii in Anglia, ipso Regno immuni relicto.

§. Maximam tributorum & vectigalium regionum incommodum est in Quæstoribus seu Coactoribus, qui interdum plus damni adferunt, quàm tributa ipsa; neque ullam rem impatientius tolerant

subdi-

a Plerumque accidit, ut quæ Provincia pecunia parcendo, remota pericula contemnunt, incumbuntibus denum malis, desperato sæpe remedio, graviora sentiant detrimenta, Paul. Iov. *b* Mar. Hist. Hisp. l. II. c. 14.

subditi, quàm violentiam & importunitatem Ministrorum in cogendis ejusmodi pecuniis. Solam Siciliam tributorum exactiões modestiùs tulisse Cicero memorat: Deus ipse per Isaiam Prophetam de iis conqueritur, quod populum suum *a* exspoliaverint. In Ægypto Propheta aliquis tributis præerat, ita nulli ea in re satis confidebant, nisi qui peculiater esset Deo dicatus; his verò temporibus ea committuntur institoribus & usurariis, qui non minùs naves portum subeuntes exspoliant, ac ipsum naufragium, & velut prædones ultro citroque commeantium bonis *b* inhiant. Quid mirum igitur, commercia in Regnis desinere, nec aliunde divitias inferri & pecunias, si prædæ omnia sint exposita? quid mirum, inquam populum graviter ferre exactiões, si persolutis iis, quæ debentur Principi, decuplo amplius Exactoribus pendendum sit. Ob isthæc incommoda tempore Regis *c* Joannis Secundi in Comitibus Guadalajarensibus Castellæ Regnum sponte in subsidium obtulit centum & quinquaginta Ducatorum millia, ea tamen conditione, ut penes ipsum essent acceptorum & expensorum libri, quo constare posset, quid in communes usus collatum, & quo modo impensum fuisset, nec eorum permitteretur arbitrio, qui ob pupillarem Regis ætatem Regni habenas moderabantur. Eadem de causa Regnum Franciæ Henrico Secundo proposuit, ut tributorum Exactores amoveret, pollicentibus subditis persoluturos se, ubicunque ipse vellet, quod in sumptus regios sufficeret; & licet istud initiò haud displiceret, non defuere tamen postea Consiliarii, qui ob rationes quasdam apparentes id dissuaderent. Ad idem illud

non

a Populum meum exactores sui spoliaverunt. Isai. 3. 12.

b Portas nostros navis veniens non paveat, ut certum navis posset esse naufragium, si manus non incurrerint exigentiam, quos frequenter plus affligunt damna, quam solent nudare naufragia. Cassiod. l. 4. & 19. *c* Mar. hist. Hisp. l. 19. c. 7.

non semel Castellæ quoque Regna sese obtulerunt, immò & ad omnem aris alieni dissolutionem, verum judicatum fuit, cedere in imminutionem auctoritatis Regiæ, si illi Tutoris loco Regnum esset, & hanc ipsam potestatem periculo non carere. Verissimam tamen causam illam judico, quòd plerumque ferè rei pecuniariæ curatio, & occasio tam opportuna multos ditandi egre è manibus dimittatur. Auctoritas Principis non in administrationemagnarum opum consistit, sed in eo, quòd multa possideat. Non minùs existimationis suæ retinens erat Respublica Romana, quàm ulla alia, & tamen ob ingens illud onus cogendi pecunias præcepit, ut ipsæ Provinciæ sua administrarent tributa & colligerent; neque verò ideò intermisit in officio continere Magistratus, ut sine avaritia & crudelitate illa collectio fieret, qua in re Tiberius apprimè diligens a fuit. Sanè modestia in uno aliquo tributo exigendo obligat subditos, ut ultrò in plura alia largienda consentiant.

a Ne Provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vetera sine avaritiâ aut crudelitate Magistratum tolerarent.
Tacit. l. 4. Annal.

S Y M B O L U M. LXVIII.

Ingeniosi Græci Philosophiam non solùm naturalem, sed moralem etiam & politicam scitis quibusdam fabularum involucris (ut Ægyptii hieroglyphicis) abdiderunt, aut ne manaret in vulgus, aut ut ab dulci illa fabularum amœnitate penitiùs eam imprimerent animis. Ita cùm vires navigationis & opus, quæ ejusdem acquiruntur beneficio, vellent ob oculos ponere, finxerunt navim Argo (quæ prima omnium è portu solve, & alto sese mari committere ausa fuerat) obtinuisse vellus Colchicum, pellem nimirum arietis inauratam; quo præclaro facinore Palladi armorum Præfidi consecrari promeruit, & inter ipsas Firmamenti
trans-

transferri constellationes, in præmium scilicet
tot susceptorum non absque insigni periculo itine-
rum, palam ostendendo universo orbi, velorum re-

morumque beneficio inter ipsos undarum montes
vias fieri posse, quibus impellente vento arma
& merces in omnes mundi partes inferre liceat.

Isthæc moralis doctrina, & quia jam navis illa in cælesti spærâ inter stellas relata est, occasio mihi fuit, ut in præsentî Emblemate binas depingerem, quæ poli essent hujus terrestris orbis, & clarè subjicerem oculis, navigationem esse, quæ commercio- rum usu terram sustentat, ejusque dominia armis roborat. Mobiles sunt isti navium poli, sed in illâ ipsâ eorundem mobilitate Imperiorum consistit stabilitas. Vix ulla unquam fuit Monarchia, quæ iis quasi fundamentis innixa non fuerit. Si Hispaniæ ambo illi poli maris Mediterranei & Oceani deessent, mox ejus corrueret amplitudo: nemo enim non videt, Provincias tam distantes inter se in periculo fore, nisi vela remique eas unirent quodammodo, & suppetias militares ad earundem conservationem defensionemque tempestivè submitterent, ita ut naves & triremes nîl aliud, quàm marini quidam pontes esse videantur. Eam ob causam Carolus Quintus Imperator, & Dux Albanus Ferdinandus Regi Philippo Secundo suaserunt, ut in mari potissimum armis & copiis militaribus præstare aliis conaretur. Nec ignoravit Rex Sisebuthus, quanti id referret, qui primus iis viribus in mari Hispanico usus fuit. Idem quoque consilium Themistocles suæ dedit Reipublicæ, & reipsâ postea Romani secuti sunt, ut orbem suæ ditioni subjicerent. Elementum illud terram ambit & edomat. In illo vis juxtâ ac velocitas locum habent. Qui fortiter iis uti noverit, terræ dominum se constituit. In hæc minantur arma, & ex unâ solâ parte feriunt; in mari ex omnibus. Nulla tam vigilans cura est, quæ omnibus semper oris maritimis antè possit prospicere; nulla tanta potentia, quæ sufficienti eas queat tueri præsidio. Maris beneficio Nationes omnes ad morum mansuetudinem adducuntur, quæ incultæ aliàs essent ac barbaræ absque navigationis commercio, unde communis fit linguarum usus; id quod docere voluit Antiquitas, dum clavum navis Argo sermone usum fuisse finxit, ut innueret, credo, illius bene-

beneficio exteras adiri & celebrari Provincias; si-
quidem navis gubernaculum est, quod singulis o-
pes & divitias aliarum communicat, unâ Provinciâ
alteri vicissim largiente, quod eidem deest; quæ ne-
cessitas & subsidium mutuum reciprocum illum a-
morem familiaritatem alunt inter homines, quo-
rum unus alterius operâ & auxilio carere non po-
test.

§. Atque hæc maris potentia Regnis quibusdam
magis utilis est, ac aliis, pro diverso eorundem situ
ac dispositione. Monarchiæ in Asiâ sitæ terrâ magis
viribus indigent, quàm mari. Venetiæ & Genua,
quarum illæ in ipso mari, hæc eidem proxima est, at-
que ita constituta, ut scopulis maris potius, quàm
terræ sinus esse videatur, ad omnem culturam & a-
gricolationem inidoneus, robur suum in velis re-
misque ponant necesse est. Et quoad ea habuerunt
in pretio, terrori fuerunt orbi ambæ illæ Respublicæ,
& gloriâ celebres. Hispania, quæ à montibus Pire-
næis versus mare porrigitur, & quasi inter Oceanum
& Mediterraneum sese mediam interjicit, potenti-
am suam fundet in armis navalibus, siquidem ad
dominium universale aspirare, illudque tueri volue-
rit. Nec verò deest dispositio optima & opportuni-
tas portuum ad arma ista sustentanda, & ad impe-
diendam aliarum Nationum navigationem, quæ e-
jusdem beneficio opes sibi accumulunt, & compa-
rant vires, quibus deinde Monarchiæ Hispanicæ
bella inferunt. Ob eum finem conducere armis e-
tiam consulere securitati commerciorum & merca-
turæ, quæ longinquas navigationes secum affert, ex-
portibus armamentaria & granaria efficit, instruit
eos rebus omnibus pro exercitu necessariis, tribuit
Regno, unde alantur copiæ militares, auget deni-
que illud, & frequentari facit ab incolis. Hæc & alia
commoda Ezechiel adumbrare voluit sub Allego-
riâ navium, quibus Tyrus (*civitas a in corde maris*
sita)

C c 2

a O Tyre tu dixisti: perfecti decoris ego sum, & in corde
maris sita. Ezech. 27. 3.

sua) utebatur ad exercendam cum Nationibus omnibus negotiationem, siquidem ad illam & naves & nautæ frequentes concurrebant. a *Persæ*, & *Lydiæ*, & *Lybies* erant in exercitu ejus viri bellatores: clypeum & galeam suspendebant in eâ pro ornatu suo. Carthaginenses à multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque eam repleant. Verbo, nihil usquam erat gentium, quod in nundinis illius non reperiretur, ut meritò abundans diceretur, & b gloriosa, cujus negotiatione Rex ipse suam auxerat c fortitudinem. Sidonia, Ninivitica, Babylonica, Romana & Carthaginensis Respublicæ mercaturam exercentes & opibus & armis floruerunt. Quando Venetias & Genuam mercatus defecit & navigatio, fortitudinis exercitium eas defecit pariter, & maximarum gloriarum & trophæorum occasio. Intra breves arenæ terminos, quæ nec ligone, nec aratro potest excoli, solis marinis opibus validissimos Batavia alit exercitus, & populosissimas tuetur civitates, tam sibi invicem vicinas, ut iis sustentandis fertilissimi etiam agri non sufficerent. Gallia nec auri, nec argenti fodinas habet, & mercimoniis tamen, aliisque nescio quibus puerilibus inventis ferri, plumbi, & stanni temperandi, industriam suam caro facit æstimari pretio, & divitias congerit; nos alii verò per incuriam tanta maris bona negligimus. Ingenti cum labore & periculo ex remotissimis orbis partibus adamantes, uniones, aromata, multosque alios thesauros advehimus, nec ultrà progredimur; interim alii è labore nostro quæstum faciunt, & ea Europæ, Africae, & Asiæ Provinciis communicant. Genuensibus aurum nostrum, argentumque committimus, ut iis negotientur, & pro eorundem negotiationibus plurima

a Omnes naves maris & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ. Ezech. 27. 3. Ibid. v. 9. 10. 12.

b Repleta es, & glorificata nimis in corde maris. Ibid. v. 25.

c In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tuâ multiplicasti tibi fortitudinem, Ezech. 28. c. 5.

plurima persolvimus cambia. Hispania Provinciis aliis submittit sericum, lanam, chalybem, ferrum, aliasque diversas materias, quæ diversimodè dein elaboratæ revehuntur ad nos, & ingenti à nobis coëmuntur pretio ob vecturæ sumptus, & artificium; adeò ut carò nobis stet Nationum aliarum ingenium, & industria. Importantur in Hispaniam merces, quæ aut oculis solùm serviunt, aut citò consumuntur, & aurum argentumque vicissim inde effertur aliò; quo demum fit, quod dicebat Rex Henricus Secundus, *ut diteſcant, & potentes fiant Exteri, immò ipsi interdum hostes tantas colligant opes, ut subditis nostris nihil penè superſit reliquum.* Questus eà de re quondam fuit Tiberius Cæsar, cum ingentem illum luxum Matronarum Romanarum in unionibus, gemmisque pretiosis a cerueret. Immortalem gloriam promerebitur Vestra Serenitas, si certis favoribus honoribusque dignabitur prosequi negotiationes & mercaturas, quas cives per se ipsos, & Nobiles per personas tertias exercuerint: neque enim magis naturales sunt redditus, qui è terræ fructibus percipiuntur, quàm qui commutationis habentur beneficio, dum rem unam permutamus cum alia, aut pro mercibus pretium persolvimus. Non dedignati sunt mercaturam facere ipsi Principes Tyri, & classes illæ, quas Rex Salomon quot trienniis mittebat in Tharsin, non res solùm necessarias advehebant, sed eas etiam, quibus poterat lucrum facere, suas augere divitias, & omnibus aliis Regibus potentia atq; opibus antecellere. Pompejus pecunias suas fœnori dabat. Nobilitas Romana, & Carthaginensis nil ideò honori suo detractū

C c 3

putat

a Quis lapidum caussa pecunia nostra ad externas, aut hostiles gentes transferuntur? Tac. l. 3. Annal b Quia classis Regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum & argentum, & dentes elephantorum. & simias, & pavos. Magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terræ divitiis & sapientiâ, 3. Reg. 22. & 23.

putabant, quòd mercaturas exercerent. Roma Mercatorum instituit collegium, unde didicisse reor Baravos, quòd negotiantium societates erexerint. Id quod majori cum commoditate in Hispania fieri posset, deputatis pro securiori navigatione armatis navibus: ita enim illa non solum cresceret opibus, sed magis etiam florerent arma navalia, & ipsa Nationibus aliis terrori esset. Considerarunt isthæc commoda Lusitaniæ Reges, adeoque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma sustentarunt, & fundato ea ratione novo amplissimoque Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias transvolare non potuisset; uti nec postea ad partes occidentales, industria & fortitudine Castellanorum, nisi antennarum plumis limeis, & ex arbore crucis pendentibus, tanquam alis quibusdam usa fuisset, quibus Gentilitati cognoscendam se dedit, quæ aliàs novos illos hospites, è tam longinquis venientes regionibus, adeò ignotos habuit, ut ne fama quidem de iis antè quicquam a acceperit, & accepta ab iisdem vera Evangelii luce, ac pane divino Eucharistico, tam longè b asportato, exclamat præ gaudio cum Isaia: c *Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata & captiva: & istos quis enutrivit? ego destituta, & sola: & isti ubi erant?*

§. Ad eandem rem illud quoque haud parum interesset, si quemadmodum Romani suum firmarunt Imperium, constitutis præsidiis Constantino- poli, in Insula Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in diversis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur Religiones militares Hispaniæ, ut gloriosa quadam æmulatione obirent maria, pi-
ratas

a *Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terra australi.* Isa. 49. 12. b *Facta est quasi navis institoris, de longè portans panem suum.* Prov. 31. 14. c *Isa. 49. 21.*

ratas arcerent, & commercia cum aliis Nationibus securiora redderent. Sat magna virtutis & fortitudinis præmia sunt ista Nobilitatis insignia, & opulentia satis ejusmodi Ordinum militarium Præfecturæ, ut rei tam eximie, & tanto Rege dignissimæ initium dari posset. Quod si redditus earundem non sufficerent, nec Corona privare se vellet dote tot insignium Magisteriorum, quorum administrationem illi concessit sancta Sedes Apostolica, Ecclesiastici quidam redditus applicari in eum finem poterunt. Consilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equites S. Jacobi, Bugiæ verò & Tripoli Ordines Alcantara, & Calatravæ volebat constituere, obtentâ jam à Summo Pontifice facultate, ut redditus Monasteriorum *del Villar de Venas*, ut vocant, S. Item Martini, in Diocesi S. Jacobi, & Ovetensi in eum usum posset impendere. Verum propter excitata postea per Italianam belli incendia ea res effectum non habuit, aut quia fortè Deus hanc tam eximii instituti gloriam alii cuidam Regi reservavit. Neque obtendi hinc debet ratio Statûs, quasi ea non permittat, ut summa rei Nobilibus committatur: quippe unde tot ac tantæ seditiones ortæ in Castellâ, cum tam multi essent Ordinum militarium Magistri; hoc, inquam, nunc obtendi non debet, postquam tot Coronarum accessione tantoperè Regum crevit amplitudo, ut incommodum illud metuedum non sit, præsertim si Ordines isti extra Hispaniam fuerint, & eorundem Magisteria ipsi Coronæ tanquam membra quædam uniantur.

NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam auro & ferro destitui voluit Providentia divina: auro quidem, quòd id ad illius conservacionem omnino esset necessarium; ferro verò, quòd absque eo se tueri non posset. Enimverò etsi unà

cum

cum ipso mundo producta non fuerint, alter tamen universi hujus moderator, & astrorum omnium princeps Sol, mox atque conservandarum rerum curam laboremque suscepit, illud egit potissimum, ut expurgaret, & auro illineret terram metallicam, atque in montibus araria constitueret, ubi & Mars belli Præses materiã in ferrum & chalybem consolidata armamentaria erexit. Brachia Rerumpublicarum arma sunt; sanguis earundem & spiritus, thesauri; quod si hi armis robur non tribuant, nec arma vicissim thesauros tueantur ac foveant, imbelles jacebunt Respublicæ, & rapinæ violentiæque omnium erant expositæ. Narrat Plinius, in Indiis formicarum esse genus, quæ loco granorum tritici, aurea colligant. Auri usum nequaquam iis Natura concessit, voluit tamen, ut tanquam Magistræ alias instruerent Respublicas, quanti referat thesauros cogere. Et licet Politicorum quorundam opinio sit, opes accumulandas non esse, eo quod cupiditas hostium arma excitet; uti accidit Regi Ezechia, postquam divitias suas Assyriæ Legatis ostendisset, & Ægyptii propterea reditus Regios in estructuras & fabricas impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, & exempla ista vim non habent: nam Ezechia ob monstratos thesauros bellum illatum non fuit, sed ob vanitatem ostentationis, & quod in illis magis, quàm in Deo spem suam & fiduciam poneret; hinc prædixit illi Isajas Propheta fore, ut omnia *b* perderet. Ægyptii verò non periculi causa, sed ad distrahendos subditorum animos (quemadmodum suo loco dicemus) & inanis gloriæ studio eos ædificiis extru-

C c 5

endis

- a* Letatus est autem in adventu eorum, & ostendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, & domum vasorum suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis. 4. Reg. 20. 13. *b* Dixitque Isajas Ezechia: audi sermonem Domini: ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua. 4. Reg. 20. 17.

endis occupabant. Si Princeps thesauros per avaritiam congreget, neque tamen iis utatur, ubi offendendi, aut defendendi postulaverit necessitas, & sumptuum faciendorum metu de præfidiis sufficientibus & armis Statibus suis non provideat, facile futurum arbitror, ut hostes contra se advocet, dando iis occasionem ferreas fabricandi claves, quibus ejus effringant æraria; at ubi thesauros istos in usus opportunos asservaverit, terrorem unà incutiet hostibus, & apud eos in veneratione erit, pecunia namque belli *a* nervus est. Illius beneficio Amici parantur & Socii, nec minùs hostium percellunt animos thesauri in ærariis, atque apparatus bellicus, & omnis generis instrumenta militaria in armamentariis, aut classes & triremes in navalibus. Si in eum finem id fiat, non est avaritia thesauros cogere, aut sumptus & donationes moderari, sed prudentia quædam politica; qualis illa fuit Regis Ferdinandi Catholici, cujus fama, qua miser & infelix passim audiebat, dum viveret, in morte ejus confutata fuit, nulla notabili pecuniarum summa apud eum reperia. Quicquid reponebat, in Monarchiæ fabricam solebat impendere, & gloriam suam collocabat, non in eo, quòd sumptus profudisset, sed quòd haberet, in quo expenderet. Illud tamen observandum, thesauros colligi interdum ex vera & heroïca animi magnitudine, ad exequendas sublimes quasdam & gloriosas cogitationes; sed postea paulatim in avaritiam illa abeunt, & citiùs ruina Statuum præ oculis est, quàm pro illius remedio æraria recludantur. Facillimè divitiarum amore capi se finit humanus animus, & in eas totum se convertit.

g. Nec sufficit, thesauros inter totum Reipublicæ corpus dispersitos esse, ut Chlorus apud Eutropium *b* volebat: divitiæ enim Principi securitatem

cre-

a Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli civilis nervos dicitans. Tac. lib. 2. Hist. *b* Melius publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum claustrum asservari. Eutrop.

creant, periculum subdito. Cerialis Trevirensibus dicebat, a penes eos aurum & opes precipuas esse bellorum causas. Si egena sit communitas, privati verò locupletes & divites, prius pericula nascuntur, quàm iis occurri possit. Consilia rectè institui nequeunt: defugiunt enim ea omnia, quæ ad communem spectant conservationem, cum videant non nisi è privatorum bonis fortunisque subsidia peti posse, adeoque agrè in bellum consentiunt. Hinc Aristoteli videbatur, b male circa pecunias publicas constitutum esse apud Spartanos, quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias agrè conferebant. c Et si privato usui bonum publicum postponitur, quantò minùs dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta est illud incommodum Respublica Genuensis, nec alii causæ ruinam Romanæ ascribit Cato in oratione, quam habuisse eum ad Senatum contra Catilinariæ conjurationis conscios refert Sallustius, quam quod (ut explicat d S. Augustinus) à primo suo descivisset instituto, ubi pauperes erant privati, opulenta verò communitas, cujus rei non absque querela etiam Horatius meminit.

*e Non ita Romulæ
Præscriptum, & intonsi Catonis
Auspicii, veterumque norma,
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum.*

5. Magni Reges suæ potentia confisi curam omnem thesauros colligendi, aut jam collectos conservandi plerunque abjiciunt, & effusioni prodigæ sese dedunt nec satis expendunt, ubi thesauri pro necessitatibus defuerint, necesse esse ut subditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo; & quantò Monarchia fuerit ma-

a Tac. lib 4. Hist. b Arist. lib. 2. polit. c. 6. c Tacit. l. 6. Annal. d S. Aug. l. de civit. Dei c. 12. e Horat.

jor, tantò majoribus impensis & sumptibus opus fore. Centimani Briarei Principes sunt, qui si quinquaginta accipiant manibus, centum aliis iterum debent expendere. Nec ullum Regnum tam opulentum, ut ejus divitiæ manui alicui prodigæ sint satis. Nubes una hora effundunt vapores, quos multorum dierum spatio collegere. Thesauri illi, quos natura multis etiam sæculis in secretis montium arariis coegerat, immoderatæ Romanorum Imperatorû profusioni minimè sufficere potuerunt. Et solet id plerunque accidere Successoribus, qui thesauros jam collectos reperiunt: inutiliter enim consumunt, quod absque labore iis obvenit, & mox arariorum diruunt aggeres, ut Status suos deliciis inundent. Non integro adhuc triennio sexaginta sex auri milliones prodegit Caligula, et si id temporis scutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua est potentia, & idè opus habet, ut corrigatur à prudentiâ œconomica: absq; hac enim mox ruunt Imperia. Romanum inclinare visum est, ex quo profusionibus immodicis & sumptibus nimis Imperatorum thesauri illius coeperunt prodigi. Armis & opibus mundus hic regitur. Istud in præsentî Emblemate gladius significat, & ramus aureus, quos supra terræ orbem brachium sustinet, ad innuendum nimirum, utroque illo universum hoc gubernari, alludendo ad illam Virgilio fabulam de Æneâ, qui utriusque adminiculo ad Infernum usque penetravit, ejusque monstra ac furias domuit. Non sauciat gladius, cujus acies aurea non est, nec sufficit animi fortitudo absque prudentiâ œconomica, neq; armamentaria sine arariis adeoque bellum decernere Princeps prius non debet, quàm cum animo suo expenderit, num sufficientes ad id vires & media suppetant. Ei rei proderit, si Ararii Præfectus unà etiam à consiliis sit Principi; ut in consultatione referre possit, qui ac quanti sint redditus Regii, quæve media ad arma capeSSenda sese offerant. Cauta admodum & circumspècta esse

esse debet potentia, & considerare diligenter, quid moliatur, aut agat. Quod in fronte præstant oculi, id in animo prudentia œconomica efficit: si hæc Regnis, & Rebus publicis desit, cœca erunt, adeoque sicut Polyphemus, amisso semel per Ulyssis astutiam unico suo frontis oculo in vanum saxa jaciebat, ut sese ulcisceretur: ita illa quoque divitias suas & thesauros inutiliter prodigent. Sat multos hæc nostrâ ætate consumi vidimus absque fructu ex inani aliquo metu in distrahendis hostium consiliis, in exercitibus frustra conscribendis, in suscipiendis bellis, quæ aut amicâ compositione, aut dissimulatione potuissent evitari, in subsidiis pecuniariis malè collocatis, & aliis inutilibus sumptibus, quibus Principes potentiores se fore autumabant, & contrâ accidit. Ostentationes comminationesque auri intempestivè & imprudenter profusi seipsis evanescent, neque possunt posteriores prioribus esse pares, eò quod una aliam enervet. Vires facile instaurantur, at divitiæ semel inaniter effusæ recuperari nequeunt. His uti non oportet, nisi ubi necessitas postulaverit. Occurrentibus primis monstris non aureum ramum Æneas objecit, sed gladium.

a Corripit hic subita trepidus formidine ferrum

Æneas, strictamque aciem venientibus offert.

At postquam vidit nec precibus, nec pactione Charontem moveri posse, ut sese in oppositam fluvii ripam trajiceret, aureum ramum protulit (abditum hætenus & occultatum) & munere isto iratum illius animum *b* placavit.

c Si te nulla movet tanta pietatis imago,

At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)

Agnoscat. Tumida ex ira tunc corda residunt,

Nec plura his, ille admirans venerabile donum

Fatalis virgæ longo post tempore visum,

Ceruleam advertit puppim.

C c 7

In

a Virgil. *b* Munus absconditum extinguit iras, PROV. 21.

14. *c* Virgil.

In eam ergo curam incumbant Principes, ut illos prudentiæ oculos, supra septrum collocatos, claros semper habeant & perspicaces, neque œconomiam dedignentur: ab hæc enim salus illorum dependet & conservatio, & ipsi subditorum suorum patres-familias sunt. Magnus ille Augusti animus boni publici causa eò usque se demittebat (quemadmodum alibi dicimus) ut manu sua adnotaret accepta & expensa redituum Imperii. Si in Hispania minus prodigum fuisset bellum, & pax magis œconomica, jam pridem universo orbi dominaretur. Verum per incuriam, quæ plerunque magnam potentiam comitari solet, opes illæ, quæ Hispaniam inexpugnabilem reddere potuissent, nunc ad alias Nationes transiêre. A simplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coëmimus; & postea nos ipsi, æquè simplices ac illi, finimus, ut exteri rursus eas à nobis aliò asportent, & cuprum fortassis, aut plumbum pro iis restituant. Castellæ Regnum fuit, quod viribus suis & fortitudine Monarchiam evexit, interim triumphant alia, ipsum verò inopiam panè patitur, neque rectè uti novit tot ingentibus thesauris, qui peregre advehuntur. Ita placuit Providentiæ divinæ potentias attemperare inter se, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita est, at non industriam, contra ac concessit minoribus. Verùm ne detegere solùm vulnera videar, & non etiam iisdem mederi, indicabo hic paucis causas eorum & remedia. Neque tamen hæc ex quinta erunt essentia, ut loquuntur, neque ex arbitrio solùm speculativo, quæ primum cum admiratione suspicit novitas; postea cum damno rejicit experientia; sed ea, quæ ratio suggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnit ignorantia. Potissima divitiæ ac opes terræ fructus sunt. Nec ditiores in Regnis fodinæ, quàm Agricultura. Nôrant illud Ægyptii, qui sceptrum sic efformabant, ut infernè in vomerem aratri desineret, volentes innuere, in eo potissimum potentiam illius & amplitu-

plitudinem consistere. Plus emolumentum acclivitate montis Vesuvii latera adferunt, quam Potosus mons cum intimis suis visceribus, licet argentiferis. Non mero casu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum verò argentumque in imis terræ penetralibus abdidit. Data operâ communes illos fecit, & supra terram palam exposuit: a *Maxima enim pars hominum è terrâ vivit, & fructibus urbanis*; ista verò metalla in profundo conclusit, ut labore opus esset ad ea eruenda expurgandaque, ne copia eorundem noceret mortalibus, si plus suppeteret, quam pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, monetâ nunc solent confici, foret necessarium. E solis partem terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hispania superioribus sæculis, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus *b* Regis Alphonsi Imperatoris Toletum veniens, aulæ illius magnificentiam & splendorem fuerit admiratus, negaveritque se curiam similem in Europa & Asia, quæ Provincias præfens obierat, quo tempore sacram expeditionem suscepit, unquam vidisse. *c* Tantum splendorem unus tunc Castellæ Rex servabat, tot bellis intestinis distractus, & majore Regnorum illius parte à Mauris occupata. Et sunt inter Auctores, qui dicant, in sola Castella pro bello sacro adversus Christiani nominis hostem centum peditum millia decem millia equitum ex nationibus exteris confluisse, curruum, impedimentis portandis, fuisse sexaginta millia, & præterea à Rege Alphonso Tertio militibus omnibus, Tribunis & Principibus pro cujusque munere ac dignitate stipendia in dies singulos annumerata. Sumptus istos ingentes & provisiones, quarum veritas vix hoc tempore fidem invenit, sola præstare Castella, & insuper exercitus hostium multò etiam copiosiores alere potuit, nec tamen thesauros tunc expe-

a Arist. lib. 1. Polit. c. 5. *b* Mar. Hist. Hisp. l. 11. cap. 3.

c Idem Hist. Hisp. l. 11. c. 23.

expectabat extraneos, temporum injuriis & hosti-
 bus expositos, usque dum Cantabro cuidam per
 mare vastum oberranti, applaudente fortuna, vi-
 dere licuit, & designare novum aliquem orbem,
 antea incognitum, aut certe ab antiquis oblivioni
 traditum, & gloriæ Columbi reservatum, qui post
 Hispani illius, primi detectoris, obitum potius de-
 lineationibus, quas ille fecerat, promittere ausus
 fuit, ostensurum se reipsâ, non absque rei veritate
 detectas fuisse Provincias illas tam remotas, nec
 absque causa ab ipsâ Naturâ interjectis undarum
 montibus, tam longè positas. Communicavit hoc
 consilium suum cum Viris quibusdam principibus,
 ut subsidio eorundem tam arduum, tamque dif-
 ficile opus facilius sibi aggredi liceret; verum ne-
 mo repertus fuit, qui tantæ novitati fidem habe-
 ret. Quod si ex providentiâ quâdam factum fuisset,
 & non potius ob denegatam fidem, prudentiæ
 laudem promereri potuissent, quam consecuta
 olim fuit Respublica Carthaginensis, quando ja-
 ctantibus se coram Senatu quibusdam Nautis de
 inventâ quâdam Insula opibus deliciisque affluen-
 te (Hispaniolam fuisse credunt) interfici eos jussit,
 existimans hanc talis Insulæ detectionem Reipu-
 blicæ plus detrimenti quam commodi allaturam.
 Recurrit denique Columbus ad Reges Catholi-
 cos, Ferdinandum & Isabellam, quorum genero-
 si animi, plurium orbium capaces, uno solo con-
 tenti non erant, qui proinde cum fidem illi tribuis-
 sent, & sumptus in iter necessarios, immensis Ocea-
 ni fluctibus sese commisit, & post diuturnas & lon-
 ginquas navigationes, in quibus non minus à so-
 ciorum diffidentia, quàm incognitis maris vortici-
 bus fuit periculi, cum navibus auro argentoque
 onustis in Hispaniam rediit. Admiratus est popu-
 lus ad ripam Bætis pretiosos illos terræ partus, In-
 dorum sudore protractos in lucem, & nostra ad-
 vectos audacia atque industria. Verùm totum hoc
 invertit postea tantarum opum possessio & abun-
 dantia.

dantia. Stetit illicò aratrum agricultura, & jam sericum induta molliùs habuit callosas à labore manus. Mercatura altiores sumens animos mensas argentarias commutavit in ephippia, & per plateas publicas otiosa vagari cœpit. Artes fastidivere instrumenta mechanica. Monetæ aureæ argentæque omnem aspernatæ sunt mixturam, & exclusis aliis metallis, puræ manserunt & sinceræ, adeoque à Nationibus aliis per vias varias expetitæ fuerunt & conquistæ. Res omnes in superbiam se extulêre, & vilescente jam auro argentoque pretia sua accenderunt. Accidit nimirum Regibus, quod Neroni Imperatori, quem homo quidam Afer in fraudem iaduxit, jactitans in fundo suo ingentem se reperisse thesaurum, quem Regina Dido ibi defodisse crederetur, aut ne divitiarum affluentia viriles subditorum suorum animos enervaret, aut ne aliorum fortè cupiditas arma in Regnum suum pelliceret: quod quia Imperator tanquam certum & exploratum habebat, a gliscebatur interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum expectatio inter causas publicæ paupertatis erat. Eadem spe delusi nos quoque nobis persuasimus, non ultra opes esse fixis & statis ærariis, sed sufficere mobilia illa & incerta classium, nec satis expendimus, potentiam hanc nostram à ventorum tempestatumque dependere arbitrio, quomodo vitam populi Romani ex iisdem dependere a jebat Tiberius, eò quòd sustentationi necessaria Provinciæ transmarinæ iis b submitterent; quod periculum Aletus ponderabat persuasurus Gofredo, ut à suscepto bello sacro desisteret.

c *Da i venti dunque il viver tuo dipende?*

§ Et quia de facultatibus suis amplius, quàm in his est, ple-

4 Tacit. l. 16. Annal. b *At herculè nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur.* Tacit. lib. 3. Annal. c Tass. § in fraudē institut. quibus & caus. man.

plerunquæ sperant homines, crevit fastus & pompa régia, aucta sunt salaria, stipendia, & alii Coronæ sumptus è fiducia & expectatione extraneorum opum, quæ malè dein administratæ, aut non satis conservatæ tantis impensis minimè potuerunt sufficere, & occasionem dederunt ari alieno contrahendo, hoc verò usuris & cambiis. Ingravescente porrò necessitate, majoribus indies sumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus nocuit, quàm permutatio Monetarum, quodque animadvertum non fuerit, non minùs ac ipsam Religionem, & in sua puritate conservandas eas esse, & Reges Alphonsum Sapientem, Alphonsum Undecimum, & Henricum Secundum, qui eas immutarunt, & Regnum & seipsos in gravissimum conjecisse discrimen, quorum damna documento nobis esse deberent; sed quando fatalia mala sunt, nec experientiæ movent, nec exempla. Surdus itaque ad hæc monita Rex Philippus III. in duplam auxit valorem monetæ aereæ, quæ ad ea usque tempora contenta sic fuerat, ut levium rerù deserviret commercio, & tamen monetæ majoris pretium exæquaret. Innotuit Nationibus exteris æstimatio, quàm monetarius Regis marculus vili istî materiæ tribuebat, & mox illa ipsa in negotiationibus uti cœpere, siquidem cuprum elaboratum invexere in Hispaniam, asportatis inde auro, argento, aliisque mercibus. Quæ re plus attulere damni, quàm si serpentes omnes & animalia venenata Africæ sparsissent per Hispaniam, & Hispani, qui aliàs irriferant Rhodios, quòd cuprea uterentur moneta, Nationibus aliis risui fuerunt & ludibrio. Impeditum fuit commercium gravi illo & inutili metallo. Creverunt rerum pretia, & merces sensim defuere, sicut temporibus Regis Alphonsi Sapientis. Cessavit emptio & venditio, atque unà imminuti sunt redditus Regii, adeoque necesse fuit nova tributorum & exa-

ctio-
 Mar. Hist. Hisp. lib. 13. cap. 9 lib. 16. cap. 2. lib.
 17. cap. 14.

tionum adinvenire media ; unde porrò factum , ut interquiescentibus jam commerciis Castellæ opes consumerentur , & eadem renovarentur incommoda , subortis aliis ex aliis , quæ circulum fecere perniciosum , majoremque nunc minitantur ruinam , nisi tempori adferatur remedium , & pretium monetæ illius æreæ ad valorem suum intrinsecum reducat. Quis igitur non existimasset , auro novi illius orbis mox hunc alterum acquisitum iri ? & vidimus tamen , plus antea effectum fuisse solo animi robore ac fortitudine , quàm postea tantis divitiis ; uti Vitellii tempore Tacitus ^a observavit. Illa ipsa damna ex Indiarum detectione mox experta sunt alia etiam Regna & Provinciæ exteræ , ob fiduciam tantarum opum , & passu eodem , quo in Castellâ , ascendit in iis rerum pretium , & accrevit sumptus , ultra quàm proprii ferrent reditus , unde etiamnum iisdem conflictantur incommodis , & tantò quidem majoribus , quantò Provinciæ illæ absunt longiùs , & incertius est auri atque argenti remedium , quod advehitur ex Indiis , & ab Hispaniâ iis communicari debet.

§. Hæc incommoda sunt , quæ Indiarum detectio secum attulit , & incognitis eorundem causis , facile cognoscuntur remedia . Primum est , ut ne negligatur Agricultura spe illarum opum : eæ enim , quas è terra colligimus , magis naturales sunt , certiores & magis omnibus communes ; quare Agriculis privilegia concedere oporteret , eosque ab oneribus belli aliisque eximere .

Secundum est , ut (cùm res quælibet in integrum restituatur per media contraria iis , à quibus destructa fuit , sumptusque majores sint , quàm metallorum illorum spes & expectatio) procuret Princeps , tanquam bonus Paterfamilias ; id quod Nero-

^a *Vires luxus corrumpebantur , contra veterem disciplinam & instituta Majorum , apud quos virtute , quàm pecuniâ res Romana melius stetit. Tacit. lib. 2. Histor.*

roni suaserunt *a* Senatores, ut reditus publici excedant potius quàm deficient sumptus ordinarios, moderando superfluos, ad imitationem Antonii Pii Imperatoris, qui stipendia & salaria Imperii non necessaria omnino sustulit, quo modo eadem etiam correxit Alexander Severus Imperator, dicens Tyrannum esse Principem, qui suarum Provinciarum visceribus ea sustentaret. Deplorent pauci ejusmodi correctiones, non ipsum Regnum. Quòd si abusus, & providentiæ defectus ditant officia, & munera tam pacis, quàm belli: si ea introduxit vanitas titulo magnificentiæ, cur eadem non emendet Prudentia? cumque quantò majores sunt Monarchiæ, tantò abusus illi majores sint, ita majores quoque erunt effectus hujus remedii. Nullum tributum, nullus reditus amplior, quàm vitare sumptus. Aurum quod effusum est semel, non revertitur. Aggeribus oppositis crescunt fluviorum fontes. At tinere pecuniam, est sistere argentum vivum, & lapsus Philosophicus maxime probatus ac locuples. Unde certum mihi est, si Rex aliquis per ministros suos probè instructus de sumptibus, qui terrâ marique evitari possent, eos moderetur, reditus illius tam fore liberos, ut sufficerent ad solvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes thesauros accumulandos; quomodo fecit *b* Rex Henricus III. qui cum patrimonium regium graviter obaratum animadverteret, coactis generalibus Comitibus, cum Proceribus deliberavit de remedio, neque aliud commodius visum, quàm quod hinc proponimus; æs militare scilicet & pensiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & sumptus superfluos tollendos esse. Quâ in re curandum prætereà, ut ne tot sint ærarii publici Quæstores, Magistri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) arenæ quædam sunt Libycæ, ubi exarescunt & consumuntur.

a Ut ratio questuum, & necessitas erogationum inter se congruerent. Tacit. l. 13. Annal. *b* Mar. Hist. Hisp. lib. 19. c. 2.

muntur omnes redituum Regionum rivuli, qui illac transeunt. Magnus Turcarum Imperator, tametsi ingentia habeat vectigalia, pro iis tamen colligendis non nisi duobus utitur supremis ærarii Præfectis; uno in Asiâ, in Europâ altero. Rex Franciæ Henricus Quartus (non minus œconomia peritus, ac fortis) damnum istud agnovit, adeoque pecuniæ Regiæ Ministros ad sufficientem minoremque numerum reduxit.

Tertium remedium est, ut a quoniam plerumque in-
verecunda petentium inhibitione constringuntur. Principes, et etiam non concedenda tribuant, privilegia, immunitates & gratiæ ærario Regio perniciosæ revocentur, si præsertim eæ concurrant causæ, quæ aliàs ad similia beneficia Regis Henrici I V. revocanda in quadam lege moverunt Reges Catholicos. Nam (ut in aliâ lege dixerunt) *b no conviene à los Reyes usar de tanta largueza, que sea convertida en destruicion, porque la franqueza debe ser usada con ordenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad. Et si aut necessitas, aut negligentia Principis illud non considerarit, postea parandum est remedium. Eam ob causam, cum Rex Ramirus Aragonius Corona se abdicasset, rescissæ sunt donationes omnes, quæ Regni vires exhausserant. Idem fecere Rex Henricus Secundus, cognomento Liberalis, & Regina Isabella. Rex Joannes Secundus revocavit privilegia & immunitates, quas ipse & ejus Antecessores quibusdam indulserant. Principibus nempe usu venit, quod idolis Babylonicis, è quorum coronis, teste Jeremia, Sacerdotes aurum argentumque subducebant, & convertebant in usus proprios. Istud cum intellexisset Rex Henricus Tertius, præcipuos Regni Proceres captivos detinuit, & reddere* iussit,

a L. fin. C. de man. non exec. lib. 21. *b* L. 15. tt. 10. lib. 5. Recop. L. 3. tt. 10. lib. 5. Recop. c Coronas certè aureas habent super capita sua Dii illorum; unde subtrahunt Sacerdotes ab eis aurum & argentum. & erogant illud in semetipsos. Baruch. 6. 9.

jussit, quod è Coronæ redivibus usurpaverant, quo facto, & bona vestigialium regionū administratione ingentes in arce Madritensi thesauros congregavit.

Remedium ultimum (quod primum esse debuerat) illud est, ut nimirum Princeps ipse tam circa se, quàm suam familiam sumptus vitet superfluos, si quidem velit, ut eosdem etiam Status sui defugiant, quorum emendatio (uti agebat Rex a Theodatus) ab ipso Principe inchoari debet, ut effectum habeat. Sanctus Ludovicus Franciæ Rex Filium suum Philippum admonuit, *daret operam, ut impense moderatæ essent, & rationi consentaneæ.* b Malum ex eo oritur, quòd Principes ad animi magnitudinem pertinere arbitrentur, si sumptuum rationes nunquam ineant & quòd profusionē pro liberalitate habeant, nec satis considerent, deficientibus opibus, contemptos se fore, veramque magnificentiam non in eo consistere, quòd multa inutiliter prodigantur, aut in solennitatibus publicis, aliisque ostentationibus, sed quòd arces & propugnacula sufficientibus instructa sint præsiidiis, & conserventur exercitus. Carolus Quintus Imperator in Comitibus Vallisoletanis officia & stipendia Palatii sui moderatus est. Vera Principū magnanimitas in eo est posita, si liberales sint erga alios, in semetipsos parci & moderati. Propterea Hispaniæ & Franciæ Rex Sisenandus (hoc titulo eum compellavit Concilium Toletanum Quartum) dicebat Reges esse debere *c mais escasos, que gastadores;* hoc est, parcos magis, quàm prodigos. Sat scio, quàm remedia ista difficilia sint & ardua; verum tamen, ut cum Petrarchâ hoc dicam, *d Multa scribo, non tam ut sæculo meo profim, cujus jam desperata miseria est, quàm ut me ipsum conceptis exonerē, & animū scriptis soler.*

§. De monetarum remediis vix ausim aliquid dicere, quia pupillæ sunt oculorum Reipublicæ, quæ fine
a A domesticis volumus inchoare disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere. Cassiod. l. 10. ep. 5. b Bell. in vita S. Ludov. L. 2. del prol. del fuer. Juz. d Petrarch.

sine offensione manibus tangi se non sinunt, adeoque satius videtur intactas eas relinquere, quam usum antiquum immutare. Nullum tantum est iudicium, quod pravertere queat incommoda omnia, quæ ex quacumq; illarum novitate subnasci solent, donec experientia ipsa ea deprehendat: cum enim sint veluti regula & mensura contractuum, iis variatis patiuntur omnes, perturbantur commercia, & Respublica ipsa quasi extra se ponitur. Eam ob rem postquam Rex petrus Secundus Coronam se abdicasset, prudentissime statutum fuit ab Aragoniæ Regno, ut omnes deinceps Reges antè, quam ad sceptrum admitterentur, jurejurando se obstringerent, nihil se circa usum & materiam monetarum immutaturos. Hæc Principis est obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum perscripsit Innocentius III. Pontifex, cum Regnum illud adversus ipsum tumultuari inciperet, cuius rei illa videtur ratio, quod Princeps juri gentium subjectus sit, & tanquam custos fidei publicæ cavere debeat, ne monetarum natura immutetur, quæ in materia, forma & quantitate consistit; neque potest bene constitutum esse Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verum ne hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino silens præteream, duo solum dicam: primum est, tunc monetam justam fore, & ab incommodis liberam, cum ad valorem ejus intrinsecum sola signatura exterior accesserit, & auri argentiq; inter se con-temperatio convenerit cum mixtura simili aliorum Principum: ita enim fiet, ut è Regno aliò non transportentur. Alterum est, ut monetæ eodem pondere & valore constent, quo monetæ aliorum Principum, permittendo insuper, ut extranearum etiam usus sit; neque supremo Principis imperio quicquam derogat, si in sua ditione typo monetario & insignibus alienis utatur, quæ solum pondus & valorem metalli illius attestentur. Atque hoc commodissimum videtur in iis Monarchiis, quæ commercia & negotiationes cù Nationibus variis exercent.

SYMBOLVM. LXX.

NON fert consortes Imperium, nec dividi se
 nit Majestas: fieri enim non potest, ut eorum
 quilibet uno eodemque tempore mandet simul &
 pareat, praesertim cum potestas & casus occurren-
 tes tam accuratè inter duos dispertiri nequeant,
 ant

aut ambitio tam seruari in æquilibrio, quin alter altero velit esse superior, aut quin invidia & æmulatione perturbent concordiam.

a *Nulla fides Regni sociis, omnisque potestas*

Impatiens consortis erit.

Impossibile videtur, ut iussa & imperia duorum, qui simul præsent, non sibi invicem adversentur. Moyse & Aaron germani fratres erant, & tamen, cum Deus hunc illi socium adjunxisset, oportuit adhuc, at amborum assisteret labiis, & utrique ostenderet, quid agendum esset, ne qua inter eos dissensio *b* oriretur. *c* *Vnum est Reipublicæ corpus, atque a deo unius animo regendum.* Etiam Regem dignitate ejectum Rex alius in Regno suo ferre non sustinet. Hanc excusationem attulit Lusitaniæ Rex, cum Regem Petrum à fratre Henrico profugum nollet admittere. Sanè matrimonii vinculo, quo corpora pariter uniuntur ac voluntates, insigni item prudentia Regis Ferdinandi & Reginae Isabellæ conjugis opus fuit, ne quid incommodi nasceretur ex eo, quòd junctim Castellæ Regna moderarentur. *d* *Arduum nempe est, eodem loci potentiam & concordiam esse.* Et tametsi Diocletianum inter & Maximianum, qui unà Imperium gubernabant, aliqua fuerit unio, ea tamen incommodis suis & offensionibus mutuis omnino non caruit. Eam ob rem in Republica Romana Consules alternatim imperabant.

Verùm si pluribus, quàm uno principe opus fuerit; præstat esse tres potius; unius enim auctoritas aliorum duorum ambitionem coërcebit. Factio habere locum non potest, ubi nequit esse æqualitas, quæ causa fuit cur Triumviratus Cæsaris, Crassii & Pompeii, Antonii item Lepidi & Augusti aliquanto tempore perdurârit. Quia Regi Henrico Tertio, dum in minori ætate esset, tres alii assistebant,

D d

a Lucan. *b* *Et ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vobis, quid agere debeatis.* Exodi 4. 15. *c* Tacit. lib. 1. *d* Idem lib. 4. *Annal.*

bant, rectè Regni illius successit gubernatio. Eandem quoque rationem præ oculis habuit Rex Alphonsus Sapiens, quando statuit, *a* ut durante pupillari Regum ætate aut unus, aut tres, aut quinque, aut septem Regni gubernacula administrarent. Id quia in simili ætate Regis Alphonsi XI. factum non fuerat, magnos motus experta est Castella, ab infantibus Joanne & Petro administrata, adeoque necesse fuit, ut Consilium regium Regni procurationem susciperet. Quanquam semper violentum erit Imperium, quod ab uno solo non dependet, sed in varias divisum est partes; id quod Alexandri Monarchiæ accidit, quæ etsi totum ferè orbem comprehenderet, diurna tamen haud fuit, eò quòd illo defuncto multi in eâ Principes ac Reges succederent. Quam in Hispaniâ Mauri erexerant, ea steterisset diutiùs, nisi in plura Regna fuisset divisa. Hoc ipsum in præsentì representatur Emblemate, per Arborem coronatam, quæ Regnum significat, quam si duæ manus in diversas distrahant partes, etsi ejusdem sint sanguinis, eam tamen discerpent, & rumpetur, atque inutilis fiet Corona: ambitio enim humana interdum etiam vinculorum Naturæ obliviscitur. Statibus inter filios divisis Corona unita manere non potest, tametsi gravissimum iis impendeat periculum. Quisque suo invigilat commodo, & sceptrum integrum suis conatur claudere manibus, quomodo Pater ejusdem illud tenuit. *b* Ita Regi Sanctio Majori accidit; omnia pænè Hispaniæ Regna ipsius unius parebant imperio, non absque divino Numine, ut unitis inter se viribus, Maurorum tandem dominium quod in præcipiti erat, opprimeretur, & excuteretur cervicibus tyrannicum illud jugum; ipse verò affectu magis paterno, quàm prudentiâ politicâ Regna inter filios suos partitus est, ratus vires sic constitutas fortiores fore, magisque inter se concordēs

a Mar. Hist. Hisp. lib. 15. cap. 12. *b* Mar. hist. lib. 9.

ad oppugnandum communem hostem; veram quilibet fratrum pro Rege haberi voluit, & divisa inter plures Majestas splendorem ac vires perdidit: cumque offensæ & æmulationes domesticæ altiùs animo hæreant, quàm extraneæ, mox intestina inter eos bella nata sunt, motusque exitiales, dum unus alterum (cum gravissimo boni publici detrimento) Regno ejicere conatus est. Potuisset sanè error iste experientia comprobatus, documento esse cæteris Regibus futuris temporibus; sed tamen in eundem postea inciderunt iterum Rex Ferdinandus Magnus, *a* Alphonsus Imperator, & Rex Jacobus Primus Aragonius, qui simili modo Regnorum suorum imperium in filios suos divisere. Aut amoris proprii vis est ista, aut humana conditio, novitatis avida, quæ abolitas sæpe opiniones resuscitat, putatque factum optimè, quicquid egere Antecessores; nisi forsan ideò etiam eorum requiramus exempla, ut excusare possimus, quod facere intendimus. *b* Prudentior eà in re fuit Rex Jacobus Secundus Aragonius qui lege perpetuâ sanxit, ut Regna Aragoniæ & Valentia, ac Catalauniæ Principatus individuo inter se nexu copularentur.

§. Nec excusari possunt errores isti Lege duodecim tabularum, aut jure communi, de cernendâ inter fratres paternâ hæreditate, nec ratione etiam naturali, quæ suadere videtur, ut sicut Pater communem filiis vitam tribuit, ita bona quoque illius omnibus sint communia; ista inquam, non excusant; nam Rex persona est publica, & ut talis agere debet, non tanquam Pater, & ad subditorum magis, quàm filiorum suorum commoda attendere; est prætereà Regnum bonum quoddam publicum, adeoque velut alienum, de quo Rex æquè pro arbitrio disponere non potest, ac de bonis suis privatis, præsertim cum jam subditi (ex quo uni se

D d 2

submi-

a Mar. hist. Hisp. lib. 9. c. 8. lib. 11. c. 5. lib. 14. cap.

2. *b* Idem. hist. Hisp. lib. 5. c. 19.

submisere) certum quoddam jus acquisiverint, ad suam conservationem & securitatem, imò splendorem etiam & amplitudinem, ut ne dissolvatur corpus illud Statuum, à quo potissimum habent, ut æstimentur ab aliis, & securi sunt; cumque jus illud commune sit & universale, privato anteferri merito debet, uti & amor & affectui paterno, aut desiderio pacem constituendi inter filios. Præterquam quòd per istam Regni divisionem illa non obtinetur, sed potentia ac vires præbentur potius, ut digladiantur inter se de factâ partitione, cum tã æqualis nunquam esse possit, ut omnibus satisfiat. Quietioribus vivere licebit fratribus, si sustentatio eorundem ab uno aliquo, qui cum summo præest imperio, dependeat: tunc enim facile est certos cuique deputare redditus, qui ad tuendum sanguinis splendorem sint satis; quomodo a fecit Josaphatus: nec opus erit uti stylo barbaro Turcarum, aut impiâ illâ politicâ, quæ nullum dominationis ædificium satis tutum & securum arbitratur, nisi ejus cæmentum sanguine eorum, qui jus aliquod possunt obtendere, aspergatur, is perinde quasi calcis instar sit, quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes ferè Nationes successionem Electioni prætulerunt, minimè nesciæ, interregnum divisionibus esse obnoxium, & b *minori discrimine sumi Principem, quam quæri.*

Quamobrem cum præstet unum aliquem in Coronâ succedere. Naturæ conformius fuit ejusdem sequi ordinem, illum scilicet fratribus cæteris præferendo, cui illa primùm vitam lucemque imperavit, atque adeò decait, ut nec ætas pupillaris, nec alii defectus naturales obstarent juri jam acquisito, præsertim cum majora nascantur incommoda, si illud ad alium transeat, cujus rei è

a *Deditque eis Pater suus multa munera argenti & auri, & pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Iuda: Regnum autem tradidit Ioram, eo quod esset primogenitus.*
 2. Par. 21. 3. b Tacit. 1. 5. Hist.

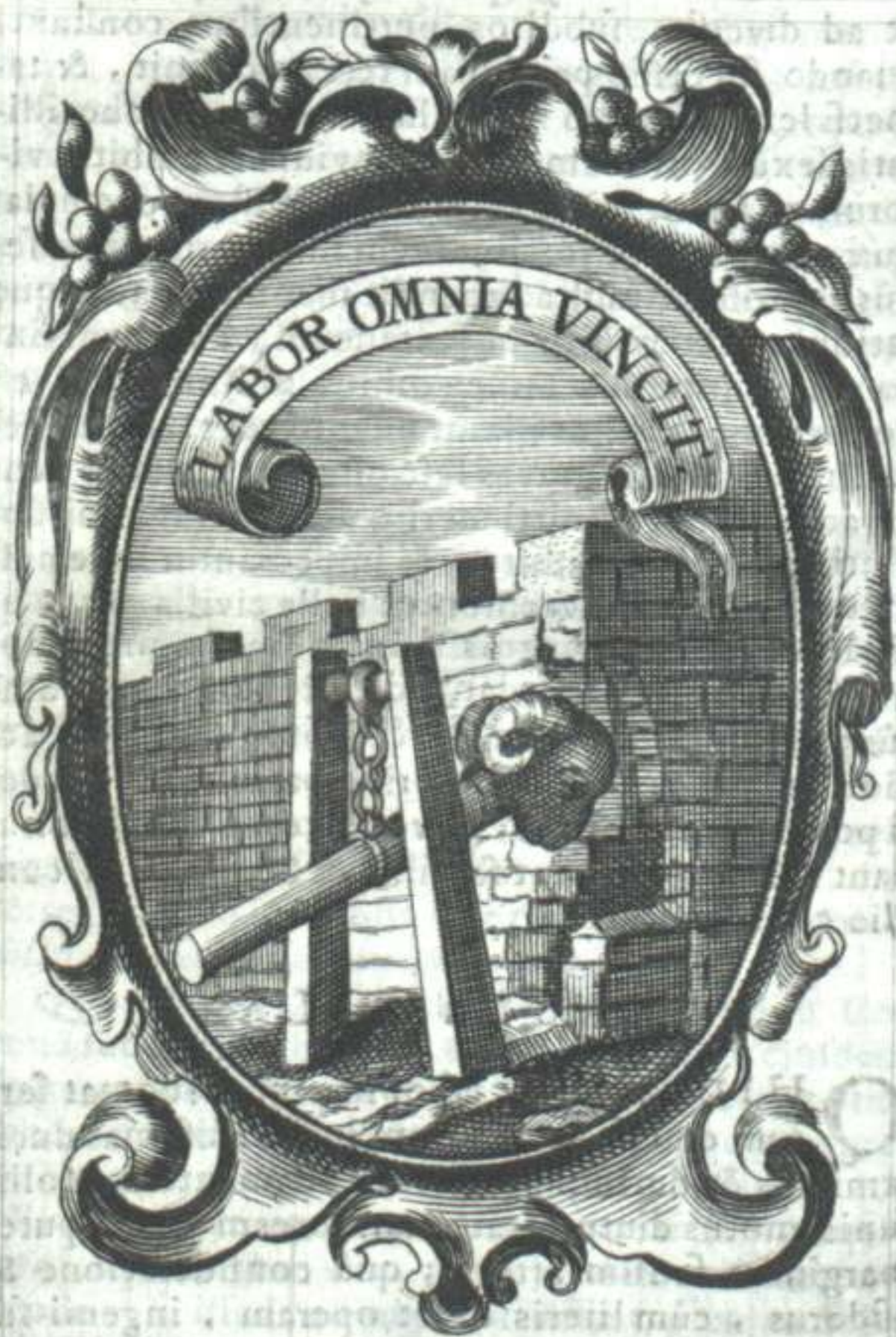
sacris literis plurima exempla suppetunt.

Eadem causa idemque jus etiam in fœminis locum habet, ut si è virili sexu deficient, ipsæ ad coronam admittantur, ne inter transversales eam dividere necesse sit, qui plerunque Statibus diversis & ad diversos subditos pertinentibus constant, quando successio per lineam rectam definit, & tamen si lex Salica sub specie honestatis vel imbecillitatis sexûs (nisi tamen fortè invidia & ambitio virorum ea fuerit) contra plurima illustria exempla, quæ consilium & fortitudinem muliebris etiam sexûs approbant, multa expendit incommoda, ob quæ rationi videri possit consentaneum, ne Regni sint hæredes; inter illa tamen omnia nullum tanti est ponderis, ac utilitas illa, ut ne interregno locus detur: imò aliæ sanè graves sese offerunt rationes, cur eæ ad ceptum admitti meritò debeant, ut nimirum plurimum tollatur ambitus, & impediatur inde nasci solita propter successionem bella civilia, atque ut filiâ hærede cum magnis Principibus in matrimonium collocata, accedant ad Coronam magni Status; uti in Castellæ Regno & Domo Austriaca accidit. In minoribus solum Principatibus istud videri posset inconveniens, ne videlicet, si fœminæ nubant Regibus, pereat familia, & Status unus cum alio confundatur.

S Y M B O L U M. L X X I.

QUID non vincit labor improbus? domat ferrum emollit æs, aurum in subtilissimas ducit laminas, & durissimum incidit adamantem. Mollis funis motus diuturnitate marmoream etiam putei marginem sensim atterit; quâ consideratione S. Isidorus, cum literis daret operam, ingenii sui tarditatem superavit. Quod unquam munimentum excogitavit defensionis amor, quod obstinata pertinacia non expugnet? Muros etiam densissimos validissimosque subruit obstinatus impetus

tus ferratæ trabis, quam Arietem antiqui nuncu-
pabant, à formâ nimirum arietini capitis, quam
referebat. Castrum fulmineo glandium imbres mu-

nitum, septum muris, propugnaculis, & fossis;
palæ tandem ac ligoni cedit. Animum constantem
nulla moratur difficultas. Templum gloriæ non in
amœnâ

amœnâ valle situm est, neque in delitiosâ aliquâ planitie, sed in vertice montis, quò subeundum per asperas semitas, vepres inter & spinas. Non producit palmas solum molle ac tenerum. Tempia Minervæ, Marti, & Herculi (Diis ob virtutem suam gloriosis) consecrata non opere Corinthio seu topiario, variis & elegantibus cælaturis insigni constructa erant, sicut dedicata Floræ & Veneri; sed opere Dorico impolito ac rudi absque ullo oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides testabantur ac zophori, quàm à labore illa fuisse ædificia, non à deliciis aut otio. Argos navis inter sidera translata non fuit, quandiu intra navalia conclusa substitit; sed postquam ventis & fluctibus sese objiciens, tempestates ac pericula eventu felici sustinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus est Coronas, qui otio & deliciis sese dedidit. Omnibus omnino hominibus labor est necessarius, cum primis verò Principi: ex aliis enim quisque sibi natus est solum, Princeps omnibus. Regnare non quietis officium est. Erant, qui coram Alphonso Rege Aragonio & Neapolitano laborem in Regibus improbabant; at respondit ille: *An ergo putatis manus à Naturâ Regibus concessas, ut otiosas essent?* Consideraverit, opinor, Rex prudentissimus admirabilem illam manuum fabricam, earundem juncturas, facilitatem pandendi sese & explicandi, claudendi robur, consensionem item mutuum in efficiendo, quicquid intelligentiæ idea obtulerit, quippe quæ velut instrumenta sunt artium omnium; ex quo deinde ratiocinatus sic fuerit, artificium ejusmodi & structuram non à casu esse, neque otii gratiâ, sed propter laborem & industriam. Regi, qui otiosas semper & diductas haberit manus, facile sceptrum ex iisdem elabetur, & unâ sese cum illo in altum tollent, qui Regis affiunt lateri. Majorum virtus & fortitudo heroïca cineribus obruitur in Posteris, si luxui & deliciis Imperiî nimum indulgeant, immò magnorum

Principum sanguis senfim penitus interit ; uti fieri videmus in generosioribus equis, si è locis siccis & aridioribus in palustria transferantur, aut quæ nimio abundant pabulo. *a* Movit ea res Fridericum Regem Neapolitanum, ut sub extermum vitæ filium suum Calabriae Ducem per literas hortaretur, exercitiis militaribus & equestri firmaret corpus, neque præposteris voluptatibus frangi se sineret, aut difficultatibus & periculis terreri. Animo quoque sua est occupatio, sine quâ affectuum suorum & passionum jactatur fluctibus, & in vitiorum scopulos incidit. Pœnæ loco Deus homini laborem *b* injunxit, ita tamen, ut is unâ medium esset ad quietem illius & prosperitatem. Neque otium, neque inertia, sed solus labor illa tam alta jecit fundamenta, & insignia illa ac pulcherrima extruxit ædificia Monarchiarum Medorum, Assyriorum, Græcorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo tempore earundem amplitudinem sustinuit ; ille etiamnum est, qui in Rebuspublicis conservat felicitatem politicam, quæ cum ex parte consistat in subsidio illo mutuo, quod ex multorum laboribus suæ quisque necessitati sublevandæ in promptu habet ; nisi isti perpetuo vigerent, cessarent commoda omnia, quibus permoti homines civilem cum aliis colere cœperunt societatem, & Reipublicæ ordinem instituere. Porrò ad instruendum populum, proponit Sapiencia divina formicarum exemplum, tanquam quæ magnâ cum prudentiâ & sollicitudine æstivo tempore triticum in sua congregant granaria, ut habeant hyeme, quod ad victum e suppetat. Discant Principes ab exiguo hoc & prudenti animalculo, tempori urbibus, arcibus, &

a Mar. Histor. Hisp. lib. 28. c. 11. *b* In sudore vultus tui vesceris pane tuo, Gen. 3. 19. *c* Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & discite sapientiam : quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æstate cibum sibi. Prov. 6. 6.

propugnaeulis à com meatu aliisque rebus necessariis providere, & per hyemem parare arma, quibus sub æstatem in hostem ire possint. Sic apud Rempublicam nunquam non occupatam reperies. Intra & extra suas cellulas semper dulci illo labore distinentur. Sedulitas cujusque omnium affluentia est, & si earum labor integra etiam orbis Regna cera ac melle ditet, quid hominum faciet industria in una aliqua Provincia, si omnes labori velint intendere? Eam ob rem tametsi China tam populosa sit, ut septuaginta incolarum numeret milliones, ii tamen felicissimi vivunt in rerum omnium ubertate & abundantia, propterea quod nemo inter eos sit, qui non artem aliquam exerceat. At verò, quia illud in Hispania non fit, hinc tanta rerum est inopia, non quod soli desit fertilitas; siquidem in agris Murciae & Carthagenae triticum com fœnore centuplo provenit, adeoque multis illic sæculis bellum sustentari potuit; sed quia deest agrorum cultura, exercitium artium mechanicarum, negotiatio & commercium, cui sese ista Natio minimè applicat, utpote cujus excelsus & gloriosus animus (in plebejis etiam hominibus) statu suo ac sorte, quam Natura ei dedit, contentus esse non solet, sed aspirat ad gradum altiorem Nobilitatis, & occupationes illas, quæ huic non sat conveniunt, aspernatur. Cujus incommodi illa etiam causa videtur, quod in Hispaniâ non æque, atque in Germania, distincti sint ab invicem, ac separati Nobilitatis & vulgaris plebeculae limites.

§. Quàm porro utilis est Reipublicæ fructuosus aliquis & insignis labor, tam noxius est deliciosus & superfluus: neque enim minus effœnantur animi, qui exercitiis mollibus & delicatis sese occupant, quàm qui vitam otiose transigunt. Quare in eam curam & cogitationem incumbere Principem oportet, ut occupationes publicæ in iis potissimum artibus versentur, quæ ad defensionem

& incrementum Regnorum faciunt, non ad luxum & lasciviam. Quot manus inutiliter se fatigant, ut unus aliquis splendeat digitus: quàm paucæ, ut corpus armis reluceat! Quàm multæ occupantur in fabricandis commoditatibus ad delicias & oblectamenta oculorum: quàm raræ in eruendis fossis, & mœnibus construendis, quæ urbes protegant! Quàm multæ in hortorum cultu, in efformandis è myrto navibus, animalibus, avibus: quàm paucæ in culturâ agrotum! E quo fit, ut Regna rebus minimè necessariis abundant, egeant vero iis, quibus vel maximè opus esset.

§. Quamobrem cum labor ad Reipublicæ conservationem tam utilis sit, procuret illud etiam Princeps, ut continuus ille sit, & ne impediatur multitudo nimiam dierum, quibus populus recreationibus indulget publicis, aut pia quâdam levitate, dum communitates dies ejusmodi leviter vovent, & cultui divino destinant: experientia enim docuit, plerosque tunc ludis profanis sese magis dedere, quàm religiosis exercitiis. Quòd si dies illos Agricola impenderent, quomodo S. Isidorum Madritensem fecisse accepimus sperari posset, tempus non iri perditum, & Angelos interim aratro manum admoturos: verum, ut dixi, experientia contrarium docuit. Nullum tributum majus, quàm festum aliquod, in quo omnes cessant artes, earumque lucra, & ut S. Chrysostomus ait, *a Non gaudent Martyres, quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant. b* Atque adeo oportebit dividi sacros & negotiosos dies, ut divina colantur, & humana non impediant. Cura hæc fuit Concilii Moguntini tempore Leonis Tertii Pontificis Maximi, eritque deinceps eorum, qui è sede S. Petri universæ præsunt Ecclesiæ, ut considerent, num expediat nec ne, dies festos ad minorem reducere numerum, aut præcipere, ut aliqui in Dominicas proximas transferantur.

§. Tam-

a Chrysost. sup. Matth. *b* Tac. lib. 13. Annal.

§. Tametsi verò omnium ferè actionum finis sit quies aliqua, in iis tamen, quæ ad gubernationem pertinent, secùs accidit: Principibus enim & Rebus publicis non sufficit laborasse, sed & continuatio necessaria est. Unius horæ negligentia in propugnaculis multorum sæpe annorum vigilantiam & curam evertit. Intra paucos otiose transactos Romanum cecidit Imperium, sex sæculorum labore & fortitudine eò usque sustentatum. Vix annis octo restitui Hispania potuit, octo mensium spatio deperdita. Inter acquirendum & conservandum, otium interjici non debet. Factâ jam messe, & aratro spinis coronato, iterum eodem Agricola terram subigit. Sudores illius nunquam desinunt, sed innovantur solùm. Si suis confideret horreis, & agros incultos relinqueret, mox vepribus & spinis hos cerneret confitos, & illa vacua. Attamen istud inter Agricola & Principem interest, quòd ille stata habeat tempora, ut sementem spargat, & messem colligat, Princeps non item: omnes enim menses in gubernatione Septembres sunt ad seminandum, & Augusti ad metendum & colligendum.

§. Nec in eo acquiescendum sibi Princeps existimet, quod Antecessorum suorum industriâ & labore partum accepit: alio enim & alio opus est semper, qui motum illum continuet; & sicut semel in ruinam impulsâ sensim labuntur, nisi nova aliqua vis ea sustineat, ita ruunt Imperia, nisi Successor iisdem suos subjiciat humeros. Hæc causa est (uti diximus) omnium ferè ruinarum. Quando Monarchia aliqua instituta & erecta semel fuerit, otiosa nunquam esse debet, sed cælum potiùs imitari, cujus orbis jam inde à primo creationis momento suos continuant motus, & si moveri desinerent, unâ etiam rerum omnium generatio & productio desineret. Floreant semper & vigeant Reipublicæ exercitia, nec sinantur corrumpi otio; uti mari accideret, nisi agitatam vento fluxum recipro-

cum pateretur. Cives qui curarum obliti deliciis & voluptatibus se totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, suimet ipsorum hostes sunt. Istiusmodi otiositas contra leges & Imperium machinatur, & vitiis a alitur, unde omnia tam interna, quàm externa Reipublicæ mala nasci solent. Solum illud otium laudabile est & proficuum, quod pax largitur, quodque in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militaribus sese occupat, unde inter ipsos cives secunda quies oritur, & tranquilla felicitas, germana otiosæ istius occupationis filia.

a *Multam enim malitiam docuit otiositas. Eccles. 33.: 9.*

S Y M B O L U M L X X I I.

TEMPERATIONEM suam ferrum perderet, & nervus vires suas, si arcus semper intentus esset. a *Utilis est labor, sed continuari haud potest, nisi quies aliqua intercedat. Jugum non semper boum incumbit cervicibus. In alterna vicissitudine rerum vigor consistit.* b *Nostram omnem vitam in remissionem atque studium esse divisam. Plato asserit. La la cosa (uti dixit Rex Alphonlus Sapiens) que alguna vegada non fue lga, non puedo mucho durar. Etiam agri sua indigent quiete, ut majores deinde fructus proferant. Otio virtus instauratur, & vires colligit, haud aliter c ac fons aquæ salientis (icon præsentis Emblematis) si ea manibus comprimat.*

— — — — *Vires insillat, alitque*

Tempestiva quies: major post otia virtus.

Ob eam causam dies & nox horas ita partiti sunt, ut aliæ diurnis laboribus, aliæ nocturnæ quieti destinarentur. Dum dimidia terræ pars operi invigilat, somnum capit altera. De ipso Jove finxit Antiquitas,

a *Plat. de lib. educ. b L 20. tit. 5. p. 2. c Otium enim tum ad virtutes ingerendat, tum ad civilia munera abundat: quiritur. Arist. lib. 7. Polit. cap. 9.*

tiquitas, ei Atlantem aliquando in cęlo humeris sustinendo succedere. Robustissimę etiam vires pares non sunt ferendis sine intermissione curis Imperii.

Labore assiduo valetudo læditur, & torpescit a ani-

D d 7

121153

a Nascitur ex assiduitate laborum animorum hebetatio quędam & languor. Sen. de tranquill. anim.

mus; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale itaque sit, qualis irrigatio plantarum esse solet, quæ eas sustentet duntaxat, non submergat penitus; aut qualis est hominum somnus, qui si moderatus sit, corroborat, si nimius, debilitat potius. Nullæ remissiones meliores, quàm quibus oblectatur pariter & eruditur animus; ut sit in conversatione cum iis, qui aut scientiis, aut armis florent. Adrianus Imperator eos mensæ suæ adhibebat, quam ideò Philostratus *doctorum virorum Museum* esse aiebat. Idem in Trajano commendat Plinius, & refert Lampridius de Alexandro a Severo. Alphonsus Neapolitanus Rex cum iisdem à mensa in locum aliquem quietiorem se recipiebat, ut animo quoque (quemadmodū is dicere solebat,) cibum suum præberet. Tiberius, quoties Roma aliò concederet, Nervam & Atticum viros eruditos itineris comites habere voluit, ut eorum sermonibus *b* levaretur. Franciscus Primus Franciæ Rex tantum è frequenti illà & assiduâ cum viris doctis conversatione condidicit, ut tamen si adolescens literis operam haud navasset, optimè tamen de quâvis materiâ differeret. Exolevit laudatissimus iste mos & introductus nunc alius, ut mensis Principum assistant stulti, moriones, ac similes malè formati homines. Errores Naturæ & judiciorum stoliditas illorum nunc oblectamenta sunt. Suas gestiunt audire laudes etiam non promeritas, & licet excuset eas interdum modestia, tanquam à fatuo aliquo profectas, iis tamen app!audit amor proprius, & aures sensim ad eadem assuefactæ adulationibus etiam assentatorum

deinde

a *Cum inter suos convivaretur, aut Ulpianum, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas, quibus se recreari dicebat & pasci. Lamprid. in vita Alex. Severi* b *Cocceius Nerva, cui legum peritia: eques Romanus. præter Sejanum, ex inlustribus Curtius Atticus; ceteri liberalibus studiis præditi ferme Græci, quorum sermonibus levaretur. Tac. lib. 4. Annal.*

deinde fidem habent. Facetiæ illorum arrident voluntati, quia turpia quædam miscent interdum & vitiosa. Quod si ejusmodi deliramenta recreent animum, quanto magis id præstabunt sententiæ concinnæ & exquisitæ doctorum virorum, qui non sint nimium graves ac severi (in quo ipsi peccant nonnunquam) sed qui festivis quibusdam sermonibus & acutè dictis norint se accommodare temporibus? Si volupe est videre corpus aliquod monstruosum, quod nauseam aliquando movet, quanto erit jucundius percipere auribus tot prodigiosos Naturæ abortus, ejusdem opera, & arcana planè extraordinaria? De Anacharsi memorat Athenæus, a accitis in convivium peritis ad risum commovendum hominibus, solum omnium non risisse; post autem inductâ Simiâ in risum solutum dixisse: Natura id esse animal ridiculum, hominem autem arte & studio, eoque parum honesto. Gravis modestia hæc fuit, & digna etiam Regiâ Majestate. Exploratores publici in aulis sunt istiusmodi moriones, & qui vel maxime earum corrumpant mores, immò qui ipsi vitæ & Statui Principum insidias machinari soleant. Quam ob rem minimè eos tolerare voluerunt Augustus & Alexander Severus Imperatores. Ad unum illud profunt interdum, ut abrepti furore suo naturali veritatem dicant Principibus.

§. Nonnulli Principes ex inani quâdam negotiorum gloriâ & ambitione à gravioribus respirare se putant, si minoribus sese impendant, haud secus ac pili canis rabiosi ipsius ejusdem morsioni medentur. Verùm quia non omnes animi isto modo levare possunt, neque ulla negotiorum occupatio tam exigua est, quin aliquam postulet attentionem, quæ ad animum fatigandum sufficiat, oportet, ut aliquo saltem temporis spatio curis omnino vacet, & gubernationem seponat *b* tantisper. Aliqua remissio, aut ludus inter negotia interponi

a Athen. lib. 14. *b* Satis onerum Principibus, satis etiam potentia. Tacit. lib. 3. Annal.

poni a debet, ut ne his penitus obruatur animus, nec eum perdat otium: mola enim frumentaria similis est, quæ si non habeat, quod molat, seipsam atterit. Innocentius Octavus Pontifex Maximus dimisso interdum clavo navis Ecclesiæ, in serendis arbusculis sese oblectabat. Porro in his quietis induciis ante omnia ætatis temporisque habenda est ratio, ne hilaritas fortè severitati, ingenuitas gravitati, recreatio Majestati noceat. Enimverò relaxationes quædam vilescere faciunt animum, & Principis auctoritatem haud parum imminuunt. Ita Regi Artaxerxi probro fuit colum ducere: Augusto ludere par impar cum pueris: Domitiano muscas configere: Solimano efformare acus, & Selino acu pingere. Si Princeps adhuc ætate floreat, nullæ recreationes meliores magisque utiles, quàm quæ animi vigorem augment, & vires corporis corroborant, ut sunt armorum exercitia, decursiones equestres, saltatio numerosa, lusus pilæ prædioris, & venatio. Artes item illæ nobiles, pictoria & musica, quas alibi in Principis educatione commendavimus, conducunt plurimum ad instaurandos spiritus, quos negotiorum attentio absumpsit, modò in illis non impendantur tempus, quod curæ publicæ sibi vendicant, & ea fiat moderatione, quàm Rex Alphonsus in quadam lege præscripsit: *b Emaguer, que cada una destas fue se fallada para bien, con todo eso no debe home dellas usar, si no en el tiempo, que conviene, e de manera, que aya provecho e no daño, e mas conviene esto à los Reyes, que à los otros homes, ca ellos deben fazer las cosas muy ordenadamente, e con razon.* Rex Ferdinandus Catholicus tam utiliter animo relaxando vacabat, ut ne tum quidem negotia omnino ex oculis dimitteret: nam etiam dum venationi dabat operam, aures habebat plurimum attentas ad expeditiones, quas Secretarius aliquis

a *Inter negotia magis ludis est utendum: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem desiderat. Arist. lib. 18. Polit. cap. 3. b l. 21. tt. 5. p. 2.*

aliquis ei prælegebat, oculis verò simul ardearum volatum observabat. Emmanuel Lusitaniæ Rex ne in maximis quidem animi remissionibus audientiam petentibus denegabat. Super ipsamet negotia quietem captare Principem oportet, qualem solet Delphinus dorso super undas reclinato, id quod facit in altissimo mari, quàm longissime à tranquillo portu. Otium esse non debet, sed laxamentum.

§. Expedit etiam interdum ludis publicis exhilarare populum, ut respiret aliquantulum, & majores deinde vires adferat ad labores, quibus animum suum impendat: nam si tristis fuerit, & melancholicus adversus Principem & Magistratum suas convertit cogitationes; contrà si hi aliquam ei remissionem indulgeant, cervices cuilibet oneri subicit, & suæ quasi generositatis immemor admittit imperium. Ea de causa Cræsus Cyro Regi, ut Lydos in obedientia contineret, hunc in modum suadebat: *a Impera, ut liberos citharam pulsare, psallere, canponari doceant, & mox comperies ô Rex, viros in mulieres degenerasse, nihilque metuendum, ne rebelles à te unquam desciscant.* Unde non minor servitutis catena est ista, quàm occupatio in coquendis lateribus pro Ægypti Pyramidibus, quâ Pharaon Hebræum populum distinebat, ut ab eo securus esset. Eodem fine Agricola Britannis suas concessit relaxationes, *b idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset.* Nec ignorabant illud Tencterorum Legati, qui missi ad Agrippinenses, auctores iis fuere, ut *c instituta cultumque patrium resumerent, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adversus subjectos, quàm armis valerent.* Nec terreri se sinat Princeps delictis, quæ fortè in ejusmodi conventibus committi solent: nunquam enim ulla absque illis fit congregatio, etiam quando populus ad sacra & religiosa pertractanda in unum convenit.

§. Respublicæ magis observantes istius Politicæ,

a Herod. l. 40. *b* Tacit. in vita Agric. *c* Idem. lib. 4. Hist.

tica, quàm Principes, sinunt quemque suo arbitratu vivere, & dissimulant vitia, ut populus tyrannidem Magistratûs minùs apprehendat, & illam gubernandi rationem amet potiùs, siquidem ejusmodi licentiam libertatem arbitratur, magisque vitâ dissoluta capitur, quàm bene & composita. Verùm hæc ratio Statûs admodum secura non est: nam si populus legum virtutisque reverentiam exuat, facile Magistratûs quoque auctoritatem spernere incipit, imò omnia verè interna Rerumpublicarum mala è vitio nasci solent, & ad exhilarandum cum satisfactione populum, sufficit honestas quasdam ei relaxationes concedere. Vivere prout Reipublicæ expedit, non servitus est, sed libertas. Quia tamen in rebus omnibus majus Reipublicæ bonum præ oculis habere oportet, præstat ejusmodi remissiones in ludos convertere, in quibus exerceantur vires; prohibere verò eos, qui à fortuna pendent, utique noxios & iis, qui imperant, & subditis: illis quidem, quia nimium capi iis se sinunt, adeoque labores defugiunt; his verò, quia ejusmodi lusibus facultates suas dissipant, & pressi inopiâ rapinas deinde exercent, & seditiones commovent.

a Item vivere, ut quisque velit, permissio, quoniam sic magna erit tali Reipublicæ faventium multitudo. Nam vulgo dissoluta gratior est, quam temperata vita. Arist. l. 6. c. 4.

SYMBOLVM LXXIII.

OCCULTÆ sunt Rerumpublicarum infirmitates: nemo facile de iis iudicium feret, ob bonam earundem dispositionem: nam etiam quæ robustissimæ videntur, corripì mox solent, & pereunt infirmitate in apertum se prodente, cum minime

ditionis pœnitere, eo quòd defectionem Lunæ, quæ in id tempus inciderat, pro malo haberent omine, illâ ipsâ ad eos conciliandos usus *a* est; id quod in alia quoque occasione fecit Hermannus Cortesius. Nec spernenda sunt ista media tanquam levia, eadem quippe facilitate, qua concitatur plebecula, ad concordiam quoque & tranquillitatem reduci potest. In neutro istorum rationi locus est. Cœcus quidam impetus eam commovet, & vana aliqua umbra sistit iterum. Totum in eo positum est, ut quis furori illius cedere noverit: illo siquidem sæviente vulgus modum tenere nescit; aut metuit, aut metui se facit ab *b* aliis. Quòd si quis oratione præmeditata illud lenire studuerit, operam perdet & oleum. Una aliqua vox acerbior, aut severior animadversio plus ad persuadendum habet roboris. Unico solo verbo Julius Cæsar militum seditionem composuit, cum diceret:

————— *c* *Discedite castris,*
Tradite nostra viris ignavi signa Quirites.

§. Porro ad sedandam tumultuantem plebem, efficacissimum remedium est divisio; si nimirum videat vires suas & prima capita in diversas factionum partes distrahi. Cum apibus hoc artificio utimur, quoties alatus ille grex foràs ex alveari prorumpens tumultuari incipit (nam & ista Respublica domesticis suis malis non caret) & desertis domiciliis cereis, confusis agminibus per aërem circumvolitat, donec injectis pulveribus distrahantur à se invicem: tum enim subito

d *Pulveris exigui jactu compressa quiescunt.*

Vnde & figura & lemma præsentis Symboli desumpta sunt.

Ta-

a Utendum inclinatione eâ Cæsar, & quæ casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus. Tacit. lib. i. Annal. *b* Nihil in vulgò modicum: terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impunè contemni. Idem li. i. Annal. *c* Lucan. *d* Virgil. in Georg.

Tametsi verò hæc divisio semper opportuna sit, majoris tamen prudentiæ est ejusdem beneficio damna prævertere, antequam eveniant, quàm iisdem postea adferre remedium. *a* Rex Ferdinandus Quartus, cum virorum quorundam nobilium in Galæcia motus intellexisset, eos ad se accitos militaribus præfecit muneribus. Romani homines seditiosos ac turbulentos ad colonias aut exercitus ablegabant. Publius Æmilius præcipua seditio-
num capita in Italiam transtulit; uti & Carolus Quintus Saxoniam Nobiles. Rutilius & Germanicus milites quosdam seditiosos rude donarunt. Drusus *b* tumultuantes Legiones compescuit, dissociando eos ab invicem. Propterea temporibus Galbæ *c* longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur. Quare multis optimum visum fuit, omnem omnino cœtum populo interdicere. Eundem in finem urbs Cayri in certas regiones præaltis fossis distinctas divisa fuit, ut cives tam facile in unum coire non possent. Nec aliud quicquã Venetias in quiete continet, quàm quòd plateas omnes mare interfecet. Separatio multos dubios reddit & ancipites, ut nesciant quæ pars securior sit; quòd si illa desit, id sequuntur omnes, quò inclinant *d* plures. Atque eam ob rem Pisander inter Athenienses seminavit discordias, ut dissoluta unione inter se divisi essent.

In seditio-
nibus militaribus apprimè utile erit interdum alios contra alios *e* concitare. Nam *remedium tumultus esse solet alius tumultus.* *f* In conjuratione quadam populari id consilii datum fuit Romano Senatui, ut fractis per divisionem discordiæ conjuratorum viribus, plebem plebe componeret.

Atque

a Mar. Hist. Hisp. lib. 15. cap. 9. *b* Tyronem à veterano, legionem à legione dissociant. Tacit. lib. 1. Annal. *c* Idem. lib. 1. Hist. *d* Quod in seditio-
nibus accidit, unde plures erant, omnes fuere. Idem lib. 1. Hist. *e* Dux *a* *d* solvendam militum conspirationem, alterum in alterum concitat, S. Chryf. *f* Tac. l. 2. Hist.

Atque eò spectare debuit Solonis lex, quæ poena capitis mulctari jubebat civem, qui coortâ seditio- ne non certæ alicui adhæsisset factioni, tametsi hoc esset flammæ augere potius, quàm dividere, cum superesset nemo, qui absque perturbatione inter- cederet medius, easque extingueret.

§. Aliud præterea efficax remedium præsentia ipsius Principis, populi furorem forti constantique animo contemnentis: sicut enim mare rupibus mi- natur & montibus, in molli verò arenâ facile fran- gitur, ita emollitur plebs, & timore corripitur, cum serenam legitimi sui Domini frontem conspicit. *a Ita divus Augustus vultu & aspectu Aethiacas legiones exterruit.* Cum tumultuarentur legiones Germani- cæ, *b quoties oculos ad multitudinem retulerant milites, vocibus truculentis strepere; rursus viso Cesare trepidare visi sunt.* Auctoritate multitudo concitata mitiga- tur, & arma ponit. Haud secus ac sanguis illico par- ti læsæ succurrere properat; sic danda Principi o- pera, ut mox coram adsit, ubi Statum aliquem tu- multuari animadverterit. Majestas subditorum ani- mos facile suo subicit imperio. In illâ Natura ipsa vim quandam occultam posuit, quæ admirandos habet effectus. *c In ipsum usque palatium Petri Quarti Regis Aragonii conjurati penetraverant, & ipse ultrò iis obviam progressus, tumultum omnem sedavit.* Nunquam sanè seditiones in Provinciis Bel- gicis eo usq; processissent, si Rex Philippus Secun- dus tempestivè se illic præsentem stitisset. Verun- tamen bene prius expendere oportet istud remedi- um & videre, num necessitas illud exigat: extremum quippe est, & si nihil efficiat, nullum superest aliud; id quod movit Tiberium, ut tumultuantes legiones Hungaricas & Germanicas Druso & Germanico mediantibus *d* componeret. Periculosa item est præ-

a Tac. lib. 1. Annal. b Idem l. 1. Annal. c Mar. Hist. Hisp. lib. 16. cap. 13. d Resistentesque Germanico aut Druso, posse à se mitigari, vel infringi; quod aliud sub- sidium, si Imperatorem sprevisset. Tac. lib. 1. Annal.

præsentia Principis, si exosus ille sit & tyrannus, facile enim subditi obedientiæ frænum excutiunt.

§. Quòd si Regnum aliquod per dissidentes inter se familias in diversas divisum fuerit factiones, prudentis erit ejusmodi nomina gentilitia omnino prohibere. Ita fecit (simul ac coronatus fuit) Rex Franciscus Ephebus Navarrae, severè interdicens, ne quis se Biamontesium, aut Agramontesium nominaret, quæ duæ familiæ in Regno illo inimicitiiis mutuis dissidebant.

§. Quòd si ob culpam alicujus Ministri multitudo tumultuari cœperit, nullum ad illam sedandam efficacius est remedium, quàm si debitas ille pœnas det. Verùm si Principis fuerit vitium, & plebs Ministro illud tribuens, arma contra eundem sumpserit, permittendus erit error ille, quando nec vis, nec ratio absque majoribus Reip. damnis sese motibus illis audent opponere. Patietur innocentia, sed absque culpâ Principis. *a Habet aliquid ex iniquo omne malum exemplum, quod contra singulos utilitate publica rependitur.* Seditio veneni instar est, quod cor impetit, & corporis servandi causa expedit interdum brachium rescindere, & furoris sequi impetum, etsi rationi & justitiæ adversari videatur. Ita fecit Regina Isabella, cùm inter cives Hispalenses seditio coorta esset; efflagitantibus enim iis, ut Andream Gabreram supremum aulae suæ Præfectum Gubernatoris Palatii privaret officio, & plura poscere cupientibus, illa sermonem abruptit, sic eos effata: *Quod petitis, jam facere constitueram, ite, amovete aulae Præfectum, & reliquos omnes, qui Palatium occupant.* Quo factum, ut ex Reginae mandato fieri videretur, quod vis potius extorserat, adeò ut ipsi etiam tumultuantes illud in beneficio & gratiâ ponerent, qui turrium custodes deinde ex alto dederunt præcipites. Ea ratione sedatus est tumultus, cumque examinatis postea accusationibus, quibus aulae Præfectum oneraverant, deprehenderet, iniquas illas fuisse, eundem in
offi.

officium pristinum jussit restitui. Quando seditiosi satisfacere se posse putant punitione eorum, qui seditionis primi fuere incentores, nemini parcunt, eò quòd sibi persuadeant, sic demum à culpa absolutos se fore; uti tumultuantibus legionibus *a* Germanicis accidit, & tametsi *b* nihil profici soleat patientià, nisi ut graviora, tanquam ex facili tolerantibus, imperentur; licèt etiam concitata multitudo tantò plura exposcat, quantò plura illi concedantur, sicut faciebant milites à Flacco *c* Romam missi, illud tamen tum potissimùm fit, cùm exigua est offerentis, qualis erat illa Flacci auctoritas, quem exercitus *d* spernebat. Verùm in dicto Germanici casu eadem remedia, etsi violenta, quæ seditiosi exposcebant, adhibere oportuit, ut eorundem leniretur furor, aut titulo honesto à punitione abstineretur. Non ignorabat, quantas ea res injustitias & crudelitates datura esset, si legiones passim de seditione accusatos trucidarent: necesse quippe erat multos eidem malo involvi innocentes; verum tamen illud omnino effugere non potuit, neque enim ipsius jussu id factum, sed casui potius, & tumultuantium furori tribuendum *e* videbatur.

Excusanda quoque est tum Ministri culpa, aut astitutum existimandum consilium, si imperium fuit, cum vi populari abreptus seditionis caput se finit constitui, ut postquam furor deinde desæviit, tantò facilius possit tumultuantes ad officium reducere. In hunc finem *f* temeritatis alienæ comes factus est *Spurina*, primò coactus, mox velle simulans, quò plus auctoritatis inesset consiliis, si seditio mitesceret.

E e

Solet

a Gaudebat cadibus miles, tanquam semet absolveret. Tac. lib. 1. Annal. *b* Idem in vita Agric. *c* Et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat, quàm ut acrius exposcerent, quæ sciebant negaturum. Idem lib. 4. Hist. *d* Superior exercitus Legatum Hordeonium Flaccus spernebat. Idem lib. 1. Hist. l. *e* Nec Casar arcebat, quando nullo ipsius jussu, panes eosdem sevitia facti & invidia erat. Tacit. ibid. *f* Tacit. lib. 2. Annal.

Solet interdum populus specie tuendæ libertatis, & privilegiorum conservandorum, contra Principis sui auctoritatem aliqua nefariè moliri, quem despectum eo in casu dissimulare nequaquam expedit, ne majores fortè sumat animos, & si fieri possit, pœna à delinquentibus reposci sic debet, ut amputata securi auctorum seditionis capita, & palàm proposita, antequam illud resciscat populus, terrorem incutiant aliis: *a neque enim aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si unus altervé maxime prompti subvertantur, verissimum quippe b nihil ausuram plebem, principibus amotis.* Ramirus Rex Aragoniæ motibus remedium allaturus, ab Abbate Tomerensi consilium exquirebat; at is nullo dato responso, Perian drum *c* imitatus, falce summitates olerum in horto, ubi fortè erat, demetens, satis illum docuit, quid factò esset opus; sublatis ergo è medio præcipuis rebellionis auctoribus, pristina Regno quies reddita est. Idem consilium Lupus *d* Barrientos Regi Henrico Quarto quoque dedit. Oportebit tamen eà in re rigorem sic moderari, ut circa paucos fiat executio; cum iis verò, qui puniri nequeunt, aut dissimulandum, aut aliter transigendum, ut omnium conciliantur animi, quomodo Othonem fecisse legimus, cum ejus tumultuaretur *e* exercitus. Ejusmodi moderata severitas omnes compescit motus: *f dum enim mali pavere incipiunt, optimus quisque jussis pareat;* ut Voculæ accidit quando legionibus integris seditionem molientibus in unum solum militem animadverti jussit.

In *a* Idem l. 4. Annal. *b* Tac. l. 1. Annal. *c* Nam Perian der caduceatori, per quem Thraſybulus consilium ejus exquirebat, nihil respondiſſe fertur, sed spicis eminentibus sublatis, segetem adæquasse. Arist. l. 3. Polit. c. 9. *d* Mar. Hist. Hiſp. *e* Et oratio ad perstringendos mulcendosque militum animos, & severitatis modus (neque enim in plures, quàm in duos animadverti jufferat) græce accepta compositique ad præsens, qui coerceri non poterant. Tac. l. 1. Hist. *f* Id. l. 4. Hist.

In quo illud etiam observandum, ut castigandi modus tam suavis sit, ne communem Nationis injuriam aut despectum populus interpretetur: aliàs enim magis obstinat animum. a *Haud perinde Germanos servitutis, vulnera, luctus, excidia in bello à Romanis accepta, quàm trophæum illud, quod Germanicus è rebellium Provinciarum spoliis crexerat, dolore & irâ adfecit.* Non oblitus fuit præcepti istius Ferdinandus Dux Albanus, quando statuam publicam rebellibus poni jussit: nec illud intermisisset, quantumvis aut legisset, aut audivisset, b *Julium Civilem à Vitellio Imperatore mortis periculo exemptum præpotentem inter Batavos, ne supplicio ejus ferax gens alienaretur; quin immò magis utilem fore judicavit severam aliquam animadversionem, quæ tamen seditioni ansam non dedit, sed apostasia potiùs ab avita Catholica fide, quantumvis quidam seditionis auctores priorem illam causam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali sua fidelitate deficeret.*

§. Alia est inobedientia, quæ ex nimia quadam promptitudine, aut fidelitate minùs considerata nascitur, in quo casu benignis opus est mediis, ut subditi in viam revocentur. Ita fecit Joannes Secundus Aragoniæ Rex in seditione Barcinonensi ob mortem filii sui Principis Caroli: datis enim ad civitatem literis, testatus est, nunquam se nisi necessitate coactum violentis usurum remediis, immò tanquam filios se cives habiturum, si resipiscerent. Isthæc benignitas, & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe elucere debet quædam ad veniam propensio: nam si illius spes desit, obstinatum fiet delictum. Ob hanc causam Valentinus, concitatis ad rebellionem Trevirensibus, Legatos Romanos jussit interfici, c *quo minore spe veniæ cresceret vinculum sceleris.* Vertitur in desperationem seditio, ubi

nullam gratiam sperare licet, maluntque homines factiosi periculi interire manibus, quàm carnificis. Ob quas rationes iis etiam parcitum fuit, qui Vitellii partibus adhæserant, ne videlicet a *sublatâ spe veniæ, pertinaciâ accenderentur*. Tali animi magnitudine uti necesse est, quando delinquit concitata multitudo; quomodo fecisse meminimus Regem Ferdinandum Sanctum in Castellæ motibus, & observatum id fuit in Comitibus Guadalajarensibus temporibus Regis Joannis Primi, quando data fuit illis venia, qui in bello contra Lusitaniam Regni illius partes secuti fuerant. Quòd si Princeps suam perdiderit existimationem, aut apud suos in contemptu fuerit, in eo casu fateor, parum profuturam benignitatem; immò illa ipsa etiam remedia, quæ mala ejusmodi curare debuerant, magis illa exulcerant, & perniciofa reddunt; ubi enim perierit auctoritas, nec pœnæ severitatem Princeps tueri poterit, nec timorem incutere, aut exemplum in seditiosos statuere; atque adeò incommodis cedere oportet, & prudenter, quantum fieri potest, artibus consiliisque factiosorum obviam ire; ut fecit Vercilla, cùm vires sibi deesse videret ad coërcendas tumultuantes *b* Legiones. Eandem ob causam Rex Joannes Secundus Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati restituit.

§ Nec plus etiam prodesse solent gratiæ & beneficia ad componendos Status, si conferantur à Principe, qui existimationem suam jam perdidit; nam qui ea accipit, aut pusillanimitati ea tribuit, aut rebellionem & tumultum tueri *c* contendit, & interdum alium quærit Regem, cujus patrociniò ea

porrò
a Idem ibid. *b* Sed vires ad coërcendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter ambiguos milites & occultos hostes optimum est presentibus ratus, mutua dissimulatione, & iisdem, quibus petebatur, artibus grassari. Tac. l. 4. Hist. *c* Nihil spei, nisi per discordias habeant. Tac. lib. 11. Annal.

porro conservare possit. Ita fecisse vidimus, qui contra Regem Henricum Quartum conjuraverant: isti siquidem nullis unquam illius beneficiis, quantumvis multis magnisque, devinciri se passi sunt.

§. Quoties verò seditionis flammam sopire Princeps statuerit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipso, ejusque virtute consilium istud proficisci, non ex aliorum persuasione, ut tanto efficacius sit: magis enim populi furor accendi solet, si existimet ab iis, quos circum se habet, inductum fuisse Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

§. Postquam verò venia generalis concessa semel fuerit, constanter eidem insistere debet Princeps, nec ullam unquam præ se ferre offensionem aut acceptam injuriam: sic enim majoribus conjurationibus ansam daret; uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus, cum in quosdam Regni Proceres, a quibus jam ignoverat, qui in Regis Ferdinandi Catholici tutelam se receperant, vellet animadvertere. Tametsi postea, si aliud fortè delictum admiserint, cum omni legis rigore castigare eos licebit, ut contineantur in officio, nec principis benignitate abutantur.

b Nihil in istiusmodi discordiis civilibus festinatione tutius, ubi factò magis, quam consulto opus est: plebs enim animos sumit, & insolescit amplius, nisi mox audaciam suam puniri videat, aut oppositionem experiatur. Semel ausa plura etiam tentat, & cum tempore in apertum se produnt, qui primùm dubii hærebant, & qui nimium confidunt, in discrimen veniunt. Ideò Artabanus magnâ cum diligentia & celeritate Regni sui motus componere studuit. Sicuti seditiones plerunque oriuntur subitò, ita subitò adhibendum remedium.

E c 3

Ma-

a Mar. Hist. Hisp. l. 25. c. 7. b Tacit. l. 1. Hist. c Pergit properus, & præveniens inimicorum astus, amicorum penitentiam. Idem. l. 6. Annual.

Magis factò tunc, quàm consulto opus est, antequam radices agat malitia, aut tarditate ac licentiâ incrementum sumat. Ubi semel cædibus, rapinis, aliisque vitiis, quæ seditio secum adfert, assueti homines fuerint, difficulter ad obedientiam iterum & quietem reduci possunt. Probè istud noverat Rex a Henricus, quando defuncto fratre suo Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnaculis occupatis, mox Regno tranquillitatem restituit.

§. Quare cum seditiones & bella civilia nihil aliud sint, quàm infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam b consumit, & exhaurit Principem partim damnis, quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præstare cogitur, prudentis erit, quovis etiam pretio ea componere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catholicum, ut cum Alphonso Lusitanix Rege de iis, quæ in Castellæ Regnum obtinebat, amicè transfigeret. c *Quippe in turbas similes, & discordias pessimo cuique plurima vis. Principes in eorum sunt potestate, qui armis præsumunt, & civibus bellis plus militibus, quàm Ducibus licet.*

a Mar. hist. Hisp. lib. 17. c. 14. b *Quod si invicem mordetis & comeditis: videte ne ab invicem consumamini* Paul. ad Galath. 5. 15. c Tac. l. 4. Hist. d Id. l. 2. Hist.

SYMBOLUM LXXIV.

ANimantibus à naturâ tributum est, ut ad individuorum suorum conservationem incumbant solùm, & si lædunt interdum, ob eandem causam potissimum fit, & è ferocitate quædam naturali, quæ rationis imperium nequaquam agnoscit. Contra homo flammâ illâ cœlesti, quæ vitam & sensum ei tribuit, eumque rerum omnium constituit Dominum, instructus facilè sibi persuadet, non idèò solùm natum se esse, ut vivat, sed ut fruatur iis omnibus, etiam ultra illos limites, quos ei ratio posuit: unde porrò fit, ut falsâ boni specie inaniter delu-

delu-

delusus, illud in variis inquirat objectis, suamque in iis felicitatem & beatitudinem collocet. Nonnulli in divitiis eam consistere autumant, alii in

deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immò singuli pænè in rebus tam variis, quot errores sunt appetitùs & phantasiæ, quibus ut

potiantur, & felices sint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquieta iis suggerit, tametsi injusta sint. Unde nascuntur homicidia, bonorum direptiones & tyrannides, atque adeo illud etiam, quod nullum sit injustius animal ipso homine: cumque unus ab alio securus esse nequeat, varia reperta sunt armorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendamque innocentiam & libertatem, & bellum in orbem introductum *b* est. Hanc originem habuit, nisi fortè ex ipso inferno mox à lapsu superbissimorum illorum Spirituum prodierit. Adeo exosum est Deo bellum, ut licet David homo tam justus fuerit, noluerit tamen ab ipso templum extrui, eò quod multum sanguinis *c* profudisset. Principes prudentes ac moderati illud abominantur, quippe qui probè nôrunt, varios ejus esse eventus atque *d* exitus. Bello ordo & harmonia turbatur Reipublicæ: mutatur Religio: violatur justitia: silent leges: læduntur amicitia & consanguinitas: artes in oblivionem veniunt: perit agricultura: cessant commercia: vastantur civitates & immutantur dominatus. Rex Alphonsus bellum vocat *e* *Estrañamiento de paz, e movimiento de las cosas quedas, e destruimiento de las conpuestas*. Si internum sit bellum, ardenti feбри simile est, quæ statum adurit; si extraneum, venas incidit, per quas divitiarum sanguis effluit, & vires exhilantur ac spiritus. Bellum violentia quædam est rationi, Naturæ, ac fini hominis contraria, hunc siquidem Deus ad suam imaginem condidit, & imperium ei dedit in hæc res inferiores, non ut eas

bello

- a* Una & ea vetus causa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum. Sall. in Conf. Catil. *b* Unde bella, & lites in vobis? Ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris. Jacob. 4. 1. *c* Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti; non poteris adificare domum nomini meo. 1 Paral. 22. 8. *d* Varius eventus est belli; nunc hunc, & nunc illum consumit gladius, 2. Reg. 11. 25. *e* Lib. 3. tit. 23. p. 2.

bello destrueret, sed pace conservaret. Non eum creavit belli, sed pacis causa; non ad furorem, sed mansuetudinem exercendam; non ad injuriam, sed ad beneficentiam: quare nudus omnino nascitur sine armis, quibus lædat, & sine duriori pelle, qua se tueatur; ita alienæ opis, gubernationis & institutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior se solo absque industria aliena vivere nequeat. Eadem necessitas & indigentia hominem impulit, ut societatem & amicitiam civilem cum aliis coearet, in qua communi omnium labore necessaria reperirentur vitæ commoda, & felicitas ista politica artioribus amicitia & subsidii mutui vinculis eos invicem astringeret; & ne fortè una aliqua Provincia internis suis elata opibus aliarum communicationem sperneret, inter varias bona illa dispertivit. Triticum Sicilia suppeditat; vinum Creta; purpuram Lydus; sericum Calabria; res odoriferas Arabia; aurum argentumque Hispania, & India occidentales; Orientales Adamantes, uniones, & varia aromata: quo factum denique, ut cupiditas & indigentia opum istarum & deliciarum excitaret commercia, & institutâ inter Nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quædam domus ac communis omnibus; quia verò ad ejusmodi negotiationes necessum erat, ut sese mutuò intelligerent, atq; internos amoris & benevolentia affectus invicem possent prodere, largita est homini Natura vocem articulatam, blandam, & suavem, qua animi sui sensa expromeret; risum, quo comitatem suam; lacrymas, quibus suam commiserationem; manus, quibus fidem suam, & liberalitatem; genua, quibus obedientiam suam testaretur: quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verùm eas animantes, quas Natura bellicosas esse voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam offensivis, quàm defensivis ad bellum instructæ essent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephanto proboscidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes,

præsentia Principis , si exosus ille sit & tyrannus, facile enim subditi obedientiæ frænum excutiunt.

§. Quòd si Regnum aliquod per dissidentes inter se familias in diversas divisum fuerit factiones, prudentis erit ejusmodi nomina gentilitia omnino prohibere. Ita fecit (simul ac coronatus fuit) Rex Franciscus Ephebus Navarræ , severè interdicens, ne quis se Biamontesium , aut Agramontesium nominaret , quæ duæ familiæ in Regno illo inimicitiiis mutuis dissidebant.

§. Quòd si ob culpam alicujus Ministri multitudo tumultuari cœperit , nullum ad illam sedendam efficacius est remedium, quàm si debitas ille pœnas det. Verùm si Principis fuerit vitium, & plebs Ministro illud tribuens, arma contra eundem sumpserit, permittendus erit error ille, quando nec vis, nec ratio absque majoribus Reip. damnis sese motibus illis audent opponere. Patietur innocentia, sed absque culpâ Principis. *a Habet aliquid ex iniquo omne malum exemplum, quod contra singulos utilitate publica rependitur.* Seditio veneni instar est , quod cor imperit, & corporis servandi causa expedit interdum brachium rescindere, & furoris sequi impetum, etsi rationi & justitiæ adversari videatur. Ita fecit Regina Isabella, cum inter cives Hispalenses seditio coorta esset ; efflagitantibus enim iis, ut Andream Gabreram supremum aulae suæ Præfectum Gubernatoris Palatii privaret officio , & plura poscere cupientibus, illa sermonem abruptit, sic eos effata: *Quod petitis, jam facere constitueram, ite, amovete aula Præfectum, & reliquos omnes, qui Palatium occupant.* Quo factum, ut ex Reginae mandato fieri videretur, quod vis potius extorserat, adeò ut ipsi etiam tumultuantes illud in beneficio & gratiâ ponerent, qui turrium custodes deinde ex alto dederunt præcipites. Ea ratione sedatus est tumultus, cumque examinatis postea accusationibus, quibus aulae Præfectum oneraverant, deprehenderet, iniquas illas fuisse, eundem in

offi-

officium pristinum jussit restitui. Quando seditiosi satisfacere se posse putant punitione eorum, qui seditionis primi fuere incentores, nemini parcunt, eò quòd sibi persuadeant, sic demum à culpa absolutos se fore; uti tumultuantibus legionibus a Germanicis accidit, & tametsi b *nihil profici soleat patientiâ, nisi ut graviora, tanquam ex facili tolerantibus, imperentur;* licet etiam concitata multitudo tantò plura exposcat, quantò plura illi concedantur, sicut faciebant milites à Flacco c Romam missi, illud tamen tum potissimum fit, cùm exigua est offerentis, qualis erat illa Flacci auctoritas, quem exercitus d spernebat. Verùm in dicto Germanici casu eadem remedia, etsi violenta, quæ seditiosi exposcebant, adhibere oportuit, ut eorundem leniretur furor, aut titulo honesto à punitione abstineretur. Non ignorabat, quantas ea res injustitias & crudelitates datura esset, si legiones passim de seditione accusatos trucidarent: necesse quippe erat multos eidem malo involvi innocentes; verum tamen illud omnino effugere non potuit, neque enim ipsius jussu id factum, sed casui potius, & tumultuantium furori tribuendum e videbatur.

Excusanda quoque est tum Ministri culpa, aut astitutum existimandum consilium, si imperium fuit, cum vi populari abreptus seditionis caput se finit constitui, ut postquam furor deinde desæviit, tantò facilius possit tumultuantes ad officium reducere. In hunc finem f *temeritatis alienæ comes factus est Spurina, primò coactus, mox velle simulans, quò plus auctoritatis inesset consiliis, si seditio mitesceret.*

E e Solet a *Gaudebat cadibus miles, tanquam semet absolveret. Tac. lib. 1. Annal. b Idem in vita Agric. c Et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat, quàm ut acrius exposcerent, quæ sciebant negaturum. Idem lib. 4. Hist. d Superior exercitus Legatum Hordeontium Flaccus spernebat. Idem lib. 1. Hist. 1. e Nec Casar arcebat, quando nullo ipsius jussu, pænes eosdem sævitia facti & invidia erat. Tacit. ibid. f Tacit. lib. 2. Annal.*

Solet interdum populus specie tuendæ libertatis, & privilegiorum conservandorum, contra Principis sui auctoritatem aliqua nefariè moliri, quem despectum eo in casu dissimulare nequaquam expedit, ne majores fortè sumat animos, & si fieri possit, poenâ à delinquentibus reposci sic debet, ut amputata securi auctorum seditionis capita, & palàm proposita, antequam illud resciscat populus, terrorem incutiant aliis: *a neque enim aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si unus altervé maxime prompti subvertantur, verissimum quippe b nihil ausuram plebem, principibus amotis.* Ramirus Rex Aragoniæ motibus remedium allaturus, ab Abbate Tomerensi consilium exquirebat; at is nullo dato responso, Perian-drum e imitatus, falce summitates olerum in hortu, ubi fortè erat, demetens, satis illum docuit, quid factu esset opus; sublatis ergo è medio præcipuis rebellionis auctoribus, pristina Regno quies reddita est. Idem consilium Lupus & Barrientos Regi Henrico Quarto quoque dedit. Oportebit tamen eâ in re rigorem sic moderari, ut circa paucos fiat executio; cum iis verò, qui puniri nequeunt, aut dissimulandum, aut aliter transigendum, ut omnium concili-entur animi, quomodo Othonem fecisse legimus, cum ejus tumultuaretur e exercitus. Ejusmodi moderata severitas omnes compescit motus: *f dum enim mali pavere incipiunt, optimus quisque jussis pareti;* ut Voculæ accidit quando legionibus integris seditionem molientibus in unum solum militem animadverti jussit.

In Idem l. 4. Annal. *b* Tac. l. 1. Annal. *c* Nam Perian-der caduceatori, per quem Thra-sybulus consilium ejus exquirebat, nihil respondisse fertur, sed spicis eminentibus sublaris, segetem adæquasse. Arist. l. 3. Polit. c. 9. *d* Mar. Hist. Hisp. *e* Et oratio ad perstringendos mul-cendosque militum animos, & severitatis modus. (neque enim in plures, quàm in duos animadverti jusserrat) gra-tæ accepta compositique ad præsens, qui coerceri non pote-rant. Tac. l. 1. Hist. *f* Id. l. 4. Hist.

In quo illud etiam observandum, ut castigandi modus tam suavis sit, ne communem Nationis injuriam aut despectum populus interpretetur: aliàs enim magis obstinat animum. a *Haud perinde Germanos servitutis, vulnera, luctus, excidia* in bello à Romanis accepta, quàm trophæum illud, quod Germanicus è rebellium Provinciarum spoliis erexerat, *dolore & irâ adfecit.* Non oblitus fuit præcepti istius Ferdinandus Dux Albanus, quando statuam publicam rebellibus poni jussit: nec illud intermisisset, quantumvis aut legisset, aut audivisset, b *Julium Civilem* à Vitellio Imperatore mortis periculo exemptum præpotentem inter Batavos, ne supplicio ejus ferox gens alienaretur; quin immò magis utilem fore judicavit severam aliquam animadversionem, quæ tamen seditioni ansam non dedit, sed apostasia potiùs ab avita Catholica fide, quantumvis quidam seditionis auctores priorem illam causam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali sua fidelitate deficeret.

§. Alia est inobedientia, quæ ex nimia quadam promptitudine, aut fidelitate minùs considerata nascitur, in quo casu benignis opus est mediis, ut subditi in viam revocentur. Ita fecit Joannes Secundus Aragoniæ Rex in seditione Barcinonensi ob mortem filii sui Principis Caroli: datis enim ad civitatem literis, testatus est, nunquam se nisi necessitate coactum violentis usurum remediis, immò tanquam filios se cives habiturum, si resipiscerent. Isthæc benignitas, & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe elucere debet quædam ad veniam propensio: nam si illius spes desit, obstinatum fiet delictum. Ob hanc causam Valentinus, concitatis ad rebellionem Trevirensibus, Legatos Romanos jussit interfici, c *quo minore spe veniæ cresceret vinculum sceleris.* Vertitur in desperationem seditio, ubi

E e 2.

nul-

a Tac. l. 2. Annal. b Tac. l. 2. Hist. c Tacit. lib. 4. Hist.

nullam gratiam sperare licet, maluntque homines factiosi periculi interire manibus, quam carnificis. Ob quas rationes iis etiam parctum fuit, qui Vitellii partibus adhæserant, *ne videlicet a sublata spe veniæ, pertinaciâ accenderentur.* Tali animi magnitudine uti necesse est, quando delinquit concitata multitudo; quomodo fecisse meminimus Regem Ferdinandum Sanctum in Castellæ motibus, & observatum id fuit in Comitibus Guadalajarensibus temporibus Regis Joannis Primi, quando data fuit illis veniæ, qui in bello contra Lusitaniam Regni illius partes secuti fuerant. Quod si Princeps suam perdiderit existimationem, aut apud suos in contemptu fuerit, in eo casu fateor, parum profuturam benignitatem; immo illa ipsa etiam remedia, quæ mala ejusmodi curare debuerant, magis illa exulcerant, & perniciofa reddunt; ubi enim perierit auctoritas, nec pœnæ severitatem Princeps tueri poterit, nec timorem incutere, aut exemplum in seditiosos statuere; atque adeo incommodis cedere oportet, & prudenter, quantum fieri potest, artibus consiliisque factiosorum obviam ire; ut fecit Vocula, cum vires sibi deesse videret ad coercendas tumultuantes *b* Legiones. Eandem ob causam Rex Joannes Secundus Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati restituit.

¶ Nec plus etiam prodesse solent gratiæ & beneficia ad componendos Status, si conferantur à Principe, qui existimationem suam jam perdidit; nam qui ea accipit, aut pusillanimitati ea tribuit, aut rebellionem & tumultu tueri *c* contendit, & interdum alium quærit Regem, cujus patrociniò ea

porrò

a Idem ibid. *b* Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter ambiguos milites & occultos hostes optimum est presentibus ratus, mutua dissimulatione, & iisdem, quibus petebatur, artibus grassari. Tac. l. 4. Hist. *c* Nihil spei, nisi per discordias habeant. Tac. lib. 11 Annal.

porrò conservare possit. Ita fecisse vidimus, qui contra Regem Henricum Quartum conjuraverant: isti siquidem nullis unquam illius beneficiis, quantumvis multis magnisque, devinciri se passi sunt.

§. Quoties verò seditionis flammam sopire Princeps statuerit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipso, ejusque virtute consilium istud proficisci, non ex aliorum persuasione, ut tantò efficacius sit: magis enim populi furor accendi solet, si existimet ab iis, quos circum se habet, inductum fuisse Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

§. Postquam verò venia generalis concessa semel fuerit, constanter eidem insistere debet Princeps, nec ullam unquam præ se ferre offensionem aut acceptam injuriam: sic enim majoribus conjurationibus ansam daret; uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus, cum in quosdam Regni Proceres, a quibus jam ignoverat, quique in Regis Ferdinandi Catholici tutelam se receperant, vellet animadvertere. Tametsi postea, si aliud fortè delictum admiserint, cum omni legis rigore castigare eos licebit, ut contineantur in officio, nec principis benignitate abutantur.

b Nihil in istiusmodi discordiis civilibus festinatione tutius, ubi factò magis, quam consulto opus est: plebs enim animos sumit, & insolescit amplius, nisi mox audaciam suam puniri videat, aut oppositionem experiatur. Semel ausa plura etiam tentat, & cum tempore in apertum se produnt, qui primùm dubii hærebant, & qui nimium confidunt, in discrimen veniunt. Ideò Artabanus magnâ cum diligentia & celeritate Regni sui motus componente studuit. Sicuti seditiones plerunque oriuntur subito, ita subito adhibendum remedium.

E e 3

a Mar. Hist. Hisp. l. 25. c. 7. b Tacit. l. 1. Hist. c Pergit properus, & præveniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiam. Idem. l. 6. Annual.

Magis factò tunc, quàm consulto opus est, antequam radices agat malitia, aut tarditate ac licentiâ incrementum sumat. Ubi semel cædibus, rapinis, aliisque vitiis, quæ seditio secum adfert, assueti homines fuerint, difficulter ad obedientiam iterum & quietem reduci possunt. Probè istud noverat Rex a Henricus, quando defuncto fratre suo Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnaculis occupatis, mox Regno tranquillitatem restituit.

§. Quare cum seditiones & bella civilia nihil aliud sint, quàm infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam b consumit, & exhaurit Principem partim damnis, quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præstare cogitur, prudentis erit, quovis etiam pretio ea componere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catholicum, ut cum Alphonso Lusitanix Rege de iis, quæ in Castellæ Regnum obtinebat, amicè transigeret. c *Quippe in turbas similes, & discordias pessimo cuique plurima vis. Principes in eorum sunt potestate, qui armis præsent, d & civilibus bellis plus militibus, quàm Ducibus licet.*

a Mar. hist. Hisp. lib. 17. c. 14. b *Quod si invicem morderis & comeditis: videte ne ab invicem consumamini* Paul. ad Galath. 5. 15. c Tac. l. 4. Hist. d Id. l. 2. Hist.

SYMBOLUM LXXIV.

ANimantibus à naturâ tributum est, ut ad indidividuorum suorum conservationem incumbant solum, & si lædunt interdum, ob eandem causam potissimum fit, & è ferocitate quædam naturali, quæ rationis imperium nequaquam agnoscit. Contra homo flammâ illâ cœlesti, quæ vitam & sensum ei tribuit, eumque rerum omnium constituit Dominum, instructus facilè sibi persuadet, non idèò solum natum se esse, ut vivat, sed ut fruatur iis omnibus, etiam ultra illos limites, quos ei ratio posuit: unde porrò fit, ut falsâ boni specie inaniter delu-

delu-

delusus, illud in variis inquirat objectis, suamque in iis felicitatem & beatitudinem collocet. Nonnulli in divitiis eam consistere autumant, alii in

deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immò singuli panè in rebus tam variis, quot errores sunt appetitùs & phantasia, quibus ut

potiantur, & felices sint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquieta iis suggerit, tametsi injusta sint. Unde nascuntur homicidia, bonorum direptiones & tyrannides, atque adeo illud etiam, quòd nullum sit injustius animal ipso homine: cumque unus ab alio securus esse nequeat, varia reperta sunt armorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendamque innocentiam & libertatem, & bellum in orbem introductum *b* est. Hanc originem habuit, nisi fortè ex ipso inferno mox à lapsu superbissimorum illorum Spirituum prodierit. Adeo exosum est Deo bellum, ut licet David homo tam justus fuerit, noluerit tamen ab ipso templum extrui, eò quòd multum sanguinis *c* profudisset. Principes prudentes ac moderati illud abominantur, quippe qui probè nôrunt, varios ejus esse eventus atque *d* exitus. Bello ordo & harmonia turbatur Reipublicæ: mutatur Religio: violatur justitia: silent leges: læduntur amicitia & consanguinitas: artes in oblivionem veniunt: perit agricultura: cessant commercia: vastantur civitates & immutantur dominatus. Rex Alphonsus bellum vocat *e* *Estrañamiento de paz, e movimiento de las cosas quedas, e destruimiento de las conpuestas*. Si internum sit bellum, ardenti feбри simile est, quæ statim adurit; si extraneum, venas incidit, per quas divitiarum sanguis effluit, & vires exhalantur ac spiritus. Bellum violentia quædam est rationi, Naturæ, ac fini hominis contraria, hunc siquidem Deus ad suam imaginem condidit, & imperium ei dedit in hæc res inferiores, non ut eas bello

- a* Una & ea vetus causa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum. Sall. in Conf. Catil. *b* Unde bella, & lites in vobis? Ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris. Jacob. 4. 1. *c* Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti; non poteris edificare domum nomini meo. 1 Paral. 22. 8. *d* Varius eventus est belli; nunc hunc, & nunc illum consumit gladius, 2. Reg. 11. 25. *e* Lib. 1. tit. 23. P. 2.

bello destrueret, sed pace conservaret. Non eum creavit belli, sed pacis causa; non ad furorem, sed mansuetudinem exercendam; non ad injuriam, sed ad beneficentiam: quare nudus omnino nascitur sine armis, quibus lædat, & sine duriori pelle, qua se tueatur; ita alienæ opis, gubernationis & institutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior se solo absque industria aliena vivere nequeat. Eadem necessitas & indigentia hominem impulit, ut societatem & amicitiam civilem cum aliis coheret, in qua communi omnium labore necessaria reperirentur vitæ commoda, & felicitas ista politica artioribus amicitia & subsidii mutui vinculis eos invicem astringeret; & ne fortè una aliqua Provincia internis suis elata opibus aliarum communicationem sperneret, inter varias bona illa dispertivit. Triticum Sicilia suppeditat; vinum Creta; purpuram Lydus; sericum Calabria; res odoriferas Arabia; aurum argentumque Hispania, & India occidentales; Orientales Adamantes, uniones, & varia aromata: quo factum denique, ut cupiditas & indigentia opum istarum & deliciarum excitaret commercia, & institutâ inter Nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quædam domus ac communis omnibus; quia verò ad ejusmodi negotiationes necessum erat, ut sese mutuò intelligerent, atq; internos amoris & benevolentia affectus invicem possent prodere, largita est homini Natura vocem articulatam, blandam, & suavem, qua animi sui sensa exprimeret; risum, quo comitatem suam; lacrymas, quibus suam commiserationem; manus, quibus fidem suam, & liberalitatem; genua, quibus obedientiam suam testaretur: quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verùm eas animantes, quas Natura bellicosas esse voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam offensivis, quàm defensivis ad bellum instructæ essent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephanto proboscidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes,

Erinaceo pungentes aculeos. Serpentes & viperas veneno fecit formidabiles, illarum quippe defensio in nostro consistit periculo, & robur à metu nostro accipiunt. In eum finem omnes ferè animantes brutas duriori pelle convestivit, ut se tantò melius tueri possent: Crocodilum lorica texit, serpentes hamato thorace, caneros testis. Ideò largita est omnibus aspectum quendam ferocem, ac vocem horrificam. Pro illis ergo brutum bellum sit, non pro homine, in quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in imis terræ visceribus ferrum, chalybem, aurum argentumque, ne fors iis abuteretur, abdedit: sed & ibi ea reperit, & protulit in lucem, *a ne aut instrumentum in cades mutuas deesset, aut pretium.* Grandis hominum abusus aurum argentumque, quæ Natura vitæ sustentandæ & ornandæ concessit, in ejusdem jacturam & detrimentum impendere.

6. Verùm quia apud homines permultos, ipsis etiam bellis (ut diximus) immaniores plus voluntas & ambitio potest, quàm ratio, adeo ut absque justa causa contendant opprimere alios, iisque dominari, omnino necessarium fuit bellum ad defensionem naturalem: *b nam cum duo sint genera disceptandi, unum per disceptationem, alterum per vim: cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiori, modò justa causa intervenerit, & bona præterea accesserit intentio, & legitima auctoritas Principis: qua tamen in re absque consultatione cum viris doctis statui nihil debet.* Ita Athenienses faciebant, qui prius Oratores suos & Philosophos adhibebant in consilium, ut bella legitimè susciperent: siquidem in nostra est potestate illa exordiri; finem verò iis imponere, non item. Qui citò arma corripit, paulatim plorandi materiam inveniet. *c Mover guerra (inquit Rex Alponus) es cosa, en que deven mucho parar mientes, los que la quier. n fazer ante que la comien-*

Zeno

zen, porque la fagan con razon, e con derecho. Ca desto vienen grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende a los, que asi la fazen. El segundo, porque ellos se esfuerzan mas en si mismos por el derecho, que tienen. El tercero, porque los, que lo oyen, si son Amigos, ayudan los de mejor voluntad; e si enemigos, recelanse mas dellos. Belli periculum suscipi non debet ob causas leves, aut deliciosas, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ; & Longobardos ut irruptionem in Italiam facerent. Ille Princeps tyrannus est, qui propter statum alienum bella movet; justus ille, qui ideò solum, ut sua conservet, aut bona iniquè usurpata vindicet, in eo præsertim casu, quando justitia à tribunali obtineri nequit, & securior est decisio, quæ gladio fit & armis, quam quæ jure scripto, a fraudi & cavillationi obnoxio. Eventus bellorum injustè susceptorum integerrimus judex est, qui victoriam ei tribuit tandem, cui de jure competit. Tantoperè Philippus Secundus jus suum, quod per mortem Regis Sebastiani ad Lusitaniam coronam fuerat consecutus, liquidum esse voluit, ut tametsi Theologorum & Jureconsultorum responsa pro ipso facerent, & jam in confinibus Regni illius esset cum exercitu, adhuc tamen tantisper sustinuerit, donec iterum cum illis ea super re deliberationem instituisset. Princeps, qui sensim & quasi gradatim fortunam suam fabricare meditatur, per bellum eam querat licet, ubi legitima sese obtulerit occasio. Verùm is, qui Status amplitudini suæ convenientes jam quietè possidet, diligenter antè expendat, quid magis conducatur eam in re, coneturque, quoad potest honestis quibusdam mediis bellum declinare, absque jactura tamen auctoritatis suæ & existimationis: nam si hæ paterentur aliquid, detrectando magis illud incenderet. Rudolphus Primus.

E e 6 Impe-

a Castrensis jurisdictio secura, & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Tacit. in vita Agric.

Impérator melius esse aiebat bene gubernare, quàm dilatare Imperium. Nec minor Principis gloria est, armis pacem tueri, quàm bello victorem esse. Felix & fortunatum illud Regnum, in quo armorum existimatio ubertatem conservat; ubi lanceæ olivas & vites sustentant: ubi Ceres Bellonæ galeâ utitur, ut fruges suas tantò securius possit producere. Quò animi magnitudo major est, eo magis is à bello est alienus: novit enim quid maximè fieri oporteat. Illud certum, *a sumi bellum sæpe etiam ab ignavis, & serenissimè cujusque periculo geri.* Quòd si bellum pacis causa inventum est, ut illius beneficio, si fieri potest, hac frui tandem liceat, non debet electio illius à voluntate esse, sed à vi potiùs & *b* necessitate. E cerebro Jovis Bellonam prodiisse finxit Antiquitas, ut significaret, bellum à prudentia, non ab arrogantia animi proficisci debere. Sebastianus Lusitanæ Rex, qui armis appetiit Africam generosæ suæ indoli indulgens magis, quàm consilium secutus, sanguine suo documentum istud in arenis illis inscriptum reliquit. Apes Regem armatum non ferunt, ne bellicosus sit fortè, & Reipublicæ suæ gubernatione neglecta alienis acquirendis sese occupet. Quod si melius perpendissent Franciscus Francorum, & Gustavus Suecorum Reges, nec ille captus fuisset Ticini, nec hic in Lutzensi pugna cecidisset. A dominandi libidine multarum Reipublicarum interitus sumpsit initium. Serò tandem illud agnovit Hannibal, cum Scipioni fassus est, longè melius futurum fuisse, si Dii animos tam modestos hominibus inspirassent, ut Romani Italia, Carthaginenses Africa contenti forent.

§. Principes armis potentes bellum viribus, quantis possunt maximis, prosequi debent, ut citius illud conficiant, uti solebant Romani: productio enim & sumptus auget & pericula. Intereà quoque

a Tac. l. 4, Hist. *b* Pacem habere debet voluntas bellum necessitas. D, Aug. ep. 207, t. 2.

quoque hostis sese exercet, sibi prospicit, & sumit animos. Potentia, nisi cum impetu aliquo agat, auctoritatis suæ jacturam facit. Iis de causis uno eodemque tempore duo diversa bella suscipienda non sunt: distractis enim viribus, tam citò ea confici nequeunt. Nec ulla tanta est potentia, quæ illa diu sustentet, neque tot supersunt viri, qui ea ritè moderentur. Semper in eo elaborarunt Romani (& facit illud idem nunc Turca) ut ne duobus in locis simul bellum gererent. Huc comminationes illæ spectabant, quas Corbulo Parthis intendebat, cum diceret, a *Imperatori suo immotam ubique pacem, & unum id bellum esse.*

Tacit. lib. 15. Annal.

S Y M B O L U M L X X V.

MEdea (ut vellere aureo tantò commodius potiretur) serpentium dentes disseminavit unde enati sunt integri virorum armatorum manipuli, qui vulneribus mutuis se conficiebant. Idem Principes aliqui & Republicæ factitant, perniciosissime orbis Medæ, discordias disseminant inter Principes, ac bella & tumultus in suismet a Statibus colligunt. In his nempe pacem & quietem sibi pollicentur, quam perturbant in Provinciis alienis, sed contra, ac putabant, plerumque evenit. De mundi æquilibrio dicunt Cosmographi, centrum gravitatis tam ex omni parte esse æquale, ut pondus quodcumque etiam minimum terram commoveat: quod idem in bellis accidit, nullum quippe tam longè distat, quin centrum quietis Rerum-publicarum aliarum immutet. Bellum flammæ instar est, quæ uno in loco excitata, mox alia, & propriam sepe domum corripit, pro eo ac venti spiraverint. Prudens Agricola agris suis tempestatem metuit, quam circa montium vertices, etsi longissime distantes, cogi videti potiori jure eas timebit is, qui

E e 7

vaporibus

a *Ventum seminabunt, & turbinem metent. Ose. 8. 7.*

vaporibus submissis alimenta iis subministrat. Sunt qui Batavorum fovent potentiam, sed erit fortasse, quando servitute oppressi suam ipsi deplorabunt

stultitiam; quemadmodum iis accidit, qui augendis Romani Imperii viribus aliquando studuerant. Veneti æmulatione ducti, quòd viderent per Lu-
 sta-

sitanorum navigationes sua in mari Peruco, & in Provinciis Orientalibus impediri commercia. Cairum Legatum quendam miserunt, & artifices formandorum tormentorum æneorum, & navium construendarum peritos, ad armandum adversus Lusitanos Calecuti Regem, Batavis verò persuasere, ut ad Promontorium bonæ spei eorundem navigationibus sese opponerent. Verùm hi consilio tam opportuno usi missis illuc suis Institutoribus, & introductis commerciis, ea Reipublicæ penitus præripuere, cui longè fuisset utilius, Lusitanorum navigationem mansisse integram: ita enim eorundem navigiis uti potuisset tanquam onerariis ad advehendas Orientis divitias, & si portus Regni illius attigissent, incolarum operâ & labore eas perficere, & post majori cum industria & lucro per universam Europam distrahere. Nimirum illa ipsa instrumenta & media, quæ ad securitatem propriam cum damno alieno humana excogitat prudentia, auctori postea accersunt exitium. Sabaudia & Parma Duces belli incendia in Mediolanensi Statu fovere satagebant, sed eorum alter suum proprium evertit penitus, alter verò belli sedem ad se pertraxit. Vnicum malum consilium optimo animo Regis Franciæ impressum effecit, ut seipsum panè metuat, diffidat Matri, Fratri Germano, & toti regno: persuasus scilicet, se suaque sine bello stare non posse, atque adeò à ruinâ Domûs Austriacæ suam dependere salutem & conservationem.

Fœdus Cameracense contra Rempublicam Venetam suasit non nemo Legatus è Franciâ hoc usus argumento, quòd dissensiones illa seminatet inter Principes, ut suam fabricetur fortunam cum aliorum ruinâ, & uniti inter se complures eidem armis eripere, quicquid in terrâ firmâ acquisiverat. Fieri forte potuit, ut tempora illa tales artes exigent, aut quòd Viri prudentes, quibus Senatus ille semper floruit, ejus rei incommoda agnoscerent quidem, iis tamen occurrere non possent,

ob nimiam Senatorum multitudinem aut ne ob-
stendo suspecti aliis haberentur. Est nimirum hæc
Rerumpublicarum infelicitas, ut in illis malitia,
tyrannis, odiorum fomentum, commodorum pro-
curatio, nullâ habitâ Iustitiæ ratione, præcipuum
magisque securum suffragium esse soleat, quod ze-
lum, amoremque in patriam communiter inter-
pretamur, ademptâ viris melioribus rectè agendi
libertate. In illis, inquam, a *Sapientibus quietis &
Reipublica cura: levissimus quisque & futuri improvi-
dus, spe vana tumens* est, cùmque in deliberationi-
bus numerentur potius, quàm ponderentur vota,
& in communitatibus omnibus plures inexperti
& temerarii reperiantur, quàm cordati, gravia in-
de nasci solent incommoda. Etiamnum hodie cum
maximo tranquillitatis publicæ bono, & commu-
ni omnium applausu observari videmus à laudatissimâ
illâ Republicâ bonas regulas politicas, ut po-
te quæ paci universali studuit semper, & constan-
tem cum Principibus finitimis coluit amicitiam,
neque unquam locum dare voluit continuis Fran-
ciæ sollicitationibus, aut bellis præsentibus sese
immiscere. Quâ re non solum Austriacam sibi Do-
mum mirè devinxit, sed semetipsam etiam com-
muni Mattis furori prudenter subduxit, adeò ut
plus eâ ratione profecerit, quàm vi & armis obti-
nere potuisset. Vicinitas majoris potentia non sem-
per damno esse solet, aut fraudi: interdum maris
instar est, quod aliorsum recedit, & Provincias in-
tegras subductis undis Vicino transcribit. Princi-
pes non pauci & Respublicæ conservationem suam
& amplitudinem huic debent Monarchiæ. Pericu-
losæ plenum opus est alex, bella semper poten-
tiori machinari, & hoc solum agere, ut Principa-
tus minores contra illum nunquam non in armis
sint, ut alibi ostendimus. Longè potentiores sunt
Respublicæ à bonâ cum Principibus amicitia,
quàm ab armis & exercitu. Fœminæ sunt astutæ,
quæ

quæ facili negotio animos illorum & voluntates sibi conciliant, & suas moderantur actiones, ad fines suos particulares eas dirigendo. Plus plerunque cum iis velut cum sexu muliebri, quàm cum Principibus aliis connivetur, notâ præsertim Magistratûs naturâ, in quo probi absque culpâ sunt. Ne igitur turbari se finant, si Principis interdum irrationes videant: nam a *amantium ira amoris redintegratio est*. Suasmet potiùs umbras & suspiciones improbent, quibus amicorum fidem quandoq; in dubium vocant, quod vitium multitudinis est, res ipsas non ratione, sed suspicione plerunque inani metientis.

§. Atque artes istæ seminandi discordias, & unum in alterius exitium concitandi, frequentes in aulis sunt & Palatiis, & ferè ex ambitione nasci consueverunt: cùm enim jam distributa sint præmia, & formæ novæ absque aliarum interitu introduci nequeant, per calumniam aut vim eò contenditur. Interdum non nisi æmulatio est, quâ Minister unus invidet alteri excellentes animi dotes, quibus pollet, ideòque hoc agit potissimùm, ut aut officio arceatur, ubi illæ magis elucent, aut ut conceptam de iis opinionem deponant alii. Quem in finem falsa etiam nonnulli aliis imponunt crimina, & si veritas obscurari non potest, utuntur ficto risu, jocis aliisque verbis minùs honorificis, sub quâdam amicitia specie, ut qui jam in rebus levioribus auctoritatem perdidit, eadem postea etiam in gravioribus destituatur. Artificia ejusmodi malitiosa, minusque sincera ipsi quoque auctori pernicioosa sunt; quemadmodum in Hispone ejusque sequacibus prudenter *b* advertit Tacitus. Et tametsi Lucinius Proculus alios *c* criminando, quod facillimum factu est, pravus & callidus, bonos & modestos anteibat: istud tamen tum solet accidere, cùm probitas & modestia intra vitæ privatæ limites sese continent, & honores publicos ac gratiam Principum

a Terentius. *b* Perniciem aliis, ac postremum sibi invenere. Tacit. l. i. Annal. *c* Tacit. lib. i. Hist.

cupum aspernantur; ut facere solent ii, qui suismet diffisi viribus minùs idoneos sese reputant ad negotia publica aliaque majoris momenti pertractanda. Viris talibus malitia solers, & ad occupandos animos intenta, debita virtutum præmia facillè præripit; quomodo Tigellinus factitabat, a *Præfecturam vigilum, & prætorii, & alia præmia virtutum velocius viris adeptus*. Verùm tales artes eâdem, quâ nascuntur, celeritate rursùm intereunt; ut in eodem Tigellino videre fuit, qui *inter stupra concubinarum, & oscula, & deformes mores, sectis novacula faucibus, infamem vitam se davit, etiam exitu sero & inhonesto*.

a Idem lib. 1. Hist. b Idem ibid.

SYMBOLUM. LXXVI.

Vibrat sol lucis suæ radios in speculum conca-
vum, & iidem inde mox ignei emicant (figura præsentis Emblematis) quo significatur in bonâ aut malâ Ministrorum intentione pacem aut bellum consistere. Periculosa est mandatorum, quæ ipsi accipiunt, repercussio. Si pectus iis esset cristallinum, planum & candidum, eâdem cum puritate mandata redderent, quâ acceperunt, immo etiam majore. Quòd si iis chalybeum sit, orbem universum bellis succendent. Eam ob rem Principibus pacis amantibus curæ esse debet, ne ad eam procurandam Ministros adhibeant Martem potiùs spirantes: hi enim, cum gloriam suam & fortunam in armis collocent, omnem captant occasionem belli incendia suscitandi. Non deploraret Corona Franciæ tot dissidia, neque Europa tot Martis calamitates, nisi in illis conservatio gratiæ Regis Christianissimi sita fuisset. Sactæ paginæ memorant, tubas, quibus bellum denunciabatur, Sacerdotibus olim commissas a fuisse, ne modestia & gravitas sacratio-

vi
a Filii autem Aaron Sacerdotes clangent tubis: eritq; hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Num. 10. 8.

vi caussa iis uti permetterent. Animi Principum sinus quidam marini sunt, qui in altissimos fluctus montium instar sese erigunt, si Ministri eorundem

turbulenti Boreæ fuerint; contra, si placidi Zephyri, in summa vivant tranquillitate. Etenim animus generosus, & pacis ac mutæ Principis sui cum aliis

con-

concordiæ amicus : mandata temeraria , & periculosa moderatur, atque emendat; solis exemplo, cuius radii etsi per angulos transeant, expedire tamen se conantur postea à forma illa imperfecta , & in reverbératione sua redire ad Sphæricam. Nec sufficit interdum , quòd intentionem habeant minimè malam , si bellicosi aliàs & Martiales habeantur, quòd ut nemo sibi persuadet, tam fortes animos occasionem neglecturos , aut metus contra eorum fortitudinem arma corripit, aut certè malitia ea velut pallio sese contegit. Prævidit Comes Fontanus, quid ex Rhetorum factione futurum esset in valle Telina , ob confociationem cum Republica Veneta , & propugnaculum extruxit ad ostium Adæ fluvii; pro securitate statûs Mediolanensis : ingressus est Vallem eandem Dux Feria excitus à Catholicis, ut eos contra Hæreticos tutaretur: alibi Dux Osuna in exercitu in mari Adriatico Venetorum arma in Foro Julii aliorum avocare conatus est , & tribus illis Ministris imputata fuere bella , quæ deinde propter Sabaudia Ducis inquietudinem exorta sunt.

§. In iis tamen , qui pacis tractandæ causâ mittuntur , majus hoc solet esse periculum , càm quisque ferè in negotiis naturæ suæ ductum, aut passionem sequatur potius, quàm bonam Principis intentionem. Lupus Harus offensus à Rege Sanctio , cui cognomentum Fortis , egregiè sese ultus est in tractatibus pacificationis inter eundem Regem , & Petrum Tertium Regem Aragoniæ , secus amborum responsa referendo, quo factum , ut utrumque commotiorem redderet , quàm fuerint antea. Maxima Principum infelicitas est , quòd rebus omnibus ipsi coràm præsentibus adesse nequeant, adeoque necesse habeant in multis aliorum uti relationibus, quæ fontibus similes sunt : sicut enim hi terræ metallicæ, qua transeunt, affectiones imbibunt, ita illæ semper ferè malitia , passione , aut affectu Ministrorum inficiuntur , eorumque commoda ac

fines

fines sapiunt. Iisdem conantur assentari Principi, ita eas instituendo : ut ad illorum arbitrium & voluntatem factæ factæque videantur. Ministri, & cum primis Legati, qui rei bene gerendæ apprimè studiosi videri cupiunt, & tanquam ingenio suo penetrent omnia, abripi se sinunt privatis suismet imaginationibus, & ad Principes suos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipsa est, sed quod esse posse ipsi sibi imaginantur. Nimis in suspiciones proni sunt, quas sicut è quavis levissima umbra hauriunt, ita mox fidem iis adhibent : unde graves æquivocationes nascuntur & errores, immò causa præcipua dissensionum, bellorumque inter Principes; siquidem *a in turbas & discordias pessime cuique Ministro multa vis.* Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri se sinant primis Ministrorum relationibus, sed componant eas priùs cum iis, quas ab aliis accipiunt; atque ut de perscriptis ad sese tantò certius formare possint iudicium, perspecta in primis eorundem habeant ingenia & naturas, modum insuper, quo res solent concipere, num videlicet passionibus, aut affectibus privatis duci consueverint; accidit enim interdum, ut Minister amore Regionis, aut Principis, cum quo agit, capiatur, & omnia illi æqua videantur; aliquando comiter acceptus favoribus ejusdem inescari se finit, & ex gratitudine quadam naturali illius partes & causam agit potius, quàm sui Principis. Nonnunquam etiam inanibus rerum simulacris, & rumusculis adversis, per dolum confictis, decipitur, & facile suum etiam fallit Principem: nam nemo a prior ad propinandos aliis errores, quàm qui prior eos hauserit. Ministri benè multi levibus moventur ratiunculis, aut passione aliqua ducti, aut aversione animi, quæ iudicium iisdem perturbat, omnia in malum vertunt. Sunt præterea nonnulli naturâ sic comparati, ut actiones omnes & consilia in deteriorem interpretentur partem;

quem-

quemadmodum alii ita sinceri, ut nihil sinistra cum intentione agi credant. Tam isti, quàm illi perniciosi sunt, & hi postremi quidem non minus, ac alii priores.

Existimans interdum Minister ad obsequii munus pertinere, aut intelligentis & boni communis studio flagrantis nomen se adepturum, si Principi suo hostes ac diffidentes detegat, omnem curam & vigilantiam in suspicionibus collocat, nec quisquam à calamo ejusdem & lingua securus est, atque ut umbras suas & apprehensiones tanto faciat certiores, nimum diffidendo occasionem dat, ut amici convertantur in hostes, & causa in litem abeat cum gravi Principis nocumento, cui longè plus profuisset bona de omnibus existimatio, aut si Minister adhiberet remedia ad curandos, non ad infirmandos hominum animos, & voluntates.

Fatigantur etiam quandoque Ministri Legationibus, atque ut ad familiæ propriæ commoda procuranda reverti sibi liceat, non verentur diffuere omnino Principum inter se amicitiam, aut alia minus sana consilia suggerere.

Falluntur egregiè Principes, qui sibi persuadent, Ministros semper ut Ministros, nunquam ut homines agere. Quod si ita esset, meliora ab iis præstarentur obsequia, & pauciora evenirent incommoda. Attamen homines sunt, neque Ministri munus eos continuò exuit propensione naturali ad quietem & delicias, amore, ira, vindicta, aliisque affectibus, & passionibus, ad quas corrigendas non sufficit semper studium boni communis, & obligatio.

Verùm id diligenter velim animadvertat Princeps, fieri interdum, ut qui Ministros bonos & gnavos fallere nequeant (eò quòd hi in tractando negotio artes illorum & consilia penetrent, videantque quid è re Principis sui sit, quid non) eos traducant tanquam diffidentes, passionibus obnoxios, duros & intractabiles, adeoque illud contentur efficere, ut iis amotis negotia committan-

tur aliis minùs ad eam rem instructis, aut ut cum ipso Principe immediatè ea tractare sibi liceat, cui multa ad speciem æqua proponut, eumque inducunt, ut concedat, quæ ipsi deinde fraudi sunt, & interdum ut Ministrum suum pessundet penitùs. Nemo existimare debet negotiorum cursum mutare se posse, aut Ministri fortunam evertere: ubi enim hoc sperare licuerit, nullus Minister securus erit, nec Principis negotium rectè curabitur; talis enim fiducia contemptum & inobedientiam parit in accusante, & metus criminis imponendi animos Ministro adimit. Quare minus damnum censeo hos fortè errare, quàm leviter admittere adversus eos querelas & accusationes præsertim Exterorum, & licet veræ ex sint, majoris tamen prudentiæ est differre remedium donec istud ascribere sibi nequeat is, à quo profectæ illæ fuerant.

S Y M B O L U M L X X V I I.

AMbæ illæ principes cæli faces, diei noctisque præsides, quantò à se invicem absunt longius, tantò majori consensione, & pleniori luce isthæc inferiora collustrant. Ast ubi concurrunt propius, nil juvat quidem esse fratres, quò minùs præsentia unius alterius impediatur radios, & ex tali Eclipsi nascuntur grandiores umbræ, aliaque terræ incommoda. Conservant & fovent Principes mutuam inter se amicitiam Ministrorum & literarum beneficio; at si coràm de rebus suis inter se communicent, mox ex ipso aspectu umbræ suboriuntur suspicionum & offensarum, quia nunquam unus in alio reperit, quod antea sibi pollicebatur, nec unusquisque suo se metitur modulo, cùm nemo ferè inter eos sit, qui non plus obtendat, quàm ei de jure debeatur. Duellum propè est mutuus Principum conspectus & præsentia, in quo de cæremoniis decertatur, unoquoque poscente primas, & cum altero de victoria contendente. Assistunt certamini

am

amborum familiae, velut bini hostiles manipuli,
 quorum singuli id in votis habent, ut Princeps suus
 & personæ dotibus, & ampliudine palmam ferat;

cūque in tanto numero omnes prudentes esse
 nequeant, quodvis dicitur, aut levissimus ali-
 quis contemptus, facile divulgatus, graviter alios
 offen-

offendit. *a* Ita factum in congressu Regis Henrici, & Ludovici Undecimi Regis Franciæ, in quo cum Hispani splendore & pompa excederent, contra verò vilem Gallorum cultum ac sordes deriderent, animis haud leviter offensis duæ illæ Nationes discesserunt ab invicem, quæ usque id temporis tantæ arctam inter se amicitiam coluerant. Occulta fuere Germanici & Pisonis odia, quoad coram inter se *a* viderunt. Conspectus mutuus Regis Castellæ Ferdinandi Quarti, & Regis Lusitaniæ Dionysii ejus soceri graves peperit dissensiones, uti & ille Regis Philippi Primi & Regis Ferdinandi. Et tametsi ex congressu Regis Jacobi Primi cum Rege Alphonso, atque ex multis aliis similibus insignia nata sunt emolumenta, tutissima tamen via erit, si Principes negotia sua per Legatos conficiant.

s. Qui Principibus magis familiares sunt, ii hoc agunt interdum (ut dictum alibi) ut inter eos, eorumque consanguineos & affines dissidia seminent, cujus rei in historiis nostris multa exempla suppetunt. Lupus Harus inter Regem Sanctium, cognomento Fortem, ejusque conjugem Reginam discordiam concitare conatus est. *c* Famuli Reginæ Catharinæ Matris Regis Joannis Secundi eandem irritabant adversus Infantem Ferdinandum. Alvarus Lara, (ut Regni gubernationem durius obtineret) literis confictis Regi Henrico Primo persuadere voluit, à sorore sua Berengaria ei venenum parari. Quorum commodis serviebat dissensio inter Infantem Sanctium, & Regem Alphonsum Sapientem ejus Patrem, ii vehementer cavebant, ne quas habebant controversias, coram præsentibus componerent. Castellæ Proceres impediabant *d* concordiam inter Regem Joannem Secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Luna illam item, quæ inter Joannem Navarra regem, ejusq; filium Carolum,

F f

Vianæ

a Mar. Hist. Hisp. lib. 23. c. 5. *b* Disceperuntque operis odiis. Tac. l. 2. Annal. *c* Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 6. *d* Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 4.

Vianæ Principem intercedebat. Privati Regis Philippi Primi eidem dissuadebant congressionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Ejuscemodi artes vidimus his nostris temporibus frequentari in Franciâ cum non exiguo detrimento tranquillitatis Regni illius, & totius Christiani orbis. Remedium unicum est, spernere difficultates & incommoda, quæ Ministri Principibus familiares obtendunt, & in mutuum venire conspectum, ubi vis sanguinis occultè operante, mitigantur animi, & in apertum se prodit eorum malitia, qui dissidiorum auctores extitère. His rationibus permotus Rex Ferdinandus Segobiæ coràm convenit Regem Henricum Quartum conjugis suæ fratrem, nihil veritus ex eo periculi, quod se suaque committere videretur Regi offenso, qui aut ex amore naturali, aut ad dissimulandam suam infamiam illud agebat unicè, ut filia sua Joanna in Coronâ succederet; etsi enim de periculis istis satis à suis fuerit præmonitus, cùm tamen ad prudentiæ bilancem ista expenderet, prævaluit omnibus unica illa consideratio, nullâ scilicet vi aut tractatione plus effici posse, quàm præfentiâ.

S Y M B O L U M. L X X V I I I.

Quod in Sirene cernitur, formosum est; quod auditur, suave; quod celat intentio, noxium; & quod infra aquas demergitur, monstruosum. Quis primo aspectu inæqualem istam diversitatem agnosceret? Tantum mentiri oculos, ut fallant animum: tam suavem esse concentum, ut naves impellat in scopulos! velut extraordinarium admirata est Antiquitas monstrum istud; at nullum magis ordinarium: aulæ & loca omnia eorum plena *a* sunt. Quoties homines dulcem & sonoram in ore linguam circumferunt, quâ decipiunt, & Amici gressibus ponunt *b* laqueos?

a Et Sirenes in delubris voluptatis. Isa. 13. 22. *b* Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus. PROV. 29. 5.

queos? Quoties frons exterior amorem præ se fert
& benevolentiam, & animus iram coquit & in-
dignationem? Quot finguntur lacrymæ, quæ ex

gaudio a profluunt? b *Periisse Germanicum nulli ja-*
F f 2 *ctan-*
a *Peractis tristitiæ imitamentis.* Tac. l. 13. *Annal.* b Tac.
lib. 2. *Annal.*

Etantius mœrebant, quàm qui maximè letabantur. Attulerunt ad Julium Cæsarem Pompeji caput, & tamen si hoc illi spectaculum non injucundum esset, lacrymis tamen interiorem animi affectum dissimulavit.

*a Non primo Cæsar damnavit munera visu,
Avertitque oculos, vultus dum crederet, hæsit.
Vtique fidem vidit sceleris, tutumque putavit
Iam bonus esse socer: lacrymas non sponte cadentes
Effudit, gemitusque expressit pectore lato.
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quàm lacrymis.*

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quorundam Principum. Quàm fucati Religionis & boni publici coloribus? Quàm amplis vestiti promissis, & blandis ac amicis sermonibus? Quæ fraudes mutua non latent sub illâ specie, & exterioribus benevolentia indicijis? Angelos sese exhibent, & desinunt in serpentes, qui artus complectuntur, ut mordeant & venenum iis infundant. Meliora sunt sinceri animi vulnera, quàm horum talium oscula. Verba eorum blanda sunt, ipsi verò acuta & jacula. Quoties proditio ab honoribus incepit? Tiberius incensus æmulatione gloriæ tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejusdem moliebatur, totiusq; familiæ Augusti extirpationem, & ad triumphum eum evocavit, ac imperii consortem reddidit. His publicis benevolentia signis animum suum tegere contendebat: ardebat Germanici invidia, magisque ejus gloriam incendebat, ut extingueret promptius: quod oculis patebat, existimatio erat & honor; quod clam suberat, non nisi odiû & d malitia

a Lucan. b Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. Proverb. 27. 6. c Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula. Psal. 54, 22. d Nec ideò sincera caritatis fidem adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque causas, aut fortè oblatas eripuit. Tacit. lib. 2. Annal.

litia. Quò magis sincerum sese cor exhibet, eò plus doli in recessu habet abditum. Non æquè fallunt fontes turbidi, ac limpidiores, qui venenum dissimulant, & puritate suâ ad hauriendum alliciunt. Oportet igitur diligenter advigilet prudentia, ut illas Principum artes tempori penetret, tantoque magis suspectos eos habeat, quanto benigniores & magis benevolos sese ostendunt, & mores suos ac naturam immutant; quomodo Agrippina fecit versis artibus, & asperitate in teneritudinem & blandimenta, ut Neronem ab amoribus ancillæ *a* abstraheret; quæ mutatio ipsi etiam Neroni, & amicis ejus suspecta fuit, adeò ut eum monerent, caveret mulieris *b* insidias. Ad ea potius oportet advertere animum, quæ celare student Principes, quàm quæ palàm produunt; magis ad ea, quæ silentio premunt, quàm ad ea, quæ exterius offerunt. Tradit Elector Trevirensis Archidicæcesis suæ Metropolim Regi Franciæ, ut eam militari firmet præfidio, etsi probè sciret Imperialem urbem esse, & sub protectione hæreditaria Regis Hispaniæ, tanquam Ducis Lutzenburgensis, & Comitis inferioris Burgundiæ, atque adeò non in illam solùm se peccare, sed & in Imperii constitutiones; post verò iis de causis copiæ Regis Catholici urbem illam iterum Francis eripiunt, Electorem casu & fortuito detinent, & tractant omni cum veneratione tali ac tanto Principi debita; & ecce postquam Rex Franciæ jam decem aut octo diebus antè fœdus cum Batavis sancivisset, ad oppugnandas Provincias Belgicas, hunc bello titulum obtendit, etsi post id acciderat, & in dictas regiones signa infert, specie liberandi

F f 3

Ele-

a Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, suum potius cubiculum, ac suum offerre contigendis, quæ prima ætas, & summa fortuna exputerent. Tac. l. 13. Annal. *b* Quæ mutatio neque Neronem fessellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque cavere insidias mulieris semper atrocis, tum & falsa, Tac. l. 13. Annal.

Electoris, amici sui, & in fœderibus socii. Facile occasiones reperit, aut subnasci facit, qui eas studiosè quærit. Malitia luci similis est, quæ per quamcumque rimulam sese penetrat, & tanta in nobis inest ad libertatem propensio, tam cæca nostra ambitio, ut nulla tam sit fucata species, modò ad alterutram illarum collimet, cui non illicò fidem habeamus, sinamusque ab eâ nos decipi. quantumvis à veritate aliena ea sit, & rationi aut experientia adversetur. Italia nondum satis agnoscit consilia Franciæ, quibus sub titulo protectionis dominatum illius affectat, etiam postquam vidit violatam ab eâ fidem publicam, post constitutas tot paces Ratisbonæ, Cherasci, & Monçoni: post invasum item Montferratum, Vallem Telinam, Pinna-rolam, & impositum Monaco militare præsidium. Talia simulacra obtendunt Principes suæ ambitioni, cupiditati, aliisque consiliis minùs rectis, cum iacturâ etiam sanguinis & fortunarum subditorum. Hinc ferè nascuntur omnes bellorum motus & turbæ, quas orbis experitur.

§. Sicut autem ipsa commodorum ratio mutatur interdum, ita & causæ iis prætextæ: hæ namque umbram illis faciunt, & sequi ea solent. Tractat Respublica Veneta armorum societatem cum Grisonibus, obsistunt Galli, ne quid detrimenti caperent confœderationes, quas ipsi cum iisdem aliàs fecerant: abeunt in diversas factiones Nationes illæ, in damnum Catholicorum Vallis Telinæ quorum extirpationem moliebantur Hæretici: conventum eâ super re instituunt Helveti, neque aliud occurrit remedium, quàm ut Hispani cum exercitu in Vallem penetrent, quod longè etiam antè Clementis Octavi fuit consilium, in instructione quâdam datâ Episcopo Velix, cùm illum pro nuntio mitteret ad Cantones Catholicos. Placet idem medium Domino Guffierio, qui Franciæ curabat negotia, suadetque Comiti Alponso Casato Legato Regis Catholici apud Helvetos, Ducem de Feria hortetur literis,

literis, ut cum exercitu regio in Vallem Telinam moveat, ut præcluso hâc ratione Venetis transitu, ipsi à cogitatis suis desisterent. & Vallis ab Hæreticis tuta esset ac libera. Motus his precibus Dux, & periculo communi, quod Statui Mediolanensi, atque universæ Italiæ ab hæresi imminebat, lamentis item, & lacrymis Catholicorum, Vallem Telinam ingreditur, & mox Galli novis rationibus artes mutant, & huic se opponunt consilio, novo sancto fœdere Avenione cum Venetis & Allobrogum Duce, sub specie conservandæ libertatis Italiæ, tametsi hæc magis in eo posita esset, ut transitu illo Hæretici Transalpini prohiberentur, quàm ne Hispani nimis illic potentes evaderent. Cùmque Vallis Telina non nisi simulacrum esset unioni illi callidè obtentum, usi sunt id temporis fœderati armis suis ad distrahenda aliorum consilia, & vim omnem atque conatum, ad opprimendam Rempublicam Genuensem converterunt: Ita rationes prætextæ variantur, prout aliæ atque aliæ commodorum sese dant occasiones.

6. In ipsis denique effectibus falsam obtentum illorum speciem tempus prodit, quia aut non præstatur, quod promissum fuerat, aut eo non agitur loco, quo putabatur. Cogitat Respublica Veneta Gradiscum occupare, & causam præten dit Usocchorum, qui in Croatiâ sunt, incursiones: maris libertatem tueri se velle simulat, & terrâ bellum suscipit.

Sæpenumerò majoris gloriæ divinæ procurandæ titulo sumuntur arma, & eidem officunt potius: interdum specie Religionis, & eandem graviter lædunt: interdum pro tranquillitate publicâ, & eam perturbant: interdum pro subditorum libertate, & eos opprimunt: interdum pro eorundem tutela & defensione, in eosque tyrannidem exercent: interdum pro statu proprio conservando, & alienum occupare satagunt. O Homines, ô Populi, ô Respublicæ, ô Regna! quorum tranquil-

litas & felicitas ex ambitione, & repentino pauperum impetu dependet!

§. Quando fines actionum honesti quidem sunt, incertum tamen, an eos æquè in meliorem partem interpretaturi sint alii; aut quando periculum est, ne si innotescant, obtineri nequeant, licebit eos eâ ratione disponere, ut actiones nostræ diversam quasi speciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honestis causis proficisci. Qua in re nulla fraus ab eo committitur, qui sic agit: rectè enim id facit ac licitè, sed malitiæ solum simulacrum aliquod ante oculos objicit, quo sese ipsa decipiat, ut ne justis consiliis Principis obsistat. Neque verò ulla cogit necessitas, ut scopum, quò intendit aperiat aliis, immò attingere metam certam non posset, nisi eodem tempore in alias collineare videretur.

§. Nec minùs in Rebuspublicis periculosa est species ficta cujusdam zeli, quo simulant nonnulli, se bonum publicum præ oculis habere, & non nisi privatum ac proprium spectant. Prætexunt gubernationis emendationem, ut omnem illius auctoritatem labefactent. Proponunt media, & consilia suggerunt post casum, ut errores commissos, sed postquam medicinam amplius non admittunt, in lucem proferant. Libertatem præferunt, ut populi plausum contra Magistratum sibi concilient, & perturbatam Rempublicam suæ deinde servituti a subjiciant. *b Caterùm libertas, & speciosa nomina prætexuntur, nec quisquam alienum servitium & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet.* Quæ argumenta non dedit Tiberius restituendæ libertatis Romanæ, cum eandem cogitaret *c opprimere?* Eodem artificio usus est Princeps Auriacus

ut

a Vt Imperium evertant, libertatem præferunt: si impetraverint, ipsam aggredientur. Tacit. lib. 16. Annal. b Idem lib. 4. Hist. c Speciosa verbis, re inania, aut subdola: quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad insensius servitium. Tac. lib. 1. Annal.

ut Provincias Belgicas ad rebellionem concitaret: iisdem ejus utuntur posteris, ut Provinciis Unitis dominantur. Tempus maximo cum suo damno eas edocebit, quantum inter legitimum Dominum & Tyrannum interfit, & tunc optabunt a non se contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate maluisse, id quod olim Trevirentibus suavitatis Cerialis. Convolat cæcò quodam impetu populus ad illicitam libertatis fistulam, nec suam agnoscit levitatem, donec amissa penitus libertate servitutis laqueis irretitum se viderit. Moveri se sinit fictis Crocodilorum istorum lacrymis, & minus cautè suas illis fortunas & vitam committit. Quanta per orbem esset quies, si nòssent subditi, sive penes populum, sive penes multos, sive penes unum, summum fuerit imperium, nullam unquam fore gubernationem absque incommodis, & absque aliqua tyrannidis specie! nam etsi speculatio fortè perfectam aliquam Rempublicam excogitaret, cum ea hominum esse debeat, non Angelorum, laudari poterit faciliùs, quàm b evenire. Atque adeò non consistit libertas in hac vel illa gubernationis forma inquirenda, sed in illius potius conservatione, quam longus usus constituit, & experientia approbavit, in qua justitia vigeat, & conservetur quies publica, posito quòd uni alicui dominationis generi parendum sit: nunquam enim libertas plus patitur detrimenti, quàm in ejusmodi mutationibus. Cogitamus interdum gubernationem efficere meliorem, & in aliam pejorem incidimus; uti iis accidit, qui Tiberio & Cajo fuerunt c superstites: & licet fortè etià redderetur melior, longè tamè graviora sunt damna, que transitum illum ab uno dominatu ad alium comitari

F f 5

fo-

a Idem l. 4. Hist. b *Dilecta ex his, & constituta Reip. forma, laudari faciliùs, quàm evenire; vel si evenit, haud diuturna esse potest.* Tac. l. 4. Annal. c *An Neronem extremum Dominorum putatis? idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo superstites fuerant: cum interim instabilior, & savior exortus est,* Tac. l. 4. Hist.

solent, adeoque satius est praesentem tolerare, et si iniquus *a* sit, & in Deo confidere, qui si Princeps sit malus, alium largietur *b* meliorem. Ad divinam illius Providentiam pertinet dare Regna, & divina ejus decreta improbare, quisquis obedire nollet Principibus, quos suo loco posuit. Impius Rex erat Nabuchodonosor, & Deus tamen graves poenas comminabatur, si quis ei parere *c* recusaret. *d* Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & caetera natura mala; ita luxum, avaritiam, aut alios dominantium defectus tolerare debemus. Vitia erunt, donec homines. Quis Principum ab illis omnino immunis erit? *e* Sed neque haec continua; & meliorum interventus pensantur.

a Ferenda Regum ingenia, neque usui crebras mutationes. Tacit. l. 12. Annal. *b* Vltiora mirari, praesentia sequi, bonos Imperatores voto expetere, qualescunque tolerare. Tacit. l. 4. Hist. *c* Quicumque non curaverit collum suum sub jugo Regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus. Jer. 27. 8. *d* Tacit. lib. 4. Annal. *e* Ibid.

S Y M B O L U M L X X I X.

NULLA avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Pstittacus.

a Si me non videas, esse negabis avem.

Tanta ejus est solertia, ut fuerint inter Philosophos, qui dubitarent, num rationis esset particeps. Cardanus de eo sic scribit: *b* Inter aves ingenio sagacitateque praestat, quod grandi sit capite, atque in India caelo sincero nascatur, unde didicit non solum loqui, sed etiam meditari ob studium gloriae. Avis est admodum sincera & candida, quod magnorum ingeniorum est proprium. Attamen candor illius decipi se non sinit, quin potius tempori dolos novit antevertere, adeo ut serpentis, animalis etiam astutissimi & maxime prudentis, illudat artes: nam ut ab insidiis illius

ni-

a Martialis. *b* Cardan.

nidum suum tueatur, mirabili sagacitate eum ex altissimis & tenuissimis arborum ramis suspendit, quemadmodum præsens Symbolum exhibet, ut si

forte per illos serpens tentarit adrepere, ad enecandos pullos, suomet pondere deorsum decidat. Ita decet artem arte, consilium consilio illudere.

Quâ in re eximius Principum Magister fuit Rex Ferdinandus Catholicus uti in omnibus consiliis suis satis ostendit, tum præsertim, cum Germanam de Fox Ludovici Duodecimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad dissolvendam unionem & fœdera, quæ illo inscio, & in ejus præjudicium fecerant inter se Hagenoæ Imperator, & Rex Philippus Primus suus Gener. Nec minori cum sagacitate usus fuit occasione illâ, quam ei offerebat desiderium ejusdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire fœdus, ut tanto esset expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, sic rem omnem instituendo, ut Status Rossilionensem & Cerdaniæ suæ iterum potestati subjiceret: cumque videret Franciæ Regem eo jam sine ingressum in Italiam, & quam periculosus futurus esset vicinus Regno Sicilia, in quod suos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progredetur ulterius, & rupto fœdere bellum ei indixit, ejusque consilia dissipavit, in itâ cum Republicâ Venerâ, aliisque Principibus societate. Atque arma isthæc magis necessaria sunt belli tempore, quam pacis: in illo enim plus ingenium potest, quam ipsa vis; & sane laude dignus est iste belli dux qui spretâ inani gloriâ hostem armis debellandi, astu victoriam ei suffuratur, & consilio triumphat, aut stratagematis, quâ in re nihil omnino adversus jus Gentium committitur: nam a *cum justo bellum suscipitur, ut aperte pugnet quis, aut ex insidiis, nihil a justitiam interest.*

— — — — — *b dolus, an virtus quis in hoste requirat?*

Et quidni fallere eum possis, quem occidere etiam liceat? Magnanimi pectoris est, salutem publicam triumpho anteferre, & securiorem reddere victoriam, neq; eam tam manifesto armorum exponere periculo, cum nulla humano quidem judicio adeo certa videri possit, quin variis casibus sit obnoxia.

6. In conjecturis ad eludenda consilia, artesque hostium, non spectandum est semper, quid vir admodum prudens in ejusmodi negotio ageret (ta-

• D. Aug. 6 Virgil.

m erit

met si illud etiam antevertere consultum fuerit) sed formandum iudicium pro conditione & capacitate personæ, quacum agitur: neque enim convenientissimo semper & prudentissimo modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, cum defuncto Sebastiano Lusitaniæ Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accusabant quod facinus periculi plenum, immo contra militiæ leges suscepisset, quæ in Heroë tam insigni, tamque artium militarium perito omnibus erat admirationi; ipse verò respondit, se quidem periculum illud minime ignorasse, in eo tamen confisum se fuisse, quod negotium sibi futurum esset cum Natione, quæ diuturno pacis usu belli oblita videretur. Ne quidem quando cum viris à prudentia laudatis agitur, certum est semper iudicium & conjectura, quam de actionibus eorundem ex præscripto etiam rationis & prudentiæ concipimus: interdum enim passione, aut affectu se sinunt abripi; & prudentissimi quique maximos subinde submitunt errores, quia ex vana quadam de se præsumptione curam sufficientem non adhibent, aut nimium suæ confidunt sapientiæ, qua facile in viam redire se posse arbitrantur, etsi paullo longius, quàm oportuit, alicubi processerint. Nonnunquam etiam eosdem fallunt ea, quæ ipsi præsupponunt, tempus, & eventus alii; quare tutissimum erit, suum semper suspendere iudicium in iis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentia sua propria: quilibet enim peculiare suas habet rationes, ignotas aliis, & naturæ suæ congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod uni alicui videtur impossibile, alius factu facilissimum iudicat. Nec defunt ingenia, quæ periculosissima quæque tentare audeant. Sunt, quæ rationem ament; sunt etiam quæ eandem omnino defugiant.

6. Artes occultissimæ hostium, aut eorum, qui sub amicitia specie commodis suis privatis consulerent satagunt, eę potissimum sunt, quibus tam calli-

de negotia proponere nōrunt Principi ut non nisi in ejus emolumentum redundare videantur, quæ eidem exitio sunt potius. Quâ in re facilè ejus decipitur probitas, præsertim si aut experientia careat, aut ignoret, quò alii colliment. Quare magna prudentia attentioneque opus est, ut prava consilia in consulentium damnum convertat.

¶ Tametsi verò hostium consilia ratiocinando penetrari soleant, expedit tamen ea etiam investigare per exploratores, præcipua regnandi instrumenta sine quibus Corona nec satis secunda esse potest, nec incrementum sumere, nec bellum ritè administrari: id quod in Vitellio culpatum fuit, utpote a ignaro militia, improvido consilii, quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus. Et sanè, quantum noceat ista ignorare, testis esse potest Germania; multæ insignes rerum bene gerendarum perditæ fuère occasiones, miles sæpe in stativis suis inopinatò oppressus, hoc solo nomine, quòd consilia & itinera hostium satis explorata non haberet. Josue *b* exploratorum utebatur opera, tametsi Deus ipse armorum illius curam gereret. Moyses non nisi Angelo columnam igneam præferente, quæ stativa designaret, castra *c* movebat, & adhuc jussu Dei duodecim misit Exploratores, ut terram promissam *d* coràm inspicerent. Legati Exploratores publici sunt, & salvo jure divino aut Gentium, muneribus ac largitionibus tentare possunt Ministrorum fidem, etsi jurata ea sit, ut expiscentur, quid adversus suum Principem iniquè machinentur alii: hi enim ad secretum minimè tenentur; pro illis verò militat ratio defensionis propriæ naturalis.

S Y M-

¶ Tac. l. 3. Hist. *b* Misit Josue duos viros exploratores in abscondito. Ios. 2. 1. *c* Tollensque se Angelus Dei, qui precedebat castra Israel, abiit post eos: & cum eo pariter columna nubis. Exo. 14. 19. *d* Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis tribubus, ex Principibus. Nu. 13. 3.

SYMBOLUM LXXX.

S Calptores primùm domi suæ marmoreos aptant
 lapides & expoliant, quibus ædificium exorna-
 re cogitant : nam postea majoris id esset laboris, &
 opus imperfectum fieret. Hæc ratione, opinor, forma-
 ti fuere lapides pro templi Salomonici fabrica, ut
 absque

absque strepitu, & instrumentorum sonitu illa poterit erigi. Sic sapientiores Principes consilia sua & decreta maturitate quadam expolire debent, & ad perfectionem adducere: ea enim in arena solum capere, Gladiatoris est potius, quam Principis. Taurus (figura præsentis Emblematis) antequam cum hoste in certamen descendat, secum ipse deliberat, solus se exercet, & cornibus suis arborem impetendo, pugnare ferireque discit. *a Timet, atque eum deficere omnia videntur, qui in ipso negotio consilium capere cogitur.* Verum quia casus non nostro semper modo eveniunt, nec in nostra interdum situm est potestate, eos suspendere aut maturare, prudentiæ erit considerare, num de dilatione deliberandum sit potius, an de festinatione. Etenim negotia quædam sunt, quæ celeritatem in statuendo postulant, alia tempus, & maturam deliberationem, & si in alterutro peccetur, damno ac fraudi id erit Reipublicæ. Consideratio, quæ plus nocementi adfert, quam temeritas, nequaquam proficua est. In casibus subitis arripi debent consilia, non capi. Quicquid temporis deliberando consumitur, aut periculum lacrabitur, aut perdet occasio. Fortuna celerrimè movetur, & homines plerique omnes non nisi lente & tarde: ideo pauci eam assequuntur. Maximam partem de eo, quod jam præterijt, in deliberationem suscipimus, & eventus ipsos consilium sequitur. *b Res nostra feruntur, immo voluntur: ergo consilium sub die nasci debet; & hoc quoque tardum est nimis, sub manu, quod ajunt, nascatur.* Quando tempus negotiis favet, tarditate adjuvatur; at si iis contrarium fuerit, celeritate vincitur, & tum profunt maximè Consiliarii vivaces & ignei. Negotia alia, in quibus tempori locus est, cum maturitate quadam debent peragi: nihil enim magis prudentiæ adversatur, atque celeritas & ira. Male cuncta ministrat impetus, & rerum gerendum examen ac considerationem confundit. Eam ob rem semper fere consilia fervida & temeraria

meraria prima fronte grata sunt ; in executione dura ; in eventibus tristia , & qui ea suggerunt , tamen si primùm audentiores se præbeant , postea tamen , ubi volunt exequi , suis se consiliis implicant : *a festinatio enim improvida est & cæca. b Scelera impetu, consilia mora valescere solent.* Et licet vulgus effectus antè videre cupiat , quàm causas , adeòq; consilia tarda semper incuset , Principem tamen adversùs ejusmodi obtreccationes armatum esse oportet , nam postea successus felicior eas in *c* laudes etiã convertet.

Veruntamen cunctatio tanta esse non debet , ut executionis elabatur occasio , quomodo Valentini Imperatori accidit , qui *inutili cunctatione agendi tempora consultando consumpsit.* In eo peccant Consiliarii minus prudentes , qui negotiorum gravitate perturbati , nec pericula satis agnoscunt , nec certi aliquid possunt statuere , unde omnia metuunt , immò hac ipsa sua ancipiti dubitatione prudentes videri cupiunt. Consilia differunt , donec tempus ipsum ea suppeditet , & ubi decernere incipiunt , jam occasio abiit. Atque ideò maturanda sunt consilia , non approperanda. Quod maturum est , nec à nimia temporis mora , nec à celeritate reprehendi potest. Optimè illud expressit Augustus symbolo , quo utebatur , Delphini in anchora contorti cum hac inscriptione , *d Festina lentè* , cui non repugnat illud Alexandri Magni , *Nihil cunctando* : illud enim de pacis , hoc de belli negotiis debet intelligi , in quo plurimum potest celeritas , qua res maximæ peraguntur. Sanè *Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat : subitus consiliis , sed eventu clarus.* Verùm tamen in bello magna præstare soleat impetus , cavendum tamen , ne cæcus ille sit & inconsultus , is enim initio plerunque validus ,

spa-

a Livius. *b* Tacit. lib. i. Hist. *c* Festinare quodvis negotium gignit errores , unde maxima detrimenta exoriri solent ; at in cunctando bona insunt , quæ si non statim talia videantur , in tempore bona quis esse reperiat. Herod. *d* Tacit. l. 5. Hist.

spatio *a* languescit. Quando res ipsa moram patitur, & deliberationi locus est, plus hæc prodest, quàm *b* temeritas. Quamvis tam in uno, quàm in altero prudentia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu consilia nascantur cœca, canum instar, aut cum difficultatum & incommodorum spinis, velut erinacei, quia nimis tarda sunt.

§. Cùm igitur à manu Principis decreta prodierint, perfecta sint oportet, ut nulla in executione confusio oriatur, aut dubitatio. Etenim Ministri quantumvis prudentes, nunquam ritè exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & malè efformata ad eosdem perveniunt. Imperantis est formam præscribere, inferioris eandem dare executioni; & si in utroque istorum distincta non serventur officia, opus manebit imperfectum. Princeps igitur artificis loco sit, & Minister executoris fungatur operâ. Princeps, qui omnia Ministrorum permittit arbitrio & dispositioni, aut ignorans est, aut officio Principis sese cupit exuere. Malè constitutum Imperium est, ubi penes multos est arbitrium. Immò Imperium non est, quod ab uno solo non regitur. Omnis peribit auctoritas & gubernationis ordo, si penes Ministros arbitrium sit. Tunc solùm suspendere possunt & debent mandatorum executionem, cùm de eorundem injustitiâ evidenter constiterit: prius enim Deo nati sunt, quàm Principi. Quando item mandata Principis ipsius patrimonio, aut estimationi noxia sunt, aut in detrimentum vergunt bonæ gubernationis, & à notitiis facti particularibus dependent, aut cùm ob distantiam, aut alia accidentia status rerum sic videtur immutatus, ut rectè colligere liceat, Principem si hæc antè intellexisset, minimè illa daturum fuisse mandata, neque ullum aliud grave in dilatione sese offert periculum,

a Omnia inconsulti impetus cepta initiis valida, spatio languescunt. Tacit. lib. 3. Hist. *b* Duces providendo consultando, cunctatione sæpius, quàm temeritate prodesse. Idem ibid.

lum, in eo casu differri poterunt, & contra licebit excipere, modestè tamen, & salva reverentia auctoritati illius & arbitrio debita, ea saltem spe, fore ut instructus de re melius ea jubeat, quæ magis expediunt. Id quod fecit Magnus Dux, cum contra mandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapolitanum cum exercitu substitit, expendens nimirum cum animo suo, Italiæ Principes expectare sollicitè; quis demùm exitus futurus esset mutui illius congressûs & alloquii utriusque Regis, Ferdinandi & Philippi Primi sui Generi, & res Neapolitanas periclitaturas graviter, si eas id temporis destitueret. Si tamen Minister certum & exploratum habuerit, Principem tam consiliorum suorum amantem esse, ut errare potiùs malit, quàm instrui, tacere poterit & dissimulare: mera enim foret imprudentia periculo sese exponere, ubi nullum sperare licet remedium. Corbulo a jam castra in hostili loco moliebatur, acceptis tamè à Claudio Imperatore literis, quibus se recipere jubebatur, *re subitâ, quanquam multa simul offenderentur, metus ex Imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios; nihil aliud prolocutus, quam beatos quosdam Duces Romanos, signum receptui dedit.*

Porro iis mandatis, quæ ad materiam Statûs, ut loquuntur, pertinent, accuratissimè & ad amissim Minister obtemperet, necesse est (nisi tamen fortè circumstantiæ jam commemoratæ occurrerint, aut aliàs insigne aliquod & evidens ab executione immineat periculum) nec moveri se sinat argumentis & rationibus propriis: sæpe enim Principum consilia tam altis nituntur radicibus, ut Minister intelligentia eas assequi haud valeat, aut certè ipsi nolunt, ut eas rimetur aut penetret; atque adeò indubio pro parte jussorum semper standum erit, & præsumendum de prudentia Principis, ita omnino expedire. Ob hanc causam Dolabella jussus à Tiberio Nonam ex Africa Legionem adducere, illicò paruit, *b jussa Principis magis, quam incerta belli metuens* tametsi

tametsi aliàs rationes minimè deessent, eut contrà excipiendum videretur. Si cuilibet integrum esset ea, quæ præcipiuntur, examinare & discutere, miserentur omnia, & plurimæ è manibus elaberentur occasiones. Regnum (ut alibi diximus) instrumentum est musicum, cujus fides ad debitam harmoniam & concentum Princeps attemperat, qui digitis suis omnes percurrit, non Minister, qui unam solam impellit, cumque alias ipse non audiat, scire nequit utrum adducta nimis ea sit, an remissa, & facillimè fallerentur, si eam suo genio aptare vellet. Comes Fontanus ea licentia, quam ei sua ætas, zelus, obsequia, & experientia tot ac tantis trophæis ac victoriis coronatæ indulgebant, aliquoties (cùm statum Mediolanensem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi Tertii parere distulit, eò quòd sibi persuaderet, ea non satis expedire, magisque ex amore commodi privati, aut ignorantia Ministrorum profecta fuisse, quàm ex mente Principis. Quòd exemplum secuti sunt postea alii, non absque insigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis Regiæ. Gravissima inde orientur incommoda, si Ministris semper liceret vocare indubium, sitne voluntas Principis, nec ne, id quòd præcipitur; cui rei imprimis occasionem dare solet, si constet, non ipsius esse manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verùm etsi aliena ea sit, semper tamen jussis suis habendus est honos, & obtemperandum, haud secus ac si ab arbitrio & voluntate ipsius Principis profecta essent: aliàs enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zelosa ac prudens solam manum ac sigillum Principis sui suspicit.

§. Quòd si Principes abfuerint longius, & periculum sit, ne mandata tardius, & post ipsos rerum successus perferantur, aut ne casuum varietas (in negotiis belli præsertim) tempus ad deliberandum deneget; aliunde verò certò constet, abituras interim occasiones, prudentia erit, sic præcipere, ut

liberum tamen sit agendi arbitrium, prout tempus & occasio postulaverint. Ne contingat fortè, quod Vespasiano in bello civili contra Vitellium accidit, quando a *ex distantibus terrarum spatiis, consilia post res afferebantur.* Ad quod incommodum evitandum, cum Tiberius Drusum ad gubernandas Legiones Germanicas mitteret, socios eidem adjunxit Consiliarios prudentes, rerumque peritos; quibuscum ipse pro re nata & arbitrio suo consilium *b* caperet. Pari ratione Helvidio Prisco cum in Armeniam ablegaretur, in mandatis datum, *b* *rebus turbidis pro tempore, ut consuleret.* Habuit hoc in more Senatus Romanus, ut ista omnia prudentiæ & arbitrio Ducum permitteret, & hoc solum iis potissimum commendaret, viderent etiam atque etiam ne quid Reipublica detrimenti pateretur. Romanos tamen nequaquam imitatae sunt Respublicae Veneta & Florentina, quæ quòd libertatem suam ab unius solius nollent dependere arbitrio, territæ præsertim exemplo Augusti, qui *c* *arma, quæ in Antonium acceperat, in Rempublicam vertit, frænum Ducibus suis imposuere.*

Hanc auctoritatem liberam certis solent astringere limitibus ii Ministri, qui circa Reges sunt, ut omnia ipsorum nutu & directione peragi necesse sit. Unde porro fit, ut temporis plurimum in deliberando consumatur, & consulta tam tardè proferantur, ut aut executioni mandari nequeant, aut certè suos non consequantur effectus, adeoque sumptus pariter & antevertendi labor penitus perdantur. Accidit etiam nonnunquam, ut dum inter ipsos casus, eorumque notitias & consultationes tantum intercedit temporis, novæ superveniant de rerum statu relationes, cum circumstantiis novis, ut quæ prius statuta fuerant, rursus immutare oporteat, atque ita dies annique labuntur, absque ullo aut consultationis aut operationis effectu.

S Y M-

a Tac. l. 3. Hist. *b* Nullis sati certis mandatis, ex re consul-
81671670 Tac. l. 1. Annal. *c* Id. l. 12. Annal. *d* Id. l. 1. An.

SYMBOLVM LXXXI.

OMnes potentie vires habent certis circumscriptas limitibus, ambitio, commune Naturæ humanæ vitium, infinitas. Ea siquidem quantò pluribus potitur, tantò plura habere desiderat, quin immò nihil aliud est, quàm appetitus quidam igneus, quem

quem cor exhalat, & ab eâ ipsâ materiâ, cui se applicat, robur & incrementum sumit. Vitium illud in Principibus majus est, quàm in aliis: habendi enim cupiditatem imperandi gloria comitatur, quæ ambæ nec rationi cedunt, nec periculo, nec viribus suis metiri se norunt. Quam ob rem probè expendere Principem oportet, quid ferire gladio suo possit, quid scuto suo protegere, illiusque semper meminerit. Coronam suam non nisi finitum & certis arctatum limitibus esse circulum. Rex Ferdinandus Catholicus in omnibus, quæ suscipiebat negotiis causam, dispositionem, tempus, media, & fines ponderabat. Invincibilis videbitur, qui illud solum fuerit aggressus, quod ad effectum perducere poterit. Qui rem factu impossibilem aut nimis difficilem attentat, is potentia suâ limitatâ relinquit vestigia. Consilia frustrata imbecillitatis illius publica quasi instrumenta sunt. Nulla tam potens est Monarchia, quam non magis opinio sustentet, quàm veritas; autoritas potiùs, quàm vires. Appetitus gloriae & dominandi cupiditas præcipites nos agunt, quippe quibus nihil videtur arduum; postea demum incommoda incurrimus, quæ antè animadverta non fuerant. Omnia ferè bella evitari possent, si mox ab initio fines eorundem & media expendere; atque adeò priùs, quàm suscipiantur, oportet ut Princeps vires suas exploratas habeat, cum offensivas, tum defensivas, militiae suæ constitutionem, Duces, quos illi possit præficere, arariorum suorum facultates, quantum subsidii pecuniarii sperare queat à subditis, num eorundem fidelitas in fortuna adversa constans permansura sit, nec ne. Multo item studio, lectione & communicatione adnotata habeat dispositionem & situm provinciarum, mores Nationum, hostium suorum naturas, divitias, auxilia, societates ac fœdera. Uniuscujusque gladium metiatur, & in quo vires ejus consistant, probè examinet. * Henricus Castellæ Rex, ad-

adversa quamvis valetudine oppressus, minimè tamen illud neglexit, quin in Asiam usque frequentes misit Legatos, qui de moribus viribusque Provinciarum illarum ad ipsum referrent. Idem à Moyse factum antequam in terram promissam Israëlitzæ pedem inferrent. Et ne Princeps, quem his formamus Symbolis, illam quoque materiam desideret, generatim quædam illius puncta hic attingam ea brevitate, quam præsens institutum postulat.

§. Natura, quæ in rerum varietate suam prodere voluit elegantiam & vires, non solos hominum vultus, sed & animos variè distinxit, siquidem diversissima sunt & discrepantia inter se Nationum ingenia ac mores. In eum finem aliter atque aliter ipsas causas disposuit: nam aut omnes junctæ in quibusdam operantur Provinciis, aut in his istæ, in aliis aliæ. Geographi terræ orbem in diversa partiti sunt climata, quorum singula certi alicujus Planetæ subjacent dominio, tanquam præcipuæ diversitatis illius causæ ac fonti: & quia Clima primum, quod per Meroën, Insulam Nili, sese extendit, Saturno subest, ajunt populos sub illo degeneres esse nigros, barbaros, rudes, suspicaces, & proditores, qui humana carne victitant.

Qui sub secundo Climate, quod Jovi tribuitur, transitque per Sienen Ægypti civitatem, esse religiosos, graves, honestos & prupentes.

Qui sub tertio, quod subjicitur Marti, & per Alexandriam porrigitur esse inquietos, & bellicosos.

Qui sub quarto, quod subest Soli, & per Insulam Rhodum, ac mediam Græciam extenditur, esse literatos, eloquentes, Poëtas, & ad omnes artes idoneos.

Qui sub quinto, quod transit Romam, Italiamque ab Allobrogibus dividit, & tribuitur Veneri, esse

a Considerate terram, qualis sit: & populum, qui habitator est ejus, utrum fortis sit, an infirmus: si pauci numero, an plures. Num. 13. 19.

esse deliciosos Musicae & lautitiis deditos.

Qui sub sexto, ubi dominatur Mercurius, & transit per Franciam, esse mutabiles, inconstantes, & scientiis deditos.

Qui denique sub septimo, quod subjacet Lunæ, & sese per Germaniam, per Provincias Belgicas, per Angliam porrigit, esse phlegmaticos, amantes conviviorum, piscationis, & mercaturæ. Verum hæc sola causa non videtur uniformis esse semper, neque sufficere: nam sub eodem parallelo aut climate, cum eadem poli elevatione, cum æquali astrorum ortu atque obitu, oppositos videmus affectus, & præsertim in climatibus Hemispherii inferioris. In Æthiopia Sol radiis suis corpora adurit, & nigrâ carbonum instar tingit fuligine; at in Brasiliâ, quæ eandem habet latitudinem, candida ea sunt, & aër temperatus ac suavis. Antiqui zonam torridam ob æstus ejusdem nimios pro incultâ habuerunt, in Americâ tamen temperatissima ea est, & incolis frequens. Et tametsi æterna illa cæli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert dispositio, cum pro vario montium valliumque situ, majores aut differentes experiamur effectus cælestium radiorum, quos ipsi etiam fluvii & lacus contemperant. Illud inficiari nemo potest, admirandam in operibus suis esse Naturam, ut planè videatur interdum quasi data operâ, ad ludendam humani ingenii curiositatem, ab ordinariis causarum legibus ac ratione discedere. Quis causam dederit illius, quod in Malabris regione, a ubi Calecutium est, videmus accidere? Intersecant illam Provinciam altissimi montes in nubes usque porrecti, desinentes in Promontorium, quod Cori dixit Antiquitas, nunc Comorinum vocatur, & licet ab utrâque parte eadem sit poli altitudo, dum tamen cis montes hyems incipit, marisque fluctus intumescunt, trans montes æstatis ardoribus torrentur campi & oppida, & pelagus in malaciam componitur.

G g

Isthæc

• Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 17.

Isthæc igitur diversitas, quæ in Climatibus, situ Provinciarum, aëris contemperatione, & alimentis cernitur, varie discriminant hominum constitutiones, hæ vero ipsas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac dispositionem consequuntur. Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, sanguinei sunt, robusti item, & animosi; unde factum, ut semper ferè Nationibus Meridionalibus dominati fuerint: Assyrii Chaldæis, Medi Assyriis, Parthi Græcis, Turcæ Arabibus, Gothi Germanis, Romani Afris, Angli Francis, & Scoti Anglis. Amant libertatem, uti & ii, qui montes incolunt, veluti Helveti, Grifones, & Cantabri. horum enim temperamentum non absimile est constitutioni eorum qui ad Septentrionem habitant. In Nationibus Soli proximis calor immodicus sanguinem omnino exsiccat; unde locorum istorum incolæ melancholici sunt, & in secretis Naturæ penetrandis profundi, quomodo ab Ægyptiis & Arabibus scientiarum mysteria Nationes aliæ Septentrionales acceperunt. Provincia inter zonam utramque torridam mediæ benigno gaudent cælo, in iisque floret Religio, Justitia, & Prudentia. Verùm quia unaquæque Natio in multis rebus particularibus speciatim differt ab aliis, licèt sub eodem sint Climate, dicam quid de singulis longo usu & studio observaverim, ne præcipua hæc pars desit Serenitati Vestræ, quæ in omnes panè exercet imperium.

§. Hispani Religionem & Justitiam diligunt; patientes laborum sunt; profundi in consiliis, in executione tardi. Animis tam excelsis, ut eos nec prospera attollat fortuna, nec adversa dejiciat. Quæ in iis inest nativa gloria & animi magnitudo, superbiam

asscri-
a Homines, qui frigida loca, Europamque habitant, sunt illi quidem animosi. Arist. l. 7. Polit. c. 7. b Græcorum autem genus, ut locorum medium tenet, sic ex utrâque naturâ præditum, quippe animo simul & intelligentiâ valet. Arist. lib. 7. Polit. cap. 7.

ascribitur & Nationum aliarum præ se contemp-
ptui; cum tamē ea ipsa sit, cui optimē cum omnibus
convenit, & a quæ Nationes alias æstimat, ea ipsa,
inquam, quæ vel maximē rationem ducem sequi-
tur, atque ex ejusdem præscripto facillimē suos de-
ponit affectus & passiones.

Afri astuti sunt, fallaces, superstitiosi, barbari, a-
pud quos nulla viget disciplina militaris.

Itali cauti & prudentes. Nulla species aut imago
virtutis est, quam præ se non ferant in moribus suis
& verbis, ut fines, quos intendunt, & commoda sua
promoveant. Natio gloriosa, quæ olim imperio suo
temporali, nunc spirituali universo orbi dominatur.
Non minùs potentes & idonei ad imperandum,
quàm ad parendum. Animis & ingeniis magni in
artibus tam pacis, quàm belli. Quo magis iudicio
pollent, eò in suspicionem sunt proniores, cum suo-
met & aliarum Nationum detrimento. Vires majo-
res suspectas habent semper ac metuunt, easque ser-
vare conantur in æquilibrio. Nullus educitur gladi-
us, nulla vibratur hasta in Provinciis cæteris, quæ in
ustrina Italiæ primùm fabricata, & probè exacuata
non fuerit.

In Germania religionum varietas, bella civilia
& Nationes istic militantes, animorum candorem
& antiquam ingenuitatem corruperunt; & sicut res
delicatiore si corrumpantur; plus damni accipiunt,
ita ubi exterorum malitia hos infecit populos, ma-
gis suspicaces reddidit eorum animos, magisq; bo-
nos mores pervertit. Apud quosdam fides publica
omniò deficit. Tot ac tantorum malorum metus
sic efferavit animos, ut nec ament inter se, nec
commiseratione tangantur. Sine lacrymis com-
paratio institui non potest inter id, quod fuit ali-
quando illustris illa & heroïca Natio, & id, quod

G g 2

nunc

a Advenientes enim externos benignè hospitio excipiunt, adeò
ut emulatione quadam invicem pro illorum honore certent.

Quos advenæ sequuntur, hos laudant, amicosque Deco-
rum putant. Diod. Sicul. l. 6. c. 9.

nunc est, non minùs vitiis aliarum, quàm armis funditus destructa. Quamquàm illud fateri oportet, apud complures plus Naturam, quàm Exemplum, valuisse; multi siquidem etiamnum candorem retinent, & generosam sinceritatem Majorum suorum, quorum antiquos mores hoc nostro adhuc tempore probitas illorum & nobilitas satis testantur. Verùm tamen si res ita se in Germania habeat, illud tamen negare non possumus, a *plus ibi bonos mores valere, quàm alibi bonas leges.* Omnes artes ibi vigent ac florent. Nobilitas conservatur accuratissimè, quâ de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari potest. Obedientia militaris & tolerantia magna est, animi strenui ac fortes. Periit imperii auctoritas, postquam istud, sui ipsius prodigium, amplitudinem suam & majestatem divisit inter Principes, dissimulavitque multarum Provinciarum usurpationem, & libertatem nimiam liberarum Civitatum, quæ turbaram omnium in Imperio causa fuit, propter mutuam partium corporis tam potentis dissociationem.

Franci humani sunt, affabiles, & bellicosi. Eâdem celeritate, quâ primi eorum succenduntur impetus, intepescunt iterum. Nec intra Regni sui terminos continere se possunt, nec satis se tueri in solo alieno; impatientes ac leves; visu amabiles, intolerabiles moribus; quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minimè convenit. Florent inter eos artes omnes ac scientiæ.

Angli graves sunt ac severi, sibimetipsis placentes, gloriosè mortis adeunt pericula, etsi interdum impetu aliquo feroci & temerario ferantur potius, quàm electione. Quâ terrâ, quâ mari fortes ac validi milites, si longo usu armis assueverint.

Hiberni laborum sunt tolerantes. Artes aspernantur. Nobilitatem suam superbe jactitant.

Scoti constantes & Regibus suis fideles, cùm in

hanc

a Tacitus de more Germanorum.

hanc usque ætatem per sæcula viginti Coronam in unâ familiâ conservaverint. Irarum & vindictæ Tribunal aliud nullum, quàm gladium agnoscunt.

Belgæ industrii sunt, animis candidis & sinceris, idonei ad artes tam pacis, quàm belli, in quibus magnos semper viros terra illa protulit. Amant Religionem & libertatem. Nec sciunt fallere, nec falli se sinunt. Naturæ eorum blandæ metalla sunt liquata, quæ consolidata deinde suspicionum suarum impressiones semper retinent, quo pacto ingenium & ars Mauritiæ Comitissæ impellere eos potuit in odium contra Hispanos, & sub specie libertatis induxit in illud servitutis jugum, sub quo etiamnum hodie vivunt Provinciæ unitæ.

Reliquæ Nationes Septentrionales efferatæ sunt, & indomitæ. Vincere nōrunt, & parca tueri.

Poloni bellicosi, magis tamen ad conservandum, quàm ad acquirendum idonei.

Hungari altos gerunt animos, & privilegia sua tenent mordicùs. Multos item mores retinent earum Nationum, quæ aut contra ipsos, aut pro ipsis arma susceperunt.

Dalmatæ sunt feroces.

Græci vani, superstitiosi, nullius fidei, oblitum nunc, qui & quales antea fuerint.

Asiatici mancipia sunt eorum, quorum subsunt imperio, vitiorum item & superstitionum. Plus evexit & etiamnum sustentat grande illud imperium nostra ignavia, quàm gentis illius fortitudo, plus pœna nostra, quàm ejusdem merita.

Moscovitæ & Tartari ad serviendum nati, celerimè ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam se conjiciunt.

¶ Atque hæc observationes generales non omnia semper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maximè infideli & ingrata reperiuntur Homines aliqui grati ac fideles, siquidem dominatum immutatio, transmigratio ab una Natione ad aliam, conversatio, matrimonia, bellum & pax; atque

adeò hi ipsi motus cælestium sphaerarum, quæ à polis, à zodiaco primi Mobilis imagines cælestes in hæc inferiora derivant, immutant habitudines ac mores, immò ipsam etiam Naturam. Nam si historias consulere libuerit, reperiemus notatos olim fuisse Germanos, quòd nimis alto essent animo; Italos contrà, quòd nimis abjecto & humili: quæ differentia hodie non cernitur. Nationes per vices dominatum exercuere, & dum in iis Monarchia perduravit, floruerunt virtutes, artes atque arma, quæ postea cineribus suis obruit ruina imperii, & simul cum eodem alibi denuò illa renata sunt. Verùm his obstantibus, in Nationibus omnibus semper remanent propensiones aliquæ & affectiones cuique propriæ, quæ exteris etiam (si diu unà commorentur) sensim adhærescunt.

§. Cognitis igitur Nationum moribus, longè poterit Princeps pertractare melius negotia seu pacis, seu belli, & sciet gubernare Provincias exteras, quarum quælibet ad certum gubernationis modum, tanquam naturæ suæ conformem magis propendet. *a Natura enim quoddam hominum genus proclive est, ut imperio herili gubernetur, aliud, ut regio, aliud, ut civili, & horum imperium cuiusque aliud est jus, & alia commoditas.* Non omnibus uniformis est ratio Statûs, sicut nec est medicina, qua curantur. Qua in re sæpe falli solent Consiliarii inexperti, qui existimant regi alios posse secundùm regulas & principia eorum Statuum, quibus illi consiliis suis assistunt. Frænum facile Hispanis, non item facile est Italis & Belgis: & sicut varii sunt modi, quibus curantur, tractantur, & condocesunt equi Hispani, Neapolitani & Hungari, etsi unius sint speciei; ita etiam diversimodè gubernari debent Nationes secundùm naturas suas, mores ac habitudines.

Ex ista diversa gentium conditione inferre licebit, quanta attentione in mittendis Legatis curandum sit Principi, ut ii non solùm ab omnibus donis

instru-

instructi sint, ad representandam ejus personam, & potestatem exercendam, sed etiam, ut eorundem naturæ, ingenium, ac mores consentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quæcum agere debent: nam si hæc desit conformitas, magis idonei erunt ad suscitandum bellum, quàm ad pacem firmandam, magis ad conflandum odium, quàm ad voluntatum studia concilianda. Eam ob rem Deum ipsum suspensum quasi habuit, & dubium electio Ministri alicujus idonei, quem ad populum suum mitteret, atque ideò secum ipse deliberationem instituit: *a quem mittam, & quis ibit nobis?* Aula quælibet Ministro aliquo naturæ suæ conformi opus habet. In Romanâ quidem illa probant ingenia attenta, quæ dissimulandi artem probè noverint, ita ut nec in sermone, nec in vultu ulla se prodat passio; qui sinceri videantur, & astuti sint ac prudentes; qui obligare sciant alios se verò obstringant nemini; humani in tractandis negotiis, faciles in componendis; secreti in iis, quæ moliuntur, constantes in semel statutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæsarea viro indiget, qui absque superbiâ auctoritatem servet: qui loquatur cum sinceritate, cum modestiâ proponat, satisfaciat cum veritate, & cum longanimitate expectet: qui eventus non prævertat, sed utatur iisdem tum potius, cum evenerint: qui denique in promittendo sit cautus, in adimplendo accuratus.

In aulâ Francicâ probabunt ingenia festiva ac læta, quæ seria jocos miscere noverint, quæ promissâ nec spernant, nec valde æstiment, quæ pro mutatione temporis, præsentis tamen potius quàm futuri, aliter atque aliter suas actiones moderentur.

In Angliâ laudantur ingenia gravia & severa, quæ negotia lentè tractent & expediant.

Venetiis in pretio sunt viri facundi & eloquentes, prompti in inveniendis mediis, ingeniosi in ra-

riocinando & proponendo, & astuti in penetrandis aliorum consiliis.

8. Genuæ boni Oeconomi, & partium studiosi, compositionis amici magis, quàm dissidii. Qui sine fastu suam servant auctoritatem. Qui tolerant, & tempori atque occasioni serviant.

9. Helveti eos amant, qui nôrint suo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneribus ac spe conciliare animos, tolerare & sperare: agere enim debent cum Nationibus cautis & suspiciosi, discrepantibus inter se in Religione, in factionibus, & gubernandi institutis: quæ in statuendo decernendoque consentiunt; & consilia eligunt media, quæ suo quæque modo deinde exequitur.

10. Verùm tametsi conditiones istæ valdè idoneæ sint pro quâlibet ex commemoratis jam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia, humanitas, & splendor aliquis, si ea bona corporis dispositio & habitudo comitetur, aliquis item ornatus literarum, notitia linguarum, præsertim Latinæ: ista enim conciliant animos, applausum & existimationem apud externos, & Nationi propriæ auctoritatem pariunt.

11. Porro perinde ac diversi sunt Nationum mores, ita etiam vires. Ecclesiæ vires in cultu, & obedientiâ Christi fidelium consistunt. Imperii robur, in æstimatione dignitatis; Hispaniæ, in peditatu militari; Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

12. Omnes ferè Nationes differunt inter se in armis quæ offensivis, quæ defensivis, cujusque genio ac patriæ dispositioni accommodatis. Quæ in re considerandum imprimis, quæ magis communia sint & generalia & num Provinciæ alicui propria, aliis disparia sint; nec ne, ut quæ validiora sunt, adhibeantur: excellentia enim in unâ armorum specie, aut novitas repentè inventorum adimit sæpe, aut

largi-

largitur Imperia. Suum Parthi dilatârunt, quando sagittis usi sunt Franci, & Septentrionales ferratis lanceis, equitatus velocitate impulsis, fortunæ suæ viam aperuere. Dexteritas gladii exercitata in ludis gladiatoriiis (in quâ plurimum valet iudicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hispani excogitatis variis armorum ignitorum generibus, alium novum orbem suo subiecerunt imperio, & Monarchiam in Europâ erexerunt; in iis enim maxime opus est fortitudine animi & constantiâ, quæ propriæ sunt Nationis istius virtutes. Huic elemento ignis ipsa terra sese opposuit (adeo ut jam omnia elementa quatuor in hominis conspirent ruinam) & adhibitis nunc palis atque ligonibus profecit tantum Batavorum industria, ut Hispanorum fortitudini possent resistere.

In potentiis librandis multa sapè falluntur ingenia, aliqua Italorum præsertim, qui frustra laborant, ut easdem in pari semper æquilibrio sustineant: neque enim illa periculosior est aut potentior, quæ majores habet status, aut plures subditos, sed quæ viribus suis melius uti didicit. Expensa ad bilancem potentia, etsi lanx una deorsum vergat, altera in aëre suspensa hæreat, hanc tamen illa æquabit, aut vincet etiam, si vel unica prudentiæ & fortitudinis drachma accesserit, aut si in illa major ambitio fuerit & tyrannis. Qui cum hoc orbe altiùs fortunam suam extulerunt, eique dominati sunt, exigua habuere principia. Amplitudo Austriacæ domûs multorum concitabat æmulationem, & conspirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Sueciæ, quæ Germaniam servitute oppressura esset, & forte etiam oppressisset Italiam, nisi mors ipsius Regis intercessisset. Metuendæ magis sunt potentia, quæ crescere incipiunt, quàm quæ auctæ jam sunt; in his namque earundem inclinatio naturalis est, sicut in illis earundem incrementum: hæ cum tranquillitate publica conservare se student; illæ verò

cum alienorum dominatum perturbatione altius sese erigere contendunt. Esto, una aliqua potentia in se validior sit, quam alia, non ideò hæc minùs fortis est, quàm illa ad tuendum se & conservandum. Planeta aliquis in domo sua plus efficacitatis habet, quàm alius in sua exaltatione. Nec timores isti potentia vicinæ veri sunt semper ac certi, quin immò non rarò in utilitatem redundant propriam. Timuit Italia, ne fortè ab Occidente servitutis jugum sibi imponeretur, quando Coronæ Castellana uniri vidit Sicilia Regnum: qui timor auctus est deinde non parum, cùm Regnum etiam Neapolitanum accessit, & ambo simul Castellæ obedientiam præstitere; denique desperare omnino visa est, quando Carolus Quintus Imperator Mediolanensem statum Hispaniæ fecit feudatarium; ob ista omnia tamen non amiserunt Principatus suam libertatem, immò tuti adversus Turcarum arma & transalpina, integrum sæculum pace gavisi sunt. Multos inquietos reddidit ac sollicitos propugnaculum ab Hispanis erectum (quod *Fuerte de Fuentes* dicitur) tanquam si Italiæ frænum esset, & usus docuit, non nisi unius defensionis causa, extructum fuisse. Omnes istæ experientia neutiquam sufficiunt ad curandas inanes apprehensiones hypochondriæ istius, quam rationem Status vocare solent, accedentibus præsertim humoribus invidia & æmulationis, ut phantasias suas melancholicas abjiciat. Casalum Rex Catholicus armis suis obsidet, ut exturbet inde Francos, urbemque legitimo suo Domino restituat, ad maturandam pacem & tranquillitatem Italiæ, & mox æmuli de novo fædere adversus eum ineundo cogitant perinde ac si una aliqua urbs occupata, aut perdita in potentia tam ampla momenti quicquam haberet. E falsa ista damnorum & periculorum imminentium in futurum apprehensione, quæ tamen nunquam fortè evenissent, orta sunt alia præsentia longè majora, quàm illa, dum ea remediis antever-

tere cuperent. Suas itaque deponant æmulationes, qui tanta semper curant sollicitudine, ut inter potentias sit æqualitas: hoc enim fieri nequit absque quietis publicæ detrimento. Ecquis orbem in æquali hoc virium æquinoctio ita sustinebit, ut non aliquæ præ aliis ad solstitia amplitudinis accedant propius? Bellum perpetuum foret: nihil enim magis Nationes turbat, quam si semel apud eas invalescant vanæ istæ imaginationes, quæ finem nunquam habent, præsertim cum unio potentiarum inferiorum contra majorem diu durare haud possit, & si hanc etiam prosternerent, quis illas deinde in partitione amplitudinis sic moderabitur, ut contentæ sint singulæ, & non quælibet totum illud sibi deposcat? Quis eas tam conservabit æquales, ut una præ alia incrementum non sumat? Cum membrorum inæqualitate corpus humanum conservatur, quid ni etiam magnitudine unius, & mediocritate alterius Respublicæ conserventur, & Status? Securior Politica est, majores sequi potentias; & ad earum se accommodare Fortunam, quam iisdem sese opponere. Oppositio vires suscitatur, & titulum præbet tyrannidi. Orbes cælestes rapi se sinunt à violentiâ primi Mobilis, cui resistere nequeunt, & illius sequendo motum, cursum suum conficiunt. Dux Toscanus Ferdinandus de Medicis artem potentio rem infestandi Romæ didicit & exercuit adversus Hispaniam novis quibusdam industriis in Franciâ, Angliâ, & Hollandiâ; verum agnovit postea periculum, & hoc documentum dereliquit posteris, ne unquam iis uterentur, id quod etiamnum hodie observant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYMBOLVM LXXXII.

Nonnulli galeas cygnis & pavonibus coronâ-
 runt, ut horum generositate suos excitarent
 animos, & stimularent ad gloriam: alii ursino capi-
 re aut leonino, pelle per humeros defluente, ut hor-
 rorem & metum hostibus incuterent. Hoc præsen-
 ti Sym-

ti Symbolo, quo ostenditur, Principi arma habenda esse in pretio. cristæ loco supra cassidem Erinaceum colloco, cujus aculei non minùs aspectu jucundi ob asperitatem, quàm plumæ Struthionis ob molliem, tuentur simul ac lædunt. Nullus elegantior cultus, quàm si arma armis exornentur. Vanus est purpure splendor opere phrygio elaboratæ, quàmvis auro, unionibus, & adamantibus radiet, inutilis palatiorum familiarque ostentatio, & aularum pompa nisi micantium gladiatorum & armorum fulgor illustres reddat Principes. Non minùs gloriatus est Salomon, sapientissimus Rex, de armamentariis omni armorum genere copiosè instructis, ubi scuta & lanceas magni valoris a reconderet, quàm de sumptuosis vestitiis. Hispanis *b* militares equi sanguine ipsorum cariores erant. Nunc æstimationem illam perdit vehiculorum & rhedarum commoditas, quibus, *c* apud Romanos nisi Senatoribus, & casta & spectata probitatis feminis, aliàs uti non licuit. Quos abusus ut tolleret Carolus Quintus Imperator, moremque equitandi iterum introduceret, in Comitibus Madritensibus anno 1534. sic fertur locutus: *Natura horum Regnorum non domi solum, sed & foris apud exteros ab equitanti peritia in pretio & honore fuerunt, magnamque famam, laudem ac gloriam adeptæ sunt tot præclaris victoriis, quibus hostes suos tam Christianos, quàm infideles debellarunt, acquisivere tot Regna, & dominia, quæ etiamnum sub corona hac nostra perseverant. In laude virorum fortium ponit Scriptura, clypeos d* eorundem esse igneos, volens nimirum innuere, quâ curâ nitentes eos ac bene politos servare studeant; alibi verò ex-

pendit.

a Fecit igitur Rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expenlebantur: trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta. 2. Paral. 9. 15. *b* Trog. *c* Alexan. ab Alex. 1. 8. *c*. 18. *d* Clypeus fortium ejus igneus. Nahum, 2. 3.

pendit, radios eorum à montibus vicinis repercus-
 sos, lampadum accensarum esse a similes. Divino
 etiam lateri elegantiam addere aiebat David gla-
 dium b accinctum. c Vestibus Hannibalis nihil inter
 æquales excellens, arma atque equi inspiciebantur. Ca-
 rolus V. Imperator magis gaudebat militari pom-
 pã, quàm vestibus auro segmentatis. Ottocarus
 Bohemiæ Rex debellatus à Rudolpho Imperatore,
 magno cum splendore veniebat ad obedientiam
 illi præstandam, cumque famuli Imperatorem
 hortarentur, ut pro eo ac suam deceret Majesta-
 tem sese exornaret, respondit: *Armis cincti, mili-
 tavis agminis instar procedite, & palam istis ostendite,
 in armis vos, non in vistitu cultum & elegantiam pone-
 re, ista enim me pariter, & vos potius decent.* Illa Ma-
 jestas auctoritatem Principibus conciliat, quæ ex
 potentiâ nascitur. Pro suâ defensione eos elegit
 populus, id quod significare volebant Navarii,
 quando in coronationibus Reges scuto infidentes
 in altum extollebant: hoc pro throno regio erat,
 pro conopeo ipsum cælum. Scutum subditorum
 Princeps esse debet adversus omnes impetus arma-
 rum, & periculis atque injuriis expositum. Tunc
 & subditorum, & aliorum oculis cultior videbitur
 & elegantior, cum magis armatus incesserit. Ger-
 mani olim d scuto frameaque juvenes ornabant. *Hæc
 apud illos toga, hic primus juvenia honos. Ante hoc do-
 mus pars videbantur, mox Reipublica.* Nunquam
 Princeps refert Principem, nisi cum in armis fue-
 rit. Nulla vestium tessera splendidior, quàm lo-
 ricarum. Nullus aulæ comitatus jucundior oculis,
 quàm milites in certos ordines ac turmas disposi-
 ti, quorum conspectus tum est gratior, cum à Mar-
 tis

a Et ut refulsit sol in clypeos aureos, & areos, resplen-
 duerunt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lam-
 pades ignis. 1. Mach. 6. 39. b Accingere gladio tuo
 super femur tuum, potentissime; specie tua, & pul-
 chritudine tua intende prosperè, procede, & regna.
 Psalm 44. 4. c Tit. Liv. d Tac de more Germ.

vis horrore magis ornati illi sunt, & incedunt onusti rebus ad offensionem, defensionem, & sustentationem propriam necessariis. Militia alio corporis cultu non indiget, quàm suomet apparatu. a *Suppellex pretiosa nihil aliud sunt, quàm onus & impedimentum.* Quod ad præcipuum victoriæ finem magis conducit, id in bello videtur optimum. Eam ob rem cum Scipio Africanus penetravit in Hispaniam, iussit milites singulos tritici tantum humeris deferre, quantum ad dies triginta in victum sufficeret, & palos septem, ad castrorum locum maniendum. Hac tum supellex erat gentis militaris, ita ad incommoda facta & facta, ut urbem pro Senatu Populoque Romano, templa pro Diis extracta crederet, suum verò decus in agris esse subtentoriis & tabernaculis b militaribus. Tali cum disciplina orbi dominari potuit. Delicia, luxus vestium & divitiæ pro aulicis sunt, in militibus hostium cupiditatem excitant. Eam ob causam merito risit Hannibal, cum Antiochus suum ei ostenderet exercitum, cultu corporis elegantem magis, quàm armis fortem, sciscitanteque Rege, num contra Romanos sufficere videretur, acutè Afrorum more respondit: c *Immo vero sufficiet, quantumvis illi etiam cupidi sint. Ne te terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat,* aiebat ad Britannos Galgacus, ut Romanorum metum iis eximeret; & Solimannus Solymis suppetias laturus, ut animos suis adderet, sic fertur dixisse:

d *L'arme, ei destrier d'ostro guerniti, e d'oro
Preda sien nostra e non difesa loro.*

Et tametsi Julius Cæsar non incommodum arbitraretur, si milites sui divites essent, quòd existimaret

a Curt. lib. 5. b *Urbem Senatui, ac populo Romano, templa Diis reddita, proprium esse militiæ decus in castris.* Tac. lib. 3. Hist. c Tac. in vità Agric. d Tass. cant. 9.

stimaret hos tales metu damni in prælio constan-
tiores a fore; ampla tamen spolia venalem faciunt
victoriam, atque arma solâ suâ fortitudine exorna-
ta eam coëmunt: miles enim plerumque magis
sollicitus est de servando eo, quod habet, quàm
de ipsa victoria, qui cupiditate ductus descendit in
prælium, ad debellandum hostem unice intendit
animum, ut spoliis dein potiatur. Spes lucri & glo-
ria magni pectori humano sunt stimuli. O quàm
risisset Hannibal, si horum temporum militiam
suis usurpasset oculis, tam in cultu corporis ele-
gantem ac deliciosam, tam lautitiis instructam, ut
vix currus & equi ad vecturam suppetant. Quomo-
do ille tanto vehiculorum numero superare potuif-
set montium Pyrenæorum asperitatem, & per ni-
ves Alpium viam sibi patefacere? Non exercitus
videntur hodie (in Germania præsertim) sed am-
plissima Nationum colonia, quæ ab uno loco in al-
lium commigrant, ducentes secum Familias inte-
gras, & omnem ædium supellectilem tanquam si
belli instrumenta forent. Similem disciplinæ remis-
sionem in Othonis exercitu b notavit Tacitus.
Nullum est tam opulentum Principis ærarium, nul-
la Provincia tam rebus abundans, quæ ad eos su-
stentandos sufficiat. Æquæ amicis noxii sunt ni-
mirum ac hostibus: quæ laxatio per Ducem Frid-
landum introducta fuit, ut tanto majorem militum
numerum colligeret, integras Provincias eorum
rapinæ permittendo, quod nonnulli ideò factum
existimant, ut eæ sic oppressæ ac debilitatæ con-
tra illius vires insurgere amplius haud possent, aut
ut hæc licentia exercitum ipsum enervaret, Cæcinæ
modum imitatus, cui c *perfidiam meditati, infringere
exercitus virtutem, inter artes erat.*

Atque hic abusus grandia minatur damna, nisi
tem-

a Quòd tenaciores eorum in prælio essent metu damni.
Sueton. b Quidam luxuriosos apparatus convivio-
rum, & irritamenta libidinum, ut instrumenta belli
mercarentur. Tac. l. 1. Hist. c Tac. l. 2. Hist.

tempori adhibeatur remedium, nec desperatum hoc videri debet: etsi enim non minoris sit molis laxatam militiæ disciplinam corrigere, quàm sese opponere hostibus; id quod a Corbulo in Syria expertus fuit: hoc tamen intelligi debet, quando per hostem non licet, aut certè non expedit, tam repentiè ab uno extremo transire ad aliud. Verùm si tempus non desit, nihil prohibet exercitio, severitate, & exemplo ordinem ac disciplinam exercitûs postliminiò reducere: absque illis tribus enim nec ad meliorem formam revocari poterit, nec emendatus diu in eadem disciplina persistere; uti Vitellio accidit, *cujus b miles degenerabat à labore ac virtute, assuetudine voluptatum & conviviorum.* Probè hoc intellexit Corbulo, cùm in Germaniam mitteretur, adeòque *c legiones operum & laboris ignaras, populationibus latantes, veterem ad morem reduxit.* Idem postea fecit cum exercitu in Syria, ubi milites reperit tam artium bellicarum ignaros, ut multi essent etiam *d veterani, qui non stationem, non vigilias inissent, vallum, fossamque quasi nova & mira viserent, sine galeis, sine loriceis, nitidi, & quæstivosi, militiâ per oppida explorâ;* & arcens inutiles, exercitum ad hiberna frigora in castris exercuit. *e Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adesse: laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendere;* cùmque videret multos ob regionis inclementiam signa deserere, *f remedium severitate quæsitum est.* Nec enim ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia prosequeretur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idque usu salubre, & misericordia melius apparuit, quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea, in quibus ignoscebatur. Miles ad ingentes illos labores, & præsentia belli pericula reduci non potest, nisi

a Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviâ militum, quàm contra perfidiâ hostium erat. Tacit. lib. 13. Annal. b Idem l. 2. Hist. c Idem l. 11. Histor. d Idem l. 13. Annal. e Idem ibid. f Idem ibid.

si alio aliquo rigore, aut alio præmio, quæ duo illa adæquet. Principes honoribus ac præmiis bonos Duces efficiunt; Duces verò bonos milites exemplo, rigore, ac liberalitate. Optimè nôrat Gofredus, gloriam & spem commodi augere magnitudinem animi, quando proelium commissurus.

a Conforto il dubio, e confermo chi spera.

Et all' audace ramento i suoi vanti:

Ele sue prove al forte, à chi maggiori

Gli stipendi promise, à chi gli honori.

Ausim propè dicere, militiam bonam esse non posse nisi is, qui præest, prodigus sit aliquantum, & crudelis; ideò fortè Germani Legionem, & quæ ad eam pertinent, baculum Chiliarchæ (*Den Regiment oder Colonellstab*) appellare solent, illo enim regendi sunt milites. Tanto disciplinæ rigore ac severitate suum continebat exercitum Moyses, ut petens aliquando per terram Regis Edom transitum, simul adpromitteret, è suis fore neminem, qui vel aquam ex puteis ipsius hauriret, aut agros cujusquam aut vineas *b* attingeret.

De instauranda collapsa exercitus disciplina antiquitas illustre nobis reliquit exemplum in Metello, dum fuit in Africa, ubi tam corruptum reperit Romanum exercitum, ut milites è stativis suis nolent egredi, signa desererent, & per Provinciam vagantes loca omnia expilarent, ac passim rapinas exercerent, omni utentes licentiâ, quam cupiditas suadebat & luxuria. Omnibus tamen iis sensim remedium attulit artibus militaribus eos exercendo. Vetuit imprimis ne aut panis, aut alius cibus coctus in castris venum proponeretur. Ne annonæ castrensis curatores exercitum sequerentur. Ne gregarij milites iter facientes famulum haberent, aut mulum; pari ratione reliquos quoq; corrigens abusus, ad pristinâ suam fortitudinē & robur, revocavit militiam.

a Cass. can. 20. *b* Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis. Num. 20.17.

litiam. Quæ cura tantum effecit, ut ea sola Jugurthæ terrori esset, eumque moveret, ut per Legatos suam suorumque filiorum vitam illi committeret, reliqua verò omnia Romanorum fidei concrediturum se polliceretur. Arma nimirum spiritus vitales sunt, qui Reipublicæ corpus fovent ac sustinent, vades tranquillitatis publicæ in quibus ejusdem conservatio & incrementum consistit, si instructa bene sint, & disciplinam admittant. Optimè hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando dixit, *a disciplinam majorum Rempublicam tenere, quæ si dilabatur, & nomen Romanum, & Imperium amissum iri.*

Quare cum tantum intersit bonos habere milites, curandum Principibus sedulo ut honore & favoribus eos prosequantur. Militem fortem Saül ferebat in oculis, nec unquam à suo latere dimittebat. Præmium & honor eos reperiunt, facit vero exercitum; *b paucos enim viros fortes natura procreat, bonâ institutione plures reddit industria.* Hæc cura esse debet Centurionum, Chiliarcharum, ac Ducum, perinde ac fuit Sopher Principis exercitus, qui tirones *c* exercitabat; atque adeò supremos Ductores sacræ literæ Magistros militum vocant, quorum videlicet muneris sit eos instruere & erudire; quomodo *d* Putipharem appellant, & Nabuzardan *e* militiæ Principem.

Verum quia istuc ob indulgentiam nimiam Ducum atque incuriam, aliaque in bello impedimenta, haud facilè in praxin redigitur, tempestivè potius præverti deberet; qua in re grandis Principum & Rerumpublicarum est negligentia. Pro literarum studiis collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Monasteria; in militante Ecclesia Semi-

naria
a Alex. Sever apud. lamp. *b* Veget. *c* Sopher Principem exercitus, qui probabat tirones de populo terra. 4. Reg. 25. 19. *d* Madianita vendiderunt Ioseph in Agypto Putihari Eunuchò Pharaonis Magistro militum, Gen. 37. 36. *e* Transtulit Nabuzardan Magister militum in Babylonem. Jer. 39. 9.

naria sunt, in quibus formentur milites spirituales, qui eam defendant; nulla pro secularibus. Solus Turca illud cordi habet, qui eum in finem collectos ex omni Natione pueros certis locis concludit, & in armorum exercitio educari curat, unde post Janizerorum formantur copiae, qui cum alium Patrem, aut Dominum non agnoscant praeter ipsum Turcam, praecipuum Imperii ipsius robur sunt & tutela. Idem facere deberent Christiani Principes in celebrioribus civitatibus, colligendo in Seminariis pueros orphanos, expositos, & alios, ubi instruerentur in exercitiis militaribus, ubi condiscerent fabricari arma, nectere funes, conficere pulverem pyrium, & alia belli munimenta, ut inde postea ad obsequia & officia militaria prodirent aptiores. Possent etiam pueri educari in portibus & armamentariis nauticis, ubi artem navigandi a teneris annis imbiberent, viderentque quomodo construendae triremes & naves, texenda vela, conficiendi rudentes; quo fieret, ut expurgaretur Respublica a sece ista vagabundorum, haberetque quorum opera in artibus militaribus uti posset, sumptibus sustentationis ex ipso diurno singulorum opere collectis, qui si forte non sufficerent, certa aliqua lege sanciri posset, ut ex omnibus piis operibus aut legatis tertia eorum pars assignaretur ejusmodi Seminariis: neque enim minus merentur, qui defendunt altaria, quam qui eadem incensant.

Proderit etiam non parum ad militiam conservandam, si aerarium bellicum dotetur redditibus certis & statis, qui in alios usus non impendantur. Ita Augustus fecit applicando ei rei partem decimam omnium hereditatum & legatorum, centesimam vero rerum venalium; quam institutionem Tiberius postea, deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eo quod subsidio illo aerarium militare a nitere-

Centesimam rerum venalium post bella civilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare aerarium eo subsidio niti. Tacit. l. 1. Annal.

tur. Simili ratione ærarium Neapolitanū dotaverat Petrus Comes de Lemos; at emulatio evertit postea quod zelo optimo & prudentissimo is instituerat.

§. Atque hæc cura non in militia solū adhiberi debet, verū etiam in erigendis propugnaculis, & præsidio firmandis: iste enim sumptus multos alios graviores cavere potest; loci infirmitas invitat hostem, contra vix quisquam oppugnat statum, quem resistere posse arbitratur. Si quod in ludis, spectaculis, & ædificiis prodigitur, hanc in rem insumeretur, quietiores & securiores viverent Principes, & orbis universus majori pace ac tranquillitate frueretur. Diocletianus & Maximilianus Imperatores optimi obsequii loco habebant, quod quidam Provinciae Gubernator pecuniam ad amphitheatri fabricam destinatam muris reparandis & impendisset.

a Ita enim, & tutela civitatis instructæ murorum præsidio providebitur, & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his quæ ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitus circuitione representabit. L. unica, C. de expen. publ. l. 11.

S Y M B O L U M. LXXXIII

ILLA ipsa tellus, in qua eriguntur propugnacula, maximus eorundem hostis est. Per illum lignibus & palis fossæ ducuntur & aggeres, quibus ad expugnationem via sternitur; intra illius viscera occultè sub murorum vallorumque cimento aguntur cuniculi, donec flamma correpti funditus omnia evertant. Solum illud castrum expugnari non potest, quod in aquis situm sævientium undarum furore quaquaversum cingitur, quæ licet illud verberent, unâ tamen etiam defendunt, non dando locum obsidioni navali, totumque foret periculum in maris malacia, si diu constans perduraret. Sic Monarchiæ & a civitates magnâ ex parte bellum gerentes conservantur, eadem imperio potitæ corrumpuntur. Tunc cura vigilat; providentia accincta est gladio; gloria extimulat animos; occasiones fortitudi-

a Arist. l. 7. Pol. c. 14.

nem

nem augent; æmulatio ad majora incendit, & periculum commune sociat voluntates, malosque Republicæ humores evacuat. a *Metus hostilis in bonis ar-*

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

tibus & legibus populum retinet. Nunquam Romani
 extiterè fortiores, nec subditi magis quieti & obe-
 dien-

a Sallust.

dientes Magistratibus, quàm cùm portas urbis uno tempore Pyrrhus, alio Hannibal obsideret. Magnæ alicui Monarchiæ plus periculi à sua potentia imminet, quàm alii à sua imbecillitate; illa enim de viribus suis secura sibi adversus casus futuros minimè prospicit; hæc verò metu sollicita semper arma in promptu a habet. Si disciplina militaris commo- quiescat, nec in continuo servetur exercitio, effœminat otium animos, labefactat ac sternit muros, ærugine obducit gladios, & scutorum ligaturas corrodit; auferunt sensim cum eo delicia, & dominatur ambitio, unde discordiæ oriuntur, ex his verò bella civilia, adeoque experitur Respublica mala omnia, & infirmitates interiores, quas procreat otiositas. Absque aliquo motu res nec crescunt, nec conservantur. Quintus Metellus, accepto nuncio de amissa Carthagine, palàm Romæ in Senatu dicebat, se jam ejus ruinam metuere, postquam Rempublicam illam destructam cerneret. Publius Nasica cùm dicentem audiret, res ob successum illum nunc meliori esse loco, respondit: *Immo vero in majori nunc versantur periculo*; sciebat nimirum, hostiles illas vires velut undas esse, quæ Romam concuterent quidem, sed fortio- rem ac firmiorem efficerent, atque ideò hortatus eos est, caverent, ne semetipsi perderent, b *timens scilicet infirmis animis hostem securitatem, & tanquam pupillis civibus idoneum tutorem necessarium videns esse terrorem.* Suinthila Gothorum Rex in Hispania magnus fuit, & in actionibus suis ac facinoribus gloriosus, quoad bella gessit, simul ac ista desinere, deliciis sese dedidit, ac periit. Rex Alphon- sus Sextus expendens clades, quas à Mauris acceperat, caus- sam sciscitatus est, & responsum illi fuit, à suorum otio & deliciis ista manasse. Quare mox balnea & lautitias alias, quæ vires infringunt, prohibuit. Ob rerum omnium incuriam & segne otium Regum Roderici &

a *Sagittæ ejus acutæ & omnes arcus ejus extenti. Ungula equorum ejus, ut silex. Isa. 5. 28.* b S. August.

& a Witizæ tota panè Hispania Afris in prædam
cessit, donec reflorescente in Pelagio, ejusque suc-
cessoribus militiâ, fortitudo etiam & gloria milita-
ris assidua æmulatione incrementum sumpsere, &
Hispaniam non solum à durissimo illo jugo liberâ-
runt, sed etiam magnæ alicujus Monarchiæ caput
constituerunt. Concertatio inter ordines militares
Castellæ insignes peperit Heroës, quorum potius
studium fuit vincere inter se gloriâ militari, quàm
hostem debellare. Nunquam Domus Austriaca ad
tantum ascendisset fastigium, si otio semper relicta
fuiſſet. Iisdem mediis, quibus eam sternere cogi-
tant æmuli, fortior illa redditur & gloriosior. *b Nam*
pacem agentes tanquam ferrum quod non usurpatur,
splendorem amittunt. Potentiæ minores absque ar-
mis conservari possunt, at non majores: in illis e-
nim non æquè est difficile Fortunam servare æqua-
lem, atque in his, è quibus nisi arma mittantur fo-
râs, intus belli excitatur incendium: uti Romanæ
Monarchiæ accidit. *c Vetus ac jam pridem insita mor-*
talibus potentia cupido, cum Imperii magnitudine adole-
vit, erupitque. Nam rebus modicis, equalitas as facillè
habebatur, sed ubi subactò orbe, & amulis Urbibus Regi-
busque excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit, pri-
ma inter Patres plebemque certamina exarsere. Fortitu-
dinis æmulatio, quæ adversus hostem exerceri
solet, eo deficiente inter ipsas Naturas succendi-
tur. Experti id fuere Germani, quando *d decessu Ro-*
manorum, ac vacui externo metu gentis assuetudine, & tum
æmulatione gloriæ arma in se verterunt. Pax Imperii
Romani cruenta fuit: ex illâ enim bella civilia
e ortum habuere. *f Cherusci nimiam ac marcentem diu*
pacem illacesiti nutrierunt, idque jucundius, quàm tutius
fuit. Per bella in Provinciis Belgicis civilia in His-
paniâ desiere dissidia. Plurimum ejus Monarchiæ
pro

a Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 27. *b* Arist. l. 7. Polit. c. 14.
c Tacit. l. 2. Hist. *d* Idem lib. 2. Annal. *e* *Tacem*
sine dubio post hac, verum cruentam. Tac. l. 1. Annal.
f Idem de more Germ.

profuit palæstra illa & schola martia, ubi doctæ & exercitatæ fuerê tot artes militares: etsi institutio hæc & disciplina hostibus etiam & æmulis communis fuerit, adeò ut omnes ferè Europæ Principes armorum usum ibi didicerint; quamvis item magnorum fuerit sumptuum, bella gerere in Provinciis tam turbatis & longè distitis, cum tantâ sanguinis profusione, & tam gravibus usuris, cum tanto hostium commodo, nostro verò tam exiguo, ut dubitari meritò posset, satiusne esset victos nos fuisse, an vincere; aut num expediret aliquod adhibere remedium, quo extingueretur omnino, aut certè sopiretur ad tempus ignis ille sanguinis aurique sitientissimus, eo fine, ut quod illic inutiliter consumitur, impendatur in vires navales, & stabiliatur Imperium utriusque Maris, Mediterranei & Oceani, foveaturque bellum in Africâ, cujus progressus feliciores ob Italiae & Hispaniæ vicinitatem Monarchiam hanc magis unirent; verùm amor erga subditos illos tam antiquos & bonos, desiderium item è tam vilis servitute, qua titulo libertatis miserè oppressos vident eosdem liberandi, & ad verum Dei cultum reducendi, plus potest, quàm ratio statûs.

Nunc sicuti fortitudinem & gloriam militarem tueri, ubi unus solus imperat, Statuum securitas est; ita periculo non caret, ubi summa potestas ad multos pertinet, quemadmodum in Rebus publicis accidit: nam in ipsismet eorum armis maximum subest periculum, dum supremum multorum arbitrium uni soli committitur. Ab illa ipsa manu, quâ armarunt primùm, jugum iis imponi solet. Vires, quas ipsi contulerunt, libertatem eorundem opprimunt: ita Reipublicæ Romanæ contigit, & inde postea ad omnes ferè reliquas tyrannis permanavit. Ea de causâ, licet valde expediat, arma semper in promptu habere & exercitata, artes tamen pacis securiores sunt, præsertim si corruptus sit populus, & locis distitis à se divisus; nam belli ferocitate fit insolentior, & præstat periculum illi observari ob

oculos, quàm procul illo securum vivere, ut pro sua conservatione tanto magis se uniat. Non minùs secura erat libertas Reipublicæ Genuensis quando montibus utebatur nondum artificio militari munitis, ac nunc, postquam singulari cum industria & labore ingenti effectum, ut eidem tanquam muri inexpugnabiles Reipublicæ deserviant: nimia enim securitas malos generat humores, cives in partes scindit diversas, procreat audaces spiritus, & exteriora media aspernatur; in Rebuspubl. vero, quæ intestinis agitantur dissidiis, plus periculi creant muri, quàm profint; atque adeo tunc solùm utiles erunt, si prudens ille Senatus sic egerit, ac si eos non extruxisset.

S Y M B O L U M. LXXXIV.

Visam quibusdam, Naturam homini non matrem fuisse, sed novercam; magisque se exhibuisse liberalem erga animantes cæteras, utpote quibus certiore indidit instinctum & notitiam mediorum quibus pro defensione sua & conservatione opus habent. Verùm isti non satis suam expenderunt excellentiam, arbitrium suum & dominium in res alias inferiores, siquidem largita est illis Natura intelligentiam quandam velocem, quæ momento unico terram pariter & calos penetrat & memoriam, in qua absque confusione omni, aut perturbatione, rerum tam variarum conservantur imagines: rationem, quæ discernit, unum ex alio colligit. & concludit: iudicium, quod intelligit, ponderat & definit. Propter hanc donorum præstantiam homo imperium tenet in omnes res creatas, & disponit de illis pro libitu, ut ens manibus tam sapientiefformatisartificio, ut instrumenta sint ad omnes artes idonea; & tamen nudus omnino, & absque armis in hanc lucem editus sit, ea tamen pro suo fabricatur arbitrio, ut aut semet tueatur, aut etiam impetat alios. Tellus eum in finem ferrum &

& chalybem ei suppeditat: aqua (quomodo in Sym-
bulo præfenti videre licet) ea cudit: aër focum in-
cendit, ignis denique ea temperat, ita nimirum ele-

menta omnia ejus arbitrio obediunt. Fragili aliquo
lembo maris domat superbiam, & linteo ventos
colligit, ut pro alarum remigio ei deserviant, quibus

H h. 2. fese

se ab uno loco in alium transferat. Intra fistulas areas vim ignis coërcet, unde non minus horrenda jaculatur fulmina, quam ipse Jupiter. a *Multa*, quæ natura impedita sunt, consilio & ingenio expedit: & quia istud Naturæ adminiculo temperat thoraces ferreos, & ferrum in lanceas acuit, industria magis Principem uti oportebit, quam b viribus, consilio magis, quam brachio, calamo potius, quam gladio: nam omnia potentia extrema experiri velle, Gigantum foret insania, qui montes montibus aggersere. Vires majores non semper triumphant. Cursum navis exigua sistit remora. Una civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit Imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum isti fuit, quam in vastissimis Asiæ Provinciis subjugandis. Vires languescunt sensim & consumuntur, ingenium semper perdurat: & si isthoc bellum non geratur, illis non e vincitur. Secure illud bellum suscipitur, quod ingenio geritur: periculosum est & anceps, quod solo robore.

————— d *Non solum viribus æquum
Credere, sæpe acri potior prudentia dextra.*

e *Mens una sapiens plurimum vincit manus.*

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus est, f *se novies à Divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio, quam vi perfecisse.* Nec aliter agere solebat, cum Imperatoria dignitate fungeretur, præsertim ut Provincias longè distitas tueretur, & identidem repetebat, g *Consiliis & astu externas res moliendas, arma procul habenda.* h *Non omnia viribus superantur, non velocitate, non celeritate, sed consilio & sententia.* Victoriis continuis Provinciæ Belgicæ pessum iere: plus enim fortitudo efficere conata est, quam prudentia. Virium loco itaque calliditas succedat & astutia, & hac vincatur, quod illis non potest

a *Quan-*

a *Livius. b Melior est sapientia, quam vires: Sap. 6. 1.*

c *Melior est sapientia, quam arma bellica. Eccles. 9. 18.*

d *Val. Flac. e Eutrop. f Tac. l. 2. Annal. g Idem lib.*

h *Annal. b Cicero. d H*

a Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Africa Hispaniam armis suis infestarunt, Murciae Praefectus in proelio quodam, in quo tota civitatis illius Nobilitas occubuit, victus fuit, & foeminae, re comperta, in virili habitu & armis cinctae per urbis muros se disposuere, quod cum magnae multitudinis speciem praeuisset, ad honestas conditiones victores Mauros adduxit. Eduardus Quartus Angliae Rex dicere solebat, Carolum cognomento Sapientem Franciae Regem nullis instructum armis, solis literis graviora contra se movere bella, quam aut Pater ejus, aut Avus armis fecissent. Ferrum & gladius paucis in locis vim suam possunt exercere, solers rerum negotiatio ubivis efficere potest plurimum. Nec refert Principes abesse ac distare inter se longius; sicut enim arbores mediis radicibus communicant inter se, & uniuntur invicem, sua agendi vi per largum etiam spatium diffusa, ita illi per suos Legatos & artificia quaedam occulta praestare idem poterunt. Vires alienas suas ingenium efficit inuito cum exteris foedere, communis utilitatis intuitu. E privato aliquo cubiculo plus efficere Princeps poterit, quam in campestri agro. Rex Philippus Secundus Madrito discessit nunquam, & orbem in metu & obedientia continuit. Magis prudentia metuendum se fecit, quam virium robore. Infinita prope modum illa est potestas, quae industria utitur. Archimedes totum hunc terrae atque aquae globum machinis suis commoturum se dictitabat; si extra alicubi pedibus posset consistere. Una aliqua grandis Monarchia generali orbis totius dominio facile poti retur, si ad vires ars aliqua atque industria accederet; quod ut ne fiat, permittit primum illud Mobile Imperiorum, ut magnis prudentia deficiat, & in potentia omnia sita arbitrentur. *b* *Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis magis, quam telis & manibus geri solent. Aequè periculosa est potentia cum temeritate, ac temeritas absque potentia.*

§. Bella plurima inter Principes Christianos industria aliqua evitari possent, at judicium damna aut non agnoscit, nec decentes reperit conditiones, quibus ea sat caveat; aut illa non æstimat, excoecata per ambitionem prudentia; aut animi fastus gloriosum ducit ultrò ea subire, adeoque fucata belli gloria se sinit abripi: quod cum sit actio quædam publica, è qua communis omnium dependet conservatio, mensurari non debet inanibus existimationis umbris, sed commodis & utilitatibus publicis; ita tamen, ut nullum interim sit medium, quod ad evitandum bellum Princeps non experiaur, omnes amovens occasiones, antequam nascantur, & si subortæ jam fuerint, eorum sibi voluntates conciliet, qui consilio suo pacem promovere possunt: inquirat media suavia, ad conservandam amicitiam: hostem intra & extra suum Regnum fatiget: consilia ejusdem prævertendo, & societates ac fœdera cum aliis defensionis causa sanciendo, metum ei injiciat. Atque istis humanis mediis divina etiam jungat subsidia orationum & sacrificiorum, summique Pontificis, tanquam communis Christianorum Patris, utatur operâ, sincerè ad ipsum referendo de animo suo & desiderio tranquillitatis publicæ, de acceptâ injuriâ, aut rationibus, quibus ipse movetur ad arma capienda, nisi sibi ritè satisfiat. Unde relatâ porrò causâ ad collegium Cardinalium, & interpositâ auctoritate Sedis Apostolicæ, aut reipsa ad arma non veniretur, aut Princeps causam suam Romæ purgaret, ubi tribunal est, in quo Principum acta dijudicari, & lites decidi debent. Nec hæc ignavia est, sed generositas quædam Christiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas æmulationes ac fœdera, quæ ex iisdem oriuntur.

SYMBOLVM. LXXXV.

Vbi Ursus alveare apum semel nactus fuerit, nihil tunc consultius, quam totum illud aquis immergere; quodcumque enim aliud medium offerret potius, quò minus suo fine, hoc est, favo mellis potiretur, & apicularum aculeos effugeret. Hoc

ipso exemplo Symbolum præsens damna & incommoda exhibet consiliorum mediolorum, usu comperita in eo, quod Herennius Poncius Samnitibus dedit, quando conclusis in angusto aliquo loco Romanis, auctor fuit, ut libere inde exeundi omnibus facerent potestatem: quo consilio dein rejecto suavit, ut omnes obtruncarent, rogatusque causam, cur extrema illa sequeretur, cum media inter utrumque via possit eligi, liberos nimirum eos dimittendo, postquam iis certas leges, tanquam victis prius imposuissent, respondit: ita expedire potius, ut aut liberales sese erga Romanos exhiberent, adeoque hoc insigni beneficio pacem firmam ac stabilem cum iis firmarent, aut vires illorum ita penitus opprimerent, ne contra eos instaurari unquam possent; consilium verò aliud medium nec amicos parere aiebat, nec tollere a inimicos. Ideò Aristodemus Ætholis dicebat: *Romanos aut socios habere oportet, aut hostes, media via nulla est.*

§. In iis casibus, in quibus amicum aut hostem devincire quis cogitat, nihil efficient signa media: nã gratitudo in id, quod intermittitur, conjicit oculos, & facile causam reperit, cur obstrictam se non sentiat. Sic Franciscus Galliæ Rex, postquam leber è captivitate abire permissus fuit, hostilem tamen animum erga Carolum Quintum Imperatorem non deposuit, quia captivitas ista tam libera non fuerat, quàm illa Alphonsi Regis Lusitaniæ, b quem captum in proelio Rex Legionis Ferdinandus humanissimè habuit, & curatum à vulneribus, ac sanitati redditum, liberum abs se dimisit: quæ benevolentia sic illum cepit, ut Regnum suum universum victoris arbitrio permetteret; verùm Ferdinandus conditione repudiata eâ tantùm recepit oppida, quæ in Galæcia paullo antè oblata fuerant. Idem istuc expendit Philippus Dux Mediolanensis, cum captis Aragoniæ & Navarra Regibus (Alphonso Quinto priori nomen

a Neutralitas nec amicos parit, nec inimicos tollit: Polyb. b Mar. Hist. Hisp. l. II. c. 15.

nomen erat) deliberationem instituit, quid illis fieri oporteret, audititq; sententiis, cum alii vellent lytro pecuniario eos esse redimendos, alii certis astringendos conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum securus est, ut magis sibi obstrictos & amicos domum remitteret.

§. Quando Regna bellis civilibus sunt implicata, periculosum est consilium medium, nec in hanc, nec in illam partem declinandi, quod facere contendebat Infans Henricus in motibus Castellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi Quarti, quo facto suos perdidit amicos, nec hostes tamē sibi devinxit.

§. Nec minūs periculosum est promiscuē in totam animadvertere multitudinem, quare consultius videtur, aut cum delictis illius omnino connivere, aut certē in uno aliquo insigne aliquod exemplum statuere. Ob eam causam suasum Germanico in rebellionē Legionum Germanicarum, ut aut nihil militi eorum, quæ peteret, aut a omnia concederet, & quia iis invulsi aliquid, consiliis que mediis usus fuit, reprehendi b meruit. In alia quoque occasione simili Druso auctore fuere, ut aut dissimularet, aut remediis fortioribus ageret. Prudentissimum sanē consilium: vulgus enim inter duo extrema nunquam consistit medium, sed semper excedit in e alterutro.

§. Ubi festinatione res indiget, actum est cum eo, qui nec satis audeat, nec satis sibi providet; quomodo Valenti accidit, qui inter consilia, quæ dabantur, hæsit anceps, nec quicquam certi statuere d potuit.

H h §. In a Periculosa severitas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur in ancipiti. *Republ. Tac. l. i. Annal.* b Satis superque missione, & pecuniâ & mollibus consultis peccatum. *Id. ibid.* c Aliis fortioribus remediis agendum nihil in vulgâ modicum: terrere, n̄ paveant, ubi pertimuerint, impune contemni. *Tac. l. i. Ann* d Mox utrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec providit. *Idem l. 3. Hist.*

§. In rebus bellicis prudens interdum videri cupit metus, & consilia quædam media suggerit, quæ animum addunt hosti, & spatium concedunt, ut sibi antè prospiciat. Id quod Regi Joanni Primo contigit, qui cùm Coronam Lusitanix per mortem Regis Ferdinandi soceri sui ad se devolutam prætenderet, statuit in illud Regnum solus ingredi, jussitque deinde suum sequi exercitum; unde tempus nacti sunt Lusitani, ut arma intereà corripere, quod factum non fuisset, si mox armis eos invasisset, aut belli evitandi causa jus suum ad justitiæ tribunal remississet. Parum comminatio proficit, si manus ictum intentans, armata non sit, & interdum re ipsâ puniat, ubi obedientia deseritur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus respiciunt, nec præsens, & quo sunt animi ardore, audacia & celeritate consiliorum extra terminos abeunt; verùm hoc ipsum sæpè fortunata ea efficit; ita enim teporem effugiunt, & citò expediunt omnia. Hispani contra cunctantur, ut diu multumque considerando procedant cautiùs, & quia nimium prudentes esse cupiunt, hæere solent in mediis, immò dum tempus in consilium vocant, omnino ea elabuntur è manibus.

Itali melius ex utroque commodum aliquod norunt capere, utendo occasionibus, quando se offerunt; contra ac Germani, qui in agendo tardi, & segnes in executione tempus præiens solum in consilium adhibent, nulla præteriti ac futuri habitatione. Pro eventuum varietate mutant & ipsi animum; unde factum, ut fortunam suam non valde ii auxerint, cùm alioqui ejusmodi sit Natio, quæ ob innatam animi fortitudinem dominia sua longè lateque posset extendere. In eandem causam referri potest diuturnitas bellorum civilium, quibus etiamnum hodie conflictatur Imperium, quæ constanti aliquo consilio ac celeritate sopiri jam pridem potuissent; verùm ob consilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habebantur, ingentes ad

Rhenum vidimus exercitus, qui in Franciam usque penetrare potuissent, eamque ad pacem universalem faciendam compellere: quod damnum gravius fuit, quam si ab hoste cæsi fuissent sæpius; nulla enim clades major, quam si exercitus aliquis in seipso sensim intereat. Ea ipsa res proprias vastavit Provincias & loca confinia, per quæ bellum alio transferri debuisset, nunc verò in ipsa Germaniæ viscera immigravit.

§. In aliis civilis gubernationis negotiis locum habere possunt consilia media, tum propter extremorum pericula, tum quia expedit eam semper ingredi viam, unde minori cum incommodo postea (si necessum fuerit) ad unum aliquod extremorum possis accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam constituere, adumbratam per volatum Dædali, qui nec Soli nimium appropinquabat, nec mari, ne aut nimio illius ardore aë quibus utebatur, dissolverentur, aut hujus humiditate madefierent. In iis Provinciis, quarum incolæ natura serviles non sunt, sed ingeniis cultis potius, & animis generosis, populus tam cautè & dextrè regendus est, ut nec indulgentia nimia eum efferat, nec rigor alienet. Aequè periculosum est, oreas & pastomides ei imponere, ac sine frano relinquere, quia a *nec totam libertatem pati potest, nec totam servitutem*; uti de Romanis Pisoni dicebat b Galba. Exequi semper potentiam, est ferream servitutis catenam atterere. Tyrannidis genus est subditos ad normam Reip. famme perfectæ velle redigere, id enim non fert humana conditio. Minime necessarium est, gubernationem esse talem, qualis esse deberet, sed qualis esse potest: neque enim omnia, quæ conveniunt, possibile sunt humanæ imbecillitati. Stul-

H h 6

tum

a Tacit. lib. 4. Hist. b Neque enim hic, aut in cæteris gentibus, qua regnantur, certa dominorum domus, & cæteri servi: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Tacit. lib. 1. Hist.

rum est cupere, ut nulli omnino in Republ. aliqua sint defectus. a *Vitia erunt, donec homines.* Zelus immoderatus multorum errorum causa est iis, qui præfunt, eò quòd cum prudentia conformare se nesciat; uti & ambitio, quando nimirum Principes severi audire cupiunt, & gloriam suam collocatam putant in subditis sic gubernandis, ut ne in minimo unquam à ratione & legibus ipsi desciscant. Periculosus est rigor, qui affectus & ordinarias vulgi passiones non in consilium adhibet: apud illud enim plus dexteritate proficitur, quàm potentia; plus exemplo & mansuetudine, quàm severitate inhumana. In eam igitur curam incumbat Princeps, ut videatur subditos suos reperisse potiùs bonos, quàm effecisse; quam egregiam laudem de Agricolâ in gubernatione Britannia commemorat b Tacitus. Temporibus præteritis ne falli se sinat, ut bonos mores, quos de illis sibi imaginatur, nunc de præsentibus quoque observari velit, nam eadem semper fuit malitia: sed c *vitium est malignitatis humana, vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse.*

Laudamus vetores, præsentibus carpimus annos. d *Et si major olim severitas fuerit & obedientia, hæc tamen ætas eam ferre non sustinet, si mores antiqui in illa immutati fuerint, in quo deceptus Galba vitæ pariter suæ & imperii jacturam d fecit.*

a Idem lib. 4. Hist. b *Maluit videri invenisse bonos, quàm fecisse.* Tacit. in vita Agric. c *Quint.* in dial. de orat. d *Nocuit antiquus rigor, & nimia severitas, cui parere non sumus.* Tac. l. 1. Hist.

S Y M.

SYMBOLVM LXXXVI.

A Nimus humanus contentus minimè fuit rerum
 terrestrium speculatione, quin immò tantæ
 motæ impatiens, quòd rerum cælestium cognitio
 post obitum usque differretur, corporis sese vincu-
 lis exemit, & supra ipsa elementa volatu transcen-
 dit,

dit, ad indagandum per ratiocinationem, quod tactu, visu, & auditu assequi non licebat; adeoque in imaginatione sibi efformavit ideam pulcherrimæ illius fabricæ effingendo sphaeram cum talibus orbibus differentibus, æquantibus, & epicyclis ut diversos astrorum & Planetarum motus scitè exhiberent; & tametsi certus omnino non fuit, num res ita se haberet, hanc tamen consecutus est gloriam, quòd mundum hunc animo nunc nosset concipere, qualis esset, aut quomodo sub aliâ formâ, & dispositione posset constitui. Verùm in ideâ istâ non acquievit, animus immo inquietus & in investigationibus suis periculosus aliam planè diversam postea sibi imaginatus est, ac persuadere voluit aliis, perinde ac si sol centrum esset aliorum orbium, qui circum illum moveantur, & lucem suam ab eo recipiant. Opinio impia & aliena prorsus à ratione naturali; quæ quietem concedit gravibus contra divinas literas, quæ terræ stabilitatem faciunt a perpetuam: contra dignitatem hominis, quasi necessum habeat moveri, ut fruatur Solis radiis, Sol verè minime, ut eos homini communicet, cum tamen (sicut res omnes aliæ creatæ) conditus ille sit, ut eidem assistat & serviat. Certum itaque est, Principem illum lucis, qui ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas collustrare, & præsentia sua iis formam tribuere, circumeundo sine intermissione ab uno Tropico ad alterum tam mirabili artificio, ut omnes terræ partes, si non æqualem calorem, lucem saltem æqualem ab eodem hauriant, quare sapientia divina anteverit damnum, quod futurum esset, si Sol à linea Æquinoctiali non secederet: nam Provincias quasdam radii solares planè adurerent, aliæ nimio rigerent frigore, & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum istud naturale erudit Principes quanti ad utilitatem publicam referet, si ipsi *velocissimi sideris more* Status suos & Provincias absque intermissione obeant, ut

calorem

2. Terra autem in aeternum stat. Eccl 1. 4.

calorem rebus & subditorum affectui *a* impertiant; id quod Propheta Regius indicare voluit, cum dixit, Deum supra Solem suum posuisse *b* tabernaculum, qui nunquam conquiescit, & semper rebus adest. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus Quintus Imperator, non habuerunt aulam certo loco fixam & stabilem; quo factum, ut res maximas ipsimet conficerent, quas per Ministros suos minimè potuissent, qui etsi gnavi satis & solliciti, nunquam tamen id efficiunt, quod efficeret ipse Princeps, si coràm præsens adestet, quia aut mandata iis desunt, aut facultas. Christus Dominus simul ipse ad piscinam venit probaticam, sanitatem reddidit *c* Paralytico quam Angelus annis triginta octo eidem largitus non fuerat: neque enim huic mandatam erat aliud, quàm ut aquam solùm *d* commoveret, & ideò ut Ministro facultatis suæ fines egredi non licebat. Non bene gubernantur Status per solas aliorum relationes, ac propterea fua- det Salomon ut Reges ipsi subditis aures & accom- modent; hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipsos, non apud eorum Ministros, est assisten- tia & virtus *f* divina, quæ comitatur solum sce- ptrum, cui Spiritum sapientiæ, consilii, fortitudinis, & pietatis *g* infundit, immò divinitatem quandam, qua Princeps futura *h* providet, ut nec in iis, quæ o- culis usurpat, nec in iis, quæ auribus percipit, falli
a queat

- a* *Velocissimi sideris more, omnia inviser., omnia audire.*
 Plim. *b* *In sole posuit tabernaculum suum.* Psal. 18. 6.
c *Surge, tollo grabatum tuum, & ambula.* Joan 5. 8.
d *Angelus autem Domini descendebat secun'um tem-
 pus in piscinam: & movebatur aqua.* Ibid. v. 4. *e* *Præ-
 bete aures vos qui continetis multitudines, & pla-
 etis vobis in turbis Nationum.* Sap. 6. 3. *f* *Quoniam data
 est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo.*
 Ibidem v. 4. *g* *Et requiescit super eum Spiritus Domi-
 ni: spiritus sapientia & intellectus: spiritus consilii, &
 fortitudinis: spiritus scientia, & pietatis.* II. 11. 2.
h *Divinatio in labiis Regis.* Prov. 16. 10.

queat. Nihilo minus tamen pacis tempore non videtur omnino inconueniens statuta in certo aliquo loco commoratio, satisque erit Provincias obeundo Status suos semel coram inspexisse: neque enim sufficiunt araria pro sumptibus & impensis ad frequentes aulae translationes necessariis, nec fieri istæ possunt absq; insigni subditorum detrimento, atque adeo quin perturbetur ordo Consiliorum ac Tribunalium, & gubernatio atque iustitia retardentur. Rex Philippus Secundus toto gubernationis suæ tempore vix unquam Madrito pedem extulit. In occasionibus belli magis consultum videtur, ut Princeps ipse coram iis intersit, & ducat subditos suos: ideo enim sacræ paginæ *b* Pastorem eum vocant, ac Ducem; quomodo Deus præcipiens Samueli, ut Saulem inungeret, non dixit in Regem, *c* sed in Ducem supra Israël, indicans, id præcipuum ejus esse officium, & quod olim Reges exercere fuere *d* soliti. Eâ in re populus suum fundabat desiderium, cum Regem peteret, ut esset nimirum, qui ante eum egrederetur, & pugnaret pro *e* eo. Præsentia Principis in bello animos addit militibus. Lacedæmonii existimabant Reges infantes etiâ in cunis ista præstare, & ideo ad prælia eos unâ secum deportabant. Antigonus Demetrii filius sic statuebat, præsentiam suam in navali prælio multis hostium navibus *f* comparari posse. Alexander M. mili-

tum

a Non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet, Is. 11. 3. *b* Suscitabo super eos Pastores, & pascent eos: non formidabunt ultra, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus. Jerem. 23. 4. *c* Unget eum Ducem super Israël, 1. Reg. 9. 16. *d* Rex enim Dux erat in bello. Arist. lib. 3. Polit. c. 11. *e* Rex enim erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis. 1. Reg. 8. 19. & 20. *f* Me vero, inquit, presentem, quam multis navibus comparas? Plur. in Epoph.

tum suorum erigebat animos, ponendo iis ob oculos, quod primus sese periculis a objiceret. Quando Princeps ipse in ejusmodi casu præsens adest, magna sæpe patrantur facinora, quæ in ejus absentia nemo attentare auderet; nec opus est ex aula expectare mandata, unde plerumque ferius illa perferuntur, postquam præterit occasio, & plena semper vanis timoribus aliisque cum circumstantiis, quæ in effectum deduci haud possunt; id quod in Germania experti sæpe sumus non absque insigni boni publici detrimento. Generosos spiritus & altas suscitât cogitationes in animis militum, si Principem, cujus est conferre præmia, factorum suorum spectatorem ac testem habeant. Hoc argumento fortitudinem suorum Hannibal inflamma-
 bat; *b Nemo vestrum est, a jebat, cujus non idem ego spectator & testis, notata temporibus locisque referre possim de-
 tora.* Idem Gofredus faciebat, cum sic milites allo-
 queretur:

*c Di chi di voi no sò la patria, e' l seme,
 Quale spada m' è ignota, ò qual saetta,
 Benche per l' aria ancor sospesa treme.*

Eâ ratione necessum non erit, ut Princeps potentia suæ vires Generali alicui committat, quod tam exploratum est periculum, ut minùs etiam tutum crederetur, quòd eas Tiberius in manibus filii sui Germanici *d* constitueret. Atque hoc ipsum maximè in civilibus seditionibus locum habet, in quibus (ut diximus) præsentia Principis facillimè rebellium componit e animos.

s. Ve-

a Et is vos ego, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui sæpe civem clypeo meo teci. Curt. lib. 8. *b Liv. dec. l. 2. c Tass. can. 20. d In cujus manus tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quàm expectare mallet.* Tac. l. 4. Annal. *e Divus Iulius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Augustus vulsu & aspectu Actiacas legiones exterruit.* Tac. l. 1. Hist.

6. Verùm non qualiscunque belli motus, aut civitatis alicujus jactura movere debet Principem, ut prodeat foràs, & aulam suam deserat, unde in omnia reliqua manat regimen, prout Tiberius expendebat in tumultibus a Germaniæ; cumque alio tempore ipsi obtrectarent, quod non abiret ad componendas Hungariæ & Germaniæ Legiones, b *immortum adversus eos sermones se præbuit fixumque ei fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare.* His rationibus ducebantur, qui auctores erant Davidi, ut ne egrederetur in prælium contra Israëlitas, qui Absalonis partes sequebantur, eò quòd ipsorum fuga, aut clades tantum damnum allatura non esset, quàm ipse in personâ suâ, quæ decem millibus æquivaleret, si aut fugeret aut caderetur, adeoque satiùs fore videretur, ut is præsidio in urbe remaneret, quod & c facit. Quòd si bellum suscipiatur ad injuriam aut despectum vindicandum, aliis

d *Vindictam mandasse sat est.*

Idem videtur, si solius defensionis causa arma sumantur, nec evidens urgeat periculum: tunc enim majorem Principi pariet existimationem si contemnat illud, & defensionem alteri alicui Duci commendet. Quòd si bellum geratur ad aliquid de novo acquirendum, vel occupandum, vehemens censebitur ambitio semet objicere periculis, & majoris est prudentiæ per alium aliquem Fortunam experiri, pro eo ac fecit Rex Ferdinandus Catholicus, occupationem Regni Neapolitani Magno Ducis

a *Neque decorum Principibus, si una alterave civitas turbet, omiſſa urbe, unde in omnia regimen.* Tac. l. 3. Ann. b Tac. l. 1. Ann. c *Egrediar & ego vobiscum. Et respondit populus: Non exhibis: si enim fugerimus, non magnoperè ad eos de nobis pertinebit; sive media pars ceciderit è nobis, non satis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: melius igitur est, ut sis nobis in urbe præsidio.* Ad quos Rex ait: *Quod vobis videtur rectum, hoc faciam.* 2. Reg. 18. 3. & 4. d Claud.

ci, Indiarum verò Hermanno Cortesio committendo. Si belli Dux occumbat, in ejus locum sufficitur alius; at si Princeps pereat, pereunt omnia, ut Regi Sebastiano accidit. Absentia Principum ab aulis periculo non carent. Id experientia in Hispaniâ comprobavit, quando Carolus Quintus Imperator ab illâ abfuit. Nec decet, ut Princeps ad novas Provincias conquiendas suas exponat a discrimini. Idem ipse Sol, cujus figurâ in præsentî utimur Symbolo, nunquam abit ad polos invisendos, quia alter eorum interim in discrimen veniret.

————— *Medium non deserit unquam*

b Cali Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

Regibus apum Natura alas dedit quidem, sed exiguas admodum, ut ne longè à Regno suo secederent. Ad illud solum bellum Princeps procedat, quod intra Imperii sui fines geritur, aut quando evidens periculum illi ipsi imminet. Eam ob causam Mucianus Domitiano Imperatori sua sit, ut Lugduni in Franciâ se contineret, & tum primùm se moveret, cū Provinciarum illarum status, aut Imperium majoribus periculis *c* jactarentur; nec bonum fuit consilium, quod Titianus & Proculus Othoni dedere, ut ne pugnae ad Bedriacum præsens adesset, è cujus successu Imperium *d* dependebat. Fortiorem magisque prudentem in præsentî occasione se nunc exhibet Serenissimus Archidux Leopoldus, qui etsi oppugnari se videat Salefeldii junctis hostium copiis,

a Ne nova moliretur, nisi prioribus formatis, Tac. l. 12.

Annal. b Glau. c Ipse Lugduni vim fortunamque Principatus è proximo ostentaret, nec parvis periculis immixtus, & majoribus non defuturus. Tac. lib. 4. Hist.

d Postquam pugnari placitum, interesse pugnae Imperatorem, an seponi melius foret, dubitavere. Paulino & Celso jam non adversantibus; ne Principem objectare periculis viderentur; iidem illi deterioris consilii perpulere, ne Brixellum conderet, ac dubiis præliorum exemptus, summa rerum & Imperii se ipsum reservaret. Tac. l. 2. Hist.

piis, & longè etiam majoribus, quàm ipse habeat, sua tamen contemnit pericula, & generosâ constantiâ semet tuetur, probè sciens in eventu illo salutem Imperii, & Augustissimæ Domûs Austriacæ consistere: atque adeò primus est in periculis & laboribus militaribus;

a Monstrat tolerare labores,
Non jisset.

¶ Verùm in his quoque casibus opus est belli conditionem expendere; num scilicet Princeps absens Statum suum majori periculo aut interno, aut externo expositurus sit; num fortè successione fam adducturus in discrimen; num fortis sit satis, & armorum capax; & ad ea propensionem habeat: nam si vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus aliena manu efficiet, potentiam suam, & vires alteri committendo, ut in Magnete videmus, qui tangendo ferrum eique virtutem suam communicando, majus elevat pondus, quàm se solo faceret. Quòd si gravis fuerit necessitas, satis erit, Principem in vicino esse, ut arma sua majori cum ardore promoveat, manendo alicubi, unde è propinquo deliberet, statuatur, & mandata det. Ita Augustus faciebat, qui nunc Aquilejam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propiùs assisteret.

• Lucan, lib. 9.

SYM.

SYMBOLUM LXXXVII.

NON semper fortunata est prudentia, nec in-
 fausta semper temeritas, & quamvis a quisquis
 sapit celeriter, non tuto sapiat, expedit tamen interdum
 ingeniis igneis, ut in decernendo primum se-
 queantur *quae*
 & Sophocli.

quantur impetum naturalem, quia si cunctentur, refrigerescunt paulatim, & determinare se rectè nequeunt; nec malè evenire solet (in bello præsertim) si ferri se sinant occulta illa vi caussarum secundarum, quæ si ingenia non cogat, movet tamen, ut cum eadem non infeliciter operentur. Divinus quidam Genius iis adest actionibus, quæ suscipiuntur audaciùs, nimirum

Audaces fortuna juvat.

Scipio in Africam trajicit, & ultrò se credit fidei Africanæ Siphacis, vitam suam & salutem publicam urbis Romæ in apertum adducendo discrimen: Julius Cæsar in exigua aliqua navicula furori Adriatici maris se committit, & utrique sua feliciter cedit temeritas. Non omnibus à prudentia satis cavere potest, nec res grandes susciperentur, si eventus omnes & pericula in deliberationem illa traheret. Gaspar Borgias Cardinalis ementito habitu Neapolin ingressus est, cum plebem inter & Nobilitatem seditionem exortam intelligeret: periculum grande erat, cumque è Comitibus aliqui media quædam ei proponerent, quibus securitati suæ magis consuleret, respondit animo planè libero & generoso: *Nullum nunc in ista occasione deliberandi tempus est, aliquid casui permittendum.* Si post magna patrata facinora, in conjuncta simul pericula conjiceremus oculos, non ea aggredieremur iterum.

* Jacobus Rex Aragonius, cum mille peditibus, equitibus trecentis & sexaginta urbem Valentiam obsidete ausus est, & licet omnibus expeditio hæc temeraria videretur, immò impossibilis, deditio tamen facta. Consilia audacia ex eventu ferè judicantur, si feliciter exeunt, laudantur à b prudentia, & damnantur ii, qui tutiora suaserant. Nullum est judicium, quod aut in celeri temeritate, aut cum moderatè agit, cavere sibi satis possit, quia ab eventibus futuris, & sagacissimæ etiam providentiæ in-

Mat: Hist. Hisp. l. 12. c. 19. b *Fortuna in sapientiam cecidit.* Tac. de more Germ.

certis dependent. Interdum temeritas occasionem antevertit, & subsequitur moderatio, interdum inter utramque transit illa subito, nec capillum habet in occipite, quo detineri possit.

Fronte capillata est, sed post occasio calva.

Omnia ab æterna illa providentia dependent, quæ ad agendum nos efficaciter impellit, quando ad ejusdem dispositionem & effectum divinorum decretorum ita expedit, & tunc consilia audacia non nisi prudentia sunt, errores verò rectitudo ipsissima. Si Monarchiæ alicujus superbiam velit deprimere, ne instar Babiloniæ turris cælum tentet contingere, confundit consilia & linguas Ministrorum, ne consentiant inter se; adeo ut si unus calcem petat, alius aut id non intelligat, aut arenam illi porrigat. In præmaturo eorum obitu, qui cum summo imperio præsumunt aliis, non eum finem præ oculis habet, ut vitæ filum iis abrumpat, sed ut majestatem illam humi sternat. Spiritus sanctus victoriam Davidis à Goliatho reportatam referens, non dicit, lapide corpus ejus dejectum fuisse, sed ejus exultationem. At si contra Monarchiam aliquam evehere cogitet, creat illa ætate magnos Duces & Consiliarios, aut facit eligi, & occasionem iis præbet exercendæ fortitudinis, & consilii sui dandi aliquod specimen. *Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis potius, quam telis ac manibus geruntur.* Tunc examen apum in ipsas cassides immigrat, & florent arma, uti floruit in monte Palatino venabulum Romuli apro intentatum. Ictus etiam errans Fundatoris illius Monarchiæ Romanæ feliciter cecidit, tanquam ejusdem prognosticon; atque adeo non semper fortitudo est, aut prudentia, quæ erigit aut sustentat (et si instrumenta esse soleant) Monarchias; sed impulsus ille superior, qui causas omnes simul sumptas movet, pro earum augmento, aut conservacione, & tunc etiam casus ab æterna illa

In tollendo manum, saxo funda dejecit exultationem Goliath. Eccl. 47. 5. b Tac. l. 3, Annal.

illa Mente directus efficit, quod prudentia minimè sibi imaginari antea potuisset. Cum rebellasset Germania, & res Romanæ in extrema essent desperatione a *affuit, ut saepe aliàs, fortuna populi Romani ex Oriente.* Si ad ejusmodi fines destinata est fortitudo, & prudentia magni alicujus Herois, nemo alius, quantumvis fortis & eximius ille sit, gloriam fines istos assequendi eripere illi poterit. Aubenius insignis miles fuit, sed minimè felix, quòd movisset adversus magnum Ducem, destinatum ad firmandam in Italia Monarchiam Hispanicam, Deo nimirum disponente (uti & fecit cum Imperio *b* Romano) initia illius & causas, opera inprimis Regis Ferdinandi Catholici, qui prudentia sua & regnandi peritia Monarchiæ illius jaceret fundamenta, eandemque fortitudine sua erigeret, ac dilataret; tam attentus sanè ad incrementa illius is advigilabat, ut nullam, quæ sese offerebat, occasionem negligeret, immò ultrò omnes accerferet, quas judicium humanum ullo modo assequi poterat; tam denique in exequendo strenuus, ut primus semper esset in subeundis periculis, & laboribus militaribus exantlandis; cumque hominibus longe facilius esse soleat aliorum imitari exemplum, quàm jussa exequi, dabat operam, ut operibus suis, potiùs, quàm mandatis præciperet. Verùm quia ingens illa fabrica egebat operis, protulit ætas illa (magnorum Virorum feracissima) Columbum, Hermanum Cortesium, ambos fratres, Franciscum, & Ferdinandum Pizarrum, Antonium de Leiba, Fabritium, & Prosperum, Columnam, Ramonem de Cardona, Marchiones de Pescara, & Balto, & plures alios Heroës, tam illustres, ut vix unum talem singula ferant sæcula. Ad istum finem longo tempore vitam eorum Deus tunc produxit, nunc non furor Martis, sed lenta aliqua febris eam ante tempus eripit. Intra annos oppidò

pau-

a Tac. l. 3. Hist. *b* *Struebat jam fortuna, in diversa parte terrarum, initia causasque Imperio.* Tacit. l. 2. Hist.

paucos immatura morte sublato vidimus Petrum de Toledo, Ludovicum Fajardo, Fridericum de Toledo, Marchionem Spinola, Consalvum de Corduba, Ducem de Fera, Marchionem de Aytona, Ducem de Lerma, Joannem Fajardo, Marchionem de Zelada, Comitem de la Fera, Marchionem de Fuentes, Viros tam illustres, ut non minus adepti sint gloriae ex rebus cum laude gestis, quam ex iis, quae in futurum adhuc ab iisdem orbis expectabat. O profundam aeterni Numinis illius providentiam! quis ex istis non argueret inclinationem Monarchiae Hispanicae? quomodo Claudii Imperatoris temporibus a numerabatur inter ostenta, diminutus omnium Magistratum numerus, quae store, aedili, tribuno, ac praetore, & consule, paucos intra menses defunctis; nisi adverteret, ideo ista tolli instrumenta, ut testata omnibus fiat, divino potius favore, quam viribus humanis, niti conservationem illius potentiae, quae columna est Reipubl. Christianae. Primus ille universi Motor has rerum vicissitudines, has Imperiorum alternationes disponit. Unum saeculum in una aliqua Provincia Viros magnos suscitatur, excolit artes, illustrat arma, & aliud sequens mox evertit, & confundit omnia, ut ne vestigia quidem supersint virtutis, aut fortitudinis, quae praeritis fidem faciant. Quanta, quam occulta vis in hac inferiora, immo in ipsos etiam animos, inest in causis illis secundis caelestium orbium! Non mero casu supernae illae faces diversae sunt inter se ac differentes; aliae quia statam & fixam habent sedem, aliae quia hinc inde oberrant; cumque inaequalitas illa, & inordinatio ad pulchritudinem minimè faciat, signum est, eam saltem conferre ad operationes & effectus. O volumen ingens, in cuius paginis (absque tamen potentiae suae, & arbitrii humani obligatione) rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloria aeternae suae sapientiae descripsit mutationes rerum & vicissi-

tudines quas legerunt sæcula præterita, legunt præsentia, legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus, dedit Romæ quæ disceret, non quæ inveniret; nunc verò in profunda jacet ignorantia & vilitate. Augusti temporibus ingenia omnium etiam superarunt expectationem, jam inde à Nerone verò rursus ruere cœperunt, ut nec ullus sufficeret labor, nec industria, quæ artes scientiæque ab interitu prohiberet. Infelices animi illi magni, qui Monarchiis jam labentibus nascuntur, quia aut ad munera non adhibentur, aut ruinæ ponderibus obfistere nequeunt, immò eidem impliciti miserè unà corruunt absque honore & fama, quin a *etiam merito accidisse videtur* interdum, & *casus in culpam transit*. Nullam liberæ voluntati Deus vim facit, sed tamen, aut ipse caussarum cursus eam secum trahit, aut cessante divina illa luce, suapte sponte impingit, & evertuntur ejus consilia, aut executioni mandantur *b* seriùs. Principes & Consiliarii oculi sunt Regnorum, & quando Deus hæc evertere cogitat, *c* illos excœcat, ut nec pericula videant, nec agnoscant remedia. Quòd maximè profuturum putant, cum eo aberrant vel maximè. Casus vident, & eos non anteverunt, immò quantum in ipsis est, accerunt potiùs. Exemplum periculofum veritatis istius nobis præbent Cantones Helveti tam prudentes semper & fortes in tuendâ patriâ suâ & libertate, nunc tamen adeò negligentes, sine omni curâ, ut ipsi sibi ruinæ imminentis causa sint. Constituebat Rempublicam eorum primus Monarchiarum Auctor inter antemuralia Alpium & Rheni, eamq; cinxerat Provinciis Alsatix, & Lotharingix, & Burgundiæ adversùs potentiam Franciæ & aliorum Principum, cumque à belli incendio longissimè abessent, felici & optatâ gaudentes tranquillitate. *utro*

a Vellejus. *b* Cujuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Vell. lib. 11. *c* Clandet oculos vestros, Prophetas, & Principes vestros, qui vident visiones vestras, operiet. Is. 29. 10.

trò Martem ad loca finitima evocarunt, foveruntque, spectantes è propinquo Provinciarum illarum ruinam in proprium eorum damnum deinde redundantem, quippe qui non adverterent quanta sint pericula potentiae alicujus vicinæ, quæ viribus superat, & cujus fortuna necesse est, ut ex eorum cineribus assurgat altius. Metuo sanè (ô utinam fallar!) ne jam ætas illa consistentiæ corporis Helvetici præterierit, & ne deficere illud jam cœperit, consumptis iis spiritibus & viribus, quæ æstimationem ei & magnitudinem peperere. Habent nimirum Imperia suas periodos. Quod duravit diutiùs, à fine & termino suo abest propius.

S Y M B O L U M. L X X X V I I I.

QUam mira Magnetis vis, quæ tam admirandos edit effectus! Quàm amica ejus cum stellâ polari consensio, ut licet in hujus pulchritudine pondere suo præpeditus, suos non semper defigere possit oculos, faciant id tamen acus magnete tinctæ! Quæ inter utrumque proportio est? quæ tanta vis, ut nec in distantia quidem tam longâ & remotâ operari desinat? Et cur in illam stellam, aut cæli punctum inclinatur potius, quàm in aliud? Nisi communis esset experientia, ignorantia artibus magicis illud ascriberet; uti solet in effectibus Naturæ extraordinariis, quando occultas & efficaces ejus causas penetrare non potest.

Nec minùs admirabilis est magnetis effectus, in attrahendo ad se, levandoque ferro, contra insitam ei gravitatem; quin illud ipsum impetu quodam naturali, quo fertur ad obediendum potentiae istius superiori, sese illi unit, & facit suapte sponte, quod violentum esse debuerat. Ab hac prudentia vellem nunc Principem esse instructum, ad cognoscendum causarum concursum, qui (ut diximus) Imperia aut erigit, aut evertit, sciendumque quomodo in eo se gerere debeat, ut nec contrà nitendo causa-

rum illarum vim augeat, nec statim cedendo effectus earundem facili-
 ter: nam series illa & con-
 nexio causarum, à causa prima motarum, flu-
 vio li-

milis est, qui quando alveo suo ordinario decurrit,
 facile in diversos dividitur rivulos, aut aggestis ag-
 geribus in hanc aut istam partem derivatur, &
 pon-

pontibus inferni se finit; verum ubi continuis im-
 bribus, aut nivium liquefcentium aquis auctus fue-
 rit, nulla patitur obstacula, & si quis ei obstitat,
 hæc ipsa detentio vires ejusdem auget, ut omnia
 perumpat. Eam ob rem Spiritus sanctus nos mo-
 net, ne opponamus nos cursui & fluminis. Patientia
 impetum illum superat, qui citò transit, evanes-
 cente sensim potentia: unde & mali augurii loco
 habebatur pro bello Vitellii in Oriente, quòd Eu-
 phrates tantoperè excrevisset, & vortices velut co-
 ronas quasdam spumæ candidæ ostenderet, confi-
 derantibus nimirum, quàm mox desinerent illi
 fluminum *b* impetus. Quando igitur multæ causæ
 in unum conspirantes victorias Principis hostilis
 comitantur, & felicem expeditionibus militari-
 bus viam patefaciunt, magnæ erit prudentiæ, tem-
 pus iis indulgere, ut seipis sensim deficient, non
 quòd illæ necessitatem aliquam inferant liberæ
 voluntati, sed quia hujus libertas in solos animi
 & corporis motus tenet imperium, non in illa ex-
 teriora. Poterit illa quidem non cedere casibus, ut
 tamen ab iisdem non obruatur, efficere semper non
 poterit. Plus constantia in sperando valet, quàm
 fortitudo in præliando. Noverat illud Fabius Ma-
 ximus, adeoque illum Hannibalis torrentem præ-
 terlabi passus est, donec longis cunctationibus im-
 minutum vicit, & Rempublicam Romanam con-
 servavit. Eventus vires, & incrementum sumunt ab
 invicem, & opinione auctoritatem nacti crescunt
 subito, ut nulla tanta sit potentia quæ iis obistere
 satis possit. Carolum Quintum Imperatorem fortu-
 natum reddidit & gloriosum Monarchia Hispanica,
 felix effecit Imperium ejusdem prudentia, fortitu-
 do, & vigilantia præsens in rebus omnibus, quas
 eximias illius dotes communis Nationum omni-
 um applausus & admurmuratio sequebatur: omnes

I i 3

ad

*a Nec conèris contra ietum fluvii. Eccl. 4. 32. b Flumi-
 num instabilis natura simul ostenderet omnia, raperet-
 que. Tacit. l. 6. Annal.*

ad fortunam ejus se adjungebant, & Rex Franciæ æmulatione tantæ gloriæ eandem infringere conatus, suammet libertatem perdidit. Quantis armatum minis fulgur erumpit è nubibus! ubi obnixum reperit, tum primùm suum exerit robur? absque illo in ipso aëre evanescit: tale fuit illud Sueciæ fulmen è Septentrionis exhalationibus ortum; intra dies paucos de Imperio triumphavit, totumque pænè orbem terrore complevit, & glande unicâ plumbeâ trajectum mox disparuit. a *Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quàm fama potentie non suis viis.* Fragilis est omnino illa vis causarum plurium simul concurrentium: aliæ enim alias impediunt, & variis casibus obnoxia sunt ac temporibus, quod sensim earum effectus dissipat. b *Multa bella impetu valida per tadia & moras evanescunt.* Qui multorum hostium fœdere junctorum vires aliquamdiu sustinet, eas cum tempore superat: in multis enim diversæ sunt causæ, utilitates diversæ & consilia, & si contingat in unâ aliquâ re inter eos haud satis convenire, discedunt ab invicem, ac sese dividunt. Nulla fœderis consociatio major, quàm illa Cameracensis contra Rempublicam Venetam; verùm constantia, & prudentia fortissimi illius Senatûs mox eam disturbavit. Res omnes ad certum assurgunt fastigium, pòst iterum collabuntur. Qui tempus illud nôsset, facile eas c superaret. Quia ista nobis deest notitia, quæ interdum in punctulo aliquo exiguæ morulæ consistit, casibus succumbimus. Impatientia nostra, aut ignorantia graviores eos efficit: cum enim scire saepe nequeamus, quanta in iis vis insit, ultrò cedimus; aut eos etiam promovemus iis ipsis mediis violentis, quibus eos avertere molimur. Exordiri Deus cœperat magnitudinem Cosmi de Medicis, & qui sistere eam voluerunt, è Republicâ Venetâ illum proscribendo, supremum illius Dominum eum effecêre. Majori cum

a Tac. l. 13. Annal. b Id. l. 2. Hist. c *Opportunos magnis conatibus transitus rerum.* Id. l. 1. Hist.

cum prudentiâ fortunæ illius torrentem observavit Nicolaus Uzanus, & ne ab oppositione incrementum sumeret, satius esse putavit nullam (dum viveret) ei præbere offensæ occasionem; at unâ cum illius morte consideratio tam prudentis consilii defuit. Nec occulta esse potest major illa vis similium casuum, siquidem in horum prosperitatem conspiciant omnia, etsi primo intuitu fini eorundem planè videantur contraria; atque adeò a *optimum tunc est pati, quod emendare non possis, & Deum, quo auctore cuncta eveniunt sine murmure, comitari.* Nec decet, ferrum magis obedire Magneti, quam nos voluntati divinæ. Minus incommodi patitur, qui cursu illo rapi se sinit, quàm qui eidem obnititur. Stulta cogitatio est, Dei consilia velle evertere. Non ideo certæ esse desierunt prædictiones de statua, cui pedes erant lutei, ut Nabuchodonosor *b* somniaverat, quòd aliam ex auro solido fieri curasset, eamque jussisset adorari. Verùm hæc voluntatis nostræ ad divinam accommodatio non tam bruta esse debet, ut credamus omnia sic ab æterno esse ordinata, ut sollicitudine nostra & consilio emendari nihil possit: hæc ipsa enim animi imbecillitas foret, quæ divini illius ordinis causâ extitisset: sic agere nos oportet, ac si omnia à nostra dependerent voluntate, nam nobismet ipsis utitur Deus ad fortunam nostram adversam, aut *c* prosperam. Pars rerum sumus, & ea non minima. Tametsi eæ sine nobis dispositæ fuerint, sine nobis tamen factæ non sunt. Disrumpere non possumus illam eventuum telam, in textrina æternitatis pertexam, at potuimus ad illam texendam concurrere. Qui causas disposuit, effectus antè vidit, & cursum iis permisit, suo tamen subiectum imperio. Quem voluit, à periculo vindicavit, alium contrâ in periculo reliquit, ut in eodem liberè ageret: si illud gratiæ fuit aut meriti,

I i 4

hoc

a Sen. ep. 108. *b* Nabuchodonosor Rex fecit statuam auream. Dan. 3. 1. *c* In manu Domini prosperitas hominis. Eccl. 10. 5.

hoc justitiæ ascribi debet. Implicita ruinis casuum una cadit voluntas nostra, cumque sapientissimus ille rerum omnium conditarum figulus supremus sit arbiter, potuit pro libitu vasa sua destruere, & aliud in ostentationem & gloriam effingere, aliud in contumeliam. In disponendis ab æterno Imperiis, eorundem incrementis, mutationibus, aut ruinis, semper animo suo præsentibus habuit supremus ille orbium Gubernator fortitudinem & virtutem nostram, nostram item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem, eâque præscientiâ fultus ordinem rerum æternum disposuit congruenter motui & executioni nostræ electionis, absque ullâ ei factâ violentiâ: sicut enim nullam voluntati nostræ infert necessitatem, qui ratiocinando ipsius assequitur operationes, ita nec is qui immensâ suâ sapientiâ eas longè ante prævidit. Propter immutationes Imperiorum voluntatem nostram non coëgit, quin illa immutavit potius, quia hæc à recto tramite liberè descivit. Crudelitas Regis Petriæ exercita in causa fuit, cur ei frater suus Henricus in Coronâ succederet, non contra. *b* *Valentior enim omni fortunâ animus est, in utramque partem res suas ducit, beataque ac misera vita causa est.* Fortunam à casu expectare, ignavia est. Credere, præscriptam & definitam jam esse, desperatio. Inutilis foret virtus, & vitium per violentiâ excusaretur. Conjiciat Serenitas Vestra oculos in gloriosos suos Progenitores, qui Monarchiæ hujus amplitudinem erexerunt, videbit, opinor, eos non à casu fuisse coronatos, sed à virtute, à fortitudine, à laboribus, & iisdem postea artibus eam conservatam à Posteris, quibus eadem debetur gloria: neque enim minùs suam fabricatur fortunam qui eam tuetur, quàm qui eandem primò erigit. Tam eam acquirere difficile est, quàm facilis ejus ruina. Unica sola hora impruden-

ter

a *Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Ad Rom. 9. 21. b Sen. Ep. 98.*

ter transacta evertit, quod annis multis partum fuit. Agendo & vigilando Dei parantur a auxilia. a *Non enim votis, neque suppliciiis muliebribus auxilia Deorum parantur, vigilando, agendo prosperè omnia cedunt.* Sallust. Catil.

S Y M B O L U M L X X X I X.

Concordia res parva crescunt, discordia res maximæ dilabuntur. Unitæ inter se cuilibet vi resistunt, quæ divisæ imbecillæ erant ac debiles. Quis jubam equinam junctis pilis extrahere poterit, aut sagittarum fasciculum a diffringere? & singulæ tamen minimæ etiam violentiæ resistere nequeunt. His Symbolis Sertorius, & Scilurus Scythæ vim concordia adumbrabant, quæ ex partibus multis distinctis unum corpus unitum & robustum efficit. Cura tranquillitatis publicæ mœnia civitatum supra staturam hominum erexit, eâ altitudine, ne subire illa possent; & multi tamen simul milites, confertis invicem scutis, alios unione reciprocâ, & concordia in altum extollentes, eorum superabant cacumina, & expugnabant. Omnia Naturæ opera amicitia & concordia conservantur; & contrâ hæc deficiente, illa quoq; extinguuntur, & pereunt: siquidem causa mortis alia non est, quàm dissonantia & discordia partium, à qua vitæ conservatio dependet. Idem prorsus in Rebus publicis accidit; uti eas consensus communis in unum coëgit, ita majoris aut potentioris partis dissensus dissolvit vicissim, & dissociat, aut novas illis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, absq; eâ in duas, immò tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, sublato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coalescebant. Atque hanc dissociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hac contemptus legum, sine quarum auctoritate vim suam perdit b ju-

I i 5

stitia;

a *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Eccli. 4. 12. b. *Et iustitia legem in concordia disposuerunt.* Sap. 18. 9.

stitia ; absque ista vero ad arma concurritur , & excitato belli civilis incendio , facile ruit Reipublicæ ordo , qui in unitate consistit. Simul ac apicu-

lae discordes inter se esse incipiunt , dissolvitur illa Respublica. Antiqui, ut discordiam exprimerent, feminam depingebant vestes suas lacerantem.

a *Et scissâ gaudens vadit discordia pallâ.*

Quòd si idem illud inter cives efficit, quomodo ad defensionem utilitatemque communem iunire se poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, qui ipsa est concordia, eamque tantoperè diligit, ut cum eadem, Jobo b teste, Monarchiam caelestem suam tueatur, ac foveat? Plato dicere solebat, nihil æquè Rebuspubl. perniciosum esse, ac divisionem. Concordia civitatis ornamentum est, murus & præsidium. Ne ipsa quidem malitia absque illa consistere diu poterit. Dissensiones domesticæ hosti victoriam tribuunt. Propter Britannorum discordias de Romanis agebat Galgacus: c *Nostri illi dissensionibus, & discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitiis sui vertunt.* d *Conversis ad civile bellum animis, externa sine cura habentur.* Verum non obstantibus his aliisque rationibus suadent nonnulli Politici, disseminandas esse inter cives discordias, ad conservandam Rempublicam, eumq; in finem apes in exemplum adducunt, in quarum alvearibus semper murmur aliquod auditur, & dissensio; verum id opinionem illam minimè roborat, quin evertit potius: si quidem illa murmuratio non est dissonantia voluntatum, sed vocum concordia, quibus sese mutuò ad mellis conficiendi labores quasi hortantur, & excitant, perinde ac nautæ solent, quando vela expediunt. Nec valet argumentum à quatuor humoribus corporum viventium, contrariis inter se & pugnantibus: nam potius ex eorundem pugna multè nascuntur infirmitates, & vitæ brevitates, dum prædominans aliquis victoriam tandem obtinet. Hinc corpora solum vegetabilia, quia pugnante illa contrarietate carent, perdurant diutius. Planè necesse est, ut quod à seipso dissidet, & discordat, patiatur; quod vero paritur, diuturnum esse non potest. Quis divisa Republica aliqua dissensionum flammam intra certos & definitos terminos continere poterit?

Li 6

quis

a Virgilius. b *Qui facit concordiam in sublimibus.* Job. 25. 2. c Tac. in vitâ Agric. d Tac. lib. 1. Hist.

quis eam restinguet postea, si omnes involverit? Factio potentior opprimet imbecilliolem, & illa, ut se tueatur, hæc ut se ulciscatur extraneis utentur viribus, & Rempublicam servituti subjicient, aut novam introducent gubernationis formam, quæ semper ferè tyrannica erit, ut plurima exempla testantur. Ad officium Principis nequaquam pertinet dissociare civium animos, sed concordēs illos servare potius, & amicos, nec in ejus obsequium & amorem conspirare possunt ii, qui divisi sunt inter se, aut qui non perpendunt, unde tantum sibi damni oriatur. Quoties itaque Princeps ipse discordiæ causa est, permittit Providentia divina (utpote quæ illam extreme a detestatur, ut ex ipsa artes, quibus conservare se studebat, eidem ruinam acceriant: factiones enim illud advertentes eum despiciunt & abominantur, tanquam primum disensionum suarum auctorem & incentorem. Rex Italus magno Germanorum cum applausu & amore acceptatus fuit, quia discordias non fovebat, & pari in omnes affectu ferebatur.

6. Ob has ergo aliasque similes rationes cavere debet Princeps, ne discordiæ radices agant; sed in eo elaborare potius ut Statûs sui unionem foveat, quam facile conservabit, si attenderit ad observantiam legum; ad unitatem Religionis; ad frugum & annonæ abundantiam; ad æqualem præmiorum & gratiarum distributionem; ad conservationem privilegiorum; ad occupationem vulgi in artibus mechanicis; nobilium in gubernatione publicâ, armis, & literis; ad prohibitionem conventuum; ad frugalitatem & modestiam majorum; ad minorum tranquillitatem; ad frangum, quo coërceri possint, qui privilegiis gaudent & immunes videri cupiunt; ad mediocritatem denique divitiarum & remedium egestatis. Nam correctis & bene constitutis rebus istis, bona inde consurgit gubernatio; & ubi

a Et septimum dorebatur anima eius, cura, qui semina
inter fratres discordias. PROV. 6. 19.

ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc solum operæ pretium videri posset & licitum excitare in Regnis discordias, cum ipsa seditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea scilicet distrahendo, ut tanto minor sit improborum potestas: tunc enim finis alius non est, quam pacem bonis reddere; curate verò, ut ea inter perturbatores impediatur, defensio est naturalis: siquidem a concordia malorum contraria est bonorum, & sicut optandum est, ut boni pacem habeant ad invicem, ita optandum est, ut mali sint discordes. Impeditur enim inter bonorum, si unitas non dividatur malorum.

§. Discordia, quam damnamus ut perniciosam Rebus publicis, est illa, quæ ex odio & inimicitia nascitur; non ea contentio, quæ inter Status & membra ejusdem Reipublicæ etiam locum habet, uti Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices: nam ista contrarietas, aut potius æmulatio illa ipsa naturarum & finium diversitate distinctos servat gradus & sphaeras Reipublicæ, eamque tuetur ac fovet, nec censendæ sunt seditiones, nisi quando Status se uniunt, & commoda singulorum propria inter se faciunt communia; haud secus atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium concursu nascuntur tempestates. Oportet igitur, ut in hanc divisionem Princeps advigilet, & sic eam moderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unionis dissolutionem, nec ad illicita partium foedera perveniat.

Idem quoque inter Ministros procurari debet, ut certa aliqua æmulatio, & unius erga alium diffidentia magis sollicitos eos habeat, & attentos ad officii sui obligationes: nam si eo non probe curato, dissimulentur errores, & celentur delicta, aut illi incommoda sua privata unanimi consensu conspirent, actum erit de Principe ejusque statu, neque adhiberi poterit remedium, quia non alia manu, quam ipsorummet Ministrorum id fieri o-

oportebit. Verùm si honesta illa inter Ministros & generosa æmulatio in odium & inimicitiam degeneret, eadem creabit incommoda: magis enim erunt solliciti, ut unus alteri contradicat, & consilia actionesque alterius evertat, quam ut bonum publicum & Principis sui obsequium promoveant. Quisque suos habet amico & fautores, & vulgus facile ad partium studia inducitur, unde tumultus oriri solent & dissensiones: Eam ob causam junxere se Drusus & Germanicus, ne fortè afflante eorum favore cresceret discordiarum flamma, quæ in Tiberii palatio succensa fuerat. Ex quo illud etiam liquet, quàm erroneum fuerit Lycurgi judicium, qui inter Reges Lacedæmonios discordias disseminabat, jubebatque ut si qui procul mittendi essent Legati, ad id muneris legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hac nostra ætate exempla non pauca damnorum publicorum, quorum causa fuit dissidium Ministrorum, qui simul missi fuerant ad unum aliquod negotium pertractandum, eò quòd crederetur, illam ipsam æmulationem iis stimulo fore, ut quàm optimè rem conficerent. Vnum est Principis obsequium, nec rectè curari potest, nisi per eos, qui concordēs sunt inter se: quo nomine Agricola laudat Tacitus, quòd a *procul ab æmulatione adversus Collegas* esset. Et sanè minus incommodi est, per Ministrum aliquem malum aliquod geri negotium, quàm per duos etiam bonos, si inter eos non satis conveniat id, quod rarò feliciter cedit.

§. Nobilitas maxima Principis securitas est, & periculum maximum: corpus enim est admodum potens, quod maximam plebis partem post se trahit. Cruenta nobis exempla Hispania & Francia suppeditant: illa temporibus præteritis, hæc sæculis omnibus remedia sunt, illam beneficio æmulationis, cum dicta tamen moderatione à plebe, & à seipsa servare divisam: multiplicare item, & æqua-

a Tacit. in vitâ Agric.

les reddere Nobilium titulos ac dignitates : fortun-
 nas eorundem infumere in ostentationes publicas :
 generosos eorum animos impendere laboribus &
 periculis bellicis : distrahere eorum studia occupa-
 tionibus pacis , & sublimiores spiritus servilibus
 aula obsequiis deprimere.

S Y M B O L U M X C.

IN Scriptura sacra Reges fluviis comparantur. Ita
 intelligi debet illud Prophetæ Habacuc, cum di-
 xit Deum scissurum fluviis a terra; quo innuere
 volebat, divisurum Deum potentiam & vires eo-
 rum, qui contra populum suum arma sumpserunt;
 id quod expertus est David in clade illa, quam Phi-
 listhæis intulit, & palàm confessus exclamavit :
 b *Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut divi-
 dentur aqua.* Nullum efficacius medium, ad sternen-
 dam potentiam aliquam, quàm divisio: nam vel
 maxima etiam, si dividatur, resistere ultra non po-
 test. Quam superbe intra alveum suum decurrit
 flumen, & perruptis etiam ripis atque aggeribus
 novas sibi vias aperit; at si in varios diducatur rivu-
 los vires amittit, & fit omnibus pervium. Ita flu-
 vio Gyndi accidit; nam cum in eo equus aliquis
 Regi Cyro imprimis charus forte submersus fuisset,
 tantopere is exarsit iracundiâ, ut jusserit illi-
 co in centum & sexaginta rivulos eum dividi, quo
 facto & nomen perdidit & magnitudinem, quique
 antea vix pontes ferebat, postea quocunque vada-
 ri poterat. Eò spectabat consilium, quod quidam
 dederunt Senatui Romano temporibus Tiberii Im-
 peratoris; fluvio Tiberi scilicet venam esse inciden-
 dam, aliò divertendo lacus & fluviis, qui in illum
 se exonerabant, ut nimirum vis ejus imminuere-
 tur, neque propter inundationes Roma in metu
 a

a *Fluviis scindes terra.* Habac. 3. 10. b 2. Reg. 5. 20.

c *Si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos diductus
 superstagnavisset.* Tacit. lib. 1. Annal.

semper & periculo versaretur. Verùm Senatus id facere renuit, ne illam Tiberi gloriam a eriperet. Omnia ista Symbolo præsentì occasionem dedere,

significando nimirum per fluvium in diversas divisum,
 a Quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluviiis orbatur,
 minori gloria frui. Ibid.

sum partes, quanti intersit Principum potentiorum vires distrahere: quò enim potentia major est, eò majoribus viribus, sumptibusque ad suam defensionem indiget, nec pro eâ re habere potest tot Duces & copias militares, nec mala omnia antevertere. Perturbatur animi fortitudo & prudentia, quando è partibus tam diversis pericula minitantur. Estque hoc securissimum medium, & utenti minimè sumptuosum: majores quippe habet effectus tuba aliqua militaris, quæ in diversis Regni alicujus partibus subito ad arma vocat, quàm bellum aliquod solenni ritu indictum.

§. Tutius semper & utilius est, hostium vires dividere, & inter ipsos eorum status discordiæ causas a serere: *b discordia enim & seditio omnia facit opportuniora incipientibus.* Ejusmodi artibus dominatum suum in Hispania stabilivêre Phœnices, in varias eam factiones distrahendo. Idem contra eos fecere Carthaginenses. Eapropter non imprudens fuit consilium Marchionis Gaditani, *c* quando capto Boabdile Granatæ Rege, Regi Ferdinando Catholico suadebat, ut eum libertati redderet, ad alendas porro factiones, quæ ipsum inter & Patrem ortæ de Coronâ, Regnum in diversa studia distraxerant. *d* *Argentibus Imperii Romani satis, nihil jam prestare fortuna majus potuit, quàm hostium discordiam.* Nulla pecunia locatur utilius, neque minori cum sanguinis profusione, aut periculo, quàm quæ expenditur in fovendas dissensiones Regni alicujus hostilis, aut eam in finem, ut alius Princeps illi bellum inferat: ita enim minores fiunt expensæ, nec tanta consequuntur damna. Verùm eâ in re singulari advertentiâ opus est: interdum enim ex timore aliquo vano inutiles fiunt sumptus, & detecta intentione prava aperta remanet hostilitas. Quade re multa habemus exempla in iis, qui absque
caussa

a Prudentis esse Ducis inter hostes discordiæ causas serere.

Veget. *b* Livius. *c* Mar. histor. Hisp. l. 25. c. 4.

d Tac. de more Germ.

caussa ullius acceptæ injuriæ, aut utilitatis suæ propriæ, foverunt hostes Domus Austriacæ, ut continuo armorum exercitio eam distinerent, suamet æraria inutiliter interim exhaurientes, neque adverterunt tamen, si fortè ab Austriacis oppugnarentur, utilius sibi fore, si ad defensionem suam nunc haberent residuum, quod ad distrahendas illius vires impenderant.

§. Atque hæc tota doctrina absque omni scrupulo politico procedit in bello aliquo manifesto, ubi ratio defensionis naturalis plus valet, quàm aliæ considerationes minùs solidæ, & causa eadem, quæ bellum justum efficit, illam quoque discordiam reddit licitam. Verùm quando mera est magnitudinis invidiosa æmulatio, minimè his artibus uti licebit: nam qui alterius Principis subditos ad rebellionem concitat, suos quoque docet fieri proditores. Æmulatio inter personas fit, non inter officia. Dignitas in omnibus suis partibus ejusdem rationis est; quod unam earum offendit, lædit omnes. Transeunt passiones & odia, exempla mala manent perpetua. Rem suam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contemptu peccetur, aut inobedentiâ, nec proditione in ejusdem personam. Indignum Principe facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos ^a habebatur, uti etiamnum hodie apud Hispanos, qui nunquam ejusmodi occultis artibus contra hostes suos usi sunt, quin immò auxilio iis sæpe fuère. Insigne ejus rei exemplum Serenitati Vestræ dereliquit Rex noster Catholicus, quando exercitu auxiliari præstò fuit Regi Franciæ adversùs Anglos, cum hi occupassent Insulam Regiam, nec locum dedit Ducis Roani consilio, qui Regnum in Respub. volebat dividi. Alio item tempore, quando sua Majestas per Dominum de Maximi, Nuntium Apostolicum, paratâ se obtulit, eidem Regi suâmet præ-

^a Non fraude, neque occultis, sed palàm, & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci. Tacit. lib. 2. Hist.

fentiâ assistere, ut Hugonottas Montis Albani debellare posset, & Provinciis suis ejicere. Quæ insignis & herocica benevolentia non nisi ingratitude compensata fuit postea; relictis rationi documentis, ut non tam facile Status alieni commiseratione tangi se sinat.

§. Atque ex iis, quæ diximus, nemini non licebit colligere, quanti ad defensionem communem referat illa animorum inter subditos concordia & Statuum unio, si nimirum unusquisque alterius periculum pro suo æstimet, quantumvis etiam longè remotum id sit, adeoque modis omnibus conetur, quâ copiis, quâ subsidiis pecuniariis eidem ferre suppetias, ut corpus, quod ex illis conflatur, tueri se possit. Qua in re errare solent non pauci; dum qui absunt longius, existimant periculum ad se non perventurum, aut nequaquam se teneri ad anticipandos ejusmodi sumptus, majorisque esse prudentiæ, suas conservare vires, donec hostis vicinior fuerit. Sed tunc superatis jam difficultatibus, & Statibus antemuralibus occupatis, reliqui resistendo amplius non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus sic Tacitus. *a* *Olim Regibus parabant, nunc per Principes factionibus, & studiis trahuntur; nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quàm quod in commune non consulunt. Rarus duabus, tribusve civitatibus, ad propulsandum commune periculum conventus: ita dum singuli pugnant, universi vincuntur.* Majori cum prudentiâ, & illustriori pietatis, fidelitatis, zeli, & amoris in legitimum suum Dominum exemplo, periculum istud agnosceant Regna Hispaniæ, Provinciæ Italicæ, Burgundicæ, & Belgicæ, si quidem generosa quadam æmulatione Majestati suæ ultrò offerunt fortunas suas, immò & vitam, ut se contra hostes suos tueri possint, qui junctis unâ viribus, ad evertendam Religionem Catholicam, & istam Monarchiam conspirarunt. Inscribebat Serenitas Vestra tenerrimo suo pectori hæc obsequia,

a Tac. in vitâ Agric.

quia, & crescentibus ejus gloriosis annis unâ etiam crescat erga subditos tam fideles gratitudo & æstimatio.

a *E juzgareis qual è mais excellente,
O ser do Mundo Rey, se de tal Gente.*

4 Cam. Lus.

SYMBOLUM XCI.

Videtur amicitia Republicam magis a continere, & majore, quàm justitia in studio fuisse Legislatoribus. Nam si amicitia inter omnes esset, nihil esset, quod justitiam desiderarent; at si justii essent, tamen amicitia presidium requirerent. Maximum inter homines bonum, amicitia est. Gladius securus, semper accinctus lateri tam pacis, quàm belli tempore. Socia fidelis in utraque fortuna. Cum illa eventus prosperi illustriores sunt, adversi leviores; neque enim eam fugant calamitates, nec evanescere facit prosperitas. In hac eam suadet modestia, in illis constantia; in rebus tam secundis, quàm adversis præsto est, tanquam utrobique fructum factura. Consanguinitas absque benevolentia & affectu consistere potest, Amicitia non item. Hæc ab electione propria nascitur, illa à casu. Consanguinitas esse potest sine communicationis & subsidii mutui vinculo, Amicitia minimè; siquidem tria sunt, quæ tanquam partes, quibus constat, eam uniunt: Natura scilicet similitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honestatis. Eò pertinent illa verba Regis Alphonsi Sapiensis in libro Legum, quem *Partidas* inscribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet is, qui capivum ducit unum ex iis, qui aut sanguine, aut amicitia juncti amant inter se. b *Otro si los amigos, que es muy fuer-*

te cosa de partir à unos de otros : Ca bien como el ayuntamiento del amor pasa , e vence al linaje , è à todas las otras cosas , asi es mayor la cuita, è el pesar, quando se parten,

Quantò ergo magis probata , majorisque sinceritatis amicitia fuerit , tantò minus valebit , ubi semel violari cœperit. Crystallus fracta prorsus inutilis

tilis efficitur. Omne adamantis perit pretium, si in frustra dividatur. Gladius semel confractus solidari iterum non potest. Qui amicitia reconciliata confisus fuerit, deceptum se inveniet: ad primum enim adversitatis casum, aut spem commodi privati mox iterum deficient. Nec Davidis clementia in parcendo Saülis vitæ, nec beneficiorum memoria, & promissiones tam benevolæ jurejurando à Saüle firmatæ, satis fuere, ut David de reconciliatione illa securus a esset, aut ut Saül adversus illum machinari desineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Esau cum fratre suo Jacobo in gratiam redire voluit, & tametsi utrinque magna amicitia redintegrata pignora essent atque indicia, nunquam tamen Jacobi diffidentiam tollere omnino potuere, quin illud modis omnibus conatus est, ut sese ab illo sejungeret, & securitati suæ consulere. Amicitia redintegrata vas metallinum est, quod hodie splendet, & cras ærugine b obducitur. Nec satis sunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuriæ memoria nunquam ex animo deletur penitus. Ervigius c (post usurpatam Regis Wambæ coronam) Egicam arcta cognatione Wambæ sanguini annexum generum adoptavit Cixilone filia in conjugem data, & Regni postea successorem designavit; verum hoc ipsum impedire non potuit, quò minus Egica Regni suscipiens gubernacula, concepti in focerum odii argumenta præ se ferret. In eo, qui læsus est, vulnerum remanent cicatrices, quas offensa animo impressit, & ad primam quamque occasionem rursus stillant sanguine. Injuriæ locis

a *Abiit ergo Saül in domum suam: & David, & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.* 1. Reg. 24. 23. Gen. 33. 12. b *Non credas inimico tuo in aeternum: sicut enim aramentum, eruginat nequitia illius: & si humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo.* Eccles. 12. 10. c *Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 18.*

cis paludosis sunt similes quæ licet exsiccentur, facile tamen aquas iterum hauriunt. Offendentem inter & læsum umbræ quædam interjiciuntur; quæ nulla excusationis, aut satisfactionis luce dispelli possunt. Quin nec ex parte offendentis satis securæ est amicitia, quia nunquam sibi persuadet, offensum verè ex animo injuriam condonasse, semperque eum intuetur, ut hostem. Præterquàm quòd *a proprium humani ingenii est, odisse, quem læseris.*

9. Atque itaquidem fit in privatorum amicitiiis, non Principum (si tamen vera inter hos amicitia reperiatur) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hostes, & quamvis millies dissolvatur amicitia, mox tamen spe commodi redintegratur, & quoad sperare illud licet, firma perdurat ac stabilis. Quare in ejusmodi amicitiiis nequaquam habenda est ratio conjunctionis sanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoscit regnandi ambitio. Ab utilitate diurnitas earum æstimanda est. omnes quippe amicitia tales nunc sunt, quales illæ Philippi Regis Macedoniæ, qui eas sola utilitate metiebatur, non fide. In iis verò amicitiiis, quæ magis ratio Status quædam sunt, quàm mutua voluntatum consensio, non tantoperè Aristoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quòd diceret non aliter amandum, ac si rursus exercendum esset odium: falleret enim Principem confidentia, si eam in tali fundaret amicitia. Præstat itaque Principes sic hodie amicos esse, ut cogitent fieri posse, ut cras amici esse desinant. Verùm etsi cautela hæc improbanda non sit, utilitas tamen & commodum proprium amicitia anteferri non debet hoc titulo, quòd ita plerunque factitent alii. Deficiat sanè in aliis amicitia, at non in Principe, quem his Symbolis formare instituimus, quemque ad constantiam in actionibus suis & obligationibus adhortamur.

5. Atque quæ dicta sunt hæctenus, ad eas pertinent

a Tacit. in vitâ Agric.

nent amicitias, quæ sunt inter Principes finitimos, inter quos aliqua magnitudinis intercedit æmulationis: inter alios enim amicitia sincera, & concordia mutua locum habere potest. Potentia tam sollicita esse non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni instar in metu erit, quisquis amicis suis fidem non habuerit. Absque iis Corona servitus est, non Majestas. Iniquum est Imperium, quod Principes amicitias spoliat. *a Non exercitus neque thesauri, præsidia Regni sunt, verum amici. b Non aureum istud sceptrum est, quod Regnum custodit, sed copia amicorum, ea Regibus sceptrum verissimum, tutissimumque. c Nec ullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni Amici.*

§. Amicitia inter magnos Principes officiis mutuis fovenda est potius, quam muneribus: nam ingratum esse solet rei privatae studium, cui nunquam fit satis. Illius causa finguntur amicitia, non fiunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui *d dum amicitias magnitudine munerum, non constantia morum continere putavit, meruit magis, quam habuit.* Amici ferro conservandi sunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quam auri cupiditas. Subsidia pecuniaria largientem enervant, & quò ea fuerint majora, eò minùs continuari poterunt; pari autem passu, quo Princeps suas prodigit opes, ejus quoque perit existimatio. A thesauris quos in arariis suis asservant, æstimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo inquam, quod largiri possunt, quam quod largiti jam sunt: plus enim inter homines spes potest, quam gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam sustentare non poterit. In errorem istum omnes ferè Monarchia incidunt, posteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro, non armis illam tueri conantur, consumptisque thesauris, & oneratis subditis, ut nimirum Principibus

fini-
a Sallust. b Xenoph. c Tacit. l. 4. Hist. d Tacit. l. 2. Histor.

finitimis largiendo, circumferencias servent quietas, ipsum centrum robore destituunt; & tametsi magnitudo illa ad tempus aliquod sustentetur, id tamen in ruinam majorem vergit postea: cognita enim illa debilitate, & perditis semel finibus extremis, hostis nullo obistente ad interiora usque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando post tot expensas inutiliter factas, & debilitatas ejus vires, Imperatores pecunia & largitionibus Parthos Germanosque conciliare sibi studuerunt; qui primus ruinæ illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades suavitatis Tisaferni, a *ne tanta stipendia classis Lacelamoniorum præberet, sed nec auxiliis nimis enixe juuandos: quippe non immemorem esse debere, alienam esse victoriam, non suam instruere, & eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur.* Hoc ipsum consilium stimulo nobis esse potest, ad considerandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum insigni ipsius Castellæ detrimento & enervatione, quam tamen utpote Monarchiæ totius Cor, potissimum sanguine abundare oporteret, ad disperriendos per reliquas corporis partes vitales spiritus; quomodo ipsa docet Natura, optima politicæ Magistra, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, majoribus solet firmate præfidiis. Si quod foris apud exteros consumit metus & sollicitudo, ad consulendum Monarchiæ securitati, intrâ ipsa illius viscera expenderet providentia prudens, in conservandis quæ terra, quæ mari exercitiibus, in muniendis firmandisque milite castellis, arcibus, urbibus, securiores forent remotæ Provinciæ, & si quæ amitteretur, interioribus viribus facile recuperari posset. Roma tueri se potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, imò ipsam evertere Carthaginem, quia omnes suas opes & vires intra Reipub. suæ viscera continebat.

§. Neque tamen hoc eò dico, quod persuadere Principibus cupiam, ut ne amicis suis, & finitimis

K k

sub.

subsidio unquam sint; & argentum suppeditent; sed ut videant diligenter, quomodo illud impendant, studeantque armis succurrere potius, quàm opibus; nam auxilia pecuniaria apud eam remanent, qui accepit; armorum vero subsidia ad eum, qui miserat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quando nullum est periculum, ne ipsi bello sese implicent, trahendo illud in statum suum proprium, aut ne amico hostes maiores concilient; utrum etiam, cum majorum est sumptuum, & pluribus obnoxium incommodis, succurrere opibus, quàm armis; nam ratio statûs omnino suadet ut alterutra via finitimum Principem tueamur. quoties nostra cum illius fortuna conjuncta esse cernitur; siquidem majoris est prudentiæ intra alterius statum bellum sustinere, quàm intra suamet viscera illud experiri. Sic olim a suis proprium populi Romani longè à domo bellare, & propugnaculis Imperii sociorum fortunas, non sua tecta defendere, & debuissimus hoc discere à Republica illa, ne tantas nunc calamitates deplorare necesse esset. Ista politica magis, quàm ambitio movit Cantones Helvetos, ut populorum quorundam susciperent protectionem: tametsi enim satis scirent, id absque sumptibus & defensionis suæ periculo fieri non posse, plus tamen ad utilitatem suam putabant interesse, si longe à finibus suis bella gererent. Confinia statûs vicini, Status proprii muri sunt, & ut tales omni cum vigilantia custodiendi.

* Cicero pro leg. Man.

SYM

kk

* Trog. lib. 2.

SYMBOLUM XCII.

ETiam plumæ aliarum avium, aquilinis nimirum vicinæ in periculo sunt; hæ siquidem corro-
dunt illas, ac destruunt, ob superstitem in iis anti-
pathiam naturalem, quæ est inter Aquilam & volu-
cres

K k 2

• Plin. l. 10. c. 3. • Æl. l. 9. c. 11. de animal.

cres reliquas. Ita protectio in tyrannidem denique
 vertitur. Nec leges veretur potentia major, nec au-
 ctoritatem ambitio. Quod fidei & tutelæ ipsius
 commissum fuit, titulo defensionis naturalis postea
 ut suum detinet. Principes inferiores subsidiis exte-
 ris Statuum suorum securitati prospicere cogitant,
 & eos omnino perdunt; quin immo & amico, &
 hosti in prædam cedunt. Nec minus ab illo pericu-
 li est ob confidentiam, quam ab isto propter o-
 dium. Cum animo securi vivimus absque ullo metu
 aut præcavendi sollicitudine, adeoque sine suo
 damno pro libitu nos potest impetere. In ea ratione
 fundata fuit, opinor, illa lex quæ bovem, qui ho-
 minem aliquem cornibus suis læsisset, jubebat la-
 pidibus obrui, non vero sylvestrem taurum, quia
 a bove, utpote animali domestico, quo in laboribus
 quotidianis utimur, minus nobis metuimus. Ami-
 citiæ & protectionis obtentu invehitur ambitio, &
 facile obtineretur, quod viribus non poterat effici.
 Quam speciosis titulis tyrannidem suam velarunt
 Romani, dum aliarum Nationum populos in cives,
 socios & amicos suos afficere dignati sunt. Alba-
 nos in suam introduxerunt Rempubl. & quos an-
 tea hostes habuerant, eos societatis communis vo-
 luerunt esse participes. Sabiuos in jus civium ad-
 miserunt. Tanquam protectores conservatoresque
 libertatis ac privilegiorum, tanquam justitiæ uni-
 versi orbis arbitri, à diversis implorati fuere Pro-
 vincijs, ut eorum viribus contra suos hostes ute-
 rentur, & quæ seipsis eò usque penetrare nequivis-
 sent, ignorantia aliena longè latè que se dilatarent.
 Iuitio quidem à Nationibus exteris magna cum tu-
 tela tributa non nisi modica exegerunt, & specie
 quadam virtutum moralium suas texerunt fraudes;
 & postquam illa Imperialis aquila alas suas supra
 res orbis partes, Europam, Asiam & Africam lati-
 us expandisset, ambitione rostrum suum excavit
 &

Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur. Exod. 21. 28.

& favitiæ suæ prodidit unguës, protectione in tyrannidem versa. Expertæ tunc sunt Nationes extera, miscerè suam illusam fuisse confidentiam, & destructas potentia suæ plumas sub alis illis oppressione tributorum ac libertatis, cum privilegiorum suorum jactura; cumque jam tyrannis invaluisset, nec convalescere potuere, nec vires suas instaurare. Atque ut venenum in naturam verteretur, adinvennerunt Romani colonias, introduxeruntque linguam Latinam, ad tollendam sensim Nationum distinctionem, & ut sola superesset Romana cum universalis in omnes imperio. Hæc fuit magna illa Aquila, quam vidit Ezechiel *magnis a alis, multisque pennis*; ubi Septuaginta legunt, plenis unguibus: nam plumæ ejus unguës erant. Quoties existimant homines sub alis se stare, & sub unguibus consistunt! quoties putant lilio se tegi, & sub spinis hærent ac sentibus, ut non nisi pallio relicto inde possint emergere! Civitas Pisana jura sua & prætensiones, quas habebat adversus Rempublicam Florentinam, commiserat patrocinio Regis Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ, & inter utrumque convenit, ut ea Florentinis traderetur, specie libertatis Italiæ procurandæ. Ludovicus Sfortia contra nepotem suum Joannem Galeasum Francorum imploravit opem, & hi Mediolanensi statu exutum, captivum in Franciam abduxere. Sed quid antiquis utimur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quam caro sibi steterit, quamque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Treverensis Elector, & Grisones, num suam conservaverint libertatem armis extraneis, quæ titulo defensionis ac tutelæ in suum Statum admiserunt. Dicat Germania, quomodo nunc se habeat sub Suecorum patrocinio: divisis & dissolutis tam illustribus Provinciarum suarum circulis, quibus splendescibat, & sustentabatur diadema Cæsareum: defædatis ful-

K k 3.

Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis. Ezech. 17. 7.

gentissimis civitatum Imperialium Adamantibus, qui eam exornabant: sublatis & confusis Statuum ordinibus: disturbata harmonia gubernationis politicæ: exspoliata & ad extremam inopiam redacta antiqua ejus Nobilitate. Dicat illud, inquam, Germania, sine omni nunc libertatis specie Provincia quæ optimè illam tueri ac conservare antea nove- rat; conculcata, & flammis vastata ac ferro à Natio- nibus exteris; variorum Tyrannorum, qui demor- tuum Sueciæ Regem nunc repræsentant, exposita arbitrio; serva amicorum & hostium; suismet ma- lis turbata tantoperè, ut nec damna sua, nec emo- lumenta queat agnoscere. Ita Provinciis accidit, quæ secum ipsæ non satis conveniunt; & Princi- bus, qui extraneis utuntur viribus, præsertim si, qui eas mittit, stipendium non solvat: auxiliares enim copiæ pariter ac hostiles in illorum conspirant ruinam; quemadmodum civitatibus Græciæ con- tigit, quando a Philippus Rex Macedonum libertati omnium insidiatus, dum contentiones civitatum alit, un- xilium inferioribus ferendo, victos pariter, victoresque subire regiam servitutem coëgit. Gloria primùm ad in- ferioris defensionem inflammat animum, & am- bitio postea nihil sinit reliquum. Qui vires suas in alterius impendit gratiam, compensationem ab illo postulat. Provincia ipsa Principis potentioris suppetias ferentis amore capitur, existimantibus nimirum subditis, sub ejus dominatu se magis se- curos fore, magisque felices, absque timore & bel- lorum periculo, sine gravibus tributis, quæ Princi- pes inferiores solent imponere, sine injuriis deni- que & offensionibus, quas communiter ab illis ac- cipiunt. Nobiles prætereà majori honori sibi du- cunt, si illustriori serviant Domino, à quo ipsi ho- norentur, & qui plura habeat præmia ac munera, quæ dispertire possit. Omnes istæ considerationes tyrannidem & usurpationem ferentis opem, aut defendentis promovent. Copiæ auxiliares ei parent

potissimum, qui eas mittit, aut exsolvit stipendia, & regiones, in quas deducuntur, tractant velut alienas, confectoque bello cum hoste, in amicum movere necesse est; ut proinde consultius, & minoris videatur esse periculi, minusque sumptuosum Principi inferiori, amice cum potentiori transigere, quam armis auxiliaribus vincere. Quod sine his obtineri, nequit, minus postea, ubi recesserint iterum, conservari poterit.

§. Periculum istud advocandi auxiliares copias tunc magis metuendum est, quando Princeps, à quo ea mittuntur, aliam profitetur Religionem, aut ad Statum illum jus aliquod habet, vel obtinet saltem, aut si eundem sibi subicere magni sit emolumentum, puta quia Statibus occupantis præbet transitum, aut obstruit hostibus. Atque timores isti necessitate merendi sunt, consideratis item conditione & moribus Principis: nam si sincero & generoso fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & existimatio, quam spes commodi & rationes Status; quomodo experientia comprobatum fuit in Principibus omnibus Domus Austriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparat antè, quam suo deesset à officio: quam fidem & auctoritatem etiamnum observant hodie: nemo siquidem quisquam est, qui de eorum amicitia jure possit conqueri. Testes ejus rei sunt Pedemontium, Sabaudia, Colonia, Constantia, Brisacum, propugnata armis Hispanicis, & restituta deinde, absque ullo ibidem relicto militari præsidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genua: cum enim oppressa à Francis & Allobrogibus libertatem suam in Hispanorum posuisset arbitrio, fidelissimè hi eam conservarunt, pluris nimirum amicitiam suam & fidei publicæ gloriam, quam dominatum æstimantes.

Quòd si necessitas aliquando arma auxiliaria pe-

zere coëgerit, dicta pericula sequentibus conditionibus caveri poterunt: si curetur scilicet, ut ne copix alienæ majores sint, quàm propriæ; ut cui veniunt subsidio, is suos iis Duces præficiat; ut non collocentur in præsiidiis urbium; ut misceantur, dividanturque inter milites cæteros, & mox in hostem ducantur.

S Y M B O L U M. XCIII.

TYrrhenum mare expertum est sæpiùs pericula amicitix & societatis montis Vesuvii; at non semper damnis nostris sapere discimus; facile enim à vana aliqua confidentia persuaderi nobis simus, ea non iterum esse eventura. Jam pridem sapientissimus evasisset Mundus, si suismet experientiis edoceri se passus esset; sed temporis longinquitas eas rursus obliterat. Ita factum in gravissimis ruinis, quas per montis illius declivia solo intulerant incendia præterita, omnia opplendo cineribus, quos immisso paucis post annis aratro, in agrum denuò coloni convertererunt. Evanuit damnorum memoria, aut certò nemo eam conservare voluit, quæ tanta tamen fuerant, ut meritò eorundem metus debuisset esse perpetuus. Abdidit mons ille sub viridi suo pallio æstum & siccitatem interiorum suorum viscerum, & mare nihil suspicatum mali foedus cum eo iniit, eumque strinxit undarum suarum brachiis, nullâ habitâ ratione illius, quæ inter ambas istas Naturas intercedit, contrarietatis. Verùm dolosus ille mons sinistram suam intentionem pressit in pectore, donec fumus indicia quædam proderet eorum, quæ intus ille moliretur. Crevit inter utrumque communicatio per secretas & occultas quasdam vias, nec capere potuit vicinum mare, fictum illum amicum non nisi munita adversus se erigere, & subterraneos cum diversis metallis sulphureis instruere cuniculos, donec iis jam perfectis (quod hac nostra ætate contigit) ignem admoverit. In supremo montis cacu-
mi,

mine hiatus ingens & profundus sese aperuit, unde flammæ erumpebant, quæ sub initium non nisi stricturæ quædam lucidiores, aut ignes fe-

stivi artificiales videbantur; at paucis post horis funesta fuere prodigia. Contremuit sepius vastum illud corpus tantæ molis ac ponderis, & inter hor-

renda tonitrua incensas evomuit liqueſcentium metallorum indigeſtas materias, quæ in illius ferebant ſtomacho, & per montis declivia, ad iuſtas torrentium igneorum, in circùm jacentes agros ſeſe effuderunt, donec in ipſum mare delaberentur, quod tam inopina hoſtilitate ſtupefactum, ad ipſum centrum cum aquis ſuis ſe recepit, ſeu metu aliquo factum id fuerit, ſeu aſtu, ad cogendas undas, quibus ſe tueretur: ruptis namque antiqui fœderis vinculis neceſſe erat, ut ad deſenſionem ſuam ſe compararet. Pugnarunt inter ſe ambo elementa, non ſine trepidatione ipſius Naturæ metuentis, ne pulcherrima hæc rerum fabrica conflagraret. Ardebant ipſi aquarum fluctus à ſuperiore hoſte domiti; ignis enim (ut alicubi loquitur Spiritus Sanctus) *a in aqua valebat ſupra ſuam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliſcebat.* Piſces flammis innatantes extincti ſunt. Tales ſemper habebunt effectus omnia ſimilia fœdera, quæ diſparis naturæ ſunt & conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui ſocietatem cum infidelibus coierit: nam cum nulla graviora ſint odia, quàm quæ ex Religionum diverſitate oriuntur, fieri quidem poteſt, ut ea neceſſitas præſens diſſimulet, quin tamen erumpant aliquando, nemo unquam impedit. Et quomodo, obſecro, conſervari poterit inter illos amicitia, ſi unus alteri ſatis non fidat, & ruina unius cedat in emolumentum alterius? Qui opinionibus diſcrepant, etiam animis diſſident; cumque creaturæ ſimus æterni illius & ſupremi Artiſcis, ferre non poſſumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licet bona eſſet infidelium amicitia, juſtitia tamẽ divina non permittit, ut hoſtium ſuorum operã fines noſtros conſequamur, quin plerumque nos caſtigat per illam ipſam infidelem manum, quæ pactis ſubſcripſit. Imperium, quod Constantinus Imperator in Orientẽ tranſtulit, peſſimum iit per fœdera Palæologorum cum Turcis,

Deo nimirum permittente, ut posteris correctionis esset exemplum, absque ulla tamen viva familia illius memoria. Quod si ob locorum distantiam, aut rerum conditionem per illos ipsos infideles castigatio fieri non possit, Deus ipse manum suam adhibet. Quas calamitates non perpessa est Francia, postquam Rex Franciscus, magis a mulatione gloriæ Caroli V. Imper. quàm extrema necessitate ductus, foedus cum Turca iniit, eumque in Europam evocavit? In supremo vitæ articulo errorem hunc suum agnovit, & detestatus est verbis gravissimis; quæ profecta à dolore Christiano piè interpretabimur, cum alias omnino hominis de animæ suæ salute desperantis videri possent. Sed & ab ejus Successoribus pœnam Deus repetiit, morte violenta & infelici eos tollendo è medio. Quod si ea severitate animadvertit in Principes, qui infidelium Hæreticorumq; implorant auxilium quid iis faciet, qui iisdem opem ferunt adversus Catholicos, & in causa sunt, cur tantos illi progressus efficiant? Docet nos istud à Petri Secundi Regis Aragonii exemplum: favebat is Albigensium Hæreticorum factioni in Francia, pro quibus etiam arma sumpserat, centum millium hominum confiato exercitu, cum contra Catholici non nisi equites octingentos & mille pedites sub signis numerarent, & ab his tamen proelio victus occubuit. Simul ac Judas Machabæus cum Romanias junxit amicitiam (eo etiam fine, ut sese contra Græcorum potentiam tueri posset) orbatus duorum Angelorum præsidio, qui ejus lateri assistebant, & contra hostium ictus tutabantur, interiit. Eandem pœnam, eademque ex causa etiam dedere ejus fratres Iomathas & Simon, qui ei in Principatu successerant.

5. Nec sufficit semper excusatio defensionis naturalis: per enim raro omnes concurrunt conditiones & circumstantiæ, quæ ejusmodi foedera cum Hæreticis faciant licita, & majoris sint ponderis,

K k 6
 Mar. hist. Hisp. l. 12, c. 2.

quàm universale illud scandalum, & periculum opinionibus falsis veram inficiendi Religionem; siquidem eorum communio veneni instar est, quod facile alios corripit; cancer, qui celeriter serpit, ubi novitate & licentiâ capti fuerint animi. Poserit quidem Politica divinis diffusa praesidiis, & in artibus humanis spem suam collocans, seipsam fallere, Deum non item, in cuius tribunali rationes merè apparentes locum non habent. Baasa Rex Israël urbem Rama (Benjamiticæ tribus ultimam in Regno Asa) communiebat, ejusque aditus sic claudebat, ut nemo Regnum illud tuto posset ingredi, aut inde egredi: belli seges ea fuit inter ambos illos Reges, metuensque Asa foedus Benadadi Regis Syriae, quod cum Baasa fecerat; hoc egit primum, ut illud discinderetur, & aliud deinde novum cum eodem Benadado ipse iniit: *c* quod cum audisset Baasa, desistit adificare Rama, & intermisit opus suum; tamen vero urgeret necessitas, & foedus illud fieret non nisi studio defensionis naturalis, cujus mox optimus fuit effectus, displicuit tamen Deo, quòd in illa potius, quam in auxilio divino suam collocasset fiduciam, misitque Hananum Prophetam, qui stultum ejus consilium reprehenderet, & gravia ei damna ac bella dimitteret, quæ re ipsa deinde evenere. Ex hoc ipso facile colligere licebit, quantam Dei offensam incurrit Regnum Franciæ propter foedera cum Hæreticis nunc inita, ad opprimendam Austriacam Domum. *Qua in re obtendere non potest titulum* *defen-*

a *Sensus eorum ut cancer, serpit. 2. Tim. 2. 17.* *b* *Anno autem trigesimo sexto Regni ejus, ascendit Baasa Rex Israël in Judam, & muro circumdabat Rama, ut nullus autem posset egredi, & ingredi de regno Asa. 2. Paral. 16. 1. & ibid. v. 5.* *d* *Quia habuisti fiduciam in Rege Syria, & non in Domina Deo tuo, idcirco evasit Syria Regis exercitus de manu tua, &c. Stulte igitur egisti, & propter hoc ex praesenti tempore adversum te bella censurgent. 2. Par. 16. v. 7. 9.*

defensionis naturalis in extremâ necessitate, quia nullâ prius lacesitum injuriâ, & absque ullâ causâ, cum omnibus illius hostibus fœdus sanxit, & bellum ei intulit; foris extra Status suos illud fovendo, eosque dilatando usurpatione injustâ Provinciarum exterarum, & consilio ac viribus Hæreticis fœderatis assistendo, ut de oppressis Catholicis triumphent; interim ad tractatus pacis Coloniâ à Galliâ venire nemo voluit, quantumvis Pontifex Maximus, Imperator, & Rex Hispaniarum suos illuc cum plenâ potestate Legatos ablegassent.

§. Nec sola fœdera cum Hæreticis, sed etiam militares suppetiæ illicitæ sunt. Exemplum illustre nobis præbent sacra paginæ in Amasiâ Rege, qui cum certo pretio exercitum aliquem à filiis Israël conduxisset, jussit Deus, ut eum abs se dimitteret, eique exprobravit, quod non in Deo potius spem suam ac fiduciam a posuisset; & quia illico paruit, nullâ habitâ ratione periculi aut impensarum, insignem ei victoriam contra hostes suos largitus est.

§. Illa fœdera cum Hæreticis licita sunt, quæ aut belli sopiendi, aut commerciorum exercendorum causa fiunt; quale fuit illud Isaaci cum b Abimelecho, & quod etiamnum viget Hispaniam inter & Angliam.

§. Inito semel cum Hæreticis fœdere, aliove pacto, quod nec Religioni, nec bonis moribus adversetur, & jurisjurandi insuper sanctitate firmato, omnino servanda est fides publica: per ejusmodi enim

K k 7

sacra-

O Rex ne egrediatur tecum exercitus Israël, non est enim Dominus cum Israël, & cunctis filiis Ephraim. Quod si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est, & adjuvare, & in fugam convertere. 2. Paral. 25. 7. & 8. b Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus: Sit Jamentum inter nos, & inearous fœdus, ut non facias nobis quicquam mali. Gen. 26. 28.

sacramentum Deus ipse in pactorum testem vocatur, & veluti sponsor promissi adimplendi utriusque partis consensu constituitur & arbiter, ut castiget deinde eum pro merito, qui datam fidem violaverit: & sanè grave esset, eum mendacii testem facere. Nec ulla alia apud omnes gentes & Nationes conventorum pactorumque est securitas, quam iurjurandi religio, qua si ad fallendum abuterentur, ruerent omnia orbis commercia, neque ulla unquam firmæ induciæ, aut pax concludi possent. Verum, etsi nulla intercedit sacramenti religio, pactiones tamen compleri debent; etenim ex ipsa veritate, fidelitate, & justitia oritur in illis obligatio quædam mutua, & communis omnibus Genti- bus; & sicut nemini Catholico licitum est occide- re, aut odisse Hæreticum, ita neque fallere, aut da- tam ei fidem frangere. Idcirco Josue a Gabaonitis fidem servavit; quod Deo tantoperè placuit, ut vi- ctoria adversus hostes concedendæ causa ipsum e- tiam caelestium orbium naturalium ordinem inter- turbare voluerit, obediendo voci Josue, & sisten- do Solem in cæli medio, ut hostium eadem tanto melius posset profèqui, & pacti obligationem *b* ad- implere; & quia trecentis annis post Saül fœdus istud violavit, punivit Deus Davidem *c* fame trien- nali.

a Juravimus illis in nomine Domini Dei Israël, & idcir- co non possumus eos contingere. Jos. 9. 19. *b* Stetit itaque Sol in medio cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei. Non fuit antea, nec postea tam lon- ga dies, obediante Domino voci hominis, & pugnante pro Israël. Jos. 10. 13. *c* Fasta est quoque famies in diebus Davidis tribus annis jugiter; & consuluit Da- vid oraculum Domini, dixitque Dominus: Propter Saul, & domum ejus sanguinum, quia occidit Ga- baonitas. 2. Reg. 21. 1.

SYMBOLVM XCIV.

QUando Sol in lineâ \mathcal{A} quinoctiali constitutus. examen est lancium librae, lucem suam quaquaversum spargit tantâ cum justitiæ æquitate, ut dies noctesque æquales faciat; non absque omnî tamen respectu ad zonas viciniores, suoque impe-
rio

rio magis subiectas, quibus majorem vim lucis impertit, iis præferim climatibus & parallelis, qui ab eo absunt propius; & si quæ forte Provincia caloris intemperiem experiatur sub zonâ torridâ, ipse ejus situs in causa est, non radii solares, quippe qui eodem tempore aliis ejusdem zonæ partibus benignissimos sese exhibent. Quod itaque Sol in lineâ Æquinoctiali efficit, tam illustri cali parte, ut non nemo existimet, Deum Optimum Maximum suam in eâ fixisse sedem (si tamen ejus immensitas ullo certo loco definiri potest.) Idem illud in orbe hoc inferiori operatur Tiara Pontificia, quæ ex Romanâ urbe velut fixo quodam æquinoctio divinæ suæ lucis radiis universas Mundi Provincias collustrat. Sol, inquam, est in his inferioribus orbibus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis justitiæ communicata fuit, ut ejusdem beneficio res omnes sacræ veras suas nanciscantur formas, absque eo quòd à vanâ aliquâ opinionum impiarum umbra in dubium vocari possint. Nulla tam polis propinqua est Regio, quò nequicquam obstantibus frigoribus & tenebris ignorantia splendores illius non penetraverint. Tiara ista lapis Lydius est, ad quem explorantur coronæ, & auri argentique illarum probitas expenditur: in illa tanquam in fuforio calice ab aliis spuris segregantur metallis: signo illius monetario *Tau* consignatæ verum suum pretium valoremque inviolatum retinent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, aliique complures ultro Ecclesiæ Feudatarii esse voluerunt, tanquam qui honori & felicitati sibi ducerent, quòd Coronæ suæ tributo pendendo essent obnoxii. Ex verò, quæ ad lapidem istum Lydium Apostolicum probari detrectant, plumbeæ sunt & stannæ, quas tempus modicum atterit, consumitque, adeò ut vix ad quintam usq; generationem (quemadmodum frequenti experientia compertum fuit) perveniant. Unâ cum Principum magnificentia dignitas etiam & amplitudo eorum temporalis accrevit, per Isaiã

Prophetam olim prædicta, quæ suo dein robore spirituales quoque armavit gladium, ut Regnorum in orbe Christiano bilanx esse potuerit, & supremum eorundem tenere arbitrium. Atque his ipsis mediis potentiam suam conservare student Pontifices, paterno illo suo affectu & benignitate Principes sibi reddendo benevolos. Imperium eorum voluntarium est, in animos videlicet, apud quos ratio locum habet potius, quam vis aut coactio. Quòd si hæc aliquando immoderatio fuerit, effectus planè contrarios habuit: cæca enim est indignatio, & facillimè in præceps ruit. Dignitas Pontificia inermis etiam, instructissimis exercitiis validior est. Occursus Leonis Papæ in habitu Pontificio tantum terrorem incussit Attilæ, ut pedem referret, & susceptam Romanæ urbis vastandæ cogitationem deponeret: si armis id attentasset, nequiquam fregisset animum hominis illius barbari. Unicus Pastoris sibilus, unica pedi, aut fundæ correctio ex amore intentata, plus possunt, quam duri etiam silices. Rebellis fieret ovicula, si ex rigore agi cum illa oporteret: etsi enim Fidelium pietas dignitatem Pontificiam dotavit viribus, id tamen pro majori ejus securitate factum est potius, quam ut iis uteretur, nisi ad conservandam Religionem Catholicam, & universale bonum Ecclesiæ ita opus esse videretur. Quando verò spreta isthac consideratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam, non agnoscit illam ultrà reverentia, immò ferire audet, non secus ac si foret temporalis; & si niti voluerit rationibus politicis, æstimabitur pro diademate Principis politici, non summi Pontificis, cujus imperium spirituali auctoritate sustentatur. Officium ejus pastorale non belli est, sed pacis: pedum obrusum sepe in-curvatum, ut conducat; non acutum, ut sauciet.

Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo Gentium venerit tibi. Isa. 60. 5.

ciet. a *Summus Pontifex Summus homo est*, adeoque non *amulationi*, non odio, non *privatis adfectionibus*, quæ bellorum semper sunt incentiva, *obnoxius* esse debet: nam illud in summo Sacerdote etiam cæca Gentilitas exposcebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucent, animos magis feriunt, quàm ensis in corpora sæviat. Plus auctoritas valet, quàm arma. ad componendas Principum lites: hi enim, si videant, eum suo fungi officio ex amore paterno, à passionibus, affectibus & artibus politicis libero, jura & arma sua ad illius pedes ultrò deponunt. Experti id sunt Pontifices plurimi, qui communes omnium Patres, non neutrales sese gesserunt. Qui uni alicui adhæret, se subtrahit alteri, & qui nec hujus est, nec illius, nullius est; Pontifices verò omnium esse debent: id quod in lege veteri indicabant ejus vestimenta, quæ singulari contexta artificio totum terrarum orbem *b* exhibebant. Neutralitas crudelitatis genus quoddam est, tum præsertim, cum alienarum calamitatum non nisi otiosa spectatrix est. Si contententibus inter se filiis pater immotus confisteret, meritò illi imputaretur, si alter ab altero damnum acciperet: oportet, ut nunc amore, nunc severitate eos ab invicem distrahat, ponendo se inter eos medium, & si opus fuerit, unius etiam causæ patrocinetur, ut alter ad equam compositionem adduci possit. Eodem quoque modo, si paternas Pontificis admonitiones audire noluerint Principes, si reverentiam sacrosanctæ ejus auctoritati debitam exuant, nec ulla spes superfit, eos inter se conciliari posse, perutile fore videtur, si steterit pro parte magis æqua, & suos reflexerit oculos in tranquillitatem publicam, & exaltationem Religionis atque Ecclesiæ, eique opem tulerit, donec alter ad æquitatem traducatur: qui enim tam hujus, quàm illius causam approbat, utrique cooperari censetur. Atque in Italia magis, quàm in ulla alia orbis

a Tac. l. 3. *Annal.* *b* *In veste enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum.* Sap. 18. 24.

Orbis parte illa Pontificum advigilantiâ opus est: nam si suum erga Francos affectum ita aperte semel prodiderint, ut hi subsidia illorum & favorem certò sperare habeant, in ipsam quoque Italiam arma sua inferre audebunt. Et movit ea consideratio nonnullos Pontifices, ut Hispaniæ magis sese addictos faventesque exhiberent, ad Franciam nimirum tantò melius cohibendam; quòd si quis interdum ductus aliqua specie boni, aut affectu, aut utilitate propria & cautionis illius immemor sæcularibus armis usus fuit, & ab exteris poposcit auxilia, magnis in Italia motibus ansam dedit; uti memorant Historici in vitis *a* Urbani Quarti, qui Carolum Provinciæ Phocæensis & Andium Comitem contra Manfredum *b* utriusque Siciliæ Regem in subsidium evocavit: Nicolai Tertii, qui potentia Regis Caroli stimulatus invidia, imploravit opem Petri Regis Aragonii: Nicolai I V. qui cum Alphonso Rege Aragonio adversus Regem Jacobum fœdus iniit: Bonifacii Octavi, qui Jacobum Aragoniæ Regem laceffivit, & à Carolo Valoëfio Andium Comite contra Fridericum Siciliæ Regem petiit suppeticas: Eugenii Quarti, qui Andientem fovit factionem adversus Alphonsum Regem Neapolitanum: Clementis Quinti, qui Philippum Valoëfium advocavit in auxilium contra Dynastam Procomitem Mediolanensem: Leonis Decimi, & Clementis Septimi, qui cum Francisco Galliæ Rege fœdus pepigere adversus Carolum Quintum Imperatorem, ut Hispanos Italia ejicerent. Incommodum istud ex eo oritur, quòd tantum Sedis Apostolicæ pondus sit, ut lancem, in quam conjecta fuerit, necesse sit plurimum deprimi. Moverit fortè ad ista memoratos Pontifices aliqua boni species, in aliquibus tamen intentioni eorundem minimè respondit effectus.

Verùm sicut Pontificii muneris est omnem adhibere curam, ut in quiete ac tranquillitate conferventur Principes, ita hi vicissim debent (tametsi

a Zurit. hist. Aragon. *b* Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 13.

nullum esset divinum præceptum, uti reverà est) suos semper defigere oculos, Heliotropii ad instar, in Sole isto Tiaræ Pontificiæ, qui semper lucet, & nunquam occidit, in ejusque obedientia & tutela permanere. *a* Eam ob causam filio suo Ferdinando Regi Neapolitano præcepit Alphonsus Quintus Rex Aragonius fato jam concessurus, ut auctoritate Sedis Apostolicæ & Pontificum gratia nihil potius duceret, caveretque eos offendere, tametsi justissimam habere causam videretur. Impietas aut imprudentia gloriari solent, si suam adversus Pontifices tueri possint gravitatem. His sese submittere non vilitas animi est, sed religio; non auctoritatis jactura, sed honor. Venerationes à maximis etiam Principibus cum summa demissione iis exhibitæ, pia sunt magnanimitas, quæ erudiunt alios; ut nòrint quantus rebus sacris habendus sit honos. Non illæ infamiam pariunt, sed insignem potiùs apud omnes laudem, ut nemo quisquam animi abjectionem interpretari audeat. *b* Ita Constantino Imperatori nemo vertit vitio, quòd in Episcoporum concilio locum humilem occuparet, uti *c* nec Regi Ægicæ, cùm in alio sacrorum Præsulum conventu Toleti celebrato in terrâ sese prosterneret. Oppositiones contra Pontifices nunquam è voto succedunt. Contentiones sunt, quæ nunquam bonum sortiuntur exitum. Ecquis rationem Principis temporalis à supremo Ecclesiæ capite separare poterit? offensa, & auctoritas sacra, juncta sunt inter se, & in unum quasi coeunt. Quantò illa est gravior, tantò plus de dignitatis decoro detrahitur. Hæc duplici armata gladio, contra maximam etiam potentiam se tuetur. In Regnis alienis obedientes habet subditos, ubi verò bella his movere coeperit, refrigerat hominum pietas, & à conflictu armorum ad librorum devenitur prælia, obedientiâ in dubium vocatâ; unde perturbatâ Religione immutatur

a Zurit. Ann. de Arag. *b* Euseb. in vit. Const. *c* Chron. Reg. Goth.

tur dominatus, & evertuntur Regna: horum enim firmamentum in honore & reverentiâ Sacerdotiî consistit, quæ causa fuit, cur illud Nationes aliqua Regiæ dignitati conjunxerint. Valde igitur expedit, Principes se suaque tam prudenter moderari, ut ne quam summis Pontificibus offensæ dent occasionem. Fiet verò istud, si debitum Sedi Apostolicæ cultum exhibeant: si sanctè inviolatèque ejus privilegia, immunitates & jura observent, sua item propria, si Pontificiis illis contraria non sint, animo forti & constanti tueantur, neque ullam regnis noxiam admittant novitatem, aut quæ ad Spirituale subditorum emolumentum non conducat. Cum Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ causâ in Italiam ingrederetur, jusjurandum ab eo postularent Legati Pontificii, quo promitteret, nunquam se contra Ecclesiæ jura facturum aliquid, ipse verò respondit, nihil se in iis immutaturum, nec attentaturum quicquam contra Imperii constitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Ecclesia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit ea in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut excessisse propemodum videri possit; quippe qui judicabat nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & jurium fines transiliantur: nam fixo semel pede, mox ut possessio defenditur, & paulatim itur longius; cujus principiis si quis obstiterit, graviores inde motus evitabit. Joannes Rex Aragonius nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis, qui Episcopatum Casaraugustanum à Cardinali Ausiæ Depuechio contulerat, eò quòd ab ipso Rege, ut erat id temporis moribus usurpatum, nominatus non esset. Quare in bona & Cognatos Cardinalis grassatus, pervicit tandem, ut is Pontificatu se abdicaret, quem deinde Rex dedit

a Honor Sacerdotiî firmamentum potentia assumebatur.
Tacit. lib. 5. Hist. b Zur. hist. Arag. Mar. hist. Hisp lib. 24. c. 16.

dedit Nepoti suo Alphonso, cui jam pridem fuerat destinatus. Eadem contentio paullo post de Turia-sonensi Ecclesia orta fuit, cui cum quidam supremus iudicii Præses præficeretur Episcopus, iussit eum illico renuntiare Insulæ; ni faceret, eum & cognatos ejus omnes à Regnis suis ejectum iri minitabatur. Idem postea fecit Joannis Filius Rex Ferdinandus in Conchensi Pontificatu cum Raphaële Galeotto, quem Sixtus Pontifex ejus propinquus illi Ecclesiæ dederat Præsulem; indignatus enim Rex, in hominem extraneum, & absque nominatione, dignitatem illam collatam, Hispanos omnes Roma iussit egredi, statuitque ea super re, & alias ob causas concilium cogere. Cumque deinde Pontifex Legatum misisset, & hic in Hispaniam ingressus esset, reverti eum Rex iussit, graviter conquestus, non tractari se à summo Pontifice, pro eo ac obediens Ecclesiæ Filius mereretur, vehementerque miratus, Legatum negotium istud in se suscepisse. At ille modestè respondit, renuntiare se Legati privilegiis, & Regis iudicio acquiescere; qua cum conditione, & bonis Cardinalis Hispaniæ obsequiis admissus fuit, omniq; controversia composita. Verùm gravis causa sit oportet, aut naturalis defensio, ut ejusmodi usurpentur media; dignum quoque paterno Pontificum amore, minimè iis ansam dare, sed benignitati semper studere, ad conservandam mutuum cum Principibus amicitiam: etsi enim duplicem manu sua portet gladium, spirituales nimirum & sæculares, hic tamen per ipsos Imperatores & Reges, tanquam protectores defensoresque Ecclesiæ executioni mandari debet. *Onde conviene (verba sunt Regis Alphonfi Sapientis) por razon derecha, que estos dos poderes sean siempre acordados, asi que cada una dellos ayude de su parte al otro: ea el que se de sacordase, vernia contra el mandamiento de Dios, e avria por fuerza de menguar la fe, e la justicia, e non podria longamente durar.*

Ant. Neb. hist. Hisp. c. 120.

par la tierra en buen estado, nien paz, si esto se fiziesse.

Facile equidem credo, satis eam rem cordi esse omnibus iis, quotquot in suprema illa sede Deus collocavit, sed perturbant curam istam interdum aulici Romani, quorum unicum studium est, discordiarum spargere semina. Suscitatur illas etiam Ministrorum quorundam ambitio, qui in summorum Pontificum gratiam insinuare se student, & præcipua mereri munia, cum illa à Principibus independentia, immo & animi aversione; varias excogitando rationes ad denegandas gratias, quas petunt, & omnem captando occasionem offendendi illorum Legatos; atque ut forti videantur esse animo, sub specie Religionis & zeli violenta suggerunt consilia; quo fit, ut bona illa Pontifices inter & Principes amicitia intepescat, non absque insigni Reipublicæ Christianæ detrimento, & refrigerescat in venis illius pietas, ob defectum amoris, qui arteriæ instar eas fovet, calentesque conservat.

S Y M B O L U M. CXV.

INter vim & potentiam duorum contrariorum æquorum sese Isthmus tuetur, tanquam utriusque arbiter, non uni magis adhærens, quam alteri; unde fit, ut quod mare unum illi adimit, restituat alterum, & pugna utriusque æquè potentis integer conservetur. Etenim si unius fluctus nimium intumescerent, & totam inundarent terram, terræ deleerent dominium, & Isthmus esse desineret. Isthæc inter duas grandes potentias quasi neutralitas Petrum Asagram diu feliciter conservavit in Statu suo Albarracinensi, & in Castellæ & Aragoniæ confinibus sito: quilibet enim istorum Regum cavebat sollicitè ne ille ab altero opprimeretur, qua mutua inter utrumque æmulatione Status ille libertatem suam retinuit integram. Atque ex eo intelli-

gere

gere possent Allobrogum Duces, quantum ad ipsorum securitatem interfit, si communes se amicos ambabus Coronis Hispaniæ & Franciæ præbeant,

ferventque in sua potestate ea propugnacula, quæ ingressum per Alpes in Italiam prohibere possunt; siquidem ea in re eorum amplitudo, conservatio,

& ami-

& amicitiae necessitas consistit, propterea quod Coronae utriusque intersit quam plurimum, ne illi ab alterutra bonis suis exuantur. Hinc toties Hispani Duci Carolo Emmanuели venerunt subsidio, armisque recuperarunt, quae à Francis occupata fuerant. Tunc solum expediret Ducibus, communi isti renuntiare amicitiae, & uni certae coronae sese adungere, quando altera armorum vi Statibus illorum dominari contenderet, & praesertim Corona Francica: haec enim, si Hispanos Italia eijceret, tam fieret potens (extenso jam suo dominatu ab ultimis Oceani finibus usque ad terminos maris Mediterranei per Calabriam) ut confusis Sabaudiae & Pedemontii Statibus, necesse foret, aut eos coronae Francicae uniri, aut subjectionem & servitutum subire intolerabilem: quam deinde universa etiam experiretur Italia, absque ulla spe seipsam in libertatem iterum vindicandi; Hispaniae vero difficile admodum foret, deperdita recuperare, & ad aequalitatem vires reducere, propterea quod tam longè absit ab Italia. Periculum istud magna cum prudentia expendit Respublica Veneta, cum crescente Caroli Octavi Francicae Regis potentia in Italia, novam foederatorum decrevit unionem, quam sanctissimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri coepit Providentia divina securitatem & conservationem Sedis Apostolicæ pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannide, aut haeresibus inficeretur, quae in Germania nascituræ essent, provexit ultra ipsas etiam Alpes magnitudinem Domûs Austriacæ, atque in Regno Neapolitano, Siciliae, & Ducatu Mediolanensi stabilivit Monarchiam Hispanicam, ut Italia undique à Principibus Catholicis defendi posset. Ut vero etiam Hispaniae potentia intra suos contineretur terminos, & juribus successionis, feudorum armorumque contenta viveret, æmulum illi dedit Francicae Regem, ut pro sua conservatione necesse haberet subditorum sibi conciliare amorem ac benevolentiam,

& alios æstimare Principes, conservando in illis justitiam, inter hos pacem, nulla belli data occasione, utpote quod jura & arbitrium potentis Principis in discrimen adducit.

§. Istud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hispanica nonnulli servitutem existimant, cum præcipuum potius quietis, libertatis, & Religionis in illa momentum sit. Error ex eo nascitur, quod utilitatem ejus rei non satis agnoscant. Qui navigandi artem ignorat, & imam navem saburra aut lapidibus impletam videt, periculum inde eidem creari putat. At qui prudentius istud considerat, facile agnoscit, absque ejusmodi pondere navem inter undas diu salvam consistere non posse. Hoc utriusque Coronæ æquilibrium pro communi subditorum utilitate expendisse videtur Nicephorus, cum in hæc verba loquitur: *a Mirari mihi subit impervestigabilem Dei sapientiam, qui planè contraria uno fine conclusit. Nam cum duas adversarias potestates inter se committere statuit, nec alteri alteram subdicere, aut ingenio & virtute præstantes utrique parti moderatores præficit, ut alter alterius consilia, & conatus evertat, & utrinque subditorum libertati consulatur, aut utrosque hebetes, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & septa (quod ajunt) transilire audeat, veteresque Regnorum limites convellere.* Ad eundem quoque finem separavit inter se Providentia divina vires Regum Hispaniæ & Franciæ; interjiciendo altissimos Alpium muros, ne vicinitas fortè, aut aditus facilitas bellum accenderet, magisque faveret Nationi Gallicæ si ea tam frequens portas illas haberet apertas; quin & pro securitate majori earundem claves Allobrogum Duci, Principi Italo, concedidit, qui cum Statibus suis inter Regem utrumque medius, eas aut clausas servaret, aut apertas, quoties necessitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei dispositionem agnovit Papa Clemens Octavus, & singulari cum prudentia effecit, ut Status Salusanus in Allobrogum

gum Ducis potestatem deveniret. Ratio Statûs antiquissima ea fuit : eidem innitebatur Alphonsus Rex Neapolitanus , cùm Mediolanensi Duci suaderet , ne civitatem Asti Ludovico Delphino Franciæ dederet : neque enim , agebat , Franci Italiæ bono pedem in Italiam inferre cogitant , sed ut suæ eam ditioni subjiciant , prout in Genuensi expeditione tentari cœptum. Hujus consilii vim minimè assecutus fuit Princeps ille Italus , qui moderno Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinnarolam occupando, pedem in Alpibus figeret, deceptus fortè (nisi malitia fuerit) specie utilitatis, quam è Gallorû vicinitate contra quascunque Hispanorum molitiones sperare poterat: nec consideravit tamen, solo metu futuri belli, quod nunquam fortè eventurum erat , introduci aliud præsens, & omnino certum, de Francis in Italiam admittendis: neq; enim in una aliqua Provincia inter duas tam diversas oppositasque Nationes pax conservari poterit; nec aliud inde Italiæ fore commodum, quàm quòd serpentem in sinu aleret, à quo deinde pestilentissimo veneno inficeretur. Præterquam quòd Franci intra suos etiã limites consistentes ab altera Alpium parte, satis præstò sint semper, ut vocati in Italiam possint irruere , nec necesse sit eos habere tam vicinos , ut ille in Italiam ingressus ipsorum relinquatur arbitrio. Verùm etsi Franci tam modesti essent, & ab omni dominandi libidine alieni , ut illic se continerent , nec quicquam nisi implorati ab aliis attentarent , quis dubitet tamen, longè eos extra protectionis limites tunc dominandi occasione abituros ; uti re ipsa experti sunt Ludovicus Sfortia, Castrucius Castrocani, aliique, qui illorum implorarunt auxilium , nullo alio fructu , quàm quòd iis accideret (sicut & hodie nonnullis accidit) id quod Trecentinis quondam evenisse memorat Tacitus , nimirum a quoties isti concordés agebant, spernebatur Parthus : ubi vero dissensere , dum sibi quisque contra amulos subsidium vocabant

accitus in partem, adversum omnes valeſcebat. Quòd ſi iſta Francorum potentia Pinnarolam ea lege fuiſſet introducta, ut in ipſius Italiae eſſet arbitrio eam aut in ſubſidium evocare, aut è ſuis finibus rurſum dimittere, ubi ſic expedire viſum fuerit, habuiſſet ſanè conſilium iſtud politicam aliquam rationem & ſpeciem zeli boni publici; at nunc tempore minimè opportuno eam intra ipſas Italiae portas conſtituere, ut pro libitu, quoties aut ambitio, aut levitas ſuaſerit, eam poſſit ſubingredi, atque ut ex iſto metu Hiſpani nunquam non in armis vigilent, deturque occasio, ut alii quoque Principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus abſque ulla quietis ſpe, non tam conſilium fuit, quàm proditio patriæ: neque enim erat aliud, quàm exponere eam arbitrio Franciæ, & contrà adimere Principi Italo facultatem, qua pro communi omnium bono ipſis Alpibus impetitabat.

§. In reliquis Italiae Principatibus, qui inter ambas illas Coronas conſtituti non ſunt, vim non habet iſta Neutralitatis ratio: illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium ſibi habebunt obſtrictam, uti Conſul Quinctius dicebat, Ætholis perſuaſurus, ut in bello contra Regem Antiochum ſuſcepto Romanis ſe a jungerent; & experti illud ſunt Florentini, quando detrectato foedere cum Rege Aragonio manſère neutrales, perdentes Regis Franciæ gratiam, nec tamen Pontificis iram mitigantes. Neutralitas ſemper admiſſenti exitioſa eſt, quam ob cauſſam de Senenſibus (qui neutralitate ſalutem quærentes miſerè periére) dixit Alphoſus Rex Neapolitanus, iis eveniſſe, quod accidere ſolet duobus unius ejuſdemque domus inquilinis, quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo ſupernè habitantem opplet; hic vero contrà infernè commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quòd neutrales eſſe voluerint, dum Xerxes Græciam oppugnavit.

a *Quippe ſine dignitate præmium victoris eritis.* Liv. l. 35.

navit. Et quamdiu talem se gessit a Ludovicus Undecimus Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

§. Ne porrò falli se sinant Principes, opinando nimirum, neutralitatem istam optimum esse medium ad conservandas in æquilibrio Hispaniæ Franciæque vires: nam reverà aliqua opus est affectus ostensione in favorem Hispaniæ, non ut pluribus potiatur, neque ut in Franciam irruat; sed ut ea, quæ nunc possidet, tueatur, & in Regno suo detineantur Franci, nec neutralitate forte, aut benevolentia aliò invitentur. Et hoc ipsum tam certum est exploratumque, ut sola etiam affectûs declaratio absque ullis aliis indiciis publicis pondus sit æquilibrii istarum bilancium, & argumentum sufficiens, cur inde bellum exardescat. Italia duas factiones ferre non sustinet, quæ Coronæ utriusque intrà illius viscera contentione suam stabilire fortunam satagunt. Agnovit istud Carolus Quintus Imperator, quando ut Italiæ quietem restitueret, eas penitùs extinxit, mutavitque formam Reipublicæ Florentinæ, quæ eas id temporis fovebat: una enim bilancium Franciæ, aut Hispaniæ plusculum onerata, pacis examen inclinabat. Cognita hac veritate, prudentiores quique Principes & Reipublicæ Hispaniæ sese faventiores exhibuere, ut aliquod illi pondus adderent, perfectiorique constituto æquilibrio, unà cum Statibus suis optata quiete fruerentur; & si quis illud aliquando disturbavit, adjungendo se ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

§. Gloria illa quæ dominandi libidinem comitatur, nonnullos interdum Italos stimulat, ut secum ipsi statuunt melius fore, si contra utramque conspirent Coronam, & subimet ipsi dominantur, aut in Reipublicas divisi, aut certo aliquo capite constituto; verùm cogitationes istæ, supposita Italiæ conditione, pro discursu sunt potius quam ut in-

LI 3

effectum deduci queant : nam aut Papa totius Italiae erit Dominus , aut aliquis alius . Si Papa , minime defunt rationes , quibus facile quis ostendat , fieri non posse , ut Monarchia aliqua spiritualis conjuncta cum saeculari , satis se tueatur in potentia Principis alicujus electivi (de vixta praesertim aetate , qua ordinariè omnes solent esse Pontifices) qui totus est in procuranda pace & tranquillitate Ecclesiastica , occupatus in negotiis spiritualibus , cinctus nepotibus & consanguineis , ut licet eorundem Statibus successionem nequaquam obtenderet , valde tamen eos , varia iisdem feuda distribuendo , in partes distracturus sit : accedit praeterea cum plurimum aliàs Christianitati conducatur , Pontifices communes esse omnium Patres absq; dissidiis cum Principibus aliis , futurum ea ratione , ut perpetuas habituri sint controversias ac lites cum duabus illis Coronis de juribus , quæ in Ducatum Mediolanensem , Regna item Neapolitanum , & Siciliae ambæ illæ sibi vendicant , ac proinde sedem Apostolicam armis facile impetent , aut junctæ cum pacto aliquo dividendi postea inter se Status illos bello partos , aut separatæ , una per agrum Mediolanensem , altera per Neapolitanum in Italiam irruente , cum periculo etiam , ne alterutra fortè auxiliares Germanorum , aut ipsius Turcæ copias in subsidium evocet , quæ postea in Italia pedem figerent .

§. Quòd si aliquis totius Italiae Rex crearetur , eadem manerent incommoda , & aliud adhuc gravius nasceretur ex eo , quòd ad formandam unam Monarchiam , Principes alios uni alicui reddere subditos , & Pontificem suo oporteret exuere imperio : nam si eo in statu , in quo nunc sunt , eos relinqueret (tamen si id foret cum aliqua clientela agnitione , aut foedere) nullo modo sese tueri posset , quo porro fieret , ut Italia imperium istud spirituale omnino perderet , quod non minorem illi parit gloriam , ac illud Romanum , & amissa sua libertate in tyrannicam quandam deveniret confusionem .

§. Minùs autem fieri poterit, ut Italia quieta persistat, si à diversis gubernetur Principibus; neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas sese uniant, quin potius bellis mutuis intestinis ultrò accersitis se conficient, uti sæculis retrò præteritis accidit; siquidem Natio Italica tam est generosa, ut modum tenere haud sciat, aut dominari vult absolutè, aut parère.

§. E quibus omnibus liquet, quàm Italiae necessaria sit potentia aliqua peregrina, quæ opposita exteris, nec inter illius Principes bellorum toleret motus, nec armis utatur alienis; quæ causa est, cur ex eo tempore, quo in illam ingressa fuit Corona Hispanica, pace & tranquillitate fructa semper fuerit.

§. Ingens itaque utilitas, quam secum adfert necessitas illa ad alterutram Coronam sese adjungendi, movere potest Nationem Italicam, ut cum præsentì Statu se conformet, posito præsertim, quòd si quæ in Ducatu Mediolanensi, & Regno Neapolitano ac Siciliae fiat immutatio, id futurum sit cum gravi aliorum dominiorum perturbatione: neque enim formæ novæ absque aliarum interitu introduci solent; cumque alterutra è duabus illis Nationibus in Italia admittenda sit, convenientior utique pro illa erit Hispanica, siquidem ambæ istæ uni eidemque subsunt Climati, quod eas reddit similiore in firmitate Religionis; in observatione justitiæ; in actionum gravitate; in fidelitate erga suos Principes; in constantia promissorum & fide publica; in modestia animorum, aliisque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hispaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, sed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obtendit aliud, quàm ut ea conservet, quæ justo nunc titulo possidet, quippe qui majori cum Statùs emolumento Monarchiam suam extendere possit per vastissimas Africae Provincias. Hanc regulam secutus est, & suis reliquit Successoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum sibi in Italia Imperatoris

titulum generosè respuit, dictitans nihil se in illa cupere, quàm quod jure ad se pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes distrahatur. Testes ejus rei sunt tot tamque variæ restitutæ urbes, absque eo quod Rex Hispaniæ jure belli & compensatione sumptuum damnorumque uti voluerit aut arma sumere (quamdiu non urset necessitas) sive pro defensione propria, sive pro aliena conservatione; uti re ipsa experti sunt Mantuani Duces. Quòd si aliquando Nivernensem bello aggressus est, non ideo factum, ut Casalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, sed ut Imperator justitiam administrare posset iis, qui jus aliquod in Status illos sibi vendicabant: postquam enim Dux Nivernensis per Marchionem Mirabellanum Regiæ suæ Majestatis tutelam & consensum pro matrimonio filii sui Ducis Ratellani cum Principe Maria petiisset, utrumque obtinuit; sed confecto negotio, Madritum mox nuntiatum fuit artibus Comitis Estrigii celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis constituto, nulla prius cum sua Majestate ea super re facta communicatione, contra ac Regem inter & Ducem convenerat. Unde novitas ista, quæ nonnullis contemptus quidam & diffidentia videbatur, tutelæ executionem distulit inprimis, & novis deinde consultationibus ansam dedit, quibus sic visum, ut tunc quidem istis omnibus dissimulatis effectum suum gratia sortiretur, & de matrimonio inito congratulatio fieret. Verùm cum Providentia divina ruinam urbis Domusque Mantuanæ ob Principum illius vitia, & illusa sæpius matrimonia disponderet, ad eundem istum finem eventus omnes dirigebat; atque adeò dum hæc in Hispania gererentur, effecit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernensis hostis, ut opitulante suo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro iis occupandis, ad quæ in Monferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille subodoratus, nonnisi inanem

hunc titulum esse, ad introducenda in Italiam arma Gallica & media utriusque Ducis ruina augendam Coronæ Francicæ amplitudinem, rem omnem Gonsalvo de Corduba Governatori Mediolanensi aperuit, ultrò pollicitus, si armis suis sibi præstaret, se Franciæ partes deserturum. Gonsalvus tempus sibi dari petiit, ut ea de re ad consilium referret in Hispaniam, vidensque illud à Duce denegari, & nisi eidem auxilio adesset, Alpium portas Francis patefactum iri, magisque perturbandam Italiam, suapte interim sponte cum eo transegit, sperans Espadini opera Casalo se potiturum, quo fieret (quemadmodum ipse ad suam Majestatem perscribebat) ut facilius deinde Imperator controversias in Monferrato & Mantuano Ducatu exortas posset componere. Atque hoc ipsum consilium effecit deinde, ut sua Majestas alteram etiam tutelæ executionem suspenderet, quantumvis aliàs pacem Italiæ cuperet; quam tamen ut quoquo modo procuraret, omnemque æmulationis causam è medio tolleret, dedit in mandatis Gonsalvo de Corduba, ut si (quod certum habebatur) Casalum jam occupasset, eandem urbem nomine Imperatoris, directi illius Domini, tueretur, missis insuper literis ejusdem tenoris, quas in tali casu ad suam Cæsaream Majestatem ipse destinaret. Verùm cum tractatus ille minimè succederet, absque Majestatis suæ jussu Casalum obsidione cinxit, unde factum, ut Rex Franciæ Susam advolaret, & Hispania præter opinionem bello implicaretur, palàm protestata copias istas militares non nisi auxiliares esse Cæsaris, ut via justitiæ decideretur de juribus, quæ nonnulli in Monferrato & Ducatu Mantuano sibi competere affirmabant; Gonsalvus verò conditionem quam Dux Nivernensis illi offerebat, de nudando mœnibus Casalo, admittere nunquam voluit, ne cuiquam fortè videretur, Majestatem suam privati commodi gratia potius, quàm tranquillitatis publicæ motibus illis sese immiscuisse. Hæc ipsissima rei veritas

est, nota per paucis, & à multis tamen per calum-
niam graviter injusteque traducta.

Deponant igitur Italiae Principes ac Respublicæ
inanes illas suspicionum umbras, certò sibi per-
suadentes, Hispaniam hoc solum spectare ac cupe-
re, ut suam inter illos magnitudinem conservet,
non ut eandem augeat, & locum dent veræ politi-
cæ hujus meæ narrationis, si quidem amant Italiae
pacem: æmulationes enim illæ, quas multi sibi
inaniter & absque fundamento imaginantur, gra-
vissimorum motuum causa sunt, cum nullum sit
bellum, quod non aut ex Potentioris ambitione,
aut imbecillioris metu oriatur.

S Y M B O L U M X C V I.

Victoria in bellis justis pacem ut finem spectat,
ad hanc siquidem, & ad æquitatem hostem ad-
ducit, atque adeo illa magis erit gloriosa quàm mi-
nori cum damno ars largita fuerit, non armorum
robur: illa inquam, quæ minus pulvere & sanguine
respersa fuerit. Palmam dulcem Horatius appellat,
quæ sic obtinetur,

— a *Dulcis sine pulvere palma.*

Romani pro victoriis cruentis Gallum Diis sacrifi-
cabant, bovem verò pro iis, quas ars & industria pe-
pererat. Si ingenio ad Dei accedimus similitudi-
nem, vites autem communes habemus cum bel-
luis, gloriosius utique erit illo hostem vincere ac
istis. *b* *Letior erat Tiberius, quia pacem sapientia firma-*
verat, quàm si bellum per acies confecisset. Ingens victoriæ
decus Agricolæ c *citra Romanum sanguinem bellanti,*
& Romanos vincenti. Quòd si victoria conservatio-
nem & augmentum Reipub. ut finem præ oculis
habet, melius stratagemate aut negotiatione is ob-
tinebitur, quàm armis. Pluris vita unius civis æsti-
mari debet, quàm multorum hostium interitus: un-
de Scipionem Africanum dicere solitum accepimus,

a Horat. *b* Tac. l. 2. Annal. *c* Tacit. in vitâ Agric.

mus, malle se unum servare civem, quam mille hostes occidere. Quibus verbis postea tanquam simbolo suo usus fuit Marcus Antoninus Pius Imperator, & re-

Etè id quidem: nam hostem superare Ducis militaris est officium; servare verò civem, Patris Patriæ. Non istud considerabat Vitellius Imperator, cum

de victo Othone per cesorum transiens cadavera diceret, *gratus odor trucidatorum hostium, gratior tamen civium*. Inhumana planè vox, quæ ne vulturem quidem deceret. Aliter Himilcon affectus fuit, qui licèt magnas in Siciliâ obtinuisset victorias, quia tamen milites quàm plurimos desiderabat, quos lues in castris sustulerat, Carthaginem non triumphans ingressus fuit, sed pullatâ indutus veste, & amictu mancipii proprio, suam deinde domum repetens, & nemini quicquam locutus, sibi ipsi necem conscivit. Victoria cruenta ardor quidam vindictæ videtur esse potius, quàm fortitudinis facinus. Plus in eâ ferocitas obtinet, quàm ratio. Ludovicus Duodecimus Franciæ Rex, cum intellexisset exercitum suum in prælio ad Ravennam de hoste triumphasse, multis tamen amissis Ducibus & militibus, altum suspirans dixisse fertur: *O utinam prælio victus potius fuisssem, & optimi mei Duces etiamnum viverent! Victorias ejusmodi Deus hostibus meis largiatur, in quibus victus evadit victor, victor autem victus abit*. Eam ob causam boni prudentesque Duces, quantum fieri potest, acres conflictus & oppugnationes a devitant, majorique sibi ducunt honori, si efficiant, ut hostis ultrò se dedat, quam si viribus & armis eundem superent. Magnus Dux urbem Cajetam certis pactis & conditionibus in suam redegerat potestatem, & autumabant nonnulli satius futurum fuisse, si tanquam in campo victor, vi armata eandem occupasset, detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant, ob damna videlicet, quæ facere illi possent, si liberi dimitterentur; ipse verò respondit: *Plus in pulverem pyrium, glandes, & tormentorum globos impendendum fuisset, quam periculum istud mereretur*. Egregia fortitudo est, quæ minori sanguinis impensâ ad deditionem compellit; & bellum felix, quod miserendo & ignoscendo *b* transigitur.

a Dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus.
Tacit. lib. 2. Annal. *b Bellorum egregias fines, quoties ignoscendo transigatur.* Tacit. lib. 12. Annal.

figitur. a *Quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum.* Isthanc animi generositatem hac nostra ætate vix usurpari videmus, quando magis ad explendam iram, quàm ad fortitudinem exercendam, magis ad vastandum, quàm ad vincendum armis concurritur. b *Vbi* urbibus exultis, vastatis Provinciis, incensis spoliatisque agris, ut in Germania & Burgundia fieri cernimus, *solitudinem faciunt pacem appellant.* O savitiam barbaram, & ab omni ratione humana alienam, ipsimet Naturæ bellum inferre, eidemque eripere media, quibus nos alit ac sustentat! Etiam arbores urbibus obsidione cinctis proximas succidi ventant sacræ paginæ quia ligna sunt, non homines, nec hostium numerum augere possunt. Tanto perè Deo displicet sanguis in bello effusus, ut quamvis adversus Madianitas arma sumere jussisset, postea tamen etiam præceperit, ut quicumque aut hominem trucidasset, aut occisum contigisset, dies septem, extra d castra, lustraretur. Aneas grande nefas putabat, res sacras manibus contrectare antè, quam pura lympha eas abluisset:

Attrectare e nefas, donec me flumine vivo

Abluero.

Deus tanquam pacis vitæque auctor eos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filum abruptunt. Etiam contra ipsamet arma, quia mortis sunt instrumenta, hanc Deus indignationem ostendit: ideo enim opinor, altaria è lapidibus rudibus & impolitis, quos ferrum non tetigisset, extrui præce-

Ll 7

pit;

a Idem ibid. b Tacit. in vitâ Agric. c *Quando obsederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum.* Deut. 20. 19. d *Manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo.* Num. 31. 9. e Virgil.

pit; uti illud, quod erectum fuit, postquam populus Israëliticus Iordanem *a* transierat, aut illud Iosue post reportatam ab *b* Haitis victoriam: ferrum enim belli materies est, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad sacrificiorum suorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expressisse, cum prohibet, ut ne culter quidem altaribus applicetur, & si fiat secus, ea pollutum *c* iri.

§. Verùm effrænata gloriæ cupiditas rationibus istiusmodi locum dare non solet, perinde quasi famę celebritas obtineri non possit, ubi nec virium robur sese exserit, nec sanguis profunditur, qua eadem de causa interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ socios quidam admittere cupiunt. Rex Alphonfus Tertius propterea solùm in pugna ad Arcos cladem accepit, quod Legionensium & Navarrorum adventum præstolari noluisse; uti & Tillius in prælio Lipsiensi, quod non expectasset Cæsareas copias. Quâ in re egregiè fallitur ambitio, siquidem victoriarum gloriâ non tam in armotum robore ac viribus est posita, quàm in eo, ut tutioribus quis uti nôrit consiliis: nam illa à casu pendent hæc vero à prudentia. Sat citò victoriam obtinet, cui cum iudicio provisum est, ne *d* vincatur. Urit ambitio, & ratio perturbata naturalem sequitur impetum, ac semetipsam perdit. Plurimum subditi suo debent Principi, qui speretis trophæis & triumphis hoc agit, ut pacem negotiati onibus conseruet, & auro argentoque victoriam obtineat. Meliori siquidem venit pretio, quæ pecunia, quàm quæ

a Et edificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit. Deut. 27. 5. *b* Tunc edificavit Iosue altare de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit. Ios. 8. 31. *c* Si altare lapideum feceris mihi, non edificabis de sectis lapidibus, si enim levaveris cultrum super eo, polluetur. Exod. 20. 25. *d* Satis citò incipi victoriam ratus, ubi provisum foret, ne vincerentur. Tac. lib. 2. Annal.

quæ sanguine emitur. Et plerumque felicius securusque hastis aureis pugnatur, ac ferreis.

§. Parta semel victoria ob præteritorum casuum varietatem suimet obliviscitur; gloria evanescit; gaudio perturbatur; lætatur spoliis; acclamationibus fit confidentior; sanguine profuso hostem contemnit, & securus obdormiscit, tunc præsertim, cum vigilare vel maximè eam oporteret, majoremque præ se ferre fortitudinem in semetipsa edomandâ, quàm in hoste debellando exercuit: hoc etenim magis à fortuna, quàm ab animi magnitudine proficisci potest, & in triumphis de affectibus nostris & passionibus casus locum non habet. Decet igitur, ut post obtentam de hoste victoriam, superemus militiæ Dux in semetipsum protinus descendat, ac prudenter fortiterque componat suorummet affectuum civiles motus: absque hoc enim triumpho ne ipsa quidem de hoste victoria satis securus foret. Ad ipsa spolia & trophæa majori cum sollicitudine vigilet: nam metus in periculo custodias excubiasque duplicat; qui verò extra illud versari se existimat, somno se dat. *a Iosue non contraxit manum, quam in sublime porrexit, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai.* Nulla est securitas prælium inter & victoriam. Desperatio multa audent. Vilissimum etiam animal, si vexetur, contrà insurgit. Alberto Archiduci carò stetit ad Neoportum experientia. Periculosum esse ajebat Abuerus ad Joabum, nimium ferro in hostem *b* deservire. Ingeniosa prætereà est ipsa calamitas, adèò ut ea pressus hostis occasione uti soleat, & in uno sepe momento amissa recuperet, hac ipsa sua inconstantia Fortunam deludens. Cum maximè splendet, vitrea est maximè, & citissimè frangitur. Eam ob rem belli Dux victoriis efferri non debet, nec existimare fieri non posse, ut victo rursus in trophæum

a Ios. 8. 26. *b* Num usque ad interneccionem tuus mucro deserviet? an ignoras, quod periculosa sit desperatio?
2. Reg. 2. 26.

phæum cedit. Eundem semper casum præ oculis habeat, contemplando uno eodemque tempore sub ærumnarum aquis demersam palmam, quam triumphantem sustulit; haud secus atque in palmâ præsentis Symboli videre licet, cujus adversa species oculis subjicit, ad quem statum illius pompam ventorum vis aut temporum injuria possit reducere. Prudens isthæc consideratio in causa fuit, cur sponsus sponsæ suæ oculos aquarum rivulis *a* compareret: in illis enim agnoscitur & componitur animus, pro adversis casibus. Ingens gloriæ hostis prosperitas est, confidentia quippe virtutem socordem ac negligentem efficit, & superbia periculum despicit. *b* *Acriore hodie disciplina victi, quam victores agunt: hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per fastidium & contumaciam hebescunt.* Parta semel victoria victo sæpe felicitatis, victori contra infortunii solet esse principium; hunc enim fortuna prospera excæcat, ille adversam emendare satagit. Quod arma florentia vincere nequiverunt, prostrata interdum obtinent, & dispersa hinc inde spolia: his enim militum alitur cupiditas, sine disciplinâ, sine ordine; uti Sarmatis accidit, *c* *qui cupidine præde graves onere sarcinarum, velut victi cædebantur.* In Tarrensi prælio adversus Regem Franciæ Carolum Octavum infeliciter, aut ancipiti saltem Marte pugnatum fuit, eò quòd milites Itali citius, ac oportebat, ad impedimenta diripienda sese effuderint. Eapropter Judas Machabæus milites suos hortatus est, ut nemo quisquam donec confectum esset prælium, hostium spolia *d* tangeret.

Victoriæ pluris à progressibus, qui inde sperari possunt, quàm à seipsis æstimandæ sunt, atque adeò excolere eas oportet, ut tanto uberiores fru-

a *Oculi ejus sicut columba super rivulos aquarum.* Cant. 5. 12. *b* Tac. l. 2. Hist. *c* Tac. l. 2. Hist. *d* *Statè nunc contra inimicos nostros, & expugnate eos & sumetis postea spolia securi.* 1. Mach. 4. 18.

fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil est, quàm armare hostem, & fructu jam collecto contentum vivere, armis in sterilitate relictis. Æquè facile est fortunam assurgentem labi, ac difficile lapsam rursum erigere. Ob hanc casuum incertitudinem multis argumentis Senatui persuadere conatus est Tiberius, nullo modo expedire, ut honores ob victorias in Germania obtentas Germanico decreti executioni a darentur.

Verùm tametsi perutile sit victorias persequi, ardor tamen ille tam securus, & absque omni sollicitudine esse non debet, ut pericula contemnat. Consulenda celeritas, sed cum prudentia, habita ratione temporis, loci & occasionis. Utatur Princeps victoriis cum moderatione, non cum tyrannide cruenta & barbara, ponendo sibi semper ante oculos consilium Theodorici Ostrogothorum Regis, quod super Germaniæ victoriis ad socerum suum Clodoveum scripsit in hunc sensum: *b In ejusmodi casibus eum audiat, qui majorem habet experientiam: Illa bella bene feliciterque mihi evenere, quæ cum animi modestiâ confeci: sæpe enim victor evadit, qui moderatione uti novit, & plus illi blanditur Fortuna, qui minus superbiâ se, se effert.* Hoc tam prudenti consilio minimè hoc tempore usi sunt Franci, quin immò gravius jugum Germaniæ imposuere, quàm unquam sustinuit, unde quàm celerrimè imperium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit modestia & pietas, quando ob everfa elegantissima Syracusarum in Siciliâ ædificia plorare visus est, quàm virtus & gloria, ob easdem armis expugnatas, cum triumphans eam urbem ingrederetur. Gravius fortissimus ille Heros Tillius multorum corda sauciavit lacrymis illis, quas in Magdeburgensi profudit excidio, quàm armis ipsis & ferro. Et licet Josue exercitus sui ducibus præceperit, ut quinque Re-

a Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tantò se magis in lubrico dictans. Tacit. lib. i. Annal.
b Casiad.

gum in pugnâ Gabaoniticâ captorum cervices pedibus *a* conculcarent; id tamen non ex superbiâ factum aut inani gloriâ, sed ut animos militibus suis adderet, metumque adimeret, quem de Gigantibus Chananæis *b* conceperant.

Victos clementer habere, eorundem privilegia & Nobilitatem conservando, & tributa leniendo, bis eosdem est vincere; unâ vice armis nimirum, alterâ benignitate, & catenam interim fabricari pro Nationibus aliis superandis. Nec pauciores generositati, quàm viribus sese submisere.

c Expugnat nostram clementia gentem,

Mars gravior sub pace latet.

His artibus Romani totius orbis sese Dominos effecerunt, & si earum aliquando obliti sunt, victorias sanè perdifficiles habuerunt. Adversus victorem cruentum ipsa se armat desperatio.

d Vna salus victis, nullam sperare salutem.

Fuere nonnulli, qui impiè magis, quàm prudenter pro majori securitate Nationem hostilem penitus extirpandam dicerent; uti fecerunt Romani, Carthaginem, Numantiam & Corinthum everrentes, aut cogendam, ut aliò commigraret. Consilium inhumanum prorsus ac barbarum. Alii extinguendam esse Nobilitatem, propugnacula erigenda, arma eripienda. Verùm tyrannis ista apud Nationes serviles, non apud eas, quibus indoles est generosior, locum habere poterit. Consul Cato, ut à quibusdam Hispaniæ populis ad fluvium Iberum esset tutior, arma iisdem sustulit; sed mox ea restituere oportuit: tantoperè enim eâ re exasperati fuere, ut mutuis sese vulneribus conficerent. Infamem duxere vitam quæ instrumentis careret, ad defendendum honorem & gloriam parandam necessariis.

S Y M-
a *Ite; & ponite pedes super colla Regum istorum.* Jos. 10.
 24. *b* *Nolite timere, nec paveatis, confortamini, & estote robusti: sic enim faciet Deus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis.* Jos. 10. 25. *c* Claud. *d* Virgil.

SYMBOLUM XCVII.

DEvicto Leone probè victoria uti noverat Hercules, pelte ejusdem suos vestiens humeros, ut tantò facilius monstra alia edomaret. Sic prorsus unius victoriæ spolia armant victorem, & potentio-
 tiorem efficiunt: atque adeo victoriis suis uti de-
 bent

bent Principes, ad vires suas deditioe militum roborandas, & augendam Statuum suorum amplitudinem accessione urbium & castellorum, quæ armis suis expugnaverint. Regna omnia initiò fuerunt exigua, acquirendo postea & conservando crevère. Iisdem ex causis, ex quibus bellum justum est & licitum, partorum quoque detentio justa efficitur ac licita. Spoliare, ut restituas, imprudens & sumptuosa levitas est. Nullum se accipere beneficium existimat, qui hodie recipit, quod heri bello cruento ereptum ei fuerat. Arbitrantur Principes, restitutione pacem se posse emere, & bellum sibi accersunt. Quod occuparunt, formidabiles eos reddit, quod restituunt, contemptibiles, quia plerique animi vilitatem interpretantur, & si postea pœnitundine ducti, aut laceffiti illud recuperare contendunt, ingentes experiuntur difficultates. Vallem Telinam Majestas sua (ut invidiam omnem & bellum effugeret) in sedis Apostolicæ arbitrium consignaverat, quæ deinde à Francis occupata, Status Mediolanensis in discrimen venit, & tota Italia armorum tumultu conturbata fuit. Detentione eorum, quæ occupata fuerunt, castigatur temeritas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibusdam, ad obtinendam pacem, ubi necessitas postulerit. Tempus ipsum & occasio erudient Principes, quibus in casibus retinere, aut restituere oporteat, ad evitanda majora incommoda & pericula, quæ à prudentia tamen, non ab ambitione æstimanda sunt, cujus cœca cupiditas iis sæpe mediis, quibus Status dilatare cogitabat, eosdem imminuit.

§. Solent Principes pacis tempore facilè loca quædam munitiora è suis manibus dimittere, quod ingruente postea bello sed seriùs, deplorant. Necessitas præsens præteritam accusat liberalitatem. Nulla potentia tantum de se ipsâ confidat, ut se non omnibus istis pro defensione sua indigere existimet. Non unguis suos aquila exuit, & si id faceret, mox reliquarum avium foret ludibrium; neque enim

enim illam ut Reginam venerantur, ob ejus fortè pulchritudinem, siquidem Pavo longè est elegantior, sed propter unguium robur. Majori in veneratione, magisque secuta foret hodie in Italiâ auctoritas suæ Majestatis, si conservasset Statum Senensem, præsidium urbis Placentiæ, similibusque locorum, quæ aliorum arbitrio tradidit. Ne restitutio quidem Status alicujus fieri debet, si cum notabili alterius detrimento conjuncta ea fuerit.

9. Non minoris incommodi est, bellum facere alteri, ac segniter armis uti. Ista corripere ad intendendos solùm ictus, periculosum certamen est. Eductus è vaginâ gladius, nisi sanguine tingatur, cum rubore in eadem reconditur. Si hostem non feriat, in honorem proprium desævit. Ignis instrumentum est belli, qui eum in manu suâ suspensum tenuerit, ab eodem consumetur. Nisi exercitus in hostili sustentetur solo, agros proprios atque unâ semetipsum pessundat. Refrigescit & languet virtus, si occasiones defint, in quibus sese exerat, & spolia, quibus inflammetur. Ita Vocula exercitum suum in hostili terrâ hospitari voluit, a *ut prædâ ad virtutem incenderetur.* David extra Regni sui fines hostibus suis Philisthæis *b* ivit obviam; & Joas Rex Israël venientem adversus se Amasiam Regem Judæ intrâ suimet Regni limites aggressus est, & *c* cecidit. Bellum domi suæ diu ferre nequeunt subditi, amicos pariter ac hostes sustentando: crescunt enim sumptus; deficiunt media, & augentur pericula. Quòd si id fiat, ne hostis amplius irritetur, & ut tantò facilius ejus mitigetur animus, imprudens planè consilium est: neque enim hosti manifesto blandiri oportet. Si conquiescunt arma, non benignitatem & clementiam interpretatur, sed animi

intransigentiæ & impigritudinis, ut loquitur Tacitus. Tacit. lib. 4. Hist. b Venit ergo David in Baal Pharasim, & percussit eos ibi. 2. Reg. 5. 20. c Ascenditque Joas Rex Israël, & viderunt se, ipse & Amasias Rex Judæ in Bethsames oppido Judæ. Percussusque est Juda coram Israël. 4. Reg. 14. 11.

vecordiam , & spretâ auctoritate , etiam potentissimi quique in discrimen veniunt. Carò Regi Hispaniarum Catholico stetit clementiâ , quâ erga Carolum Sabaudia Ducem usus fuit. Bellum hic susceperat adversùs Ferdinandum Ducem Mantuanum , juris antiquitùs in Monferratum obtenti vindicandi causâ ; Rex verò Philippus Tertius minimè consultum ratus , ut pendente apud Cæsarem lite , armis illa decideretur controversia , & Principum duorum contentione Italia totius pax turbaretur , movit cum exercitu contra dictum Sabaudia Ducem & urbem Asti obsidione cinxit , non ut eam vi expugnaret (quod factu facillimum fuisset) sed ut armis minitendo Ducem ad pacem adduceret , id quod reipsâ obtinuit. E quâ Regis moderatione majores deinde sumpsit animos , & contrâ , ac conventum fuerat , arma corripuit , aliud suscitans bellum magis sumptuosum , quàm illud prius. Unde factum , ut sua Majestas urbem Vercelli obsideret , quam tamen occupatam mox restituit ; cumque sua Duci consilia feliciter succederent , inito Avenione cum Francis & Venetis fœdere , tertium Italia quietem perturbavit. Quæ bella omnia facile evitari potuissent , si mox in primo dimisisset , quod Hispaniæ arma prætendebant , etiamsi vel Statûs sui partem perdere debuisset. Qui semel potentia majori opponere sese ausus fuerit , amicus non erit , nisi spoliatum exutumque se viderit : ita Vocula ajebat ad tumultuantes Legiones , cùm eas contra rebelles quasdam Francia Provincias a incitaret. Principes non ideò timentur , aut in veneratione sunt , quòd ferire possint , sed quòd ferire nôrint. Nemo eum invadit temerè , qui contrâ vicissim audent aliquid. Omnia ferè bella ex eo nascuntur fonte , quia qui impetitur , aut negligentior est , aut timidior. Non grave adit discrimen , qui adversùs Principem pacis amantem arma corripit : quicquid enim

a *Nunc hostes , quia molle servitium : cùm spoliati , exuti- que fuerint , amicos fore.* Tacit. l. 4. Hist.

enim evenerit, semper illa frui poterit. Eam ob rem immutanda videntur in Italia Hispanorum Principia; quæ communiter animis imprimunt, suam scilicet Majestatem adeò pacis amicam esse, ut quovis etiam pretio eam mercari parata sit. Illud equidem refert plurimum, si nòrint Principes, Majestatem suam sinceram semper cum illis & mutuam culturam amicitiam, suis etiam armis pro eorundem conservatione defensionéque decertaturam, nec quicquam intermissuram diligentiam, quod ad Provinciarum illarum tranquillitatem possit conducere: sed & istud scire oportet, quòd, si quis iniquè ejus se auctoritati opposuerit, aut contra eandem conjurarit, causamque dederit belli damnis ac sumptibus, vicissim Majestas sua satisfactionem ab eo repetitura sit, retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Justitiæ tribunal ad præstandos sumptus non condemnat eum, qui sine causa litem intentat alteri? Quis gladii sui vires non experietur in potente aliquo Principe, si absque suo damno id facere poterit?

§. Obtenta aliqua victoria spolia inter milites dispersiri debent, & peculiare deferri honores iis, qui fortes se & strenuos præ aliis gessere in prælio, ut remunerata hoc modo virtus ad majora inflammetur facinora, & aliis exemplo sit. In eum finem Romani varias excogitarunt Coronas, torques, ovationes, & triumphos. Saul post devictos Amalecitas arcum triumphalem sibi met a erexit. Neque vivis solùm honores isti decerni debent, sed iis etiam, qui fortiter in prælio occubuerunt, eorumque successoribus, quia vita sua & sanguine victoriam peperere. Magna obsequia Reipublicæ præstita compensari aliter nequeunt, quàm memoria aliqua æterna; uti compensata fuere bene merita Jonathæ, cui erectum fuit
a se-

a *Et crexisset sibi fornicem triumphalem.* 1. Reg. 15

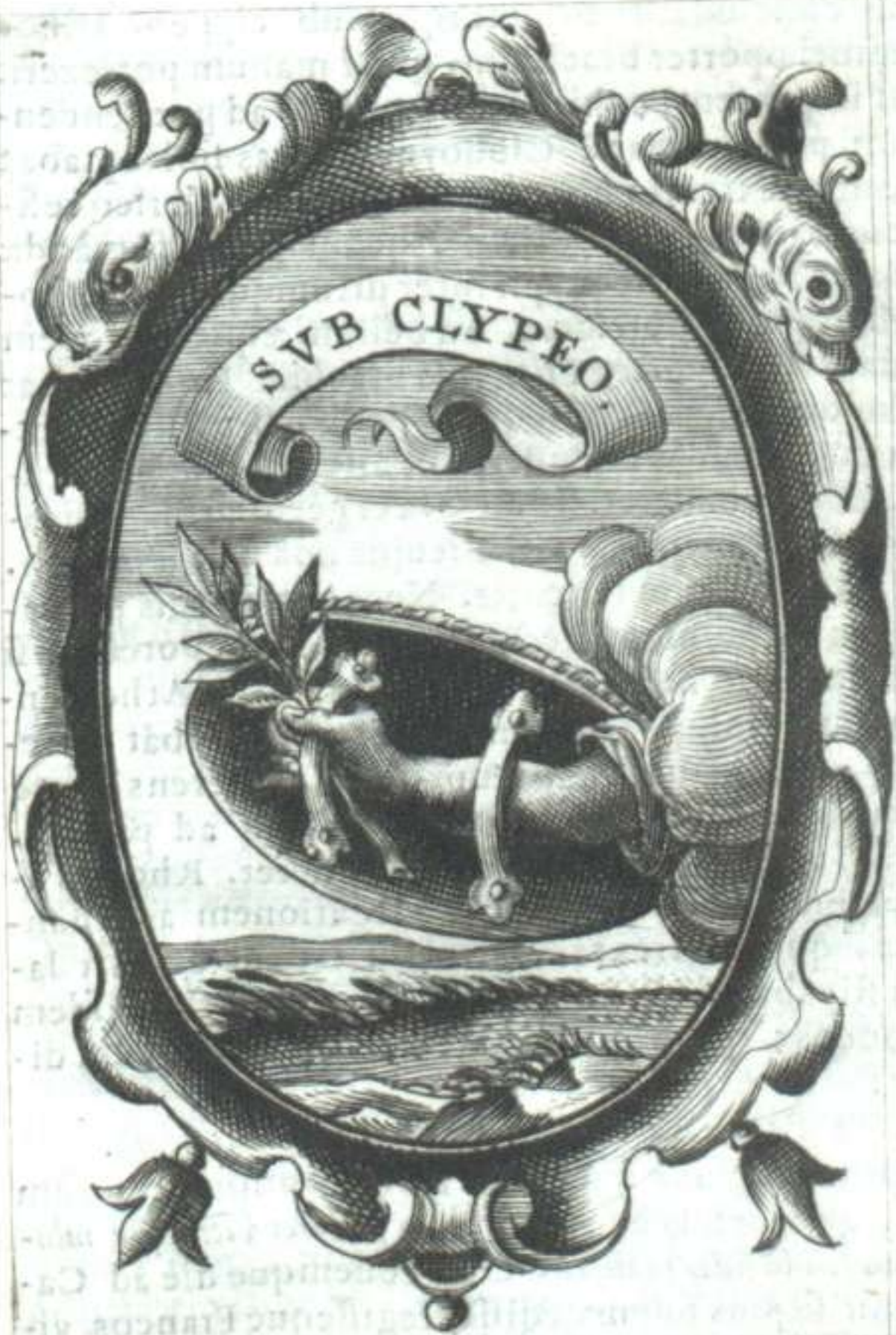
a sepulchrum, quod ad multa sæcula perduravit. Animus, qui immortalem se videt, facile contemnit pericula, ut & factorum suorum memoria immortalis sit. Propterea olim apud Hispanos bellicosam Gentem obelisci circum cujusque tumulum tot numero erigebantur, quot hostes interemisset.

¶ Cum vero Deus victoriarum supremus sit arbiter, illi inprimis eas in acceptis referre debemus, eundemque obligare ad plures porro largiendas, non agendis solum gratiis & sacrificiis, sed spoliis etiam & oblationibus; uti fecerunt Israëlita post solutam Bethuliae obsidionem, & casos b Assyrios; sicut & Josue post reportatam ab Haitis victoriam, hostias pacificas c offerens, qua in re eximiè semper liberales fuere Hispaniæ Reges, quorum pietatem benignissimus Deus præsentì hac Monarchia remuneratus est.

a Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam eternam: & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc est sepulchrum quod fecit in Modin usque in hunc diem. Mach. 13. 28.
 b Arist. lib. 7. Polit. c. 2. c Omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas. Judith. 16. 22. d Et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas. Deut. 26. 6.

SYM.

SYMBOLUM XCVIII.

MULTIS in rebus bellum igni est simile, non solum, quia natura ejus est destruere, verum etiam, quia materie eadem, qua nutritur, si nimia ea sit opprimi solet, & extingui. Bellum arma sustentant, sed si superiora ea sint, restinguunt illud, aut cer-

M m

tè in

tè in pacem commutant. Quare qui hanc obtinere voluerit, illorum uti debet robore : nulla enim pax decens , aut bonis cum conditionibus fieri potest, nisi concludatur firmeturque sub clypeo. Isthoc muniri oportet brachium, quod manum porrexerit (ut in præfenti exhibetur Symbolo) ad præhendam pacis olivam. Clodoveus binas sibi optabat manus dexterarum : unam armatam , quâ Alerico resisteret ; inermem alteram , quam pacis firmandæ causâ Theodorico , qui inter utrumque se interponebat, posset porrigere. Ad bellum æquè, ac pacem parata sint oportet Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc consequi se posse , si manum dexteram inermem ostenderet, & alteram armis instructam non haberet. Istud Græci peculiari significabant hieroglyphico viri alicujus unâ manu hastam, alterâ caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata rectè succedere non potest, nisi comminatio hastæ eam comitetur. Cùm Athenienses Eumolphus armis infestaret, præcedebat supremus eorum Dux, caduceum manu præferens, ponè sequebatur juvenus armata , ut tam ad pacem, quàm ad bellum paratum se ostenderet. Rhodiis aliquando Constantinopolim legationem adornantibus , quidam tres ramos manu tenens Legati latus stipabat , eandem animi dispositionem iisdem innuens ; quo alluisse videtur Virgilius , cùm dixit :

a *Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.*

Etiam conclusâ jam pace , non omnis armorum cura deponenda est : nam *b in victores victosque nunquam solida fides coalescit.* Uno eodemque die ad Casalum sæpiùs fidem dedisse fregisseque Francos vidimus, & ab usos fuisse benignitate , quâ Marchio de Sanctâ Cruce insignem victoriæ gloriam , quam situs melior, & majores copiæ certo illi pollicebantur, declinavit, ut pacem Italiæ redderet.

§. In tractandâ pace non minùs animi libertate

opus

a Virgil. b Tac. lib. 2 Annal.

Opus est, ac in bello suscipiendo gerendoque. Qui in illiusmodi tractatibus nimium suæ studuerit existimationi, & hostem calamo non secus atque armis superare voluerit, is scintillas sub cineribus reliquit abditas, unde majoris belli orietur incendium. Paces illæ, quas cum Numantinis fecere Quintus Pompejus, & postea Consul Mancinus, effectu caruerunt hoc solo nomine, quod auctoritati & honori Romanæ Reipub. haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Asti inter Carolum Emmanuelem Sabaudia Ducem, & Marchionem de Hinojosa initæ, mox ruptæ fuerunt propter articulum eodẽ tempore exarmandi militem, contra suæ Majestatis existimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax secura esse non potest, si nimium inæqualis a sit. Rogatus aliquando à Senatu Romano Privernas quidam, quomodo pacem cives ejus servaturi essent; respondit: *b Si bonam dederitis, & fidam, & perpetuam; si malam, haud diuturnam habebitis. Nec credideris ullum populum, aut hominem denique in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutius quàm necesse sit, mansurum.* Nisi pax honestas & parti utrique conveniens fuerit, claudicabit transactio. Qui in ea suo magis studet commodo, infirmiore eam reddit, & facile disrumpit postea.

§. Accepta aliqua clade aut damno, non illicò pax facienda est, ubi occasio adhuc fuerit Statum in melius commutandi: oppresso enim bene esse non poterit. Eam ob causam post amissum Torense prælium minimè opportunum videbatur Alphonso Lusitaniae Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace transigeret. Infirma pax est, quam minæ aut vis extorsere: nam honor & libertas nunquam adversus illam machinari desinunt.

§. Pacis tractatus non minores doli & stratagemata comitari solent, atque ipsummet bellum, c ut

M m 2

vide-

a *Bellum anceps, an pax inhonesta placeret, nec dubitatum de bello.* Tacit. l. 15. Annal. b Tit. Liv. l. 8. c Tacit. l. 12. Annal.

videre licuit in iis, quos finxit Rhadamistus, ut Mithridatem interimeret: solent enim simulante introducti eò fine, ut interim actiones & consilia hostis explorentur, ut tempus suppetat ad erigenda propugnacula, ad obtinendas suppetias militares, & fœdera sancienda, ut hostiles vires consumantur, uniti invicem separentur, & spe pacis vigilantia aliorum langueſcat atque industria; interdum etiam pax omnino concluditur, ut novæ postea reparentur vires, impediuntur consilia, & pax induciarum sit loco aut armistitii, ut ubi placuerit, arma resumendeinde possint, aut belli sedes transferri aliò; quemadmodum fecêre Franci, qui eò solo animo pacem Monsonensem pacti sunt, ut impeterent armis Germaniam, & alibi vallem Telinam invaderent. Similiter pax Ratisbonensis alium finem non habuit, quàm exarmandi Cæsarem: nam dum eam firmabant Franci, aliam contra eundem cum Corona Suecica moliebantur unionem, soli quippe tres menses inter hoc fœdus & illam pacem intercurrerant. In ejusmodi casibus a pace suspecta tutius bellum est: nam pax ista non est *b* pax.

§. Paces perpetuæ esse debent; quales fuerunt omnes illæ, quas Deus *c* fecit. Ideò Scriptura sacra tractatus hujusmodi vocat Pacta salis, isthoc loquendi genere diuturnam eorum conservationem & innuens. Princeps qui pacem seriò amat, & stabilire cogitat, etiam posteros suos ad eandem obstringere non veretur. Pax brevis ad nihil prodest aliud, quàm ut coacerventur ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda induciæ paucorum annorum secum adferunt; solum enim iras tantisper suspendunt, & spatium dant enses interim acuendi &

a Tac. 1. 4. Hist. *b* Dicentes, Pax, Pax: & non erat Pax.

c Jer. 6. 14. *c* Et statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum, post te in generationibus tuis fœdere sempiterno, Gen. 17. 7. *d* Dominus Deus Israël dederit Regnum David super Israël in sempiternum, ipsi & filiis ejus in pactum salis. 2. Par. 13. 5.

lanceas. Earum remedio præscribuntur paulatim injustæ usurpationes, & redditur postea pax difficilior: ægrè enim restituitur, quod longo tempore possessum fuit. Non reddidère Europæ quietem induciæ decem annorum inter Carolum Quintum Imperatorem, & Franciscum Franciæ Regem factæ, a uti agnovit Paulus Tertius Pontifex.

¶ Verùm quando pax secura est, firma & honesta, nullum prudentius consilium, quàm eandem amplecti, quantumvis victricia arma sint, aut magni sperentur progressus: varii enim sunt belli eventus, & felices successus facilè in deteriores degenerant. Quoties pacem rogavit, qui antè rogatus fuerat? *b Melior tutiorque est certa pax, quàm sperata victoria: illa in nostrâ, hæc in Dei manu est; & licet Sabinus dixerit, c pacem & concordiam victis utilia, victoribus tantum pulchra esse, solet tamen pax etiam victori prodesse, quia eam facere potest honestiorem, & progressus jam factos stabilire. Nullum tempus pro Pace commodius, quàm post triumphatum in bello hostem. Iisdem aliisque de causis simul ac Carthagine de Cannensi victoriâ fama percrebuit, suavitati Senatui Hanon, ut pacem cum Romanis componerent; quod quia ab aliis neglectum, leges postea & conditiones, quas dare iis voluit Scipio admittere coacti sunt. In ipso armorum furore, quando Mars dubius est & anceps, qui se pacis ostendit cupidum, imbecillum se faretur, & hosti animum addit. Qui illam tunc prensat, minimè obtinet. Virtus & generosæ mentis fortitudo efficacius eam suadent. Princeps pacem æstimet, illius tamen causa nec injustitiam ullam committat, nec indigna tolet. Pacem cum vicino, si viribus illa superior sit, tutam ne reputet: inter infirmioreni enim & potentem ea esse non potest. Continere se nescit ambitio, ubi spes fuerit aliquid adipiscendi; nec ei deerunt*

M m 3

mo-

a In bul. indiët. Conc. Trid. *b* Tit. Liv. Dec. 3, l. 1.

c Tacit. lib. 3. Hist. *d* Quia inter innocentes, & validos falsò quiescas. Tacit. de more Germ.

modestix & justitiæ a nomina, qui Status suos augere, & ad Monarchiam reducere cogitat; nam qui jam illâ potitur, hoc agit solùm, ut suâ fruatur amplitudine, absque eo, quòd aut invadat alienam, aut contra eam aliquid moliatur.

a *Vbi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt.* Ibid.

SYMBOLUM XCIX.

Portus quietem non estimat, qui tempestatem expertus non fuit. Nec pacis agnoscit dulcedinem, qui belli amaritudinem non gustavit. Ubi subjugata fuerit, tum primùm ritè agnoscitur ista bellua, vitæ inimica. In eam convenit illud Samsonis enigma de Leone occisio, in cujus deinde ore apes favos suos a concinnabant: confecto enim bello, pax emendi vendendiq; commercia restituit, manum aratro admovet, exercet artes, unde rerum ubertas & affluentia oritur, ex hâc verò divitiæ & opes, quæ metu omni nunc posito, qui antea illas condiderat, per omnium manus vagari incipiunt. Est itaq; pax, Isaiâ b teste, cumulus bonorum omnium, quæ Deus mortalibus largitur, uti bellum malorum omnium maximum. Idcirco Ægyptii, ut pacem symbolicè repræsentarent, Plutonem puerum depingebant, divitiarum Præsidem, lauro rosisq; coronatum, ad significandas felicitates, quas unâ secum adfert. Pulchritudinem apud eundem Isaiam eam Deus appellat, quòd in illâ (tanquam inter flores) populus suus conquieturus c sit. Etiam res inanix pace lætantur. Quàm læti & fertiles apparent agri, quos illa excolit! Quam bellæ urbes, quas exornavit ditavitq; illius tranquillitas; contrà, quàm vastæ regiones, quas belli

a *Et ecce examen apum in ore leonis erat, ac savus mellis.* Judic. 14. 8. b *Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.* Isa. 26. 12. c *Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.* Is. 32. 18.

belli furor pertransiit! Urbes, Castellaque Germaniæ vix amplius in suis noscuntur cineribus. Burgundia viridem frontis suæ generosæ cæsariem tin-

Etiam sanguine & ambustas vestes, tam antè speciosas contuetur, seipsam nunc admirans. Nullus Naturæ hostis major ac bellum. Qui rerum omnium

conditarum primus auctor fuit, fuit & pacis. In hujus amplexum ruit *a* justitia. Metnunt, recondunt sese, & silent leges, ubi arma conspiciunt. Eo nomine excusat se Marius, quòd durante bello quædam in Patriæ Leges commisisset, dictitans ob armorum strepitum eas se audire nequivisse. In bello, *b* *aque* *apud bonos miserum est occidere, quàm perire.* In bello parentes suos sepeliunt filios, turbato mortalitatis ordine; pacis verò tempore, filii parentes tumulo inferunt. *c* *In pace causæ, & merita spectantur: ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxta cadunt.* In pace Nobilitas à plebe discernitur, in bello confunduntur inter se, ubi imbecillior potentiori parère cogitur. In illâ conservatur, in hoc interit Religio. Illa tue-
tur, hoc usurpat dominia. Pax subditorum animos mitigat, & *d* *ad omne frangit servitium*, ac fideles efficit; bellum eosdem superbos reddit & inobedientes. Quam ob rem *e* *nihil aque Tiberium anxium habebat, quàm ne composita ab Augusto turbaremur in Imperio.* Cum pace deliciae crescunt & voluptates, & quantò ea majores sunt, tantò magis imbelles & minùs solliciti sunt *f* subditi. In pace omnia à Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet imperium, adeoque Tiberius omnes belli occasiones dissimulabat, ne cui alteri *g* illud committeret. Probè perspecta habebat incommoda illa & damna Pomponius Lætus, cum diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum suscipi debere. F. Marcianus isto utebatur symbolo: *Pax bello potior; & meritò illud quidem: bellum enim non nisi pacis tuendæ causa utiliter geri potest. Solum istud bonum (uti diximus) monstrum illud infernale secum trahit.* Tyrannica fuit vox illa Aurelii

Cara-

- a* *Iustitia & pax osculata sunt.* Psal. 85. 11. *b* Tacit. lib. 1. Hist. *c* Idem l. 1. Annal. *d* Idem l. 2. Hist. *e* Idem l. 2. Annal. *f* *Quantò pecunia dices, & voluptatibus opulentos, tantò magis imbelles.* Tac. l. 3. Ann. *g* *Dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret.* Tacit. l. 4. Annal.

Caracallæ Imperatoris *a* *Omnia in ferro salus, & Principis, qui sola vi tueri se potest. a Violenta nemo imperia continuit diu, moderata durant.* Dum gladius succinctus hæret lateri, nunquam periculum abest. Et tamen si triumphari possit, pax tamen modis omnibus amplectenda est: nulla etenim tam felix victoria, ut damna, quæ eam comitantur, majora non sint.

— — — — — *b* *Pax optima rerum*

Quæ homini non visse datum est, pax una triumphis Innumeris potior.

Nulla victoria factas expensas satis compensat. Tam bellum est noxium, ut cum triumphat etiam, muros dejiciat; uti apud Romanos in usu erat.

g. Postquam igitur Principem inter pulverem & sanguinem deductum, in tranquillitate felicitateque pacis sic constituimus, nunc hortamur, ut eandem conservare, ejusque bonis frui studeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquam ad arma David veniebat, nisi lacescit, Theodosius Imperator non quærebat bellum, sed reperiebat potius. Gloriosa & Principe digna cura, quæ circa pacem procurandam occupatur.

c *Cæsaris hæc virtus, & gloria Cæsaris hæc est,*

Illæ, quæ vicis, condidit arma manu.

Nihil magis possessioni inimicum quam bellum. Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & diffidentia femina fovendo docet ut belli materies suppetat, ubi commodum visum *d* fuerit. Nunquam non in bello versatur & vivit, qui semper illud cogitat. Sanius est Spiritus sancti consilium, qui pacem *e* inquirendam & persequendam suadet.

g. Conclusa semel pax jure humano divinoque fideliter servari debet, tamen si cum Antecessoribus tractata ea fuerit; neque hic distinctioni locus est inter unius & multorum imperium: Regnum

M m 6

enim

a Seneca. *b* Sil. Ital. *c* Propert. *d* Semina odiorum jacienda, & omne scelus externum habendum cum laritia. Tac. l. 12. Annal. *e* Inquire pacem, & persequere eam. Psal. 33. 15.

enim & Respublica, in cujus commodum, cujusque fide tractatum fuit, una & eadem semper est, & nunquam interit. Tempus & communis consensus efficiunt, ut quod statutum est semel, legis instar sit. Nec sufficit in ejusmodi tractatibus vim, aut necessitatem obtendere; nam si ideò fallenda esset fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compositio, nulla pacis tractatio, quæ sub isto titulo rumpi non posset, atque adeò turbaretur tranquillitas publica. Reprehensus fuit eo nomine Franciscus Galliarum Rex, quod contra quam in captivitate suâ pactus fuerat, Carolo V. Imperatori, quasi vim passus esset, bellum intulerit. Propter ejusmodi artes, & transactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ sunt, adeoque ad eas stabiliendas opus est petere obsides, aut locum aliquem munitiorem retinere; quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

¶ Cum verò Princeps molestiis periculisque belli defunctus jam fuerit, artibus pacis studere totus debet; in quem finem opus erit

*a Nutrire, e secundar l'arti, e gl' ingegni,
Celebrar giochi illustri, e pompe liete,
Librar con giusta lance, e pene, e premi,
Mirar da lunge, e proveder gli estremi.*

Non absque omni sollicitudine tamen: facilè enim iterum evenire potest, ut bellum ejus quietem & tranquillitatem perturbet. Quare etsi arma deponat de manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non eum moveant antiqua quædam numismata, à quorum tergo pax depicta cernebatur, face scuta incendens: neq; enim prudenter hieroglyphicum illud excogitatum fuit, proptereà quod confecto jam bello, vel maximè necessarium sit conservare arma, ne quid violentia adversus pacem temerè audeat. Solus Deus quando eam populo suo largitus est, arcum conterere potuit (ut Psalmista loquitur)

& ar-

& arma confringere, & scuta a igni comburere; ipse nimirum tanquam supremus belli arbiter, ad tuendam pacem, armis opus non habet. Verum inter homines pax esse nequit, nisi violentiæ metus ambitionem coërceat. Hoc primum fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defensio adinvenit prius, quàm offensio. Prius aratrum mœniorum descripsit ambitum, quàm plateæ urbesque disponerentur, & uno eodemque ferme tempore erecta sunt in agro tentoria militaria, & extructæ ædes. Nunquam secura foret tranquillitas publica, nisi cura armata ejusdem somnum custodiat. Status armis destitutus suscitât hostem, & bellum accersit. Non personuissent Alpes tot tubarum campestrium clangore, si Status Mediolanensis urbes validioribus munitionibus firmatæ fuissent. Antemurale veluti est Regnorum omnium Monarchiæ Hispanicæ, atque propter suammet securitatem laborandum esset omnibus, ut Statum illum fortio-rem redderent: eâ enim ratione, & accedente maris potentia, Monarchia firma & inconcussa permaneret. Hominum animi, si vel etiam adamantini sint, mœniorum defensionem supplere nequeunt. Quibus quia Rex Witiza plerasque Hispaniæ urbes nudaverat, Mauri eam invadere aggressi sunt, sublatis nimirum illis aggeribus, qui eorum incursionibus usque eò restiterant. Non tam curarum negligens fuit Augustus in amplissima illa, qua fruebatur, pace; quin redditus publicos instituit, & in arario deponi jussit, ut esset, quod in sumptus militares, bello fortè ingruente, sup- peteret. Si pacis tempore vires non exerceantur, & bellicis artibus non instruantur animi, minus id fieri poterit, quando invasionis periculum omnes jam in pavorem dederit, de fuga magis servandisque fortunis, quàm de defensione sollicitos. Nullum majus stratagema, quàm Regnum ali-

M m 6

quod

a Arcum conteret, & confringet arma: & scuta comburet igni. Psal. 46. 10.

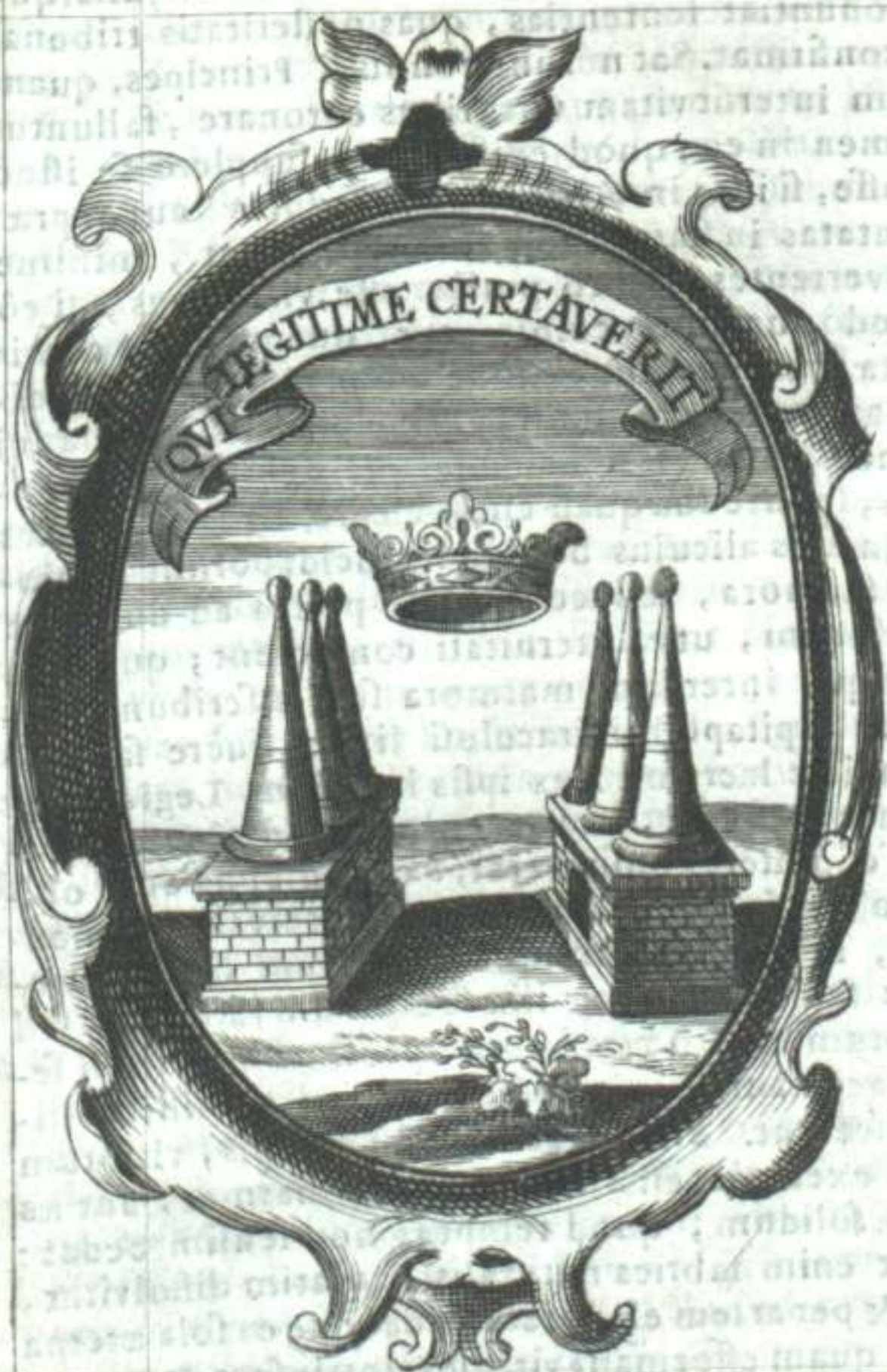
quod otio suo & quieti relinquere. Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit. Ubivis terrarum Natura magnos animos procreat, quos aut occasio in apertum protrahit, aut latere facit otium. Nec viros generosiores in Græciâ olim, & Romæ præterita dedere sæcula, quàm hodie nascantur; verum tunc fortes se gesserunt, quia dominandi causa armis se exercitabant. Non animum suum Princeps despondeat ob subditorum suorum ignaviam: disciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem & bellum sustinendum. Semper eos armorum occupet exercitio: bellum enim antevertere debet, qui pacem desiderat.

S Y M B O L U M C.

BREVIS est respiratio, quæ cunas inter & tumulum intercedit; brevis inquam, sed quæ gravia adferre possit detrimenta, si malè impendatur. Multis sæculis Respublica aliqua unius momenti errorem deplorare solet. Ab illo imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multorum annorum spatium virtus & prudentia erexerunt, uno sæpe temporis puncto malum evertit consilium: *a brevibus quippe momentis rerum summa verti potest.* Quare in isto vitæ theatro minimè sufficit stadium suum decurrisse, nisi cursus ad finem usque æqualis sit. Non coronatur, nisi qui legitimè ultimam mortis metam attigerit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur; structura famæ iis, qui postremi sunt: hi si gloriosi non sint, mox illa corrui, & oblivione sepelitur. Cuncta non florent, donec tumulus effloruerit, & tunc etiam vitiorum præteritorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ultimus actionum est spiritus, quæ ab illâ lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitiosâ aliquâ senectute nunquam accidit, quin potius juventæ gloriam ea obliterat; uti

Vitellio

Vitellio quondam evenisse a meminimus. Perfe-
ctissimi etiam penicilli aut scalpri ductus laudem
non ferunt, si opus imperfectum manserit. Si fra-

gumenta in pretio habentur, non alia de causa fit,
quam
a Cesseruntque prima postremis, & bona juvenia senectus
flagitiosa oblitteravit. Tacit. l. 6. Annal.

quàm quòd statuae alicujus olim perfectæ parti-
culæ sint. Æmulatio, aut adulatio diversas in
vita actionibus formas tribuunt; at Fama, post
obitum à passionibus istis libera, veras justasque
pronuntiat sententias, quas posteritatis tribunal
a confirmat. Sat norunt nonnulli Principes, quan-
tum intersit vitam virtutibus coronare, falluntur
tamen in eo, quòd existiment, supplere se istud
posse, si illas in Epitaphiis descriptas, aut repræ-
sentatas in statuis post se derelinquant, minimè
advertentes probro potius esse virtutibus, si eò
modò mortuum comitentur, quem vivum comi-
tata non fuerant, atque adeo ipsa propè indi-
gnari marmora, si fidas Principis alicujus tyranni
laudes visendas, legendasque exhibeant; con-
trà, sponte sua quasi emollescere, ut tanto melius
Principis alicujus boni in iis incidere possint glorio-
sa facinora, reducendo sese postea ad duritiem
pristinam, ut ea aternitati consecrent; quæ ipsa
quoque interdum marmora suæ inscribunt duri-
tiæ. Epitaphii miraculosi literæ fuere sangui-
neæ illæ lacrymæ, ex ipsis lapidibus Legionæ ad
altare S. Isidori, ubi Sacerdos rem divinam factu-
rus consistere consueverat, *b* octo diebus ante obi-
tum Regis Alphonsi Sexti ex intervallo manan-
tes, in signum communis omnium luctûs; ne-
que tamen lacrymæ illæ è lapidum juncturis, sed
ipforum medio quasi corde profuebant, non se-
cus ac si tanti Regis luctuoso obitu emolliti colli-
quescerent. Statua facinorosi Principis, vitiorum
ejus exemplar est, neque ullum marmor, aut æs
tam solidum, quod tempori non sensim cedat:
sicut enim fabrica naturalis paulatim dissolvitur,
ita & per artem elaborata, adeoque ea sola aterna
est, quam efformant virtutes, intrinseca & aterna
animæ

a *Suum cuique decus posteritas rependit.* Tacit. lib. 4.
Annal. *b* Mar. hist. Hisp. l. 10. c. 7.

animæ a immortalis ornamenta. Quod in hominum inciditur animis, ab uno derivatum in alios, durat quo ad mundus perseverat. Nullæ statuæ magis perpetuæ, quàm quas virtus & beneficium in existimatione & grata hominum memoria elaborant; quod documentum Mecænas Augusto b dedit. Eam ob rem admittere noluit Tiberius, ut Hispania citerior templa sibi erigeret, dictitans eademum templa & effigies se existimare, si sui memoria in Reipub. animis c perennaret. Fortium Heroïum cineres in æternis applausibus communis obeliscis conditi æternum perdurant, & licet igni fuerint traditi, triumphant tamen, uti Trajani cineribus accidit. Nationum tam amicarum, quàm hostilium humeris corpus defunctum fortis illius Prælati Ægidii Albornocii Assisiis Toletum deportatum fuit, & d auxilio militari tuendum illud Augusti, ut sepultura ejusdem quieta foret. Sed esto marmorum durities ærisque soliditas futura æquent sæcula, nescitur tamen postea, cujus causa erecta illa e fuerint; ut hodie in Ægypti Pyramidibus videre licet, oblitteratis eorum nominibus, quorum cineres ad perpetuandam memoriam isthic fuerant conditi.

Atque ex dictis satis nunc liquet, quantum suprema sua ætate conniti debeant Principes, ut ad gloriam

a *Vi vultus hominum, ita simulachra vultus imbecilla, ac mortalia sunt; formamentis æterna, quam tenere, & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Tac. in vita Agric. b Statuas tibi neque aureas, neque argenteas fieri unquam sine beneficiendo autem alias tibi statuas in ipsis hominum animis, nihil interitu obnoxias effice. Mec. ad August. c Hac mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansura: nam quæ saxo struuntur, si iudicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Tac. l. 4. Annal. d Idem l. 1. Annal. e Inter omnes eos non constat, à quibus facta sint, justissimo casu oblitteratis tantæ vanitatis auctoribus. Pl. l. 36. 12.*

riam eorum præteritam ultima quoque accedat, & utt que post obitum in hominum memoriâ æternum perennet; quem in finem ostendemus hic paucis quomodo erga seipsum, erga successores, & erga Status suos Princeps se gerere debeat.

9. Quod ad suammet personam attinet, scire Principem oportet, tantò imperium esse ferocius, minusque rationi subditum quanto ipse ætate processerit longius: casus enim præteriti varias eum malitias edocent, & suspicionibus ac diffidentiis indulgendo, crudelis ac tyrannus evadit. a *Volustate imperii* superbia coalescit atque audacia, & experientia inopiæ avaritiam procreat, quæ multa suadet indigna contra Majestatis decorum, unde denique Persona ipsa in contemptum venit. Cupiunt Principes pristinos suos mores, & antiquam conservare gravitatem, obliti eorum, quæ juvenes fecerant, & in odium incurrunt. Sub prima imperii initia ardor gloriæ, & se perdendi metus advigilant, ut cautè prudenterque in omnibus procedatur: postea fatigatur ambitio, ut Princeps nec prosperis lætetur successibus, nec adversis b contristetur cumq; existimet, vitium gloriæ suæ mercorem esse, & laborum præmium, turpiter sese illi dedit: unde porro fit, ut Principes perpauca imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone sacræ testantur literæ. Similes nimirum in gubernando sunt statuæ illi, quam per quietem vidit Nabuchodonosor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Vespasianus c *solus omnium ante se Principem, in melius mutatus est.* Et tamen si Princeps sibi semper manere similis studeat, placere tamen omnibus non potest, si imperium ejus diuturnum sit: grave enim est subditis, tanto tempore ab unius manu regi. Multitudo amat mutationes, & suismet lætatur periculis; uti in Tiberii d imperio accidit. Si Princeps bonus sit, improbis

a Tac. l. 14. Annal. b *Ipsam sane senem, & prosperis, adversisque satiatur.* Tac. l. 3. Hist. c *Idem l. 1. Hist.* d *Multi odio presentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur.* Tacit. lib. 3. Annal.

improbis odio est; si flagitiosus, & boni pariter, a e
 mali, cum execrantur, & solum de successore a gi-
 tur, cujus gratiam omnes aucupantur; id quod non
 potest non displicere summo perè Principi, atque a-
 deo in caussa est, cur suos oderit subditos, & pessimè
 habeat. Pari passu, quo cum vires destituunt, cura
 quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia,
 & memoria eum deficiunt: *b* quippe ut corpus, sic etiam
mens suam habet senium; cupiens verò sibi reservare
 tempus illud à curis & molestiis gubernationis li-
 berum, se suaq; Ministris suis committit, aut alicui
 sibi familiari, in quem negotiorum opus incum-
 bat, quique populi odium sustineat. In quo casu om-
 nes ii, qui nec gratiâ florent apud Principem, nec
 gubernationis aut pramiorum participes sunt, no-
 vum Dominum exoptant, & quoad possunt, procu-
 rant. Isti sunt principales scopuli, per quorum me-
 dium magnâ cum attentione navigandum est Prin-
 cipi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non
 careat, non tamen omnino despondeat animum:
 permulti enim Principes auctoritatem suam & e-
 xistimationem usque ad extremum vitæ spiritum
 egregiè tuiti sunt; quemadmodum in Rege Phi-
 lippo Secundo orbis universus admiratus fuit. Mo-
 tus prudentis gubernationis usque ad ipsum mor-
 tis littus uniformis perseverat, eumque contra o-
 dium, & ætatis extremæ incommoda existimatio
 & fama præterita sustentant; ut Tiberius *c* in semet-
 ipso expertus est. Plurimum quoque ignoscitur &
 indulgetur senio, quod in ætate juvenili minimè
 toleraretur; ut dicebat *d* Drusus. Verùm cum gran-

des
a Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant. Tacit. lib. 1. Annal. b Arist. lib. 2. Polit. c. 7. c Reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque fama, quam vi stare res suas. Tac. lib. 6. Annal. d Sanè gravaretur aspectus civium senex Imperator, fessamque ætatem, & ætos labores prætenderet: Druso quod nisi ex arrogantia impedimentum? Tacit. lib. 3. Annal.

des sint istæ tempestates, oportet ut Princeps constantia sese contra illas muniat, caveatque ne clavam gubernationis dimittat è manibus: nam si alterius eum permittat arbitrio, ipse unà & Respublica naufragium facient. Dum vires Principi suppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium orbibus cælestibus simile est, qui nunquam conquiescunt. Alium polum non admittit, nisi Principis. E complexu Reipublicæ, non ex otio, quies & solatia laborum senectutis petenda sunt Principi. Quòd si ad eos ferendos vires fessæ jam ætatis non sufficiant, & alienis indigeat humeris, suos tamen omnino non subtrahat, quamvis id ad speciem solùm esset: exterior enim apparentia in oculis cæci & ignorantis vulgi tantundem operatur, ac res ipsa, & (sicut alibi diximus) Ministros in officio continet, atque existimationem tuetur. Porro in isto casu tutius est, secretum trium virorum formare consilium; uti fecit Rex Philippus Secundus, quàm unì soli se suaque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, sed pro Consiliariis habet.

Fugiat porro Princeps avaritiæ vitium, exosum omnibus, & senectuti proprium, quam nunquam deserit, quantumvis aliis omnibus nuntius remittatur. Galba certè facile conciliare potuisset animos, si aliquo modo liberalis b fuisset.

Præsentibus se accommodet moribus, veterumque, qui duri nimis sunt & severi, obliviscatur. Quo in genere senes facile peccant, aut quia iis innutriti sunt, aut ex inani quadam gloria, aut quia mores novos imitari nequeunt; unde fit, ut omnium incurrant odium. Abripi se sinunt humore illo melancholico, qui ex senii frigore nascitur, & ludos omnes ac relaxationes improbant, obliti temporis

a Se tamen fortiora solatia è complexu Reipublica petivisse.

Tacit. lib. 4. Annal. *b* Constat potuisse conciliari animos, quantulacunque parci senis liberalitate. Tacit. lib. 1. Hist.

ris illius, quod in ejusmodi gaudia aliquando impenderunt.

Ne ullam præ se ferat æmulationem ratione Successoris; uti fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cum Rex Philippus Primus in Castellæ Regnis ei succederet. Tempus illud est, quo plerique novo Sole blandiuntur; & si quis ad id minus promptum se exhibuerit, artificium est potius, ut viri constantis nomen apud Successorem sibi comparet, & tantò plaris ab eo æstimetur; uti in Augusti a obitu observatum fuit.

Humanitate, æquitate justitiæ, clementia, & rerum copia amari se ab omnibus faciat, illudque sibi certò persuadeat, si bene præfuerit, & studia atque animos subditorum sibi conciliando bonam de se concitârît opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes sibi porrò conservet, ingenerando in omnium animis sui amittendi metum, & retinendi desiderium.

¶ Atque omnes istæ artes plus etiam poterunt, si in Imperio ille successerit, in quo Antecessor quodam modo renascatur, & perennis sit: nam etsi adoptatio legis quædam sit fictio, senex tamen videri desinit, qui alium adoptat; uti Galba ad Pisonem b dicebat. In successione omnem suam curam & industriam ponere debent Principes: neque enim res tam vana est, ac putavit c Salomon. Anchoræ & fulcra Imperii sunt filii, & dominationis atque aulæ solatia. Optimè id Augustus intellexit, cum liberis destitutus propinquiores adoptavit, ut

velut
 a Patres, Eques. Quantò quis illustrior, tanto magis falsi, ac festinantes, vultuque composito, ne lati excessu Principis, neu tristiores primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulationes miscebant. Tacit. lib. I. Annal.
 b Et audita adoptione desinam videri senex; quod nunc unum mihi objicitur. Tacit. l. I Histor. c Rursum detestatus sum omnem industriam meam, quam sub sole studiosissimè laboravi, habiturus heredem post me. Eccl. 2. 18.

velut columnę essent, quibus Imperium *a* insisteret: *b* Non Legiones enim, non classes, perinde firma Imperii munimenta, quàm numerus filiorum. Nulli amici majores, quàm isti, & qui majori studio & æmulatione tyrannicis domesticorum & extraneorum machinationibus sese opponant. *c* Prosperis Principum & alii fruuntur, adversa & labores ad junctissimos pertinent. Amici tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus imminuuntur, transferuntur, desinunt: non item sanguis cuique proprius, qui licet in alium transfusus sit, manet tamen indiscretus inclinatione quadam secreta & naturali. Conservatio Principis etiam Consanguineorum salus est, illius errores ad hos quoque pertinent, adeoque eos emendare satagunt: siquidem ipsorum plus interest, illos agnoscere, & confidentius etiam monere audent; uti Drusus faciebat, inquirens in ea, quæ Romæ in ejus Patre minùs probarentur, ut ea *d* corrigeret. Atque hæ rationes excusare possunt nonnullos Pontifices, qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatem tribuunt. Habet subditus in Principis filio, quem suis devinciat obsequiis, & patrem offendere metuit, qui filium potentia suæ & offensarum hæredem post se *e* derelinquit; in isto se Marcellus fundabat, cum *f* suaderet Prisco, ne supra Principem scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, juvenum filiorum patrem præceptis coerceret. Spe Solis recens orientis facilius frigidiora tolerantur crepuscula, & segnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & tyrannis trepidare incipit. Libertas disrumpere non audet servitutis catenam, cujus annulos in Successoribus continuari videt.

- a* Quo pluribus munimentis insisteret. Tacit. l. 1. Annal.
b Tacit. lib. 4. Annal. *c* Tacit. lib. 4. Hist. *d* Idem ibid: *e* Utrumque in laudem Drusi trahebatur ab eo, in serbe inter cætus, & sermones hominum obversante secreta patris mitigari. Tacit. l. 3. Annal. *f* Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis redentem gratias. Eccl. 30. 6. *g* Tacit. 4. Hist.

det. Non perturbatur quies publica variis dissidentium studiis, quis in Successorem eligendus *a* sit: jam enim omnes nōrunt, ex illius cineribus novum Phœnicem proditurum; immō jam interim radices ac vires accepit Successor, amari & timeri se faciens; haud secus ac annosa arbor, quæ alium producit ramum, qui in antiquæ locum sensim *b* substituatur.

Veruntamen si designatio Successoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti esse debet ista utilitas, ut ideō sanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyses de suorummet filiorum habilitate non satis confusus, Deo novi Ducis populi Israëlitici electionem *c* commisit. In hoc Galba gloriabatur, quod bonum publicum suæ anteposuisset Familiæ, & aliquem ex Repub. in Successorem *d* elegisset. Hoc supremum & maximum beneficium est, quod Statibus suis Princeps præstare potest; uti idem Galba ad Pisonem dixit, cum eundem in filium *e* adoptaret. Magnanimitatem suam ea in re ostendat Princeps, dando operam, ut Successor ipso etiam melior sit. Non magni seipsum æstimat, qui non nisi vitiiis Successoris, aut comparatione unius gubernationis cum alia, gloriam sibi quærere studet; qua in re ipse Augustus peccavit, eā ob causam Tiberium *a* eli-

- a* Intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multi destinandi. Tacit. l. 2. Histor. *b* Ex arbore annosâ, & trunco novam producit, quæ antequam antiqua decidat, jam radices & vires accepit. Tol. de Rep. l. 7. c. 4. n. 1. *c* Provideat Dominus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc. Num. 27. 16. *d* Sed Augustus in domo successorem quasiivit; ego in Republica. Tacit. l. 1. Hist. *e* Nunc eo necessitatis jam pridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quàm bonum successorem, nec tua plus juvenia, quàm bonum Principem. Tacit. ibid.

a eligens, nec advertens tamen, infamias aut glorias in imperio succedentis Antecessori tribui, qui ejusdem electioni cooperatus fuit.

Cura ista boni Successoris ex naturali parentum obligatione nascitur, in eamque omnem suam operam conferre debent: illi enim in filiis suis quodammodo perennes vivunt; & sanè contra naturalem rationem foret, si aut imaginis suae præstantiæ inviderent, aut eam expolire negligenter; & licèt magni alicujus & generosi Principis educatio, magna quoque creare soleat pericula domestica: si quidem *optimi b quique mortalium, altissima cupiunt*, & sæpenuerò anticipatis rationis & naturæ vinculis, lassentur filii tam diuturnâ Coronæ expectatione, quodque deliciarum ac gloriæ tempus tantoperè differatur; uti Rhadamisto in longâ illâ senectâ patris sui Pharasmanis Regis Iberiæ c accidebat. Quamvis etiam Spiritus sancti monitum sit: d *Non des filio potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius*; his tamen non obstantibus, nihil operæ intermitteri debet à patre, quo minùs rectè educetur filius, quæ altera Naturæ est obligatio: nec propter particulares aliquos casus spes omnis & confidentia abjicienda est. Nullus unquam Princeps magis filiorum arsit æmulatione, quàm Tiberius, & ideò tamen Roma excessit, e *ut amoto Patre, Drusus munia consulatûs solus impleret*.

At si fortè etiam istis suspicionibus artibus quibusdam politicis velint occurrere, adhibeat pater filium suum ad Status bellique negotia, non ad ea, quæ gratiam continent: illis enim prioribus non tantoperè plausus captatur vulgi, quod liberali &

a *Ne Tiberium quidem caritate, aut Reipub. cura successorem adscitum, sed quoniam adrogantiam, sevitiamque introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quasi-visse. Tacit. l. 1. Hist. b Idem l. 4. Annal. c Is modicum Hiberiæ Regnum senectâ patris detineri ferociùs crebriusque jactabat. Tacit. l. 12. d Eccl. 30. 11. e Tacit. l. 3. Annal.*

benevolo filii ingenio facilè capitur, quæ res patribus regnantibus plurimum *a* displicet. In negotia introduci poterit filius, non in subditorum animos. Prudens ea in re Augustus, quando Tribunitiam dignitatem petiit pro Tiberio, tanto artificio eum collaudavit, ut vitia illius excusando, ea velut *b* exprobraret; & fama fuit, Tiberium *c* ad ostendendam filii sui Drusi *sa* vitiam, movendasque populi offensiones, eidem concessisse, ut ludos spectaret gladiatorios, sicut & lætari solebat, quoties inter ejus filios & Senatum contentio *d* oriretur. Verùm artes istæ noxiæ magis sunt & minùs sinceræ, quàm integritatem paternam deceat. Prudentius consilium est, virum aliquem cordatum Principi adjungere, penes quem negotiorum cura sit & directio; uti fecit Vespasianus, qui filio suo Domitiano Præturam dedit, Mucianum verò laborum socium esse *e* voluit.

§. Quòd si filius longioris vitæ patris impatiens tantos sumpserit animos, ut ambitiosa aliqua machinatio contra amorem & venerationem parenti debitam timeatur, negotio alicui applicari poterit, in quo cogitationes suas & animi vigorem occupet; qua de causâ Pharasmanes Iberiæ Rex filio suo Rhadamisto *f* Armeniæ occupandæ curam dedit. Uti vero ea cautione honorandi filium, eumque gravioribus occupandi muneribus in ejusmodi casibus omnino opus est; ita curandum quoque, ut

- al-
- a* *Displicere regnantibus civilia filiorum ingenia.* Tacit. lib. 2. Annal. *b* *Quanquam honora oratione quadam de habitu, cultuque, & institutis ejus jecerat, quæ velut excusando exprobraret.* Tacit. l. 1. Annal. *c* *Idem ibid.* *d* *Lætatur Tiberius, cum inter filios, & leges Senatus disceptaret.* Tacit. l. 2. Annal. *e* *Cæsar Domitianus Præturam cepit. Ejus nomen epistolis, edictisque proponabatur. Vis penes Mucianum erat.* Tacit. l. 4. Hist. *f* *Igitur Pharasmanes juvenem potentia promptæ, & studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam estentare.* Tacit. l. 12. Annal.

alteri alicui armorum committatur imperium: nam qui illis cum potestate præest, supremus aliorum est arbiter. Ad eum finem Otho fratrem suum Titianum præfecit exercitui, imperium ac potestas penes Proculum *a* mansit. Tiberius quoque, postquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmarinas destinasset, Pisonem Syriæ Legatum constituit, ut illius spes & consilia *b* coërceret. Et nunc quidem in Europa ea Statuum & Imperiorum est ratio, ut minùs ista timenda sint pericula. Quod si tamen filii alicujus Natura tam inhumana esset & ferox, ut remedia recensita ad patris securitatem minimè sufficerent, videat num illud adhibendum sit, quo Rex Philippus Secundus usus est adversùs Principem Carolum filium suum unicum, ob quam executionem obstupuit Natura, attonita de suamet potentia hæsit Politica, & mundus inhorruit.

§. Quod si propter filii odium subditorum fidei diffusus fuerit, nullum dolet esse oportunius remedium, quàm si eum in aula & sub protectione alterius majoris Principis (dummodo nulla timenda sit æmulatio) educari faciat, cum quo deinde suam firmet amicitiam. His rationibus permotus Phraates Parthorum Rex Filium suum Vononem in aula Augusti enutriti *c* voluit. Quamvis contrarius interdum inde oriatur effectus: nam postea subditi eum ut extraneum aspernantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia *d* docuit.

§. In assignando filiis suis statu cautè prudenterque
a *Profecto Brixellum Othone, honor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum Præfectum. Tac. lib. 2. Hist. b Qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coërcendas. Idem ibid. c Partemque prolis, firmanda amicitia, miserat: haud perinde nostri metu quàm popularium fidei diffusus. Tac. l. 2. Annal. d Quamvis gentis Arsacidarum, ut externum aspernantur. Idem ibid.*

terque procedat Princeps: interdum enim Regni alius incrementum id esse solet, interdum ruina potius, præsertim in filiis secundo genitis, qui natu majoribus communiter suam prærogativam invident, uti & in filiabus, si suismet nubant subditis, unde invidia nascuntur & emulationes, ex his verò seditiones & bella civilia. Metuens istud periculum Augustus, noluit filiam suam Equiti Romano uxorem dare, propterea quod *a immensum attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset,* b sed Proculejum potius, & quosdam alios in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipublicæ negotiis permixtos.

In procuranda item tutela, & educatione filii, qui pupillus adhuc in statu succedere debet, omni prudentiâ & dexteritate patris opus est; nullus enim casus insidiis ac periculis eque expositus est, ac ille; quâ in re præsentia habemus exempla, & legimus præterita multorum Principum, qui in ætate sua pupillari vitam pariter & status amiserunt, aut graves perpeffi sunt e calamitates: nam si tutela & educatio matri committatur, etsi huic magis tuto credi potest, raro tamen in foeminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quòd multis desit illa animi virtus, ut timeri se faciant, & auctoritatem sibi concilient. Si munus illud in Patrum cadat, aut Avunculum, strictissima etiam & solidissima sanguinis vincula disrumpere solet impetandi cupiditas. Si in Ministros cadat, unusquisque commodo suo privato studet potius, & inter ipsos oriuntur discordiæ. Subditi æqualium spernunt imperium, unde tumultus & bella nascuntur civilia. E tot igitur tantisque periculis atque incommodis minora Princeps eligat, examinando Naturam statûs, & eorum, qui tutelæ & gubernationis curam possunt suscipere, & ejusmodi subditorum formam

N n

eligen-

a Tacit. lib. 4. Annal. b Idem ibid. c *Va tibi terra, cuius Rex puer est.* Eccl. 10. 16.

eligendo, in quâ pupilli securitati sic consulatur, ut in ejus ruinam facilè conspirare nequeant. In isto casu refert plurimum, ut quam primùm ad negotia adhibeantur ii, quibus post patris obitum filii tutela ac directio, & procuratio Status committi debent.

Nec illud solùm Princeps studeat, ut Successorem securum reddat, & instruat, verùm etiam ut casus novæ ejusdem gubernationis prævertat, ne quid inde periculi oriatur: nam dum mutantur vela, in discrimine versatur navis, & dum novæ introducuntur formæ, pati solet Natura ob defectionem finium, vigorémque principiorum. In illa rerum vicissitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriusque gubernationis undas, non secus ac quando rapidum aliquod flumen in aliud simile cum impetu defluit. Facile Successoris perit auctoritas, & varias contra se experitur machinationes ac novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis suæ exitus tam quietus ac tranquillus sit, ut absque incommodis alius aliquis eidem queat succedere; & sicut, dum nautæ portum subeunt, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione defungi oportet, deponendo ex animo omnes belli offensionisve cogitationes, antiqua stabiliendo fœdera, & alia nova sanciendo, cum finitimis præsertim, ut pacem Statibus suis conciliet.

b De la matura età pregi men degni

Non siano stabiliti pace, e quiete,

Mantener sue Città fra l' arme, e i Regni

Di possente vicin tranquille, e chete.

Disimulet offensas, uti Tiberius fecit cum *e* G^{tuli-}

a Quando ausuros exposcere remedia, nisi novum & nutantem adhuc Principem, precibus, vel armis adirent. Tac. l. 1. Annal. *b* Tass. *c* Multaque gratia mansit reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam etatem, magisque fama quam vi stare res suas. Tacit. l. 6. Annal.

tulico, & Rex Philippus Secundus cum Ferdinando de Medicis: tali enim tempore Principes prudentiores arcum Iridis sepulcris suis jubent superstrui, qui pacis signum sit Successoribus, non lanceam terræ infixam; uti Athenienses faciebant, ad suadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias exteræ consiliis & astu, non armis a regat. Gubernatores iisdem præficiat facundos, pacis amicos, & belli inexpertos, ne fortè illud concitent; uti Galbæ temporibus b factum. Subditorum animos & lites componat. Injurias arceat, moderetur exactiones, novitates populo exosas tollat, & eligat Ministros prudentes, amantes concordia & tranquillitatis publicæ. Ita fiet, ut pacatis hac ratione, formatisque ad quietem & mansuetudinem animis, eandem quoque de Successore sibi polliceantur subditi, neque res novas moliantur.

a *Consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere.*

Tacit. lib. 5. Annal. b *Hispania præerat Cluvius Rufus vir facundus, & pacis artibus, belli inexpertus.* Tac. lib. 1. Histor.

S Y M B O L U M. C I.

Multi insignes viri plurimum quæ speculatione, quæ experientia elaborarunt, ut perfecti alicujus Principis ideam efformarent. Integris sæculis opus fuit ad effingendum Vas illud ex Ostro Regium, sed terreum tamen, non minus fragile, quàm reliqua, magisque, quàm ullum aliud, casibus obnoxium, præsertim si Figulus è Machiavelli disciplina sit, unde omnia prodeunt contorta, & non nisi mox iterum interitura; quale fuit illud, quod reliquorum omnium quasi exemplar & normam posuit. Hactenus quidem Symbolis nostris illud egimus potissimum, ut purpuram istam excolemus, ejus tela coccinea post breve temporis spatium iterum abit in cineres. A cunis suum sumpsit exordium, finitur in tumulo. Hæc vitæ parenthesis

est, quam brevissima temporis clausula intra se
complectitur. Nec facile dixerim, quæ felicior ho-
ra sit, illane, qua lucem hanc primùm aspiciamus o-

culis, an illa qua mortis & immergimur tenebris: u-
na enim principium, altera laborum finis est; &
tam-

a Melior est dies mortis, die natiuitatis. Eccl. 7. 2.

tametsi inter esse, & non esse multum intersit, illud tamen ad solam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis est, & morte perficitur. Naturalis est sepulcri horror, si tamen potentior in nobis esset ratio, quàm vivendi appetitus, plurimum utique latet, quando illi fieremus propinquiores; sicut latantur, qui thesaurum quærentes, mortuorum urnas inveniunt, certi nimirum optatas opes in iis fore & reconditas. Etenim in sepulcro anima verum æternæ quietis thesaurum reperit. Istud indicare voluit Simon Machabæus hieroglyphico illo sculptarum navium supra columnas, quibus Patris sui & fratrum *b* Mausoleâ cingi iussit; innuens scilicet vitæ nostræ navem mundi hujus fluctibus innatantem fluctuantemque, tum demum conquiescere, cum ad littus mortis appulsa fuerit. Et quid vita aliud est, quàm perpetuus mortis timor? nihil siquidem est, quod diuturnam ejus durationem certò nobis polliceri possit. Multa signa mortis portendunt vicinitatem; at nullum reperitur, quod certos vitæ terminos rite designet. Florentissima etiam ætas, optimâ corporis constitutio nec unam vitæ horam satis tutò præstare nobis possunt. Ipsum cor, quod in quietis loco est in hoc corporis horologio, præsentem quidem indicat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem istam Naturæ odium quisquam interpretari, sed favorem potius: nam si æquè præfinitum esset moriendi tempus, ac nascendi, destruendi corporis, ac efformandi, nimis alienam à rectâ ratione vitam homo duceret; atque adeò ne unicuique quidem certum momentum ad respirandum illi dedit, sed contra potius in rebus omnibus indicia plurima posuit vitæ brevioris. Terra hanc ei repræsentat florum suorum juventute, & canitie mel-

N. n. 3. *Quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer, cum invenerint, sepulcrum.* Job. 3. 21. *b* *Circumposuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas.* 1. Mach. 13. 29.

a *Quasi effodientes thesaurum, gaudentque vehementer, cum invenerint, sepulcrum.* Job. 3. 21. *b* *Circumposuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas.* 1. Mach. 13. 29.

fiunt; aqua undarum fugacitate; aër ignibus, quos in momento succendit, & rursus extinguit; cælum in illo principe lumine, quod unus idemque dies in aureis Orientis cunis nasci videt, & mori in obscuro Occidentis tumulo. Verum si mors malorum omnium malum extremum est, in felicitate poni debet, quod tam celeriter advolet. Quanto minus cunas inter & tumulum intercedit temporis, tanto minor laborum & ærumnarum cursus est. Propterea Jobus translatus se optabat de utero matris suæ ad *a* tumulum. Simul ac nascimur, constringimur vinculis, & vivimus postea curis *b* impliciti, nec melior ea in renascendi conditio Principum, ac *c* cæterorum. Si in longæva vita humana confisteret felicitas, homo vivendi diuturnitate etiam cervos excederet: indignum enim foret, ullum animal felicius esse, quam hominem in cuius obsequium illa omnia sunt *d* condita. Desiderium illud naturale, ut horæ celeriter transeant, argumento est, non esse tempus, quod humanam felicitatem constituat, aliàs enim in eo conquiesceret animus. Quod præter tempus appetit, illi adhuc deest. In Principibus, quippe qui majoribus expositi sunt casibus, magis quam in ullis aliis experientia commonstrat, quod in longiori vita Fortuna periclitetur: hæc enim tam prosperis fatigatur, quam adversis. Fortunatus fuisset Ludovicus Undecimus Franciæ Rex si ante extremæ suæ ætatis calamitates, & miseras diem suum obiisset. Mare quoddam tempestuosum est omne Imperium, quod longiori vitæ decursu tranquillum conservari non potest. Qui vivit diutiùs, plura pericula tempestatesq; experitur.

a Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret! Fuisssem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum. Job. 10. 18. *b* In involumentis nutritus sum & curis magnis. Sap. 7. 4. *c* Nemo enim ex Regibus aliud habuit nativitatæ initium. Ibid. *d* Ipsas omnes feras hominum causa factas natura fuisse necesse est. Arist. l. 1, Pol. c. 5.

Verum spectato fine & perfectione Naturæ, felix est vita diuturna, quando secundum Jobi testimonium matura ad sepulchrum pervenit, veluti frumentum ad *a* granarium, antequam senectus decrepita eam flaccescere faciat: tunc enim unà cum tenebris mortis vitales refrigescunt spiritus, corpus ad obeundas functiones fit inidoneum, nec manus tremula Imperii clavum amplius moderari potest, nec visus perspicere cæli nubes, ventorum vias, & maris scopulos, nec auditus percipere Scyllæ & charybdis latratu. In tantis Naturæ miseriis deest Principi constantia, & reductus sensuum humiditate ad ætatem puerilem, omnia persuaderi sibi patitur, & regi se finit à malitia, quæ magis solers tunc est in iis, quos circum se habet, quique *minore* tunc metu peccant, & *majori* b præmio. Mulieres voluntati & arbitrio ejus dominantur, uti in Livia videre fuit, quæ c *senem Augustum devinxerat adeo, ut Nepotem unicum Agrippam Posthumum, in Insulam Planasiam projiceret*: immò ad talem redegit statum, ut qui antè totum orbem in pace conservare noverat, ne suam quidem postea Familiam sciret d regere. Unde porro fit, ut Majestas irrisui & fastidio sit omnibus; cujus rei exemplum Galba e fuit. Nationes aliæ eum aspernantur & attentant aggredi; velut Arbanus Tiberio f factitabat. Perit Principis decrepiti auctoritas, & jussa spernuntur, quia non putantur ab illo proficisci; uti de Tiberii manda-

N n 4

tis

a Venies in sepulchrum tanquam frumentum maturum, quod in tempore messuerunt. Job. 5. 26. sec. LXX. b Cum apud infirmum, & credulum minore metu, & majore præmio peccaretur. Tac. l. 1. Hist. c Tac. l. 1. Ann. d Nulla in præsens formidine, dum Augustus ætate validus, seque & domum, & pacem sustentavit. Postquam provecta jam senectus agro & corpore fatigabatur, aderatque finis & spes nova: pauci bona libertatis incassum differere. Ibid. e Ipsa ætas Galbæ & irrisui & fastidio erat. Tac. lib. 1. Hist. f Senectutem Tiberii, ut inermem despiciens. Tacit. lib. 6. Annal.

ris multi *a* opinabantur. Populus illum execratur, quippe quem pro inutili habet instrumento, unde omnia manant gubernationis incommoda ac detrimenta; cumque amor ex utilitate ferè nascatur, & nutriatur spe, plerique parvi illum aestimant: nam multum largiri non potest, uti parum vitæ superest. Velut *b* *precarium* ejus imperium, & *brevi transiturum* habetur; uti Galbæ *c* accidit, & Ministri velut accipitres Norwegiæ, ut diem lucrentur, mox ungues in bona publica injiciunt, officia & gratias pretio dividendes, perinde ut ejusdem Imperatoris Galbæ liberti faciebant.

Cum igitur provecta ætas ad talem pervenerit statum, instructione Principi opus est, magis ut suam agnoscat inhabilitatem, & imperii onus in Successorem transferat, quàm documentis ad illud continuandum. Ne falli se sinat ambitione, opinionem & plausum præteritum sibi ponendo ob oculos: neque enim homines Principem, qualis fuerit, sed qualis modo sit, considerant. Nec sufficit aliis metum aliquando incussisse, nisi jam quoque timeri se quis faciat; uti nec bene olim gubernasse, si nunc ritè præesse neque possit, neque nôrit: Imperium enim maris instar est, quod cadavera inutilia mox in littus ejicit. Princeps ab animæ formâ aestimatur, quâ jubet, imperat, punit, & præmiatur; quòd si illa unà cum ætate deficiat, perit existimatio, atque adeò prudentis erit agnoscere temporis injurias & contemptum ætatis, & subducere se illis, antequam eveniant. Si negotia Principi valedicere debeant, satius est, Principem illis valedicere. Egregium facinus est, suammet agnoscere fragilitatem, & ultrò etiam Majestatem deponere antè, quàm mors violenter eam eripiat, ne dicatur

a Falsas literas, & Principe invito exitium domui ejus intendi clamitat. Tac. l. 5. Ann. *b* Id. l. 1. Hist. *c* Tam afferebant venalia cuncta, proponentes libertati. Servorum manus subitis avida, & tanquam apud senem festinantes. Tac. l. 1. Hist.

tur sibi ignotus obiisse, qui vixit notus omnibus. Cogitet Regale suum sceptrum a herba illi, cui idem sceptri nomen est, esse simile; quæ brevi tempore in vermiculos convertitur; & si universus terræ globus vix puncti instar est ad cælum comparatus, quid erit unica Monarchia, quid unicum Regnum? Et licet amplissimum etiam fueris, nihil inde, nisi solum *b* sepulcrum efferet; aut sicut Saladinus dicebat, indusium aliquod mortuale, nullâ aliâ secum asportatâ *c* gloriâ. Non semper Republicæ vivere debet Princeps, sed tempus aliquod sibi quoque reservare, dando operam, ut sub vitæ occasum mortis horizon immunis & liber sit à vaporibus ambitionis, & à nubibus passionum atque affectuum; uti Sol in præsentem exhibet Symbolo, cui occasionem dedit sepulcrum Josue, in quo simulacrum Solis erectum fuit, illo tamen discrimine, quod ibi positus fuerit in memoriam stationis suæ, quam præstitit voci illius *d* obediendo; hic verò ad significandum, quod sicuti clavis serenæque Solis obitus certum signum est mane sequenti iterum cum serenitate orituri; ita imperium, quod sanctè & feliciter clauditur, denotet felicem quoque fore, qui in præmium virtutis & ultimi exempli hujus efficaciam in eodem successurus est. Ritè vivere & mori etiam docet religiosus ille secessus Caroli V Imperatoris, tam à curis publicis alieni, ut nunquam amplius de Monarchiæ suæ pristinæ statu sciscitaretur, traducto jam ingenti illo animo ad heroica alia facinora ficto factoque, ad hortuli alienjæ culturam, & ad fallendas horas (post spiritualia peracta exercitia) ingeniosis quibusdam artibus.

9. Quod si graves pertimescantur controversiæ,

N n 5

fiæ,

a Theoph. I. de plant. *b* Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & solum mihi superest sepulcrum. Job. 17. 1. *c* Homo cum interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus. Ps. 48. 18. *d* Steteruntque Sol, & Luna. Jos. 10. 13.

fiæ, aut seditiones in ipsâ Coronæ successione, ad eorum pertinebit prudentiam, qui morienti Principi assistunt, ut mortem ejus secretam habeant, eamque, & quis rerum potiatur, uno eodemque divulgent tempore: in ejusmodi enim casibus populus juveni cuidam equo & nondum domito similis esse solet, qui nisi prius ephippio insternatur, quàm illud videat, non admittit. Hæc cum prudentiâ Livia Augusti celavit obitum, donec Tiberius in ejus locum *a* sufficeretur; uti & Agrippina mortem Claudii, ab ipsâ veneno sublata, tantâ cum dissimulatione, ut eò etiam defuncto ejus nomine cogeretur Senatus, & fierent supplicationes pro ejusdem salute, tempusque suppeteret, ut interim de Neronis *b* successione ageretur.

Divulgato Principis obitu, nec pietas, nec prudentia lacrymas & mœstitiæ signa cohibenda suadet: neque enim Spiritus sanctus ea ullo modo prohibet, quin consulit *c* potius. Abneri mortem universus deploravit populus, & David ipse funus illius usq; ad sepulcrum profecutus *d* est. Etsi enim non desint piæ quædam ac Christianæ considerationes, quæ solari nos possint; licet item certa quædam fuerit Natio, quæ minori immortalitatis luce prædita nascentem lacrymis profeceretur, & vita defunctum efferret cum gaudio, hæc tamen omnes considerationes pro iis solum sunt, qui ad meliorem vitam transire, non pro vivorum derelictione & solitudine. Etiam Christus Dominus Servator noster Lazarum à mortuis suscitaturus ad sepulcrum illius lacrymas *e* effundere vilis est. Ultima hæc luctus indicia dolori & teneritudini natura-

lium

a Simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Tac. l. 1. Annal. *b* Dum res firmando Neronis imperio componuntur. Tac. l. 12. Ann. *c* Fili in mortuum producit lacrymas. Eccles. 38. 16. *d* Plangite ante exequias Abner, porro David sequebatur feretrum. 2. Reg. 3. 31. *e* Et lacrymatus est IESVS. Ioan. 11. 35.

lium affectuum prohiberi nequeunt. Bilances sunt, quæ defuncti Principis expendunt merita, quibusque æstimari potest, in quanto apud populum fuerit pretio; obtusæ item amoris & obedientiæ in subditis, quibus servitutis annuli magis in dies consolidantur, & Successori animus additur. Non oportet tamē ad luctum sumptuosum obstringere populum, ne Principis mors nimis ei grave tributū fiat.

§. Pompa funebris, Mausolea magnifica, adornata statuis & cælaturis magnorum sumptuum, non mera Principum vanitas æstimari debent, sed generosa quædam pietas potius, quæ ultimum designat humanæ Majestatis terminum, & magnificentia illa, qua honorantur, & asservantur eorum cineres, ostendit cultum ac venerationem Majestati debitam: neque enim sepulcra aliud sunt, quàm muta quædam historia prosapiæ a Regiæ. Exequiæ Regum Davidis & Salomonis insigni cum pompâ & splendore celebratæ sunt.

§. In privatorum exequiis magnâ vigilantia opus est, facile enim introducuntur superstitiones Religioni noxiæ, illusâ imaginatione ex eo, quod à defunctis aut sperat, aut metuit; quia verò etiam funerum sumptus quotidiani sunt, & ad multos pertinent, omnino moderari illos expedit: dolor enim & inanis gloria nimium augere eos solent. Plato sepulcrorum fabricæ certum posuit pretium; uti & Solon, & post eos Romani. Rex Philippus Secundus pragmaticam edidit sanctionem, quâ nimias exequiarum expensas moderatur & corrigit, *b Paraque* (verba ipsius sunt) *lo que se gasta en vanas demonstraciones, i apariencias, se gaste, i distribuya en lo que es servicio de Deos, i aumento del culto divino, i bien de las animas de los defuntos.*

§. Vidit hucusque Serenitas Vestra natiuitatem, mortem, & exequias Principis, quem ista formant

N n 6

Sym-

a Quomodo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit, sic partem memoria apud Scriptores retinent. Tac. l. 4, Annal. b L. 2, tt. 5. l. 5. comp.

Symbola, hujus ædificii politici fabricæ quasi cor-
 ràm assistens, à primo usque ad ultimum illius la-
 pidem; atque ut nunc eadem Serenitas Vestra om-
 nia facilius recolat, operæ pretium existimavi, ali-
 quam quasi ædificii totius ideam seu speculum hic
 apponere, in quo illud repræsentetur, sicut in
 minori major repræsentatur civitas. Erit iste Rex
 Ferdinandus Catholicus Serenitatis Vestræ Avus,
 sub cujus glorioso imperio omnes pacis bellique
 artes floruerunt, & utriusque Fortunæ tam pro-
 speræ, quàm adversæ exempla vidimus. Infantia
 magni istius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars
 & studium in eo perficere nequiverunt, perfecit
 experientia, transactâ in exercitiis militaribus ju-
 ventute. Otium illius negotium erat, relaxatio a-
 nimi vigilantia. Affectibus suis dominabatur, ma-
 gis dictamina secutus politica, quàm naturales
 inclinationes. Deo magnitudinem suam in acce-
 ptis retulit, & gloriam e suis quæsivit facinoribus,
 non alienis Majorum. Imperium officii loco ha-
 buit potius, quàm successionem partum. Regno ce-
 leritate & præsentia suâ quietem reddidit. Evexit
 Monarchiam virtute & prudentiâ; firmavit religio-
 ne & justitiâ; conservavit amore & auctoritate;
 exornavit artibus; ditavit agrorum culturâ &
 commerciis, & fundamentis atque institutis verè
 politicis æternaturam reliquit. Tam aulæ suæ,
 quàm Regnorum Rex fuit; tam in illâ, quàm in
 his Oeconomus & Paterfamilias. Liberalitatem
 temperavit parsimoniâ, benignitatem auctori-
 ta, modestiam gravitate, clementiam justitiâ. A-
 nimadvertendo in paucos comminatus est multis,
 & remunerando nonnullos omnium spes aluit.
 Offensis in personam suam admissis veniam dedit,
 non iis, quæ ad dignitatem Regiam pertinerent.
 Subditorum injurias, non secus ac sibi factas, ul-
 tus est: nam ut Patrem eorundem se gerebat. Sta-
 rum potius, quàm decorum periculo exposuit. Nec
 Fortunâ prosperâ efferri se passus est, nec adversâ
 de-

dejici. In illa adversus hanc se communiebat; in hac vero sua elaborabat industria, ut ad illam rediret. Tempori ipse servivit, non contrâ ipsi tempus. Paruit necessitati, eaque opportunè usus est, suæ eam utilitati accommodando. Amari se fecit, & metui. Ad dandas petentibus aures fuit facilis. Audiebat, ut sciret, & sciscitabatur, ut instrueretur. Non fidebat hostibus, & à suis etiam amicis sibi cavebat. Amicitia illius erat utilitas publica; cognatio, ratio Satûs; confidentia sollicita; diffidentia prudens; cautio, providentia; suspicio, circumspectio; malitia, defensio; dissimulatio, tutela. Neminem fallebat, fellebantur tamen alii verborum ipsius & tractatum æquivocatione, quos tam dextrè instituerenoverat, ut (si malitiam prudentia superari necesse foret) expedire se nôset absque eo, quod fidem publicam frangeret. Nec Majestatem illius mandacium fallere audebat, nec scientiam adulario. Ministrorum utebatur opera, absque nimio tamen & privato erga eos affectu. Consilium eorundem admittebat, regi verò se ab iis minimè patiebatur. Quod efficere ipsemet poterat, non committebat aliis. Deliberabat diu, exequiebatur celeriter. In iis, quæ facere constituerat, effectus prius innotescabant, quàm causæ. Legatos suos suâ celabat consilia; quoties cupiebat, ut ipsi saumet opinione decepti tantò efficacius contrarium aliis persuaderent. Diviso cum Regina imperio præesse, & Genero suo obedire noverat. Tributa pro necessitate imposuit, non ex cupiditate aut luxu. Quod urgente necessitate accepit ab Ecclesiis, eadem cessante iisdem restituit. Jurisdictionem Ecclesiasticam veneratus est, & conservavit. Regiam aulam fixo loco non habuit, sed Solis instar, Regnorum suorum orbem per vices obiit. Pacem tractavit cum modestia & gravitate, bellum vi & astu profecutus est. Nec belli captavit occasionem, nec pacem recusavit. Quod pede occupaverat, brachio & ingenio tuitus est, spoliis factus fortior. Tantum negotiando, quantum armis

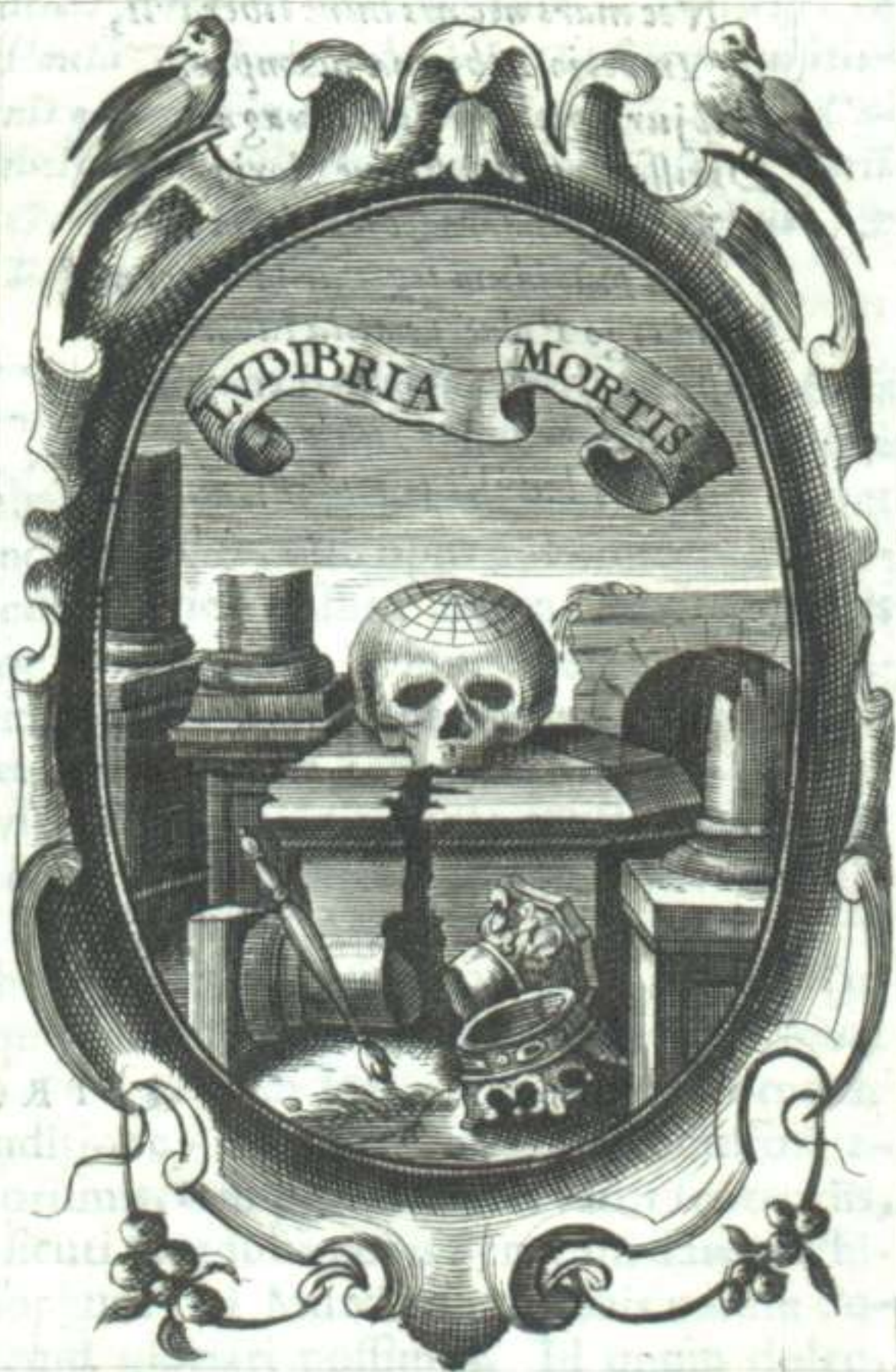
armis suis efficiebat. Quod arte vincere poterat, non attentabat gladio. In hoc magnitudinis suæ ponebat ostentationem, & gloriam suam in insigni exercitu. Bellis intra Regni sui fines semper coram adfuit. Quod jubebat, illud ipsum exequebatur. Sic fœdera sanciebat, ut arbiter maneret, non subditus. Nec victor sese nimium extulit, nec victus cecidit animo. Paces sub scuto firmavit. Vixit omnibus, mortuus est sibi, in memoria tamen hominum tanquam nobilissimum Principum exemplar, & Regnorum suorum desiderio æternum perennaturus.

LAUS DEO.

IN

IN OBITUM
 MAGNI POLITICI
 & simul Pii viri Didaci Saavedrae.

*Quo concitato prorsus impetu
 Praepes viator & mortis imaginem*

Rimare vivam, cerne bustum! ad
 Exuvias oculum reflecte!
 En picta prostat compar araneæ
 Subacta leto vita vel innocens,
 Nec mars nec ars hunc liberavit,
 Imperio Libitinæ ademptum.
 Nil jura plebi profuerit vagæ
 Dixisse Regum? siccine gloria
 Te vermis arrodet sepultam?
 Et putridum teget urna honorem!
 Quid ergo Princeps aula favoribus
 Suffulta spondes amplius? en ruis
 Et te casæ instar rusticanae
 Mors humili tumulabit antre.

APPRO-

Quid comitibus proferat impetum
 Et per vultus & motus imperium

APPROBATIO

Admodum R. P. Fr. Petri de Cuenca & Cardenas, Ordinis Minimorum S. Francisci de Paula, Lectoris Iubilarii, Consilii Inquisitionis generalis in Hispaniâ Qualificatoris, Catholicæ Majestatis Exercitus in Italiâ Vicarii Generalis, Religionis suæ tertio Generalis, & Procuratoris Generalis, &c.

EX commissione Sancti Officii Symbola isthæc Politica perlustravi tam affabrè elaborata, ut si cuipiam privilegium foret concedendum, quo opus à se conceptum orbi ederet sine censura aliena, ita ut authoris propria sufficeret, id huic operi certè donandum judicarem, ad exemplum optimi artificis Dei, qui ea, quæ creaverat singula, approbavit universa, *vidit quippe cuncta quæ fecerat & erant valde bona.* Opus hoc siquidem tale est, quod authore ipso nec æquiozem potest habere censorem nec digniorem, etenim (ut inquit D. Ambrosius) *liber ipse per se loquitur.* In illo siquidem Ratio status tantâ ornatur eruditione, tam sapientibus discernitur aphorismis, tam profundis elevatur sententiis, ut sicuti Cordubâ nobis Senecam datum Philosophum, itâ Murciâ hunc nobis natum Politicum gloriari possimus. Id unum doleo, quod eò frui priores nequiverint ætates, sic enim Carolus V. Imperator non indigniffet Cominco, Marcus Brutus Polybio, nec Augu-

gustus sensisset laborem in elucubranda proprio calamo, Imperii narratione. Quod si maximum & supremum opus naturæ consistat in generatione Regis, & productione Principis, miscendo in ipsius generatione aurum, summæ scilicet perfectionis, rem curando, prout agebat Plato, *quod natura intendens generare Regem, miscuit aurum*, hic liber fanè naturam aliquatenus excedit, cum mundo morali progignat reges tam locuplete partu, ut cuius vastissimæ licet, Monarchiæ abundanter prospiciatur, ea cautela ac prudentia, ut & secura sit hoc partu nostra sancta fides & sciendi appetentia expleatur, & labor censeudi utrobique minuatur. Hoc itaque censeudo præsentem librum egi ut nihil apud Authorem mererer, cum materiæ pulchritudo libertatem iudicio non relinquat, quare parco doctrinæ Magni Bernardi agentis: *disce verecundia decorare fidem, reprimere præsumptionem*. Mediloani 20. Martii 1642.

F. PETRUS DE CUENCA,

J Cardenas.

CEN-

CENSURA.

A Tientâ relatione prædictâ admodum R. P. Mag. Fr. Petri de la Cuenca, i Cardenas, concedimus ut

IMPRIMATUR.

Fr. BASILIUS Commiss. S. Offic. Mediolan.

Io. PAULUS MAZUCHELLUS pro Eminentiss. D. Cardin. Archiep.

Comes MAIORAGIUS pro Excellentiss. Senatu.

